

CONSPECTVS THERAPIAE GENERALIS,

CVM NOTIS

IN

MATERIAM MEDICAM

TABVLIS XX

METHODO STAHLIANA

CONSCRIPTVS

A

D. IOANNE IVNCKERO,

MED. PRACTICO ORPHANOTROPHEI HALENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

IMPENSIS ORPHANOTROPHEI, MDCCXXV.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRAEFATIO
LECTORI BENEVOLO
FELICITATEM.

Olidam cuiusque morbi curationem intelligere si quis cupiat, nunquam eo perventurus videtur, nisi antea doctrinam generales medendi fontes recludentem probe sibi

deguſtandam imbibendamque cogitarit.
Qua de cauſa facile, petentibus amicis,
impulſus ſum ad primam hanc medicinæ
practicæ partem, e ſcriptis præcipue
Stahlianis collectam, ſpecialibus tabulis
Medicis ſubiungendam, & quo facilior
perceptu eſſet, eodem veſtitam habitu in
vſum maxime tironum publicandam.
Hoc igitur inſtituto iam prodit hæc therapia generalis, de cuius argumento vt
eo planius beneuolo lectori conſtaret,
ſequentibus paucis eum commonendum
eſſe putaui. Primum euacuationes Chirurgicas vt arteriotomiam, venæ ſectionem, ſcarificationem, hirudinum applicationem, ſetaceorum, fonticulorum,
veſicatoriorum vſum &c. quoniam in
tabulis meis Chirurgicis iam ſatis fuſe
& dilucide pertractatæ ſunt, de induſtria hic omiſi, ne opuſculum ſuperuacaneo

caneo labore auctum existimaretur. Deinde cum therapia generalis amplissimum illum materiæ medicæ apparatum proponere ac recensere debeat; non alienum ab hoc loco videbatur, de eo quædam differere; tum vt illis, qui nomina, classes & virtutes remediorum in vnum compendium redacta conspicere auebant, gratificarer, tum vt ipse in posterum eo labore, sigillatim obeundo, possem supersedere. Inde ergo exstiterunt notæ cuiusuis tabulæ obseruationibus insertæ, quibus plurima naturæ & artis præsidia medica, (omnia enim percurrere nimis longum erat) probatissimorum auctorum ductum & meam experientiam secutus, breuiter explicanda & partim commendanda suscepi. In quibus nemo mirabitur, me a vulgari celebrandi more abstinuisse, multasque

 in

in varia pharmaca congeſtas affatim laudes reſecuiſſe, cum fere nusquam alibi maior credulitas, vanitas & ſuperſtitio, quam in tralaticiis medicæ huius ſupellectilis commendationibus appareant. Equidem non inficior præclaras dotes compluribus rebus diuina benignitate ingenitas eſſe, vti paſſim ipſe commonſtraui; ſed permultæ adhuc plane ignotæ ſunt, aut pauciſſimis ſolum perſpectæ habentur; quæ donec apertius in lucem prolatæ firmis documentis ſtabiliantur, licebit interea defectum & ambiguitatem oſtendere atque a temeraria quorundam tentaminum imitatione audaciores dehortari. Quod dum facio & notisſimas ſimul herbarum aliorumque concretorum vires excutere annitor, vehementer opto, vt materia medica denſis adhuc magna ex parte tenebris circum-

cumfuſa in plurimorum ſalutem luculentior in dies euadat, valde gauiſurus, ſi quis ea, quæ a me aliisque in dubium vocata aut reiecta ſint, in certiorem vſum communem traducere docuerit. Sed ſatis de hoc. Si vero quis rationem deſideret, cur certæ claſſi quædam herbæ aut radices attributæ ſint, quas pro palmaria facultate æquius fuiſſet in aliam collocari; ille, quæſo, diſſenſum medicorum & magnam ſæpe rei obſcuritatem meditetur, ac, ſi velit, meam de ea ſententiam in obſeruationibus tabulæ ſubiectis legat, vbi ſi forte dubia illa herba haud recenſita occurrat, eadem alibi ſufficientis, quem adieci, indicis ope poterit euolui. Cæterum formulas cuivis tabulæ adnectere ſuperfluum erat, cum earum conſpectum iam ſuperiore anno ediderim, commodæ appendicis

inſtar huic opuſculo, ſi placeat, inſerviturum. Stili autem diſparitas, quam amici mei opera paſſim induxit atque emendare temporis anguſtia vetuit, neminem offendet, qui ſolidiorum rerum ad medicinam pertinentium ſtudio ducitur, atque in his tradendis non verborum elegantiam nec vbique Tullianarum phraſium æqualitatem, ſed diligentiam & perſpicuum ordinem requirit. Quæ vltima cum nouerim me, quoad eius fieri potuit, obſeruaſſe, a ſola dictione non minuetur exſpectatum compendii emolumentum.

TABVLA I.

TABVLA I.
DE
THERAPIA GENERALI
GENERATIM.

I. DEFINITIO.

Therapia generalis eſt pars medicinæ practicæ, quæ fontes aperit generaliores ad corpus ſanum conſeruandum, & læſum reſtituendum, per remedia ſelecta atque probata, conueniente methodo & regimine propinanda.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Therapia ſeu praxis generalis reſpicit vel *conſeruationem ſanitatis*, quæ *hygieine* vocatur, vel *curationem* ipſorum *morborum*.
2. In hoc negotio tria præcipue momenta conſideramus, quorum primum *indicans*, alterum *indicatio*, & tertium *indicatum* adpellatur.
3. *Indicans* deſignat morbum eiusque fundamentum ætiologicum, ſeu cauſſam, contra quam agendum eſt.
4. *Indicatio* docet modum & regulas ad auxilium tale inueniendum, quo morbus poſſit expugnari.
5. *Indicatum* denotat ipſum remedium & conſilium, per quod finis ille ſalutaris obtineri debet.

III. *MODVS OPERANDI MEDICAMENTOR. GENERATIM.*

1. Operationem medicamentorum ab ipſa natura gubernari,

ri, innumeræ confirmant obſeruationes. Licet enim non negemus, ſubeſſe interdum actioni eorum aliquid mechanici, a naturæ arbitrio non dependentis, tanti tamen hoc non eſt habendum, vt operandi modus illi maxime adſcribi mereatur. A potiori enim fit denominatio, & natura vtitur remedio ad finem ſuum. Vnde non raro contingit, vt remedium quoddam longe alius effectus excipiat, quam quem phyſica medicamenti indoles ordinarie producit, e. g. vt ſtomachica purgent, digeſtiua emeſin cieant, immo anodyna & ſopientia excitare & commouere videantur.

2. Sunt quidem plurimi, qui ex regulis mechanicis & morbi ſymptomata & medicamentorum operationem deriuant, atque in hunc finem in quolibet morbo ſupponunt materiam variæ (ſed tamen proprie incognitæ) figuræ, ſiue hamatæ, ſiue ſerpentinæ, ſiue cuiuscumque alius, ad eius modi operationes idoneæ; ſed quem ad modum illa morbifera materia non niſi in magna abundantia adeſſe coniici poteſt, præcipue in morbis omnes corporis partes infeſtantibus, e. g. ſpaſticis, conuulſiuis; ita magna profecto copia ſecundum talem hypotheſin remedia eſſent propinanda, cui tamen rei ipſa praxi ſua contrarium faciunt. Certe ſi medicamentum efficaciam ſuam edere deberet vi particularum ſuarum, quarum figuræ exacte oppoſitæ eſſent figuris materiæ morbiferæ, tanta ſane portione porrigenda eſſent, vt quæuis particula morbifera oppoſitam particulam medicamenti obtundentis inueniret. Sed quis non videt vanas ſpeculationes? hac enim ratione non guttulæ, ſed vnciæ & libræ, non grana, non ſcrupuli, ſed pondera propinanda forent.

3. Infiniti ſane labores, ſcrupuli & anxietates Medicum premerent, ſi ex legibus mechanicis curationem exacte ſuſcipere & dimetiri in animum induceret. Non tantum enim de figura, ſed & de numero eius modi particularum certus eſſe deberet, vt doſin medicamenti æqua proportione adhibere poſſet. Hariolari deberet, quot par-

particulæ vnius cuiusque medicamenti in primis viis retinerentur, & cum aluinis excretionibus eiicerentur, vt portionem illam, quæ periret, atque humores non intraret, resarcire posset. Si enim quid deficeret, effectus optatus non sequeretur. Contra si quid nimii propinaret, tunc vi earumdem regularum mechanicarum nouum corpori damnum inferret.

4. Sola *opii* efficacia has speculationes satis superque refutare potest. Vnicum enim illius granum, dextre adhibitum, dolores omnes, licet totum corpus occupent, ad tempus solet sedare, licet nulla proportio sit huius particulæ cum multis illis materiis per totum corpus dispersis. Item pauca grana *croci martis adstringentis* hæmoptysin sedant ante, quam humores ingressa sint. Vbi incredibile est & omnem plane captum superat, pauca illa grana, multis humorum libris immixta, retinere posse vim quamdam, qua tam longe lateque mechanice solum operentur. Nec fieri potest, vt exilissima illa portio, quæ cum vna tantum parte communicatur, efficacia quadam physica omnes totius partis fibras ita adficiat, vt earum omnium vel contractio vel relaxatio subsequatur. Adstringentium enim vim perire, si particulæ dispergantur & diluantur, notissimum est.

5. Præter ea hunc mechanicum operandi modum non mediocriter refutat *effectus.* Quod si enim hæc hypothesis vera & indubia foret, vtique curatio morborum spem nostram numquam frustraretur, & tam certa stabilisque esse deberet, quam certissimum est, pistorem ex farina & reliquis panem præparare. Sed quid ad hæc experientia? alia omnia loquitur & errorem satis refellit.

6. Si necessitate physica seu mechanica operatio absoluere-tur, *vnum eumdemque* semper effectum præstarent. Sed quis nescit alium immo contrarium, e. g. emetica non numquam catharsin & vice versa edere, adstringentia non numquam hæmorrhagias augere; Opium in adsuetis alacritatem proferre, licet maiori a Turcis copia adsumatur, neglecto autem vsu illius torporem accedere.

7. Medicamenta sæpe effectum præstant, licet corporis machinam non attingant, e. g. sunt, qui vomunt, quando vomitorium vel pilulas vident, immo de iis tantum audiunt. Huc pertinet etiam *sympatheticorum* effectus, quorum non nulla corpus plane non attingunt, & tamen virtutem suam in corpora longissime remota extendunt, quamquam æger aliquot milliaria a Medico seiunctus sit, si modo vrinam vel sanguinem mittat & regimen tempore denominato seruet. Effluuiorum figuratæ particulæ, quas corpus ægrotantis repetere vulgo fingunt, in longo hoc itinere absorbentur & immutantur, vel indiuiduum illud prætereunt, atque aliud ingrediuntur. Quæ enim copia effluuiorum requireretur, vt athmosphæram per aliquot milliaria implerent, & ad ægri corpus pertingerent? ad minimum longe superarent pondere totam massam, ex qua exspirarunt.

8. Itaque statuimus, medicamina *præcipue* operari *excitando sensum vitalem*, vnde natura vel refocillatur, seu roboratur, vel sopitur, vel ad certum motum inuitatur; id quod non tantum de medicamentis intra corpus adsumtis, sed & de sympatheticis & amuletis valet. Quod enim sensus rerum absentium etiam adficiat hominem, per vulgus notum est. Huc pertinet sensus ille anxietatis & compressionis cordis, quando consanguineus quidam in dissito quodam loco ægrotat, vel aliud infortunium subit, vel mortuus est. In sympathia particula quædam sanguinis vel vrinæ a remedio tangitur & adficitur. Ex hoc contactu vtrarumque materiarum sensus quidam in ægrotum redundat, & natura motus huic sensui consentaneos instituit. Hinc quo sensibiliores ægroti, eo felicius succedit sympathetica medela.

9. Vbi autem omnino medicamina mechanice operari videntur, ibi naturæ synergia constanter adiungitur. Motus enim ille, qui a medicamento in ipsa humorum crasi perficitur, est tantum intestinus, & hic quidem a remedio dependet, sed curationem haud absoluit, nisi natura superaddat motum tonico-progressiuum. Porro vide-

videmus, ſtimulum medicamenti eſſe inefficacem, immo ne venena quidem amplius ſingulares motus inferre adſuetis, & ſic in arbitrio animæ quodam modo poſitum eſt, an ſtimulo obedire velit, nec ne. Quid notius quam emetica, cathartica, ſudorifera effectu ſæpius nullo propinari? Non numquam natura ſtimulans remedium ſuſcipit, motum etiam inſtituit, ſed in alium locum, quam Medicus reſpicit, transfert. Vnde e. g. menſes per inſolitas vias non raro erumpunt.

10. Ergo operantur primario ſenſum naturæ vitalem adficiendo. Non numquam *mixta* operatio obſeruatur, ita vt partim a motibus naturæ actiuis dependeat, partim a motibus in craſi humorum per medicamentum excitatis, id autem quod natura in hac mixtura contribuit, præcipuum eſt, & ſanitatis reſtitutio ſperanda a motibus naturæ per indirectum a medicamentis excitatis, non æque ab iis, qui directe in humoribus efficiuntur.

IV. *METHODVS MEDENDI GENERALIS.*

Quem ad modum tres præcipue cauſſæ ſunt morborum, videlicet *quantitas*, *qualitas* & *motus*: ita therapia generalis tres commendat methodos, nempe *euacuantem*, *alterantem* & *moderantem*.

1. *Methodus euacuans* quantitati imminuendæ deſtinatur, eſtque
   1) vel *chirurgica*, ad quam ſpectant
      a) Arteriotomia.
      b) Venæ ſectio.
      c) Scarificatio.
      d) Hirudinum, e) Fonticulorum, f) Veſicatoriorum, g) Setaceorum } adplicatio.
      h) Trepanatio.
      i) Paracenteſis & quæcumque aliæ operationes euacuantes, de quibus in *tabulis chirurgicis* expoſuimus.

2) vel *pharmaceutica*, ad quam pertinent
 a) Emesis.
 b) Catharsis.
 c) Diaphoresis.
 d) Diuresis.
 e) Apophlegmatismus per nares.
 f) Apophlegmatismus per os.
 g) Saliuatio.
 h) Expectoratio.
 i) Promotio hæmorrhagiarum naturalium.

2. *Methodus alterans*, indicatur a vitiosa qualitate. Huc pertinent
 1) *Incrassatio* humorum nimis fluidorum.
 2) *Resolutio* humorum nimis spissorum.
 3) *Correctio* humorum peregrinorum prauitate peccantivm.
 4) *Adstrictio* partium nimis laxarum.
 5) *Relaxatio* partium nimium strictarum.

3. *Methodus moderans*, motuum vitiis medetur, & complectitur
 1) Vel motuum *excitationem*, quando deficiunt.
 2) Vel eorum *placationem*, quando iusto vehementiores sunt.
 3) His subiungimus curationem per *specifica:* licet enim hæc curatio ad priora medicationum genera etiam quodam modo possit referri, ad motus tamen corrigendos potissimum accommodata videtur.

4. Notandum autem est quam maxime, Medicum morbos non profligare, sed tamquam ministrum manus quasi obstetricantes solum admouere. Natura autem præses est motuum vitalium, & energia sua, contra morbos luctante, Medico synergo, tamquam certissimus hodegus viam commonstrat.

5. Itaque palmarium therapiæ fundamentum in hac naturæ autocratia collocandum est. Hæc enim corpus, vtut sanum, quotidie purgat a sordibus illis, quæ in illo partim generantur, partim aliunde in ipsum introducuntur.

6. Hæc

6. Hæc corporis sani therapia, quam STAHLIVS peculiari dissertatione enucleauit, respicit

1) vel *quantitatem*, quam natura per varias hæmorrhagiarum vel aliarum fluxionum species imminuere adlaborat.

2) vel *qualitatem* vitiosam, quam a laudabilibus humoribus per apta organa separat & conueniente loco excernit.

3) Atque hæc omnia præstat per motum tonicum & progressiuum. Hac enim ratione humores, ad spissitudinem pronos, conseruat fluidos, & quoduis noxivm e corpore proscribit; in partibus autem solidis inquinamenta mucida, quæ transitus humorum relinquit, hoc perpetuo adpulsu abstergit, ne obstructiones exoriantur. Denique defectum per nouam adpositionem, quam nutritionem vocamus, compensat.

7. Eadem methodo natura corpus *læsum* restaurat; & quem ad modum in statu ordinario ordinariis motibus vtitur; ita in statu extraordinario hi motus, ob præceps discrimen vel damnum, in extraordinarium gradum intenduntur.

8. Licet autem autocratia naturæ plurimis morbis superandis par sit, optatus tamen effectus innumeris fere difficultatibus premitur. Atque inter has eminent præcipue sequentes:

1) Corruptio illa, quæ per lapsum introducta est, & non tantum in morales, sed & vitales actiones late diffusa vbique se conspiciendam præbet. Ex hoc enim fonte fluunt tam *malitia* quam *ignorantia*, atque hæc in pathemata animi grauissima, modo iracundiam, modo terrorem, modo timorem, modo tristitiam &c. erumpunt, quæ motus vitales non possunt non misere confundere.

2) Indiuidualis temperamenti teneritudo, sensibilitas & impatientia, quæ efficiunt, vt ægroti incommoda sua morbosa decente modo perferre recusent. Quibus

ibus accedit multorum peruersa educatio, indulgentia & prauis exemplis corrupta, inbibitorum errorum tenacissima & leuissimæ molestiæ prorsus intolerans.

3) Motus erronei in consuetudinem & habitum deducti.

4) Præposteræ medicationes & vitia diætæ.

5) Tacemus impedimenta, quæ ex ipsius corporis parte obicem ponunt. Vnde non mirandum, si natura finem salutarem non semper adsequatur.

9. Ex hac consideratione indiget adsistente ministro, cuius primaria requisita & officia sequentibus exhibemus:

1) Cognitionem corporis & vitæ naturalis sufficientem sibi adquirat.

2) Præcipue autem ex motibus probe obseruet & dignoscat operationem & intentionem ipsius naturæ. Doctrina enim de motibus lux quasi & anima est cognitionis medicæ.

3) Scopum intentioni naturæ congruentem sibi præfigat, &, si tuto fieri potest, eadem organa, easdem vias & eadem tempora, quæ a natura indicantur, eligat.

4) Quoniam autem post lapsum proprium est animæ nostræ, vt motus suos nimium vel intendat vel remittat, meminerit Medicus, motuum horum errantium medicinam præcipuum caput praxeos absoluere; de qua re mox, vbi de symptomatibus dicendum erit, plura commendabimus.

5) Fontem & scaturiginem morbi magis quam symptomata respiciat, & hac ratione curationem solidam præferat superficiariæ.

6) Materiæ peccantis indolem hunc in finem probe consideret.

7) Euacuatio materiæ peccantis quoniam scopo medico proxime respondet, artifex hanc primario respiciat. Vt autem eo facilius & commodius hæc excretio succedat, præparationem materiæ non numquam præmittendam esse meminerit, secundum aureum *Hippocra-*

pocra-

pocratis aphorismum 22. sect. I. Concocta expurgare decet, non cruda, nisi quidem turgeant; raro autem turgent.

8) Quantumcumque autem præparata & correcta fuerit materia peccans, illam nihilo minus euacuandam esse, firmissime credat. In gratiam enim cum humoribus laudabilibus tantum abest vt redeat, vt potius impuritates augeat, & salutarium excretionum cursum interpellet.

9) Remota materia peccante, motus nisi sponte cessent, prudente ratione sistat. Vbi autem non satis certus est artifex, omnem materiam peccantem esse sublatam, tum præstat correctionem materiæ sulphureo-acris, motus irritantis, respicere, vel specifice sopientia adhibere, quam adstringentibus aut sensum obnubilantibus vias occludere & excretiones impedire.

10) Symptomata *actiua*, quæ morbo a natura opponuntur, prudentissime æstimet, & a symptomatibus *passiuis*, a materiali noxa dependentibus, sollicite distinguat.

11) Præter ea symptomata actiua *essentialia* ab *accidentalibus* quauis occasione discernat, & illa, tamquam necessaria, vel promoueat (si quidem deficiant) vel (si excedant) prudentissime mitiget, aut, quam diu fieri potest, toleret; hæc autem, si vtilia sint, promoueat, noxia remoueat, superflua vel prudenter resecet, vel toleret. Præstat enim aliquid superflui, vtut molesti, tolerare, quam naturam turbare, & ipsius motus absolute supprimere.

12) Vbique autem rationem habeat temperamenti, sexus ætatis, educationis, sensibilitatis indiuidualis & consuetudinis. Hæc enim quid valeant, & qua ratione rerum scenam turbent, sub *cautelis* fusius explicabimus.

13) Extra necessitatis casum ab omni *violentia* & *curis heroicis* abstineat: moderata enim durant, & natura non cogi nec irritari, sed amice inuitari & blande demul-

ceri amat. Atque hoc obtinetur per remedia blanda & ſenſui naturæ iucunda. Eius modi gratus ſenſus non raro efficit, vt turbata & aberrans natura mox in ordinem redeat, & primæ doſes medicamenti optatiſſimum ſæpius effectum oſtendant.

14) Contra non ita facilis ſit ad curationes pacificas ſeu ſedationes motuum adhibendas. Vnde talia remedia non propinet, quæ vel directe vel indirecte motus ſecretorios & excretorios turbent, e. g. adſtringentia, opiata. Non minus & illa, quæ dubii ſunt effectus, excludat.

15) Quod ad remedia attinet ſelectum, eumque curtum, multitudini præferat: ſimplices enim effectus multum impediuntur per diffuſas compoſitiones; id quod STAHLIVS in *diſſertatione de multitudinis remediorum abuſu* fuſius docuit. Quod autem multa remedia in hoc tractatu indicauerimus, id non eo factum eſt, quaſi illa omnia in vſum recipienda exiſtimaremus, ſed vt hoc compendium paullo perfectius & materia medica ſat multis & perſpicuis notis illuſtrata prodiret.

16) Quod ad proportionem quantitatis medicamentorum attinet, meminerit artifex,

a) ingentem materiæ corrigendæ portionem ſufficientem remedii vſum poſtulare: pauca enim grana ſalis digeſtiui non incidunt magnam viſcidi muci portionem.

b) Alterationem autem motuum parcioribus medicamentis obtineri: pauca enim grana tartari emetici motus intendere & pauca grana remedii opiati eosdem mitigare poſſunt.

c) Doſes paruas & repetitas copioſis & nauſeoſis eſſe præferendas.

d) Remedia non facile eſſe mutanda, ſed iuſta methodo continuanda.

17) Diætam, cuiuis morbo conuenientem, præſcribat, & præcipue in acutis moneat,

a) vt

a) vt in locum quietum reponatur ægrotus.
b) Ad cibum ſumendum non cogatur.
c) Potus ſufficiens & dilutus ei porrigatur.
d) Regimen nimis calidum excludatur.
e) Animus tranquillus reddatur & conſeruetur. In hunc finem reconciliationem cum Deo, tamquam verum tranquillitatis fundamentum, commendet: fiducia enim, quæ ex hoc fonte fluit, magnæ virtutis eſt; contra memoria & conſcientia male actorum motus vitales inſigniter turbat.

18) Altiſſimi præſidium in omnibus morbis, vtut exiguis re vera veneretur: ſine huius enim verbo benedicente neque panis vitam naturalem ſuſtentat, neque herba aut emplaſtrum morbos perſanat. Quod ſi vero ſigna, quæ periculum minitantur, omnino adpareant, ab his ne deterreatur, ſed in Deum exitum morbi quietus deuoluat.

V. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Quoniam artifex in corpus viuum abſolutam non habet poteſtatem, exceptis paucioribus, iisque externis & chirurgicis adfectibus, ſed tantum συνεργός & miniſter naturæ habendus eſt, firmiſſime credat ille, princeps therapeuticæ ſapientiæ momentum in eo conſiſtere, vt non tantum energiam magiſtri atque illius vires, motus & intentiones perſpiciat, ſed & imbecillitates & errores ipſius dignoſcat, quo ſymptomata noxia a ſalutaribus, de quibus ſub methodo diximus, diſcernere poſſit. Confer STAHLII diſſertat. *de poteſtate artis medicæ*, & altera *de neceſſitate artis medicæ.*

2. Autocratiam naturæ antiquorum multi, iique principes Medici profeſſi ſunt, e. g. HIPPOCRATES: *multi curantur ſine Medico.* Item CELSVS: *magni morbi curantur abſtinentia & quiete.* Vnde dolendum eſt, hanc artis cynoſuram a recentiorum plerisque præter videri. Quæ damna in praxin medicam exinde redundauerint, reſtaurator antiquæ huius veritatis STAHLIVS

 pas-

passim indicauit. *Confer dissertat. illius de autocratia naturæ.*

3. Hæc simplex veritas quod homo suum habeat Medicum, quod natura sit morborum medicatrix, quod sibi sufficiat, conuenienter agat atque congruas plerumque vias eligat, plus sane valet & in curandis morbis plus spei alit, quam splendidissimus artis nostræ adparatus.

4. Non fluere autem hanc spontaneam morborum curationem ex necessitate corporis organici, superius, vbi de *modo operandi* diximus, iam demonstratum est. Rationi enim repugnat, quod corpus læsum se ipsum redintegrare possit.

5. Dari autem casus, in quibus natura artificis ope indigeat, superius sub *methodo* iam inculcauimus. Restat, vt hoc loco errores naturæ speciatim indicemus.

1) Errat si vel nimis præcipitanter, vel nimis languide agit, & ita peccat contra εὐκαιρίαν seu iustam temporis mensuram, de qua re innumeri casus in praxi medica occurrunt.

2) Errat euacuationis specie, e. g. si materiam peccantem per periculosas vias eliminare suscipit.

3) Errat, si proposito suo pertinacius insistit, cum successus respondere nequit; id quod in adfectibus arthriticis obseruamus.

4) Errat, si per leues excitationes in extremos motus euagatur.

6. Hos & plures alios errores committit natura: vnde ministerii medici partes sunt prudente ratione eos corrigere, ne motus vel in libertate sua euagandi relinquantur, vel cum impetu supprimantur.

7. Artifex quando omnes officii sui partes, quas sub *methodo* recensuimus, expleuit, indubium effectum nequaquam sibi promittat. Experientia enim affatim illum docebit, prosperum effectum neque a medicamentorum physico-mechanica necessitate, neque a Medici dexteritate, sed ab altiori potentia pendere.

8. Tem-

8. Tempus medendi seu εὐκαιρία non infimam in ministerio therapeutico meretur considerationem. Omnes enim actus vitales tam ordinarii quam extraordinarii certa temporum periodo absoluuntur. Exinde opportunitas cum natura agendi addiscenda est, ita vt vel laboriosos & erroneos motus praeueniamus, vel salutares & aequales actus subleuemus.

9. Huc spectant tempora, ab HIPPOCRATE inculcata, nempe *initii*, *incrementi*, *status* & *declinationis*, quae, licet a multis risu excipiantur, prudentem tamen imitationem & adplicationem exposcunt, praecipue in febribus & inflammationibus.

10. Huc pertinent tempora *critica*, quae sane studiosissime sunt obseruanda, ne contra illorum cursum, qui plerumque laboriosus est, quidquam aduersi suscipiamus, sed declinationes criticas in motibus euacuatoriis promovendis exspectemus.

11. Huc etiam referendae *horae* paroxysmorum, quae sane probe obseruandae sunt, vt Medicus tum cum natura operetur, & cum illa materiam praeparet, excretionem autem, cui in primo actu secretorio locus non est, ad tempus remissionis, quo natura ad lenes excretiones inclinat, reseruet.

12. Praecipue autem huc spectat curatio *per exspectationem* in acutis morbis. Hi enim periodis suis specialibus ita includuntur, vt nullis specificis interrumpi nedum abrumpi possint. Diese Tage können durch die Kunst nicht verkürtzet, wol aber erleichtert werden. Sane si aegrotans hoc consideraret, a Medico non posceret id, quod non est in eius potestate.

13. Ad εὐκαιρίαν therapeuticam referendi etiam sunt morbi *chronici*, qui certis periodis recurrunt, e. g. haemorrhagiae, spasmi, febres intermittentes &c. hi enim recursus prudente artis ministerio plerumque tum possunt praeoccupari.

14. Culpandus etiam hic venit error ille crassissimus, qui contra εὐκαιρίαν committitur in acutis, quando curationibus

bus suis *heroicis* ὕςερον faciunt πρώτερον, & mox sub initium morbi antequam præparatio & secretio facta sit, euacuationem, & quidem satis immodestam moliuntur. Hac enim ratione natura turbatur & eneruatur, vt deinde impar sit excretioni, quæ iusto tempore tentanda esset.

15. Moris quidem est, vt eiusmodi Medicus, qui impetuosa talia tentamina declinat, *otiosus spectator* salutetur, præstat autem hanc contumeliam æquo animo ferre, quam in devia abripi & officio suo deesse.

16. *Cunctatio* (festinationis,oppositum) etiam euitanda est: hæc enim, secundum HIPPOCRATEM, vix alibi maiora damna potest inferre, quam quidem in arte medica. Hinc necesse est, vt timiditas, multo magis autem negligentia excludatur, ne sero medicina paretur, e. g. quando habitus corporis athleticus tractandus occurrit, tum εὐκαιρία postulat, quantitatem sanguinis, siue per venæ sectionem, siue per aliam ventilationem mature imminuere, ne ipsa natura scenam suam motibus auctis aperiat & negotium difficilius reddat.

17. Denique ad εὐκαιρίαν therapeuticam etiam pertinet ipsa adeo *abstinentia*, de qua sequentia notanda veniunt:

1) Corpori sano medicamina prophylactica adplicare, non promiscue suadendum est, ne lassa fiat natura & confundatur. Vbi autem natura certis medicationibus iam adsuefacta est, hæ non facile sunt negligendæ, ne dicam abrupte rescindendæ.

2) Idem sentiendum est, cum in ipsis morbis motus vitales *vegete* & *ordinate* succedunt; certe sponte currenti calcar adiicere non conuenit. Alias placidæ excretiones turbantur, materia peccans massæ sanguineæ intimius implicatur, exanthemata præcipue facile recedunt, & si luctæ tandem criticæ immineant, natura deficitur viribus ad plenariam despumationem.

3) Vana est medicatio in casibus *conclamatis*, *determinatis*, *radicatis*, *scirrhosis* & *vlceratis*. Quando enim

in

in his multa tentamus, ſtatus tranquillior in hecticas commotiones facile exaſperatur. Huc etiam pertinent calculus, morbi hæreditarii & periodici, qui remediis acrioribus magis confirmantur quam exſtirpantur.

4) Morbi per alios *corrupti* quando offeruntur, Medicus vel abſtineat, vel ſincera prognoſi ſe præmuniat.

5) Abſtinendum etiam eſt a tentaminibus ambiguis, multo magis *ſiniſtris*.

6) Abſtinendum porro a *multitudine* & in ſpeciem magnifico adparatu remediorum; quidquid & ægroti & adſtantes vrgeant, immo quidquid etiam metus, ne in voculas imperitorum hominum incurramus, ſuadere & hortari videatur.

7) Inuigilet quam maxime in ægri etiam & adſtantium abſtinentiam, ne clanculum alia remedia interponant vel ſubſtituant plane; quod tamen difficillimum in praxi eſt negotium; cum ſi vsquam alibi, certe in medica arte ἀλλοτϱιοεπισκοπία tam frequenter quam perniciose exercetur.

18. *Conſuetudo* vti altera eſt natura & non raro morbos a cauſſis materialibus liberos ſuſtentat; ita quam maxime conſiderandum eſt, illam non a phyſica, eaque incognita corporis qualitate, neque ab æternis motuum legibus, ſed a principio vitali dependere. Conſiſtit enim in peculiari promta naturæ habilitate, quæ certa æſtimatione & rationali intentione ſubnititur. Præter ea inuoluit ſimul *memoriam* (liceat ita loqui) *vitalem*, vnde natura, memor eorum, quæ alio tempore facta ſunt, ad repetitionem talium motuum non ſolum inclinat, ſed & promtam ad eosdem oſtendit agilitatem.

19. Quem ad modum autem non facile ſanus quisquam reperietur, qui a conſuetudinibus prorſus immunis eſt, ita præcipue valetudinarii & molliter educati hoc onus perſentiſcunt. Vnde neceſſe eſt, vt Medicus, ſi ægrotans ei offeratur, conſuetudinum rationem habeat, & noxias prudente ratione exſtirpandas curet.

20. Quid

20. Quid autem consuetudo possit, quantumque valeat ad motus inuertendos & morbos confirmandos; innumera exempla docent. E. g. quando quis diætam duram & crassam, cui a teneris adsueuit, in tenuem & mollem permutat, tum (quod paradoxon est diæteticum) in debilitatem ventriculi & febres intermittentes facile incurrit, restituitur autem quam primum durioribus cibis denuo vescitur. Item quæ damna neglectio hæmorrhagiarum adsuetarum inferat, per vulgus notum est. Incidunt enim in congestiones, febres, adfectus rheumatico-arthriticos, inflammationes &c.

21. Superari autem debent consuetudines noxiæ sequente ordine

1) Materialis caussa, quæ occasionem dedit, præcipue plethora, remoueatur.

2) Deinde motus non vi quadam, neque repente, sed sensim & per vices modesta coërcitione & specificorum remediorum adplicatione patienter oppugnentur.

3) Simul autem motus ad alias corporis partes placide auocentur & excretiones debitæ vbique promoueantur.

4) Quando autem subiectum robustum & adfectus non adeo sonticus est, tum quacumque repugnantia tollatur. Sic e. g. orexin caninam curauimus, cum eum, qui hoc malo diu laborarat, a comestione panis vehementer adpetiti vi quadam retineremus & aliquoties exinde in deliquium animi incidere pateremur. Quod postquam per vnius diei spatium pertulerat, paulatim sequentibus eo deductus est, vt redeuntem adpetitum inordinatum firmo animi proposito ipsemet sine vllis incommodis refrenare posset.

22. *Temperamenti*, ætatis & sexus rationem habendam esse sub *methodo* diximus; & hoc plus veritatis alit, quam particularum figuræ. e. g. essentiæ alexipharmacæ excitant ægrotos melancholicos, cholericos autem in furorem agunt. Scorbutici cholerici non tolerant acria

illa

la antiſcorbutica, quæ ſalutaria ſunt melancholico-ſanguineis. Congeſtiones ſanguinis verſus caput, quæ hæmorrhagiam narium reſpiciunt, aliter tractandæ ſunt in adultis quam in iunioribus, in illis enim hæmorrhoides reſpici debent, in his autem huic reſpectui non eſt locus. Et quis ignorat in ſexu feminino negotium menſium, geſtationis, partus & puerperii multas conſiderationes ſibi vindicare, quibus omnibus in virili ſexu ſuperſedere poſſumus.

23. Præ omnibus autem *ſenſibilitas* indiuidualis in praxi medica multum iuris & conſiderationis ſibi tribuit, & non ſolum morbos ex friuolis cauſſis profert, ſed & eosdem mirifice ſuſtentat. Dabimus aliquot huius rei ſpecimina, ſatis luculenta & conſideratione digniſſima.

1) Matrona quædam illuſtris fluorem album, qua ſoror eius amantiſſima laborabat, tanta nauſea auerſabatur, vt prædiceret ſibi eumdem morbum, quam primum ſororem viſura eſſet. Quumque poſt aliquot dies fama audiretur, ſororem iam eſſe in itinere ad ſe inuiſendam, animo inſigniter commouebatur, & in fluorem album prius incurrebat, quam ſoror domum ipſius intraret.

2) Illuſtriſſima quædam perſona vomitu corripiebatur quam primum pilulas nominari audiret, multo magis, quum easdem videret. Erat autem pathematibus hyſterico-cephalalgicis non mediocriter obnoxia, quumque Medicus ſpem faceret liberationis ab hoc malo per vſum quarumdam pilularum; multis tentaminibus, ſed multis etiam reiectionibus eo res peruenit, vt tandem pilulas retineret, & ſingulis dehinc annis libram circiter integram cum inſigni vſu lætabunda conſumeret.

3) Illuſtriſſimæ duæ ſorores mortem duorum fratrum ingenti triſtitia lugebant, & multis deinde annis vomitu corripiebantur, quotiescumque & in quo loco cantilenas illas audiebant, quæ die ſepulturæ cantatæ erant. Hæc ſcena tanto magis ridicula videbatur,

 quod

quod vnaquæque ab illa tantum cantilena ad vomitum excitabatur, quæ sub sepultura illius fratris cantata fuerat, quem præ altero dilexerat.

4) Alia illustriss. matrona vomebat, quotiescumque fratris sui filiæ, vtut serico indutæ, lecto illius insidebant.

5) Alia quædam mediocris conditionis, 42. annor., mane solebat post potum thee quatuor cochlearia iusculi, posthæc aliquot bolos panis bis cocti & tandem paullulum cereuisiæ adsumere. Atque hanc consuetudinem si exacte custodiret satis bene se habere videbatur. Vbi autem horum quidquam vel deerat vel paullo serius adferebatur, præceps in lipothymiam ruebat.

6) Nobilis quidam iuuenis, toties vel animo labitur vel conuulsionibus adfligitur, quoties, prius quam consuetam modicam vini portionem (duo vitra) sumserit, cum aliis hominibus colloqui & versari sustinet.

7) Quumque ante aliquot dies litterato cuidam dixissem, adspectum faciei pallidum indicio esse, ipsum mox scholam medicam frequentaturum, ille post paucas horas in museum suum se abscondens, protinusque deliriis furiosis correptus reliquis domesticis gladio suo mortem minabatur. Altero die post in febrem intermittentem delapsus est, quæ in tertianam satis ordinate adhuc durantem transiit.

24. Hæc satis docent, quantum valeat sensibilitas, & quam prouide eiusmodi homines tractandi sint in ipsis morbis. In his enim sensibilitas & attentio naturæ longe maior est, quam in statu sano ob imminens vel præsens periculum. Vnde tanto maiore circumspectione vtatur Medicus, ne per remedia incongruentia naturam in nouos labores & angustias coniiciat, sensum molestum inducendo & motus inconuenientes excitando atque ita oleum flammæ adfundendo. Certe enim natura motus illos, quos Medicus externus per remedia sua excitat, probe examinat, atque ad archetypum motuum

tuum connatorum & a Creatore suo concessorum refert.

25. Et quem ad modum per remedia commoda non exiguum leuamen naturæ adfertur, excitando sensum acceptum & iucundum, ita curationes ineptæ maximum damnum inferunt. Ad prauos enim motus sensibilem naturam auertunt, vt contra vim illatam renitatur. Immo ipsæ formulæ paullulum incongruæ non numquam graues molestias pariunt ob sensibilitatem. Quod si enim formula naturæ aduersa obtrudatur, phænomena quædam interdum, ac si venenum oblatum esset, accidunt. Sic e. g. dulcia his, amara illis sunt aduersa. Item ab absorbentibus terreis confestim ingestis ventriculus non nullorum grauatur: ob grauitatem enim subsident & vel non immutantur, vel in muciditatem abeunt, & variis ventriculi morbis alimentum suggerunt.

26. *Regimen* in morbis recte institutum, vti non minimam curationis partem absoluit, ita *nimis calidum*, siue per stragulorum molem, siue per hypocausti calorem, fœcunda multorum malorum mater existit.

1) Humores enim nimium commouet, & motum intestinum intendit.

2) Hæc commotio materiam morbiferam auget. Nam materia peccans, e. g. in acutis malignis, nisi per contagium cum humoribus communicata fuerit, nil aliud est, quam excrementum quoddam ordinarium motu humorum acri intestino ad extraordinariam subtilitatem euectum.

3) Sub hac orgastica humorum expansione pori ita contrahuntur, vt æstus quidem ingens, transpiratio autem nulla contingat.

4) Et tum materia peccans, licet multo cum labore ad superficiem trudatur, exitum non inuenit. Vnde natura turbata & indignabunda illam ad interiores partes cum tædio reuocat, id quod vel hæmorrhagiis pericu-

riculoſis, vel diarrhœis, vel vomitibus, vel aliis malis introducendis par eſt.

5) Quando autem hæmorrhagiæ non ſequuntur, tum molimina illa incompleta per materiæ malignitatem & acredinem varias irritationes & inflammationes immo graues & funeſtas ſæpe læſiones producunt.

6) Quod ſi vero ad partes externas hæc materia excernenda protrudatur, adfectus eryſipelacei in carnoſis, in glandulofis autem partibus tumores moleſtiſſimi & contumaces producuntur.

7) Sudores per regimen calidum coacti ſub morbi initium præmaturam quidem exanthematum eruptionem, ſed & facilem illorum retroceſſionem efficiunt, in ſtatu autem & declinatione modum ita excedunt, vt ægroti ſuperato licet morbo, vires non facile poſſint recuperare.

27. Contra *regimen nimis frigidum* etiam valde noxium eſt, e. g. quando potus frigidus porrigitur, linteamina incaute mutantur, aër frigidus, dum lectum ſternunt, corpori tranſpiranti admittitur, ſtragulum abiicitur, hypocauſtum frigidum eſt &c. Hac enim ratione

1) excretiones ſalutares ſupprimuntur.

2) Has compenſare natura cogitur per noxias diarrhœas & vomitus.

3) Hæmorrhagiæ vel exacerbantur vel ſupprimuntur.

28. *Potus* quando ægrotis denegatur ab iis, qui ſitim pro ſymptomate noxio habent, multum impedimenti naturæ obiicitur. Quem ad modum enim humiditas in ſtatu naturali eſt inſtrumentum neceſſarium, quo natura in omnibus fere operationibus ſuis indiget; ita in ſtatu præternaturali, ob continuam tranſpirationem & crebriorem vrinæ excretionem, plurimum humidi conſumitur, cuius proinde defectum natura iuſto deſiderio compenſare adlaborat. Itaque e vanis ſpeculationibus proficiſcitur inconſultum illud tentamen, naturam ſitientem relinquere & neceſſario humoris ſubſidio, quo ſecretiones & excretiones facilius exſequi poteſt, defrau-

defraudare, quippe cum & multiplicis ac quotidianæ experientiæ suffragio potus conueniens temperatus & parvis identidem haustibus assumtus cupientem ægrum valde recreet & medicinæ velut analepticæ vices sustineat.

29. *Cibus* contra multo damno, renitente natura, obtrudi solet. Quum enim hæc in plurimis morbis digestioni vacare recuset, molesto sensu adficitur a cibis intrusis, & de illorum per proximam viam reiectione mox meditatur, id quod anxietates cardialgicæ, pressoriæ, vomibundæ satis confirmant. Quando autem cibi retinentur, cruditates multæ, quæ morbo detrimentum adferunt, generantur.

30. Denique vbi iam conualescere cœpit æger, monendus est, ne nimium securus omnem protinus medicamentorum vsum commodique regiminis curam abiiciat, neque aut subeundis grauioribus cœli iniuriis aut voluptatibus, animique peruersis adfectibus indulgendo recidiuam sibi contrahat, vel saltem retardet perfectam pristini roboris integritatem.

TABVLA II.
DE
EMESI SEV VOMITV.

I. D*EFINITIO.*

Emesis est vehementissima euacuationis species, qua natura materiam quamdam siue vere exsistentem, siue imaginariam e ventriculo, & non numquam simul e locis vicinis, per motum ventriculi spasticum inuersum, sursum eliminare intendit. Deriuatur ab ἐμέω, vomo.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Vomitus est

 1) vel

1) vel *ſpontaneus*, per quem natura ſponte ſua aliquid adverſi e corpore ſuo remouere conatur.

2) Vel *artificialis*, qui a Medico, naturæ miniſtro, per remedia emetica in eumdem ſalutarem finem prouocatur.

2. Materia, quæ per motum talem anotericum euacuatur, prouenit

1) vel e *ventriculo ſolo*.

2) Vel ex *inteſtino* ſimul *duodeno*; quo caſu emeſis grauior eſſe obſeruatur.

3) Vel in quibusdam caſibus etiam e *pulmonibus*, dum hæ partes per commotionem eius modi conſtrictoriam ſimul in conſenſum trahuntur, & pulmones ab infarctu mucido liberantur.

4) Eadem ratione vomitus adficit *vterum*, quando in motibus ad partum deficientibus prouocatur.

3. Vomitus artificialis differt ratione *gradus*, prout vel per blandiora remedia, vel per fortiora draſtica producitur.

III. *INDICANTIA.*

Vomitus artificialis locum habet

1. in deprauatione *ventriculi recentiori*, e. g. quando cibi vel nimii, vel dyspepti, vel ſub nauſea, iracundia, auiditate aut profunda meditatione adſumti ſunt; præcipue ſi cardialgia & nauſeabunda pathemata mox ſuccedant.

2. Huc etiam ſpectat, quando per cibos dyspeptos, e. g. piſces, cucumeres, melones, fungos, non ita pridem adſumtos, itemque globos illos farinaceos (Klöſe) aut placentas pingues calidas ſubito & largius ingeſtas, menſium fluxus ſuppreſſus eſt.

3. Item quando febris acuta manifeſtæ ventriculi repletioni accedit; neceſſe autem eſt, vt tum in principio principii vomitus, isque temperatiſſimus, prouocetur. *Conf. cautelæ.*

4. In *deprauatione ventriculi chronica*, nempe in ſaburra mucida vel bilioſa, quæ vel concoctionem impedit, vel cardial-

dialgiam nauſeoſam generat, vel ſaporem ac odorem aceſcentem aut nidoroſum per fauces ſpargit, vel febres intermittentes, præcipue quando parietibus ventriculi tenaciter adhæret, minatur.

5. In *febribus* quibusdam *tertianis*, quando ſpontaneus vomitus deficit.

6. In *cephalalgia*, quæ e vitio ventriculi exorta eſt.

7. Mox *poſt adſumtum venenum*, philtrum, cibum virulentum, ſi ſpontaneus vomitus deficit.

8. In *cacochymia ſcorbutica*, in qua *ſedum vermiculare* tamquam ſpecificum emeticum laudatur.

9. In *oppletione pectoris* mucida & ſuffocatiua, quando autocratia naturæ per tuſſim non ſufficit. Item in *apoplexia ſeroſa* aut *pituitoſa*.

10. *Defectus dolorum* in tali partus ſitu, qui pellentia concedit. Præ aliis ANGELVS SALA hoc concutiens remedium ad promotionem partus commendauit.

11. *Adſuetudo* huius euacuationis, cum primis quando neglectio eius modi remedii alia incommoda attulit. Quæ enim ſubiecta inconſideratæ diætæ ab vſu vomitoriorum melius ſe habent, & hanc euacuationem aliquoties repetunt, in his natura adſuefacta idem remedium exſpectat; vel, ſi non ſequatur, ad ſegnes cardialgicos motus tranſit, immo ſubinde febrilia molimina format, quæ circumſtantiæ vomitum tanto magis indicant.

12. In ſubiectis de reliquo *euemetis*, ſufficientibus quoque *viribus* præditis: multum enim roboris requiritur, vt motus ille ſpaſticus non ſolum in fundo ventriculi, ſed & per totum œſophagum exerceatur. Diſtinguenda autem eſt ſyncope cardialgica & ſuffocatiua, quæ vomitum omnino indicat, a lipothymia & virium vera debilitate.

IV. *INDICATA ſeu REMEDIA.*

Hæc deſumuntur

1. Vel ex *regno vegetabili*, in quo occurrunt

1) *radices:*

Aſari, doſ. drachm. ſemis ad drachm. j. Decoctum

ctum illius, cum vino paratum, ad aliquot vncias propinatur.

Radix Ellebori albi, cuius extractum ad scrupulum j. exhibetur.

Ipecacuanhæ, dos. scrup. j. ad drachm. semis.

Squillæ, cuius oxymel infantibus ad vnciam vnam præscribitur.

2) *Folia*: *Gratiolæ* dos. scrup. i - ij.

Nicotianæ, mandendo vel leniter coquendo.

Sedi vermicularis, dos. drachm. semis. Decocti dosis ad vncias aliquot adscendit.

Sambuci & *ebuli* folia prima, *itali*, *gemmæ* vel *turiones* dicta.

3) *Flores*:

Iaceæ &

Persicorum, quorum syrupi infantibus ad vnciam vnam præscribi solent.

4) *Pinguia* & *oleosa*, e. g. oleum *amygdalarum* dulcium, butyrum aquæ tepidæ immissum, quæ nauseam mouendo emesin inuitant.

2. Vel ex *regno minerali*, quæ parantur

1) modo ex *antimonio*, quod præbet emetica præ aliis vsitata, e. g.

a) *regulus antimonii simplex*, ex quo pocula emetica conficiuntur vsus fere perennis. Quippe vinum calidum ex his pariter atque ex vitro antimonii vim vomitoriam extrahit prope in infinitum, pauxillulo de substantia eorum sensim decedente.

b) *Regulus antimonii medicinalis*, dos. scrup. I.

c) *Flores* antimonii, dos. gr. iv.

d) *Sulphur* antimonii, dos. gr. iv - vj.

e) *Vitrum* antimonii, dos. grana paucissima.

f) *Crocus metallorum Rulandi*, gr. vj - viij, paratur ex antimonio & nitro.

g) *Aqua benedicta Rulandi*, seu vinum emeticum, ex vitro antimonii & vino paratum, cuius dos. ab vncia semis ad integram vnciam.

h) *Oxy-*

h) *Oxysaccharum emeticum Angeli Salæ*, quod ex vitro antimonii & aceto vini paratur, dos. a drachm. ij. ad vnciam semis.

i) *Oxysaccharum emeticum Ludouici*, quod ex croco metallorum & aceto vini præparatur. Dosis cum priori conuenit.

k) *Syrupus rubi idæi emeticus*, qui ex vitro antimonii vel croco metallorum & succo rubi idæi præparatur.

l) *Sapa vomitoria Syluii*, quæ ex vitro antimonii vel croco metallorum & musto paratur.

m) *Tartarus emeticus*, qui omnium tutissimus & vsitatissimus est. Dos. gr. ij - iv. Paratur e croco metallorum & tartaro.

n) *Mercurius vitæ*, qui e butyro antimonii per præcipitationem cum aqua præparatur, dos. gr. iij.

o) *Rosa mineralis Angeli Salæ*, quæ nihil aliud est, quam mercurius vitæ in roseum colorem exaltatus.

p) *Antimonium* cum duabus nitri partibus detonatum, infantibus conuenit, dos. gr. ij - iij.

2) Modo ex *mercurio*, e. g.

a) *mercurius præcipitatus ruber*, seu *arcanum corallinum Crollii*, quod ex mercurio viuo & spiritu nitri paratur, dos. gr. iv - v.

b) *Turpethum minerale*, quod ex mercurio viuo & oleo vitrioli, vel ex mercurio sublimato & oleo tartari per deliquium paratur, dos. gr. iij - vj.

c) *Mercurius præcipitatus albus*.

d) *Aurum vitæ Kegleri*, quod itidem ex mercurio paratur & olim magni fuit habitum.

3) Modo ex *vitriolo*.

a) *Vitriolum album*, dos. drachma semis.

b) *Gilla Paracelsi*, quæ ex vitriolo albo, aqua soluto & inspissato, conficitur, dos. a scrup. ij. ad drachm. j.

c) *Sal vitrioli*, dos. scrup. j.

d) *Manna vitrioli*.

e) *Crystalli lunæ*, alias validissimæ hydragogæ, huc etiam

iam referri aliquatenus poſſunt, agunt enim ex iisdem cupri principiis, doſ. gr. iv.

3. Vel ex *regno animali*, ex quo pauca, eaque prorſus inuſitata proſtant, e.g.

1) *raſura vnguium humanorum.*

2) *Oua piſcis barbi.*

3) *Oua formicarum.*

4) *Muſcerda.*

V. MODVS OPERANDI.

1. Simplex phyſica remediorum efficacia tam congruum effectum præſtare non poteſt, vt anoterica euacuatio proueniat. Alias periſtalſis tam facile deorſum, quam ſurſum fieret, vel ſpaſmi ad retinenda potius quam expellenda aduerſa valerent.

2. Docet etiam quotidiana experientia, emeſin ſæpius ſubſequi, licet remedium emeticum non adſumtum ſit; immo ſola phantaſtica idea vomitui prouocando ſufficit, id quod in tabula præcedente aliquot luculentis exemplis confirmauimus.

3. Error itaque eſt, quando perhibent, remedium emeticum neruos ventriculi confuſo actu vellicare, per hos ſpiritus adfluere & ſtomachum ad eiiciendum aduerſum inuertere. Tacemus fabulam de peculiari *ventriculi ianitore.*

4. Hinc neceſſe eſt, vt ſpecialis director talium ſpasmorum accedat. Nempe natura per rem ſibi aduerſam, ſiue vere exſiſtentem, ſiue imaginariam, excitatur, vt per proximam viam promtiſſime illud eiiciat. Vnde etiam a diuerſa ſubiectorum ſenſibilitate diuerſus emeticorum effectus exoritur.

5. Operantur autem ipſa emetica,

1) vel *nauſeam excitando.* Vnde ſola aqua tepida vomitum prouocare poteſt. Item pinguia, quæ in coagulum ſebaceum facile abeunt.

2) Vel *ſtimulando*, dum ſal rodens tunicam ventriculi interiorem, quæ admodum ſenſibilis eſt, adgreditur & natu-

naturam excitat, vt adpulſos humores in cauitatem ventriculi transcolet, inimicam materiam aut pharmacum diluat, & cum reliquis contentis per ſpasmodicum fibrarum motum exterminet.

3) Dependet autem hæc ſtimulatio a particulis *ſalino-ſulphureis reſinoſis*, quas emetica & purgantia vegetabilia habent communes. In mineralibus, vt antimonii & mercurii productis, ſimul arſenicalis impuritatis admixtio vim ſepticam dictamque ſtimulationem exercet.

4) Quo volatiliores ſunt particulæ illæ ſalino-ſulphureæ in vegetabilibus, eo magis per *ſuperiora* euacuatio ſequitur; id quod de vomitoriis valet.

5) Quando autem *minorem* habent *volatilitatem*, per *inferiora* purgant.

6) Quæ denique *mediæ* ſunt volatilitatis, ἄνω & κάτω purgant; ſenſibilitas autem ſubiectorum diuerſas has materiæ conditiones ſæpius infringit.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

Hic inuoluit

1. *corporis præparationem.* Mobile enim eſſe debet, quod mouere volumus.

1) Materia *mucida*, eaque *viſcida*, abſtergitur & reſoluitur per incidentia ſalina, vno aut altero die præmiſſa, e. g. per tartarum vitriolatum, arcanum duplicatum &c.

2) Materia *bilioſa* præparatur per præmiſſa abſorbentia, nitroſa, diluentia, mucilaginoſa.

3) In caſu *mixto*, id eſt, quando ſaburra mucida &illioſa coniuncta eſt, conuenit ſalibus digeſtiuis abſorbentia immiſcere & præcedente veſpera a cibis paullulum abſtinere & aluum apertam reſpicere.

2. *Vomitus ipſius directionem.*

1) Remedium emeticum, matutinis horis propinandum, cum cathartico & carminatiuo coniungatur, ne vniuerſus motuum ſuperuenientium vigor ſurſum tendat.

2) Neque esculenta neque potulenta mox post adsumtum remedium ingerantur; minime omnium frigida, feculenta, lacticinia, quæ operationem impediunt.
3) Quam primum autem operatio remedii sentitur, vomitus promoueatur per humidum aliquod tepidum, e. g. cereuisiam cum ouo conquassatam, modico butyri decenter saliti adiecto, itemque per infusum thée, coffée, iusculum quodam modo pingue.
4) Abstineatur a refrigeratione, præcipue si subiecta sint sensibilia.
5) Non minus fugiatur commotio corporis vehemens, moderata autem ambulatio vomitum tam certo promouet, quam immodesta concussio illum exacerbat.
6) Quando post tertium vel quartum vomitum bilis sincera & fluida eiicitur, satis vomuisse ægrum concludatur. Hinc quieta corporis continentia & iusculo pingui sufficiente maior huius euacuationis progressus arceatur. Si autem ante tertium vomitum bilis excernitur, frustra emesis instituta est. Subest enim materia vel pauca, quæ vomitu eliminari non potest, vel simul viscosa & ad motum inepta.
7) Post vomitum essentia quædam carminatiua, vel haustus vini generosi ac aromatibus conditi propinetur.
8) Cibus postea sit parcus & mollis, ne adstrictio alui succedat, quæ alias commodo quodam laxante soluenda esset.
9) Quando vomitorium, vel sine omni, vel sine sufficiente effectu, propinatum fuit, nouus stimulus emeticus, neque statim, neque proximis diebus subiungendus; sed potius leni laxante succurrendum est.
10) In *hyperemesi* propinentur stomachica & tonica, præcipue cascarilla, diapnoica cum securis anodynis coniuncta, e. g. vinum calefactum, ad gratiam saccharatum, cum modico cinnamomi & caryophyllorum, macis, nucis moschatæ, eiusdemque tria cochlearia pro vna vice hauriantur. Porro theriac. gr. xij. extract. absinth. card. benedict. ana gr. j. Item

coral.

corall. præp. caſcarill. ana gr. vj. extract. theriac. gr. ij. denique conſerua flor. anthos.

Externe conducunt emplaſtra ſtomachalia e tacamahaca, cerato de galbano, adſpergendo olea aromatica & carminatiua, e. g. nuciſt. menth. item gallia moſchata, cum zibetho, moſcho.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Quoniam abuſus vomitoriorum & purgantium tantus eſt, vt non ſolum chirurgi & empirici, verum etiam multi Medicorum grauiſſime hic impingant, & vtrorumque vſum ad omnium fere morborum occupationem & medelam extendant; neceſſe eſt, cautelas circa hoc euacuationis genus tanto maiore ſollicitudine inculcare, ne ſine ſufficiente indicatione vomitorium propinetur.

2. Vocantur autem circumſtantiæ illæ, quæ vomitum artificialem prohibent, generali nomine *contraindicantia* & hæc ſunt ſequentia:

1) *inſignis plethora*, niſi materia ſumme vrgeat. Simplex autem plethora directe contra non indicat.

2) *Hæmorrhagiæ* omnes & *molimina hæmorrhagica*, ſpeciatim

3) *congeſtiones* ſanguinis *verſus caput*, plethoræ imminuendæ deſtinatæ, e. g. *vertigo* ſanguinea, pertinaces & valde æſtuantes *cephalalgiæ*, *hemicraniæ*, ophthalmiæ, adfectus eryſipelacei & anginodei.

4) *Congeſtiones* ſanguinis *verſus pectus*, hæmoptyſin minitantes; tanto magis, ſi ipſa *hæmoptyſis* prægreſſa, vel *phthiſis* iam inducta ſit, aut *aſthma ſiccum* & *ſpaſticum* adfligat.

5) Vniuerſus adparatus motuum congeſtoriorum circa *viſcera* cum *vena portæ* connexa, nempe in adfectibus *hypochondriaco-hyſtericis*, e. g.

a) in reſtrictione ſanguinis ſuper *ventriculum*, cardialgiam nauſeoſam mentiente. In his enim vomitoria cardialgias ſyncopticas, conuulſiuas, ſingultuoſas, flatulentias anotericas, atoniam ventriculi chronicam, adpetitus deiectionem, alui adſtri-

ctionem, temerarios vomitus, icterum, viſcerum inflammationes, febres ſyncopales &c. inferunt.

b) In *colica ſanguinea*, ſeu *ileo hæmatite* HIPPOCRATIS.

c) In *menſium* & *hæmorrhoidum ſuppreſſione*, niſi quidem menſes a cibis recenter deuoratis, ſuppreſſi ſint. *Conf. indicantia.*

6) Adfectus *nephritici*, *calculoſi*, *podagrici*, *gonagrici*, *iſchiadici*.

7) Adfectus *periodici ſanguinei*, hereditarii.

8) Adfectus pure *lipothymici*, a proſtratione virium dependentes. Vbi enim robor naturæ deeſt, violenta hæc euacuatio locum non habet.

9) *Conuulſiones.*

10) *Febres acutæ* omnes, præcipue *epidemicæ*. In his enim plerique ad vomitum non inclinant, qui vero vomunt, a magnis anxietatibus nihil aut parum ſubleuantur. Licet etiam vomitus *ſpontaneus* fortuito nonnumquam vtilis eſſe ſoleat, dum cruditates indiuidui remouet, hi tamen motus per artem non ſunt imitandi. Hinc circumſpecti Practici conatus illos vomendi, qui in acutis nimis diu continuant, & partibus vitalibus ob nimiam concuſſionem damnum minantur, per diluentia, temperantia, digeſtiua & diapnoica placandos eſſe potius, quam vlteriore ſtimulo incitandos, præcipiunt. *Conf. caut. 7.*

11) *Status grauiditatis.* Licet enim grauidæ a ſpontaneo illo vomitu, quem permultæ experiuntur, non facile in damnum incurrant, immo non nullæ a vomitorio adſumto abortum non patiantur; legibus tamen, non autem rarioribus illis exemplis, viuendum eſt.

12) Denique circumſtantiæ quædam *indiuiduales*, e. g.

a) nimia ſubiecti ſenſibilitas & horror naturalis a vomitoriis.

b) Subiecta dyſemeta, qualia præcipue ſunt, quæ obeſum nimis corpus, collum breuius ac anguſtum, ſtru-

ſtrumam & thoracis malam habent conformationem.

c) Homines, qui *hernia*, procidentia *ani* & *vteri* laborant.

d) *Infantibus* vomitoria efficacia propinare minime conuenit, niſi in caſu ancipiti, e. g. catarrho ſuffocatiuo. Sed neque hic virium defectus exſpectandus eſt.

3. Licet autem nullum adſit *contra-indicans*, ad emeſin tamen non eſt properandum. Quia enim vomitus inſtituendi nulla alia cauſſa eſt, quam vt *materia euacuetur*, perpendendum omnino, an non commodiore via ad finem hunc peruenire poſſimus, vel materia illa *correctionem* admittat, vt in corpore ad certum tempus ſine noxa tolerabilis ſit. Quod ſi ita ſit, conſultius ſane putatur, per digeſtiua, abſorbentia &c. corrigere eam, quam per violentam emeticam concuſſionem exturbare. Quae autem materia dicto modo corrigi non poteſt, illam per proximam viam euacuare conuenit.

4. Quo fortiores ſunt motus emetici, eo certius ſenſibilibus damnum infertur. Vicinae enim partes, nempe inteſtinum duodenum, diaphragma, hepar, cyſtis fellea, per ſpasmodicam talem conſtrictionem vehementer adficiuntur, immo vniuerſa humorum maſſa intenſius exagitatur & ſanguis verſus caput adigitur; quae ſane ſymptomata non debent friuole contemni & inſuper haberi.

5. Sane quo temperatius emeſis procedit, eo felicior effectus exſpectandus eſt. Hinc adſertum HIPPOCRATIS: quod *materia e ventriculo tum demum euacuata ſit, ſi bilis ſequatur*, eo valere non debet, vt in cauſſis *ſimplicibus* ad bilis vsque fluidae excretionem emeſin vrgeamus.

6. Vitandus eſt craſſiſſimus ille error, qui in illis adfectibus emetica praeſcribit, in quibus materia peccans non eſt in primis regionibus, ſed circa easdem, e. g. in quartana, in motibus haemorrhoidalibus & hyſtericis menſtruis.

7. Oc-

7. Occurrunt non numquam casus in ipsis *acutis*, vbi vnus aut alter vomitus ægroto conducere posset, prouocare autem illum per medicamentum, non æque tutum est; præcipue quando Medicus non satis certus exsistit, materiam in ventriculo turgere seu abundare. Prudentia medica hic opus, quæ in talibus casibus moderationem & succedaneam placationem respiciat, & vomitum potius per digitum, pennam, laryngem irritantem, aut per nauseosam formulam, quam per positiuum emeticum promoueat.

8. In vomitibus *spontaneis* duo errorum extrema euitentur, ne ex vna parte sponte currenti calcar adiiciamus, & secundum vulgare adsertum *vomitum per vomitum curare* intendamus, ex altera autem parte a præmatura vomitus spontanei suppressione abstineamus. Priore modo placida materiæ euacuatio turbatur & connexæ partes offenduntur; posteriore autem ratione materia peccans excernenda infauste supprimitur.

9. *Asarum* principiis gaudet *acido-sulphureis*. Vnde potenter abstergit, incidit & stimulat.

1) *Radix* illius saporem habet aromaticum, & instar zingiberis acrem. Subtilius puluerisata emesin, crassius autem catharsin tantum prouocat.

2) *Decoctum* radicis *vinosum* retinet efficaciam emetico-catharticam; *aquosum* autem vim emeticam amittit, & diuresin atque diaphoresin satis notabiliter promouet.

3) *Folia* recentia quatuor vel sex incisa & trita atque cum *vino* infusa & expressa vomitum, mitiorem tamen quam radix, cient, cum *aqua* autem infusa tantum laxant.

4) *Folia* quia signatura aurem referunt, decoctum illius pro auditu difficili auribus instillandum, vel suffitus forma admittendum commendant.

5) *Electuarium diasari Fernelii* ab vncia semis ad sex drachmas pro vomitu excitando conducit.

6) Ce-

6) Ceterum hæc planta non nisi robustis conducit, & in variis chronicis adfectibus, e. g. cachexia, hydrope, ictero & apoplexia serosa, tamquam alterans & euacuans commendari solet.

10. *Elleborus albus.*

1) *Albus* vocatur non a floribus, qui nigri sunt, sed a radice *alba*.

2) *Iunior* a *Paracelso* adpellatur; id quod exinde deriuant, quia iuniores seu fortiores, quam niger, possidet vires.

3) Principia habet acida cum sulphureis mixta, & quia drastica sua efficacia vomitum vehementissime excitat, vsus ipsius internus, qui *Hippocratis* tempore frequentissimus erat, hodie potissimum exoleuit.

4) Et licet in maniacis pro vltimo refugio habeatur, non tamen nisi in robustis subiectis locum inuenit. Ac tum quidem non in substantia, sed infuso vinoso ordinare illum expedit.

5) *Michaëlis* essentia ellebori albi virginem maniacam curatam esse a B. *Ettmullero* adseueratur.

6) *Externe* sternutatoriis misceri solet. *Hartmannus in praxi chymiatrica* refert, quod cingulum ex foliis ellebori albi circa renum regionem adplicatum, vteri hæmorrhagias & nimios menses sistat.

7) Ceterum perhibent, coctione per vinum purgandi vim mitiorem reddi. Ac tum quidem pauca illius grana alterandi scopo, præcipue in hydrope, dari possent conuenientius.

11. *Ipecacuanha.*

1) Hæc radix, quæ ante paucos annos ex America, & speciatim *Brasilia* ad nos deportata est, magnam quidem famam commendantium laudibus adquisiuit, sed dolendum, encomia illa experientiæ non semper respondere.

2) Gaudet principiis salinis, resinosis, cum subtili terra adstringente mixtis. Vnde non tantum emesin prouocat, sed & tonico-adstringentem efficaciam exhibet.

3) Hæc eſt cauſſa, quod ſpecificum dyſentericum a multis nationibus habeatur. Sed cauendum, ne nimis ſero propinetur.

4) In ipſa peſte *Viennenſi* anno 1713. vtiliter adhibitam fuiſſe hanc radicem nouellæ retulerunt. Si vero vmquam cautelæ, certe in acutis neceſſariæ ſunt, ne experimentum ſecundum *Hippocratem* ſit fallax.

5) Cohibendi ſcopo commendari etiam ſolet ad diarrhœas, fluorem album, febres intermittentes &c. Sed vti reliquorum adſtringentium, ita & huius remedii vſus debet eſſe cautus.

6) Ceterum anguſtia illa præcordiorum, quam hæc radix propinata ſub initium inferre ſolet, non adeo pertimeſcenda eſt, mox enim rurſus euaneſcit.

12. *Scilla* ſeu *ſquilla*.

1) Hæc radix a non nullis ad ceparum, ab aliis autem ad hyacinthi ſpecies refertur. Ex maritimis locis, e. g. *Hiſpania*, *Sicilia*, *Balearibus inſulis* ad nos venit. Non differt niſi accidentibus externis. Eligenda vulgo commendatur alba & quæ alteri adnexa eruitur; quæ autem ſola eſt, virulenta eſſe creditur.

2) Licet ad alterantia magis quam euacuantia pertineat hæc radix, placet tamen ea occaſione, qua oxymel illius pro blando emetico infantum commendatur, virtutes illius recenſere.

3) Omnes ceparum ſpecies acrimonia ſuperat, ita vt manibus diu tractata puſtulas excitet. Imbuta enim eſt ſale volatili acerrimo. Vnde efficaciter incidit, abſtergit & colliquat humores mucido-ſeroſos, ideoque amplum in praxi vſum nacta eſt.

4) Præcipue laudatur in adfectibus pectoris mucidis, ſuffocatiuis, in cachexia, œdemate, hydrope, ictero, quartana, glandulis induratis & aliis chronicis adfectibus, in quibus materiam mucoſam ad euacuationem efficaciter præparat. Conf. *Stahlii differt. de adfectibus pectoris* & *de tumore œdematoſo podagrico*. Præter-ea in vitiis vrinæ a viſcido muco dependentibus,

tibus, conducit & ſerum per vias vrinarias ſimul euacuat. Ad vermes etiam laudatur.

5) Datur vel in ſubſtantia, præcipue ſucco, vel in alia forma, e.g. radix cum aceto infunditur, & ſic ex ſale acido aceti & ſale volatili ſquillæ ſalſum volatile emergit, *acetum ſquilliticum* vocatum, quod veteres pro panacea habuerunt. Hoc acetum ſquilliticum, cum melle mixtum, dicitur *oxymel ſquilliticum ſimplex* ad differentiam *compoſiti*, quod plura quidem habet ingredientia, vix autem easdem ſimplices virtutes.

13. *Gratiola* ſeu *gratia Dei*, Wild-Aurin.

1) Diſcernant, quorum intereſt, num *centaurii* potius *minoris*, quam *hyſſopi* ſpecies ſit.

2) Principia habet ſalino-ſulphurea. Hinc *folia*, quæ ſaporem habent amariſſimum, efficacia gaudent abſtergente, reſoluente & ſtimulante. Ἄνω & κάτω purgat, ſed non violenter, vnde correctione non adeo indiget; interea tamen ad minus vſitata refertur.

3) *Conſerua*, quæ exinde paratur, ad integram vnciam, *ſuccus* autem inſpiſſatus ad drachmam ſemis vel integram exhibetur.

14. *Nicotiana* ſeu *tabacum*.

1) *Nicotiana* nomen habet a *Nicotio*, qui, Regis Galliæ in Hiſpaniam legatus, anno 1560. ex inſulis Americanis in Galliam hanc herbam primum tranſtulit.

2) *Tabacum* autem ab inſula *Tabago* vocatur.

3) Cum *peto* vnam eamdemque eſſe herbam non nulli adfirmant, non nulli autem petum in India tantum creſcere contendunt.

4) Gaudet principiis *ſulphureis*, crudis, narcoticis, vaporoſis, & *ſalinis* volatilibus acerrimis.

5) A *principiis ſulphureis*, fumoſis, quæ totum corpus celeriter perreptant, dependet narcoticus, anodynus, ſtupefactiuus effectus.

6) A *principiis ſalinis* potiſſimum arceſſenda eſt vis emetico-

tico cathartica, sternutatoria, apophlegmatizans, incidens, resoluens, abstergens.

7) Pro scopo emetico, extra necessitatis casum, non facile eligenda est hæc herba, quia anxietates cardialgicas fere intolerabiles efficit.

8) *Extractum* vero aquosum per diuturnam satis coctionem paratum & in forma sicca conseruatum, peculiarem efficaciam abstersiuo-anodynam exserit, & in tussi phthisica sedanda egregiæ est virtutis. Sumitur vel cum iusculo, vel cum stomachico remedio ad 4-5. grana, & quando in sensibilibus conatus vomendi obseruatur, haustu vini calefacti, aromatibus & saccharo imbuti, succurritur. Conf. *Stahlii differt. de adfect. pectoris.* Notandum autem generaliora præmittenda esse, ne citius, quam par est, tussis sedetur & asthma augeatur.

9) Præter ea hæc herba vsum habet chirurgicum, nempe mundificantem & consolidantem, & quidem tam efficacem, vt praua subinde & maligna vlcera, quibus alia remedia imparia sunt, illius vsu restituantur. A salinis enim particulis dependet effectus abstersorius & mundificans, ab oleosis autem seu sulphureis dolorum mitigatio & consolidatio.

10) *Vnguentum nicotianæ*, quod ad pediculos enecandos vulgo præscribitur, caute adplicandum est, ne stuporem capiti inducat.

11) De vulgatissimo *fumi* vsu & abusu multi scripserunt, e. g. *Simon Pauli*, *Neander*, *Albinus*, præcipue etiam *Iacobus Rex Britanniæ tractatu de misocapno.* Summa huc redit: robusti, laboriosi, succulenti, catarrhosi a moderato vsu commodum aliquod persentiscunt, immo a qualicumque etiam abusu conspicuum damnum non patiuntur. Consuetudine enim discit natura ipsam adeo veneni portionem perferre. Contra ficciores, sensibiles, debiles, otiosi a nimio præcipue vsu turbas non solum vitalium, sed & animalium

um functionum experiuntur, & ſtupidi denique redduntur.

12) De vſu huius fumi *clysmatico* tabula chirurgica de *iniectionibus* diximus.

15. *Sedum vermiculare.*

1) Abundat ſale volatili acerrimo.

2) *Decoctum* ſaturatum, & ad iv - vj vncias in adfectibus manifeſto ſcorbuticis propinatum & pluribus diebus repetito exhibitum, in exemplis innumeris ſpecificam efficaciam demonſtraſſe, celebrat *Bellouius* in A. N. C. Sed cautione opus eſt, ne commotio talis emetica extra caſum craſſiorum ventriculi impuritatum ſuſcipiatur. Scorbutus enim ægre tolerat vehementem medicationem.

3) *Decoctum* vel *ſuccus* melle ſubactus in ſtomacace externe adhiberi ſolet.

4) Num *amuleticus* vſus (dum ſacculo includitur & collo adpenditur) in febribus intermittentibus contumacibus talem efficaciam exſerat, qualem *Ettmüllerus* recenſet, experientiæ relinquitur.

16. *Sambucus.*

1) Integrum fere ruſticorum pharmacopolium replet ſambucus.

2) Ad *euacuantium* autem cenſum pertinent *Iuli*, die erſten Sprößlein, qui, quando conciſi comeduntur, ἄνω & κάτω purgant. Communis eſt auctorum, præcipue *Agricolæ*, adſertio, quod ſurſum decerpti vomitum, deorſum vero ſeceſſum excitent.

3) Item *baccarum acini* ſeu *arilli*, quorum *oleum* potentius euacuat. De hiſce granis experientia docuit, quod in aquam immiſſa, quæ fundum petunt, catharſin, quæ ſupernatant, vomitum, promiſcue vero exhibita vomitum & catharſin ſimul operentur.

4) *Ebulus* cum ſambuco viribus conuenit.

17. *Emetica antimoniata* licet plura ſuperius nominata ſint, pro ſcopo tamen directe emetico *tartarus emeticus*, rite præparatus, omnibus anteponendus, quia ſecurio-

ris vſus eſt, quam reliqua, quæ e vitro parantur, vtpote non facile, niſi robuſtis & quadratis corporibus, offerenda.

18. Immo ipſe *ſyrupus emeticus Angeli Salæ* & *oxyſaccharum emeticum Ludouici* moderatum expoſcunt vſum, in qua parca doſi votis ſecure ſatis faciunt.

19. Speciatim *mercurius vitæ* impetuoſe operatur. Hinc ante non debet adhiberi, quam ſatis fuerit edulcoratus, quo caſu vſum illius tartaro emetico æquiparant, non nulli præferunt.

20. *Roſa mineralis Angeli Salæ* ad pompam potius quam vtilitatem comparata videtur. Hinc operæ pretium non iudicamus anxie inquirere, num mercurio vitæ roſeus color per hæmatitem an per alia additamenta concilietur.

21. *Sulphur antimonii auratum* ſub præcipitatione primum cadens, ſenſibilibus non eſt propinandum, quia nimis violenter vomitum excitat. Quod vero *vltimæ* eſt præcipitationis, peculiarem & admirandum plane effectum per triennium nobis exhibuit, nempe pro circumſtantiarum ratione modo euacuantem, modo anodyno-ſedatiuum. De qua re legatur *diſſertatio D. Ræmpleri de catarrho ſuffocatiuo*. Immo poſt huius diſſertationis editionem alios adhuc effectus oſtendit, in illa haud allegatos, & quidem in febribus intermittentibus ante paroxyſmum propinatum, prima doſi ordinarie euacuantem, altera autem ſedantem efficaciam edidit. Conducit etiam in variis congeſtionibus & ſtaſibus.

22. *Mercurialia* emetica, quia damnum non raro dant, merito reiiciuntur.

23. *Sal vitrioli* in apoplexia ſeroſa a *Langio* multum extollitur. Propinandum eſt cum largo vehiculo. Præter euacuantem effectum peculiarem habere vim reſoluendi & incidendi prædicatur.

24. Reliqua, quæ ſupra adduximus, emetica vt cryſtallos lunæ, raſuram vnguium human. & alia e regno animali petita, quia tum nimis validi tum incerti effectus neque etiam vſitata ſunt, latius non recenſebimus.

TAB.

TABVLA III.
DE
CATHARSI SEV PVRGATIONE STRICTE DICTA.

I. **D**EFINITIO.

Κάθαρσις est euacuatio catoterica, qua materia quædam, siue quantitate, siue qualitate, siue vtraque peccans, non solum ex primis regionibus, verum etiam ex ipsa sanguinis massa motu intestinorum spastico seu peristaltico aucto per aluum educitur. Deriuatur a καθαίρω, purgo.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Κάθαρσις est
   1) vel *spontanea*, quam natura sponte sua in salutarem finem instituit, quæque differt a passiuis colliquatiuis hecticorum deiectionibus.
   2) Vel *artificialis*, quæ a Medico per remedia purgantia in eumdem salutarem finem prouocatur, & de hac nobis præcipue hic sermo est.
2. *Materiæ*, quæ per motum hunc catotericum deiiciuntur, proueniunt
   1) vel ex *primis viis*, quando scilicet vitiosa digestio saburram mucidam, fæculentam, acidam, biliosam, nidorosam, verminosam parturit.
   2) Vel ex ipsa *sanguinis massa*, dum cathartica illa, quæ non ita impetuose agunt, in ipsos humores penetrant, mucido serosas portiones resoluunt & fundunt, vt deinde copiosius versus intestina congeri, ibidemque segregari & eliminari possint.
3. Catharsis *tres* habet *gradus*.
   1) *Primus* dicitur *lenitio*, id est, quando materiæ viscidæ, coagulatæ & induratæ per diluentia, emollientia, & humectantia fluidæ redduntur, & simul ipsæ viæ lubricantur, vt motui huic excretorio magis sint ad-

com-

commodatæ. Hæc lenitio vti placidissima ita semper est secura, & in ipsis adeo *acutis* morbis locum habet; item grauidis & puerperis conuenit: solam enim alui solutionem producit.

2) *Secundus* vocatur *laxatio*, quando talia remedia exhibentur, quæ per particulas suas salinas materiam viscidam resoluunt, & vias simul placide stimulant. Hæc euacuatio, quæ sine impetu contingit, amplissimum sui vsum in totam praxin medicam diffundit. Absoluitur autem vel *vna* dosi, vel *pluribus*, per vices & per aliquot dies propinatis, ac per *epicrasin*, vt dicunt, operantibus.

3) *Tertius* vocatur *purgatio*, & hæc per talia remedia producitur, quæ, licet emeticis violento impetu cedant, atque per viam magis naturalem, nempe aluum, euacuent, multos tamen motus molestos, validos, torminosos, spasticos sibi comites adsciscunt. Hinc necesse est, vt artifex a commotionibus hisce violentis in omnibus fere illis contra-indicantibus abstineat, quæ tabula præcedente de emesi enarrata sunt.

4. Denique differentiæ loco adlegamus diuersitatem illam, quam sic dicta *electiue purgantia* ratione diuersorum humorum euacuandorum exserunt, quo intuitu alia sunt

1) *phlegmagoga*, quæ serum mucilaginosum educunt.

2) *Hydragoga* quæ serum fluidum, effectu plerumque drastico, exturbant, e. g. aquas hydropicorum.

3) *Cholagoga*, quæ bilem euacuant.

4) *Melanagoga*, quæ secundum antiquam hypothesin bilem nigram expurgant.

5) *Panchymagoga*, quæ ordinarie composita sunt, & quosuis noxios humores exhauriunt.

III. *INDICANTIA.*

1. *Lenitio* & *laxatio* in plurimis morbis requiritur. Blanda enim euacuatio campum habet in therapia longe ampliorem, qum *alteratio* seu *correctio*, licet vulgata praxis hanc potissimum respiciat.

2. *Pur-*

2. *Purgatio* autem, quia valide & satis impetuose euacuat, angustioribus limitibus circum scripta est, vti superius iam diximus. Locum autem habet

1) generatim in omnibus illis adfectibus, in quibus blandæ laxationes non sufficiunt.

2) Speciatim in cruditatibus primarum viarum copiosis, mucidis, verminosis, biliosis, digestionem impedientibus.

3) In massæ sanguineæ impuritatibus mucido-serosis, præcipue in mucida pectoris oppletione cum vel sine tussi coniuncta.

4) Specialissime in illis adfectibus, qui a corruptione lymphatico-serosa dependent, & resoluentia atque colliquantia efficacia postulant, e. g. in hydropicis adfectibus, lue venerea &c.

5) In congestionibus versus superiores corporis partes contumaciter contingentibus. In his enim purgantia reuellendi scopo efficacem præstant vsum.

6) Omnes hæ circumstantiæ tanto magis indicant purgationem, quando subiecta sunt robusta & huic euacuationi adsueta.

IV. *INDICATA seu REMEDIA.*

A. VEGETABILIA.

1. *Lenientia.*

1) Decocta ex emollientibus parata.
2) Iuscula pinguia.
3) Liquiritiæ radix, & alia dulcia.
4) Mucilagines hordei, auenæ.
5) Oleum lini, amygdalarum, oliuarum, chamomillæ expressum.
6) Passulæ maiores coctæ, item pruna & alii fructus dulces cocti.

2. *Laxantia.*

1) Cassia fistula ℥ij - ℥j. in decocto.
2) Centaurium minus.
3) Manna. ℥j - ℥ij.
4) Myrobalani. ℥ß - ℥j.

5) Pſyllii ſemen.
6) Rhabarbarum monachorum ſeu hippolapathum ℥ß.
7) Rhabarbarum ʒß - ʒj. extract. ʒß.
8) Roſarum pallidarum ſyrupus. ʒ iß.
9) Tamarindi, ℥ j - ℥ ij in decocto.
10) Violæ.
Hæc omnia *chologoga* vulgo audiunt.
11) Acaciæ flores.
12) Agaricus ʒj - ʒij in infuſo, extract. ʒß.
13) Bryonia ʒij. infuſ. ℥ ij. ſuccus ℥ j.
14) Carthami ſemen ʒij.
Ad *hydragoga* pertinent.
15) Ebuli radix.
16) Hermodactylorum radix ʒij. extr. ʒj.
17) Iris Florentina gr. ij - iv. pro infantibus.
18) Mechoacanna ℈ j - ℈ ij infuſ. ℥ß.
19) Matalista.
20) Perſicorum flores. Conſerua illorum ʒj. pro inf.
21) Rhamnus ſolutiuus, ſiue ſyrupus domeſticus ℥ j - ℥ iß
22) Squilla, eius oxymel ℥ j. pro infant.
23) Turpethum vegetabile ʒß. Reſina eius gr. x - xv.
24) Epithymum.
Hæc ad *phlegmagoga* referuntur.
25) Aloë roſata vel violata. gr. ij - iij - ℈ j.
26) Helleborus niger. gr. iij - iv. fibræ in infuſo compoſito ʒij - ℥ß.
27) Polypodium.
28) Senna in infuſo ℥ß - ℥ j; extract. ʒß.
Hæc iuxta veterum regulas ſunt *melanagoga*.

3. *Purgantia*.
1) Cataputia. gr. vj.
2) Colocynthis ℈ß. extract. gr. iv - vj.
3) Cyclaminis radix.
4) Elaterium gr. iij - ℈ß. eſt ſuccus cucumeris aſinini.
5) Eſula, cuius extract. gr. iij. iv.
6) Euphorbium.
7) Frangula.

8) Gra-

8) Gratiolæ herba in infuso ℥ß.
9) Gummi guttæ gr. v - ℈ß.
10) Ialappa ℈ j - ʒß. eius resina gr. v - ℈ß.
11) Iris nostras, radix ʒj. infantibus autem gr. ij - iij.
12) Mezereum seu Laureola.
13) Ricinus Americanus seu grana tilli.
14) Ricini vulgaris semen.
15) Soldanella.
Hæc omnia *hydragoga* sunt.
16) Scammoneum *cholagogum* habetur. dos. scammonei sulphurati seu diagrydii gr. v - x. resin. scammon. gr. iv - x.

B. MINERALIA.

1. Aurum fulminans gr. j - viij.
2. Lapis Armenus.
3. Lapis Lazuli.
4. Magnesia alba ʒj - ʒij - ℥ß.
5. Mercurialia nonnulla, cumprimis mercurius dulcis ℈ß - ℈j.
6. Nitrum crudum & præparata ex illo ℈ß - ʒß. Nitrum antimoniatum ℈ij. Lapis prunellæ ʒß. Arcanum duplicatum seu nitrum vitriolatum.
7. Sal Ebshamense, seu anglicanum, seu mirabile Glauberi ʒiij - ℥ß - ʒvj.
8. Sal Egranum.
9. Tartarus crudus & præparata ex illo, e. g. tartarus vitriolatus, tartarus tartarisatus seu solubilis, arcanum tartari, terra foliata tartari, dos. vbique ℈ - ʒj.

V. *MODVS PROPINANDI.*

Hic inuoluit

1. *corporis necessariam præparationem.*
1) Per placidam alui solutionem. Hæc enim quando clausa est, stimulum purgantem eidem admouere non conuenit.
2) Per cœnam parcam & lubricantem.
3) Per materiæ euacuandæ digestionem & resolutionem,

pro diuersa illius conditione instituendam. *Conferantur*, quæ *tabula præcedente* hac de re dicta sunt.

2. *Ipsius purgantis conditionem*, de qua notamus sequentia:

1) vbi blanda & repetita laxatio, cum epicrasi dicta, locum habet, hæc purgationi vno impetu factæ & repentinæ præferenda.

2) Subiectis siccioribus formulæ humidæ, humidioribus autem siccæ propinandæ sunt.

3) Remedium purgans, præcipue resinosum, cum resoluente & carminatiuo copulandum est, ne tunicis intestinorum adhærendo tormina excitet.

3. *Temporis opportuni rationem.*

1) Tempus *necessitatis* nullis legibus circumscriptum est; vbi autem *electio* locum habet, sequentia notentur.

2) Purgationes vehementes non in ipsis paroxysmorum exacerbationibus, sed tempore remissionis exhibeantur. Præstat enim præseruandi quam curandi scopo hanc euacuationem instituere.

3) Tempus vernale & autumnale reliquis præferendum est, manu ducente ipsa natura, quæ iisdem temporibus collectos hiemali vel autumnali tempore noxios humores per varia molimina euacuare intendit.

4) Luna decrescente, natura humores superfluos facilius & tranquillius dimittit, quam crescente. Et licet hoc adsertum a multis contemnatur, constantis tamen experientiæ testimonio stabilitur.

5) Purgans remedium commodius matutino tempore, quo primæ viæ ab alimentis liberæ sunt, & natura vegetior est, propinatur.

4. *Regimen post adsumtum purgans obseruandum.*

1) Cibus solidus ante non sumatur, quam remedium effectum suum fere absoluerit. Caueatur etiam, ne copiosa illorum ingestio optatum purgantis effectum turbet, & partibus laxatis maiorem molestiam facessat.

2) Neque potulenta mox post adsumtum remedium ingerantur,

rantur, ne pharmaco nimium diluto vis purgans hebescat. Quam primum autem operatio medicamenti initium sumere videtur, promoueatur per potum calidum, iuscula carnium cum ouo molli sorbili mixta, vel per alia decocta conuenientia, abstergentia, demulcentia & torminosos adfectus impedientia. Laudatur hic præcipue decoctum ex passulis minoribus, tamarindis & leni quodam carminatiuo præparatum.

3) Placida corporis motio in loco tepido operationem medicamenti egregie promouet. Moderatus enim calor humores fluidos & ad excretionem aptiores conseruat, refrigeratio autem & potus frigidus notabiles turbas infert; & si medicamen resinosum fuerit, hypercatharsi facile ansam præbet.

4) Quando purgans paullo vehementius effectum vel nullum vel leuiorem, quam ad malum expugnandum requiritur, edidit, nouus stimulus neque eodem, neque sequente die addatur. Hypercatharsis autem eadem exposcit remedia, quæ præcedente tabula hyperemesi destinauimus. Præstat autem principiis obstare, & acriora pharmaca aut largiores doses, quibus eiusmodi euacuatio impetuosa vltra modum incitatur, fugere.

VI. *MODVS OPERANDI.*

1. Effectus formalis catharseos non absoluitur a medicamine per se & ab illius physica relatione ad corpus & materiam euacuandam; sed natura ipsa est principium purgans, quod congruam & adæquatam motuum directionem & quidem pro diuersa sui sensibilitate, æstimatione & materiæ euacuandæ conditione, instituit, vti præcedente tabula iam inculcatum est.

2. Elucescit hoc ex sequentibus præcipue circumstantiis.

1) Certis anni temporibus diarrhϾ spontaneæ proueniunt, quarum quidem originem a caussis humorum salinorum stimulantibus vulgo deriuant, sæpissime autem ab experientia refutantur.

 2) Ci-

2) Cibi dyspepti, copiose adſumti, nullo ſtimulo præditi, ſolis naturæ motibus ſpaſtico-colicis per aluum promte eiiciuntur.

3) Quo ſenſibilius eſt ſubiectum, eo citius & efficacius natura offenditur a moleſto purgantis ſenſu, eoque facilius & copioſius catharſin exſequitur. Quod quidem videre eſt in omnibus teneriori corporis textura donatis, delicatis vrbanis debilibus; quamquam & hic etiam materiæ & viarum conditionem, conſuetudinem, tempus anni aliaque, quæ hunc actum circumſtant, miram ſubinde varietatem inferre comperiamus.

4) Quando natura ad euacuationem catharticam inclinat, blande laxans tum temporis plus efficit, quam alio tempore directum purgans. Inclinare autem potiſſimum obſeruatur luna decreſcente, quidquid alii in contrarium adferant.

5) Emetica non numquam per catharſin, & viciſſim cathartica per emeſin reiiciuntur; id quod ſingularem naturæ directionem deſignat.

6) Solus viſus, auditus, olfactus, immo mera imaginatio & inſomnia nonnumquam ſufficiunt, vt ſenſibiles homines catharſin experiantur.

3. Quem ad modum autem natura *motum* illum *periſtalticum auctum*, ita remedia *ſenſum* efficiunt, eoque ipſo naturam diuerſe adficiunt, excitant, ſtimulant.

4. Non nulla humectando, lubricando & vias flexiles reddendo efficaciam ſuam edunt, ad quam claſſem pertinent lenientia ſuperius enarrata.

5. Quædam ſalina ſua efficacia abſtergente & leniter vellicante naturæ anſam præbent, vt materiam ſibi oneroſam hisce ſubſidiis mobilem factam expellat. Huius cenſus ſunt ſalia media.

6. Alia *humores* reſoluendo agunt, & efficaciam ſuam colliquantem non ſolum in primis regionibus exſerunt, ſed & in ipſam ſanguinis maſſam transferunt, vt reſoluti tales humores poſtea ad inteſtina deferantur, & per aluum

aluum euacuentur. Huc ſpectant formulæ, quæ per epicraſin laxare dicuntur, item gummatoſa.

7. Non nulla fermentationem excitant, & ſub hoc actu reſolutorio humores ad euacuationem præparant, e. g. tamarindi, manna, paſſulæ, pruna.

8. Quem ad modum autem hæc purgantia, in humores agentia, phyſica ſua efficacia differunt, ita etiam pro diuerſitate materiarum diuerſus ſubſequitur effectus. Quapropter veterum differentia, quæ purgantia in cholagoga, hydragoga, phlegmagoga & melanagoga diſtribuit, haud quaquam in vniuerſum erroris arguenda & reprobanda, ſed potius, quia non ficulneo nititur fundamento, diligentiore peruestigatione digniſſima cenſetur.

9. Sic alia agunt in *vias*, easque particulis ſuis ſalino-ſulphureis ſeu reſinoſis plus vel minus ſtimulant. Quoniam autem talis ſtimulus ventriculum mediocriter tantum adficit, natura illud remedium tam promte ſurſum reiicere non cogitur, ſed tam diu illud tolerat, donec teneram inteſtinorum texturam moleſtius pungat, & tum humores e maſſa ſanguinea copioſe adfundit, &c. e. g. ialappa, ſcammoneum, folia ſennæ.

10. Non nulla autem cauſtico ſuo ſale primas regiones ita rodunt, vt inflammationes exoriri poſſint, indeque natura excitetur, ad moleſtam illam materiam promtiſſime ἄνω & κάτω excutiendam. Huius cenſus ſunt colocynthis, helleborus albus.

11. Quando autem particulæ reſinoſæ plicis inteſtinorum tenaciter adhærent, natura non ſolum per motus ſpaſtico-colicos, ſed & per copioſam humorum adfuſionem illas detergere & abluere adlaborat. Hæc eſt ratio, quod tepidus potus, copioſe adſumtus, dolores tales mitiget.

12. Non nulla peculiarem tantum tractum inteſtinorum adficiunt, id quod dependet vel a differente illorum relatione ad diuerſos in inteſtinis humores, vel promtiore aut tardiore illorum reſolutione, ſecundum quam modo citius, modo tardius operantur, e. g. helleborus niger

ger & centaurium minus adficiunt præcipue intestinum rectum.

13. Non nulla in *humores* & *vias* simul agunt, illos resoluendo & has stimulando, & talia effectum edunt faciliorem & copiosiorem. Huc spectant potissimum composita panchymagoga.

14. *Martialia*, quando aluum mouere dicuntur, id non nisi toni augmento contingit.

15. Quæ purgantia manu chirurgica venis infunduntur, illa humores potissimum alterant, vias autem leniter stimulant, quem ad modum lac nutricis ab adsumto purgante eius modi vim imbibit, vt humores abstergere, & vias moderate stimulare soleat.

16. Topica purgantia, præcipue quæ regioni vmbilicali adplicantur, agunt primario stimulando, hæ enim ligamentoso-tendinosæ partes, quando exquisitius a purgantibus fortibus adficiuntur, naturam ad motum catharticum excitant.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. *Catharsis* licet ordini naturæ magis respondeat, mitior etiam & tolerabilior sit quam emesis, abusus tamen, qui cum purgantibus fortioribus vulgariter committitur, quouis modo damnatur. Impetuosæ enim, violentæ & torminosæ commotiones aliis motibus irregularibus in corpore excitandis pares sunt.

2. Quando ipsa natura, præcipue circa æquinoctia, per spontaneas diarrhœas corpus suum exonerare intendit, hi motus leniter potius promouendi quam indiscretim sistendi sunt.

3. Catharses quando nimis frequenter & impetuose instituuntur, non tantum varii motus irregulares accenduntur, sed & vtiles humores cum necessarii roboris decremento exhauriuntur. Hinc cum prudente moderamine semper sunt instituendæ.

4. Subiectorum diuersa indoles semper consideranda est, vti sub *modo propinandi* iam monuimus. Sensibilia enim a mediocri interdum purgante, immo a sapore nauseoso

ſo, vel ſimplice mentis fictione vomitum & multa incommoda experiuntur, quæ proinde laxantibus potius quam efficacibus purgantibus tractanda ſunt. Sic etiam infantes, ſenes & feminas validis purgantibus aggredi & in varias turbas coniicere, nemo temere ſuaſerit.

5. Minime omnium, ſecundum *Hippocratem* conuenit in acutis purgantia adhibere: typum enim febris turbant & ſalutari morbi decurſui ſufflamen aut damnum adferunt. Hinc moderate tantum lenientia hic locum habent.

6. Sic etiam poſitiuæ & efficaces purgationes contra-indicantur in omnibus fere illis adfectibus, in quibus vomitoriorum vſus abeſſe debet. *Conf. tab. de emeſi.*

7. Præcipue etiam purgantia nocent puerperis. Commendant quidem auctores vina medicata vel alia blanda laxantia, circa finem puerperii inſtituenda, ne ſordes in primis viis collectæ, variis morbis, præcipue purpuræ chronicæ anſam præbeat, notandum autem eſt, quod præſtet prioribus nouem diebus pilulas *Stahlianas* propinare, & hac ratione tali catharſi ſuperſedere. Commendant alias puerperis, vt aluum ſiccam per eſum pomorum Borſtorfianorum lubricam reddant.

8. CASSIA FISTVLARIS.

1) Eſt arboris cuiusdam exoticæ ſiliqua plus vel minus longa, quæ externe corticem habet lignoſum, fiſtulam referentem, interne autem fouet medullam ſeu pulpam, & ſemina membranoſo ſepto diſtincta. Hæ ſiliquæ matureſcentes quando a ventis agitantur, ſtrepitum edere dicuntur, ac ſi mille anſeres clangerent.

2) *Solutiua* ſeu *laxatiua* dicitur ad differentiam *caſſiæ ligneæ*, quæ cum cinnamomo conuenit.

3) Eſt vel

a) *orientalis*, quæ vel ex *Cananor*, *Cambaia* & aliis Indiæ locis ad nos fertur, & κατ' ἐξοχὴν orientalis audit, vel *Alexandria Aegypti* prouenit, & ſiliquas habet præ illis teneriores, vſitatiſſimas. Vel

b) *occidentalis*, & hæc modo *Brasiliensis*, quæ maximis quidem siliquis prædita, virtute autem laxante inertior, vti *Ettmüllerus* contra Schrœderum exposuit; modo *Insularum Antillarum*, quæ & forma & qualitate ad orientalem propius accedit.

4) *Occidentales arbores* olfactu suo penetrante insignem formicarum copiam arcessere dicuntur, quæ, quidquid in vicinia satum, consumant.

5) Eligendæ sunt siliquæ ponderosæ, quarum fistula seu cortex lignosus purpurascentem habet colorem, pulpa autem succulenta est, & situ non infecta.

6) Hæc pulpa, quæ *flos cassiæ* seu *cassia extracta* audit, & sola in vsu est, prius non extrahi, quam in vsum vocari debet: nam mox post extractionem acescit & tormina excitat.

7) *Semina* potius adstringunt quam laxant; id quod de *interstitio lignoso* non nulli etiam contendunt, sed *Ettmüllerus* ex *Pechlino* contrarium docet & memorat, hunc corticem simiæ oblatum efficaciter purgasse.

8) Præter extractam cassiam habemus præparata: *electuarium de cassia* & *manna*, item *cum foliis sennæ*, item *syrupum de cassia.* Adhiberi solet in clysteribus ad ℥ij.

9. MANNA.

1) Dissensum auctorum de manna dies nostri nondum prorsus deleuerunt. Plurimi illam non amplius pro vapore terræ & melle aëreo, æstatis calore eleuato, noctis frigore condensato & coelitus delapso cum *Galeno*, vel a muscis quibusdam, vti mel ab apibus elaboratum habent.

2) Sed pro lacrima, quæ præcipue ex arboribus orni & fraxini in Calabria, vnde Calabrina dicitur, & etiam alibi prouenit. Adulteratur sacccharo penidio, herbarum foliis circumuoluto.

3) Constat vel granis *maioribus*, quæ ex trunco arboris vulnerato stillat, & cultris ligneis abraditur; vel minora

nora habet grana, quæ purior eſt & priori præfertur. Per ſe enim ex ramuſculis in folia ſtillat, hærens in illis ſicceſcit, & ventorum motu in terram delabitur.

4) Eligenda eſt recens, anno non vetuſtior, alba, ſolida, non ſpongioſa.

5) Recens manna ſine torminibus aluum blande laxat, in ſpecie bilem, non æque vetuſta. Quoniam autem ampliſſima doſi, nempe ad ℥ iv ab adultioribus ſumi debet, infantibus ordinarie deſtinatur.

6) Principia habet ſalina, acida & mucilaginoſa, vnde abſtergit, colliquat & laxat.

7) Mucilaginoſa ſua parte flatulentiam concitare poteſt, hinc ſale quodam digeſtiuo, vel ſemine carminatiuo miſcenda.

10. MYROBALANI.

1) Sunt fructus ex numero prunorum exoticorum, antiquis Græcis incogniti, ab Arabibus in ſcholam medicam introducti. Proueniunt in *Iaua* Indiæ inſula, & quidem in arboribus, quæ magnitudine a prunis noſtris parum recedunt.

2) Numerantur vulgo quinque horum prunorum genera, nempe

a) myrobalanus *Bellirica*, quæ & figura & colore nucem moſchatam refert.

b) *Chebula*, quæ nigra & omnium eſt maxima.

c) *Citrina*, a colore flauo ita dicta.

d) *Emblica*, ſubnigra, multa carne, exiguis oſſibus prædita.

e) *Inda*, nigra, oſſibus fere deſtituta.

3) Denominatio, quæ ab *Auicennæ* & *Serapionis* interpretibus prouenit, minus conueniens eſt: myrobalanus enim vi etymologiæ deſignat glandem vnguentariam, ex qua oleum, vnguentis deſtinatum, exprimunt, noſtri autem myrobalani neque oleum fundunt, neque balani figuram exhibent.

4) Habent principia ſulphurea & ſalino-acida, cum terra ſubadſtringente ſociata. Hinc non nulli dubitant,

 an

an ad laxantia magis, quam adſtringentia myrobalani ſint referendæ.

5) Multo incertiore experientiæ fundamento innititur adſertum, quo *bellirica* panchymagogæ, *chebulæ* hydragogæ, *citrinæ* cholagogæ, *emblicæ* phlegmagogæ, *indæ* melanagogæ habentur. Et licet bilioſos humores quantiſper eliminent, hodie tamen, quia præſtantiora remedia proſtant, raro adhibentur.

11. Semen psyllii.

1) Hæc planta glabra in Italia creſcit. Semen eius ſecundum *Ettmüllerum* eſt vel *maius* vel *minus*, illud euacuans, hoc alterans. Sed ſi dicendum quod res eſt, vtrumque ob principium inſigniter mucilaginoſum materiam volubilem reddit, lenit. Deſtinatur autem magis externis quam internis vſibus, ſpeciatim doloribus & ardoribus leniendis, abſceſſibusque maturandis. In angina autem, in qua vulgo extollitur, hoc remedium non commendamus. Mucida enim anguſtiam tam facile augere quam ſoluere poſſunt. Sed ad linimentum pro lingua fiſſa æque ac ſemen cydoniorum valet.

12. Rha-barbarum monachorum.

1) Rhabarbarum genuinum vti ſpecies eſt lapathorum, ita monachi, commentatores *Meſues*, ob illius defectum aliam lapathi ſpeciem ſubſtituerunt, nempe *lapathum latifolium*, græce *hippolapathum*, quod cum lapatho anguſti folio, ſeu oxylapatho, quod etiam in vſu eſt, non confundendum.

2) Viribus rhabarbari veri aliquo modo accedere dicitur, quoniam autem dupla portione adſumendum eſt, & ſapore ſuo maiorem nauſeam mouet, plebeiis & minus delicatis tantum præſcribi ſolet, & quidem vel in decocto, vel infuſo.

13. Rha-barbarum & rha-ponticum.

1) Rhabarbarum licet per plura ſecula in ſchola medica cognitum fuerit, planta tamen huius radicis minus adhuc explorata habetur.

2) De-

2) Denominationem mutuatur a fluuio Rha, hodie Volga, in Tartaria. Quod autem in Tartaria penes fluuium Rha non crescat, sed ex China tantum ad illum fluuium Rha aduehatur, hodie innotuit, vnde vel mari per Hispanos & Belgas ad nos defertur, vel terra per Tartariam & Moscouiam. Alexandrina audit, quia ex hoc emporio solo olim transferebatur.

3) Multi auctores rha-barbarum & rha-ponticum verum, quod *Dioscorides* describit, pro vna eademque planta reputant, alii autem differre illas adseuerant. Quocumque modo res se habeat, sunt radices, quæ forma externa & viribus multam habent cognationem, atque solo tantum natali differre videntur, videlicet rheum seu rhabarbaricum ex plaga Scythiæ meridionali, rha-ponticum autem ex septentrionali ad fluuium Rha vehitur.

4) Rhabarbarum verum a loco natali diuerso diuidere solent in *Leuanticum* seu *Sinense*, *Turcicum* & *Moscouiticum*, quod valore minimum habetur.

5) Eligendum est id, quod aureum habet colorem ruffis venulis largiter interspersum, ponderosum, amarum, & quod madefactum croceo colore manum tingit.

6) Principia habet salino-sulphurea, cum terreis limosis & austeris mixta, vnde non solum abstersiuum, inuoluentem & laxantem habet efficaciam; sed & a terra illa austera dependet famosa illa rhabarbari tosti adstrictio. Igne enim eiiciuntur particulæ eius sulphureæ.

7) Vberrimum in praxi habet vsum, tutumque effectum præstat. Panchymagogum quidem est, sed tamen sigillatim inter alia eminet vt princeps cholagogorum. Hinc præcipue laudatur in saburra primarum viarum biliosa, speciatim infantum, in dysenteria, vitiis iecoris, ictero, chlorosi. A *Cratone* anima hepatis vocatur. Non tamen vt veteres opinati sunt, vis specifica cholagoga probatur per colorem flauum, quem excrementa sub illius vsu ostendunt.

 8) Pro-

8) Propinatur vel in ſubſtantia, vel in infuſo. Extractum atque tinctura tam efficaciter non operantur. Vis laxans reſidet in ſubſtantia mucilaginoſa, quæ aquoſo menſtruo extrahitur commodiſſime.

9) Præparata officinalia ſunt: *ſyrupus de cichoreo cum rhabarbaro*, qui in infantibus vſitatiſſimus: pilularum variæ compoſitiones, e. g. *aggregatiuæ*, *de tribus*, *ſine quibus*, *Meſue.*

14. Tamarindi.

1) Sunt fructus arboris cuiusdam peregrinæ, quæ præcipue in Arabia felici, item in inſula Summatra, Ceylon, Peru &c. creſcit, & ſiliquas, caſſiæ fiſtulæ congeneres, profert, quarum pulpa, remotis reliquis, in vſum vocatur. Eliguntur ſiliquæ recentes e nigro ruffeſcentes, vinoſi acidiuſculi ſaporis.

2) Principiis gaudet hæc pulpa ſalino acidis & ſubtiliter mucilaginoſis, vnde effectum habet abſterſorium, inuoluentem & temperantem.

3) Euacuat benigniſſime, bilioſos præcipue humores, vnde in hepatis vitiis, ictero, febribus bilioſis modeſte adhibita prodeſt; immo virtute ſua temperante ſiſtit non numquam deiectiones bilioſas impetuoſas, & ad ſanguinis orgasmum temperandum a non nullis adhibetur.

4) Non nulli hanc arborem ad palmam Indicam referunt, & tamarindos eſſe fructus palmæ, nempe dactylus barbara lingua tamar vocatur, ſed errant.

5) Adhibetur modo in ſubſtantia, nempe pulpa tamarindorum cum ſaccharo condita ad ℥j - ℥ij exhibetur, vel pulpa cum ſucco pasſularum inſpiſſatur, modo in decocto, vbi præcipue ſerum lactis tamarindinatum celebre eſt.

15. Flores acaciæ.

1) Principiis gaudent ſalinis, acidulis, cum mucilaginoſis mixtis, vnde humores ſeroſo-mucidos & bilioſos reſoluunt & colliquant.

2) Præ-

2) Præter effectum leniter catharticum diuresin etiam blande promouent.
3) Commendari præcipue solent in adfectibus chronicis, cacochymicis & oppletionibus pectoris mucidis: vnde aqua florum horum ad asthmaticas refertur.
4) Propinantur in forma vel infusi vel decocti.
5) Externe adplicati effectum edunt antispasticum.

16. AGARICVM vel AGARICVS.
1) Est fungus nobilissimus larici præcipue adnascens; quæ arbor & terebinthinam Venetam seu resinam lariceam fundit.
2) Nomen habet a patria prima, nempe *Agariæ Sarmatiæ* regione, vnde olim per Alexandriam & Venetias ad nos deferebatur, hodie autem copiose reperitur in montibus Delphinatus, item in tractibus Rhætorum, Vindelicorum ac Noricorum.
3) Eligitur, illud quod femina vocatur, hoc enim albissimum, post dulcedinem subamarum, leue & friabile, mas autem quod dicitur est nigricans, lignosum, graue.
4) Præscribitur vel trochiscatum (quia in substantia ob leuitatem ventriculo minus acceptum est) vel in nodulis, decoctis & clysteribus. In extracto aliis purgantibus miscetur, e. g. ingreditur extractum *panchymagum Crollii*, Electuarium hieræ picræ cum agarico in clysteribus.
5) Principiis gaudet sulphureis, salino-acidis & mucilaginosis, vnde humores mucido-viscidos resoluit, colliquat, abstergit, & intestina stimulando euacuat.
6) Multi specifici effectus, qui huic fungo tribuuntur, e.g. in capitis morbis & vteri adfectibus, item alexipharmaca efficacia, experientiæ non respondent.

17. BRYONIA.
1) Hæc radix subtilibus & exiguis particulis sulphureis & alcalicis prædita est, vnde efficaciter resoluit, colliquat & euacuat humores seroso-mucidos.

2) Con-

2) Conuenit in adfectibus chronicis ſeroſis, item in hepatis & lienis infarctu.
3) Vermes enecare & expellere a *Freitagio in auror. med. cap. 37.* duobus egregiis exemplis confirmatur. Vid. etiam in *A. N. C. Ann. I. obſeru.* 103. *p. 236.* hiſtoriam *Michaelis*, qui ope bryoniæ & iridis bufones & ranas ex ancilla quadam expurgauit.
4) *Zacutus Luſitanus libr. I. Med. Princ. hiſtor.* exemplum habet curatæ per bryoniæ vſum melancholiæ.
5) *Helmontius tract. hydrops ignotus* contendit, quod ſi venenum laxatiuum huius radicis ablatum ſit, effectum eximium diureticum exſerat. Hanc correctionem per adfuſionem vini & exſiccationem aliquoties repetendam obtinere quidam ſperant.
6) Faſcinationes autem ſecundum *Paracelſum* an tollat, dubium eſt.
7) Externe reſoluendi ſcopo adplicatur pedibus œdematoſis, ſcroto tumore adfecto, liuoribus & contuſionibus ad ſanguinem grumoſum diſcutiendum, gangrænæ ſecundum *Tackium*; membris etiam arthriticis hanc radicem aliquamdiu adpendunt, deinde illam in hortum ſepeliunt, & ſic per transplantationem arthritidem curare ſperant.
8) Fæcula præparata nullius eſt efficaciæ.
9) Succus vel per ſe ad vnciam vnam hydropicis propinatur, vel per ſaccharum in ſyrupum redigitur, cuius doſis eſt vncia ſemis.
10) Succus ingreditur etiam *vnguentum Agrippæ*, quo vmbilicalis regio inungitur, ad ſerum per aluum euacuandum.

18. Semen Carthami ſeu Cnici.
1) Huius vſus debet eſſe circumſpectus, quia nimis potenter ſerum euacuat. Hinc non niſi in ſubiectis robuſtis vel deſperatis morbis adhiberi oportet.
2) Principia habet acria ſalina cum ſulphureo-acidis & mucilaginoſis mixta.

19. EBVLI RADIX.

1) Hæc, ob vim drasticam raro etiam adhibetur, & secundum *Pancouium* singulares hominum naturas exposcit.

2) Principiis gaudet mucidis, cum salinis acribus & sulphureis mixtis.

3) Dicitur alias *chamæacte*, hoc est sambucus parua. Parum enim a sambuco ebulus differt, nisi quod ad gradum vehementiæ sambuci non accedat,

20. HERMODACTYLORVM RADIX.

1) Quæ hermodactylorum radix in officinis hodie prostat, est species colchici non venenati, atque ex Syria ad nos deuehitur. Quare vero veteres plantam hermodactylorum nomine designare voluerint, incertum est. Vi vocis enim animam articulorum denotat, negant autem optimi auctores, nostram radicem in adfectibus articulorum laudatum effectum edere. Vnde *Paracelsi* puluis podagricus purgans cum colchici radice alba, & famosum electuarium marocostinum *Mindereri* inde natum reiiciuntur, item pilulæ de hermodactylo.

2) Principiis gaudet sulphureo-salinis, vnde abstergit, colliquat, & mucorem serosum euacuat. Præstat autem ab hoc remedio minus fido & certo abstinere.

3) *Ettmüllerus* notam superstitionis illis inurit, qui colchici nostratis radicem in peste superioris seculi amuletice gestauerunt. *Wedelius* autem in peste Hamburgensi efficaciam illius laudat.

21. MECHOACANNA.

1) Hæc radix alba in taleolos concisa, ex prouincia Hispaniæ nouæ, *Mechoacanna* dicta, circa medium superioris sæculi ad nos primum adlata est. Speciem bryoniæ illam non nulli existimant, alii, quod nullum fere saporem habeat, contradicunt.

2) Principiis gaudet sulphureo-resinosis cum terreo-mucidis, vnde colliquat & euacuat humores mucido-serosos, catarrhales.

3) Cum ialappa virtutes quidem continet easdem, sed mitiores.

tiores. Vnde etiam ialappa alba vocatur & maiore dosi præscribitur; rhabarbarum vero album dicitur ob intercedentem cum eo conuenientiam.

4) Extractum quando cum spiritu vini paratur, minoris est efficaciæ. Vis enim laxans latet in mucilagine gummosa, quam spiritus intactam relinquit. Hinc cum menstruo aquoso vel vino rhenano præparari debet. Extractum mechoacannæ, quod prostat compositum, elegantis est compositionis.

22. Matalista.

Hæc radix peregrina ab Hollandis ad nos adlata cum ialappa easdem habere virtutes dicitur, in vsum autem adeo non dum recepta est. Inferior autem ialappa, superior mechoacanna creditur.

23. Flores Persicorvm.

1) Gaudent principiis acidis cum subtilibus terreis remixtis.

2) Præter virtutem abstergentem & diureticam aluum sine molestia laxant, licet nihil in tota arbore sit, quod purget. Hinc in vinum vel serum lactis infundunt, & tempore vernali præseruandi scopo adhibent, zur Frühlings-Cur. Variis enim adfectibus quadrant, nempe cachecticis, cacochymicis, vitiis lienis, hepatis.

3) Infusum vinosum vermibus expellendis conducit, & saburram biliosam in infantibus eliminat. Non nulli cataplasma faciunt ex foliis persicorum & felle tauri atque vmbilico pro lumbricis expellendis adplicant.

4) Aqua & conserua ex hisce floribus parata etiam contra vermes præscribuntur.

24. Rhamnvs catharticvs seu solvtivvs, spina infectoria, spina cervina.

1) *Bauhinus* nouem huius fruticis species recenset, e quibus sexta solutiua seu cathartica nostra est, quæ baccas fert, nucleum cerasorum adæquantes.

2) Crescit hic frutex iuxta sepes, in siluis & per culturam in hortis.

3) Bac-

3) Baccæ colliguntur initio Octobris, vel in fine Septembris. Ex his præparatur famosus ille *syrupus domesticus* seu *de spina ceruina* dictus ℥j - ℥iß.

4) Succus e baccis maturis expressus dicitur Saftgrün.

5) Baccæ gaudent principiis salino - acidis, parcius mucilaginosis & humores biliosos æque ac serosos efficaciter eliminant, præcipue in infantibus.

25. TVRPETHVM VEGETABILE.

1) Multum dissentiunt auctores, cuius plantæ sit hæc radix. Recentiores statuunt esse radicem plantæ lactiferæ in Cambaia & in aliis Indiæ locis crescentis. Nonnulli pro radice scammonei illam habent.

2) Turpethum *vegetabile* vocatur ad differentiam turpethi *mineralis*, quod ex mercurio præparatur.

3) Gaudet principiis magis resinosis, sulphureis, quam salinis, acribus, acidis.

4) Non solum humores efficaciter resoluit & colliquat, sed & vias potenter stimulat. Hinc ad classem fortiter purgantium referri potuisset. Superat enim Agaricum; secundum regulam: quidquid agaricus non attingit, turpethum promouet. Sed quocumque loco ponatur, vsum tamen non habet hæc radix, nisi in robustis subiectis & contumacibus morbis, e. g. hydrope, lepra.

5) Species diaturbith cum rhabarbaro vermibus destinari solent. Post mercurium enim nihil fortius illos expellit, quam hæ species, quæ a ʒß ad ʒj. in formam morsulorum ope sacchari redactæ, propinantur.

6) In *pilulis de agarico* & *adgregatiuis maioribus* turpethum vegetabile non adeo impetuose stimulum suum exserere potest. Hinc quodam modo tutioris vsus sunt.

26. EPITHYMVM.

1) Est species Cuscutæ. Nam quod apud nos in lupulo, vrtica &c. est cuscuta, id in thymo cui circum nascitur est epithymum, sed odore, qui cum thymo conuenit, differt.

2) Hæc planta blandissime laxat. Raro sola adhibetur. *Syrupus de epithymo* ad vnc. iij - vj. propinatur. Veteres ad blanda laxantia & diuretica retulerunt. Est ordinarium ingrediens nodulorum purgantium vino infundendorum, nam multa coctione vis auolat.

27. Aloe.

1) Est succus inspissatus, qui ex planta eiusdem nominis colligitur.

2) Nascitur in Cambaia, Bengala, Socotera. Quæ vero aloë apud nos nata est, ex illa talis succus non ita elici potest.

3) Tres species ad nos feruntur, quæ *puritatis* ratione differunt.

a) *Caballina*, impurissima, & fex quasi aloës, equis curandis destinata.

b) *Hepatica*, quæ hepatis colorem refert, & priorem puritate longe superat, sed nigrior, fractu contumacior & odoris minus grati, quam sequens.

c) *Socotrina*, optima & ab insula orientali Socotera nomen adepta. Altera denominatio *succotrina* quasi succo citrina hodie reiicitur. Hæc quando ita pura est, vt ad vitri pelluciditatem fere accedat, *lucida* vocatur, & hanc non nulli pro quarta specie habent. Optima autem Aloë prius debet purgari.

4) Diuersitas puritatis a modo colligendi plurimum dependet. Succus enim ille, qui in terram stillat, impurior est illo, qui vasis excipitur, & ita sine omni peregrina substantia colligitur. Sic etiam impurior est, quando folia per machinam exprimuntur, quam si sponte sua exstillet.

5) Acaciæ succo aloën adulterari putant, sed hic succus in illis insulis haud dubie carior est, quam ipse succus aloës. De adulteratione per gummi arabicum & signis diagnosticis, vid. *Angel. Sala.*

6) Duplici gaudet principio,

a) *gummatoso*, in quo virtus purgans latet, per menstruum aquosum extrahenda,

b) *re-*

b) *Resinoso*, tonico, adstringente, quod spiritu vini solubile est.

7) Hallucinari videtur *Zwelferus*, qui in resinoso hoc principio quaerit effectum laxantem, & pro hoc scopo aloën spiritu vini extractam commendat. Non nulla enim vegetabilia in parte quidem resinosa vim laxantem habent, e. g. *ialappa*; alia autem in mucilaginosa, e. g. *senna*, alia in gummatosa, vti *aloë*, alia in gummatosa & resinosa simul, e. g. *gummi guttae*, *scammonium*, *euphorbium*.

8) Hinc resinosa pars ab aloë est segreganda, alias pertinaces alui adstrictiones & orgastica incommoda succedunt. Modus separandi per solutionem in menstruo aquoso vti simplicissimus est, ita praeferendus vulgo sic dictae *insuccationi*, quando aloë depurata in succis vegetabilium soluitur & exsiccatur, e. g. violarum, rosarum, borraginis &c. vnde *aloë* modo *violata*, modo *rosata* &c. audit. In hisce enim insuccationibus resina non separatur, neque etiam per illas correctio acrimoniae vel virtutis purgantis augmentum, vti vulgo creditur, obtinetur.

9) Aloë, quae a resina non est liberata, quando larga dosi praescribitur & nimis diu vsus eius continuatur, molimina haemorrhagica suscitare valet, e. g. abusus *pilularum Franckofurtensium*, *elixiris proprietatis*, quae remedia aloë partim ingreditur, partim mere constituit, haemorrhoides excitant. Hinc neque haemorrhagicis, neque siccioribus temere praescribenda.

10) Aloë hoc habet peculiare, vt aliquot illius grana aluum aeque bene laxent, ac integer scrupulus.

11) Veteres resinam acrem aloës corrigere quidem voluerunt per tragacantham, bdellium, mastichem, decoctum passularum, olea &c. sed haec potius occultatio & inuolutio quam correctio acrimoniae dici potest, hinc aeque ac recentiorum insuccationes reiicitur.

12) Improbatur aloë colore nigra, fractu contumax, difficulter liquefcens. Eligenda pinguis ex rubrorufſa, translucida, friabilis, arenarum expers, myrrhæ odorem æmulans.

13) Præter vſum melanagogum præcipue inteſtinum rectum purgat, & ſanguinem hæmorrhoidalem perinde ac menſtruum verſus conuenientia loca inuitat, modo adhibeatur in refracta doſi.

14) Vermibus enecandis & expellendis conducit. Ventriculo autem non adeo amica, licet amara ſit.

15) Externe vlceribus mundificandis & abſtergendis par eſt. Hinc eſſentia aloës cum eſſentia myrrhæ & ſuccini parcius remixta in talibus læſionibus bene ſe gerit.

16) Præparata proſtant *pilulæ Francofurtenſes*, quæ nil aliud ſunt, quam aloë violata, cuius lbj. additur ℥ j. extracti gemmarum ſambuci contuſarum, *vide Ettmüllerum*; item *pilulæ angelicæ*, *peſtilentiales Ruffi*, *Glaſſianæ*, *ſpecies hieræ picræ*, *elixir proprietatis Paracelſi*, &c.

28. ELLEBORVS NIGER.

1) De elleboro *albo* ſub emeticis iam diximus; cui præcipue etymologiam vocis quadrare perhibent, videlicet quod per os ſumta radix interficiat, ἀπὸ τῦ ἑλεῖν interficere & βορὰ eſca, eine tödtende Speiſe.

2) Verum enim vero ipſe etiam *niger* elleborus ſua pollet vehementia, niſi legitime præparetur & prudenter adplicetur. Eam ob cauſſam grauibus in hunc diem morbis fuit dicatus, nempe deliriis melancholicis, maniacis, hydropi. *Claudius Deodatus* fugam dæmonum vocat, quod mentis turbas diabolo ſtabulum præbentes curet.

3) Inter melanagoga primus ipſi conceditur locus. Operatur enim in humores ſanguineos craſſiores, quos antiqui melancholicos & atrabilarios adpellabant. Speciatim efficaciam ſuam edit in inteſtinum rectum, teſte experientia. Sæpius enim hæmorrhoides congruo

gruo illius vſu prouocauimus. Hinc in vitiis ſanguinis circa venam portæ prudens eius vſus commendatur, nempe pauca grana extracti aquoſi aliis reſoluentibus & laxantibus miſcentur.

4) *Paracelſus* præcipue hanc plantam maxime extollit & remedium exinde parat, non ſolum quatuor morbis cardinalibus, epilepſiæ, apoplexiæ, hydropi & podagræ curandis, verum etiam vitæ longius protrahendæ ſuffecturum. *Daura* (quaſi aurea, vti *Iohnſon* in lexico chymico interpretatur) & *theſaurus vitæ* ab auctore vocatur, item *ſenior*, quia virtutes ſeniles habet reſpectu albi, & præparat illam e foliis ellebori nigri ℥ v. Macis ℥ j. eſſent. croc. meliſſ. chelidon. margarit. aur. ana ʒ v. Hiſce addit pondus ad omnia triplum ſacchari in ſpiritu roris maialis, aqua meliſſ. & chelidon. ſoluti.

5) *Rolfincius* de eo prædicat: facit acquirere iuueneſcentiam & incolumitatem, mores laudabiles & complexiones bonas, animum ad actiones reddit promtum; quæ omnia tamen ὑπερβολὴν ſapiunt.

6) Virtutem purgantem a ſale volatili dependere, omnes fere conſentiunt, fixi enim parum continet. *Bouldac* in anatomia ellebori per ignem reuerberii euocauit primum ſpiritum pure acidum; hunc deinde ſecutus eſt ſpiritus mixtus ex acido & vrinoſo volatili, poſt ea prouenit ſpiritus alcalinus volatilis cum particulis ſpiritus acidi immixtis; denique oleum penetrans & fœtidum atque vltimo ex capite mortuo exigua portio ſalis fixi prodiit.

7) *Fibræ* radicis efficaciores ſunt, quam craſſior radix, cuius medulla lignoſa virtutis expers eſt.

8) *Veratrum* dici putant, quod mentem vertat.

9) Quatuor ſpecies ab auctoribus præcipue adlegantur (vid. *Ettmüllerum*) nempe

a) elleborus niger legitimus ſeu veratrum nigrum flore roſeo albo, vel iuxta *Matthiolum* ſyriacus flore purpureo. Sed florum diuerſitas non debet mouere

uere

uere dubium, primum enim albicantes paucis diebus rubescunt. Ob effectum sternutatorium vocatur germanice: schwartze Niese-Wurtzel. Dicitur etiam Christ-Wurtzel, quia circa festum natiuitatis florere incipit. Folia septem vel plura ex parte crenata ad caulem habet. Optimus hic est.

b) Elleborus niger hortensis flore viridi.

c) Elleboraster niger nostras domesticus, hortensis, flore ex flauo viridescente.

d) Elleborus ferulaceus *Theophrasti*, quem alii ob florum similitudinem pro buphthalmi specie habent. Alii Elleborum *Hippocratis* illum vocant. Sed verosimile est, quod de albo semper intelligendum sit, quidquid de ellebori vsu apud *Hippocratem* occurrit. NB. In defectu styriaci hic & hortensis flore viridi sub litt. b) substitui possunt.

10) Acrimoniam ellebori nigri olim cogitarunt per stomachica, deinde per acida emendare, sed per hasce præparationes elleborus castratur. Hinc præfertur modus recentiorum, qui aquam tantum simplicem radicibus a medulla liberatis adfundunt, leni calore exsiccant, adfusionem & exsiccationem tam diu repetunt, donec fœtorem amiserint.

11) Extractum alii præparant menstruo spirituoso, alii acido & spirituoso simul, alii primum spirituoso deinde aquoso. Sed quocumque specioso titulo hæc extracta commendentur, id quod aquoso menstruo paratur, omnibus præfertur. Spiritus enim vini parum extracti, & quidem tormina excitantis, & leuiter purgantis producit, quod autem per acida paratur, multum efficaciæ amittit, & pauca etiam portione prodit. Menstruum vero aquosum extrahit non tantum partes gummatosas, sed abripit etiam simul paucas particulas resinosas illis interspersas. Nam quando spiritus vini remanentiæ adfunditur, nil resinosi extrahit. In M. N. C. describitur extra-

ctum

ctum non purgans, quod *Paracelsus* balsamum perpetuum vocat.

12) *Folia*, radicibus mitiora, rarius vsurpantur, quia commode conseruari non possunt. Borrichius aquam ex illis purgantem destillauit, & licet auctores plurimi negent, purgantes particulas alembicum transcendere posse, *Zwelferus* tamen & *Ettmüllerus* adfirmant.

13) In collectione ellebori legitimi cauendum, ne *radices aconiti*, quæ venenosa qualitate mortiferæ sunt, sumantur. Colliguntur postquam defloruerunt, nempe mense Maio & initio Iunii.

14) Ceterum licet ὑπερβολαὶ odiosæ sint, quæ de vsu huius radicis mirifico feruntur, plus tamen in recessu habere videtur, quam vulgo creditur. Vti enim tum temporis floret, quando macrocosmus cis æquatorem telluris languescens & morte quasi interceptus iacet; ita etiam microcosmo languenti & ægrotanti insignem opem adlaturus existimatur.

29. RADIX POLYPODII.

1) Nascitur in fago, corylo, quercu (quod optimum habetur) item in antiquis saltibus & ruderibus saxosis.

2) Eligendum est recens, antiquum enim adstrictoriam nanciscitur efficaciam.

3) Principia habet salino-acida, mucilaginosa & subtiliter terrea, vnde abstergit & colliquat.

4) Præter autem effectum purgantem, quem in primis viis exserit, absterſoria quoque virtute se commendat in viscerum, abdominis æque ac pectoris pathematibus, e. g. in cachexia, ictero, infarctu glandularum mesaraicarum, malo hypochondriaco, tussi, asthmate, vitiis renum, anomaliis hæmorrhagicis.

5) Præscribitur vel in decocto vel infuso.

6) In officinis prostat *syrupus de polypodio.*

30. SENNA.

1) Est planta siliquosa, non tam frutex quam herba, quæ

magnitudine cubitum circiter refert, & cum *colutea vesicaria*, vulgo falsche Sennes-Blätter, quæ species in Gallia, Germania &c. reperitur, multum conuenit.

2) Decem enim sennæ species a *Langio* recensentur, quarum duæ tantum in vsu sunt, videlicet *Alexandrina*, quæ optima, folia habet acuminata & *Italica*, quæ obtusa protrudit folia, Alexandrinis virtute inferiora.

3) *Folia* sunt tantum in vsu, rarissime *folliculi*.

4) Eligenda sunt folia viridia, saporis subacris & amaricantis, bene siccata, integra, a stipitibus & folliculis libera, neque coluteæ foliis adulterata. Hæc enim in dupla dosi id modo præstant, quod sennæ folia in simplice.

5) Ad melanagoga quidem vulgo referunt hæc folia, sunt autem polychresta & catholica: omnibus subiectis & ætatibus conueniunt, blande purgant humores viscidos & serosos. *Wedelius* ait: *senna tota bona est, vniuersali vsu in morbis quibusuis, posita indicatione laxandi, interpres est quasi generalis omnium purgantium & omnium morborum, adde & indiuiduorum, sicubi purgatio necessaria est.*

6) Taxant quidem plurimi auctores in senna, quod flatulentiam & tormina excitet, & hoc alii directe, alii per accidens fieri statuunt. Posteriori sententiæ fauent sequentia: vis laxatiua secundum *Ettmüllerum* residet in substantia mucilaginosa, cui sal acre tamquam nucleus inclusum est. Mucilago subtilior (verbis *Ettmülleri volatilior*) blande laxat, crassior autem insignia tormina excitat, quod & stipites, tamquam fibræ corticis faciunt, & hinc reiiciuntur cum folliculis itidem inflantibus. Hinc folia non coquenda sunt, alias crassior mucilago simul extrahitur, sed infundenda tantum, neque ea nimis vetusta esse oportet, vtpote iam subtili mucilagine, tamquam primaria laxante substantia, priuata.

7) Ad

7) Ad tormina (siue directe, siue per accidens a senna metuenda) corrigenda adhibebant olim zedoariam zingib. anis. foenicul. melius autem fit per salia alcalina. Hæc enim iuuant extractionem, augent vim laxantem, humores spissos incidunt & vias aperiunt.

8) Infusum fit optime menstruo aqueo, cuius odorem & saporem nauseosum hodie feliciter emendant per plantam Brasiliensem, *Yquetaya* dictam, quæ species est scrophulariæ & conuenit cum scrophularia nostra aquatica maiore (cum qua itidem correctio obtinetur) *vid. Acad. reg. Paris. 1701. memoir. p. 209. seq.* vbi integra de hac planta diss. legitur. Infundunt in aquæ feruentis lb. j. sennæ & scrophulariæ fol. ana ℥ij. & liquorem frigidum propinant. Prius autem scrophul. in loco vmbroso per 12. dies asseruant & deinde soli ad perfectam exsiccationem vsque exponunt.

9) *Decoctum* cum prunis vti vulgatissimum est, ita ad tormina vitanda leni coctione fiat & deinde non exprimatur.

10) *Pulueres* sennati ob molem nauseosam & principium torminosum non separatum itidem reiiciuntur.

11) *Extractum* minus etiam vsitatum est.

31. CATAPVTIA.

1) Cataputia dicitur *minor* seu *lathyris* minor, ad differentiam *maioris*, quæ *ricinus* est.

2) Lac fundit hæc planta instar esulæ, hinc ad esulas refertur & minor dicitur.

3) Semina ex capsulis prodeuntia germ. Spring-Körner dicuntur.

4) Ob summam violentiam, qua & succus lacteus inspissatus & grana serum exturbant, & nulli lacti esulino cedunt, e foro pharmaceutico proscribuntur.

32. COLOCYNTHIS.

1) Colocynthis, quæ ab Arabibus *Al-Handal* vocatur, est cucurbita quædam silueftris, quæ ex India orientali & Persia ad nos defertur.

2) Sola huius pomi pulpa in vſu eſt, ſemina reiiciuntur.

3) Principia habet ſulpurea, reſinoſa, acria & quia ſumme draſtica eſt & humores ſeroſos & viſcidos valenter euacuat, robuſtis tantum ſubiectis & morbis contumacibus deſtinatur. Immo nonnulli pro infami & virulentiſſimo remedio hunc fructum habent, quod ſolo tactu & odore purget. *Pechlinus* vocat eum fructum ſine exemplo amarum, fel terræ & peſtem plantarum, quod herbas ſibi vicinas inſtar veneni enecet.

4) Alii magni illum faciunt in morbis contumacibus, nempe epilepſia, apoplexia, cephalalgia, hemierania, lue venerea, adfectibus ſoporoſis, hydropicis, catarrho ſuffocatiuo. *Helmontius* colocynthidem morborum chronicorum curatricem vocat egregiam, corrigendam vero *ſale Paracelſi circulato*, additque confidenter, ſe per colocynthidem melius quam per decoctum lignorum curare velle luem veneream.

5) Accuratiſſima ſane correctione opus eſt, ne ægri ſub vſu infeſtæ huius plantæ idem exclamant, quod filii prophetarum, de *morte in olla* vociferabantur.

6) Veteres gummi arabico, bdellio, tragacantha, oleis &c. acrimoniam corrigere & obtundere conati, cum hiſce corrigentibus colocynthidem introchiſcos redigebant, qui arabico nomine *trochiſci Al-Handali* audiunt, ſed colocynthis gummoſo inuolucro delinita, ſecundum *Helmontium*, eſt inſtar lupi domeſtici, quia data occaſione ad ferociam ſuam naturalem redit. Hinc recentiores trochiſcos ex colocynth. extracti part. I. panis triticei p. II. & aliquot guttis nucis moſch. expreſs. præparant, certiorem hac ratione doſin ſibi confecturi.

7) *Extractum* licet variis menſtruis & artificioſis methodis a pluribus componi doceatur, id tamen, quod ſecundum *Ludouici* per aquam ſimplicem cum ſale tartari præparatur, idem præſtat quod alia eaque operoſiora artificia. Etenim per ſalis tartari portionem

copio-

copiosiorem extractio promouetur, crassiores terrestres particulae separantur, & extractum sub diuturniore digestione amaritiem notabiliter amittit.

8) Analysin colocynthidis a *Boulduc* modo per destillationem, modo per fermentationem cum musto, modo per digestionem, modo per extractionem institutam refert *hist. acad. reg. memoir. p.* 12. *sq.* Conclusio est, optimum esse illud extractum, quod & gummosas & resinosas partes contineat, modo per longas digestiones, ad fermentationem tendentes, particulae mucilaginosae, irritationem efficientes, separatae fiunt.

9) Licet autem optime praeparatum sit extractum, non tamen per se debet adhiberi, sed aliis stimuli loco ad pauca grana adsociari.

10) Externe clysteribus stimulantibus miscetur *electuarium diacolocynthidos*, idem *oleum diacolocynth. Quercetani.* Hoc etiam suppositoria inungunt, vel ad vermes pellendos vmbilicum illinunt vnguento ex hoc oleo & felle taurino parato.

11) *Semina* mitius purgant. *Lobelius* semina maiore quam pulpam dosi sine incommodis exhibuit cum sufficiente purgante effectu. Ingrediuntur etiam semina *Freytagii* extractum purgans compositum.

34. CYCLAMINIS *seu* ARTHANITAE RADIX.

1) Huius plantae *folia* cum asaro conueniunt, radix est tuberosa, foris nigra, intus alba, saporis pungentis.

2) Principia habet salino-acria, vehementer colliquantia & stimulantia. Hinc circumspecti auctores ab vsu interno huius radicis dehortantur.

3) Externe duplex illud vnguentum ἐπόμφαλον, quod in officinis prostat, vmbilico solet adplicari, nempe de *arthanita maius & minus Mesue*, sed & hisce carere possumus.

35. ELATERIVM.

1) Est succus cucumeris asinini seu siluestris inspissatus.

2) Genuinum elaterium desumitur ex *fructibus*, iisque medio-

mediocriter maturis. Nonnulli etiam ex radice, alii ex tota planta contuſa ſuccum exprimunt & inſpiſſant.

3) Hæc planta in hortis noſtris ſæpius colitur, germ. dicitur. Spring-Kürbis, vel vexier-Kürbis. Si enim petiolum fortius tangitur, interiora fructus maturi, caro nempe cum lapillis impetuoſe proſiliunt.

4) Fructus cucumere vulgari longe minor eſt, & glandem maiorem vix ſuperat.

5) Principia habet ſalino acria, ſaporem acrem, amaricantem, non amariſſimum, vti *Dioſcorides* dicit, & nauſeoſum.

6) Optimum habetur, quod candelæ admotum accenditur, adulteratur amylo, quo etiam deſideratam a *Dioſcoride* albedinem conciliare illi allaborant. Corrigunt autem auctores modeſte *Dioſcoridem*, quod ſuccus virideſcens albidus fieri nequeat, ſed tantum *albicans*.

7) Succus ita cauſticus eſt vt Medici quidem ante triennium in vſum illum non vocandum cenſeant. *Dioſcorides* dicit, quod a bimulo ad decennium accommodate purget, ſed diſſentientes habet 1) *Meſuen*, qui illius virtutem purgantem ad tertium tantum annum extendit. 2) *Theophraſtum*, *Plinium* & *Cardanum*, qui quo vetuſtior eſt, eo meliorem dicunt, ita vt ad ducentos annos poſſit ſeruari.

8) Elaterium raro ſolitarium ſed aliis ſtimulandi ſcopo iunctum ſpecificum in hydrope habetur.

9) *Succus* recens ad cochlear 1. propinatus fortiter purgat, externe tumoribus emolliendis ſcirrhoſis deſtinatur, in forma vnguenti vel cataplaſmatis. *Riuerius* efficaciam eius ad ſcrophulos vſque extendit.

10) *Radix* in taleolos diſciſſa etiam purgandi ſcopo adhibetur, ſed non cruda, verum in extracti vel eſſentiæ forma. Sed has minus vſitatas formulas mittimus.

35 EVPHORBIVM.

1) Veterum euphorbio deſtituti ſumus, id autem quod

ſub

sub nomine euphorbii ex Asia ad nos fertur, est succus ex arbore ferulacea sauciata profluens. Nomen habere dicitur ab inuentore *Euphorbo*, fratre *Antonii Musæ*.

2) Hoc magma, quod gummatosa magis quam resinosa fouet principia, quidem conuenit cum signis illis, quæ *Dioscorides* de vero euphorbio tradit, effectui autem ipsius non respondet, præcipue quando *Dioscorides* dicit, euphorbium facere, vt pars corrupta a sana intra 24. horas abscedat. *Vid. tab. chirurg. de carie.*

3) Ob causticam suam acrimoniam, qua etiam solidas partes erodit & humores vehementissime commouet, inter purgantia haud referri meretur. Immo etiam externe caute adhibendum, quando vel paralyticis membris ad motum in iis reuocandum imponitur, vel errhinis miscetur. De exiguo in cariosis vlceribus vsu num. 2) iam diximus præc. autem tabula allegata.

36. ESVLA.

1) Generale nomen est omnium *tithymalorum*, qui inter plantas venenatas referri solent, & quorum species fere sunt innumeræ. Quæ autem officinalis est, vocatur *esula vulgaris maior* seu *tithymalus cupressinus*.

2) Hinc male quidam distinguunt inter esulam & tithymalum, quia non nisi patriæ & loci diuersitate differunt.

3) Continet esula succum lacteum, qui inspissatus scammonium æquat, & pro hoc sæpe venditur atque etiam in eumdem stimulandi vsum vocatur.

4) *Radix*, & præcipue *cortex* illius radicis in officinis vsitatus ob vehementiam a circumspectis auctoribus reiicitur, licet *Mesuë* & *Fernelius* admodum eius vsum extollant.

38. FRANGVLA. Faulbaum. ALNVS NIGRA BACCIFERA.

1) *Cortex* radicis *interior* lutei coloris, non autem exterior fuscus, eligendus, qui ἄνω & κάτω serum potenter euacuat. Raro adhibetur.

2) *Al-*

2) *Alnus* rotundi folia, folio glutinoso, Erle. Si cortex non solum radicis sed & ramorum luteus aqua coquitur, etiam probe serum educit, sed & hic rari vsus est.

3) Frangulæ cortex principia habet salina, acria, modice acida, copiose alcalina.

4) Quoniam per vomitum & aluum potenter euacuat, præstat ab hoc remedio abstinere. Viridis cortex ἄνω & κάτω, siccatus per aluum tantum purgat.

5) Scabiem & alios adfectus cutaneos cito curare dicitur, sed experientiæ non respondet.

39. GRATIOLA. GRATIA DEI. Wild-Aurin.

1) Multæ & diuersæ sunt plantæ, quæ hoc nomine insigniuntur, nostra autem est *centauroides*, nempe planta parua, foliis exilibus, plus vel minus crenatis, flore purpureo, interdum albo, rarius luteo.

2) Tam planta integra, quam speciatim folia insigniter ἄνω & κάτω serum purgant. Quamuis *Ettmullerus* non tantam eis vehementiam adsignet.

3) *Bauhinus* vult, gratiolam hyssopo magis quam centaurio adfinem esse.

4) Præter virtutem purgantem adscribunt etiam gratiolæ vim alterantem & specificam anthelminticam. *confer. Tab. de emesi.*

40. GVMMI GVTTÆ.

1) Est lacryma seu succus gummoso-resinosus, ex arbore quadam indica collectus, saporis acris & coloris rutilo-flauescentis.

2) Multis gaudet nominibus, frequentissimum autem est *gummi guttæ* & *gutta Cambodia*.

3) *Guttæ* nomen deriuant a barbaro illo *gutta*, quo podagram designant, ob virtutes quas in podagra habere creditur; *Cambodia* autem vocatur a regione Indiæ orientalis *Camboia* Chinæ proxima.

4) Innotuit primum hoc vegatabile circa initium sæculi superioris, a quo tempore auctorum dissensus de hoc succo propemodum fuit infinitus. Alii enim pro com-

composito ex chelidonio maiore, scammoneo & croco, alii ex scammoneo & tithymalo, alii ex rhamno solutiuo &c. illum habuerunt.

5) Clarius autem innotuit hoc vegetabile ex descriptione *Bontii* de medicina Indorum. cap. 9. sequentibus verbis: nascitur in siluis gutta Cambodja, tithymali quædam species, in tantam altitudinem, vt cacumina magnarum arborum, quas hederæ instar amplectitur, æquet; crassities eius est facile brachii humani &c.

6) Modus præparandi sequens est: succus ex vulnerato hoc vegetabili destillans aqua soluitur, & deinde in massam puram rutili coloris redigitur.

7) Notabile est de hoc succo, quod serosas humiditates, quas excernit, non tingat, licet colorem possideat valde tingentem.

8) Habet principia salino-sulphurea, satis acria, quapropter hoc gummi ad remedia drastica referendum est. Hinc raro per se adhibetur crudum, ἄνω enim & κάτω purgat: correctum autem mitius agit.

9) Corrigitur vel fumo sulphuris, ad modum scammonei sulphurati, vel spiritibus acidis (Spiritus vitrioli, licet bonum corrigens, ingratum tamen virorem ei conciliat) vel tritura cum guttis aliquot olei cuiusdam destillati, vel cremore tartari, &c. Hac enim ratione partes resinosæ disiunguntur seu discontinuantur, vt tanta violentia agere non possint. Et sic ad gr. v-x. dari potest. Etsi etiam, vbi aliquot guttis spiritus cuiusdam acidi, e. g. vitrioli vel sulphuris correctum est, absque noxa sumitur.

10) Frequentius stimuli tantum loco adhibetur, & cum extracto panchymagog. scammon. jalapp. &c. miscetur. Vsus eius frequens est in hydrope.

11) Præparata, quæ prostant in pharmacopoliis, respiciunt maximam partem correctionem, e. g. *gummi guttæ vitriolatum Mindereri*, quod *Zwelferus* perstringit, *Schroeckius* autem propugnat, item *magisterium*, quod alii simplici spiritu vini cum modico spiritus

 vitrio-

vitrioli additamento, vel cum tinctura ſantali rubri tincto, vel oleo tartari &c. præparant.

12) *Boulduc* præter varia alia experimenta, quæ de gummi guttæ inſtituit, ſequentem præcipue laudat præparationem: gummi guttæ in petia ligatum pani calido, e clibano modo extracto, includitur, & per 24. horas in loco calido relinquitur. Poſtea gummi exemtum pulueriſatur, & in petia denuo ligatum pani calido includitur, idque aliquoties adhuc repetitur. Hoc modo præparatum gummi guttæ absque violentia purgare adſerit. *Vid. Hiſt. Acad. Reg. Memoir.* p. 132.

41. IALAPA, GIALAPA, IALAPIVM.

1) Eſt radix oblonga, craſſa, ſaporis acris, quæ in noua Hiſpania copioſe prouenit, & in taleolos conciſa inde ad nos deportatur.

2) Eligenda eſt, quæ exterius nigricans eſt, interius autem aliquo modo ruffeſcens, & quæ reſinoſas particulas circularibus ſtriis diſtinctas, copioſe oſtendit, non carioſa ſed ponderoſa, & candelæ admota flammam concipiens.

3) Nomen habet a Xalapa, portu nouæ Hiſpaniæ. Dicitur etiam *Mechoacanna nigra*, ad differentiam *albæ*, quæ ſuperioribus ſæculis admodum clara fuit, Ialapa autem inuenta laudes illius obſcurauit.

4) *Tournefort elem. botan.* p. 105. tres ialapæ ſpecies recenſet, quarum vltima, quæ *ialapa fructu rugoſo* dicitur, officinalis eſt & a prima ſpecie, quæ *flos mirabilis Peruuianus*, vel a *Bauhino ſolanum Mexicanum flore magno* vocatur, omnino diſtincta eſt. Errat igitur *Ettmüllerus*, qui ex radicum & virium aliqua conuenientia vnam eamdemque eſſe radicem ſtatuit.

5) Principia habet copioſa ſulphurea ſeu reſinoſa, parcius ſalino-alcalica, acria, ita vt etiam puluis inter terendum naribus exceptus, inſtar aliorum fortium purgantium, ſternutationem moueat.

6) Eſt catholicum & panchymagogum purgans in omnibus

bus casibus, in quibus purgatio electiua seu perfecta indicatur, licet in ficcioribus non ita, vti in fucculentis, efficaciter operetur. Speciatim colliquat & purgat humores ferofos, hinc in hydrope præ aliis laudari solet. In omnibus vel mitius vel tamen mediocriter operatur.

7) A mala autem vel præparatione, vel nimis larga dosi, vel neglectione sufficientis resinarum partium dilatationis, tormina & alia incommoda inducere valet. Quibus quidem præcauendis sequentia inseruient:

a) sola non propinetur, non quod sit violenta, sed quia est resinosa, adeoque indiget resolutione seu latissima sui expansione & discontinuatione. Nam resina ab humoribus corporis nostri, non resoluitur. Vnde per intestinorum tractum æqualiter distribui nequit, & vel prorsus sine effectu præterlabitur, licet maior dosis adhibita sit, vel vni tantum regioni adhærens irritationem nimiam, indeque tormina, hypercatharsin &c. concitat.

b) Probe hinc notetur axioma *resinæ non agunt nisi solutæ seu dilatatæ.* Obtinetur hæc dilatatio vel spiritu vini, qua solutione resinæ exigua dosi plus operantur, quam sine illa in maiore dosi propinatæ; vel cum oleosis aut emulsiuis teritur, e. g. vna vel altera guttula olei destillati, item cum vitello oui, nuce moschata, præcipue etiam cum amygdalis dulcibus, qua emulsiua præparatione tenerioribus aliquot grana cum effectu & commoditate propinantur. Vel denique admixtione salinorum, cui rei eximie velificantur tartarea. Sic v. g. Ialap. puluerisat. gr. xv. tartari vitriolati vel cremoris tartari ℈ ß pro dosi propinata tutissimum edunt effectum.

8) In officinis præter puluerem prostat *extractum*, quod quocumque etiam modo artificioso præparetur, languidum tamen est, & *magisterium*, quod nil aliud est quam resinosa pars per spiritum vini extracta & aqua

quacumque præcipitata; hinc vulgo *resina* adpellatur. Porro *diacydonium pellucidum ialappæ* dos. ℥ij - ℥ß specificum ialappæ dos. ℈j - ʒß.

42. IRIS NOSTRAS ET FLORENTINA ILLYRICA.

1) Iris est vel *communis* seu *nostras* vel *Florentina*, *Illyrica*.

2) Vtraque gaudet principiis nitroso-alcalinis, parcius sulphureis & terra mucilaginosa.

3) Nostras est gladiolus cæruleus maior in pratis & aruis crescens hydragogis adnumeranda. *Succus* ad ʒj - ʒij cum iusto moderamine propinatus in adfectibus œdematosis & cachecticis pertinacibus vsum præstat. Infantibus pro lactis vitio ad grana duo propinari solet.

4) *Oleum irinum*, quod ex iride communi præparant, in clysteribus abstergentibus & stimulantibus vsum habet.

5) *Florentina* & *Illyrica* non specie sed natali solo differunt. Præstantiorem ducunt mercatores Florentinam Illyrica seu Sclauonica, quæ Venetias & inde ad nos fertur, quia licet Illyricam haud vincat efficacia, tamen candidior adparet ac fragrantior.

6) Florentina *externe* adhibita egregie resoluit & simul roborat. Hinc in tumoribus non solum sic dictis frigidis seu mucidis, sed & inflammatoriis cum effectu propinatur. Errhinis etiam misceri solet, item cariei destinatur a quibusdam. *Interne* satis efficaciter quidem resoluit, atque hinc viscidis pulmonum humoribus incidendis, tussi & asthmati, phthisi quoque cum multis encomiis destinatur, sed optatum effectum non præstat. Interea tamen vnum vel alterum granum infantibus, pectoris oppletione mucida adfectis, cum vsu exhibetur.

43. MEZEREVM seu LAVREOLA.

1) Est frutex seu arbuscula, crescens in hortis & in principio veris flores proferens, germ. Kellerhalß, Seidelbast. Vocatur etiam *daphnoides*, *thymelca*, *piper montanum*.

tanum. Laureola dicitur quia folia laurinis quodam modo gemina protendit.

2) Baccæ vocantur *grana* seu *cocci gnidii*, quæ rarissime in vsu sunt, rarius cortex & radix. Ob vim enim summe drasticam hoc remedium ab omnibus fere damnatur.

3) In officinis prostant *pilulæ de mezereo*, quæ itidem reiiciuntur. Vis enim drastica huius remedii per acida, quæ alias adhiberi solent pro scopo corrigendi, non obtunditur.

44. RICINVS.

1) Præter multas ricini species duas in foro pharmaceutico vsitatas nominamus. *Vulgaris* dicitur etiam *catapútia maior* ad differentiam *minoris*: Vid. *catapútia*: item *planta Christi* Wunderbaum, quod speciose & sine pari fere crescat. Ricinus dicitur, quod grana eius figuram animalis ricini, germ. Hunds-Mücken, repræsentent.

2) In hortis colitur & est planta annua, *Cretensis* autem in multos annos durare & in magnam altitudinem adsurgere perhibetur.

3) *Americanus* dicitur etiam *Curcas*, *nux cathartica*, *grana tilli* vel *tiglia*. Est arbor, quæ figura & magnitudine ficum quodam modo refert, in quolibet fructu (qui instar iuglandis est) sunt tres nuclei pineis similes, cortice nigro.

4) Ob summam vehementiam, qua semen ricini vtique ἄνω & κάτω purgat, vsus eius a Medicis reiicitur.

45. SOLDANELLA seu BRASSICA MARINA Meer-Winden, Meer-Kohl.

1) Nil adfinitatis habet cum brassica; Winden vero vocatur quia in maritimis locis hinc inde serpit & flores dispergit instar voluuli.

2) Hæc planta vbertim crescit in locis maritimis Italiæ & Galliæ, vnde folia eius ad nos exportantur.

3) *Quatuor* soldanellæ *species* sunt, e quibus illa tantum

 offici-

officinalis eſt, quæ *minor* dicitur. Præſcribitur in infuſo vel decocto ad ʒj - ʒij. rariſſimi autem eſt vſus.

4) De Soldanella *Alpina vid. Rulandus lun. apolog. contra Oberndorferum p. 67.* vbi ad hydropem & icterum illam magnopere extollit atque ſoldanellæ marinæ anteferendam putat.

46. SCAMMONEVM.

1) Eſt ſuccus reſinoſus, ex radice Scammoneæ Syriacæ collectus, continens duas partes reſinoſæ & vnam tantum gummoſæ ſubſtantiæ. Deriuatur ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, fodere, excauare. Illud enim ſcammoneum, quod ex radice excauata & in locum frigidum repoſita exſudat, melius eſt quam quod ex tota planta exprimitur.

2) Plura ſunt vegetabilia, quæ ſcammonei nomine veniunt, noſtra autem ſpecies conuoluuli Syriaci reperitur etiam in inſula Creta.

3) *Dioſcorides* ſcammoneum laudat *pellucidum*, ſed hoc hodie non reperitur, eam haud dubie ob cauſſam, quod non ad mentem *Dioſcorides* amplius colligatur, verum ope torcularis exprimatur, atque eo ipſo impuras partes, pelluciditatem auferentes, habeat commixtas.

4) Optimum eſt, vti ſuperius dictum, quod ex inciſa radice ſudat, inprimis quod ex Antiochia adfertur, ſpongioſum, friabile, leue, cito liqueſcens, madefactum lacteſcens, linguam non exurens. Hæc enim mordacitas, ſi præſto ſit, teſtatur, tithymali ſucco adulteratum fuiſſe.

5) *Sebizius* & alii ſcammoneum tamquam peſſimum & nocentiſſimum pharmacum deſcripſerunt. Vnde multis in hunc vsque diem exoſum eſt medicamentum. Sed ſi experientiam conſulamus, planum eſt, legitime præparatum, parca & ſtimulante tantum doſi datum habita ſubiectorum & diuerſarum circumſtantiarum iuſta ratione catharticum eſſe non contemnendum.

6) Li-

6) Licet etiam ſucco eſulæ adulteratum ſit ſcammoneum, *magiſterium* tamen illius vi ſua rodendi vix illam, quæ magiſterio ialapæ ineſt, ſuperabit.

7) Præparant non nulli e ſcammoneo *puluerem*, quem *polychreſtum* vel ob colorem *rubinum vegetabilem* vocant. E variis præparationibus illa optima eſt, quæ inſtituitur cum ſantali tinctura per vitrioli & ſimul vini ſpiritum parata. Acida enim quando ſulphureis menſtruis iunguntur optime ſoluunt ſuccos, qui ex gummoſa & reſinoſa parte conſtant. Et quoniam in hoc puluere particulæ gummoſæ reſinoſas disiungunt & dilatant, atque eorum conglobationem ſic impediunt, facilius miſcetur aliis compoſitionibus quam *magiſterium.*

8) *Magiſterium* ſeu *reſina* ſcammonei (puluis Syrius vti & ipſum ſcammoneum a non nullis vocatur) largiore quantitate quam ex ialapa obtinetur. Dilatari debet ne tormina excitet, vti de *reſina ialapæ* ſuperius diximus. Præſcribitur ordinarie paucis granis vt ſtimulans & quidem in variis formis.

9) Tormina quæ a parte gummoſa rodente exſpectanda ſunt, optime per ſalium additionem præcauentur.

10) Quoniam ſcammoneo malignitatis nota inuſta eſt, variæ illius correctiones excogitatæ ſunt, quas auctores in tres claſſes diſtribuere ſolent.

a) *Prima claſſis* exhibet correctiones, quæ vim cauſticam ſcammonei potius ad tempus occultant quam vere temperant, præter ea impuritates in illo relinquunt. Huc pertinet, quando ſcammoneum malo cotoneo excauato incluſum & paſta circumductum in clibano coquitur, vel quando ſuccis citri, roſarum, cydoniorum imbuitur. Præcipue autem huc ſpectat ſulphuratio notiſſima, vnde *ſcammoneum ſulphuratum* audit; vocatur etiam *diagrydium* vel melius *diacrydium* ſulphuratum, item quando ſpiritus vitrioli vel ſulphuris ei adſpergitur, & poſt ea guttulæ quædam olei fœniculi vel

alius

alius carminatiui adduntur. Quoniam autem per acida vis purgans non corrigitur sed caſtratur, tantum virtutis amittitur, quantum acidi accedit.

b) *Altera claſſis* offert correctiones, quæ magnam reſinæ partem diſperdunt, & portionem tantum gummoſam, quæ tamen ob vim rodentem minus tuto ægris propinatur, conſeruant. Huc ſpectant, quando aqua vel ſimplice vel deſtillata, idem ſuccis acidulis, phlegmate vitrioli, ſucco citri, cydoniorum &c. extractionem ſcammonei ſuſcipiunt. Item quando emulſiones exinde parant, vel cum decocto glycyrrhizæ corrigunt.

c) *Tertia claſſis* habet correctiones, quæ labores & ſumtus fruſtra augent e.g. quando extractum ex diacrydio cum ſpiritu vini parant, atque ei aliud e variis aromatibus paratum iungunt, quod *extractum* diacrydii *aromatiſatum* vocant. Sed vti extractum minore labore ex ipſo ſcammoneo paratur, quam ſi prius diacrydium & ex hoc magiſterium conficiatur, ita aromata admixta neque corrigunt, neque vires extracti exaltant. Hinc ſalia alcalina & ſpiritus ardentes, optimi correctores cenſentur e. g. eſſent. ſcammonei ad ʒj - ʒij. blande laxat.

47. AVRVM FVLMINANS.

1) Eſt ſpecies calcis ſolaris per ſolutionem auri cum aqua regia armoniacali, tum præcipitationem cum oleo tartari per deliquium & edulcorationem cum aqua ſimplici paratæ.

2) *Fulminans* dicitur, quod, calorem externum ſentiens fulminis inſtar ſtrepitum edat, & cum impetu quæuis adſtantia conquaſſet.

3) Quando autem aqua regis loco ſpiritus ſalis armoniaci cum ſpiritu ſalis communis paratur, calx hæc non fit fulminans.

4) Sic etiam fulminans vis cauetur, quando inter terendum aliquot guttulis ſpiritus ſalis vel olei ſulphuris hæc

hæc calx humectatur. Sic damnum ſub tritura metuendum ſimul auertitur.

5) *Cardilucius* adſerit, præcipitationem melius ſuccedere, ſi loco olei tartari per deliquium ſpiritus ſalis ammoniaci ex æqualibus partibus ſalis armoniaci & ciner. clauell. factus, ſumatur.

6) Quo ſollicitius calx edulcoratur, eo magis vim fulminantem amittit; alias leui calore immo tritu accenditur & perditur. Quocirca in exſiccando circumſpectione opus eſt, ne ſupra fornacem ponatur & calore leuiter excedente periculum aut detrimentum inferat tam facilis quam vehemens diſploſio. Tutius igitur ſub vmbra vel calore hypocauſti, quidquid humidi ei adhæret, abigitur.

7) Aetiologia huius phœnomeni, quod hæc calx fulminet, & inſuper contra naturam ignis ac pulueris pyrii non tam ad ſuperiora quam potius ſubiacentia vergat, eruditorum ingenia quouis tempore multum vexauit. Prius quidem (quod fulminet) vno ore particulis nitroſis regeneratis & a flamma accenſis acceptum ferunt, poſterioris autem phænomeni cauſſam in auri grauitate ſolent quærere, cuius mole ſalia compreſſa ad inferiora cogantur; ſed puluis pyrius ordinarius maiora quam aurum fulminans pondera ſurſum proiicit.

8) Mittimus hæc ad chemiam curioſam, & hic tantum adiicimus vſum medico-pharmaceuticum. Principium in hac compoſitione acidum, quando non prorſus per edulcorationem ſublatum eſt, aluum ſtimulat a gr vj. ad ℈ß. calx vero exactius edulcorata diaphoreſin tantum promouet. Vomitum aliquando excitat, & tum a cupro non ſatis purgatum eſt, quod pertinaciter auro adhæret.

9) Laudari ſolet in epilepſia infantum a torminibus alui excitata, ſi leniter edulcoretur a gr. ß. ad gr. j & cum tart. vitriolat. gr. iv. mixtum ſit. Sic enim lac vitio-

ſum euacuatur & cauſſa talium conuulſionum præſcinditur.

48. Lapis Armenvs.

1) Eſt ſubſtantia lapideo-metallica ex paruis quaſi grumis conſtans, colore cæruleo-viridi, vnde cum chryſocolla natiua adfinitatem habet. Leuis eſt & friabilis.

2) Olim ex Armenia ad nos ferebatur, hodie vero etiam in Germaniæ & Bohemiæ argenti & auri fodinis reperitur. Raro tamen in officinis oſtendi poteſt. Dicitur germ. Berg-blau.

3) Vitriolicæ eſt indolis & more cupreorum inferne & ſuperne purgat.

4) Olim vſus eius fuit celeberrimus & ſpeciatim atræ bili veterum opponebatur, hodie autem in praxi euiluit, cæterum pictoribus in vſu eſt & color exinde paratus *azureum* vocatur.

49. Lapis Lazvli.

1) Multum cum lapide Armeno conuenit. Eſt enim ſubſtantia lapideo metallica & quidem cupreæ ſeu vitriolicæ indolis, ſed vti Armenus lapis coloris magis viridis, ſic Lazuli ſaturate cœrulei eſt, argenteis & aureis punctis interſperſis coruſcans, ſaporis plus eſt adſtringentis quam Armenus. Germ. Berg-Laſur, Laſur-Stein. Color Armeni perit in igne, Lazuli durat.

2) Ex pluribus ſpeciebus optima eſt, quæ *Vltramarina* dicitur ſeu quæ vltra mare ex Cypro, Aſia, Africa ad nos tranſuehitur. Fodinæ germanicæ etiam hunc lapidem largiter proferunt. Qui ex fodinis auri prouenit e. g. Hungaricis, Tranſyluanis, a non nullis expetitur ad aurum ex eo ſeparandum.

3) Facultates nocentes, lotione licet frequenti non emendabiles, plurimi illi adſcribunt, & hinc e foro practico excludunt. *Wedelius* autem vires purgantes leues & innoxias illi tribuit. Immo ſunt, qui plus huic lapidi quam elleboro fidendum eſſe putant in adfectibus melancholicis & elephantiaſi. Porro antiſpaſticam,

cam, antiictericam, antinephriticam virtutem ei adſignant & ſpeciatim contra podagram retropulſam laudant, licet ſine fundamento.

4) *Pilulæ* de lapide Lazuli etiam exoleuerunt.

50. MAGNESIA ALBA.

1) Eſt calx alcalina ſeu puluis albiſſimus, qui paucos ante annos demum inclaruit, & pararur ex lixiuio nitrariorum, aus der ſo genannten Mutter-Lauge, euaporando, calcinando, edulcorando &c.

2) Habet effectum abſterſiuum & blande laxantem, doſ. ℥j-℥ij & plus.

MERCVRIALIA. De his ſub ſaliuantibus dicetur.

Sic etiam de NITRO & TARTARO alibi dicemus.

51. SAL ANGLICANVM ſeu *Ebshamenſe* vulgo *d'Epſom*.

Conuenit in principiis cum ſale *mirabili*, quod ad ſalium mediorum claſſem pertinet, acidoque vitriolico & terræ alcalicæ ſalis communis ſuam originem debet ac mixtionem. Effectum habet abſterſiuo laxantem, digerentem.

52. SAL EGRANVM.

Vti ſalia neutra & tartariſata aut ſal mirabile, ſi largior doſis ſit, aluum ducunt; ita hoc ſal ex acidulis Egranis euaporando & cryſtalliſando paratum & eadem fere principia cum ſale Anglicano & easdem virtutes laxantes obtinet, ita vt extra locum commode auehi & vſum quoque alibi adferre poſſit non pœnitendum.

TABVLA IV.

DE

DIAPHORESI SEV SVDATIONE.

I. DEFINITIO.

Diaphoreſis eſt euacuatio per peripheriam corporis poroſam,

 qua

qua humores serosi, siue superflui, siue noxii, & quidem vel transpirationis insensibilis, vel aquosi sudoris forma expelluntur. Deriuatur a διὰ, per & φέρω, fero.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Diaphoresis est:

1) vel *spontanea*, seu *naturalis*, quam natura sine artis auxilio in salutarem finem suscipit, atque hæc a sudoribus hecticis passiuis & colliquantibus distingui debet.

2) Vel *artificialis*, quæ aptis remediis in eumdem salutarem finem prouocatur, & de hac præcipue hic nobis sermo est.

2. Vtraque

1) est vel *halituosa*, quæ fit per transspirationem *insensibilem* & *diapnoë* adpellatur.

2) Vel *aquosa* quando visibilis sudor excernitur, & hæc pro aëris, adsumtorum, motus corporis & coopercturæ diuersitate multum variat.

3. *Materiæ*, quæ per hanc euacuationis speciem eliminantur, sunt duplicis generis: naturales aliæ, aliæ præter naturam; in eo autem conueniunt, vt sint vaporosæ tenues plus vel minus volatiles, nempe tam pure aqueæ quam biliosо-oleosæ & salino acres in volatilem subtilitatem extenuatæ.

4. Non tantum *qualitates* humorum *noxiæ*, agiles & subtiles per sudorem eiiciuntur, sed & *quantitas* sanguinis, dum in serum resoluitur, hac ratione imminuitur.

III. *INDICANTIA.*

1. Diaphoresis *halituosa* seu *diapnoica* vti est subsidium saluberrimum, quo natura corpus suum quotidie a noxiis materiis repurgat, ita & in plurimis morbis salutari effectu per artis auxilium promouetur.

2. *Aquosa* autem sudatio paucissimis morbis opportuna & necessaria est. Immo licet non adeo impetuose, sed moderate tantum instituatur, angustioribus tamen limitibus circumscripta est; id quod contra vulgatissimum

abu-

abusum probe notari meretur. Locum autem præcipue habet

1) *in ætate congrua*, quæ infantilem perpetuo fere excludit.

2) In ipsius naturæ inclinatione, habitudine corporis ad sudorem facili & peruia & consuetudine, quæ multum hic valet. Præcipue autem constitutio sanguineo-phlegmatica huic excretioni quadrat; in hac enim non tantum abundant humores serosi, sed & habitus corporis est porosus, atque ad largiorem exhalationem periphericam admodum idoneus.

3) In *plethora moderata*. Vbi autem *insigni* vbertate sanguis luxuriat, ibi non nisi summa prudentia tales commotiones sudoriferæ suscipiendæ sunt.

4) In *dyscrasia* humorum salino-sulphurea.

5) Speciatim *in fine paroxysmorum febrilium* tam intermittentium, quam acutarum. Nullæ enim febres, secundum veterum & hodiernorum practicorum obseruationem, sine omni, sed pleræque cum notabili sudore salutariter soluuntur. De febribus autem *exanthematicis* legantur *cautelæ*.

6) In *febribus lentis*, in quibus natura viam monstrat per largos sudores: in his enim materia magis præparata est, quam in aliis febribus. Moderate autem omnia sunt prosequenda.

7) In *grauantibus & tendentibus artuum molestiis* (vulgo lassitudinibus) quæ chronice adfligunt, & spasmos arthriticos minantur. Notandum autem est, prudentem corporis motum plus hic valere ad sudorem feliciter promouendum, quam vlla alia remedia. *Conf. obseruatio Hildani*, in proprio corpore facta; item alia illius obseruatio de arthritide inueterata, tormentis corpori adinotis, vel per torturam sanata, *cent. 1. num. 79.*

8) Denique in omnibus morbis qui a *seri impuritatibus* dependent, e. g. in scabie, lue venerea, aqua inter cutem, inprimis anasarca.

IV. *INDICATA seu REMEDIA.*

A. Vegetabilia.

Rad. Angelicæ
Anthoræ
Ari
Bardanæ
Biftortæ
Caryophyllatæ
Carlinæ
Chinæ
Contraieruæ
Dictamni albi
Doronici
Enulæ seu helenii
Galangæ
Gentianæ
Imperatoriæ seu ostrutii
Lapathi acuti
Leuiftici
Morsus diaboli seu succisæ
Olsnitii
Petasitidis
Pimpinellæ albæ
Sarsaparillæ
Scorzoneræ
Tormentillæ
Valerianæ
Vincetoxici
Zedoariæ
Zingiberis

Herb. præcedentium radicum pleræque, item
Beccabungæ
Cardui benedicti
Capilli veneris
Centaurii minoris
Chamædrios
Chærefolii
Cochleariæ
Epithymi
Fumariæ
Millefolii
Nafturtii
Origani
Rutæ
Saluiæ
Scabiofæ
Sedi murarii
Serpilli
Scordii
Trifolii fibrini
Verbenæ

Flor. Acaciæ
Calendulæ
Hyperici
Saluiæ
Sambuci
Scabiofæ
Tiliæ
Vlmariæ

Semina Aquilegiæ
Cardui benedicti
Cardui Mariæ
Napi
Rutæ

Baccæ Iuniperi
Lauri
Paradifi
Sambuci

Cor-

Cortices Aurantiorum
Citri
Succus Citri
Ligna Fraxini
Iuniperi
Sanctum
Saſſafras
Santalum album
citrinum
& rubrum
Camphora
Aqua Card. benedict.
Flor. acaciæ
Sambuci
C. C. citrata
Galegæ
Scordii
Scorzoneræ
Theriacalis
Chærefolii
Plantaginis
Scabioſæ

B. MINERALIA.

Antimonii ceruſſa
Clyſſus ſulphuratus
Flores
Regulus medicinalis
Sulphur
Antimonium diaphoreticum
Bezoardicum
minerale ſimplex & compoſitum
Corallia præparata.
Mercurius diaphoreticus
Sulphuris Flores
Spiritus

Terra Sigillata Strigenſis
Lemnia
Melitenſis
Samia
Gemmæ e. g.
Carneolus præparata
Granatus præparata
Hyacinthus præparata
Rubinus præparata
Smaragdus præparata

C. ANIMALIA.

Conchæ præparatæ
Cornu cerui vſtum & philoſophice præparatum
Spiritus & ſal volatile
Formicarum ſpiritus
Hirci ſanguis
Lapis bezoardicus orientalis & occidentalis porcinus
Lumbrici terreſtres
Perlarum mater
Lucii piſcis mandibulæ
Cranii humani ſal volatile
Sanguinis humani ſal volatile
Serpentum & viperarum caro, ſal volatile & oſſicula
Vnicornu verum & foſſile

D. COMPOSITA.

Eſſentia alexipharmaca Stahlii
Lignorum
Fracaſtorii diaſcordium
Liquor cornu cerui ſuccinatus
Mixtura ſimplex
Theriaca, Mithridatium
Tinctura bezoardica Michaëlis.

V. MO-

V. *MODVS OPERANDI.*

Diaphoretica promouent sudorem

1. vel diluendo, incidendo, resoluendo, attenuando sanguinem spissum, qui secessioni & fluxui partium serosarum impedimento est. Huius census sunt decocta calida, pleraque vegetabilia superius indicata, quæ principia habent resinoso-salina & ratione graduum in calidiora & temperatiora distinguuntur.

2. Vel commouendo, quæ cum prioribus *positiue* sudorem euocare dicuntur.

3. Vel temperando, præcipitando & inspissando subtiles & orgasticas partes humorum. Hac enim ratione serum agile, quod alias a celeri sanguinis fluxu simul abripitur & propter subtilitatem colatoria secernentia crebro subterfugit, facilius secedere potest. Atque hæc *priuatiue* agere dicuntur, & prosunt illis, qui sanguinis ebullitione laborant. Huiusmodi sunt terrea absorbentia, acida, nitrosa.

4. Vel demulcendo naturam & nimios motus placando; de qua re insignis est obseruatio *Schellhammeri* in A. N. C. *dec.* 2. *aphorism.* 5. Huc pertinent anodyna correcta, quæ naturam ad placidas exonerationes inuitant, speciatim pilulæ *Wildeganfii*, quæ nihil aliud sunt, quam laudanum opiatum correctum.

5. Vel relaxando peripheriam corporis; id quod non tam per remedia mere humectantia, quam per externa humido-calida obtinetur.

6. Cæterum notandum, qualitates materiarum ad sudorem absolute promouendum non sufficere. Vti enim is sine adsumtis remediis sæpissime excitatur, ita in quamplurimis procedere recusat, licet remedia diaphoretica largiter ingesseris, cuius rei paroxysmi febriles primis horis exæstuantes testimonium exhibent luculentissimum.

7. Et sic ipsa natura est caussa efficiens sudoriferæ excretionis. Hæc enim superficiem corporis relaxat, hæc poros aperit & humores ad circumferentiam dirigit. Remedia autem

autem augendo motum inteſtinum excitant naturam, vt hæc motum progreſſiuum, qui ſolius naturæ actus eſt, intendat, atque hac ratione ſudorem propellat.

8. Hinc licet remedia externa humida e. g. balnea, peripheriam corporis omnino relaxent, non abſoluunt tamen vniuerſum negotium ſudoris. Etenim terrorem repentinum largiſſimo ſudori ſtatim reprimendo parem eſſe quis ignorat?

9. Multo minus calor ſiccus externus per ſe ſudorem promouere poteſt, ſed infert tantum ſenſum moleſtum, qui naturam excitat vt humoribus ad peripheriam directis hanc moleſtiam mitigare & auertere conetur.

11. Sic etiam interne res ſe habet; ſiquidem particulæ agiles, quas medicamentum continet, & particulæ ſanguinis motu inteſtino reſolutæ, ſatis cauſſæ vel occaſionis præbent circumſpectæ naturæ, vt motum ſanguinis progreſſiuum mox augeat, & noxias illas moleculas, diuturniore mora & ſui incremento reliquum bonum ſanguinem corrupturas, euacuet, ſiue per halituoſam, ſiue per aquoſam ſudoris ſpeciem pro remediorum agilium, particularum peccantium, temperamentorum, vel reliquarum circumſtantiarum diuerſitate.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

Hic inuoluit

1. *corporis neceſſariam præparationem,*

1) per placidam alui ſolutionem: adſtricta enim aluo non conuenit ſudorem promouere.

2) Per humorum ſudore excernendorum correctionem. Vnde ſi humores nimis ſpiſſi ſunt, neceſſe eſt, vt prius reſoluantur, vel, ſi admodum tenues & agiles, inuoluantur; id quod veteres in febribus *coctionem* vocarunt.

2. *Temporis opportuni electionem,*

1) tempus ſudori maxime conueniens eſt matutinum, ab hora III. ad IX. Tum enim coctio & ſecretio quorumlibet excrementorum in corpore maximam partem peracta eſt.

2) Sudatio, qua corpori in futurum proſpicere, idque ab imminentibus maioribus malis præmunire volumus, circa æquinoctia optime inſtituitur, niſi quidem natura alio tempore viam maioremque commoditatem oſtendere videatur. Valet enim hic, ſi vmquam alibi, regula: Medicus naturam imitetur & tempora illius opportuna obſeruet.

3) Quæ vero diaphoreſis ad curationem ſuſcipitur, illius tempus pro morborum indole variat; generatim autem tenendum eſt, in principio mali nos eo haud feſtinanter progredi, ſed attentione adhibita naturæ ductum ac propenſionem ſequi oportere.

4) In febribus enim ſudores ſpontanei non primis initiis neque ſub ἀκμῇ æſtus, ſed in declinatione paroxyſmi prodeunt. Vnde & eodem tempore commodiſſime ſudorem excitandum, & tum vſum analepticorum ſuccis acidis citri &c. modice imbutorum, præcipue in acutis, & peracutis coniungendum eſſe meminerit Practicus.

5) Verbo: In peracutis in principio moderati & per totum morbi decurſum continuandi ſudores conueniunt, in aliis benignis & intermittentibus deferueſcente paroxyſmo.

6) Item in febribus inflammatoriis ſub initium ſtatim prouide adiuta & perpetuata diapnoë eum vſum adfert, vt ad optatam ſtaſeos diſcuſſionem, vtpote, quæ lente & pedetentim, neutiquam autem præcipiti impetu ſuccedit, eo facilius perueniamus.

7) Sic etiam in morbis a ſeri & lymphæ impuritatibus productis e. g. Scabie, hydrope, ictero, lue venerea, ſudores ſub initium promoti non conducunt. Ideoque materia prius præparanda & tum demum exhaurienda eſt.

3. *Diaphoreſeos gradum.*

1) Vti natura plerumque ab omni impetu abhorret, ita Miniſter ipſius idem moderamen ſeruare debet, atque ita per lenis ſudoris progreſſum durabilem reuera

tan-

tantum efficiet, quantum alias magna vi paucis horis vel frustra tentabit, vel non sine multis incommodis & exasperatione morbi molietur. Hoc pacto etiam tum vires custodiuntur, tum graue illud periculum, quod exanthemata chronica & acuta sudatorio impetu expulsa facileque retrocedentia creant, anteuertitur.

2) Speciatim probe considerandum est, quinam sudoris gradus cuiuis morbo, indiuiduo, temperamento & ætati conueniat; num diapnoë halituosa, an diaphoresis placida, an sudatio largior & vehementior.

3) Sic e. g. malignæ amant diapnoën, quia materia peccans est subtilissima & agillima, halituosam; reliquæ acutæ diaphoresin placidam & constantem, lues venerea mitioris gradus & phlegmaticorum anasarca largiorem sudationem.

4) Cholericis & melancholicis diapnoë conuenit, regimen autem sudatorium quod phlegmatici & sanguinei melius perferunt, ipsis infensum & certo nociturum est.

4. *Regimen sub sudore.*

1) Quemadmodum transpiratio naturalis corpus nostrum optime defendit & sanum tuetur; ita coactum regimen si non plures turbas aut detrimentum, certe tamen magnam anxietatem plurimis adferre compertum est.

2) Tranquilla continentia multum promouet sudorem; iactatio corporis vero ventilatione aëris refrigeratoria eumdem interrumpit.

3) Neque negligenda est debita corporis obtectio sub qua, si euacuatio congruenter succedere detrectet, in subsidium vocandæ sunt frictiones.

4) Calor humidus præferendus est sicco, vti formulæ fluidæ siccis. Hinc in morbis chronicis venereis hydropicis sudor commode promouetur per balnea decocta, lateribus calidis adfusa, spiritum vini accensum &c. vbi simul interne conuenit potus calidus aque-

us e. g. thée, coffée, ne viæ exarefcant & humores condenfentur. Potum enim denegare eft abfurdum.

5) In chronicis, grauatiuis e. g. hypochondriacis, arthriticis, fcorbuticis fudor fub motu corporis excuffus vtilior eft. Is vero tum leniter inchoandus, gradatim augendus & cum fudor erumpit, placida remiffione fenfim minuendus, fæpiusque iterandus eft, coniuncto, fi neceffe videatur, vfu radicis ari, fimplici fpiritu vini extractæ.

6) In acutis quies & mediocris obtectio fufficiunt ad diaphorefin prouocandam & longiore tempore conferuandam. Remediis autem diaphoreticis commode mifcentur roborantia & lenia acida, vt nimia humorum refolutio impediatur & vires conferuentur.

5. *Regimen poft fudorem.*

1) Indufium exclufo frigore cautim eft permutandum.

2) Quies cum vel fine fomno cuftodienda eft. Quod fi vero præcauendi fcopo præfcribatur diaphorefis, tum non æque neceffaria eft, neque vt domi fe contineant, nifi quidem aër humidus vel frigidus iniurias minetur.

3) Sub & poft requiem analeptica potulenta conueniunt, fed tepida, e. g. hauftus vini faccharo & cinnamomo gratior redditus. Cibus autem per aliquot horas differendus eft.

4) Aluus aperta conferuanda.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Quemadmodum blanda diaphorefis ductui naturæ confentanea eft & ampliffimam in praxi vtilitatem oftendit, dum materias falino-fulphureas, fumme agiles, orgafticas, motum fermentatiuo-putridum minitantes, e corpore profcribit, ita non tantum *Hippocratis* effatum: *vbi fudor ibi morbus*, cum grano falis accipiendum; fed & maxime culpandus eft abufus, qui tum quemlibet fere morbum per fudores expurgare intendit, tum gradu, tempore atque ordinatione multos errores errat & a regia naturalis methodi via deflectit.

2. Si

2. Si enim per calida remedia & regimina coacta humores tam impetuose exagitentur, vt intimius resoluti hac ratione agiliores & perniciosiores reddantur, tum pluribus morbis plus damni quam auxilii adfertur, præcipueque vires nimium pessundantur.

3. Hinc necesse est, vt sudatio copiosa a moderata diapnoë, quæ vbique fere conducit, sollicite discernatur, & ea, quæ sudorem dissuadent, probe obseruentur.

4. *Contra indicantia* hæc audiunt & sunt sequentia:

1) nimia sanguinis *quantitas*. Hac enim præsente aut irrito tentamine humores acrius percellimus, aut, nisi summa circumspectio adhibeatur, sudorem qualemcumque inutiliter elicimus.

2) *Qualitas* materiæ vel ad motum ineptæ vel alteri ineptiori immersæ. Huc spectat præcipue *spissitudo* humorum & adfectus cachectico-cacochymici, hydropici, in principio constituti. Sic & in aliis chronicis cauendum, ne dyscrasiam sanguinis ante exterminare nobis proponamus, quam sufficiens absterſio & resolutio præcesserit.

3) *Viæ* siue spasmis internis, siue refrigeratione aëris externi *constrictæ* & ad transmissionem seri, licet subtilioris, inhabiles factæ.

4) *Enormes hæmorrhagiæ*, immo procliuitas ad illas vel aliæ copiosæ euacuationes.

5) *Cruditates primarum viarum*, præcipue biliosæ post iracundiam vel vinum affatim ingurgitatum. Bilis enim magis exagitatur & in massam humorum altius diffunditur.

6) *Alui adstrictio* & *oppletio ventriculi*, præcipue post repentinum terrorem.

7) *Adfectus capitis contumaces*.

8) *Pectoris labes*.

9) *Defectus virium & hectica*. Hinc & thermæ atque acidulæ his dissuadentur, quia humores magis colliquant & resoluunt.

10) *Venenum modo haustum*.

11) *Morbi maligni.*
12) *Morbi hæreditarii.*
13) *Habitus corporis strictus.*
14) *Adfectus exanthematici:* exanthemata enim acuta per copiosos sudores nimis exagitantur, cumulateque excussa citius retroëunt, chronica autem parum per eumdem promouentur. Plus hic valet liber transpirationis successus.

5. Transpiratio naturalis, vti ante diximus, est optimum valetudinis tuendæ præsidium, quam ob rem qui eius beneficio non fruuntur, vt melancholico cholerici & sicco corporis habitu præditi, pluribus ordinarie incommodis subiiciuntur, & si quando in febrem incidant, grauius aliis laborare, ægriusque eluctari videntur. Licet enim impulsus sanguinis satis vehemens sit, sudor tamen ob stricturam superficiei difficulter erumpit.

6. Culpanda est hoc loco quam maxime stulta illa & adfectata mundities, quam aulici & alii delicatuli homines in exteriore corporis habitu conseruare student, dum diaphoresin modo per quietam continentiam in locis frigidiusculis, modo per sacculos lithargyrio refertos, modo per frequentem denudationem & linteorum permutationem semper impedire conantur.

7. Sudor vniuersi corporis est salutaris, particularis autem, qui turbato tono in superficie erumpit & frigidus est, suspectus merito & sæpe exitiabilis existit.

8. Sudor colliquatiuus, qui tono amisso, passiue fluit vti rarus est, ita noxius ac plerumque letifer iudicatur.

9. *Plethora* si sudorem impediat, est imminuenda & orgasmus temperantibus nitratis & absorbentibus obtundendus, quæ quidem hoc in casu diaphoreticis positiuis multo præstantiora sunt.

10. Sudores siue naturales siue artificiales repente suppressi grauia pericula minantur.

11. Præcipue *sudores* illi *spontanei*, qui sanis quibusdam largiter interdum solent euenire, nullo modo sunt restringendi, sed potius per moderatum corporis motum &

potum

potum sufficientem promouendi. Quando enim tales personæ circa æquinoctia grauitates tensiuas (vulgo vocant lassitudinem corporis) adpetitus imminutionem, sitim maiorem, adfluentiorem mucum narium, faucium, pectoris sentiunt atque his incommodis deinde spontanei matutini sudores spissi, submucidi, olidi accedunt, tum primum quidem fatigationem quamdam, post ea autem notabilem alleuationem atque euphoriam experiuntur.

12. Neque etiam simpliciter coërcendi, sed potius promouendi & absterfionibus tractandi sunt sudores illi molesti, qui in *pedibus*, *inguinibus*, *sub axillis* &c. quibusdam copiosius exoriuntur. Subitam enim aut temerariam repressionem sequuntur facile adfectus rheumatico arthritici. Nam quamuis in particularibus locis præ aliis erumpant, non referendi tamen sunt ad particulares illos noxios sudores, quos num. 6. accusauimus.

13. Cauendum etiam est, ne copiosos febrium *lentarum* sudores supprimamus, immo ne hecticorum quidem olidos sudores, qui nondum extreme colliquatiui sunt, simpliciter cohibere, sed potius conueniente ratione, quantum possumus, mitigare tentemus.

14. Accusant vulgo practici *debilitatem* illius partis, in qua talis specialis sudor emergit; nec male de præsenti statu: adficitur enim pars iam aliquo incommodo, dum relaxata est. Quoniam autem talis diaphoresis ad noxæ alicuius correctionem tendit, nullo modo reprimenda, sed potius iuuanda, naturæque salubre consilium artis subsidiis, quoad licet, maturrime exsequendum est.

15. Calor blandus vti multum valet ad sudorem eliciendum, ita *nimius* & *vehemens* magna damna infligit. Nam sanguinem reddit turgidum & seri secretionem impedit, & dum humores eo impetuose ad exteriora protruduntur & diffunduntur, distensioni & obstructioni partium fomentum subministrat.

16. Stu-

16. *Stuphæ* vaporosæ, humidæ, siccæ, balnea, hypocausta sudatoria, vanni linteis obtectæ & quæcumque aliæ machinæ multum quidem non differunt ad sudorem obtinendum, præstat autem pro subiectorum & morborum varietate selectum adhibere. Generatim illa methodus præferenda est, qua caput & respiratio in libertate permanent. Vnde in hydropicis & aliis, in quibus sudatio longa & repetita requiruntur, immissio in *clibanum pistorium* tepescentem, prominente extrorsum capite, suam habet vtilitatem. In lue venerea vapor spiritus vini accensi a Belgis præcipue adhibetur. *Pediluuia*, *fotus* & *suffimigia* præ aliis conducunt mensibus reuocandis, coniunctis internis. In *balneis Laconicis* quibus vapor nudo corpori admittitur, cauendum est, ne capiti incommodetur; neque *vesicæ*, liquore calido repletæ, suo vsu destituuntur.

17. *Sympathetice* sudorem prouocare, non satis tutum est.

18. Sudores per *narcotica* excitati non leuamen sed torporem & debilitatem adferunt. Nisi enim genuino *Starckii correctore* & probatissimis alexipharmacis emendentur, omnia sulphure suo vaporoso naturæ sunt inimica. Vnde sudor cum angore animi & reluctante natura quasi extorquetur.

19. *Peripheriam* humidis oleosis relaxare & hac ratione sudorem promouere, nocet: pori enim tali illitu pinguium obstruuntur.

20. In adfectibus *chronicis* seroso-lymphalibus, speciatim in lue venerea, hydrope & œdematosis tumoribus sudor optime cietur in stupha sicca seu balneo Laconico cum vapore aquæ, decocti, spiritus vini, coniuncto decocto lignorum vel essentia alexipharmaca.

21. In adfectibus *spasmodico-hypochondriaco-hystericis* & *arthriticis* magis conuenit sudatio in balneis: hæc enim tonum nimis intensum suauiter relaxant.

22. Remedia, quæ commendauimus, differunt gradu virium agilitatis & specificis qualitatibus. Hinc pro differentia

rentia temperamentorum & morborum delectum habere expedit, idque eo magis, cum tot prostent formulæ compositæ tincturarum & pulverum, vt abundantia potius quam penuria laboremus.

23. In *malignis* calidiora, quæ nimium feruorem & ebullitionem humoribus important, raro sine noxa dantur, quapropter tutius est, ea prorsus excludere. *Aceta bezoardica* prosunt quidem in malignis, quando iulapiis moderate immiscentur, tantum autem non præstant, quantum de illis vulgo speramus.

24. In *repulsione scabiei* & aliorum vlcerosorum adfectuum, non minus in *seminis fluxu virulento* specifice per diaphoresin expellunt *rad. valerian. pimp. alb. succinum* & *sulphur* moderate adhibitum. *Herba fumariæ* prodest quidem in adfectibus vlcerosis infantum, nocet autem in exanthematicis febribus.

25. Radix angelicae.

1) Ex variis angelicæ speciebus *satiua* seu *vera* tantum in vsu est & hæc in minorem & maiorem, quæ temperatior exsistit, diuiditur.

2) *Angelicæ* nomen ab angelicis virtutibus, quas ei tribuunt, accepisse dicitur. Germ. die Engel-Wurtz. Eamdem ob caussam a nonnullis radix *spiritus sancti*; ab effectu autem, quem in adfectibus pectoris exserit, Brust-Wurtz adpellatur.

3) Abundat principio sulphureo, cum parcioribus resinosis mixto. Vnde efficaciam habet calefacientem, impellentem, attenuantem, resoluentem, discutientem, roborantem, diaphoreticam, diureticam.

4) Prodest in adfectibus serosis, catarrhalibus, cachecticis, scirrhosis, item hepaticis & primarum viarum.

5) In acutis autem & aliis æstuosis pathematibus, licet alexipharmaca radix habeatur, parce & circumspecte adhibenda est, præcipue quando subiecta sunt calidiora.

6) In morsibus venenosis dubiæ est efficaciæ.

7) Ad menses promouendos non nisi generatim conducit, nempe sanguinem resoluendo & impellendo.

8) Angelicæ radix ad fabæ magnitudinem comesta ebrietatem arcere dicitur; sed præstat principiis obstare, quam remedium dubium adhibere.

9) Externe variis chirurgicis vsibus quadrat, ad resoluendos tumores frigidos & roborandas partes relaxatas.

10) Radix mansa & dentium cauitati imposita, horum dolores auferre dicitur.

11) Datur modo in substantia, modo infuso, modo extracto, modo essentia.

26. RADIX ANTHORAE.

1) Coaluit ex principiis sulphureis, acribus & tenuibus terreis.

2) Eamdem fere cum angelica habet efficaciam calefacientem. Vnde tam humores quam vias adficit, & sudorem copiose promouet.

3) Laudatur vulgo contra venena variorum vegetabilium, tamquam alexipharmacum. Quare anthoræ nomen contractum esse volunt ex antithora. Eamdem ob caussam *aconitum salutiferum* vocant, putant enim hanc plantam infringere *aconiti lethiferi* seu *thoræ venenosæ* noxium effectum; germ. Gifft-Heyl. Sed spem fallere experientiam, auctores contra *Gesnerum* adfirmant.

4) Neque virtus specifica anthelmintica, quæ vulgo ei tribuitur, vsu confirmata est.

5) In acutis, præcipue malignis, carere hac radice possumus.

6) Veteres ἄνω & κάτω illam subinde purgare perhibent.

27. RADIX ARI.

1) Concreuit ex principiis copiose sulphureis & moderate alcalinis, vel potius acribus calcareis & subtilibus terreis. Quando enim acetum adfunditur, efferuescit, adeoque ad alcalinam indolem propius reliquis plantis accedit.

2) Effe-

2) Effectum exserit resoluentem, incidentem, discutientem, tonicum &, vt putant, alexipharmacum. Ob acrimoniam vocatur teutscher Ingber.

3) Vsum habet fere polychrestum, prodest enim in adfectibus serosis, mucidis, atrophicis, cachexia, chlorosi virginum, colica mucida, febribus intermittentibus, hydrope, dum vrinam promouet & mucescentes substantias eiicit; in ictero, obuiscationibus abdominis, maxime primarum viarum, glandularum mesenterii, hepatis, lienis, atonia ventriculi, tussi humida, viscida, catarrhali.

4) Dubiæ contra est efficaciæ in hæmorrhoidibus turgentibus, vbi ad ardorem mitigandum cum oleo liliorum alborum illam remiscent & externe adplicant.

5) Neque prodest in nephritide & podagra externe adhibita.

6) Contra in vlceribus cacoëtheis & fistulosis mundificandis egregie se commendat.

7) Hoc habet peculiare, vt sudorem largissime promoueat, etiam in iis, qui alias difficulter sudant. In hunc finem drachm. j. cum cochleari spiritus frumenti exhibetur, & in chronicis hypochondriaco-scorbuticis adfectibus magna cum vtilitate vsurpatur. In forma autem pure puluerulenta quando exhibetur, tum crudior illius substantia irritum reddit effectum.

8) Præter ea optime propinatur in essentia concentrata, item in extracto per vinum, vel spiritum vini parato. Porro in infusis, quæ vero melius cum vino, quam aceto, quod partes acres inuertit, parantur. Externe in sacculis, cataplasmatibus & decoctis adplicatur.

9) Ingreditur aceta bezoardica, *puluerem stomachalem Birckmanni*, *elixir purgans* &c. *Fæculæ* autem ari tamquam fæces inertes a multis hodie reiiciuntur.

28. RADIX BARDANAE seu LAPPAE MAIORIS.

1) Principio gaudet parcius sulphureo & nitroso, quæ vtraque mucilagine quadam inuoluta sunt.

2) Effodienda est radix *primo* anno enata digiti crassitie, altero enim anno caulescit. Vires sunt in caule & floribus. Cortex radicis acrimoniam habet maiorem, quam interior eius substantia.

3) Præstat efficaciam resoluentem, abstergentem, leniter diaphoreticam & diureticam, item lubricantem & inuoluentem.

4) Hinc prodest in adfectibus cachecticis, hydropicis nondum obfirmatis, atrophicis, vlcerosis, scabiosis, item in febribus catarrhalibus benignis. Frequenter etiam in vsum vocatur ad decocta mundificantia, atque a nonnullis in sarsaparillæ ipsius locum substituitur.

5) In peste autem tantam facultatem haud possidet, quanta vulgo iactatur. Neque morsus venenatos, contra quos *Apuleius* illam commendat, persanare comperitur.

6) Adfectus arthriticos, podagricos, spastico-conuulsiuos curare quidem dicitur, sed experientiæ non respondet. Multo minus apoplexiam præcauere potest.

7) In tussi mucida, grumescentia humorum, sanguinis coagulatione & asthmate inueterato, hæmoptysi, pleuritide ac empyemate parum iuuat, licet ab *Ettmüllero* speciatim commendetur.

8) Adhibetur vel in forma essentiæ vel decocti. *Puluis* iners, ne dicam plane inutilis est.

9) Folia leuiter conquassata & externe adplicata tumores œdematosos efficaciter resoluunt. Num vero, si pedibus calcentur, suffocationem vterinam tollant, & contra capiti imposita eamdem excitent, experientia nondum confirmatum habemus.

29. RADIX BISTORTAE.

1) Principiis gaudet terreis, crassioribus, nec non acido acribus, obtusioribus, vnde vis eius præcipua est styptica seu adstringens.

2) De cætero quemadmodum radix figura exteriori cum

tormen-

tormentilla multum conuenit, ita & viribus eiusdem æquiualet, vnaque alteri commode substitui potest.

3) Radix hæc adstringens in efferis quidem hæmorrhagiis tam interno quam externo vsu vsurpatur, cautelæ autem, quæ adstringentia arctis limitibus circumscribunt, hic quoque obseruandæ sunt.

4) In *stomacace* peculiarem sibi vsum vindicat; in *diarrhœa* autem vel *sanguinis* fluxu restringendo more omnium adstringentium agit, effluxum nempe materiæ cohibet, adfluxum autem neutiquam tollit, ideoque multa cum cautione in vsum vocanda.

5) In *tumoribus mucidis* vsurpari potest externe, vbi congestiones non tam discutit, quam repellit.

6) Deinde & in *angina* principatus fere inter restringentia radici bistortæ defertur.

7) Contra morsum venenatorum animalium iam dudum a veteribus commendata fuit hæc radix, videtur vero hoc ex figura potius eius, quæ serpentis capiti æmula quodammodo est, quam ex vlla vera ratione illis in mentem venisse.

8) Ex dictis hisce adparet, radicem hanc, quæ proprie adstringit, incongruenter sudoriferorum & alexipharmacorum ordini esse adscriptam.

30. Radix Caryophyllatae.

1) Principio gaudet subtili terreo, sulphureo, interspersa pauca mucilagine. Hinc discutit, resoluit, sudorem adiuuat, & roborat.

2) Vsus eius præcipuus est in viscerum oppilatorum reseratione, id quod a tonica ipsius virtute potissimum dependet.

3) Porro radix hæc semi-aromatica tamquam cephalicum & neruinum insigne ab auctoribus magnopere commendatur. Qua de re & species pro cucuphis frequenter ingreditur.

4) Denique & diuretica & diaphoretica virtute celebratur, quod vtrumque, vtut admodum leniter & moderate, tamen non inefficaciter exsequitur.

31. Radix Carlinae.

1) Radix partibus ſcatet ſulphureis tenuioribus, attamen largioribus terreis intermixtis.

2) Potenter reſoluit atque diſcutit, & calidis alexipharmacis adnumeranda eſt.

3) In viſcerum obſtructionibus reſerandis & aliis chronicis pathematibus ſuperandis plus valet, quam in acutis, præcipue malignis.

4) Quemadmodum & in catarrhalibus adfectibus peculiarem laudem meretur.

5) In peſte virtus illius alexipharmaca a priſca antiquitate multis laudibus elata fuit; vti & carlinæ nomen ab ipſo *Carolo Magno* accepiſſe ferunt; qui virtutem eius admirabilem aduerſus peſtiferam luem, in totum exercitum crudeliter graſſantem, expertus eſſe legitur.

6) Notatu digna res eſt, in ſuperiori Germania ruſticos radicem hanc canibus ſuis propinare, vt vigilantiores & mordaciores reddantur, ac domeſticarum rerum cuſtodiam eo diligentius ſeruent: Vnde & ab ipſis ruſticis Hunds-Zorn, vocatur.

7) Ceterum magicos vſus & transplantationis modos, quos *Helmontius tract. magnet. vulner. curat.* fuſius recenſet, & collectionis tempus intra bina Mariæ feſta reſtringit, ſuo loco relinquimus.

32. Radix Chinae.

1) Nomen ſortita eſt a regno Chinæ, vnde primum ad nos delata fuit.

2) Duplex eſt occidentalis, & orientalis.

3) Seligitur orientalis, reſinoſa, ponderoſior, conſiſtentiæ compactioris, coloris mediocriter rutili.

4) In comparatione cum ſarſaparilla, principiis conſtat acrioribus atque auſteris, ſulphureis tenuibus, cum interſperſa multa inutili mucilagine.

5) Decoctum huius radicis diaphoreſin & diureſin ſatis efficaciter promouet, atque ad ſanguinem purificam, dum

dum non ſolum generatim extollitur, ſed & lui venereæ exſtirpandæ, vti per vulgus notum eſt, ſpeciatim deſtinatur.

6) Præprimis vero decoctum hoc ad cephalalgiam ex contagio venereo ortam efficaciſſimum eſt.

7) In hydrope & cachexia quoque ſcopo abſterſorio admodum conuenit.

8) Dein abſtergentem hunc effectum exſerit quoque in vlceribus tam internis quam externis.

9) Apprime vero notandum quod abſterſiua hæc virtus quodam modo ancipitis ſit euentus: frequenter enim ſiniſtre adplicata, mundificationis loco obtingit partium ſolidarum criſpatoria adſtrictio, & hanc preſſo pede ſequuntur congeſtiones, adfluxiones, inflammationes, æſtusque auctiores.

10) Cum ſpiritu vini ex radice chinæ conficitur tinctura, virtutum antiuenerearum non contemnendarum; obſeruandum autem, illam ſubiectis magis temperatis quam calidis propinandam eſſe.

33. Radix Contraiervae.

1) Hæc radix partium eſt tenuiſſimarum, calidiorum ſulphurearum, terreis paucioribus remixtarum.

2) Ad calefacientia potentiora omni iure refertur: ſanguinem enim valde exagitat, vnde alexipharmacas eſſentias ingredi non debet, licet magno encomio in hunc finem ſemper celebrata fuerit; id quod & ipſum nomen innuit.

3) Conuenit autem in apoplexia ſeroſa, in atonia ventriculi ex cauſſa frigida nata, in morbis & defluxionibus catarrhalibus, in colica flatulenta & pituitoſa.

34. Radix dictamni albi ſeu fraxinellae.

1) Radix, vel potius pars exterior, corticalis, alba, in vſum recepta eſt.

2) Quod ad principia attinet, haud multum a *vincetoxico* abludit, niſi quod præter ſulphureas & alcalinas partes, mucilaginoſa adhuc, non autem viſcida, ſed ſatis liquida gaudeat ſubſtantia.

3) Vn-

3) Vnde virtus ei potiſſimum eſt reſoluens, abſtergens, per diaphoreſin & diureſin leniter euacuans, & partium tonum reſtaurans.

4) Conuenit vero maximopere in omnibus fere capitis adfectibus, ex ſeroſis congeſtionibus ortum ducentibus. Item in febribus catharrhalibus, modo iuſta methodo adhibeatur.

5) Magnopere quoque in pleriſque vteri adfectibus, præcipue illis, qui ex eius atonia proueniunt, extollitur; id quod vlteriori experientiæ relinquimus.

35. Radix Doronici.

1) Variæ dantur ſpecies, ſeligitur autem plerumque doronicum Romanum, radice ſcorpioide nodoſa.

2) Coaluit ex partibus acidis & mucilaginoſis.

3) Litigatur adhuc dum inter auctores, vtrum venenoſa ſit planta, an vtilis: alii enim eius virtutem neruinam, præſertim contra vertiginem mire deprædicant; alii contra lethiferas inter plantas eamdem numerant.

36. Radix Envlae vel Helenii.

1) Partium eſt tenuiorum, acrium, ſulphurearum. Hinc prodeſt pulmonibus muco craſſiore obſeſſis.

2) Offertur in decocto, vel eſſentia, laudem vero quoque meretur *vinum enulatum*, quod alii ex tempore quaſi parant, dum ſyrupum enulæ, melioris notæ, vino intermiſcent.

3) Radix hæc, quia principiis gaudet moderate calidis, elegans eſt ſudoriferum & diureticum, immo alexipharmacum, in febrilibus adfectibus haud ſpernendum.

4) Pollet etiam aliqua virtute fluxum menſtruum nec non lochia reſtituendi.

5) Ob eamdem cauſſam glandularum obſtructiones reſerandi habet facultatem, hinc in atrophia adhibita, haud ſemel fructuoſa fuit.

6) Prodeſt in defluxione catarrhali, præcipue coryza.

7) Externe decoctum eius, vel puluis, axungiæ ope in linimenti

nimenti formam redactus, contra ſcabiem remedium eſt tutum ſatis & commendabile.

8) Fruſtulum radicis ſub lingua detentum, hæmorrhagiam narium ſiſtere perhibent.

37. RADIX GALANGAE.

1) Datur vel maior, vel minor, poſterior tamen priori præfertur.

2) Hæc radix aromatica principio gaudet ſulphureo, ſubtili, largiorique alcalino volatili, acri-terreo pauciori maritato.

3) Potenter ſatis incidit, reſoluit, attenuat & roborat; ideoque ſanguinem nimis commouet & vix in aliis, quam ſic dictis frigidis adfectibus, adhiberi poteſt.

4) In diarrhœa ſimplici, ſi parciori quantitate detur, ſatis efficax deprehenditur.

5) Sic etiam in febribus quibusdam intermittentibus, quando poſt paroxyſmum, diebus intercalaribus propinatur, operæ pretium facit.

6) Stomachica eſt, atque ventriculum ſingulariter roborat; vnde & vertiginem ex cruditate primarum viarum ortam tollere obſeruatur.

38. RADIX GENTIANAE RVBRAE.

1) Gentianæ diuerſæ ſpecies reperiuntur, quarum quatuor præcipue in vſum medicum tractæ ſunt. Prima eſt verna, puſilla, non niſi in Alpibus obuia, amariſſima, ex qua Heluetii ſyrupum antifebrilem parare ſolent. Altera paluſtribus in locis occurrit & ob amaritiem ſuam pari modo ſpecialiter adplicatur. Tertia dicitur autumnalis, vel cruciata, quia radix eius transuerſim ſciſſa, crucis ſignum exhibet. Quarta, noſtro ſenſu, præſtantiſſima & cæteris omnibus anteponenda, rubra audit.

2) In vſu eſt radix craſſa, maior, extus fuſca, intus ex flauo ruffeſcens, amaritiei inſignis. Errant, qui ei *gentianam albam*, quæ alias *ceruaria* dicitur, ſubſtituunt. Hæc enim & charactere & virtute ſua, toto, vt aiunt, cœlo a noſtra differt.

3) Principio gaudet noſtra rubra alcalino, ſulphureo, cum intermixta mucoſitate, vnde cum galanga eadem quidem virtute prædita eſt incidente, reſoluente, tonica, ſtomachica, ſed non adeo calida.

4) In febribus intermittentibus, vbi craſſiores & tenaciores ſordes primas obſident vias, immo in ipſis quartanis effectum illius magnopere prædicant.

5) Efficax eſt in tollendis diarrhœis contumacioribus, quæ grauibus doloribus colicis ſtipatæ ſunt.

6) Prodeſt contra vermes, præcipue in paullo robuſtioribus infantibus & pueris, in teneris vero tormina & conuulſiones excitare dicitur.

7) Conducit quoque in cardialgia ex nimia oppletione ventriculi prodeunte.

8) *Iulius Palmarius* laudat illam in noxis ex morſu canis rabidi inductis.

9) Externe dentes a carie defendit & hoc reſpectu pulueribus dentifriciis immiſcetur.

10) Pulueriſata vlceribus inſperſa egregium eſt mundificans, calloſasque excreſcentias aufert; ſed proſpiciendum, ne nerueas atque tendinoſas attingat partes; vtpote quas irritat & acrius afficit, ſubſequentibus facile affluxu maiori & inflammatione.

39. RADIX IMPERATORIAE.

1) Nomen per excellentiam quamdam, ob præſtantes nimirum virtutes, quas ei tribuunt, accepiſſe traditur.

2) Exotica quidem eſt, colitur tamen ſatis abunde in hortis noſtris. Commode autem ei ſubſtituunt radicem *Angelicæ*, qua cum multum conuenit.

3) Principiis gaudet valde calidis, ſulphureis, penetrantiſſimis.

4) Pertinet ad calida alexipharmaca & ſudorifera; hinc maxime proſpiciendum, ne ſubiectis calidioris indolis exhibeatur, multo minus in febribus maligniore nota conſpicuis propinetur, alias æſtus maxime intenditur, materiæ febrilis corruptela exacuitur &

ipſa

ipsa exanthemata euentu plerumque lethali præpropere erumpunt.

5) Fœtori oris mansa egregie mederi dicitur.

40. RADIX LAPATHI ACVTI.

1) Hæc radix rhabarbaro haud multum dissimilis & particulis acriusculis, resoluit; acerbis & terrestribus paucioribus, quas coniunctas habet, leniter adstringit.

2) Multæ lapathi reperiuntur species, quarum maxima, quæ foliis prædita est cubitalibus, a *Muntingio* pro veterum herba *Britannica* habetur.

3) Decoctum illius ad sanguinis repurgationem, in scabiosis præcipue impuritatibus non sine effectu propinatur.

4) Quemadmodum & externe in scabie ferina, serpigine, intertrigine & herpete miliari cum aliquo fructu adhiberi multi asserunt.

41. RADIX LEVISTICI.

1) Abundat principio volatili, oleoso, sulphureo, multis particulis mucosis inuoluto.

2) Radix, quæ angelicæ fere comparanda, satis calida est, atque hinc rarius in vsum trahitur, a quibusdam autem vterinis adfectibus peculiariter destinatur.

42. RADIX MORSVS DIABOLI seu SVCCISAE.

1) A scabiosa, cui persimilis est, vix distingui potest, nisi quod folia succisæ sint integra, huius autem plerumque diuisa.

2) Radix, in qua vix aliquid de sulphureo calidiori principio deprehendi potest, celebratur quidem vt alexipharmaca, tot autem laudibus, quot in ipsam vulgo conferunt, non est digna.

3) Manifestior est virtus eius subadstringens, qua de re in chirurgia locum habet & gargarismata ingreditur.

43 RADIX OLSNITII.

1) Hæc planta vmbellifera a congeneribus suis succo, quo turget, lacteo facili negotio distingui potest.

2) Radix, quæ diaphoreticas obtinet virtutes, rariſſime in vſum venit. Ingreditur tamen *tincturam bezoardicam Wedelii.*

44. Radix petasitidis.

1) Concreuit quidem ex multis partibus ſulphureis & acribus ſalinis, attamen per interſperſas aqueas & viſcoſas quodammodo temperatior redditur.

2) Primus qui huic radici reſiſtentem peſtilentiæ tribuit virtutem, fuit *Foreſtus*; Hic enim confitetur, ſe illam in hac lue magno cum emolumento pauperibus propinaſſe. Certum tamen eſt, auctores ſæculi noſtri huic ſententiæ non ſuffragari.

3) In aliis autem febrilibus adfectibus, præcipue mucido-catarrhalibus operæ pretium facit.

45. Radix pimpinellae albae.

1) Hæc radicula dici meretur polychreſta: licet enim valde temperata ſit, ob partes tamen tenues & acriores ſalinas parcius ſulphureas ſatis efficaciter penetrat, reſoluit, discutit, abſtergit & mundificat diaphoreſin etiam ac diureſin placide promouet.

2) Vnde non ſolum in adfectibus chronicis, e. g. catarrhalibus, tumoribus viſcoſis, glanduloſis, vlceroſis, venereis, ſed & in acutis benignis atque malignis egregium vſum præſtat.

3) Radix manſa præcauendi ſcopo in contagioſis febribus laudatur.

4) Eſſentia illius principem locum inter alexipharmacas obtinet; ſpeciatim in peſte & morſu canis rabidi effectum illius laudant.

5) In turbis a mercurio ſubnatis vſum exhibet ſalutarem.

6) In adfectibus faucium optime ſe gerit, quando guttæ viij vel plures ſine vehiculo deglutiuntur.

46. Radix sarsaparillae.

1) Ex regno Peruano & aliis Americæ prouinciis ad nos transportatur atque a *Parillo* Hiſpanienſi quodam Medico nomen accepiſſe dicitur.

2) Opti-

2) Optimæ notæ eſt illa, quæ longiſſima, ſarmentoſa, calami ſcriptorii craſſitie, coloris extus fuſci, intus autem albicantis, per longitudinem fiſſa, ſubſtantiam farinaceam, non adeo larga quantitate exhibet & aqua decocta eamdem rubro imbuit colore.

3) Concreuit ex partibus tenuiter ſulphureis & ſalino-nitroſis, quapropter efficaciter reſoluit, colliquat & abſtergit humores mucido-ſeroſos & ſaliuales, non æque autem ſtricte dictos ſanguineos.

4) Inde inſigni quidem vtilitate adhibetur in adfectibus catarrhalibus, ſcabioſis, vlceroſis & præcipue venereis; in illis autem pathematibus, vbi vitium in rubicunda ſanguinis portione potiſſimum latet, operæ pretium non facit.

5) Itaque taxandus eſt communis ille abuſus, qui famoſum illud decoctum antiuenereum, in quo radix noſtra principatum fere tenet, tamquam vniuerſale ſanguinem mundificans remedium præſcribitur. In malo enim hypochondriaco & ſcorbuto non conuenit, nec in ſpaſtico-rheumatico-arthriticis morbis, licet generali vi diaphoreſin ſtabilem adiuuare, adeoque aliquem fructum afferre poſſit, eas laudes merетur, quas complures ipſi adſignant.

6) Sunt qui principiis tenuiter terreſtribus hanc radicem abundare atque hinc virtutem ſubadſtringentem, acidamque abſorbentem ei tribuere contendunt. Vnde *Ettmüllerus* exiſtimauit, *tormentillam* noſtratem virtutibus æquipollere, ſi non antecellere, peregrinæ huic ſarſaparillæ.

7) Ob vim diaphoreticam, decoctum huius radicis a multis laudatur in febribus acutis, benignis & malignis. Quod ſi vero exactius conſideremus limites anguſtos, quibus poſitiua ſudoris in febribus promotio circumſcripta eſt, minus magnifice de his encomiis ſentire cogimur.

47. RADIX SCORZONERAE.

1) Varia eſt, vel ſylueſtris, vel ſatiua, optima eſt poſterior & quidem eius ſpecies quæ *Hispanica viperaria* germ. Schlangen-ſcorzonere dicitur.

2) In vſu eſt potiſſimum radix, quæ dilacerata multum lacteſcentis ſucci plorat.

3) Principiis gaudet pinguibus, oleoſis partim, partim quoque acribus amaris, ipſa vero radicis craſſior ſubſtantia cruda valde eſt & terreſtris, vnde recens rarius vſurpatur.

4) *Decoctum ſcorzoneræ cum cornu cerui* olim quidem magni fuit habitum in febribus malignis, & aliis venenoſis adfectibus, hodie autem laudes ipſius multum euanuerunt.

48. RADIX TORMENTILLAE.

1) Principiis gaudet valde auſteris, terreſtribus, ſtypticum in lingua ſaporem relinquentibus; vnde & radices cum vitriolo decoctæ, atramentum conſtituunt.

2) Præcipue itaque locum habet in iis adfectibus, qui adſtrictionem expoſcunt. Quo minus autem illam ex numero diaphoreticorum ad claſſem adſtringentium ablegauerimus, vetuit ordinis huius antiquitas, præter humanam neceſſitatem non turbandi.

3) Radicem hanc virtutibus ſuis ſarſaparillæ æquiparasſe *Ettmüllerum* ſuperius iam indicauimus.

4) Licet autem decoctum vel puluis huius radicis in diarrhœis, dyſenteria, hæmorrhagiis nimiis &c. Vtiliter adhiberi poſſit, cautelæ tamen illæ, quas adſtringentium vſus requirit, quam maxime ſunt obſeruandæ.

5) Externe celebriora inter traumatica ſtyptica, immo pharyngica, numerari ſolet.

49. RADIX VALERIANAE.

1. Principio prædita eſt radix largo ſulphureo, nec non alcalino acri, abſtergenti, cum particulis terreo-mucidis parcioribus.

2) Ra-

2) Radix, quæ præ cœteris plantæ partibus in vſum recepta eſt, inſigni vi alexipharmaca pollere creditur, vnde Itali ad venena pleraque illam adhibent.

3) Quoniam autem & ipſa minor valerianæ ſpecies, licet temperatior ſit maiori, ad calida alexipharmaca referenda eſt; vſus illius eamdem cum illis requirit circumſpectionem.

4) Attamen illam in locum pretioſæ illius radiculæ *ſerpentariæ virginianæ* commode ſubſtitui poſſe, cum aliis non dubitamus.

5) Radix externe de collo ſuſpenſa ſpecificum ophthalmicum habetur; id quod experientiæ relinquitur.

50. RADIX VINCETOXICI ſeu HIRVNDINARIAE.

1) Vſurpatur radix albicans, tota fere fibroſa, particulis gaudens ſulphureis temperatioribus & ſalino-alcalicis.

2) Virtute pollet ſudorifera excellentiori in gradu & ob peculiarem temperiem terreo-ſulphuream in morbis acutis præ aliis locum habet. Num autem tam certò vincere poſſit toxicum, quam quidem prioribus temporibus exiſtimarunt, merito dubitamus. Nihil enim aliud in malignis, quam quod alia temperata alexipharmaca, efficit.

3) In chronicis maiorem fere quam in acutis vtilitatem ei adſignamus: quoniam enim blande reſoluit, abſtergit, diaphoreſin & diureſin promouet, in adfectibus illis, vbi vitium lymphæ & ſeri peccat, commode adhibetur.

4) Speciatim in hydrope tam aſcitico quam anaſarcodeo infuſum eius vtiliter exhibitum fuiſſe, adfirmant auctores fide digni. Immo ſunt, qui læſiones internas hoc decocto curari contendunt, tam felices autem nondum fuimus, vt hoc adſertum indubio quodam experimento confirmare poſſimus.

5) Tyrolenſium alpium incolæ ſtrumas hac radice ſpecifice diſcuti ſtatuunt. conf. M. N. C.

51. RA-

51. Radix zedoariae.

1) Principio gaudet ſulphureo & alcalino acri, ad zingiberis tamen mordacitatem non accedente.

2) Ad antiloimica referunt hanc radicem; dicunt enim illam peſtis tempore in ore geſtatam omne miaſma arcere. Quod autem ad vſum illius internum attinet, ille ob nimium calorem adfectibus magis chronicis mucido-ſeroſis, quam acutis reſeruandus eſt.

3) Inter carminatiua etiam & ſtomachica remedia haud vltimum tenet locum, ac tum quidem præcipue eius eſſentia cum ſpiritu vini extracta, præferri meretur.

52. Radix zingiberis.

1) Particulis conſtat ſulphureis, acrioribus, volatilibus, immo igneis quaſi, iisque perpluribus, terreis vero & alcalinis parcioribus.

2) Quemadmodum igitur hinc abſtergentem, colliquantem, diureticam & roborantem qualitatem induit, ſic ad expugnandas varias diuturnas ægritudines aliis remediis, vt ſalubre condimentum, proſpero euentu adiungitur.

3) In primis vero hydropicis tumoribus, cachexiæ, chloroſi, obſtructioni hepatis & glandularum meſenterii, flatulentiæ pituitoſæ, catarrhis frigidis &c. itemque aliquantum febribus intermittentibus ſuccurrere obſeruatur.

4) Certe in aqua intercute aliis incidentibus palmam dubiam reddit, modo hic & vbique prouideamus, vt teneris, calidis & alioquin macilentis ea parcius indulgeatur.

5) Scopo autem diaphoretico rarius vſurpatur, cum ſic in largiore doſi, adeoque non, niſi valde phlegmaticis, exhiberi debet.

6) Laudatur etiam ad viſus obſcuritatem, dentium dolores, peſtilentiam & calculum, ſed his nihil certi ſubeſt.

7) Verius externe guttam roſaceam interdum discutit, vino aduſto infuſa & adplicata.

8) Opti-

8) Optime denique zingibere vtimur vel condito, vel cibis admixto.

53. HERBA BECCABVNGAE.

1) Principio gaudet nitroso salino multo, acriori parco; indeque blande abstergit, resoluit & quodammodo temperat.

2) Est autem notissimum antiscorbuticum, neque, nisi valde remote, propter effectum quemdam resoluentem, ad diaphoretica potest referri.

3) Sicut vero mitius operatur, ita pulcre ad alias calidiores herbas, quae scorbuto opponuntur, temperandas inseruit.

4) Talis illius vsus frequentissimus est. Raro & ambigue commendata prostat ad calculum & menses pellendos, ad lumbricos necandos, ad curandam colicam & dysenteriam, sedandosque haemorrhoidum coecarum dolores &c. quae pleraque inanis quaedam persuasio credidit potius, quam experientia confirmat.

5) Optime vsurpatur in succo.

54. HERBA CARDVI BENEDICTI.

1) In vsu est herba & semen; prior intense amara, cum intermixtis particulis salino-nitrosis.

2) Virtutem habet insignem resoluendi, roborandi, sudorem leniter promouendi & putredinem refraenandi.

3) Merito igitur polychresta habetur in imbecillitate ventriculi, ictero, morbis frigidis, serosis, atrophia, asthmate humido, tussi stomachali & hypochondriaca, vitiis renum &c.

4) Febribus quoque intermittentibus, quae languidis lentescentibus motibus contumaciores sunt, vt omnia amara, subuenit & praesertim, vbi iam cessarunt, ad restaurandum tonum vtilis est.

5) In acutis autem & contagiosis febribus petechizantibus & pestilentia non tantas vires ostendit, quantae prae-

P dicantur,

dicantur, neque etiam phthisin, epilepsiam &c. persanat.

6) Extus vlceribus prauis & cariei repurgandæ inseruit, ad cancri vero malignitatem exstinguendam sufficere nondum animaduertitur.

7) Vsurpatur in essentia, extracto, infuso, succo.

8) Semen quoque est haud inelegans resoluens, præcipue in pleuritide, neque tamen hic cardui Mariæ semen adæquat, multo minus omnem virulentam materiam subigere valet.

55. HERBA CAPILLI VENERIS.

1) Dicitur adianthum magnum seu nigrum & e Gallia Narbonensi adportatur.

2) Principio gaudet duplici, altero nitroso, altero terreo-styptico, subadstringenti blandiore, indeque virtutem temperantem, resoluentem & tonicam fœneratur.

3) Commendandum propter ea videtur hypochondriacis, hystericis, melancholicis, ictericis, obstructione viscerum, vitiis renum, præcipue asthmate & tussi laborantibus.

4) Neutiquam autem calculum frangit, vel menses & secundinas tam certo, quam non nulli credunt, promouet, vel gonorrhœæ & fluori albo medetur.

5) Externe capillorum radices firmare eorumque defluuium prohibere, iam a vetustate laudatur, vnde & nomen suum consecuta est.

6) In officinis prostat eius syrupus. Datur alias & in infuso & in succo.

56. HERBA CENTAVRII MINORIS.

1) Intense amara partes salinas, acidas, cum resinosis & terreis coniunctas, facultatem autem digerendi, resoluendi & emundandi, neque solum vrinam, sed & alibi diaphoresin, alibi quoque aluum paullulum ciendi continet.

2) Sigillatim conuenit præcipue cum absinthio & carduo benedicto, etsi adhuc penetrantius agere & febribus intermittentibus efficacius opitulari censeatur.

3) Quam

3) Quam ob rem etiam vermibus magis infesta est hæc herba & ad fluxum mensium aliquantum promouendum & ad hæmorrhoides (irritando intestinum rectum) eliciendas confert.

4) Num vero propugnaculum luis pestilentis & venenorum victrix dici mereatur, judicent experientiores.

5) Cæterum vlcera egregie repurgat & in clysteribus adhibita, aluum sat valide mouet atque ascaridum colluuiem exstinguit.

57. HERBA CHAMAEDRYOS.

1) Principium sulphureum & salinum parcius, terreum autem largius, huic herbæ insinuatum esse creditur, etsi nihilo minus aperientem, resoluentem, diureticam & sudoriferam qualitatem habere plurimi statuant.

2) Vnde & eam valere scribunt ad obstructiones viscerum, asthma, tussim humidam, scabiem, scorbutum, hydropem, suppressionem menstruorum &c. quæ cuncta tamen adhuc oppido obscura sunt, cum hodie rarius adhibeatur. Porro nec antarthriticam esse herbam bene notat *Ettmüllerus.*

3) Cæterum etiam *Paracelsus*, chamædryos vsu phthoram imminuere pollicebatur, sed nec hunc effectum innotuisse palam est.

58. HERBA CHAEREFOLII.

1) Intelligimus chærefolium vulgare, non autem Italicum illud, quod alias myrrhis adpellatur & a non nullis male substituitur.

2) E temperatis sulphureo-salinis & mucilaginosis partibus deducunt huius facultatem placide resoluentem & abstergentem.

3) Qua de caussa licet haud ingentes vires obtinuerit, tamen diætetico maxime vsu conuenit, præcipue tenerioribus & litteratis in eiusmodi malis, quæ lenem resolutionem paulatim perficiendam efflagitant.

4) Præscribitur itaque hoc scopo in spissitudine & stagnatione humorum, ictero, obstructionibus viscerum,

 vitiis

vitiis renum, puncturis laterum, tussi, neque in phthisi recens contemnenda est.

5) At de reliquo in promotione mensium & secundinarum, in hydrope, febribus intermittentibus, ictibus virulentis &c. non implet commendantium laudes.

6) Quid autem in vertigine possit, vlterius experiundum est.

7) Extus ad coagulatos humores discutiendos adplicatur. Interne optime datur in succo & substantia.

19. HERBA COCHLEARIAE.

1) Vtimur tota planta, quæ ob particulas salinas, acriores volatiles, subtiles atque penetrantes efficaciter incidit, resoluit, attenuat.

2) Scorbuto autem peculiariter dicata est, vnde quoque singulari DEI beneficio fieri cum aliis compluribus sentimus, vt cochlearia in locis maritimis, vbi scorbutus maxime tyrannidem suam exercet, sua sponte in lætissimam & abundantissimam messem progerminet.

3) Neque tamen in aliis morbis, prorsus inutilis reputanda est, cum & intercipiendis viscerum oppilationibus & chloroticis atque asthmaticis inseruire possit.

4) Exsiccata ad medelam adferendam non tantum valet, quantum recens. Vnde rectius vel folia eius recentia vel succus inde expressus & purificatus, in vsum trahuntur. Hæc eadem mandendo, aut in ore detinendo stomacacem feliciter corrigunt.

5) Spiritus, qui ex recenti cochlearia, vel per infusionem, vel per confermentationem paratur, nimium acris & penetrans, ideoque paucissimis scorbuticis conueniens est.

6) Quinetiam succus quamuis haud adeo validus sit, tamen vbi habitus magis cholericus & dolores acerbiores existunt, præstat eumdem aliis mitioribus ex beccabunga, acetosella &c. temperare.

7) Semen cochleariæ easdem cum herba vires habere notatur, sed tamen est multo inferius, minusque vsitatum; cæterum non tam ad variolas, ad quas expellendas

das laudatur, quam ad morbos diuturnos, frigidos fortaſſe idoneum.

60. Herba epithymi.

Vid. tab. de catharſi.

61. Herba fumariae.

1) In texturam ſuam partes ſalinas, acidas, terram magis calcariam & ſubtilem reſinam interpoſitam recepit, viribus exinde reſoluentibus, aperientibus & diureticis pariter ac ſudoriferis conſpicua.

2) Vnde iam a priſcis temporibus ad cacochymiam & humorem melancholicum, vti loquebantur, corrigendum deſtinata; hodie quoque ſalubris reperitur in primarum regionum vitiis, malo hypochondriaco, morbis chronicis, ſeroſo-lymphalibus, ictero, ſcorbuto, ſcabie, ſtatu vlceroſo & aliquantum in venereis inquinamentis.

3) Cum autem ſanguinem acrius commouet & impellit, tum in febribus acutis continuis incongruens eſt, quapropter nulli auctores ſumus, vt aquam fumariæ deſtillatam, quam vulgo ad expellendas variolas & morbillos extollunt, hoc ſcopo infantibus aut cuiquam alii porrigat.

4) Poſtremo ſunt, qui diuturno huius herbæ vſu, tum melancholiam, tum oculorum mala ſublata eſſe narrant, id quod experientiæ commendamus.

5) Datur in infuſo, extracto, eſſentia.

62. Herba millefolii.

1) Principio ſulphureo parciſſimo & acido-terreo, ſtyptico blandiore donata, facultatem habet ſubadſtringentem, aliquantum diureticam, vnde ad diaphoretica proprie non pertinet.

2) Verius autem vulnerariis & vlcera repurgantibus adnumeratur, omnesque hæmorrhagias, diarrhœam, dyſenteriam, fluorem album, gonorrhœam ſiſtere dicitur; ſed hic vbique iuſta cautio adhibenda eſt.

3) Præcipue vero, docente *Stahlio*, tamquam certiſſimum & ſpecificum ſpaſmodicorum motuum hypochondriacorum & hyſtericorum ſedatiuum laudari

meretur, dummodo opportuni temporis momenta captare studeamus.

4) Dein & in doloribus hæmorrhoidum cœcarum magno vsui est.

5) Ast in calculo renum, nec non in ipsa nephritide, millefolium dolentem sensum infert, adeoque minus tuto exhibetur.

6) Externe comæ millefolii, naribus intrusæ, sanguinem eliciunt. Cæterum, vti dictum est, in vlceribus, item in stomacace vsurpantur.

63. HERBA NASTVRTII.

1) Triplex datur 1) hortense Garten Kreß 2) aquaticum, alias *sisymbrium* vocatum, Brunnen Kreß. 3) pratense, non nullis *iberis* vel *cardamine* dictum.

2) Ex his particularum volatilitate atque acrimonia primatum tenet *aquaticum*, quod principiis & viribus antiscorbuticis cochleariæ simile, nisi quod paullo mitior sit, & nonnumquam vtiliter ad scopum diureticum exhiberi queat; præcipue in morbis frigidis, cacochymicis, serosis, diuturnis, hepatis & meseræi vitiis, cautius in calculo.

3) Deinde quoque in tussi humida & lumbricis necandis conuenit.

4) Sed in omni febrium genere, pestilentia, quartana, in phthisi, item in philtris singularem edere effectum, experimenta non persuadent.

5) Neque semen nasturtii tantum efficit, quantum vulgo in suppressione mensium, paralysi linguæ, herniis, hæmoptysi, aut dysenteria laudatur. Externe ad *sinapismos* confert.

64. HERBA ORIGANI.

1) Duplex est vel vulgare vel Creticum; posterius autem rarius in vsum venit.

2) Principio gaudet sulphureo-resinoso temperatiori, terreo parciori, nitroso omnium parcissimo, vnde aliquantum resoluentem, aperientem & neruinum edit effectum.

3) Cre-

3) Creditur autem singulare cephalicum, pariterque multis pectoris & vteri adfectibus leniendis apta habetur.

4) At si hodiernam praxin intueamur, raro intus datur; frequentius vt neruinum pediluuiis, balneis, fomentis, adiicitur.

65. HERBA RVTÆ.

1) Principium habet sulphureum purissimum, volatile, terreum vero subtilius, parcius; ac celebris valde, immo si veteres audis, rex est inter herbas antiloimicas, sudoriferas, & resoluentes.

2) Hodie tamen scopo diaphoretico non adeo, nisi apud plebem & rusticos, in vsu est.

3) Interim magnis encomiis cohonestatur in morbis pestilentibus, venenis, morsibus virulentorum animalium (quorum naturalis hostis est) porro in debilitate stomachi, vitiis serosis, catarrhis pectoralibus, promotione mensium &c.

4) Et quemadmodum non solum discutit interne & externe, sed & roborat; ita quoque visum acuere, capitis dolores leuare, odontalgiam rheumaticam & gingiuarum mala depellere celebratur.

5) Præterea alii rutæ vsu vermes necari, stimulum veneris obtundi, quartanam, melancholiam, quin & epilepsiam curari asserunt.

6) Sed profecto hic quoque multa occurrere videntur incerta, & sub debito examine in nihilum abitura.

66. HERBA SALVIÆ.

1) Præter particulas salino-sulphureas, terreis quoque aliquantum austeris referta, qualitatem resoluendi & roborandi accepit.

2) Speciatim laudatur in atonia partium, frigidis capitis & pectoris adfectibus catarrhalibus, vertigine, asthmate, tremore, paralysi, stomachi imbecillitate &c.

3) Vterinos autem morbos non adeo subleuat, neque mensium suppressionem, sterilitatem, phthisin, calculum, arthritidem, podagram egregie lenire potest, nedum tollere.

4) Exter-

4) Externe ad tumores discutiendos in embrocationibus vel fomentis frequenter in vsum vocatur.

5) Præcipue vero vsus est in anginodeis faucium adfectibus, nec non in stomacace vel dentium casu, dum nempe sub gargarismatis specie adhibita partes læsas emundat & roborat.

67. HERBA SCABIOSAE.

1) Herba in officinam recepta e partibus consistit gummosis, leniter sulphureis amaris, terreis plurimis intermixtis & efficaciam habere dicitur leniter resoluentem, mundantem & diapnoicam.

2) Refertur inter prima fere pectoralia, & tussientibus, asthmaticis, pleuriticis, phthisicis opem ferre, præterea carbunculum pestilentem, morsus venenatos, ficus ani, scabiem &c. curare traditur, quibus si experientia hodie adstipularetur, pulcrum vtique præsidium medicæ praxi accederet. Interim in pectoris malis teneros non nihil subleuat.

3) Extus etiam vlcera purgare dicitur, sed pariter ambiguo effectu.

68. HERBA SEDI MVRARII.

Vid. tab. de emesi.

69. HERBA SERPILLI.

Vid. tab. de motuum excitatione.

70. HERBA SCORDII.

1) E particulis sulphureo-salinis allii odorem spirantibus & paucioribus aliis, egregiam crasin accepit, vi resoluente, attenuante, balsamica & sudorifera fœcundam.

2) Vnde iam pridem inter certiora alexipharmaca locum sibi vindicauit & multorum practicorum elogia promeruit in febribus malignis, contagiosis, pestilentibus; vti & externe corruptionem arcet, atque in vlceribus inueteratis & gangræna in peiorem gradum nondum prouecta, vtiliter adhibetur.

3) Præterea laudatur in catarrhis pectoris, tussi chronica, vlcerationibus internis, diarrhœa & dysenteria, vermibus fugandis, calculo, hydrope, promotione mensium,

mensium, morsibus virulentis; quæ quidem exactius ad incudem experientiæ reuocanda videntur.

4) Multo autem incertior vel plane irritus eius vsus est in epilepsia, & externe in doloribus podagricis & ischiadicis leniendis.

5) Cæterum diascordium Fracastorii, ob ingredientium multitudinem, opiique additamentum theriacæ speciem repræsentans, a nobis non adeo commendatur; & quamuis *Syluius* formulam eius concinnius contraxerit, tamen essentia scordii bene saturata, nec non decocto huius herbæ & succo tam interni quam externi morbi, quibus congruunt, simplicius & fere prosperiore successu oppugnantur.

71. HERBA TRIFOLII FIBRINI.

1) Hanc potissimum salino-sulphureæ, acres, amaricantes particulæ cum terrea mucilagine permistæ donare creduntur qualitate incidendi & resoluendi.

2) Ex qua fit, vt in tenaci humorum crassitie, catarrhis frigidis, asthmate, malo hypochondriaco, cachexia, quin & omnibus viscerum obstructionibus & quartana commendetur; vbi licet sæpius spem destituat, tamen impensiore cura certus illius effectus potest inuestigari.

3) Primus autem, qui hanc plantam ob antiscorbuticas vires celebrauit maxime, fuit Simon Paulli, idque haud immerito, si pro gradu morbi & temperamentorum diuersitate rite propinetur.

4) Sunt tamen & alii, qui ipsam in arthritide & phthisi (rectius fortasse atrophia) mirifice extollunt; sed horum imitationem nemini possumus suadere.

5) Essentia & spiritus huius herbæ nimis acres plerisque existunr. Optimum est eius infusum aut succus, aut integra herba comesta. In decocto subinde commotiones & tormina hypochondriaca suscitat.

72. HERBA VERBENÆ.

1) Ex partibus temperatis sulphureis, nitrosis & terreis

composita, & qualitate discutiendi, resoluendi & paullulum adstringendi prædita autumatur.

2) Sicut autem vsus eius apud veteres paganos frequens & superstitiosus fuit; ita nec dum hodie idem plane desiit, cum ad soluendas incantationes adhibetur.

3) Plurimas vero speciales vires verbenæ adscribunt in doloribus capitis, epilepsia, melancholia, oculorum caligine, tussi, dysenteria, vermibus, ictero, febribus intermittentibus & acutis, obstructionibus viscerum, calculo & extus in stomacace, odontalgia, podagra &c. At vero si recte attendamus, magna heic se prodit inconstantia vel vanitas, adeo vt cum tot effectus laudentur, nullum hodie satis exploratum habeamus.

4) Neque hoc valde mirandum est, cum hodie raro a medicis præscribatur, nisi forte in cephalalgia, vbi recens de collo suspenditur, commendantibus Foresto aliisque, quamquam alii huic amuleto non fidant.

5) Cæterum etiam aqua destillata dari solet parturientibus & in oculorum vitiis.

73. FLORES ACACIAE.

1) De floribus acaciæ Tab. præced. locuti sumus; nunc pauca hæc addimus.

2) Puluis eorum mulierculis superioris Germaniæ ad modum in vsu est, quæ nempe eiusmodi puluillo ad ℈ß in pulte, quo infantes vesci solent, oblato iisdem aluum blande subducere solent.

3) Aqua florum destillata vi resoluente notissima est: nec non a multis pharmacopœis ob odoris quandam similitudinem aquæ cerasorum admiscetur & pro eo venundatur. Plura *vide tab. de catharsi.*

4) Fructus acaciæ tum styptici sunt, tum etiam diuretici censentur, atque ex illis vinum paratur in calculo, diarrhœa & hæmorrhagiis sistendis vulgo laudatum.

74. FLORES CALENDVLAE.

1) Principio gaudent sulphureo & non nihil graueolenti, mul-

multo muco & parciori terra inuoluto; atque hinc vires suas potissimum desumunt resoluentes, moderate diaphoreticas & roborantes.

2) Reponuntur autem vulgo ab autoribus inter remedia alexipharmaca, diapnoica, exanthemata expellentia; & mirum quantum in arcendo pestilenti contagio extolluntur; sed neque hic, neque alibi promissis satisfaciunt.

3) Folia herbæ (sed pariter incerte) aduersus odontalgiam, fluorem album, bubones & carbunculos pestilentes &c. laudantur.

4) Optime autem flores propinantur in infuso vinoso, sic aliquantum ad leuiorem infarctum hepatis & suppressionem mensium tollendam vtiles futuri.

75. FLORES GALEGAE.

1) Herba, (quam & rutam caprariam vocant) in Italia & Hispania sponte crescit, apud nos vero in hortis colitur.

2) Effertur vt singulare antiloimicum, atque in febribus malignis vermibus, epilepsia &c. commendata prostat; sed rarior vsus certi quippiam ponere vetat. *Ettmüllerus* sane magnam eius inertiam arguit & fidem narrationum, quibus viperæ morsus curare traditur, subleftam esse commonet.

3) In officinis paratur eius aqua destillata & conserua.

76. FLORES HYPERICI.

vid. tab. de diuresi.

77. FLORES SALVIAE.

vid. herb. saluiæ.

78. FLORES SAMBVCI.

vid. tab. de emesi.

79. FLORES SCABIOSAE.

vid. herb. scabiosæ.

80. FLORES TILIAE.

1) Particulas habent acido-salinas, parcas sulphureas, multis terreis obuolutas, præcipue autem muco abundantes; atque his efficaciam suam debent blande

temperantem magis, quam resoluentem aut roborantem.

2) Commendari autem maxime solent in diuersis spasticis & conuulsiuis infantum adfectibus; quibus aliquantum leniendis potissimum inseruit aqua destillata, quæ præcipue in vsum recepta est & inter leniter diapnoica locum meretur.

3) Neutiquam vero hæc aqua promiscue palpitationem cordis, vertiginem, epilepsiam, partum difficilem &c. tollit, quibus nec ipse spiritus florum tiliæ par est, licet hic languidos motus non nihil excitare & vires reficere valeat.

81. VLMARIAE FLORES.

1) Hanc plantam quoque barbam caprinam (a barba hirci seu tragopone distinguendam) appellare solent Botanici.

2) Continet partes acidas, austeras, terreas; indeque ob adstringentem qualitatem ad profluuia sanguinis, vlcera, vulnera, fracturas laudatur. Ex quo nemo facile hariolari aut sibi persuadere poterit, inesse ei pariter vim alexipharmacam, quam & experientia derogat.

3) Flores quidem (a quibus vinum gratiam saporis maluatici imbibere dicitur) in aquam destillati sudorem nonnihil promouent & in febribus vsurpantur; cæterum an etiam vel podagræ vel oculorum doloribus &c. prosint, accuratius adhuc explorandum est.

82. SEMEN AQVILEGIAE.

1) Huic adsignant particulas sulphureas, acres, mucilagine & terra temperatas, ac proinde resoluentem & diaphoreticam qualitatem.

2) Speciatim vero alexipharmaca virtute insigne creditur in febribus malignis, vti & variolarum difficili eruptione; vbi licet non tantum valeat, tamen in emulsione cum aliis commode potest præscribi.

3) Rarior eius vsus & dubia magis efficacia est in ictero, vertigine, epilepsia, malo hysterico, arthritide &c.

83. SE-

83. SEMEN CARDVI BENEDICTI.
vid. herb. cardui benedicti.

84. SEMEN CARDVI MARIAE.

1) Particulis pinguibus, interſperſis ſulphureis tenuioribus, & alcalino-acribus, viribusque abſtergentibus lenientibus & temperantibus inſtructum habetur.

2) Ad peculiarem exinde vſum illud tranſtulerunt in febribus acutis, ictero, hydrope, iſchuria, nephritide, calculo.

3) Specifica autem virtute, a multis iam annis nec ſine iure, celebratur, aduerſus pleuritidem; quippe integrum (nam in emulſione interdum non ita euidenter iuuat) contuſum datumque, aliis irritis, punctiones ſæpe mirabiliter ſuſtulit. Cæterum etiam aliis febribus inflammatoriis, morbisque cholericis & renalibus cum fructu adhibetur.

4) Herba in dictis malis pariter efficax (ſed experimentis non adeo probatis) inprimis vero (vt ſingulare remedium) fluorem album emendatura perhibetur.

85. SEMEN NAPI.

1) Huius quoque virtutem reſoluentem & diaphoreticam, quin alexipharmacam prædicant e nexu partium pinguium cum acribus vaporoſis ſulphureis & mucilagine quadam generaliter exſiſtentem.

2) Cum autem venenum domare putetur, tum in febribus malignis & variolis ac morbillis expellendis ſæpe præſcribitur; ſed propter ambiguam vim ſatius eſt id omittere.

3) Non meliorem opem ſpondet in vermibus, calculo aut lochiorum promotione, vnde vbique, quantum conſtat, fere ſuperuacaneum eſt.

86. SEMEN RVTAE.
vid. herb. rutæ.

87. BACCAE IVNIPERI.
vid. tab. de diureſi.

88. BACCAE LAVRI.
vid. tab. de diureſi.

89. BACCAE vel GRANA PARADISI seu CARDAMOMVM MAJ.

1) Quotidianum hoc Indorum condimentum ex Insula Iaua vel Ceylonia ad nos transuehitur atque præcipue duplex est 1) Cardamomum maius, cui nomen granorum paradisi solennius est 2) Cardamomum minus præcedenti longe vsitatius & culinis notissimum.

2) Vtrumque præsertim vero vltimum (vt vtilissimum) resoluit, calefacit, attenuat ac roborat, quippe e sulphureis acribus parciore oleo & terra commistis partibus concretum.

3) Est igitur salubre in omnibus morbis frigidis seroso-lymphalibus, in tono primarum regionum debilitato, indeque ortis flatibus, colica, doloribus post partum, vertigine cum cruditate coniuncta.

4) Cæterum tantæ virtutes, vt febres malignas, epilepsiam, vertiginem idiopathicam, memoriæ debilitatem, suppressionem mensium &c. curet, vix ab eo possunt exspectari.

90. BACCAE SAMBVCI.

vid. tab. de emesi.

91. CORTICES AVRANTIORVM.

1) Ex particulis suis semi aromaticis, sulphureis, oleosis & salinis valent ad resoluendum, discutiendum & roborandum.

2) Et profecto flauedo eorum suaue & egregium suppeditat carminatiuum, quo in ventriculi imbecillitate, flatulentia, colica, doloribus post partum cum fructu vtuntur Practici.

3) Eadem adhiberi potest in diarrhœa, stranguria, vitiis renum, ictero, cachexia; ac tum in tincturæ vel infusi vel olei vel syrupi forma conuenienter præscribi.

4) Succus pomorum cum diuersus sit, is potissimum seligendus est, qui nec acidum nimis, nec vere dulcem, sed vinosum saporem refert. Hic videlicet temperante, analeptica & moderate diuretica virtute insignis,

gnis, vtiliter datur in orgaſmo ſanguinis quocunque, ardore interno, ſiti ſymptomatica; atque vt reficit vires & naturam excitat, ſic lipothymiæ aliique motuum defectui quodam modo ſubuenit & ſcorbuticis opitulari a non nullis magnopere celebratur.

5) Dantur & alius ſpeciei poma aurantia, quæ Chinenſia (Pommeſine) appellant; quibus vt figura magis rotunda, cortex fuluior & tenuior eſt; ſic maior gratia & ſuauitas, cæterum eadem vtilitas adſcribitur.

6) Flores aurantiorum ſuauiſſimum ſpargunt odorem, adeoque recreant, vt aqua eorum deſtillata (quam etiam aquam namphæ vocare ſolemus) nulli alii analepticæ ſecunda habeatur. Itaque, vbicumque animus abiectus aut vires fractæ ſunt, inprimis vero in febribus malignis & peſtilentibus, creberrimi vſus exiſtit. Proſtat quoque horum conſerua.

7) Tandem de ſemine nihil eſt quod addamus, ſiquidem vis eius anthelmintica & alexipharmaca valde adhuc dubia permanet.

92. Cortices citri.

1) Hi licet cum prioribus maximam partem conueniant, tamen maiorem lenitatem & ſuauitatem analepticam adepti ſunt, omnibus, niſi ſingularis idioſyncraſia obſtet, gratiſſimam: deinde & diaphoreticam virtutem (etſi hæc nondum ſatis cognita ſit) habere cenſentur.

2) Quapropter eos plerique medici non modo dictis primarum viarum vitiis corrigendis deſtinant, ſed & peſtilentiæ & acutis febribus; vtpote quarum contagium auertere, præſentem vero malignitatem præclare expellere poſſe concelebrantur. Etſi alii rectius moneant, totum citri pomum hic plus, quam ſolos cortices valere.

3) Quomodocunque hæc ſe habeant, nos ob analepticam præcipue vim, qua naturam erigunt & exhilarant, cortices citri non parui æſtimare debemus.

4) Oleum autem fragrans, quo turgent cortices, magnopere

pere expetitur, idque e recentibus expressum cum saccharo abit in gratissimum elæo saccharum, ex quo deinde cum essentia corticum per spiritum citri abstractitium parata tinctura carminatiua & analeptica conficitur; etsi aliis alia via placeat. Cæterum suauissimum oleum per M. B. acquiritur, vel si vulgari modo id destillare lubeat, non putrida poma, vt vulgo fit, sed recentes cortices sumendi sunt.

5) *Succus citri* fat valide acidus (cui parem sane regnum vegetabile non gignit) coagulando, refrigerando, incrassando, sub. adstringendo & diuresin promouendo se commendat; id circo saluber in intensiore æstu febrili, dyscrasia biliosa, cruditate ex humoris fermentantis defectu prognata, pollutionibus nocturnis.

6) Præterea laudatur in scorbuto, pica grauidarum, ebrietate, obesitate nimia, vermibus, calculo; quanquam hic non satisfacere soleat, multoque minus ad febres directe curandas idoneus sit; quin etiam turbas excitare potest, si per se largius offeratur; mitior vero & abstergentis melioris qualitatis consors fit absorbentium ostracodermatum admixtione. *vid. ocul. cancri.*

7) Pulpa albicans concoctioni resistit & inutilis est Floribus conditis analeptica virtus, semini citri vero laus antidoti contra omnia venena tribuitur, sed id quidem adhuc incertum est.

8) Prostant ad vsum in officinis: succus citri, syrupus acetositatis citri; syrupus de corticibus citri; cortices citri conditi; essentia, spiritus & oleum cort. citri &c.

93. SVCCVS CITRI.
vid. cortices citri.

94. LIGNVM FRAXINI.
vid. tab. de diuresi.

95. LIGNVM IVNIPERI.

1) Hoc aliquatenus fragrans lignum, præsertim si mense Martio

Martio cædatur, & ſubtilibus terreis ſulphureis cum aliqua mucilagine temperatis partibus condenſatum, abſtergere paullulum & reſoluere comperitur.

2) Multi autem hanc vim in maius prouehunt, idque in morbis venereis, ſcabioſis, frigidis catarrhalibus, ligno ſancto aut ſaſſafras comparant, aut prorſus anteponunt. Verum tamen fida ſatis & crebra documenta, quibus hæc efficacia euinci debuiſſet, nondum allata ſunt, vnde hoc in medio relinquimus. Interim inſeruire poteſt pauperibus, quos etiam ſummitates iuniperi non minus quam turiones ſambuci purgare dicuntur.

3) De baccis iuniperi ſupra & de gummi iuniper. *tab. ſeqq.*

96. Lignvm sanctvm, ſeu gvaiaci.

1) Hoc lignum nigricans, durum, denſum & ponderoſum, odore fragranti, ſapore acri amariuſculo, ex Americanis inſulis ad nos transportatur; atque vti reſoluentem, mundificantem, diaphoreticam & diureticam vim obtinet; ſic ſigillatim velut ſpecificum venereorum malorum remedium eximiis mactatur encomiis.

2) Neque tamen hic ſolum, ſed etiam in catarrhis viſcidis, vlceroſis & ſcabioſis ſordibus, itemque diuturna valida coryza & tuſſi humida; atque opportuno tempore in cachexia & anaſarca ſalubriter præſcribitur, dum modo frigidiora magisque phlegmatica ſubiecta, quippe quæ calidior & penetrans huius ligni vis non adeo adficit, obueniant, nam aliis parce exhibendum eſt.

3) Interim verum eſt, hodie Gallicum aliosque prænotatos morbos ſine huius ligni ſubſidio feliciſſime curari.

4) Sed vlterius progreſſi autores quidam laudant idem in podagra, malo ſplenetico, ſcorbuto, colica, menſium fluxu retardato, epilepſia, phthiſi & febribus malignis.

lignis. Quæ si satis fida & perpetua forent, hodie quoque prosperiore successu gauderemus.

5) Nos potius ab huius modi ligni vsu abstinemus, neque oleum eius destillatum nisi in vlceribus venereis suadere possumus, etsi alii id in arthritide, epilepsia, pellendo fœtu viuo & mortuo &c. collaudent.

6) Denique notandum est, corticem ligno ab aliis præferri, ab aliis posthaberi. Illud constat, illum esse acriorem ligno, & si effectum singularem spectes, minus adhuc exploratum.

7) Datur hoc lignum commodius in decocto quam essentia.

97. LIGNVM SASSAFRAS.

1) Est coloris ex albo rufescentis, odoris penetrantis, grati, aromatici, fœniculati, consistentiæ porosioris, atque ex America pariter ad nos defertur.

2) Principiis constat sulphureis oleosis acribus, volatilioribus, terreis pari modo subtilioribus intermixtis, atque hinc vires exerit resoluentes, attenuantes, purificantes, diaphoresin atque diuresin promouentes.

3) Cortex eius omnia principia constitutiua, præprimis sulphurea in excellentiori gradu obtinet.

4) Vtrumque aggreditur maxime, corrigit & euacuat serum & lympham mucidam corruptam, ideoque conuenit in iisdem malis, quibus curandis guaiacum destinatur. Est tamen eo temperatius & pluribus subiectis conuenientius.

5) Salutatur alias catarrhorum alexipharmacum proprium, atque in renum vitiis (extra paroxysmum tamen melius) & in arthritide ac podagra (sed rarius optato cum successu) frequenter in vsum traducitur.

6) Merito vero cum aliis dubitamus, illud vnquam in febribus, obstructionibus viscerum, paralysi, epilepsia, sterilitate (nisi prorsus generali quadam vi) promissa expleturum esse.

7) Idem valet de efficacia eius in dentium doloribus, quos, si ca-

si catarrhales sint, pariter ac lignum sanctum subinde leuat.

8) Nam extus quoque roborat & discutit & emundat, ideoque ad partium laxitatem, tumores frigidos & vlcera conuenit; atque vsurpatur hic in decocto, sacculis, cataplasmatibus, oleo, intus pariter in decocto vel essentia.

98. LIGNVM SANTALVM ALBVM, RVBRVM ET CITRINVM.

1) Santali rubri principium est minus sulphureum, sed magis austerum acidum terrestre; albi & citrini vero partes sunt magis oleoso - sulphureæ volatiles, terreis interpositæ.

2) Hinc quoque prioris vires magis adstrictoriæ, posteriorum autem resoluentes magis, mundificantes & paullulum roborantes deprehenduntur.

3) An ergo rubrum santalum, vt multi laudant, in catarrhis acribus, hepatis obstructione, febribus, phthisi, atrophia, arthritide tutum probumque medicamen sit, iure ambigimus. Potius, notantibus aliis, sudoris eruptionem prohibet, & hæmorrhagias compescit, de reliquo tingendis essentiis inseruire potest.

4) Et quamuis album ac citrinum meliora & in morbis frigidis serosis, catarrhalibus, vlceribus, venereis malis & tumoribus adhuc recentibus intus & extus paullulum vtiliora sint; tamen neque species diatrionsantalon, neque emplastrum santalinum promissos effectus repræsentant.

99. CAMPHORA.

1) Succus hic resinosus, qui e singulari arbore Indica sudat, atque etiam e radice canelæ Zeylanicæ per artem destillatur, principiis abundat sulphureis adeo subtilibus, vt in aëre sensim absumatur & quasi contabescat, atque hinc potestatem acquirit valde calefacientem, discutientem & nonnihil tonicam.

2) Plurimi vero limites virtutum eius ampliant, & camphoram, vt insigne cardiacum & alexiterium præsidium,

dium, interne ad quamuis putredinem (nam cadauera ab ea diu tuetur) & virus vincendum, ideoque ad febres malignas & pestilentes curandas, porro ad conciliandam tumultuantibus spiritibus blandam requiem, atque adeo ad melancholiam, maniam, phrenitidem, epilepsiam, palpitationem cordis, malum hystericum, quin & reiectionem sanguinis &c. valere pronunciant.

3) Sed tamen alii Practici abnuunt, aut talem eius vsum variis definiunt cautionibus. Et profecto, nisi vis eius ignea nitrosis aliisque refrigerantibus temperetur, & in exilissima dosi praebeatur, plus noxae adferre solet quam emolumenti.

4) Equidem constat, in mixtura simplici camphoram diaphoreticum & salutarem saepe effectum edere; sed ibi nimium eius feruorem infringit acidum vitrioli, quod nisi largius accedat, mixturae simplicis vsum haud adeo fructuosum comperimus.

5) Caeterum vnum aut alterum granum camphorae pulueribus temperantibus immixtum offerri potest angina vel cholera simpliciore vel inflammatione ventriculi vel paraphrenitide (nam heic partes adfectas propius certiusque attingit adeoque stases facilius discutit) laborantibus.

6) Peramplus autem & egregius camphorae vsus externus est, optimum quippe in inflammationibus (si paucissimas exceperis) & variis doloribus nimioque humorum ad partes laesas adfluxu subsidium. Quomodo vero commodius vbique adplicari debeat, in *tabb. medicis & chirurgicis* passim est praeceptum.

7) Conuenit igitur in cephalalgia, clauo hysterico, otalgia, ophthalmia (vbi & oculis caute imponi & de collo suspendi potest) deliriis phreneticis, dentium dolore catarrhali, inflammatione colli, ventriculi, pleurae, hepatis, lienis; rheumatismo, erysipelate, phlegmone, gangraena &c. itemque circa ambitum vulnerum

rum & vlcerum, vbi magnopere cauendum est, ne quid eius ipsis læsionibus continui inspergatur.

8) Præterea in scabie ferina ardorem mitigat, & collo appensa infantum æstum acutum per diapnoën lenit, & retropulsum forte sudorem reuocat.

9) Omittenda vero est tum in nephritide, quia stimulo diuretico eam sæpe exasperat; tum in eius modi stasibus humorum, quorum suppurationem potius, quam discussionem adiuuare res ipsa suadet.

10) Et quoniam camphora tantum subtiliores sanguineas particulas discutere solet, non æque serosas crassiores; idcirco necesse est, vt in tumoribus & stasibus sanguineis quidem, sed tamen simul mucidis, ei adminiculum ex croco vel farina fabarum & radd. resoluentibus &c. adiungatur. Quod si negligamus, interdum duriores & pertinaces tumores fiunt, tantum abest, vt dissipentur.

11) Adplicatur vel per se in sicca forma aliis admista, vel in emplastris, vel in fluido, spiritu; vbi notamus, spiritum vini rectificatissimum esse oportere.

100. ANTIMONII CERVSSA & CAETERA.
vid. paullo infra.

101. ANTIMONIVM DIAPHORETICVM.

1) Vsitatissima hæc calx ex detonatione antimonii, cum iij. part. nitri facta, resurgit, & diaphoreticorum remediorum princeps vocatur ex omnibus, quæ vulgaris Chymia suppeditat.

2) Non solum enim sudorem efficaciter impellit atque promouet, sed dosi quoque imminuta ad lenem diapnoën iuuandam & tuendam commode inseruit; vnde hoc scopo illud aliis congruentibus permistum in omnibus febribus opportuno tempore propinare expedit; ne infantibus quidem exceptis; hoc vnum prouidendo, vt in purpura simpliciore chronica duntaxat ab eo abstineamus.

3) Præcipue autem in stasibus inflammatoriis imminuen-

dis & discutiendis, præ aliis remediis huic prærogatiua quædam tribui solet.

4) Etsi vero *Syluius* id in vlcerationibus internis & hectica quoque præcellentem efficaciam habere prædicet; tamen hic vllam peculiarem laudem mereri nondum in confesso est.

5) Cæterum plane consonat cum *bezoardico minerali*, quo propterea, vt pretiosiori, minime indigemus, multoque minus ob splendorem nominis in pestilentia & febribus malignis præ alio confidere possumus.

6) Neque hilum ab his recedunt, vel *cerussa antimonii*, vel *sulphur antimonii* cum *nitro fixatum*, vel *mercurius vitæ* cum nitro fixatus, vel pauxillulum dissimilis materia perlata *Crugeri*, seu nix antimonii. Vnde facile est intelligere præparationum talium vanitatem, meris opinionibus innixam, nec superfluam modo, sed & sumtuosam.

7) Eiusdem furfuris sunt *bezoardica composita, solare, lunare* &c. vtpote quæ nullam singularem virtutem ex superficiaria perfectorum metallorum additione haurire posse, ideoque non tam ægrorum corpora quam crumenam leuare, intelligentiorum Chymicorum iudicio existimantur. Gratis etiam bezoardicum Iouiale suspicitur tanquam præclarum in malignis febribus &c. diaphoreticum, cum potius ex stanno qualitatem nauseosam stypticam nactum sit & gradu solum ab antihectico Poterii distet, de cuius noxa alibi loquemur. Parem fere censuram subeunt alia antimonii iactata arcana, vt flores correcti diaphoretici; varia magisteria; tincturæ ex vitro; panaceæ variis modis extortæ; quarum stupendas vires fidelis experientia nondum comprobauit.

8) Notamus adhuc *de regulo antimonii medicinali*, quod, cum sub primo ortu compluribus admirationem sui iniecerit, prædicantibus, nihil fere eo excellentius esse in purificandis humoribus, in febribus acutis & inter-

intermittentibus, in ſcorbuto, gonorrhœa virulenta, obſtructionibus viſcerum &c. hodie ob infidos effectus euileſcat, & merito non niſi gradu a croco antimonii Rulandino differre cenſeatur. *Conf. D. Caroli diſſert. de hoc regulo.*

9) Neque *clyſſi antimonii*, ſiue ſimplices ex nitro & antimonio; ſiue compoſiti ex nitro, antimonio & ſulphure; vel ex nitro, antimonio & tartaro; digni ſunt, vt tanto apparatu & ſumtibus conficiantur. Nam nec aquæ ſtimmi nomen, nec inſignem quandam laudem in nephritide, ſcorbuto &c. mereri, multoque præſtantiora ſimplici via acquiri, ſatis apparet. Alias admiſceri ſolent iulepis ad gratum acorem conciliandum. Et, ſi clyſſo vltimo tartariſato, loco aquæ, ſpiritus vini in excipulo præponatur; exſurgit ſpiritus de tribus, quem carminatiuum Michaëlis vocant, nempe crama ex acidis illis per ſpiritum vini aliquantum, vt aiunt, dulcificatis.

102. BEZOARDICVM MINERALE SIMPLEX & COMPOSITVM.
vid. iam dicta.

103. CORALLIA PRAEPARATA.
vid. tab. de correctione cacochymiæ.

104. MERCVRIVS DIAPHORETICVS.
vid. tab. de ſaliuatione.

105. SVLPHVR & EIVS PRAEPARATA.

1) Eſt vel natiuum, vel artificiale. Prius rarius occurrit, poſterius ex pyrita plerumque Schwefel-Kieß, qui ſimul vitrioli matrix eſt, educitur a metallurgis; atque hoc factitium iterum duplicis eſt generis, vel purius, citrinum; vel impurum, caballinum dictum.

2) Conſtat autem ex copioſis particulis inflammabilibus & fortiſſimis acidis, indeque medicam qualitatem nanciſcitur partim incraſſantem; partim etiam commouentem humores & expellentem.

3) Mirum enim eſt, ſed iam ſatis compertum, ſulphur crudum ſeu eius flores, interne datos; ſcabioſa vlceroſa

ſimpli-

ſimplicia & venerea inquinamenta aliquantum expellere; (vnde ſi hæc retroacta ſint, confert) extus autem adplicatos, dictas ſordes in ſuperficie hærentes facile repercutere; quapropter talis ſulphuris vſus tum hic tum alibi in manatione aurium & impetigine infantum tutius omittitur, vel ſaltem parce & circumſpectiſſime adhibetur.

4) Ex eadem cauſa ancipitis aleæ eſt illorum conatus, qui variolоſa vlcuſcula, cicatricum & fouearum metu, ſulphureorum ope reſtringunt, aut his contra hæmorrhoides cæcas vtuntur.

5) Contra, ſulphur in catarrhalibus pectoris adfectibus, aſthmate humido, itemque exigua doſi in hydrope & inflammationibus internis (ſed ſtatim ſub initio aut declinatione) non ſpernendam virtutem habet. Fumus quoque illius fluentis (at flammam non adepti) pariter ac antimonii fuſi, tuſſim ſiccam ſuſpectam præſenter ſubinde compeſcit.

6) Nequicquam autem balſamum pulmonum ſalutatur. Etenim nec ſimplex ſulphur, nec præparata illius validiora phthiſicis, empyematicis, pleuriticis aut febre maligna peſtilente decumbentibus conueniunt, ſed potius vi ſua acriter humores commouente, grauius periculum minantur.

7) De externo vſu iam aliqua innuimus. Certe vbique cautus eſſe debet, nec in variis efflorеſcentibus puſtulis aut ſordibus cutis, niſi alia congruentia præmiſerimus, nec in tumoribus, niſi hi valde mobiles, molles, benigni & ab internarum cauſarum fomento liberi ſint, facile tentandus.

8) Nunc pauciſſimis præparata ſulphuris attingemus; vbi primum balſamum ſulphuris, qui cum oleis deſtillatis fit, in ſummum abuſum trahi animaduertimus, dum in phthiſi, nephritide, calculo, dyſenteria, febribus non ſine periculo excandeſcentiæ humorum, grauioris vlcerationis, hæmoptyſeos, mictus cruenti &c. ingeritur. Neque externis vulneribus & vlceribus ſingula-

ſingularem opem ſpondet, quin potius ob ardoris exaſperationem omittendus & melioribus, quæ proſtant, poſtponendus videtur. Mitior eſt balſamus ſulphuris Rulandi, atque ille, quem Rothius in chymia ſua cum oleo lini parare docet.

9) Nobilior multis putatur rubinus ſulphuris, ſed ſpecioſum nomen, cui omen non reſpondet, fallere debet neminem. Neque enim a priori modus parandi magna promittit, nec a poſteriori certa virtutum eius ſingularium conſtant documenta.

10) Idem valet de multis aliis ſulphuris productis & ſperatis arcanis; vbi quidem in aëre piſcantur, qui verum oleum aut pinguedinem quandam, exſpectatiſſimum ſcilicet pulmonis balſamum, e ſulphure tentant ſeparare. Etenim nihil olei ei ineſt, ſed tantum magna ſiccarum flagrabilium particularum abundantia. Cæterum ſpiritus ſulphuris acidus cum ſpiritu vitrioli puro conuenit, in parua doſi refrigerans, in maiori valde coagulans, & tandem arrodens.

106. TERRA SIGILLATA STRIGENSIS, LEMNIA, MELITENSIS, SAMIA.

1) Omnes huius modi terræ medicæ a vulgaribus bolis non differunt niſi ſubtilitate, qua linguæ protinus adhæreſcunt; ac pleræque non nihil acidi adſtringentis, omnes aliquid martiale continent; vnde calcinatæ rubicundiorem induunt colorem.

2) Differentia igitur potiſſimum a loco natali deſumitur, & ſic alia Sileſiaca, alia Laubacenſis, alia Lemnia, vel Turcica dicitur. At in vſu medico nullam inſignem varietatem deprehendimus, vt propterea haud neceſſe ſit, loco noſtratium pretioſas Turcarum terras ſibi aduehendas curare.

3) Atque hoc eo magis ſuperuacuum eſt, cum in totum hæ terræ non multum valeant, & prorſus deſtitutæ ſint virtute ſingulari alexipharmaca, ob quam vulgo in venenis ſubigendis, febribus acutis & coniuncta iis diarrhœa, aut dyſenteria maligna extolluntur.

4) Profecto multi prudentes Practici hodie cognoſcunt ex huius modi vſu non leue periculum aut damnum imminere. Cum enim paullulum adſtringunt & inteſtinis, luti inſtar, tenacius adhærent, tum naturæ labores aggrauant, & ſalutarium excretionum progreſſum interdum funeſto cum euentu interuertunt; quapropter abſtinemus, præſertim cum in diarrhœis acutarum iam felicior methodus innotuerit.

5) Neque in aliis morbis peculiaris harum terrarum vtilitas comperta eſt; vnde pro ſuperfluis fere habentur. Saltem fruſtra ex iis ſolutiones & magiſteria parantur, quorum ieiunitatem iam alii demonſtrarunt. Prorſus etiam ridicule ſtagma illud acidum, quod per ignem ex his terris propulſum capitur, febribus malignis aiunt conuenire.

104. GEMMAE.

1) Duriſſima & compactiſſima hæc naturæ corpora ad medendum efficacia eſſe alii aiunt, alii negant. Etſi autem modus agendi obſcurior ſit; tamen plerasque gemmas præcipue hyacinthum orientalem, & ſmaragdum &c. teneras corporis ægri membranas non nihil ſtringere, adeoque vim ſubtilem tonicam exſerere, omnino attenta perdocet experientia.

2) Placant exinde aliquantum grauiores commotiones & trepidantem naturam paullum confirmare videntur, adeoque conferunt in palpitatione cordis, terrore, pauoribus infantum, moliminibus abortiuis &c. Nec fruſtra eas pulueri ſuo contra calculum admiſcuit *Volkamerus*, quippe vtiles ad ſpaſticum dolorem calculoſis infeſtum leniendum. Quo tenerius autem & ſenſibilius ſubiectum eſt, eo præſentior apparet effectus.

3) Generoſas vero planeque admirandas vires alias, tum antiqui, tum pauci recentiores illis adſcribunt. Nam *Plinius* iam memorat, adamantem, & venena irrita facere, & lymphationes abigere, metusque vanos expellere. Sic aliæ gemmæ commendantur contra

viru-

virulentos ictus, malignitatem pestilentem febrilem (vnde puluis Bezoard. compositus Sennerti & ruber Pannonicus rubinos, smaragdos, hyacinthos recipit) inquietudinem, timorem, somnolentiam, lasciuiam, imo prauas cogitationes; nonnullæ aduersus hæmorrhagias, dysenteriam, choleram, epilepsiam, fascinationes; aliæ ad visum acuendum, ad insomnia terribilia abigenda, quin & sapientiam consequendam &c. valere putantur: sed quis non videt talium elogiorum matrem superstitionem, qua abiecta facilius erit veritatem perscrutari.

4) Ingentis quoque existimationis sunt gemmarum tincturæ a Chymicis promissæ; sed pleræque miserabiliter extortæ statim fidem amiserunt; ac fere desperant de iis hodie, deficiente aceto radicis, quo scilicet *Paracelsus* illas parare consueuit.

5) Cæterum necesse est, vt hi lapides, siquidem meliorem effectum desideres, in tenuissimum & ad fidem dentium plane non stridulum pollinem comminuantur; cui an diuturniore tritu & affusione aquæ intimas virtutes magis elicere possimus, vt credit Borrichius, tempus certo definiet.

6) Prostant e gemmatis compositionibus species de hyacintho, quibus, etsi multa alia consueto more immixta sint, tamen commode parciore dosi vtimur in omnibus efferis sanguinis profluuiis, hæmoptysi, fluxu lochiorum nimio &c. Minus hodie vsitatæ species de gemmis frigidæ aut calidæ.

108. CONCHAE PRAEPARATAE & OSTREARVM TESTAE.

1) Succedaneæ hæ sunt matri perlarum vel conchæ margaritiferæ, & absorbenti qualitate insignes, ideoque ad generalem vsum magis quam specialem idoneæ vid. plura sub ocul. cancr. & testis ouorum, quibus cum hæ conueniunt.

2) Si fortiori igne tractentur inuertuntur aliquantum & denique calcis viuæ instar causticum produnt sa-

 porem;

porem; vti & Batauis in vſu eſt ex eiusmodi conchyliis veram calcem parare.

3) Saturata vero acidis vegetabilibus purioribus, e. g. ſucco citri, hoc modo vires adſciſcunt efficacius abſtergentes & diureticas. Proſtant hinc ſolutiones concharum, & ſpecificum antifebrile Strobelbergeri adeo decantatum, quod ex conchis tantum aceto ſaturatis conſtare aſſeritur. Cæterum mineralia acida hic non æque congruunt; vtpote a quibus alia partim ignota, partim minus proficua vis talibus abſorbentibus accedit.

109. Cornv cervi vstvm, philosophice praeparatvm, spiritvs & sal volatile.

1) Quemadmodum ceruus totus alexipharmacus eſſe vulgo creditur; ſic præcipue cornu illius coctum (præparatione ſcilicet philoſophica in olla vel alembico) ad malignitatem febrium vincendam & ſudorem pellendum conferre multi adſtruunt. Sed omnino perquam ambigua & occulta qualitas hæc eſt; manifeſtius ex indole ſua glutinoſa & terrea generaliter ad abſorbendum, temperandum, inuoluendum inſeruit, vt C. C. raſpati & gelatinæ vſus teſtatur.

2) Fruſtra certe, vbi vera malignitas adeſt, in hoc philoſophorum arcano ſpem ponimus, neque C. C. vſtum in diarrhœis acutarum, cholera, hæmorrhagiis &c. adeo frugiferum comperimus. Eſt enim terra animalis calcaria non ſolum abſorbens, ſed & ſtyptica, præſertim ſi acido coniungatur. Vnde nec proderit illud verminantibus pueris (nam meliora anthelmintica habemus) ſæpius ingerere.

3) Superflua quoque eorum ſollicitudo videtur, qui C. C. deciduum tantopere venantur. Tantum enim abeſt, vt perfectius ſit, vt potius maiorem virium medicarum inertiam prodat. Alterum quidem ex deciduis raro inuenitur, adeoque maximi vulgo pretii habetur, cum putant ceruum velut conſulto tantum theſau-

thesaurum abscondere; sed probabilius est hoc animal, vbi vno cornu se iam orbatum & exarmatum sentit, intra densiores syluas se abdere atque ibi illud tandem deponere, quapropter non mirum est rarius id se venantibus offerre; *confer Stahlii programm. de C. C. deciduo.*

4) Spiritus & sal cornu cerui volatile purum, producta potius quam educta sunt ab artifice, ideoque frustra alexipharmacam cornu cerui virtutem retinere & praeclara acutarum febrium remedia esse traduntur. Multo certius & tonum solidarum partium intendunt & humores commouent ac per diuresin euacuant, caeterum in febribus damnosa, vt alibi ostensum est.

5) E tenellis cornubus, quae typhas ceruinas vocant, aqua spirituosa destillatur, ad epilepsiam, palpitationes cordis & febres acutas pariter destinari solita, quibus leuandis an sufficiat, itidem dubitamus.

6) Vanissimum autem est, os de corde cerui (quod putant esse tendines musculorum cordis circa arteriae magnae exortum, qui aetate indurati in cartilaginem ac tandem os degenerant, sicut etiam in bobus aliisque animantibus interdum tale os reperitur) cordis imbecillitati (vnde confectionem alchermes ingreditur) & abortus motibus, itemque lacrymas cerui (quae pro glandulosis partibus circa oculorum angulos sitis habentur) malignis febribus mederi.

7) Vtilior ducitur priapus cerui, quem *Ettmüllerus*, aliique in dysenteria & pleuritide, non nulli etiam in colica & hysterico malo commendant.

110. FORMICAE & EARVM SPIRITVS.

1) Prae omnibus insectis singulare quid fouent, nempe copiosum acidum volatile, quo fit, vt violarum vel cyani flores coerulei in aceruum formicarum iniecti illico rubicundo colore tingantur. Optimae vero & efficaciori acido praeditae censentur, quae plenas resiniferis arboribus & betulis syluas incolunt, luna crescente collectae.

2) Pellunt autem diuresin & peculiarem vim ad omnes sensus recreandos, magnanimitatem & robur addendum, adeoque ad morbos senum, vertiginem, apoplexiam, catarrhum suffocatiuum, paralysin, impotentiam virilem, sterilitatem, item memoriæ debilitatem subleuandam consecutæ existimantur.

3) Atque hoc quidem tam interno, quam externo vsu; quamquam multi adhuc maximam harum laudum partem non agnoscant ideoque iis, quoad e certioribus experimentis veritas eluceat, diffidendum putent.

4) Extus vtiliores sunt ad roborandum tonum, & propterea in paralytodea relaxatione, tremore, morbis spasmodicis arthriticis (at in horum remissione & exitu duntaxat, alias sæpe dolorem augent) item auditu difficili & tinnitu laudantur.

5) In hunc vsum balnea ex myrmecio, seu formicarum aceruo fiunt, vel qui præstat spiritus formicarum cum spiritu vini rectificato paratus (vt insigne antiparalyticum,) vel aliæ compositiones, quarum basin formicæ constituunt, v. g. aqua magnanimitatis Laurenbergii ab *Ettmüllero* commendata adhibentur.

6) Sed tamen & alia producta laudantur, vti: liquor e formicis & earum ouis in clibano per digestionem paratus; in suffusione aliisque oculorum & aurium morbis; item spiritus vrinosus tam e putrefactis formicis, quam e recentibus cum calce viua confectus in cerebri morbis, arthritide, scorbuto, hydrope (vt volunt) nobilis, quæ vt experientia confirmet, vehementer omnes practici optabunt.

III. SANGVIS HIRCI.

1) Hunc in primis *Helmontius* magnis laudibus extulit; atque vulgo, vt efficacior acquiratur, curiose caprum nigrum ruta muraria aliisque balsamicis herbis ante nutriendum, tum illo de cornubus suspenso, sanguinem ex incisis genitalibus excipiendum & leni calore exsiccandum præcipiunt.

2) Sed

2) Sed alii hodie pleraque hæc non neceſſaria credunt & illius vires in ſanguine coagulato diſſoluendo, in pleuritide, paralyſi &c. laudum cumulo minime reſpondere experiuntur.

3) Certe ſi ſolus hic ſanguis ſine regimine ſudorifero detur, parum efficere ſolet, vnde & in calculo (quem tamen ex adſeueratione *Scaligeri* certiſſime frangit) non multum valiturus videtur. Fruſtra quoque oleum ex ſanguine hoc deſtillatum podagræ & contracturæ prodeſſe tradunt.

112. LAPIS BEZOARDICVS ORIENTALIS, & OCCIDENTALIS.

1) Horum vſus ob caritatem & frequentem adulterationem merito rarus eſt; namque ex millenis vix vnus genuinus Perſicus in Europa reperitur, & creberrimas fraudes ſubeſſe ex eo liquet, quod apud nos plures & viliori pretio proſtent quam in ipſis Indiis. *Confer D. Kæmpfer amœnit. exot.*

2) Præſtantiſſimus habetur Perſicus in ventriculo capricerυæ natus, cuius bonitatem color viridans, cœruleus vel in alterutrum nigricans, ſubſtantia inter lapidem & reſinam ambigua, in acido nitri vel ſalis ſpiritu ſolubilis & menſtruum rubro colore tingens, aliæque plurimæ notæ indicant. At hi rariſſime; ſæpius vero alii ex aliis Indicis animantibus deſumti, vel arte fabricati vero Bezoardico ſimiles ad nos perueniunt.

3) Non eſt itaque quod multa de eius principiis & virtutibus proferamus, præſertim cum magnopere inter ſe diffideant autores, aliique ſummam & potiſſimum contra omne virus efficaciam, alii fere nullam, alii denique mediocrem humores noſtros commouentem & diaphoreticam qualitatem his lapidibus adiudicent. Adeo nihil certi conſtat, veriorum experimentorum penuria.

4) Bezoardicus occidentalis in capra ſylueſtri Peruana reperiri traditur, e laminis albidis gryſeis discoloribus coagmen-

coagmentatus, minus ſplendens, in ſuperficie ſcaber & maior plerumque orientali. Vti autem hoc vilior eſt, ſic in dupla doſi præſcribitur. Sed de hoc eadem, quæ de priore diximus, valent.

5) Multo autem plures lapides bezoardicorum nomine in Indiis circumferuntur, quos e variis cornigeris ſylueſtribus, item e porcis, capris domeſticis, e ſimia (qui quidem omnium pretioſiſſimus eſt) depromunt; quo etiam ſequens pertinet.

113. Lapis porcinvs ſeu pedra de porco.

1) Eſt coagulum bilioſum, rotundum, leue, aliquantum compactum & vnguinoſum, colore rufum, ſapore amarum, magnitudine nucis myriſticæ vel iuglandis; ac reperitur in cyſtide fellea hyſtricum terræ Malaicæ.

2) Præſentiſſimam vero dicitur habere facultatem cardiacam & reſoluentem, qua medetur febribus malignis, ictero, viſcerum obſtructionibus; ſed tanti quoque æſtimatur, vt in ditiorum ſolum & Principum manibus ſit. Vnde rariſſimus eſt & in Batauia tantum a quibusdam medicis adhiberi ſolitus. *Confer Tulpii obſeruat.*

3) Vſus eius eſt, vt per aliquot horas in hauſtu aquæ ſimplicis ſuſpenſus interdum agitetur. Sic, grani pondere vix imminutus, imbuit & amarore & virtute ſua aquam ægro pro vna doſi propinandam.

114. Lvmbrici terrestres.

1) Salinis ſuis nitroſis & terreis partibus, reſoluunt aliquantum & diureſin promouent, inprimis autem antiſpaſmodica virtute potiti ſunt.

2) Quamuis enim *B. Ludouici* laudatum eorum vſum cenſoria virgula acriter caſtiget & fere condamnet; tamen ſingulari & ſpecifico plane effectu motus conuulſiuos, ipſamque epilepſiam ſedare, itemque vt *Wierus* aliique teſtantur, arthritidem vagam ſæpe lenire compertum eſt.

3) Com-

3) Commendantur alias etiam ad icterum, hydropem, lactis defectum & (verum prorsus dubie) ad mensium suppressionem, dysenteriam, vermes puerorum, quibus vltimis potius multiplicandis quam exstinguendis forte subseruient.

4) Quo minus autem eorum mixtio per artificiosas præparationes immutatur, eo certiorem & euidentiorem effectum præstolari possumus. Vnde optime præscribitur 1) simplex puluis præparatus 2) succus per additionem vini expressus, quem *Wierus* crebro adhibuit 3) liquamen, in quod vel sine igne vel in vitro conditi & massa panaria obuoluti clibani calore abeunt. Spiritus autem, qui nudo igne paratur est maxime inuersus, vti & non parum ille, quem putrefactio generat, etsi hic a nonnullis valde laudetur ad hydropem & paralytodem membrorum debilitatem.

5) Extus eadem hæc adplicari possunt; & quidem tum artubus arthritico dolore vexatis, tum inprimis panaritio imponuntur viui lumbrici, donec illi immoriantur, quo facto eos in locum, vbi cito putrefieri queunt, recondere non abs re erit. *Confer Stahl. diss. de lumbric. terrestr.*

115. MATER PERLARVM.

1) Sicut omnia ostracodermata contexta sunt ex materia terrea mucida maximeque tenaci sensim in lapideam eiusmodi duritiem abeunte; sic quoque mater perlarum ad horum familiam pertinet, atque hoc nominē insignitur, quoniam in sinu suo perlas seu margaritas recondit.

2) Etsi vero perlarum mater absorbendi & temperandi virtutem obtineat, tamen alia huius generis singulari effectu haud antistare deprehenditur, vnde omissa repetitione lectorem ad ea, quæ alibi de testis ostrearum &c. exstant, ablegamus.

3) Extus harum subtilissimus puluillus in ophthalmia serosa in oculos solet sufflari.

5) *Margaritæ* ipſæ, quæ defæcatiores tantum huius conchæ partes reputantur; præter dictas matris vires etiam roborantem & leniter tonicam edere a quibusdam creduntur, neque id prorſus friuole; ſiquidem teneris & delicatis ſubiectis debilibus, opportune datæ, aliquantum ſubueniunt.

116. MANDIBVLAE LVCII PISCIS.

1) His tum abſorbens, tum etiam detergens qualitas ineſſe iudicatur, vnde non nihil conferunt in puncturis laterum, tuſſi acriore & vlceroſis renum vitiis.

2) Num autem verum ſpecificum antipleuriticum præbeant, itemque phthiſi, gonorrhœæ & fluori albo medeantur, multi ambigunt.

117. SANGVINIS & CRANII HVMANI SAL VOLATILE.

1) E ſanguine humano varia ſecreta quæruntur magis quam conſiunt; atque vti permultæ virtutes ipſi tribuuntur, ſic ſpiritus & ſal volatile eius aut cranii humani non ſudoriferum modo audit, ſed etiam ſpeciale remedium apoplexiæ & epilepſiæ.

2) Quod quidem vt auſpicato vbique euentu vota noſtra expleret, valde optandum eſſet præſertim in apoplexia, ſed certe nihil ſingulare de eo experimur. Nec a priori præ aliis ſalibus volatilibus apparet prærogatiua. Omnia enim vrinoſa volatilia per ignem vel putrefactionem producuntur vniformi pene mixtione, & efficacia, a corporibus, vnde ſui materiam hauſerunt, longiſſime recedente. *vid. tab. de diureſi.*

118. VIPERARVM CARO, SAL VOLATILE & OSSICVLA.

1) Viperas, omnium ſerpentum maxime venenatas, admirabilem nihilominus vim alexipharmacam, reſtaurantem & balſamicam tenere plurimorum opinio eſt.

2) Exinde fit, vt grauiſſimis morbis, febribus malignis, ſcabiei contumaci, lepræ, lui venereæ, ſterilitati mulierum, hecticæ, ſtrumis & ſcrophulis conuenientiſſimæ prædicentur; quæ vires ſi modo ex parte conſtantes & perpetuæ ſint, dolendum ſane eſt, illas non frequentius adhiberi, adeoque impedimentum obiici,

iici, quo minus ad plenam harum virtutum cognitionem perueniamus.

3) Illud euidentius experientia ostendit, quod caro & hepar viperarum aduersus morsum ab iis inflictum sat nobile suppeditent antidotum.

4) Incertiora autem & specifica vi nudata sunt sal volatile & spiritus viperarum, vti optime iam monet *Ettmüllerus.* Melior ergo est simplex puluis aliis congruentibus, quia facile in putredinem ruit, condiendus.

5) Cæterum officula nec ad fascinationes, nec ad contracturas salutaria reperiuntur.

119. Vnicornv verum & fossile.

1) Genuinum terrestre pro veterum commento & non ente habetur. Quod vero hodie eius loco prostat, desumtum est e pisce quodam cetaceo, circa Grœnlandiam vagante.

2) Conuenit ex sententia multorum cum ebore & cornu cerui, vnde facile iudicium ferri potest de iis laudibus, quas alii in hoc marinum cornu congerunt; cum spasmos, conuulsiones, epilepsiam, febres malignas, omniaque venena superare dicitur.

3) *Vnicornu fossile* (quod & ebur fossile vocatur) copiose passim in Germania eruitur indolis ambiguæ variisque doctorum contentionibus frustra tentatæ, donec D. Carolus animalem eius mixtionem in lapide suo Lydio e chymia solide demonstrarit.

4) Cum igitur exarefacta quædam & partim vetustate corrupta ossa sint, quæ terra margacea plerumque circumcludit; certe neque ex illorum crasi, neque ex integumento margæ apparere potest singularium virtutum ratio.

5) Vnde absorbent quidem & subadstringunt, sed cordiali & alexiteria vi, quam multi in cœlum efferunt, prorsus vacua videntur.

Composita.

120. Essentia alexipharmaca stahlii.

1) Ex apta selectorum simplicium commistione suauem & poly-

polychreſtam adepta temperiem, facultate pollet reſoluendi, diſcutiendi, nociuas agilesque humorum impuritates per ſudorem & vrinam moderate expellendi, adeoque, dum languentem naturam grata vi excitat & ſubleuat, vires roborandi.

2) Deſcriptionem eius dedimus in *tabb. medicis*, vbi, ſi quis forte ex largiore acceſſu ſpiritus vini rectificatiſſimi, qui ad extractionem requiritur, nimiam ſanguinis commotionem (præſertim in teneris poſt crebriorem vſum) metuat; ab extracta Tinctura quarta aut tertia circiter pars volatilioris ardentiſſimi ſpiritus deſtillatione ſegregari poterit; ſic concentratam & ſimplicium viribus magis imbutam acquirimus eſſentiam. Cæterum ſi calidior ex pluribus ingredientibus conflata in certis caſibus non adeo conueniens videatur, temperatiorem ex ſcordio & pimpinella alba priori ſurrogare expediet.

3) Specialem huius remedii vſum vt paucis attingamus, conuenit præcipue in omnibus pene febribus (iuſto tempore data) & ſub finem earum continuata non tantum vires reſtaurat; ſed etiam, ne motus reſidui febriles in lentam vel hecticam tranſeant, ſæpe feliciſſime prohibet. Vbi quoque turgida inflatio ſub variolarum ebullitione abeſt, aut ipſæ variolæ aliaque exanthemata retrogreſſa mortem minantur, ſæpe ea moderata expulſione ſalutem reduxit. Porro inſigniter confert vitiis lymphæ & catarrhalibus malis, coryzæ, grauedini, brancho, rheumatiſmis; tutoque reſoluit & expectorat in tuſſi, vomica pulmonum, empyemate, quin & phthiſi tempore euſtadias. Nec reſpuenda eſt in quauis humorum ſpiſſitudine, quam diuturno parco vſu, inprimis motu corporis coniuncto, attenuat, & ad faciliorem circulum ac ſinceri ſanguinis ſalubrem exitum (in ſuppreſſione menſium & lochiorum) præparat &c.

4) Cæterum parcis & repetitis doſibus, non autem in magno

feruo-

feruore & orgaſmo ſanguinis, neque in febre ephemera ſynocho, cauſo &c. facile eam porrigere conuenit.

121. Essentia lignorvm.

1) Adhibetur in morbis frigidis, ſeroſo-lymphalibus, catarrhalibus, diuturnis, cachexia, anaſarca, ſcabie inprimis venerea &c. quamquam decocta lignorum fere crebrius & vtilius præſcribi ſoleant. *vid. ſupra ſub lign. Guaiac. & ſaſſafr.*

122. Fracastorii diascordivm.

vid. ſub ſcordio.

123. Liqvor cornv cervi svccinatvs.

1) Fit ex ſale volatile ſuccini, quod acidæ indolis eſt, cum ſale ſeu ſpiritu volatili vrinoſo cornu cerui maritato. Atque vti alias in motibus epilepticis &c. laudatur, ſic nos ipſum præcipue in hemiplexia & paralyſi ad roborandum denique tonum efficacem reperimus. *vid. ſub ſuccin.*

124. Mixtvra simplex.

1) Hæc modo rite confecta & non largius camphorata in æſtuoſis commotionibus & febribus continuis, vbi leuem ſudorem euocare confert, præcipue in ſexu maſculino vtiliter vſurpatur; ſed tamen effectu plerumque meliore, ſi antea eſſentiæ alexipharmacæ portionem quandam admiſcueris.

2) Minus concinna vero & ſalubris correctio videtur quam aliqui, omiſſo acido vitrioli, per ſpiritum nitri aut ſal volatile vrinoſum tentant.

125. Theriaca & methridativm.

1) Vtramque hanc inconditam compoſitionem multi recentiores emendatione & contractione indigere non diſſimulant; (vti non nulli iam ipſam interpolare ſtuduerunt) ſed tamen quia per tot annorum ſeriem perpetuato vſu magnam virium opinionem habuit, neque eam hodie prorſus amiſit, tolerandam & non plane reiiciendam arbitrantur.

2) Eſt autem vtique (in primis theriaca Andromachi) confuſa multorum futilium & ſuperfluorum farrago; quam aliqui rudi indigeſtæque moli comparant, in qua calida cum frigidis, amara & acida cum dulcibus, purgantia cum narcoticis, ſudorifera denique cum adſtringentibus pugnare videas.

3) Notandum autem eſt, in vna drachma theriacæ, ſi recte calculus initus ſit, duo grana opii contineri; atque hæc eo magis, ſi recentior maſſa ſit, vim ſuam ſtupefacientem edere, quæ vero, vbi diutius fermentata & vetuſtior eſt, fracta aliquantum imminuitur.

4) Quod denique ad efficaciam eius attinet; ſi veterum præconia audias, tantum non panaceæ titulus ipſi competit; ſi hodiernam experientiam conſulas, minime tuetur priſtinam gloriam; ſed multis aliis & quidem ſimplicibus cedit medicamentis. Nam & in febribus malignis, ad quarum virus edomandum inſigniter valere celebratur, fert poſteriores. Quid? quod dubitant nonnulli vſum eius hic innocentem eſſe, præſertim cum ſæpe turbas det ac in nouiſſima Polonorum peſtilentia ferales effectus ediderit, adeo vt ea graſſante theriacam publico magiſtratus edicto proſcriptam aliquando legamus.

5) Certe in vero periculo teneriorībus minus conuenit theriaca, ſed relinquitur potius plebi & ruſticis, qui vt ei ſuperſtitioſe fidunt, ſic incongruentem hanc mixturam robore ſuo facilius concoquere poſſunt, eademque leuiores morbos felicius depellunt.

6) Extus ea adhibetur in cephalalgia (ſed caute) vomitu nimio, colica, morſu & ictu venenato. Neque tamen hic quoque iis laudibus digna eſt, quibus vulgo condecoratur.

7) Theriacam cœleſtem quantum ſublime nomen effert, tantum quoque deprimit inconcinna multiplicium farrago. Ad minimum operoſo labori & ſumtibus parcere, opiumque correctum cum paucis ſimplici-

um

um alexipharmacorum extractis miſtum eodem effe-ctu dare poſſemus. Reuera enim hæc maſſa nequaquam diuinis virtutibus excellit, ſed potius circumſpectum ſui vſum poſtulat in febribus, doloribus ſpaſticis &c. nec temere præſcribenda eſt, niſi anodyni alicuius vtilitatem præſentis morbi ſtatus edoceat.

126. TINCTVRA BEZOARD. MICHAELIS.

1) Huius compoſitio varie deſcribitur; ea quidem, quam Schrœderianæ pharmaciæ editio nouiſſima tradit, magnam ingredientium multitudinem oſtentat, e quibus ſi plurima reſecarentur, idem fortaſſe aut melior adpareret effectus.

2) Videtur autem calidioribus vegetabilibus adhuc nimis referta, quamquam opio (vt pleræque aliæ ſolent) non adeo imbuta vel corrupta. Quapropter non contemnenda penitus, cæterum temperatioribus mitiganda eſt. Nec ineptum eſt, illam cum mixtura ſimplici mixtam parcius exhibere.

127. Vltimo non plane reticenda videtur *apricatio*; qua veteres philoſophos Græciæ ſe vel delectaſſe vel ab imminentibus morbis præmunire voluiſſe legimus. Sed notandum eſt, eosdem ſimplici victu contentos plerumque parcius & durius, quam Germanorum mos eſt, vixiſſe, adeoque a nimia humorum abundantia liberos facilius æſtum ſolis ad vſum quendam ſudoriferum pertuliſſe. In noſtro autem climate idem imitari vix conſultum fuerit, niſi vel easdem frugalitatis regulas amplecti, vel quotidianas corporis exercitationes adiungere placeat, quibus futurum eſt, vt ſub ſolis ardore magis magisque indureſcamus, & non ſecus, ac agricolæ aliique laborioſi operarii, qui ruſtica hac apricatione gaudent, diu vegeti & a morbis chronicis tuti viuamus.

TABVLA V.
DE
DIVRESI.

I. DEFINITIO.

Diuresis est euacuatio seri salino - oleoso - mucilaginosi, quod in renibus secernitur & per meatus vrinarios eliminatur. Deriuatur a διὰ, per & οὐρέω, mingo.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Diuresis est
   1) vel *spontanea* seu *naturalis*, qua natura serum noxium quotidie ex corpore proscribit.
   2) Vel *artificialis*, quæ per congrua remedia in eumdem salutarem finem instituitur.
2. *Materiæ*, quæ per vrinosum laticem excernuntur, sunt
   1) vel *ordinariæ*, nempe aquosæ, mucidæ, salinæ, oleosæ & terreæ.
   2) Vel *extraordinariæ*, quæ in statu præternaturali obseruantur, videlicet sanguineæ, saniosæ, vlcerosæ, purulentæ, sabulosæ, calculosæ.
3. Quem ad modum diuresis *naturalis* ordinarie quidem placide & sine molestia succedit, non numquam autem ingentibus doloribus spasticis absoluitur: ita & *artificialis* diureseos promotio his phænomenis circumscribitur. Namque
   1) modo placida *humorum* alteratione & aliorum impedimentorum remotione diuresin ita adiuuamus, vt effectus diureticus sine incommodis obtineatur.
   2) Modo vehementioribus remediis *vias* stimulamus, atque hac ratione diuresin quibuscumque spasticis motuum exacerbationibus *directe* & *positiue* vrgemus, vti sub *modo operandi* fusius indicabimus.

III. *IN-*

III. *INDICANTIA.*

1. Diuresis placida & moderata vbique ferme suum vsum ostendit. Quem ad modum enim naturalis huius excretionis successus ad principes, necessarias & quotidianas corporis expurgationes omni iure referenda est; ita non facile datur morbus, siue sit chronicus, siue acutus, in quo artificialis huius euacuationis promotio, quando leniter instituitur, incommoda aut damnosa esse possit.

2. Speciatim conducit in febribus, præcipue declinante paroxysmo, & quando solutio morbi per diuresin speranda est.

3. Paullulum efficacior diuresis requiritur in chronicis adfectibus e. g. in scabie, ictero, hydrope, stranguria, dysuria, ischuria, sabulo renum & vesicæ. Item in mensium obstipatione.

4. Diuresis autem *positiua* & *directa*, quæ per remedia stimulantia instituitur, angustissimis terminis definita est, vti sub cautelis dicetur.

IV. *INDICATA seu REMEDIA.*

Hæc ab auctoribus ob diuersam indolem in tres gradus distribuuntur, de quibus sub *cautelis* dicemus speciatim.

A. VEGETABILIA.

1. *Radices.* Allii
Apii
Ari
Aristolochiæ
Asparagi
Bardanæ
Carlinæ
Caryophyllatæ
Ceparum
Dauci seu pastinacæ syluestr.
Dictamni albi
Eryngii
Fragariæ
Gentianæ rubræ
Graminis
Helenii
Herniariæ
Imperatoriæ
Leuistici.
Nasturtii
Ononidis
Pareiræ brauæ
Petasitidis
Petroselini

Pimpinellæ albæ
Raparum
Raphani
Saxifragæ
Squillæ
Valerianæ
Vrticæ minoris.

2. *Herbæ.* Capilli veneris
Chærefolii
Hederæ terrestris
Linariæ
Nasturtii
Petroselini
Veronicæ
Virgæ aureæ.

3. *Flores.* Arnicæ
Bellidis
Genistæ
Hyperici
Linariæ
Violarum.

4. *Semina* & *fructus*
Bardanæ
Carui
Corticum aurantio-rum
citri
Cumini
Dauci
Hyperici
Milii solis
Sileris montani
Violarum
Vrticæ
Amygdalæ amaræ
Baccæ alkekengi
Baccæ iuniperi
Lauri
Fructus cynosbati
Nuclei persicorum,
Cerasorum.

6. *Gummi* - resinæ pleræque
Ammoniaci
Bdellii
Galbani
Iuniperi
Olibani
Sagapeni.
Terebinthina
Balsamus de Copaiua
Peruuianus.

7. *Ligna*
Fraxini
Guaiaci, seu sanctum
Iuniperi
Nephriticum
Sassafras.

8. *Salia vegetabilium* alcalia fixa
Cardui benedicti
Fullonum
Genistæ
Imperatoriæ
Ononidis
Stipitum fabarum
Tartarus & eius præparata, e. g.
Vitriolatus
Tartarisatus
Crystalli
Terra foliata & eius liquor

Sal

Sal
Spiritus
Tinctura.

B. MINERALIA.

Antimonium crudũ
eius
clyssus tartari
satus
tinctura
Borax
Calcis viuæ spiritus
Cryſtallus præparata
Lapis Iudaicus
Lyncis
Nephriticus
Lunæ cryſtalli
Nitrum depuratum
antimoniatũ
regeneratum
eius liquor fixus
spiritus acidus
& dulcis
Salia media, digeſtiua, e. g.
tartarus vitriolat.
arcanum duplicatum
nitrum antimoniatum
polychreſt.
Salia volatilia vrinosa
commune regenerat. & eius
spiritus
Succinum & eius essentia

C. ANIMALIA.

Aselli
Bufones
Calculus humanus
Cantharides
Conchæ præparatæ simplices, & acido saturatæ.
Cornu cerui spiritus
Eboris spiritus
Lapides percarum & carpionum præparati
Lumbricorum terreſtrium puluis, & spiritus
Oculi cancri
Ranæ
Sanguis hirci
Scarabæi maiales, melle subacti
Scorpiones
Tali leporis
Teſtæ ouorum ſtruthio-cameli.

V. *MODVS OPERANDI.*

1. *Materiales qualitates*, quocumque modo illæ agant, non absoluunt actum diureticæ euacuationis. Quicquid enim de organorum habilitate, de humorum serosorum abundantia, de passiuis lapsibus, de ſtimulis salinis, vel

de ſpecifico renibus inſidente fermento vulgo profe-runt, illud ad formalem huius excretionis rationem ex-planandam non ſufficit.

2. Licet enim per remedia materialia & humores corrigan-tur & ad horum transmiſſionem viæ colatoriæ apten-tur & patulæ reddantur; docet tamen experientia, quod his omnibus ſaluis vrinæ ſecretio & excretio non raro ceſſare ſoleat. Immo ſenſibilitas ſubiectorum di-ſcrepans efficit, vt alii homines a leuibus materialibus cauſſis adficiantur, quibus alii vix attinguntur, e. g. ce-reuiſia impura ſenſibilibus importat ſtranguriam, id eſt motus ſtrictorios, eliminationem rei moleſtæ reſpici-entes, quem adfectum minus ſenſibiles non experiun-tur.

3. Hinc neceſſe eſt, vt organis ſaluis & humoribus præpara-tis accedat *director*, qui *motibus* congruis & ordinatis v-niuerſum actum complete, finaliter & ſalutariter dirigat & conſummet.

4. Inuitatur autem & excitatur hic director ad actum hunc diureticum per cauſſas *materiales*, nempe per remedia illa, quæ diuretica audiunt, & in ſequentes claſſes di-ſtribuuntur.

1) *Primam claſſem* conſtituunt diluentia, emollientia & lubricantia, quæ humores ad faciliorem ſecretionem & excretionem præparant, & organa colatoria magis peruia reddunt. Huc referri poſſunt ſpeciales illæ circumſtantiæ, quando materia mucida, ſabuloſa, vel plane calculus in viis vrinariis hæret, & dicta remedia expoſcit.

2) Ad *ſecundam claſſem* pertinent reſoluentia & abſter-gentia, quæ *ſerum ſpiſſum* efficacius, quam prioris claſſis remedia attenuant. Quo ſpectant præcipue radices & herbæ ſuperius indicatæ, & alia acria, pin-guia, reſinoſa, e. g. gummi-reſinæ, ſuccinum, tere-binthina, extracta reſinoſa, ligna antiuenerea, plan-tæ antiſcorbuticæ. His adnumeramus recentiorum *arnicam* & *parciram brauam*.

3) Ad

3) Ad *tertiam classem* referenda sunt *absorbentia nitrosa* & antispastica, quæ humores *nimium tenues* corrigunt, orgasmum illorum temperant & stricturas versus renes spasmodicas demulcent.

4) Ad *quartam classem* pertinent *salina*, quæ non solum efficacius incidunt & colliquant, sed etiam *salsedinem seri* augent, & hac ratione naturam excitant, vt contra domesticam æque ac peregrinam acrimoniam motibus euacuatoriis alacrius insurgat. Eius modi remedia sunt salia acida, & alcalina, eaque tam fixa quam volatilia, item salia media. Ex acidis principem locum obtinet spiritus nitri purus, dulcificatus, deinde spiritus salis communis, non item spiritus vitrioli. Ex alcalinis volatilibus, iisque mitioribus sunt spiritus cornu cerui, lumbricorum terrestrium, eboris, quibus adiungimus spiritum tartari. Fixa alcalia partim indifferenter vrinam pellunt, partim specifici quid habere creduntur e. g. in hydrope peculiarem sibi vsum vindicarunt sal stipitum fabarum, genistæ, ononidis, imperatoriæ. *Confer Paracels. in macr.*

5) *Quintam classem* formant illa, quæ principiis suis acribus humores non tantum potenter colliquant, sed & naturam ad motum renum relaxatorium directe, immediate & specifice stimulant. Huius tenoris sunt ex insectis millepedes, scorpiones, bufones, cantharides &c.: item salia volatilia, quæ, præter effectum præcedente classe indicatum, præcipue etiam in vias agunt.

VI. *MODVS ADPLICANDI.*

Hic respicimus potissimum diuresin per remedia positiua stimulantia. Cum aliis enim blandioribus non facile aberratur.

1. *Debita corporis præparatio* præmittatur,
1) per aluinarum sordium blandam eliminationem.
2) Per sanguinis abundantis, si vrgeat, imminutionem.

 2. *Ipsa*

2. *Ipsa diureseos promotio* instituatur *per gradus.*

1) Ante omnia impedimenta remoueantur.

a) Quando *calculus* meatum vrinarium occludit hic prius remoueatur, siue per catheteris adplicationem, siue per lubricantia & emollientia, quo nomine decoctum *Foresti* nephriticum commendabile est.

b) Præsente *caruncula venerea*, hæc per congrui septici adplicationem absumatur. *Vid. Hildanus.*

2) Deinde *humorum* correctio & *viarum reseratio* respiciatur. Vnde

a) si humores nimium spissi sint, attenuentur per diluentia & blanda resoluentia.

b) Quando autem nimium agiles & tenues sunt, inuoluantur per absorbentia & nitrosa.

c) Viæ renales quando spasticis stricturis coërcentur, antispastica cum nitrosis & absorbentibus exhibeantur. Clysteres etiam egregium hic præstant vsum.

3) His non sufficientibus efficaciora resoluentia, vel salina propinentur, quo nomine præcipue laudamus essentiam vincetoxici & salia media.

4) Denique, si necessarium fuerit, diuresis per stimulantia specifica directe promoueatur. Et hic quidem, quæ mitiora sunt, præmittantur, e. g. succus raphani ab vnciis iv. ad vj. spiritus lumbricorum terrestrium.

5) Ceterum opportunum tempus exhibendi, quod est in declinatione paroxysmorum, vbique obseruetur.

6) Nonnumquam etiam conuenit diuretica *externe* adplicare, e. g. cepæ sub cineribus assatæ & externe adplicatæ in stranguria mitius, item oleum scorpionum, lumbricorum terrestrium; fortius autem cantharides operantur.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Quem ad modum *blanda* diureseos promotio amplissimam in praxi habet vtilitatem & in omnibus fere morbis

bis conuenit; ita positiuam & directam huius excretionis stimulationem, si promiscue instituas, infestam & sæpe periculosam esse, monent practici.

2. Hinc necesse est, vt *contra indicantia* sollicite mente teneantur. Sunt autem sequentia:

1) plethoram insignem quam maximo esse impedimento *Riuerius* passim testatur; præcipue quando congestio plethorica versus renes facta est & vel stasin nephriticam, vel mictum cruentum minatur, quo casu venæ sectio debet præmitti, subiunctis temperantibus nitrosis.

2) Res præternaturales in viis vrinariis e. g. calculus, caruncula venerea, grumus sanguinis, tenax mucus.

3) Spasmodica renum constrictio arctior.

4) Reliqui morbi spastico-arthritici: materia enim tartarea, quam vulgo hic fingunt, & per diuresin eliminare student, minimæ est considerationis.

3. In calculo pellendo a fortioribus diureticis maxime cauendum est; nitrosa autem & relaxantia, cum præclarum vsum leni modo adferant, plurimis in dies magis approbantur.

4. In morbis ex cacochymia salsa productis, e. g. in scabie diuretica directa directum non habent locum; deturbant enim materiam illam noxiam ad viscera. Hinc vel cum obtundentibus vel discutientibus sunt coniungenda.

5. Quicumque ægri in statu sano largam vrinæ excretionem habere consueuerunt, illis, ne hæc in aduersa valetudine supprimatur, tanto diligentius prouidendum est.

6. Dantur subiecta, quæ per periodos, e. g. singulis mensibus, vel circa æquinoctia largam lotii emissionem sponte naturæ magno cum leuamine experiuntur. Hinc necesse est, vt si in his qualiscumque defectus oriatur, congrua arte succurramus.

7. Radix allii.

1) Allii admodum variæ occurrunt species: nos intelligimus vulgarem illam domesticam, culinis familiarem.

2) Hu-

2) Huius enim radix vel bulbus, principiis scatens valde acribus mucilagine tenui temperatis, inter ceteras, quibus pollet, virtutes, insigni vi abstergendi, resoluendi & vrinam mouendi eminet.

3) Quapropter eius vsus laudatur præcipue in adfectibus mucidis pectoralibus, cachecticis, hydropicis, colicis flatulentis, verminosis, scorbuticis, hysterico-hypochondriacis. Sed notandum est, multos eius odorem grauem & saporem refugere, teneriores quoque validam illius operationem minus bene ferre.

4) Vnde potius robustis plebeiis & rusticis conuenit, quorum etiam cum plurima mala ipsamque pestilentiam abegisse dicitur, rusticorum theriacæ nomen consecuta est.

5) Allium quoque ipsi nautarum vulgo comestum euporiston est, quo se aduersus scorbutum præmuniunt.

6) Quem ad modum etiam quibusdam peregrinantibus in vsu est, ad adpetitum conseruandum, allii capita cum vino deglutire.

7) In ipsa nephritide & calculo allii vsum noxam attulisse, exempla nos docuerunt.

8) Res est memoratu dignissima, quod Hungari ideo hæmorrhoidali fluxui magis expositi sint, quia allii crebriore vsu delectantur.

9) Odontalgiæ mederi ope allii flexuræ cubiti eiusdem lateris, quo dentis persentiscitur dolor, adplicati, experimentum est in vulgus notum.

10) Exhibetur vero vel interne, cum apto vehiculo e. g. aqua iuniperi, vel adplicatur contusa prius externe, videlicet regioni pubis.

8. Radix apii.

1) Est hæc e partibus alcalinis parcius nitrosis & sulphureis atque aliqua mucilagine conflata; simulque adnumeratur radicibus quinque aperientibus maioribus.

2) Hinc

2) Hinc vtilis esse perhibetur in malis cachecticis, atrophicis, ictero, obstructionibus viscerum, calculo, vlceribus &c.

3) Non adeo autem amplius vsitata est, neque, si experientiam fidam consulamus, viscerum oppilationibus, quæ plerumque admodum contumaces sunt, medetur, neque nephriticis temere offerenda est. Frustra quoque ad epilepsiam aut colicam tollendam commendatur.

4) Meretur interim diætetica inter atque culinaria, vrinam cientia, suum locum.

5) Ad lactis abundantiam coercendam externe cum semine coriandri & aceto adplicatam commendat *Ettmüllerus*.

9. RADIX ARI.

vid. tab. de diaphoresi.

10. RADIX ARISTOLOCHIAE ROTVNDAE.

1) Dicitur quoque alias aristolochia caua, germanice Hohl-Wurtz. Item fumaria bulbosa.

2) Radix principia fouet inprimis sulphurea acria & amarissima; hinc sanguinem vehementer commouet & excalefacit.

3) Destinatur proinde potissimum adfectibus mucidis chronicis, tumoribus, cachexiæ, chlorotidi, fluori albo aliisque menstrui fluxus vitiis, atque inter emmenagoga validiora numeratur; vnde colligimus vsum eius parciorem & cum primis in lochiis atque secundinis propellendis cautissimum esse oportere.

4) Ob insignem amaritiem radix hæc quoque anthelminticis accensenda videtur.

5) Quas vero laudes ipsi vulgo admetiuntur in podagra, phthisi, hæmoptysi & morbis acutis; illas experientia non confirmat.

6) Externe vtilior est & confert in carie ossium, vtero prociduo, vlceribus sordidis, itemque ad dolores spasticos ac flatulentos, qui partum excipiunt, tum etiam ad tumores ab inflammatione liberos discutiendos.

Roborat enim laxas partes, & repellit interdum vehementius, quapropter in scabie cautim adplicanda est.

7) Vsurpari potest pulueris, infusi aut essentiæ forma.

11. RADIX ASPARAGI.

1) Constat e partibus mucilaginosis, aliquantum nitrosis & alcalinis, vt loquuntur, terreis. Hinc segniorem se gerit in absterfione & diuresi adiuuanda, quamuis turiones eius comestos vrinam valde fœtidam & graveolentem reddere notissimum sit.

2) Veteres radicem hanc quinque aperientium classi assignarunt, sed quantum experientia hodierna docet, immerito; siquidem in obstructionibus & scirrhis viscerum, cachexia, hydrope &c. nusquam tam efficaciter operatur.

3) Frustra quoque aiunt eam valere ad calculum, scorbutum, spasmos, epilepsiam, sterilitatem, quam vltimam potius (si aliis credas) inferet, aut certius intactam relinquet, quam profligabit.

4) Quamuis igitur in his aliisque exspectationem fallat, tamen haud vane specificam vim in mictu cruento possidere creditur, vtpote in quo moderando virtutem huius radicis in forma thee adsumtæ pluries experti sumus.

12. RADIX BARDANAE MAIORIS

vid. tab. de diaphoresi.

13. RADIX CARLINAE.

vid. tab. de diaphoresi.

14. RADIX CARYOPHYLLATAE.

vid. tab. de diaphoresi.

15. CEPAE.

1) Fœcundæ sunt principiis subtilibus salinis acribus, tenui mucilagine interspersis, ideoque satis valenter abstergunt, attenuant & diuresin mouent.

2) Conueniunt propterea in morbis a sero & lympha spissa corrupta pendentibus, tumoribus, cachexia, hydrope, catarrhis diuturnis mucidis, in sordibus re-

num

num vlcerosis adeoque prophylactice in calculo, denique in scorbuto, vbi a nautis crebro vsurpatur.

3) Adiuuant quoque concoctionem, motusque hæmorrhoidales subinde cient, & grassantibus epidemicis febribus ab earum insultu præmunire dicuntur.

4) Deposcunt autem robustiorem vtentium constitutionem, & sicubi simplex nephritis adest, non temere suadendæ sunt. Halitus quoque ceparum & allii externus oculis nocere potest, interne vero data neutiquam ea damna visui inferunt, quæ permulti inde superstitiose verentur.

5) Cæterum vsus ceparum internus magis diæteticus est quam pharmaceuticus.

6) Externe cepæ assatæ applicantur ad vrinam suppressam eliciendam, ad tumores duros emolliendos, ad maturandas hæmorrhoides tumentes omniaque apostemata tam maligna quam benigna. Et sane vsus earum hic commendabilis est, non secus ac in ambustis partibus, quæ a cepis leuiter mollitis aut illarum succo optatum leuamen recipiunt.

16. Radix davci seu pastinacae sylvestris.

1) Hæc minus vsitata est, nec temere adhibenda, si verum est, quod *Willisius* scribit, ipsam comestam delirium inducere; etsi de eo merito ambigatur.

2) Prostat in officinis semen dauci duplex nempe 1) Creticum, quod suauissimum aromatis odorem spirat, sed rarum est & 2) nostras Cretico viribus haud absimile, ideoque in eius locum merito surrogandum.

3) Pertinet ad sic dicta semina calida minora, & cum semine apii cumini &c. eumdem fere effectum edere obseruatur.

4) Laudatur alias ad dolores partus, suppressionem mensium & vterinam suffocationem tollendam, præcipue vero eius virtus calculum tam præcauendi, quam si præsto sit, frangendi ab *Helmontio*, *Boyleo*, *Ettmüllero* aliisque extollitur, in quem vsum Angli etiam hoc semen cum cereuisia fermentandum curant. Sed

cum alii tam salubrem illius vim nondum experti sint, antequam iis encomiis credamus, pluribus & certioribus opus est documentis.

17. RADIX DICTAMNI ALBI.

vid. tab. de diaphoresi.

18. RADIX ERYNGII.

1) Coaluit e principiis mucilaginosis, parcius sulphureis & nitrosis, vnde paullulum abstergendi & vrinam ciendi vires quasdam mutuatur.

2) Equidem constat, hanc radicem vulgo quinque aperientibus adsociari, sed rarius eam præscribunt practici, procul dubio, vsu edocti, ad reserandum hepar aut lienem obstructum parum valere.

3) Decantantur etiam illius laudes in resuscitandis mensibus, in gonorrhœa, nephritide, epilepsia, item in stimulanda venere & augendo lacte; verum an fidis experimentis superstructæ sint, cum aliis dubitamus.

4) Hac igitur radice, vti compluribus aliis sine detrimento carere posse videmur.

19. RADIX FRAGARIAE.

1) Concreuit e partibus acidiusculis temperatis terreis, indeque tum parum adstringit, tum leuiter diuretica est.

2) Dicitur hinc herba pariter ac radix aperire viscera, inflammationes eorum solari, tollere dysenteriam, icterum, fluorem album, resistere venenis, sedare immodicos menses &c. Prædicatur porro, vt expultrix calculi omniumque vulnerum internorum & externorum consolidatrix. Quæ omnia si constanti veritate niterentur, magna vtique felicitate praxis abundaret.

3) Sed dolendum est ab experientia laudes hasce refelli, satisque compertum est suppetere nobis efficaciora, quæ in fragariæ locum sufficere possimus.

4) *Simon Pauli* radicem hanc in vino rubro decoctam commendat aduersus fluorem album. Verum & hoc

hoc cum cautione, ne quid præmature tentemus, imitandum eſt.

5) Aqua eius deſtillata vehiculi loco inſeruit in tractandis ſupradictis adfectibus; Fructus autem ſeu fraga apta ſunt ad æſtum & ſitim paullulum leuandam, nec tam facile, quam multi metuunt, corruptelas inferunt humoribus.

20. Radix gentianae rubrae.

vid. tab. de diaphoreſi.

21. Radix graminis.

1) Graminum varietas atque familia eſt ampliſſima, & numerantur a *Scheuchzero* vltra quadringenta; illa autem præciſe ſpecies, cuius radix diureticorum catalogo inſeri meretur, dicitur gramen caninum ſpica triticea, vulgo Queckſen dicta.

2) Principia habet parcius nitroſa ſalina acidiuſcula cum aliqua mucilagine, a quibus leuem abſtergendi virtutem fœneratur.

3) Eſt e cenſu quinque aperientium minorum, & pari modo, ac præcedens, magnis vulgo laudibus effertur in obſtructionibus viſcerum, ictero, calculo &c. præterea in hectica, hæmoptyſi, mictu cruento, dyſenteria.

4) Sed omnino per ſe debilius operatur, tales effectus, niſi meliorum conſortio ſtipata ſit, vix vnquam editura.

5) Cæterum hodie quoque euiluit, & rarius, niſi forte in decocto ad lumbricos infantum enecandos, propinatur.

22. Radix helenii.

vid. tab. de diaphoreſi.

23. Radix herniariae.

1) Dicitur & mille grana maior, ac herba eius tantum in vſum recipitur.

2) Hæc vero ad magnam dignitatem prouecta eſt, poſtquam *Hollerius* primum ac deinde alii excellentem eius virtutem herniis curandis parem compererunt.

3) Adhibetur itaque interne & externe in omnibus fere ramicibus, quamquam hodie non ambigatur, aptam deligationem cum debito regimine plus efficere posse.

4) Alias tanquam nobile vulnerarium proſtat, itemque ad icterum, renum vitia, calculum pellendum præcipue laudatur. In nephritide vero abſtinere conuenientius fuerit.

24. Radix imperatoriae.
vid. tab. de diaphoreſi.

25. Radix levistici.
vid. tab. de diaphoreſi.

26. Radix nastvrtii.
vid. tab. de diaphoreſi.

27. Radix ononidis.

1) Abundat hæc radix particulis ſalinis nitroſis, queis paucæ ſulphureæ interfuſæ ſunt; ideoque tum diureticam, tum reſoluentem & abſtergentem vim obtinet.

2) Adnumerant proinde eam quinque aperientibus minoribus paullo maiori iure, quam alias ante hac recenſitas, quippe in leuiore hepatis obſtructione & ictero, nec non in cachecticis & hydropicis malis non contemnenda eſt.

3) Diuturnum pulueris huius radicis vſum ſingulari & ſpecifica virtute paulatim conſumere ſarcocelen teſtantur *Matthiolus, Scultetus, Bartholinus, Ettmüllerus.*

4) Cœterum in calculo ſub iuſtis cautionibus; in odontalgia autem, hæmorrhoidibus cœcis &c. fere fruſtra adhibetur.

28. Radix parreirae bravae.

1) Hæc non ita diu ex America ad nos delata radix cum particulis ſcateat ſulphureis oleoſis & ſalinis acidis, qualitatem etiam oſtendit abſtergentem & diureticam.

2) Vnde quidem vſum eius ad vitia renum in primis traduxerunt & in ſpaſticis renum doloribus nephritide

& cal-

& calculo leniendo ſpecificas eius dotes reperiſſe ſe practici non nulli teſtantur.

3) In adfectibus ſeroſis quoque & hydrope haud inutilis deprehenſa, hodie a quibusdam ad rebellem podagram perdomandam adhibetur.

4) Cum autem huc vsque nondum ſatis perquiſita fuerit & præterea carius venierit, factum inde eſt, vt adhuc veriorum experimentorum penuria laboremus.

5) Datur alias ordinarie in decocto, rarius in puluere aut eſſentia.

29. Radix petasitidis.
vid. tab. de diaphoreſi.

30. Radix petroselini.

1) In hac radice aliis præponderant particulæ ſalinæ nitroſo-alcalinæ, vnde pariter generalis illa virtus abſtergendi, reſoluendi & vrinam propellendi exoritur.

2) Quapropter ad quinque aperientium maiorum numerum refertur & in omnibus morbis ab obſtructione viſcerum & glandularum natis, porro in omnibus mucidis & ſeroſis, præcipueque in calculo magnis vulgo encomiis ornatur.

3) His nos ſubſcribere non poſſumus; etſi petroſelinum diætetico maxime vſu hic præſcribi poſſit & vtique in mitiori talium morborum gradu conducat. Quamquam autem alias largius præberi queat ſine periculo conuulſionum aut vlla capitis offenſa, quam inde non nulli metuunt; cautius tamen in nephritide dandum eſt.

4) Extus ſat bene reſoluit & tumoribus mammarum nodoſis pluries cum fructu adplicatur.

5) In officina aqua eius deſtillata proſtat ſatis diuretica.

31. Raparvm radix.

1) Hæc radix itidem culinis notiſſima, quem ad modum ſucco temperato nitroſo exuberat; ita & vrinam le-

uiter

uiter mouendi & ſimul acrimoniam humorum demulcendi qualitates habere exiſtimatur.

2) In primis autem ſingularis laus decocto raparum præſertim exſiccatarum tribuitur, in raucedine, tuſſi ſicca, aſthmate, ſtranguria, dyſuria, item in quartana & melancholia, quarum vltimarum tamen firmas radices non facile euulſurum videtur.

3) Certius vero externe conferunt in pernionibus (vbi quidem flaccidæ aut gelu ante conglaciatæ rapæ aliis præſtare dicuntur) & ambuſtione. Præter hæc nec viſum adeo roborare, nec dentium aut podagræ dolores exſtinguere deprehenduntur.

4) Semen raparum quoque paſſim in vſu eſt & magnam ſui exſpectationem apud aliquos concitauit in ſuperandis venenis & febribus malignis, variolis & morbillis; ſed ambiguus eſt, quantum huc vsque innotuit, illius effectus.

32. RAPHANVS.

1) Plena eſt hæc radix particulis ſalinis acrioribus, mucilagine quadam & terra intertextis, a quibus maxime ſortitur vim ſuam incidendi, abſtergendi & diureſin adiuuandi.

2) Vſum proinde adfert in morbis abdominis longinquioribus a ſero mucido deprauato ortis, vt in cachexia, hydrope, obſtructionibus glandularum meſaraicarum itemque in ictero, ſcorbuto, catarrhis lentis chronicis, & (modo opportune) in renum vitiis, denique in vermibus necandis.

3) Quamuis autem, in primis eius ſemen, ad febres malignas morſusque virulentos valere dicatur, tamen hoc magis optabile eſt, quam veracibus experimentis ſatis adhuc dum adſertum.

4) Cæterum intus datam hanc radicem capiti & oculis debilioribus nocere aut podagricis adeo infeſtam exiſtere, fabuloſum eſt.

5) Externe in deliriis acutarum apponitur plantis pedum,

vti

vti alia sic dicta rubefacientia; an vero etiam e pestilentibus carbunculis, vt *Paræus* vult venenum potenter attrahat, vel vt *Forestus* scribit, verrucas pedumque clavos absumat, dubitatur.

6) Semen raphani parem cum radice facultatem propemodum obtinet.

7) Peruulgatæ satisque vsitatæ sunt adhuc duæ aliæ *raphani* species, nempe tum *raphanus satiuus minor* & *longus* præcedente longe mitior & suauior; tum *rusticanus* seu syluestris, qui multis *armoracia* vocatur.

8) Hæc vltima sicut vulgarem raphanum volatili acrimonia longe antecedit, ita & subtilius & valentius corpus adficit ac penetrat, nec propterea tamen humores insigniter accendere videtur.

9) Vtilis ergo est, in omnibus, vbi raphanus valet, morbis nec pigendum effectum edit in desiccandis vlceribus externis. Certe succus eius cum saccharo datus calculosos & hydropicos non plane deploratos, mirabiliter subinde alleuauit.

33. RADIX SAXIFRAGAE.

1) Hanc similiter diureticam radicem veteres ad detergendum renum mucum & calculum frequentius adhibuisse leguntur.

2) Hodie autem rarissime vsurpatur, quapropter plura de ea loqui supersedemus, præsertim cum indoles eius peculiaris parum perspecta sit & laudatas vires frangendi calculi vanas esse iam *Ettmüllerus* notauerit.

34. SQVILLA.

vid. tab. de emesi.

35. RADIX VALERIANAE.

vid. tab. de diaphoresi.

36. RADIX VRTICAE.

1) Hæc radix particulis sulphureis parcius, paulo largius autem salinis alcalinis imbuta, cæterum lignosa est, vnde quoque imbecillius abstergit & vrinam ciet.

2) Etsi enim præstantia illius in aperiendis visceribus, plurimisque malis depellendis vulgo mirum in modum

celebretur; tamen quascunque veras laudes vrtica meretur, eas potius herbæ, quam radici competere peritiores animaduertunt.

3) *Herba* igitur cum & maior & minor occurrit, hæc vltima ob insigniorem teneritudinem & efficaciam seligenda est.

4) Quemadmodum autem partibus salinis, acidis & subtilioribus terreis compositionem sui debet, ita hinc & resoluendi & simul adstringendi virtutem adepta est, ideoque vtilis in omnibus sanguinis profluuiis, inprimis in hæmoptysi, (vbi pro specifico habetur) in hæmorrhagia narium, vteri, hæmorrhoidibus nimiis, fluore albo.

5) Commendatur præterea in viscerum obstructione, ictero, asthmate, tussi quacunque, calculo, vlceribus externis repurgandis; quæ omnia licet haud satis explorata sint, tamen solertiore inuestigatione digna videntur.

6) Incertior adhuc illius efficacia est in arthritide vaga, malo hysterico, & dentium doloribus.

7) Vsurpatur tam interne quam externe in decocto, vel quod fere præstat, in succo.

8) Semen eadem, qua herba, virtute pollet, incassum vero ad sterilitatem tollendam exhibetur.

37. Herba capilli veneris.
vid. tab. de diaphoresi.

38. Herba chærefolii.
vid. tab. de diaphoresi.

39. Herba hederæ terrestris.

1) Sicut hanc herbam eadem fere principia constituunt, quæ præcedentem vrticam, nisi quod subtile sulphureum huic magis accesserit; ita & generatim parem ei facultatem inesse intelligimus.

2) Dilaudatur proinde in omnibus fere malis, quibus vrtica destinatur, sigillatim vero in renum vitiis, mictu cruento, nephritide, calculo; porro in atrophia, vomica pulmonum; confer. *Ettmüllerus*; excellens enim vul-

vulnerarium censetur, & a *Paracelso* specificorum vlcera ab intra purgantium classi attribuitur.

3) Cæterum pro herba pectorali habetur. Laudes autem illius in conciliando febrientibus somno, in dentium & capitis doloribus, in surditate, gangræna, cancro, strumis, nodisque podagricis discutiendis admodum dubiæ adhuc sunt, & ex parte nauseosam sapiunt hyperbolem.

4) Vsurpatur vt vrtica, vel exsiccata in decocto, vel recens in succo.

40. Herba linariæ.

1) Hæc minus in vsu est, nisi quod cum floribus in vnguentum notissimum, cui nomen suum impertit, redacta hæmorrhoidibus cœcis adplicari soleat, ac subinde aliquantum leuaminis adferre videatur. Notandum autem est, in tumentibus nihil efficere hoc vnguentum, nisi vel iam paullulum exulceratis vel ad vlcerationem proximam inclinantibus.

2) Alioquin huic herbæ amaræ calefacienti & abstergenti ac diureticæ assignantur vberiores non minimæ virtutes, quas tamen, vt aliarum plurimas, ob necessariorum experimentorum inopiam nondum satis explicatas habemus.

41. Herba nastvrtii.

vid. tab. de diaphoresi.

42. Herba veronicæ.

1) Principia habet cum hedera terrestri fere communia, nisi quod sal eius propius ad salis culinaris indolem accedat; indeque tonico-adstringentem, paululum resoluentem & diureticam arcessit qualitatem.

2) Gloriosas igitur & nomine suo dignas vires consecuta dicitur in omnibus pectoris præcipue adfectibus, tussi, asthmate, punctionibus laterum, vomica pulmonum &c. itemque in vlceratione renum & calculo, namque & præstantissimum vulnerarium iudicatur. *Confer. D. Franci Veronica Theezans.*

3) Commendamus hæc vlteriori experientiæ, & monemus

tantum, ſi, vt vulgo fit, in forma thée vſurpetur, imbecillem eſſe veronicæ facultatem; quapropter vt hæc melius euehatur, neceſſe eſt, præmonſtrante *Illuſtri Stahlio* (*in diſp. de pectoris adfectibus*) herbam vino infuſam & per 10. vel 12. dies maceratam eo vsque deſtillare, donec liquor tranſiens ſpiritum vini referat perquam dilutum. Hic liquor longe efficacius, quam quicquam aliud e veronica pectori conſulit & in recentiori tuſſi hectica abdominis & phthiſica, ſæpius, aliquando etiam in brancho & aſthmate ſenili, optato cum euentu ſe nobis approbauit.

4) Veronica alias quoque extollitur in ſcirrho lienis, colica, hydrope, febribus, peſtilentia, ſterilitate, morſibus virulentis &c. quibus tamen honoribus immerito onerari videtur.

5) *Ettmullerus* notat, Tyrolenſes bronchocele adfectos non ſe tantum, ſed & porcos ſuos eodem morbo laborantes decocto & pulmento huius herbæ ſanare.

6) Extus ſalubriter, docente *S. Paulli*, clyſteribus incoquitur, qui quidem ſingularem inde vim combibunt ad deliniendos ſpaſmos colico-hyſtericos & nephriticos.

43. HERBA VIRGÆ AVREÆ.

1) Dicitur quoque conſolida Saracenica, vel mas vel femina. Prioris flores ad alas foliorum enati, & in ſpicam laxiorem diſpoſiti, poſterioris vero flores in vmbellas digeſti conſpiciuntur.

2) Contexta eſt e moleculis ſalinis & terreis ſulphurea amaricante quadam portione intermiſtis, atque huic compoſitioni acceptam refert vim ſuam moderate adſtrictoriam, abſtergentem & parce diureticam.

3) Collaudatur inde vnanimi auctorum conſenſu tamquam egregium prorſus traumaticum, quo nihil fere in prauis vulneribus ac vlceribus præſtabilius & conuenientius dari poſſit. *Paracelſus* quoque iam plantis illam adnumerat vlcerum ſordes ab intra, vt loquitur, detergentibus.

4) Et

4) Et ſane tum hic, tum in vomica pulmonum & vlceroſo renum ſtatu calculum plerumque comitante, vtilis reperta fuit.

5) Cæterum hanc herbam calculum frangere, hepar & ſplenem oppilatum reſerare, percurare hydropem, dyſenteriam &c. facilius dicitur, quam indubiis documentis probatur.

44. Flores arnicæ.

1) Hæc planta quia minus huc vsque cognita & vſitata, in officinis etiam raro genuina proſtat; natiuos eius characteres ſubiicere operæ pretium erit. Creſcit autem affluentius in regione Variſcorum prope Græcium & Plauiam, itemque in Bohemia, & in cubitalem caulis longitudinem aſſurgens, foliis binis in ſuperficie paullulum hirſutis ex aduerſo naſcentibus, tot ramos diſpergit, quot flores prolaturus eſt. Flos apparet radiatus, ſemifloſculis, qui coronam conſtituunt, circa baſin in tubulum rotundum abeuntibus atque ibi crinium inſtar ſe oſtendentibus. Cæterum aureo colore, dum recens, ſpecioſior, deinde fit pappoſus; idque longe citius, ſi ad exſiccandum reponatur. *conf. D. de la Marche diſp. de arnica.*

2) Cum vero doronici ſpecies ſit, ideoque a *Tournefortio* doronicum plantaginis folio alterum *C. Bauhini* adpelletur, communi opprobrio virulentam eſſe hanc herbam quidam pronunciarunt, ſed prorſus immerito; vt iam videbimus.

3) Conſtat e principiis ſalinis, tenuioribus terreis & ſulphureo-reſinoſis, indeque generalem reſoluendi & diureſin ciendi qualitatem haurire colligitur.

4) Speciatim vero in contuſionibus & reſoluendo ſanguine coagulato a lapſu, nimii oneris geſtatione &c. aliis remediis, quantum conſtat, præualet, admirabilemque & ſpecificam ſui virtutem in plurimis exemplis nobis approbauit, quemadmodum etiam a *Ioh. Mich. Febrio* lapſorum panacea nuncupatur.

5) In paralyſi quoque & contractura tollenda ſæpe plus

huius ſimplicis herbæ ope, quam maiore aliorum adparatu efficere potuimus, neque minus eandem in nephritide, arthritide, laterum doloribus chronicis aliquantum profuiſſe obſeruauimus.

6) Cæterum mirum id quidem eſt, ſed tamen aliquot experimentis probatum, lapſis ſolos flores ad ſalutem ſufficere; in contractura autem aliisque malis (ſiquidem meliorem effectum deſideres) plantam integram cum radice præſcribi oportere.

7) Denique, cum *Langius* arnicam ad emetica referens ſcrupulum tentaturis iniicere poſſet, notandum eſt, quamuis hæc herba in quibusdam vomitum cieat, complures tamen a decocto nec nauſeare nec vomere. Plerumque autem vſum eius dolor partis adfectæ ſalutari indicio ſubſequitur.

8) Datur in decocto vel infuſo & ad p. j. vel ij. vna aquæ ſimplicis vel cereuiſiæ menſura recipitur. Decoctum efficacius eſt, citiusque curationem abſoluit, ſed quia ſimul maiorem nauſeam creat, ſatius erit tenerioribus infuſum, vtpote iucundius minusque validum, per vices diutius propinare.

45. FLORES BELLIDIS.

1) Referti ſunt particulis ſalinis acidis, ſubtilioribus terreis & parcius ſulphureo-reſinoſis. De omnibus participant tam hortenſes, quam pratenſes, ita tamen, vt illi leniſſimi, hi paullo minus mites, herba autem aliquantum acerbior videatur. Exiſtit hinc eorum vis roborans, moderate adſtrictoria & abſtergens.

2) Valet itaque, præcipue pratenſis, ad nimiam partium internarum laxitatem, ad vulnera, ad hæmorrhagias, denique ad ſtagnantes alicubi humores paullulum reſoluendos.

3) Laudem alias habet in aperiendis viſceribus, in ſpirandi difficultate, ſcorbuto, hydrope, item in arthritide, ramicibus, ſtrumis &c. ſed hæc tantiſper, dum clarior experientiæ lux affulſerit, ad incertum reuocantur.

4) Paul:

4) Paullo plus efficit in incipiente tussi phthisica, & sanguine coagulato discutiendo, eosque releuat, quibus a potu frigido calenti corpori repente ingesto grauiora obtigerunt incommoda. In huius modi enim casu a *Mindcrero* aliisque practicis vt eximium specificum celebratur.

5) Tinctura florum bellidis officinalis frequenter vsurpatur ad temperandum æstum in congestionibus vehementioribus & febribus, itemque ad minuendas immodicas hæmorrhagias; sed moderate adhibenda est.

6) Cæterum ad vsum parantur e bellide decocta & acetaria.

46. FLORES GENISTÆ.

1) His innexa sunt principia salina acida cum mucilagine & terra calcaria permista, indeque qualitas valde abstergens & diureseos concitatrix deducitur.

2) Adhibentur ergo non sine fructu in cachexia, hydrope, ictero, & menstruis imminutis aut decoloratis. In renum vitiis autem & calculo magna cautione & vix nisi ad prophylaxin quandam præscribi oportet.

3) Nondum satis probati sunt in scorbuto, quartana, scirrho lienis; frustraque eorum virtus ad podagram & scrophulas eradicandas exaggeratur.

4) Ordinantur flores in puluere vel decocto vel conserua. Cineres & sal genistæ infusis diureticis adduntur.

47. FLORES HYPERICI.

vid. infra sub semine hyperici.

48. FLORES LINARIÆ.

vid. sub herba linaria.

49. FLORES VIOLARVM.

vid. sub semine violarum.

50. SEMEN BARDANÆ MAIORIS.

vid. tab. de diaphoresi.

51. SEMEN CARVI.

1) Huic semini principia temperata sulphurea oleosa, atque

que aromatica qualitatem impertiunt resoluentem, discutientem & roborantem.

2) Itaque sicut in culinis principale iam *Plinii* tempore fuit, ita hodie varia cum vtilitate a medicis in subsidium vocatur ad corrigendam primarum viarum pituitam, atoniam, flatulentiam & colicam inde oriundam; porro ad diarrhœam & dysenteriam, itemque mucidos catarrhos, renum vitia, cachexiam, morbosque feminarum ex imminuto aut decolori mensium statu subnatos, dolores post partum &c.

3) Etsi vero in his vsum suum vtique præstet; tamen immodicis laudibus non est onerandum. Multo incertius autem ad restituendum visus acumen & vertiginem (nisi quidem e ventriculo symptomatica acciderit) & memoriæ debilitatem tollendam commendatur.

4) Extus idoneum est ad varias congestiones humorum, stases & tumores discutiendos.

5) Vtimur eo vel in tragæa vel in decocto. Prostat etiam aqua & oleum destillatum: quod tamen, vti alia olea ætherea, parcius interne porrigendum est.

52. Cortices avrantiorvm.
vid. tabul. de diaphoresi

53. Cortices citri.
vid. ibid.

54. Semen cvmini.

1) Deuehitur ad nos ex Italia, eiusque non tantum principia, sed & effectus conueniunt cum caruo, quod alias cuminum nostras & pratense adpellatur.

2) Præscribitur quoque tympaniticis, singultu & anhelitu fœtido laborantibus, similiter, vt *Solenander* laudat, flatulentia vteri & fluore albo adflictis; cæterum quatuor seminum calidorum maiorum numero inseritur.

3) *Plinio* tradente omnem pallorem bibentibus gignit; verum hoc perinde ac compescendarum hæmorrhagiarum

rum efficacia huic ſemini adſcripta ad fabellas pertinere videtur.

4) Extus lactis concretionem arcet, tumoresque frigidos pulcre identidem dispellit. *Plura confer n. 51.*

55. Semen davci.

vid. ſub radice dauci, ſeu paſtinacæ ſylueſtris.

56. Semen hyperici.

1) Concretum e partibus ſalinis acidis & terreſtribus, putatur accepiſſe vires abſtergentes pariter, ac traumaticas.

2) Laudatur exinde ad profluuia ſanguinis, vlcera renum & calculum. Inſuper & vermes interimit; ſed cum alia probatiora dentur, flores quoque & herba ſemine vſitatiora ſint, ad praxin medicam vix neceſſarium videtur.

3) Herbæ & floribus exquiſita nonnulli encomia admetiuntur non modo in dictis malis, ſed etiam in ramicibus, vertigine, apoplexia, epilepſia, tumoribus artuum, malo iſchiadico, fluxu albo, ictero, quartana, peſtilentia, melancholia, veneficiis immo dæmonum obſeſſione, vnde fuga dæmonum cognominatur. Sed neſcio qui fiat, vt hodie tam raro medentum votis hic reſpondeat, & plerique modo adlegati morbi validioribus armis, ne dicam hyperico, non facile ſuperentur.

4) Adparet equidem eſſe herbam vulnerariam in læſionibus continui & vlceribus conſolidandis, in roborandis partibus luxatis, contuſis aut fractis ſalubrem, neque in exſtinctione vermium, qui in ventriculo & duodeno hærent, contemnendam; verumtamen, quia ſatis fortiter adſtringit, interne eam cautius propinare, neque inde tanti ſucceſſus ſpem nobis facere debemus.

5) Certe prædicatam eius vim ad incantationes & dæmonum artes fugandas, vt multi publice fatentur, peperit aluitque diu mera credulorum hominum ſuperſtitio.

57. SEMEN MILII SOLIS.

1) Compactum eſt e particulis ſalinis alcalinis, terreis & parciore mucilagine, quorum nexus illi ingenerat qualitatem abſorbentem, abſtergentem & diureticam.

2) Proinde ei paſſim ab auctoribus non leuis efficacia tribuitur in calculo, iſchuria, ſtranguria, menſium defectu, partu & ſecundinis propellendis, gonorrhœa ſedanda &c.

3) Sed quoniam nihil horum ſatis adhuc expertum habemus, aliaque probatiora ſuppetunt; vſum huius ſeminis commendari non attinet.

58. SEMEN SILERIS MONTANI.

1) Dicitur etiam ſeſeli & a locis, vnde deferri ſolet, Creticum Italicum & Maſſilienſe cognominatur.

2) Ad partes conſtituentes & petitas inde vires quod attinet, maxime refert indolem ſeminum calidiorum minorum.

3) Ex quo facile poteſt intelligi, vſum eius non ſpernendum eſſe in cruditate & atonia primarum viarum, flatibus, catarrhis mucidis, vitiis renum, morbis ſeroſis &c.

4) Idem autem menſtrua adeo promouere, parturientibus ſubuenire, epilepſiam tollere, omneque virus, imprimis cicutæ infringere, dubito an ſatis comprobatum ſit.

59. SEMEN VIOLARVM.

1) Hoc in mixtionem ſuam pauciores particulas ſulphureas, plures ſalinas alcalinas recepit, qualitatem exinde abſtergentem & diureticam pariter indeptum.

2) Dicatur propterea emendandis renum vitiis, præſertim calculo leniter pellendo, in quo ipſum *Crato* aliique mire extollunt.

3) Ad calculum autem vere frangendum tam parum, quam alia, valet, neque etiam, vt quorundam opinio eſt, partum faciliorem præ aliis reddere obſeruatur. Cæterum commode datur in emulſione.

4) Vti-

4) Vtiliores sunt *flores violarum*, qui cum principia teneant leuiter acida salina, mucilagine quadam temperata, virtutem inde capessiuerunt abstergentem, lenientem & expectorantem.

5) Quocirca conferunt in asperitate faucium, tussi & catarrho acriori, nec non in renum vitiis & in orgasmo, quem nimia biliosi sanguinis tenuitas sæpe concitat, temperando.

6) Quamquam autem cordialium florum titulo decorentur, tamen parum roboris & analepseos ex eorum vsu decumbentibus afferri audias subinde conquerentes Practicos.

7) Multo minus vero aut visum acuere, aut cephalalgiam tantopere delinire comperiuntur.

8) Prostant ex his confecta aqua destillata, conserua, acetum, syrupus. Reliquis autem præstat syrupus.

60. SEMEN VRTICÆ.

vid. sub radice vrticæ.

61. AMYGDALÆ AMARÆ.

1) Particulæ oleosæ, salino-alcalinæ acres, mucilago & paucior terra consociata, huius generis amygdalis insita sunt; iisdemque vim abstergentem resoluentem, meatusque vrinarios stimulantem insinuant.

2) Haud inepte itaque morbis diuturnis serosis & catarrhis viscidis destinantur. Tutiores etiam & fere aliis diureticis conuenientiores sunt, vbi calculum pellere circumstantiarum ratio & necessitas exigit.

3) Num vero hepar & splenem obturatum aperiant, quartanæ etiam & scabiei medeantur, liceat ambigere.

4) Illud autem memorabile est, amygdalas hasce plerisque animantibus volatilibus & quadrupedibus, quæ nempe secundum nonnullorum opinionem cœca nascuntur, comesta mortem inferre, quapropter etiam lumbricos infantum peremturæ atque in hydrophobis ideam rabiosam exstincturæ creduntur.

5) Cæterum quamuis iam vetustas earum vsum ad arcen-

dam ebrietatem memoriæ prodiderit; tamen hodie ſpem gurgitum & helluonum ſæpiſſime fruſtrantur.

62. Baccæ alkekengi.

1) Hæ quemadmodum ex acidis ſalinis cum terra lutoſa calcaria mixtis moleculis cohæſionem; ſic inde facultatem habent pariter abſtergentem, liquantem humores & diureticam.

2) Hinc generaliter colligimus, eas quoque conducere in cachexia, œdematibus, hydrope, & lenioribus atque a grauiore febrili æſtu liberis hepaticis vitiis.

3) Inprimis vero nobiles deprædicantur in iſchuria, renum exulceratione & calculo. Sed in hoc quidem cautiſſime, neque vnquam niſi abſente paroxyſmo, dandas eſſe monent nonnulli prudentiores Practici.

4) Narrantur etiam experimenta, vbi has baccas in mictu cruento, hæmoptyſi, epilepſia, podagra auxilio fuiſſe aiunt: verum hæc partim dubia, partim non temere imitanda eſſe putamus.

5) Extus in ſuffitu hæ baccæ aliquando e dente carioſo grauiusque dolente, plurimos vermiculos cum leuamine elicuerunt.

6) Proſtant trochiſci alkekengi ſeu de halicacabo; poteſt etiam aqua deſtillata vel infuſum porrigi.

63. Baccæ ivniperi.

1) Exuberantes partibus oleoſis, acribus, reſinoſis fragrantibus & terreis acidulis poteſtatem habent, vti diureticam, ſic validius reſoluentem, excalfactoriam & roborantem.

2) Propterea non de nihilo eſt, ipſas mucidæ catarrhali frigidæ & cachecticæ intemperiei, vbicunque hæreat, corrigendæ deſtinare, atque etiam œdematibus hydropicis, obſtructionibus glandularum & menſium vitiis opponere.

3) Concoctionem quoque iuuant, & quatenus moderate aliis interponantur, ſcorbuticis vtiles ſunt; in nephritide

phritide vero, vti alia calida diuretica, illas merito excludimus.

4) Celebrantur præterea, vt antidotum peſtilentiæ, vt ſpecificum antiſcorbuticum, vt arcanum in lepra, podagra &c. ſed licet alias ſalubres vires acceperint, tamen tantum in eis præſidium latere multi non credunt.

5) Extus ad laxas partes roborandas & catarrhos ac tumores frigidos diſcutiendos inſeruiunt, ipſosque dentium dolores, ſi magis catarrhalis frigidæ indolis ſint, alleuare poſſunt. Præſcribuntur autem in ſuffitu, aut cataplaſmate, aut ſpiritu, vel oleo.

6) Interne vero dantur in ſubſtantia, decocto, vino medicato. Succus quoque ex baccis eductus & inſpiſſatus ſeu rob iuniperi, Germanorum theriaca dictum, ad laudatos effectus non inconueniens eſt.

64. Baccæ lavri.

1) Iuniperi tam principiis quam virtutibus non multum diſſimiles, in plerisque iis morbis, quos ibi modo memorauimus, frequenter vſurpantur.

2) Permulti tamen baccas lauri iuniperinis adhuc præferunt in flatulentia & colica, nec minus eas longe efficaciores eſſe ſentiunt in vermibus necandis, menſibus, fœtu & ſecundinis pellendis, ac doloribus poſt partum deliniendis. Et cauere ſane nos decet, ne, cum hæ baccæ feruidiores ſint, eas largius aut intempeſtiue præſertim calidis, tenerioribus ac delicatulis offeramus.

3) Expedit tum potius illas externe adplicare, vbi vi ſua reſoluente & roborante aliquid emolumenti afferunt in atonia partium paralytode. Paullo magis emplaſtrū de his baccis aut cataplaſma tumores frigidos diſcutit, oleumque deſtillatum conuenit in flatulentia, colica & doloribus poſt partum, item (ſed incerte) in menſium ſuppreſſione & ſterilitate. Neque ad eosdem vſus inepta ſunt lauri folia, e quibus paratum oleum

 cly-

clyfteribus carminatiuis fæpe inditur, & alioquin ad fcabiem, achores, maculas faciei (Finnen) laudatum proftat, fed in his quidem (inprimis cum fulphure, vt præcipiunt, maritatum) repellente effectu nociturum potius quam falutare videtur.

65. FRVCTVS CYNOSBATI.

1) Particulas falinas cum mucilagine quadam continent, indeque poteftatem refoluendi, abftergendi & (maxime propter *arillos* terra alcalina fœtos) vrinam propellendi mutuantur.

2) Quamobrem in omnibus morbis chronicis, vbi generales hos effectus & diurefin refpicere nos decet, conueniunt, ibidemque iuxta ac in vitiis primarum viarum & fcorbutica labe (opportune tamen) vt euporiston culinare præfcribi queunt.

3) Excludantur autem in fimplici nephritide, neque in calculo, nifi exacerbatio remiferit, facile indulgeantur.

4) Præclaræ etiam, fed incertæ, virtutes illi adfignantur in variis fanguinis profluuiis, gonorrhœa, dyfenteria, vomitu nimio, fingultu.

5) Flores non nullis in locis adeo occurrunt fragrantes, vt ipfis rofarum floribus palmam dubiam reddant.

6) Cynosbato porro adnafcuntur fungi, paffim in retentione vrinæ, calculo, hæmoptyfi, vlceribus &c. laudati. Sed hæc quoque non minus ac radicis vfus ad morfum canis rabidi, firmamentum ab vberiori experientia defiderant.

7) Vltimo notamus, quibusdam hodie in vfu effe ad præfignificatos effectus obtinendos, arillos cynosbati fabarum coffée inftar toftos in decocto propinare.

66. NVCLEI PERSICORVM.

vid. tab. de catharfi.

67. NVCLEI CERASORVM.

Quod fi horum principium & qualitatem fpectes, cum perficorum nucleis propemodum vbique congruunt.

unt. Quorum effectus cum superius explicauimus, superuacaneum videtur hisce enucleandis longius immorari.

68. GVMMI AMMONIACVM.

1) Exstillat ex planta ferulacea quadam in Lybia progerminante, indeque ad nos aduehitur.

2) Optimum est candicans, molliusculum, substantia crassiori picea destitutum.

3) Principiis constat sulphureis, acrioribus, cum mucaginosis in aqua dissolubilibus; vnde potenter & interne & externe adhibitum discutit, resoluit, emollit, aperit, aluum leniter subducit, viasque vrinarias stimulat.

4) Optime resoluentem exserit effectum, si in asthmate in emulsionis forma exhibeatur.

5) In atrophia adultiorum quoque, ob peculiarem suam temperiem maximopere conducit.

6) Porro in infarctu hepatis ammoniacum laudes suas, quas ei *B. Ettmüllerus* cecinit, omnino aliquantum meretur. Magis tamen adridet nobis, si in pilulari forma, quam si in fluida emulsiua offeratur, quia posteriori modo facile nauseam creat.

7) Externe tam ad discutiendum, quam ad maturandum amplissimi est vsus, quod præcipue de emplastro de ammoniaco *Foresti* valet, vtpote cuius vsum felici successu comitatum nos in phlegmone aliisque tumoribus sæpius comperimus.

8) Cæterum dolendum est, in scirrhis viscerum rarissime ea miracula, quæ edidisse legitur, patrare, neque, vt nonnulli ammoniacum eo nomine efferunt, ad visum acuendum, vlcera & clauos pedum sanandos, arthriticos & ischiaticos leuandos, adeo vtile animaduerti.

69. GVMMI BDELLII.

1) Effluit e resinosa quadam arbore Arabiæ, & cum repletum sit particulis sulphureis ac temperate salinis, similiter

liter inde resoluendi, liquandi, aluumque paullulum, & vrinam mouendi potestatem sibi adsciscit.

2) Præstantissimum censetur flauescens, sapore amaricanti, fragrans, oleosum ad flammam concipiendam promtum, quodque facile liquescit, & dum frangitur, pellucet, a sordibus nigris liberum.

3) Iam ab antiquitate magni habitum laudatur in morbis chronicis seroso-lymphalibus & (dubie tamen) in nimio mensium ac hæmorrhoidum fluxu.

4) Hodie vero rarius intus sumitur, tantumque ad tumores glandularum aliarumque partium dissipandos non sine fructu adplicatur.

70. GVMMI GALBANI.

1) Exsudat ex simili quadam cum præcedente ammoniaci plantæ specie, & Constantinopoli ad nos adfertur.

2) Succus est resinoso-pinguis, sed non tam oleo, quam aquoso humore resolubilis, inter gummi & resinam consistentiæ quasi mediæ, coloris flauescentis, substantiæ molliusculæ, saporis amari acris, odoris grauioris.

3) Principia cum ammoniaco fere communia fouet, nisi quod calidior sit & insigniorem acrimoniæ gradum attigerit. Vnde præter emollientem & resoluentem vim, emmenagogam quoque subinde exercet.

4) Quapropter, licet haud leuem sui efficaciam prodat in morbis sic dictis frigidis serosis catarrhalibus, primarum viarum deprauatione, viscerumque & glandularum infarctu; tamen, vbicunque vel tenerius subiectum est, vel dicta mala simul maiore æstu comitantur, parcius omnino concedendum est.

5) Eadem cum cautione illud hystericis porrigere conuenit, quanquam his non multum prodesse, neque suppressos menses reuocare, neque fœtum mortuum excutere facile soleat.

6) Venenis quoque frustra opponitur. Extus autem vtilius partes a spasmodicis doloribus vexatas roborat, luxatas

luxatas paullulum firmat, frigidisque tumoribus discutiendis vel maturandis par eſt. Vnde princeps illius emplaſtri, quod Germanice Zug-Pflaſter dicitur, exiſtit; cæterum prænotatis vſibus ceratum de galbano camphoratum ſubſeruire poteſt.

71. GVMMI IVNIPERI.

1) Vocatur alias ſandaraca Arabum a Græcorum ſandaraca, quod virulentum minerale eſt, probe diſcernendum.

2) Huic principia ſulphurea reſinoſa, tenuioribus terreis intexta polychreſtam vtique temperiem indiderunt, ex qua pulcre tum roborat, tum reſoluit, abſtergit & diureſin promouet.

3) Sicut igitur haud plane diſparem ſuccino qualitatem obtinuit; ita interne & externe ad emundandas vlcerum ſordes confert, in phthiſi, hectica, renum exulceratione, nulli facile balſamico poſtferendum.

4) Præterea in morbis ſeroſo-lymphalibus, ſcabie, gonorrhœa, cachexia, hydrope, glandularum obſtructione cum aliquo fructu adhibetur.

5) Quin & viſum fuit nonnullis hæmoptyſin reſtringere, dentium dolores ſedare, nimiamque corpulentiam & obeſitatem abſumere; verum hæc firmioribus tentamentis nondum ſtabilita in medio relinquimus.

6) Externe ſuffimentis præcipue inſeruit.

72. GVMMI OLIBANI.

1) Transportatur huc ex Arabia felici & quadruplicis generis puritate tantum differentis eſſe traditur. Primum enim eſt lacrima thuris ſeu olibanum & thus maſculum officinale in granis album & accenſu facillimum. Alterum thus commune dicitur & flaueſcit. Tertium eſt olibanum corticoſum ſeu thuris cortex. Vltimum fragmenta ſeu farinam thuris refert, adeoque olibanum granuloſum ſeu mica thuris adpellatur.

2) Primum, vt ſincerius, ad internos vſus, reliqua magis ad ſuffitus, emplaſtra &c. externe ſolent adhiberi.

3) Cum autem ex ſulphureis temperatis & ſubtilibus terreis particulis conglutinatum ſit, vim non modo reſoluentem, ſed & parumper adſtrictoriam inde adquiſiuit.

4) Rarius vero interne datur & quanquam ex dictis ſuis qualitatibus aliquem vſum afferre poſſit, tamen in acrioribus capitis & pectoris catarrhis, tuſſi, ſputo ſanguinis, pleuritide, dyſenteria, gonorrhœa, diarrhœa &c. non tantas vires oſtendit, quantæ alias de eo prædicantur.

5) Extrinſecus raro odontalgiam leuat, etſi inſeruire poſſit ad ſuſurrum aurium & neruoſarum partium dolores leniendos, itemque peſtilentibus effluuiis repletum aerem paullulum corrigendum.

73. GVMMI SAGAPENI.

1) Vocatur etiam gummi ſerapinum & eſt ferulæ cuiusdam in Perſia & orientalibus Indiis creſcentis lacrima.

2) Optimum cenſetur, quod albicans pellucet, & facile liqueſcit mordaci amaritudine, grauique alliaceo fere odore præditum.

3) Coagmentatum vero eſt e partibus ſulphureis, acribus ſalinis & mucilaginoſis, iisdemque debet ſuam reſoluendi, roborandi & aliquantum, vti loquuntur, attrahendi facultatem.

4) Intus proinde ad eosdem affectus, quibus galbanum opponere expedit, commendatur.

5) De reliquo maior experimentorum vbertas requiritur, vt ipſum quoque ad pariendi difficultatem, epilepſiam, arthritidem, menſium ſuppreſſionem, venenatos morſus & puncturas valere credamus.

6) Externe certius confert ad laxatas partes moderate ſtringendas, eosque tumores, qui mucido humore referti regionem magis exſanguem obſederunt, diſcutiendos. Cæterum id ſpaſticos dolores leuare dubium eſt, cataractam vero demere fruſtra ſperaueris.

7) Eſt

7) Eſt ingrediens emplaſtri diachyl. cum gumm. emplaſtr. magnet. Salæ aliorumque attrahentium Zug-Pflaſter.

75. TEREBINTHINA.

1) Eſt reſina inflammabilis, quæ ex diuerſis arboribus vulneratis deſtillat. Vulgaris noſtra ex larice prouenit, eſtque flaueſcens, minus pura; vera autem & purior terebinthina deſtillat ex arbore terebintho in inſula Chio & Cypro potiſſimum creſcente, hinc Cypria dicitur, ſed viribus, vulgarem noſtram non multum ſuperat. Dicitur etiam Veneta, quia ex Cypro & aliis locis ad Venetos nauibus transuehitur. Alii Venetam pro abietis reſina habent, & hinc a Cypria diſtinctam.

2) Imbibit tum ſalinas partes, tum largiores ſulphureas acres per liquidam mucilaginem diſperſas, e quibus coniunctis reſoluentem, abſtergentem, diureticam ſimulque moderatæ roborationi parem virtutem ſibi lucratur.

3) Speciatim autem reſinarum omnium genera antecellere, & ſanctiſſima vulgo medicina prædicatur, qua nihil ſalubrius ſit ad corpus ab omni corruptione vindicandum, acrimoniam humorum obtundendam, hepatis renum aliarumque glandularum obſtructiones reſerandas, vlcerationes internas renum præcipue, calculum & phthiſin curanda. Præterea tanquam ſingulare præſidium in arthritide, podagra, paralyſi, hydrope, ſterilitate, item ſuppreſſione vrinæ, mictu cruento, ſanguinis & puris ſputo, gonorrhœa inueterata, fluore albo, tandem & in peſtilentia a multis ſparſim extollitur.

4) At vero ſi tantus laudum cumulus ad viuum hodie reſecaretur, vix dubitari poſſet, maximam earum partem eſſe perituram.

5) Equidem haud eleuari debet internus terebinthinæ vſus, vtpote in pectoris & renum morbis, cachexia & glandularum obſtructionibus &c. profuturus; ſed tamen nec vltra modum laudandus eſt, nec ſine debi-

ta cautione feruidiora eius producta, vti ſpiritus, oleum & balſamus ſulphuris omnibus promiſcue offerenda ſunt. Namque ſubinde magna hinc damna & pericula in renum præcipue & pectoris morbis exiſtunt.

6) Tutius itaque in ſubſtantia datur, vel quod præſtat terebinthina cocta in plurimis, quibus alias conuenit, malis ſatis virium habitura, propinatur.

7) Externe vberrimam vtilitatem affert in emundandis vlcerum & abſceſſuum ſordibus (vnde in vnguentis digeſtiuis &c. primarium fere eſt) porro & reſolutioni tumorum frigidorum & debilitatarum partium roborationi egregie inſeruit. Quamquam autem oleum & ſpiritus terebinthinæ etiam ad hos ſcopos adplicari queant, tamen moderamen ſeruandum eſt, & ab iis in congeſtionibus ſanguineis, inflammationibus, ſpaſmis, morbis renum potius abſtinendum.

8) Quod ſi autem, vt perhibent non nulli, etiam fiſtulas, lupum, parotides, contracturas, polypum, ſurditatem &c. adeo feliciter tolleret, eſſet omnino ſæpius, de quo ſibi magnopere gratularentur Chirurgi.

9) Illud ſatis conſtat oleum hoc æthereum, ſi parciſſime adplicetur neruis prodeſſe, omnesque partes teneriores magisque exſangues roborare, quapropter paucæ eius guttulæ balſamis vulnerariis optimo cum effectu immiſcentur. Poſtremo etiam ſanguinis profluuia ſiſtit (licet ad hunc vſum ſpiritus vini rectificatiſſimus eo longe præſtantior ſit) & in odontalgia apophlegmatiſmum interdum cum leuamine ſuſcitat.

75. BALSAMVS DE COPAIVA.

1) Vocatur etiam Indicus albus & ex arbore quadam ſiliquoſa Braſiliæ exſtillat.

2) Eſt reſina fluida, quæ Cypriam terebinthinam maxime æmulatur, colore paullum flaueſcente, ſapore acri, odore fragrante.

3) Cum autem non tam ſalinis, quam oleoſis acribus principiis

cipiis abundat, tum qualitatem obtinet feruidius resoluentem, abstergentem & roborantem.

4) Idcirco magni vulgo æstimatur in omnibus vlceribus in- & externis, præcipue venereis, phthisica & hectica labe, calculo, gonorrhœa, fluore albo, cunctis denique vulneribus.

5) Sed permulti hodie animaduertunt, effectum eius ambiguum, sæpeque magis infestum quam salutarem reperiri. Vti enim satis magna vi excalefaciendi pollet, ita omnia mala facile exasperare potest, quæ aut per se feruentiora sunt, aut subiecta calida, tenera & plethorica adfligunt.

6) Quapropter in phthisi, hectica, renum vitiis acrioribus, prorsus ab eo cauendum est; in cæteris nec non tinnitu & susurro aurium, extus parcissime lenioribus materiis permixtum, adplicari potest; quamquam, nisi peregrinis nimium delectaremur, facile hoc balsamo carere & indigenis, quæ fere temperatiora & meliora sunt, contenti esse possemus.

77. BALSAMVS PERVVIANVS.

1) Est vel limpidus, vel crassior niger (qui vilior existit) atque vt copaiuæ balsamo principiis & qualitate generali respondet, sic itidem acri & adhuc maiore feruore partes & humores valenter afficere notatur.

2) Non possumus itaque internum eius vsum, vti vulgo fit, in phthisi, hæmoptysi, asthmate, vlceratione renum, corruptelis scabiosis & venereis, hepatis & lienis obstructione, mensium suppressione &c. adprobare. Certe omnia mala, quibus orgasmus aliquis aut internus calor adiunctus est, facile exacerbat, & absente eo parcissime dandus, cæterum minime necessarius est.

3) Laudatur quoque alioquin ad catarrhos, colicam, vomitum, flatulentiam, immo sterilitatem, quam sicut haud vnquam propria sua vi tollit, ita nec externe illitus febres intermittentes, nephritidem aut malum ischiadicum amolitur.

4) Proficit tamen extus, pariter ac copaiuæ balſamus, ad conſolidandas exſanguium partium læſiones & cicatricem inducendam, ad repurganda vlcera ſordida & venerea, ad roborandos aliquantum partes atonia quin & paralyſi correptas. Vbicunque vero aut calor acrior aut partes tenerrimæ admodum ſenſibiles ſunt, tutius, eo relicto, ad alia remedia confugimus.

5) Cæterum in quotidiano vſu eſt & longe frequentiori, quam carior balſamus copaiuæ. Adplicatur ſolutus & temperatus vitello ouorum &c.

78. Lignvm fraxini.

1) Huic ligno principia ſalina nitroſa & terrea quandam abſtergendi & aperiendi vim largiri creduntur.

2) Speciatim vero in ſplene & hepate obſtructo recludendo, in ictero, hydrope, calculo & febribus curandis multum pollere, neque in Gallica lue propulſanda ipſi ligno ſancto, dum modo duplicata doſi exhibeatur, cedere non nulli affirmant.

3) Ad eadem mala, nec non pleuritidem & phthiſin ſemen fraxini, ob ſimilitudinem externam lingua auis vulgo dictum, paſſim laudatur.

4) Verum hæc omnia partim vana ſunt, partim tot experimentis nondum ſtabilita, vt plenam in iis fiduciam collocare poſſimus.

5) Cortex omnino adſtringit, ideoque febres intermittentes cohibere poteſt. Num autem antiloimicus ſit, omnique veneno reſiſtat, porro an fraxini frondes ſerpentibus adeo inimicæ ſint, vt ab illis circumdati in ignem citius, quam in has frondes inſiliant; (vti *Paræus*, *Mindererus* aliique complures teſtantur) ſæpius adhuc experiundum eſt.

6) Certior & probatior eſt effectus huius ligni ſympatheticus in vulneratione & hæmorrhagiarum repreſſione & aliquantulum in odontalgia, vbi quidem pars læſa eo fricatur vel lignum manibus tenetur, vt incaleſcat. Dicitur hinc vulgo lignum vulnerarium vel ſympatheticum (Wund-Holtz, Heyl-Holtz) & in eo colli-

colligendo atque ad hunc vsum aptando certa temporum momenta captari solent; sed cauendum est, ne dum nimium scrupulosi simus, in superstitionem præcipitemur.

78. Lignvm gvaiaci seu sanctvm.
vid. tab. de diaphoresi.

79. Lignvm ivniperi.
vid. tab. de diaphoresi.

80. Lignvm nephriticvm.

1) E Mexicano regno ad nos transuehitur & quia citrini santali genium aliquatenus refert, santalum cœruleum etiam adpellatur.

2) Vti autem acriusculo amaro & aromatico sapore gaudet; ita tum partibus maxime resinosis subtilibus & paucioribus, salinis terreisque constare, tum qualitatem resoluendi & attenuandi possidere censetur.

3) Qua de re conducere id perhibent nephriticis, calculosis, catarrhis frigidis, obstructione viscerum & aqua intercute laborantibus.

4) Quod si autem diligentius examinetur, huiusmodi effectus magis allegari, aut ex aliis transscribi videas, quam propriis, vt par est, & sat multis experimentis corroborari. Vnde non est, quod plura de huius ligni vsu medico adponamus.

81. Lignvm sassafras.
vid. tab. de diaphoresi.

82. Salia vegetabilivm alcalia fixa.

1) E vegetabilibus in cinerem redactis per aquam extrahuntur & dispulso humore lixiuii in formam salinam coagulantur.

2) Videntur autem ex acido vegetabili largis terræ purioris & paucis sulphureis partibus sub crematione colliquescentibus & subtiliter mixtis per motum igneum producta; atque hinc valide resoluendi, detergendi, acidum absorbendi & vrinam propellendi potestatem acquisiuerunt.

3) Lau-

3) Laudantur ergo in cruditatibus præcipue acidis, in morbis ſeroſis, pituitoſis, cachexia, hydrope, calculo, febribus intermittentibus; præeunte *Paracelſo*, vtpote qui primus hæc ſalia in vſum medicum latius traducere cœpit.

4) A quibusdam etiam hodie adhuc delectus habetur & pro diuerſa ſpecifica plantarum, e quibus ſalia lixiua ſeu alcalia fiunt, indole & virtute, horum quoque mixtio & efficacia diſcrepare autumatur. Vnde ſal abſinthii in primarum viarum vitiis, tertiana & quartana; ſal gentianæ, ononidis, fraxini in hydrope; ſal iuniperi, geniſtæ &c. in calculo; quin & ſal bryoniæ ad puſtulas Gallicas; ſal ligni Guaiaci in lue venerea ſingularem & præcipuam laudem habere creduntur.

5) Sed Chymia hanc opinionem conuellit, ac perdocet, non tantum pleraſque vires herbarum ſingulares deflagratione peſſum ire; verum etiam ſpecificam earum indolem, dum modo ſatis exurantur ſaliaque extracta probe purificentur, penitus inuerti ac deſtrui, adeo vt omnia alcalia ſic parata eundem effectum edant, & non niſi ob maiorem ſubtilitatem alia aliis validius operentur.

6) Vulgo in officinis hæc ſalia ope ſulphuris in cryſtallos redigere vel a deliquio præfulcire ſatagunt. At notandum eſt, tum non alcalina permanere, ſed in mediam naturam conuerti. Quanquam non eſt, quod inde damnum metuamus, cum ſalia media ſeu mixta ad ſupra dictos morbos puris alcalinis conuenientiora, hodieque magis vſitata ſint.

7) Externe in vſum vocantur alcalia ad lenem ſepſim, ad deterſionem vlceroſarum ſordium, porro ad delendas cicatrices, cutemque nitidam reddendam.

83. TARTARVS IPSIVSQVE PRÆPARATA.

1) Ad doliorum latera ſenſim concreſcit ex acidis vinoſis, oleoſis & terreis calcareis partibus compoſitus. Varia autem ex eo producta exſtant principiis & qualitate diuerſa, vti iam indicabimus.

2) Cry-

2) Cryſtallis & cremori tartari (qui ſolum tartarum puriorem repræſentant) virtus aliquantum reſoluens, temperans & diuretica non poteſt abiudicari; vnde in cruditate, præcipue biliofa, ictero, obſtructione viſcerum, malo hypochondriaco, nephritide, calculo laudantur, & tamquam grata ſubſidia catharticis infuſis & pulueribus adiunguntur.

3) Efficaciora autem ſunt tartarus ſolubilis ſeu tartariſatus, & terra foliata tartari, quorum ille ex cryſtallis & ſale tartari, hæc ex ſale tartari & aceto deſtillato addito tandem ſpiritu vini, conficitur.

4) Qua propter hæc, præſertim terra foliata & eius liquor, vbicunque lenis alui & vrinæ promotio neceſſaria videtur, non parum vtilia ducuntur, ac hodie in dictis abdominis morbis, itemque in atrophia & febribus intermittentibus vſurpantur.

5) Tinctura tartari ad alcalinas pertinet, acri reſoluente vi in iisdem fere malis, vti & cachexia, hydrope, catarrhis frigidis profutura. Confer paullo poſt, quæ *de antimonii tinctura* dicemus.

6) Spiritus tartari volatilis vrinam & ſudorem pellit, atque in aſthmate, ſcorbuto, malo hyſterico, paralyſi, epilepſia &c. commendatur, ſed dubium eſt, tantas eum laudes promerere.

7) Oleum tartari fœtidum hyſtericis ad odorandum offerri ſolet, & paralyſeos ſolamen creditur. Sed iuſto acrius eſt, ideoque leniter ſeptica vi vlcera praua exedentia repurgat.

8) Sal tartari eiusque oleum per deliquium ad alcalia, tartarus vitriolatus ad ſalia media pertinent, de quibus paullo inferius.

9) Poſtremo non prætereundum eſt ſal tartari volatile a cunctis Chymicis honoratum. Huius præparandi cum variæ methodi ſint, aliæque aliis meliores; tamen præcipue *Starkeiana* arridet, vtpote quæ ab *Helmontio* & *Paracelſo* id tanquam circulatum minus ſummopere extollentibus, profecta exiſtimatur.

10) Vbi autem rite paratum eſt, non modo ad extrahendas ſimplicium optimas vires; verum etiam ad inueterata mala, obſtructiones viſcerum, hydropem &c. percuranda dicitur idoneum; cui vt breui tempore liquidiora documenta accedant, merito optamus.

84. ANTIMONIVM.

1) Crudum hoc minerale decompoſitum, vti conſtat ex ſulphure vulgari & regulo metallico arſenicalibus quibusdam particulis inquinato; ſic viſum fuit infenſiſſimum virus continere, eoque nomine olim valde diffamatum legitur.

2) Poſtquam autem *Kunkelius*, pluribus tentaminibus in ſe aliisque factis, non modo innoxium, ſed & fructuoſum illius vſum eſſe in doloribus rheumaticis, arthriticis, contractura & febribus intermittentibus corruptis aut ſuppreſſis, oſtendit; liberatum ab infamia eſt, multisque imitantibus & antimonii virtutes amplificantibus, non mediocrem laudem obtinuit.

3) Proſtant inde parati & in diſpenſatorio Brandenburgico deſcripti morſuli, reſtaurantium titulo inſignes.

4) Equidem nos rarius notabiles effectus horum morſulorum vidimus; ſed tamen cum alii meliorem ſucceſſum experti ſint, digniſſimum putamus antimonii crudi vſum, vt vberioribus experimentis ſubiiciatur.

5) Celebratur alias quoque in contumacibus ſeri & lymphæ deprauatæ vitiis, ſcabie, lepra, vlceribus, præcipue venereis.

6) Illud addimus, etſi tutum ſit, tenerioribus tamen parcius dari, & ſollicite caueri, ne qua mutatio per ignem antimonio crudo ante vſum inferatur, oportere. *Confer. Kunkel. laborat. experiment.*

7) De reliquo præparata antimonii, quæ & plurima ſunt & vtiliſſima, ſparſim in aliis tabulis recenſuimus; heic tantum de tincturis antimonii monemus, quod quamquam multifariam a Chymicis elaborari ſoleant, nulla tamen adhuc dum notior & ad ampliores vſus translata ſit, quam quæ vulgari modo per alcali vel

quod

quod præstat, ex scoriis succineis regulo antimonii martiali per nitrum purificato superstantibus, methodo *Stahliana* conficitur.

8) Hæc enim (licet non tam antimonialis quam acrior alcalina) probe resoluentem, lymphæ deprauatæ correctricem & diureticam vim edere atque in chronicis frigidis adultorum malis, cachexia, œdematibus, atrophia, catarrhis mucidis, tussi humida, scorbuto, malis arthriticis &c. vtilis, itemque si cum sale quodam volatili iuncta post tales aliosque congestorios & spasmodicos morbos offeratur, reliquias abstergere ac tonum roborare (vtut hoc vltimum potius salis volatilis accessui adscribendum sit) obseruatur, ideoque ob egregias vires mixturæ tonico - neruinæ polychrestæ nomen merito sibi vindicat.

9) Cæterum sicut permulti ex vitro antimonii, vario artificio, Basilianam aut ei similem tincturam extorquere satagunt, in omni scilicet malignitate, obstructionibus & lepra incomparabilem; sic alii nihil tanto dignum hiatu huc vsque præstiterunt, alii omnem operam oleumque se perdidisse conquesti sunt, vnde nihil est quod de ea subnectamus. Cui lubet consulat de hac tinctura commentarium *Kerkringii* in currum triumphalem antimonii *Baſ. Valentini.*

10) De clyssis antimonii sub sulphure quædam exposuimus.

85. Borax.

1) Est sal colore & duritie alumini haud absimile, sapore salis gemmæ, sed adhuc mitiore & parumper vrinoso, ea specifica donatum indole, vt crucibulo candefacto iniectum & fusum partim in fumum abeat, partim in vitrum transmutetur.

2) De huius natalibus & principiis, præcipue autem de compositione factitiæ boracis, dissentiunt adhuc auctores. *Confer. Valent. muſ. muſæor. p.* 1.

3) Neque etiam medicam eius facultatem perspicue explicatam habemus; quandoquidem tum adstringere,

tum resoluere & aperire perhibetur. Probabile autem est, id potissimum ex confusione eius cum alumine rupeo exstitisse; nam borax, quæ hodie sic vocatur, aperit & pellit potius quam adstringit. *Vid. opusc. chym. Stahl.*

4) Hinc a paucis (sed maxime dubie) ad fluxum hepaticum, spasmos, malum hystericum; a pluribus vero ad mensium suppressionem tollendam, partum & secundinas promouendas laudatur, vbi etsi interdum aliquid efficere videatur, tamen successus non semper votis respondet.

86. SPIRITVS CALCIS VIVÆ.

1) In theatro chymico *Digbæi* ex calce viua per spiritum vini alkoholisatum sal tartari & caput mortuum tartari fieri docetur & pro more ingentibus laudum præconiis adficitur.

2) Sed dubii effectus est, neque vnquam manifesto aut calculum franget, aut podagram exstirpabit. Quapropter aliis probatioribus vti, atque operoso huius parandi labore supersedere possumus.

3) Vsitatior est calcis viuæ aqua, quæ extus variis tumoribus solet adplicari. Cauendum autem est, ne, cum aliquantum repellit, tumoribus calidis ab interno suppressorum mensium aut hæmorrhoidum fonte oriundis, vel ex apostasi febrili remanentibus, neque etiam hydropicis cum hectica coniunctis largius imponatur; quamuis rubores ardentes, qui vltimis hisce interdum superueniunt, tutius mitiget.

4) Confert magis simplicibus tumoribus œdematosis & bubonoideis nec calidis nec valde duris, & sub cautiore vsu cum sulphure identidem misceri potest.

5) Minus conuenit in paralysi, doloribus spasticis, vulneribus; in vlceribus autem repurgandis commendat ipsam *Ettmüllerus*, & nos aliquoties efficacem animaduertimus.

87. CRY-

87. CRYSTALLVS PRÆPARATA.

1) Huic & ſubtiliter abſorbentem & ſimul aliquantum adſtrictoriam facultatem ineſſe comperimus.

2) Vnde non vane, in acri & torminoſa bilis dyſcraſia corrigenda quandam ei prærogatiuam *Crato* tribuit. Hoc enim ſcopo feliciter, præcipue infantibus, porrigitur, eorumque tormina, billioſos alui fluxus, pauores & æſtum præſentaneo ſæpe effectu ſolatur; in febre autem cholerica ob vim ſimul ſtypticam non æque conuenit.

3) Eadem de cauſa dyſenteria laborantes ſubleuat & lactis acrioris bilioſæ ſalſæ vitia emendare valet.

4) Cæterum ipſam directe tum in lactis prouentu augendo, tum in expediendis lochiis, multum pollere incertum eſt, pauciſſimisque obſeruare contigit.

88. LAPIS IVDAICVS.

1) Particulas ſalinas ſubtili terræ interiectas habet, ideoque vias vrinarias ſtimulare deprehenditur.

2) Itaque & hunc renum vitiis deſtinant, ac vulgo lithontripticis accenſent, ſed prorſus dubio, minimeque calculum atterente effectu.

3) Non nulli Chymici magna hinc, vti & e cryſtallis, arcana extorquere ſtudent, ſed vana plerumque & amatoribus ſuis reliquenda. Simplicia enim nobis & meliora diuretica ſuppetunt.

89. LAPIS LYNCIS.

1) Figura gaudet conica teretiore ſubſtantia quaſi cryſtallina, ſtriis ad centrum, ſtellæ inſtar concurrentibus, prædita.

2) Cæterum nec origine, nec principiis, nec effectibus a Iudaico multum differre creditur, quapropter idem de eo iudicium ferendum, neque huic longius immorandum eſſe putamus.

90. LAPIS NEPHRITICVS.

1) Cum duobus præcedentibus eadem fere principia & qualitatem accepiſſe traditur, ex quo non difficile e-

rit intelligentibus, verum ipsius pretium & dignitatem æstimare.

2) Rarius autem in vsu est, eiusque virtutem magis adlegatam legimus quam certioribus tentamentis exploratam. Plura itaque de eo subnectere superuacaneum videtur.

91. LVNÆ CRYSTALLI.

1) Conficiuntur ex argento cupellato & in aqua forti soluto, cuius phlegma superfluum si deinde euapores, tales candidæ crystalli concrescunt.

2) Hauserunt itaque ex acido nitri concentrato facultatem summe drasticam & rodentem, vnde eas (pro scopo diuretico) auersantur prudentiores, illisque relinquunt, quibus aut tincturas lunæ, aut lapidem infernalem causticum inde parare volupe est.

92. NITRVM.

1) Coaluit ex peculiari sale acido, cui subtile φλογιστὸν intermixtum est, & terra alcalina calcaria, a quarum nexu tam beneficam temperiem accepit, vt, post quam recentiores & in primis Illustris *Stahlius* amplissimum eius vsum patefecerunt, inter summa artis medicæ præsidia principem fere locum merito suo teneat.

2) Generatim sanguinem & lympham coagulat, atque inde refrigerandi, temperandi, paullulum relaxandi & resoluendi; denique acres biliosas sordes inuoluendi secumque per diuresin leniter amandandi facultatem ostendit. Minime autem per se aluum mouet, nisi aut largius iusto sumatur, aut immoderate superbibatur.

3) Sicut autem hinc orgasmum humorum reprimit, omniumque excretionum nimietatem, & impetum moderatur; ita in omnibus sanguinis profluuiis, præcipue hæmoptysi eoque tendentibus conatibus, congestionibus, rheumatismis, inflammationibus salutarem edit effectum; vnde & dolores capitis, aurium, oculorum & dentium ab eo leuantur.

4. Spe-

4) Speciatim cholera & causo laborantibus subuenit, & nephriticos adeo solatur, vt nusquam aliunde præsentius auxilium experiri soleant.

5) Quotquot etiam mala spasticis doloribus comitantur, tutius lenimentum a nitro, quam ab opiatis aut volatilibus vulgo hic commendatis accipiunt, quapropter etiam in arthritide, podagra in primis retrograda, cardialgia calida, indeque ortis vomendi moliminibus, colica hæmorrhoidali, spasticis hypochondriacis & hystericis malis non sine fructu adhibetur.

6) Porro in tussi & asthmate sicco, materiam, quæ forte in pulmonibus hæret, tuto expectorat, scorbuticam cholericorum acrimoniam corrigit, suppressionem vrinæ expedit, huiusque ardores tam simplices quam e venereis inquinamentis natos mitigat, & seminis inordinatos motus adeoque pollutionem nocturnam efficaciter imminuit.

7) Quamuis autem nonnulli vsum eius in grauidis & puerperis reformiderit; tamen has quoque febrili æstu vel spasmis adflictas a nitro non mediocriter subleuari, neque vllum inde periculum subire comperimus.

8) Tandem nulla pene febris occurrit, in qua non simplex hoc remedium ad materiam acrem obtundendam, leniendum æstum, pacandam inquietudinem nimiasque vigilias salubriter adhibere possimus. Inprimis vero in erysipelate particulari & vniuersali, nec non in diarrhoeis acutarum febrium tum cæterarum, tum eius quæ variolis iungitur, vbi sæpe res in ancipiti est, profuisse obseruatur.

9) Id modo de illius vsu tenendum est, scitam vbique proportionem seruari, magisque repetitis quam largis dosibus, & commodius pro morborum ratione vel cum sale medio vel cum absorbente quodam & diaphoretico fixo permistum, exhiberi oportere.

10) Cæterum quid in melancholia & deliriis chronicis valeat

leat, dignum eſt, vt pluribus experimentis indagemus.

11) In vlcerationibus vero, adeoque etiam phthiſi, hectica &c. (quoniam aliquantum irritat) caute & rarius, nec niſi cum ardores & phlogoſes coniunctæ ſunt, porrigendum eſt; in vomica pulmonum tamen etiam eo tempore, vbi tuſſim excitare expedit, concedi poteſt.

12) Extus nitrum inditur clyſteribus, itemque in gargariſmatis ad anginam, tonſillarum &c. inflammationes cum fructu vſurpatur. Quidam etiam ipſum parce ſali communi addunt, eoque conditam carne grato rubore imbuunt, eiusdemque putredinem diutius refrenant.

13) Hactenus de ſimplici nitro cryſtalliſato; quo licet reliqua fere præparata viribus longe inferiora ſint, tamen de his quoque paucis agere conueniet.

14) Proſtat in officinis nitrum ſic dictum depuratum, tabulatum (ſeu lapis prunellæ) cum exigua portione ſulphuris paratum, vnde paullo denſius fit; ſed præſtat huic ſimplex nitrum, ideoque conſultius eſt qualicumque ea opera & ſumtibus ſuperſedere.

15) Pulcrius, licet non adeo vſitatum, eſt nitrum regeneratum, quippe quod vulgari (ob additionem ſincerioris alcali) acrius & penetrantius reperitur, propEreaque in cholericis malis & feruidiore orgaſmo celeriorem opem promittit.

16) Nitrum fixum, quod per carbones vulgo parant, eſt ſatis purum alcali, de cuius virtutibus paullo ante diximus.

17) *Mynſichtus* decoctionem nitri cum ſuccis herbarum & factam de hinc eius cryſtalliſationem commendat. Verum ex his vel ex aliis tingentibus, queis colorem gratum nitro conciliare laborant, parum aut nihil efficaciæ huic ſali accreſcit; vnde vano prorſus titulo nitrum rubrum eſſentificatum, quod ſucco berberum tinctum eſt, extollitur.

18) Ne-

18) Neque etiam nitrum nitratum (ex nitro puro & ſpiritu nitri) itemque flores nitri, quos ex nitro ſoluto per vas quoddam fictile penetrare ſinunt, & ridicula quinta eſſentia nitri (ex nitro & ſale communi) ſumtus compenſant, aut ſimplicis nitri cryſtallini virtutes adæquant.

19) Nitrum ſulphuratum, antimoniatum, vitriolatum magis ad ſalium mediorum (de quibus ſtatim) familiam referenda ſunt.

20) Spiritus nitri ſimplex in maiore copia rodentem vim exercet, in exigua doſi temperat humorum ebullitionem, & diureſin pellit. Nequaquam autem lithontripticus eſt, vel de cætero ad inſignem vſum profuturus.

21) Maiorem famam adeptus eſt ſpiritus nitri dulcis in colica, flatulentia, doloribus ſpaſticis, dyſuria & ſuppreſſione vrinæ, nephritide, calculo &c. celebratus. Habet autem omnino temperantem quandam & ſimul ſatis diureticam vim, ſed magnas eius laudes complures practici etiam non agnoſcunt, vtinam clarior experientia ſtabiliret!

22) De reliquo innoteſcit hodie paullo alia huius ſpiritus compoſitio, videlicet e ſpiritu fumante, ſeu oleo nitri (per oleum vitrioli e nitro propulſo) & ſpiritu vini conficienda, quam anodyna qualitate imbutam eſſe ferunt & nonnulli rubore tinctam pro tinctura nitri balſamica venditare conſueſcunt. Sed hæc, vt alia caſſa Chymicorum arcana, perſtringentem vide *D. Rockium in diſſert. de chymiatria ſuperſtitioſa.*

93. Salia media, digestiva.

1) Etſi omnia ſalia ex acido & alcali conflata mediorum titulum mereantur; tamen ex vulgari vſu loquendi heic illa media deſignamus, quæ alias etiam enixa dicuntur, quæque ex acido vitriolico ſulphureo & alcali fixo Chymici componunt.

2) Pertinent huc tartarus vitriolatus, tam vulgaris *Crollii*, quam *Tachenianus*, arcanum duplicatum, nitrum ſul-

phuratum, nitrum vitriolatum *Ludouici*, sal polychrestum *Glaseri*; quorum nomina quidem diuersa, principia vero & efficacia, modo rite parata sint, eadem deprehenduntur; quocirca immerito plane tam magnifico titulo arcanum duplicatum superbit. *Confer. Stahl. opusc. chymic.*

3) Neque ab his discrepat nitrum antimoniatum, nisi quod huic aliquid nitri admistum, & non nihil regulinæ substantiæ plerumque simul intextum sit.

4) Generatim vero hæc salia facultatem possident incidendi, resoluendi, abstergendi & vrinam, ac si in paulo maiore dosi exhibeantnr, aluum mouendi.

5) Salubrem igitur eorum vsum Practici experiuntur in cruditate ventriculi, febribus intermittentibus, colica pituitosa & flatulenta, obstructione glandularum mesaraicarum, infarctu hepatis & lienis, itemque in nephritide, calculo, cunctisque morbis frigidis catarrhalibus & serosis.

6) Quin & hypochondriacis atque hystericis alleuamentum adferre & in ipsa arthritide prodesse comperiuntur.

7) Egregium sane adminiculum, aut si vis remedium corrigens nitri, vtpote cuius vim humores coagulandi paullulum distinent, in hisce salibus offendimus; vnde, illis cum nitro sociatis, polychrestum & amplissimi vsus remedium in promtu habetur. *Confer. num.* 81.

8) Cæterum in febribus malignis hæc meliore euentu excluduntur, tum quod crassa nimium, subtilem putridam materiam inuoluere nequeunt, tum quia aliquando, præcipue si diarrhœa coniuncta sit, incommoda inportant. Etsi alias certum sit, sal medium in sanguinem etiam transgredi eumque attenuare, neque vel primis viis vel alibi, vt quidam metuunt, vllam rosionem, grauesque inde dolores infligere.

94. SALIA VOLATILIA VRINOSA.

1) Nascuntur ex oleosa substantia cum subtilissimis partibus salinis per putrefactionem, vel ignitionem copulata;

lata; omniaque vrinoſa vnius eiusdemque indolis ſunt, ac, ſi qua diuerſitas notetur, tenuitatis gradu duntaxat differunt.

2) Efficaciam in corpore noſtro edunt magis tonicam, minus reſoluentem, diureticam & excalefacientem, niſi impuriore & oleoſa empyreumatica materia largius imbuta exſiſtant.

3) Cum autem per multi potius vim acidum hoſtile ſuauiter abſorbendi, porro aperiendi & reſoluendi ſalibus hiſce inſitam eſſe putent; ea de cauſa exquiſitis vulgo encomiis tanquam in omnibus morbis, in quibus acidum peccare ſtatuitur, in obſtructionibus viſcerum, ſpaſmis, doloribus, in cunctis denique febribus acutis ſaluberrima deprædicantur; de quibus tamen omnibus circumſpectior praxis paullo aliter quemuis edoctura eſt.

4) Sæpe enim accidit, vt in febribus vſurpata triſtem viſceris cuiusdam, vt hepatis, lienis, &c. poſt ſe relinquant infarctum, vulgo Fieber-Kuchen dictum, dein quoque œdematoſos pedum tumores.

5) Periculoſa ergo illorum cœpta videntur, qui aquam intercutem per vias vrinarias ope horum ſalium expellere geſtiunt; augeſcit enim hoc modo viſcerum induratio.

6) Dein & experientia vberiore firmatur, quod nimium, vel intempeſtiue adplicata ſudorem impediant potius, quam promoueant, materiam acrem catarrhalem vehementius exagitent; in febre lenta plerumque noceant, lochiorum ſuppreſſionem, cordis palpitationem augeant, immo hæmorrhoidum & menſium obſtructionem ſæpe obfirment potius, quam reſerent.

7) Sic quoque in cephalalgia ſalium volatilium cautior vſus exigitur. Quod ſi enim in exacerbatione dentur malum deterius reddunt. Præſtat itaque eorum vſus in morbi huius declinatione, doſi exigua, ſcopo tonico.

8) In arthriticis denique, rheumaticis, podagricis doloribus extus & intus ſæpe præſcripta plus damni, quam vtilitatis attuliſſe, immedicabilem videlicet ſtuporem & dolorem oſteocopon parti læſæ inducendo, plurima certe exempla commonſtrarunt.

9) Locum vero ſalia hæc volatilia, præmiſſis antea præmittendis, inuenire poſſunt in hectica, in cachexia, in coryza & grauedine, in congeſtionibus, ſed vbique temporis opportuni ratio maximopere habenda eſt.

10) Tutius tamen & maiore cum emolumento in vſum vocantur, ſi ea cum tinctura quadam acriore alcalina probe permiſta exhibeas.

11) Externe ſalia volatilia vim errhinam habent, & cum caſtorei medulla maritata effectu neruino tonico ſtatum ſurdaſtrum leuant, ac ſi per inſtrumentum *Glauberi* eo modo, quem hic autor deſcripſit, adplicentur, ad pertinacem menſium ſuppreſſionem tollendam aliquantum conferunt.

95. SAL COMMVNE & EIVS PRÆPARATA.

1) Triplex hoc obuenit vel marinum, vel fontanum, vel foſſile, quod etiam ſal gemmæ dicitur.

2) Omnia ex ſingulari acido mercurialis indolis & terra alcalina calcaria natura generat, in eo tantum nonnihil diſcrepantia, quod ſal marinum de nitro quoque participet & ſal foſſile rupeam terram, vnde durior eſt, ſimul abſorbſerit.

3) Virtus eorum exiſtit, reſoluens, abſtergens, colliquans & moderate diuretica, vnde ampliſſimum ſui vſum in diæta præcipue comprobant. Quod ſi autem largius, præſertim ſub parco potu ingerantur, nimium ſtimulant, ſerique acrimoniam augent, ac prauam denique incraſſantem vim exercent.

4) Præcipue autem pleraque pectoris mala (& fere grauius quam alius generis ſalia) exaſperant, vnde parce & cautim hic concedenda ſunt.

5) Conducunt alias in adfectibus faucium ad mucum attenuan-

nuandum & frequenter clyſteribus ad ſpiſſiores ſordes eliquandas & naturam ſtimulo excitandam induntur.

6) Speciatim ſal gemmæ ad ſtrumas laudatur *Paracelſo.*

7) Spiritum vero ſalis quidam commendant interne ad nimiam ſitim, calculum, ramices. Sed periculum eſt, ne, vbi pectus male habet, immanem tuſſim cieat & continuato vſu hepatis obſtructionem aliaque grauiora mala importet. Extus eum dealbandis dentibus & cariei oſſium, ſed fruſtra deſtinant.

8) Idem propemodum valet de ſpiritu ſalis dulci, a quo proinde pariter abſtinemus, donec eius vſus melioribus experimentis innoteſcat.

9) Tandem de ſale digeſtiuo *Syluii*; quod proprie ſal commune regeneratum eſt, notamus, quod ſalis medii viribus vbique inferius, adeoque iure poſthabendum ſit.

96. SVCCINVM & EIVS PRÆPARATA.

1) De origine ſuccini diu agitatam litem circumſtantiæ collectionis aliaque fere decidunt; idque pro regni mineralis potius quam vegetabilis ſobole habendum eſſe declarant.

2) Copioſius autem in Boruſſia colligitur & eſt vel albicans, vel flaueſcens, vel nigrum. Priora ſatis conueniunt, poſterius vero non niſi pro petroleo artificiali, ſeu oleo petræ nigr. off. deſtillando, vſurpatur.

3) Succini flaui principia ſunt tenuia, terreſtria, ſulphurea, oleoſa & acida; vnde per deſtillationem ſal prodit volatile quidem, ſed cum alcalinis puris acidi inſtar efferueſcens, quod in præparatione liquoris C. C. ſuccinati conſpicimus.

4) Ex his partibus conſtituentibus facultatem eius deriuare ſolent reſoluentem, abſtergentem, roborantem balſamicam, & placide diureticam.

5) Sigillatim vero inſeruit multiplici vſui non minus interno, quam externo, in omnibus lymphæ vitiis, in catarrhali oppletione pectoris, congeſtionibus,

rheumaticis, cephalæa, cephalalgia, susurro aurium, brancho, coryza, hæmorrhoidibus cœcis, gonorrhœa, fluore albo, vbi essentia concentrata maxime confert.

6) Et cum in quocunque vlcere siue simplici, siue cancroso exoptatam sæpe virtutem ostendit, tum etiam phthisicis tanquam roborans & balsamicum eustadias tempore commendandum est.

7) Præterea & grauidarum & puerperarum morbos mitigat, dummodo vbique febriles motus, vtpote quos essentia succini acrius incendere potest, abesse animaduertamus.

8) Externe præcellenti pollet efficacia in vlceribus, vt iam innuimus, nempe læsionibus partium magis exsanguium, cutanearum, vel tendinibus & membranis magis instructarum, vbi non solum adfluentium & effluentium humorum prauitatem corrigit, sed & vi sua tonica partes solutas conglutinat. Porro in suffitu adhibitum congestiones præcipue serosas resoluit, partesque teneriores roborat; sed tamen protinus eo confugere debilioribus, qui exquisito sensu præditi sunt, non suadetur.

9) Datur in puluere & essentia, quæ inprimis polychresta notatur. Oleum vero succini licet valde decantatum, nimium acre est, vehementemque humoribus æstum infert; vnde solum extus parcissime aliisque temperatum vtiliter adplicatur.

10) Tandem liquor C. C. succinatus in epilepticis & catarrhalibus, frigidis, hemiplecticis malis iusta dosi & tempore haud incongruens ducitur.

97. ASELLI seu MILLEPEDES.

1) E partibus salinis & subtiliter terreis, quibus texturam suam debent, qualitatem arcessunt resoluendi & diuresin prouocandi.

2) Vtiles ergo censentur in cachexia, hydrope, mucidis pectoris adfectibus, glandularum obstructionibus, calculo, quin & arthritide.

3) Sa-

3) Satis autem adparet locupletia huiusmodi virtutum testimonia, quibus certe confidere poſſimus, nos adhuc dum deficere. Quapropter circumſpectionem, & quia hæc animalcula vias vrinarias acriore ſtimulo adficiunt, in eorum vſu debitum moderamen ſuademus.

4) Cæterum nouimus illa a celebri & felici Practico ad viſus obſcuritatem & catarractæ rudimenta abolenda parco & continuato vſu frequenter adhiberi.

98. Bvfones.

1) Horrida hæc & inuiſa animalia, ob acre ſal vehementer diureſin propellunt, ideoque a non nullis hydropi opponuntur.

2) Sed præſtat abſtinere, bufonesque ſiccatos tantum ad externos vſus reſeruare, vbi ſub axillis geſtati aut manibus detenti narium, vteri, præcipue pectoris hæmorrhagias antipathetica vi ſæpe refrenant, & in capite poſiti interdum etiam acutas, validas congeſtiones phreneticas & anginodes repellunt.

3) Præterea cum ad varios tumores & excreſcentem leuiter carnem & cum aliis ſtypticis mixti ad hæmorrhagias ſiſtendas, itemque ad bubones peſtilentes, cancrum exulceratum, viperæ morſum &c. laudentur, fortaſſe operæ pretium erit, talem eorum vſum pluribus experimentis ſubiicere.

4) Idem cenſendum eſt de bufonum oſſiculis, quæ paſſim vt ſpecificum antodontalgicum (ſed dubium hucuſque) celebrantur.

5) Neque lapis bufonites, qui falſo pro fœtu bufonis habetur, eas vires oſtendit, vt, ſicut nonnulli autumant, ad virulentos morſos & tumores malignos curandos vere quicquam conferre valeat.

99. Calcvlvs hvmanvs.

1) Conglutinatus eſt e partibus mucidis terreſtribus paucioribus oleoſis & ſalinis; ſpeciatim renalis ex lympha, quam vlcus renale exſudat, & ſalſugine mucida vrinæ.

2) Hunc

2) Hunc *Paracelsus* ludum humanum, *Helmontius* suum dulech vocitauit; eorum vero asseclæ genuinam præparationem alii summo studio rimati sunt, alii etiam docere instituerunt, vt scilicet specificum obtineretur idoneum ad omnes tartareas, vt loquuntur, obstructiones reserandas & præcipue calculum paullatim in mucilaginem dissoluendum & absumendum.

3) Secretam illius calcinationem & reductionem in oleum tradit *Hartmannus*, quod miris laudibus extollit.

4) Præterea vi alexipharmaca plenus creditur atque alicubi ipsi bezoardico lapidi æquiparatur.

5) Ast hodie altum de huius ludi virtute est silentium, quibusdam notantibus, quicquid de eo iactatur, ludicram potius speculationem redolere quam veritatem.

100. CANTHARIDES.

1) Acerrimo sale repleti vehementer stimulant & adrodunt, ad vesicatoria ideo, vt notum est, pertinentes.

2) Quantam autem stimulandæ diureseos vim teneant, vel ex eo liquet, quod extus cuti impositi tamen vrinariis meatibus interdum molestiam pariant.

3) Proinde licet illorum internum vsum & facultatem in lepra, calculo, hydrope, præcipue vero in gonorrhœa virulenta & fluore albo valde prædicatam legamus; tamen, cum sic facile ardores, inflammationes, aut mictum cruentum inferant, tutior erit abstinentia.

4) Quodsi autem alicui minus anceps tentamen suscipere lubeat, is leniorem cantharidum essentiam, cuius formulam *Bartholinus* præscripsit, adhibere potest.

5) Externe quomodo commode adplicentur, *in tab. chirurg.* est declaratum.

101. CONCHÆ PRÆPARATÆ SIMPLICES & ACIDO SATVRATÆ.

vid. tab. de diaphoresi.

102. CORNV CERVI & SPIRITVS EIVS.

vid. tab. de diaphoresi.

103. EBVR

103. EBVR & SPIRITVS EIVS.

1) Huic diaphoretica & antiſpaſtica virtus tribuitur, quod quo iure fiat, aliis iudicandum relinquimus.

2) Inprimis autem ad inimicum, quod ſupponunt, acidum humorum demulcendum, dyſenteriam, itemque icte-rum curandum proponitur.

3) Etſi vero aliquantulum forte conferre queat, tamen certioribus & melioribus ad hæc remediis abundare videmur.

4) Videas etiam ebur vſtum, ſeu ſpodium, quod adſtricto-rium magis eſt, ad fluorem album commendari; ſed & de eo non aliter ſentire poſſumus.

5) Neque de ſpiritu eboris, quicquam ſingulare nobis ſpondere licet.

104. LAPIDES PERCARVM PRÆPARATI.

1) E tenuibus terreis & ſalinis particulis facultatem pe-tunt abſtergentem & leniter diureticam.

2) Vnde magni fiunt in ſanguine coagulato & in ſtaſin ex caſu ab alto &c. delapſo, itemque in laterum punctio-nibus, id quod vlterioribus experimentis inclareſcet.

3) Illud certius eſt, hos lapides infantibus vrinæ ſuppres-ſione, aut imminutione laborantibus ſæpe fuiſſe au-xiliatos.

105. LAPIDES CARPIONVM PRÆPARATI.

1) Ab his quoque ſpecialem efficaciam in febribus & hæ-morrhagiis exſpectant non nulli, ſed euentu pariter ambiguo.

2) Cum autem de cætero & abſorbent & tantillum reſol-uunt, tum frequenter ad infantum conuulſiones ſe-dandas deſtinantur, quas tamen alia aptiora felicius abigunt.

106. LVMBRICI TERRESTRES.

vid. tab. de diaphoreſi.

107. OCVLI CANCRI.

1) Inter ea, quæ facultate abſorbendi præcipue & tempe-randi prædita quotidiano vſui inſeruiunt, fere pri-mam ſibi vindicant dignitatem; quamuis ſi effectum

ſcrupuloſius examinemus, conchis præparatis vel aliis oſtracodermatis vix meliores reperiantur.

2) Speciatim eos in ardore ventriculi ſeu ſoda, acrimonia bilis torminoſa, malis cholericis, deinde & in orgaſmo ſanguinis, plurimis febribus, (vbi priuatiue diaphoreſin inuitant aut ſuſtentant) in dyſcraſia humorum acri ſeroſa, ſcabie & in ſpaſmis etiam cum fructu propinamus.

3) Vbicunque præterea incraſſandi ſcopus nobis obuerſatur, adhiberi poſſunt; contra in obſtructionibus partium, ſpiſſitudine humorum &c. parcius vel plane non indulgentur.

4) Præſtantiorem autem teneriusque abſtergentem & ſuauiter reſoluentem qualitatem ſimul induunt, quando citri acido puriore ſemiſaturantur. Sic enim in infantilibus plerisque morbis, in pectoris adfectibus, in vitiis renum, ſcabie, ſcorbuto &c. mite & concinnum præbent remedium.

5) Idem in omnibus febribus acutis & malignis conuenit, hecticosque & phthiſicos efficacius fere, quam alia huius generis cognita pharmaca, ſubleuat.

109. RANÆ.

1) Rariſſime in vſum vocantur, etſi quidam loco bufonum exſiccatorum ranas viuas in febribus malignis & peſtilentibus capitis integumento ſubdere, vt vehementes deliræ congeſtiones refringantur, itemque ad anginam periculoſe ingruentem arcendam linguæ imponere ſoleant. Cum autem hinc cito emoriantur, ante capienda eſt ſatis magna ranarum multitudo. *Confer. Goblii tract. de peſte.*

2) Iam pridem autem hepar ranarum ad epilepticos motus compeſcendos valere dictum eſt. Neque hodie plane abnuit experientia, modo non vetuſtum nimis aut corruptum, ſed recentius poſt generaliorum remediorum vſum propinetur.

3) Ranæ, ſeu vt alii volunt ranunculi virides (die Laub-Frösche)

Frösche) arefacti & manu decenti in sensibilioribus interdum hæmorrhagiam narium inhibent & puluerisati in vulneribus styptica efficacia, quin & in vlceribus malignis & cancro prodesse dicuntur.

4) Notior vero est spermatis ranarum vsus, quod cum refrigeret & repellat, in inflammationibus caute adplicandum est; quanquam *Ettmüllerus* illud in omni erysipelate, ambustione, inflammatione hepatis & paullulum camphoratum in doloribus arthriticis, podagricis, cephalalgia, gutta rosacea &c. efficacissimum pronunciet.

5) *Sydenhamius* id cum aliis permistum pro collutione oris in angina laudat & non nulli specificam ei virtutem adsignant in vlceribus serpiginosis.

6) Emplastrum de spermate ranarum, si cum debitis resoluentibus & subadstringentibus paretur, nimium ad læsiones adfluxum optime cohibet satisque probatum euadit defensiuum. Idem largius camphoratum scirrhis inflammatis inseruit.

7) Prostat & emplastrum de ranis cum mercurio, sed maioris famæ quam pretii; quippe inconcinna formula est & propemodum inutilis, nisi mercurii portio augeatur. Hoc si fiat, vtique in venereis vlceribus efficacissimum est, in aliis autem incertius, ac vbi tenax & cruda materia præsto est, fugiendum. Cæterum quoque ad scirrhos glandulosos, præsertim si sub initio statim adplicetur & diu continuetur, discutiendos confert.

109. SANGVIS HIRCI.

vid. tab. de diaphoresi.

110. SCARABÆI MAIALES.

1) Dicuntur & vnctuosi, vtque fusci sunt, sic a scarabæis equinis cornutis &c. facile distinguendi.

2) Drastica vi diuretica æmulari cantharides, sed tamen mitius operari deprehenduntur.

3) Vnde quoque tutior eorum melle vel oleo suffocatorum vsus est in hydrope & œdematibus pedum, præ-

cipue vero teſtantibus fide dignis practicis, efficax in morſu rabidi canis, modo tempeſtiue adhibeantur.

4) Virtutem vero, quam laudant, antipodagricam, antinephriticam & calculum domitricem plurimi in dubium vocant, neque nos tentamen illud, quod *Ettmüllerus* præſcribit, temere ſuſcipiendum putamus.

5) Externe oleum ſcarabæorum, olei ſcorpionum vices interdum ſupplere poteſt.

111. SCORPIONES.

1) Non tam interne, quam extus ſolum oleo oliuarum infuſi & macerati vſurpantur.

2) Et conducit huiusmodi oleum non tantum vt mirabile ſpecificum ad venenatum ſcorpionum ictum, verum etiam regioni pubis aut veſicæ illitum calculum pellit & ſuppreſſionem vrinæ interdum tollit; quanquam illud non facile ſolum, ſed cum aliis mixtum & temperatum ordinare conſuetudo ſit. Porro *Ettmüllerus* ſingularem illius vim anodynam in dolore aurium prædicat.

3) Cæterum haud ignota ſunt olea ſcorpionum compoſita, quibus præſtantem qualitatem alexipharmacam multi adſcribunt, ac propterea, graſſantibus febribus malignis & peſtilentia, tam ad prophylaxin, quam ad curationem regionem cordis, pulſus, tempora iis inungi præcipiunt; ſed ſi rem recte æſtimemus, maiore fiducia quam effectu.

113. TALI LEPORIS.

1) His etiam peculiares quasdam vires ineſſe facilius dicitur quam indubitatis ſpeciminibus comprobatur.

2) Donec igitur hæc innoteſcant licet interea ambigere, talos leporis in conuulſionibus, inflatione ſtomachi & colica valde prodeſſe.

114. TESTÆ OVORVM.

1) Neque has teſtas ſingulari facultate certa quædam mala ſuperandi præditas eſſe nouimus; etſi illæ, e quibus pulli prodierunt, ab incubatu quiddam benefici accepiſſe & calculum præcauere dicantur.

2) Alias

2) Alias virtute sua absorbente & aliquatenus temperante ac resoluente se cuiuis practico adprobare possunt, & in omnibus morbis, quibus cancrorum lapides conueniunt, vtiliter dantur, atque in eorumdem lapillorum locum sine metu minoris effectus substituuntur.

3) Ad huiusmodi vsus repurgatæ a pellicula aliisque sordibus & exsiccatæ teruntur solum; si vero eas igni diutius imponas & calcines; facessunt tandem in calcariam plane substantiam, attactu aquæ vehementer ebullientem. Idem fit cum conchis, vnde conchæ vstæ efficaciam resoluentem & digestiuam, laudante iam *Crollio*, in febribus intermittentibus ostendunt; si vero iusto longius vrantur, acriores sunt & cautius exhibendæ.

114. TESTÆ STRVTHIO-CAMELI.

1) Insignis harum est durities, quam tam breui tempore ex humoribus existere & compingi posse mirandum est.

2) Virtus autem absorbens & egregie simul diuretica iis tribuitur, vnde *Volkamerus* illas in puluerem suum contra calculum selegit.

3) Sed merito dubitat *Ettmüllerus*, præ aliis ouorum testis vllam hisce prærogatiuam deberi.

TABVLA VI.
DE
APOPHLEGMATISMO PER NARES.

I. D*EFINITIO*.

Apophlegmatismus per nares est peculiaris euacuationis species, qua natura prædicti organi ope serum illud

mucidum, quod caput præcipue offendere conſpicitur, ſiue ſponte ſua, ſiue remediis externis excitata, eliminare contendit. Deriuatur ab ἀπὸ, ex, & φλέγμα, aqua.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Euacuatio ſaliualis quatuor modis fieri ſolet.
   1) Alia enim contingit per *nares*, & *apophlegmatiſmus narium* adpellatur.
   2) Alia per *ſputationem breuem*, quæ *apophlegmatiſmus oris* audit.
   3) Alia per *ſputationem longinquam* & *copioſam*, atque hæc ſtrictiore ſenſu *ſaliuatio* vocatur.
   4) Alia per *pulmones* & *arteriam aſperam*, quæ *expectoratio* dicitur.
2. Priores duæ particulares & quaſi ſuperficiariæ, poſteriores autem vniuerſales ſunt: profundius enim ex humorum maſſa, id, quod euacuant, exantlare ſolent.
3. Quemadmodum autem in hac tabula *de phlegmatiſmo* tantum *narium* dicemus; ita inſtituitur ille
   1) vel per remedia *errhina*, quæ particulis ſuis acrioribus humores ſpiſſos, partibus inhærentes, non tantum attenuant, ſed & glandularum motum excretorium ſimul proritant. Deriuatur hoc nomen a ῥὶν, naſus, ἔῤῥινον, naſale, ſcilicet remedium.
   2) Vel per *ptarmica*, quæ ad motum illum concutientem & diſcuſſorium, qui *ſternutatio* audit, naturam ſimul fortius ſtimulant. Deducitur vocabulum a πταίρω, ſternuto.
   3) Vel per *errhino-ptarmica*, quæ vtroque modo agunt, videlicet tam fundendis humoribus, quam partibus irritandis apta.

III. *INDICANTIA.*

1. Licet tam *errhinorum*, quam *ptarmicorum* vſus in vita communi hodie ſit frequentiſſimus, in praxi tamen medica rarius indicatur.
2. Inſtitui autem poteſt
   1) In adfectibus chronicis mucidis, caput & vicinas partes grauantibus.

2) Spe-

2) Speciatim in congeſtionibus oculorum ſeroſis, minime autem inflammatoriis, quas potius exacerbant.
3) In pathematibus, quæ a conſuetæ coryzæ emanſione pullularunt.
4) In ſuſurru aurium catarrhoſo.
5) In partu difficili & ſecundinarum retentione.
6) Qua circumſpectione in apoplexia, lipothymia & lethargicis adfectibus vſurpanda ſint hæc remedia, *ſub cautelis* monebimus.

3. Vbique autem temperamenti rationem habere conuenit. Phlegmaticis enim, vel robuſtis a ſternutatorio motu non facile læſio metuenda eſt; in cholericis autem, vel teneris vſus horum vellicantium remediorum debet esſe circumſpectior. *Conf. cautelæ.*

IV. *INDICATA ſeu REMEDIA.*

Virtute errhino-ptarmica pollent

1. *mineralia*, e. g.
Vitriolum album cum aqua roſarum ſolutum.
Sal armoniacum lixiuio iniectum.

2. *Animalia*, v. g.
Salia volatilia vrinoſa.
Caſtorei eſſentia.

3. *Vegetabilia*, e. g.

Rad. Ceparum	Origani
Ellebori albi	Ptarmicæ
Ialappæ	Rorismarini
Ireos Florentinæ	Serpilli
Mechoacannæ albæ	Tabaci
Pimpinellæ albæ	Thymi.
Pyrethri	Flor. Anthos
Squillæ.	Calendulæ
Fol. Anagallidis purpureæ	Carthami
Betonicæ	Cyani
Maioranæ	Lauendulæ
	Liliorum conuallium.
	Roſarum

Flor.

Flor. Spicæ Violarum.	Fruct. Caryophyllorum aromaticorum
Gummi Euphorbii.	Cubebarum
Sem. Erucæ	Piperis
Nafturtii	Saccharum
Nigellæ	Balfamica pleraque oleofa
Rutæ	Species diambræ, diamofchi &c.
Sinapios.	

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Notiffimum eft, naturam humanam fine vllis remediis narium apophlegmatifmum producere, atque & hac ratione corpus fuum a fuperfluis humoribus repurgare.
2. Vbi autem naturalis hæc euacuatio iufto fegnior obferuatur, tum artificialis excitatio requiritur; & hæc per remedia *errhina* & *ptarmica* obtinetur, vti fub *differentia* iam indicauimus.
3. Dum vero vel *errhina* particulis fuis falinis acrioribus humores fpiffos in glandulis narium refoluunt, vel *ptarmica* interiorem narium membranam, quæ valde fenfibilis eft, potentius adficiunt, vel *errhino-ptarmica* vtraque ratione agunt; natura per moleftum hunc fenfum excitatur, vt humores copiofius ad nares congerat, particularum acriorum ftimulum diluendo infringat, & per motum illum fternutatorium, quafi conuulfiuum displodat, atque e naribus proiiciat. *Conf. tab. med. de coryza*, in qua fub *cauffis* de modo agendi plura diximus.
4. Dantur etiam ptarmica, quæ non per acrimoniam quamdam falinam, fed per folam leuitatem corpufculorum, naribus adhærentium, naturam ad conuenientem illum motum difflatorium inuitant.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

Hic refpicit

1. ipfius medicamenti *formam*, vbi licet etiam per folos acres vapores aut turundas, vel ceram, mordacibus rebus imbutam, effectus obtineri queat; tamen pro more vulgatiffimo 1) *errhi-*

1) *errhina liquida* esse solent, e. g.
spiritus volatiles vrinosi,
euphorbium aqua solutum.
2) *Ptarmica* autem in forma *pulueris* adhibentur.

2. Aliorum pharmacorum congruam *adsociationem*. Raro enim solis hisce remediis morbus quidam superatur. Vnde pro re nata, blanda laxantia, diaphoretica, diuretica, discutientia, resoluentia, debent coniungi.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Si dicendum, quod res est, & *errhina* & *ptarmica* magis abusui hodie exposita sunt, quam in decentem vsum vocantur. Cum enim, vt moris est, citra necessitatem, immo contra corporis dispositionem tam frequenter iis se multi delectant; tum humorum versus caput congestionibus porta aperitur, & molestissima consectaria introducuntur. Tantum quippe abest, vt emunctæ naris homines inde euadant, vt potius stagnationibus mucidis & stupiditati cuidam sæpe exponantur. Tacemus, olfactus organum sensim hinc eneruari & interdum plane destrui.

2. Vnde operæ pretium erit, *contra-indicantia* hic subiungere.
1) Insignis plethora, vti alias vehementes commotiones non tolerat; ita & ptarmicorum vsum, præcipue in sanguineo-choleris, excludit.
2) In vertigine sanguinea ab his remediis abstinendum est, ne morbo attonito sensim viam aperiant. Quamuis enim præsenti apoplexiæ vsui esse possint; imminentem tamen in actum deducere auctores obseruarunt.
3) Memoriæ debilitati frustra opponuntur errhina & ptarmica. Quoniam enim humores copiosius versus caput inuitant, memoriam potius læsura, quam roboratura non immerito censentur.
4) In cephalalgia & ophthalmia sanguinea manifesto nocent.

5) Qui ad hæmorrhagiam narium nimiam, hæmoptysin & phthisin habent procliuitatem, ab his remediis excitantibus & exasperantibus debent abstinere.

6) Adfectus acuti febriles, spastici & conuulsiui ægerrime tolerant has commotiones. Vnde vsum horum remediorum antepilepticum, quem non nulli commendant, non possumus probare.

7) Neque in acutarum singultu concedenda sunt sternutatoria; quanquam alias, *Platone* iam laudante, ad leuiorem singultum profligandum sufficiant; nam & materia, si quæ adsit, inde dissipatur & motu fere contrario, quem diaphragmati ptarma infert, singultuosus deletur.

8) Immo ne in lethargicis & lipothymicis quidem adfectibus hæc remedia satis tuta sunt. Licet enim in illis motuum defectus sit manifestus, minime tamen ille per eius modi fortes commotiones resarciendus est.

9) Denique ptarmica nocent in externis corporis læsionibus, e. g. in herniis, prolapsu vteri & intestini recti.

10) His omnibus subiungimus statum grauiditatis.

3. Quando errhinorum vsum, loco moderatioris effluxus, vehementior humorum adfluxus excipit, & tumor inflammatorius nares occupat, tum eorum adplicationem sinistre institutam esse liquet.

4. Dantur errhina maxime vehementia, quæ tamen effectum sternutantem non exserunt. Contra ptarmica quædam valida sunt, quæ copiosam e naribus humiditatem, non æque educunt. Interim omnia ptarmica sunt simul plus vel minus errhina.

5. *Salia volatilia vrinosa*, quia materiam non tantum mobilem reddunt, sed & vias atque ipsas membranoso-nerueas partes ita simul adficiunt, vt restrictio mediocritatem naturalem non excedens, adeoque humiditatis contentæ distributio sequatur, præ aliis errhinis vtilia sunt,

præci-

præcipue perſonis ſanguinei habitus. Hæ enim vehementiora non æque, vti phlegmatici, tolerant.

6. Præcipuum inter errhina, ſed & ſatis violentum eſt *euphorbium*. Vnde in ſubſtantia, vtut exigua valde portione, vix ſine noxa offertur, præſertim ſi multa narium frictio accedat. Paullulum autem mitius agit, quando pauca illius quantitas cum aqua ſimplici, vel roſarum, aut maioranæ trita & transcolata naribus attrahitur.

7. Conſultum itaque eſt, ne qua noceatur, inter hæc remedia diſcrimen & gradus vehementiæ quodammodo perſpectos habere. Sic validiſſima ſunt, dictum gummi, radix hellebori albi, piper, &c. leniora, ſed tamen adhuc ſatis fortia folia tabaci, flor. liliorum conuallium, vitriolum, album, &c. mitiſſima betonica, origanum &c.

8. Cæterum plura quidem, quam allegauimus, ad huius generis pharmacorum claſſem a quibusdam auctoribus referuntur, ſed cum propoſita iam fere nimia ſint, ſaltem eum numerum conficiant, ex quo delectum habere cuiuis procliue eſt, maior moles in hoc leuiore medicationis genere valde odioſa videri potuiſſet. Itaque iam ad ea, quæ alibi non pertractauimus, paucis recenſenda progredimur.

9. VITRIOLVM ALBVM.

1) Veram huius indolem & differentiam ab aliis vitrioli generibus nemo chymicorum penitus adhuc diſcuſſit & aperuit. Eſt autem materia, vt videtur, ſalino-acida & terreo-metallica, ſapore ſalino, acri, adſtringente & nauſeam creante prædita. Vnde interne datum vomitum languide ciet; extus ſiccat, reprimit, & adſtringit.

2) Vt errhinum catarrhos mucidos, coryzam grauedinem, phlegmatorrhagiam &c. ſubleuat, ſi aqua maioranæ ſolutum iuſto tempore adhibeatur.

3) Alias eſt opthalmicum egregium atque eorum, quæ reprimendi & adſtringendi ſcopo collyriis admiſcere

fructuosum est, coryphæus. In eumdem vsum per albumen oui deliquio soluitur & aqua rosarum temperatur. Expedit autem in adplicatione id potissimum obseruare, vt æstum inflammatorium prius mitigemus atque vsui illius statim *saccharum saturni*, aqua quadam ophthalmica solutum, subiungamus.

4) De *Gilla Theophrasti*, quam purificatione & crystallisatione huius vitrioli, vel per se, vel addito nitro obtinere intendunt, diximus *in tabul. de emesi.*

10. SAL AMMONIACVM.

1) Est hoc vel *natiuum*, quod olim circa Iouis Hammonis templum in Africa effossum esse, hodie vero prope radices Vesuuii eructari dicitur, vel *artificiale* ex sale communi, vrina & fuligine parari solitum.

2) His partibus constituentibus debet vim suam resoluentem, diureticam & (propter sal volatile) tonicam, repellentem.

3) Integrum, vel in substantia raro intus vsurpatur, quamuis id nonnulli corrigendæ primarum regionum cruditati & febribus præcipue intermittentibus consecrent, sed plerumque lento, vel exiguo, vel nullo successu. Vtilius additur gargarismatibus ad crassiorem mucum in angina notha liquandum & diluendum.

4) Celebratissimus autem est hinc destillatione per alcali prodiens *spiritus salis ammoniaci*, qui (præsertim per calcem viuam expulsus,) perquam volatili odore nares ferit, ibidemque mucum resoluit & partes roborat. Cæterum interno vsu conuenit cum aliis vrinosis volatilibus, de quibus supra locuti sumus.

5) Idem sal volatile (ad scopum errhinum) exsurgit, cum sal ammoniacum in alcali fixi lixiuium, sub leni præcipue calore, iniicitur.

11. SALIA VOLATILIA VRINOSA.

Horum vsum modo adposuimus.

12. CASTOREI ESSENTIA.

1) Castoreum proprie sunt corpora glandulosa, sub testiculis

culis animalis amphibii (quod *castor* seu *fiber* vocatur) nata & oleoso spisso liquore turgida, quocum sensim exsiccantur & ex Moscouia frequenter ad nos deuehuntur. Color fuscus, flauescens, sapor acer, amaricans, nauseosus, odor grauis, penetrans obseruatur.

2) Adsignatur ei magno plurimorum adplausu facultas discutiens, neruina & anodyna; sed quam parum valeat, vbi talium effectuum spe crebrius exhibetur, quotidiana condocere possunt exempla.

3) Sicut enim hystericis nihil tam frequentius offerri solet, quam castoreum; ita sæpe fit, vt, cum radicem morbi plane non attingit, fœtido suo vaporoso oleo grauiores commotiones moliatur, vel deinceps, vbi per aliquot horas spasmos sopiit, vehementius eos resuscitet, capitisque dolores, temulentiam & præcordiorum angustias augeat, præsertim si nauseosa & vomibunda pathemata coniuncta sint.

4) Neque aliis etiam spasmodicis malis colicæ, arthritidi, epilepsiæ, neque paralysi, ariduræ, multo minus vertigini, vel lethargo, quibus a non nullis destinatur, solide mitigandis sufficere castoreum animaduertitur. Et certe cum alia tutiora & efficaciora suppetant, *essentia castorei* postponenda videtur.

5) Salubrius autem *extus* adhibetur castoreum ad spasmos abdominis, colicos cruciatus, susurrum aurium & difficilem auditum; atque vt errhinum in essentia vel puluere cum aliis sociatum. Prostat & *medulla* castorei.

13. RADIX CEPARVM.
vid. tab. de diuresi.

14. RADIX ELLEBORI ALBI, IALAPP. &c.
vid. tab. de catharsi.

15. RADIX IREOS FLORENT.
vid. ibid.

16. RADIX MECHOACANNÆ ALBÆ.

vid. tab. de catharsi.

17. RADIX PIMPINELLÆ ALBÆ.

vid. tab. de diaphoresi.

18. RADIX PYRETHRI.

1) Radicis huius (quæ in Italia sponte nascens apud nos in hortis colitur) particulas salinas causticas acerrimas & sapor prodit & effectus valde stimulans, ac rubefaciens.

2) Vnde conuenientius est ab interno eius vsu prorsus abstinere, in externa autem adplicatione tale moderamen seruare, vt mordacitas eius satis infracta insignem humorum adfluxum, aut inflammationem suscitare nequeat.

3) Laudatur in paralysi (inprimis linguæ) apoplexia, lethargo, catarrho suffocatiuo, odontalgia catarrhali, item (sed incertius) in epilepsia.

4) In ore detenta saliuam cum feruore elicit (vnde Germ. Speichel-Wurtz audit) ideoque inter potentissima masticatoria refertur. A quibusdam etiam (sed caute & parcissime) aliis sternutatoriis ad vexandas nares immiscetur.

5) Ad vsum inditur conuenienti portione clysteribus, cataplasmatibus, decoctis &c.

19) SQVILLA.

vid. tab. de emesi.

20. ANAGALLIDIS PVRPVREÆ *folia.*

1) Huius herbulæ succus etiam caput purgare dicitur naribus attractus; sed talis vsus hodie antiquatus est, sæpius vero (vt est herba vulneraria) ad hæmorrhagias & vlcera itemque ad oculorum morbos eam commendatam legimus.

2) Inter omnes autem illius laudes effulget virtus specifica insaniæ expultrix; namque fatuorum salus, Gecken-Heyl, audit, & complures practici multos maniacos & melancholicos per huius herbæ decoctum ad sanam

nam mentem rediisse testantur. Non indigna igitur est, quam frequentius iusta methodo miserandis huiusmodi subiectis adhibeamus, nec ab vsu eius vlteriore, vbi non protinus ex sententia succedit, nos deterreri patiamur.

21. BETONICA.

1) Herba & præcipue flores suaueolent atque e principio oleoso-sulphureo facultatem quamdam resoluendi & neruinam mutuantur.

2) Conueniunt exinde in adfectibus capitis frigidis aliisque catarrhalibus & quadantenus vterinis ac motuum languore; neutiquam vero ea patrant miracula, quæ vulgo exspectantur.

3) Etenim rarissime votis satisfaciunt peruulgata eius encomia in melancholia, epilepsia, apoplexia, oculorum caligine, hæmoptysi, tabe & vlceribus pulmonum, obstructis visceribus, quartana, hydrope, calculo, mensibus suppressis, fluore albo, arthritide, podagra, pestilentia, morsibus venenatis, incantamentis.

4) Nemo autem mirabitur tam longum virium catalogum, quando quidem hæc herba tantum gloriæ habet, vt verbis *Plinii*, domus, in qua sata sit, tuta existimetur a piaculis omnibus.

5) Præterea aliis eadem ad arcendam, aliis ad adferendam temulentiam apta creditur; extus autem certius ad vulnera & laxitatem toni corrigendam, dentes firmandos, catarrhos capitis, dubie ad vlcera cancrosa, surditatem &c. laudatur.

6) Radix & semen inertiora sunt & minus vsitata.

7) Prostant eius *aqua destillata*, *conserua*, *sirupus*, item *emplastrum* seu *ceratum de betonica* in vulneribus capitis celebre & proficuum.

22. MAIORANA.

1) Fragrat ex volatiliorum principiorum suaui copula, atque vt neruinam, tonicam, discutientem & carmi-

nati-

natiuam virtutem obtinet, sic præcipue & fere maiori iure, quam antecedens, cephalicis accensetur.

2) Adhibetur ergo in atonia partium, paralysi, tremore, stasibus & tumoribus frigidis, catarrhis capitis, & præcipue coryzæ, narium obstructioni (vt egregium *errhino-ptarmicum*) ac odoratus læsionibus dicatur.

3) Porro vsum sui comprobat in ventriculi debilitate, flatulentia, & aliquantum in fluore albo, mensibus imminutis & decoloratis, secundinarum retentione. Cæterum eam singulari efficacia subuenire epilepticis, sterilibus, aut oleum eius destillatum quartanæ mederi, ambiguum est.

4) Illud adhuc monemus, obstructionem mucosam narium infantibus sæpe molestam & suctioni remoras iniicientem a butyro maioranæ intus, ab aqua destillata, vel oleo extus illito referari.

23. ORIGANVM.

vid. tab. de diaphoresi.

24. PTARMICA.

1) Vocatur etiam pyrethrum syluestre & cum satis acribus scateat particulis, tum e glandulis salíualibus copiosum humorem elicere, tum sternutamentis prouocandis nominis sui omen implere reperitur.

2) Potest itaque huic scopo, aliis pulueribus lenioribus admixta, vt stimulus, velificari; sed raro in vsu & fere superflua est, cum certiora habeamus.

25. ROSMARINVS.

1) Herbæ & floribus, ob sulphureo-oleosarum partium copiam fragrantem maxime, implantata est vis aromatica, roborans, discutiens, neruina & analeptica. Vnde ea ad multum vsum apta & a plerisque in magno dignitatis gradu collocata sunt.

2) In primis cephalicorum fere princeps atque hic (excepto, quod olfactui forte non adeo succurrat) & in morbis vterinis aliisque, præstantior rosmarinus ducitur maiorana, de qua paullo ante diximus.

3) Opta-

3) Optamus ergo, vt in reclusione obturatorum viscerum, reuocatione mensium, sterilitate, fluore albo (quem speciatim eius essentia nonnumquam corrigit & abolet) apoplexia, epilepsia, memoriæ debilitate & visu acuendo illas virtutes in dies magis experiamur, quas multi auctores promittunt.

4) Et merito adhuc in maiori pretio habendus esset, si, vt aliqui putant, a pestilenti contagio certius præmuniret, aut phthisi (ex lacte sumtus) vel narium polypo, vel fistulis & cancro mederetur.

5) Prostant in officinis, *aqua destillata*, *spiritus* (qui ex floribus rorismarini seu anthos paratus celebris illa *aqua reginæ Hungaricæ* dicitur) *essentia*, *oleum*, *balsamus*, *conserua*. Præscribitur quoque in *vino medicato*, sacculis, decoctis, balneis, suffitu &c.

26. SERPILLVM.

1) Datur syluestre, vel paullo hirsutius, vel læue citrino odore gratissimum; atque e nostratibus est insigne aromaticum, neruinum & discutiens, aliis cephalicis vix inferius habendum.

2) Quapropter iisdem fere malis, quibus maiorana ac rosmarinus destinantur, conuenit & præcipue spiritum serpilli (citrini odoris) in doloribus capitis, paralysi, tremore artuum, decoctum & balneum in spasmodico-arthriticis morbis, aquam destillatam in partu instante paullo difficiliore sæpe cum fructu vsurpata fuisse meminimus.

3) Cæterum oppilationes viscerum tollere & morsus virulentos, aut peculiari proprietate inflammationem vteri sanare nondum satis compertum est.

27. TABACVS.

vid. tab. de emesi.

28. THYMVS.

1) Est serpillum Italicum, nostrate rigidius, sed acrius & fragrantius, notissimum culinis condimentum.

2) Itaque gradu tantum a præcedenti diffidet, cæterum parem facultatem neruinam, discutientem, carminatiuam

natiuam nactus & præterea ad necandos vermes, pellendos menses, secundinas, calculum &c. laudari solitus.

29. Flores anthos.
vid. sub herba rorismarini.

30. Flores calendulae.
vid. tab. de diaphoresi.

31. Flores carthami.
vid. tab. de catharsi.

32. Flores cyani.

1) Hos ex temperatis acidis & subtilibus sulphureis particulis connexos, ideoque leuiter discutiente & tonica efficacia dotatos esse perhibent.

2) Verum hanc vim duntaxat in partes teneriores, membranaceas, neruosas emittere & proinde aquam eorum destillatam oculos maiore humorum congestione & inflammatione oppressos paullulum solari comperimus. Qua propter alibi natas stases sanguinis, suggillationes, tumores faciei &c. non æque discutiunt.

3) Cæterum a quibusdam commendantur, vt diuretici, in ictero, hydrope, suppressione vrinæ, item scabie, vlceribus, mensium retentione; ab aliis radix manu detenta hæmorrhagiam narium sistere & succus, qui e contusis viuis cancris aqua flor. cyani adfusa exprimitur, dentium eruptionem in infantibus adiuuare prædicatur. Sed hæc omnia nondum satis probata tempori patefacienda relinquimus.

33. Lavendvlæ flores.

1) In cephalicorum classe sunt, vtique roborantem, neruinam & resoluentem virtutem consecuti.

2) Cum autem paullo supra (*vid. maiorana, rosmarinus, serpillum*) iam eos morbos, quibus leniendis simplicia huius generis sufficiunt, allegauimus; in dictis repetendis non erimus verbosi. Illud hoc loco non prætereundum est, lauendulam, vti satis oleosa & feruida est, sic in vterinis aliisque calidioribus malis parce &

cau-

caute interne dari oportere, cœterum nec palpitationem cordis, nec ſpaſmos, arthritidem &c. ſingulari quadam vi depellere.

3) Extus in tumoribus frigidis, catarrhis, paralyſi, torminibus, ſpecifice (vt quidam volunt) in conuulſione neruorum a vulnere & punctura itemque in pediculorum colluuie fuganda adplicatur, & quidem in decocto cum vino, vel aqua, vel oleo deſtillato &c.

34. Liliorvm convallivm flores.

1) His quidem ſulphureæ partes maxime fragrantiam, & ſalinæ alcalinæ ſtimulum errhino ptarmicum largiuntur, ſed tamen peculiaris vtrarumq; poſitus & textura integra ad ſuauem illum odorem requiritur, nam recentes conciſi aut conquaſſati non ita bene olent.

2) Quemadmodum autem illis reſoluens, colliquans, neruina & analeptica quædam facultas tribuitur; ſic horum liliorum vſum in catarrhis capitis attenuandis, vertigine, tremore, paralyſi, loquela amiſſa, deliquiis animi & languidis alibi motibus excitandis frequentem nec prorſus inefficacem eſſe nouimus.

3) Siccati flores (vti & radix, iudice *Camerario*) errhinoptarmico effectu ſatis violenter caput adficiunt & repurgant.

4) Cæterum optandum eſſet, vt & in epilepſia & apoplexia curanda, viriumque reſtauratione in febribus malignis, medicantium impleret deſideria.

5) In vſu ſunt *aqua deſtillata*, *conſerua* & præcipue *ſpiritus* per crebram ſpiritus vini cohobationem a floribus recentibus confectus, quanquam & aliis modis paretur, de quibus vide *Ettmüllerum.*

35. Rosarvm flores.

1 Sunt magis vel minus odoriferi. Priores merito ſeliguntur, atque vt vel rubro-puniceo vel incarnato vel albo colore exiſtunt; ſic omnes volatili ſulphurea ſua portione ſuaueolenti vires aliquantum reficere & rubicundi ſimul ex acidis terreſtribus ſuis moleculis adſtrictoriam qualitatem petere deprehenduntur.

2) His posterioribus maior vsus & inter quatuor *flores* sic dictos *cordiales* locus vulgo conceditur. Quo scopo *spiritum* eorum perfermentationem paratum, & *aquam destillatam* (tonicam pariter & parum resoluentem indeque etiam ophthalmicam) denique *acetum rosarum* laudant. Nec inutilis est *conserua* harum rosarum, quæ cum recens magis styptica sit, vetustate mitescit, ac tum hæmoptyicis, tabidis, hecticis, calculosis, dysentericis insigniter conducere celebratur. Febricitantibus datur ad temperandum æstum *tinctura* rosarum, ad recreandum vero tum *aqua destillata*, tum *saccharum rosatum tabulatum* aliis analepticis adiunguntur. Siccati & puluerisati flores non plane respuendum præbent ptarmicum.

3) Ex incarnatis pallidioribus seu Damascenis parantur *aqua*, *spiritus*, *oleum*, *conserua*, inprimis vero celebris ille *syrupus rosarum solutiuus*, commodum infantibus leniente & laxante effectu subsidium; & *mel rosarum* chirurgis ad varias vlcerationes & faucium ac gingiuæ mala expetitum.

4) *Vnguentum* & *oleum* coctum rosarum multo sunt abusui exposita, quando quidem temerario eorum, vti & aliorum pinguium illitui in erysipelate aliisque inflammationibus funestam subinde catastrophen successisse meminimus.

5) Cæterum rosas in erysipelate & doloribus capitis singularem virtutem obtinere, aut quartanæ mederi dubitatur.

36. Spicæ flores.

Spica nostras siue pseudonardus (a spica Indica & Celtica distinguenda) vocatur etiam *lauendula mas* seu *latifolia*, & viribus cephalicis, tonicis, aromaticis, vt & odore magis valido cum lauendula angustifolia seu fœmina, de qua paullo supra, conuenit, vnde hic nihil addimus.

37. Violarum flores.

vid. tab. de diuresi.

38. Gvm-

38. GVMMI EVPHORBII.
vid. tab. de catharsi.

39. SEMEN ERVCÆ.

1) Qualitatem fouet incidentem & resoluentem stimulo diuretico comitatam, atque hanc ex principiis eius salinis, acribus cum paucis sulphureis & terreis junctis deriuant.

2) Non vanus ergo eius vsus est, in cruditate primarum viarum, corruptelis seri & lymphæ mucidis, cachecticis, hydropicis, catarrhis frigidis crassis, & glandularum meseraicarum obstructione.

3) Nec inutilis est in scorbuto & vermibus enecandis, dummodo vbique caueatur, ne id vel tenerioribus macilentis, vel in coniuncto grauiore æstu temere præbeamus. Nam his & acutis morbis potius nocumentum acriore sua vi adferet.

4) Externe tonum nonnihil restituit, & adfluxum humorum aduocat rubefaciente effectu; quapropter errhino scopo parcissime aliis admiscendum erit. Cæterum directe apoplexiæ, paralysi, item mensium suppressioni, aut venenatis ictibus auxiliari, improbabile est.

40. NASTVRTII SEMEN.
vid. tab. de diaphoresi.

41. NIGELLÆ SEMEN.

1) Mitis ac suauioris carminatiui titulum meretur, nam ex sulphureo-oleosis partibus leni mucilagine temperatis constat, & virtutem hinc arcessit resoluentem, leniter discutientem & roborantem.

2) Quapropter emendandis mucidis impuritatibus, vbicumque siue in stomacho, siue in pectore, aut renibus hæreant, & flatulentiæ conuenit; inprimisque ad catarrhos capitis indeque oriundam cephalalgiam, vertiginem, obstructionem nasi &c. vel odorata tantum, vel in suffitu, vel in puluere naribus attracto, vel in sacculis imposita laudatur.

3) Vtilissimum quoque est ad lac promouendum atque (iusculis incoctum) ad dolores post partum flatulentos dissipandos.

4) Illud adhuc satis obscurum videtur, semen hoc virus e rabidi canis morsu delere, & vt amuletum auertere pestilens contagium, vel radicem nigellæ mansam & naribus intrusam hæmorrhagiam narium, aut sub lingua, vel manu detentam mensium profluuium sistere.

5) Postremo notamus, hodie quoque *nigellastri* seu *lolii* seminis vim errhino-ptarmicam innotescere atque ob pulcrum, quem edidisse prædicatur, effectum commendari.

42. RVTÆ SEMEN.

vid. supra herb. rutæ.

43. SINAPIS SEMEN.

1) Principiis & qualitate parum diffidet a semine erucæ, quamuis vtriusque plantæ facies notabilem ostendat differentiam.

2) Cum ergo similiter attenuat humores spissos & viscidos, nec minorem stimulum vrinariis & spermaticis viis admouet; tum cruditate, vel longinqua febre intermittente laborantibus, porro hypochondriacis, lienosis, ictericis, hydropicis, cachecticis, chloroticis, asthmaticis humidis, catarrhosis frigidis vsum sæpe adfert non pœnitendum.

3) Cæterum eas cautiones, quas sub semine erucæ interspersimus, hic etiam in memoriam sibi reuocare expedit. Externe in paralysi linguæ &c. hoc semen adhibetur.

44. CARYOPHYLLI AROMATICI.

1) Hos fructus arbor quædam lauro similis in Moluccorum insulis proferre dicitur, vnde sub duplici facie ad nos exportatos habemus. Quidam sunt, *maturi* & *maiores antophylli* seu *mares* (german. Mutter-Nelcken) adpellati; alii *immaturiores*, *minores*, quos *veros* alioquin & *vulgares caryophyllos* nuncupant.

2) Sicut

2) Sicut autem hi merito ad ſuauiſſima aromatum genera referuntur, virtutibus attenuandi, reſoluendi, roborandi &c. inſignes; ita ob abundantiam ſulphurei oleoſi acris principii, oppido feruidi ſunt & motum humorum vehementius incendunt.

3) Ex quo intelligitur, quamuis abſente æſtu & febri in primarum viarum debilitate, flatulentia indeque orta colica, atque in morbis frigidis cachecticis, catarrhalibus & motuum remiſſione ac defectu auxilium promittant; tamen vbiuis caute & parciore doſi, præſertim teneris delicatis & calidioribus ſubiectis eſſe porrigendos.

4) Neque eſt quod credamus, illos in capitis imbecillitate, vertigine, memoria debili, viſus obſcuritate, vel (præcipue antophyllos) in morbis vterinis, fluore albo &c. vtramque paginam facere; vtpote cum ad manus ſint indigenæ herbæ temperatiores ac longiore tuto vſu in eiusmodi malis æque efficaces, ſi non magis profuturæ.

5) Externe in oculorum adfectibus conducunt, & quemadmodum ſolus halitus ex caryophyllis ore manſis oculos in variolis defendere valet, ita in ophthalmia hi fructus aquis ophthalmicis cum fructu adduntur. In doloribus dentium vltimum ſæpe refugium ſunt caryophylli; ſed licet plerumque multum ſaliuæ & muci extrahant, tamen cariem non exſtinguunt, nec catarrhalem adfluxum ſemper amoliuntur. Maiorem auxilii ſpem faciunt in ſupra dictis adfectibus & in paralyſi, contractura, ſphacelo: adhibentur autem *oleum deſtillatum*, *eſſentia*, *balſamus*, *ſpecies caryophyllatæ*, *puluis* & ex eo ſuffitus.

6) Cæterum, vt monuimus, nocent in commotionibus humorum, nec tuto in ſanguine coagulato, hæmoptyſi, horrore quartanæ, aut aliis febribus præberi videntur.

45. CVBEBÆ.

1) Sunt fructus ſeu grana colore cinereo, magnitudine piperis,

peris, quæ planta quædam, arboribus, vt hedera, se circumuoluens, in insula Iaua producit. Et quoniam aromaticis sulphureo oleosis particulis itidem adfluunt, (parcius tamen quam caryophylli) concreditam inde habent qualitatem discutiendi & roborandi.

2) Proinde illa, vt alia huius generis, ad morbos chronicos, frigidos, serosos, stomachicos, mucidos & catarrhales valere, inprimis vero vertiginem, memoriæ & sensuum imbecillitatem corrigere prædicant; quanquam in his vltimis singularem earum virtutem constans experientia nondum extra controuersiam posuerit.

3) Præterea sopitos excitare, naturalem vigorem intendere & ingenium acuere celebrantur, vbi tamen audiendus esse videtur *Ettmüllerus*, qui ex frequenti cubebarum vsu stupiditatem potius metuit, quam acumen pollicetur.

4) An denique in fluore albo, aliisque fœmininis adflictionibus, item in hydrope & calculo secundam valetudinem restituere valeant, vt non nulli credunt, tempus edocebit.

46. PIPER.

1) Ex oriente triplex aduehitur *nigrum*, *album* & *longum*. Priora duo fructus vnius eiusdemque plantæ in insula Iaua &c. crescentis sunt, quæ propter imbecillitatem humi procumbit, nisi aut pedamentis fulciatur, aut arboribus vicinis adhærescere possit. Neque differunt, nisi quod album, cortice nigro, rugoso, detracto, læuius sit, ac vulgo maioris pretii. Piper longum coloris cinerei, iulorum coryli instar, e numerosis quasi granis conglutinatum videtur, sapore summe feruido & quodammodo amaricante.

2) Est vero piper aroma ex acribus sulphureis terreis & parce oleosis principiis conflatum, & propterea resoluendi, incidendi, roborandi atque, vt quibusdam placet, diaphoresin pellendi viribus refertum. Præterea

terea excalefacit quidem, ſed tamen haud adeo vehementer, ac alia huius generis aromata, humores accendere notatur.

3) Speciatim ergo concoctioni ſuccurrit ac mucum flatibus & colicæ fomenta præbentem attenuat, atque in omnibus morbis pituitoſis, ſeroſis, frigidis, de quibus ſæpe mentionem fecimus, conuenit, præſertim cum etiam euacuationem craſſarum impuritatum per renes & veſicam adiuuet.

4) Largius datum iracundis calidis nocet, quin & conceptum vel prohibere vel abortu vitiare dicitur.

5) Notiſſima ſunt plebis experimenta, quæ aliquot piperis granis, cum ſpiritu vini adſumtis, tertianam & quartanam inueteratam oppugnat; ſucceſſu vario: nam interdum ſanitas recuperatur, ſæpe vero grauiora mala infert temeritas diſcriminis ſubiectorum & opportuni temporis incurioſa.

6) Datur potiſſimum vel integrum vel diſſectum, nam tenuiter comminutum effectum ſuum calefacientem magis in ipſam humorum maſſam edere, atque hinc non adeo prodeſſe iudicatur. Proſtant & *ſpecies diatrion pipereon* in dictis morbis vtiles. *Oleum deſtillatum* vero circumſpectiſſime præſcribendum eſt.

7) Extus laudatur in ſternutatoriis & apophlegmatiſmo ad mucidos catarrhos, itemque in laxitate columellæ, dentium doloribus frigidis ſeroſis, denique vt rubefaciens.

8) Vltimo meminimus piperis illius *Americani* (etiam *Indici* ſeu *ſiliquaſtri* vocati,) quod conſtituunt ſiliquæ ex atro rubentes ſeu flauæ, multo ſemine plenæ, vulgari pipere mordaciores. Hæ, tradente *Ettmüllero*, ab Hiſpanis chocolatæ adduntur, cæterum ad acuendum ſtomachum & febres intermittentes depellendas valent. Sed præſto ſunt meliora.

47. SACCHARVM.

1) Eſt ſuccus dulciſſimus oleoſo-ſalinus e peculiaribus cannis ſeu arundinibus Indicis, *Mambu* dictis, inſi-

gnis interdum altitudinis & craſſitiei, molendinarum ope expreſſus, & per coctionem & lixiuii calcarii additamentum in conſiſtentiam ſiccam friabilem redactus.

2) Diuerſa huius genera venalia ſunt, quæ potiſſimum locus natalis, vel bonitas, vel elaborandi modus diſtinguit. Proſtat enim ſaccharum

a) *Maderenſe*, ab inſula *Madera* dictum, egregium & omnium puriſſimum, ideoque ad medicos vſus & confectiones maxime expeti ſolitum.

b) *Canarienſe*, ab inſulis *Canariis* ſic vocatum, priori ſinceritate ſuccedit.

c) *Finale* ſeu *finum* item *refinatum* & *Valentinum* (ab vrbe Hiſpaniæ, vbi purificatur) gradu puritatis diuerſum. Finiſſimum dicitur *ſuperfein* oder *Candis-*Brod.

d) *Meliſſum* ſeu *Meliteum* a *Meli* Indiæ occidentalis inſula, non autem *melita* ſeu *Maltha* Europæ, ſic cognominatum, monente *Langio*. Hoc vocant etiam *ſaccharum cibale*, Meliß-Zucker, Speiſe-Zucker, gemeiner Hut-Zucker.

e) *Thomæum* (ab inſula *S. Thomæ* dictum) eſt rubrum & viliſſimum, Germ. Braun Farin.

f) *Miſcellaneum* ſeu *farinaceum*, item *Caſtonade*, *Muſcouade*, conſtat e puluere & fragmentis pyramidalis ſacchari, des Hut-Zuckers, Germ. audit Farin-Zucker, loſer Koch-Zucker.

g) *Candum* ſeu *cryſtallinum lucidum*, atque hoc vel *candidum* limpidumque adparet ex *Maderenſi* & *Canarienſi* confici ſolitum, ex quo puriſſimum dicitur Stehr-Zucker, vel *rubrum fuſcum* e *Thomæo* in tales cryſtallos tandem redactum.

h) *Penidium* ſeu *tractum*, *Penid*-Zucker, gewundener Zucker eſt albiſſimum leuiſſimumque, cuius parandi modum docet *Schrœderus* &c.

i) *Molle*, *liquidum* ſeu *mel ſaccharinum* eſt liquor fœculentus

lentus a purificatione ſacchari reſiduus & coctione denuo aliquantulum mundatus, vel albus Germ. Weiſſer *Candis* Syrup vel nigricans ſordidior ſchwartz-braunner oder gemeiner Syrup.

3) Cum autem ſaccharum ſalinis acidis & oleoſis partibus cum mucilagine quadam & terra calcaria copulatis compoſitionem ſui debeat, tum inde qualitates eius abſtergentes, reſoluentes & lenientes deducuntur.

4) E quibus (a priori quoque) non abſimile vero eſt, moderatum eius vſum prodeſſe ad iuuandam ciborum digeſtionem, mucum in inteſtinis, pectore &c. detergendum, adeoque etiam tuſſim & aſthma humidum, raucedinem &c. ſubleuandam, præterea in vlcerationibus tam externis quam internis hecticis & calculo renum.

5) Confirmat etiam hanc vtilitatem experientia, eosque refellit, qui nimium ſcrupuloſe vim ſacchari fermenteſcentem, aceſcentem, vel mucum augentem vbique veriti, vſu eius ægrotantibus ſeuere interdicunt.

6) Certe pauca ſacchari fruſtula nemini exitium minantur; quamquam alias non friuole præcipiatur, vt, qui bilioſis motibus aut hypochondriacis atque his adfinibus malis, præſentibus ſimul variis inteſtinorum ſordibus, adfliguntur, eo parciſſime vtantur, aut plane abſtineant; vnde hyſtericis & febricitantibus omnibus (ſed nimio plerumque metu) ſolet prohiberi.

7) Ab intemperato autem vſu acrior humorum fermentatio, ſaburræ mucoſæ aceſcentis & concoctionem impedientis copia, ſe- & excretionum vitia alibi metuuntur, alibi inducuntur, licet in multis de cœtero ſanis noxæ tardius demum adpareant.

8) Euidentius talis abuſus propter acida ſalina ſacchari principia dentes adrodit & carioſo nigrore inficit; num vero etiam vermium generationem ſuſtentet, litigatur adhuc dum, quibusdam ſaccharum potius anthelmintici titulo ornantibus.

9) Cæterum ſuaue condimentum eſt, iucundumque multorum medicaminum vehiculum, quo ſine multi ſaluberrimum infuſum thée aliaque paullo ingratiora adſumere recuſarent.

10) Iniuſte quoque ſeueris cenſoribus vapulant omnia per ſaccharum parata medicamenta, vt *condita*, *panis martius*, *rotulæ*, *morſuli*, *confectiones*, inprimisque *ſyrupi*, qui ſane dummodo ex ſimplicibus efficacioribus fiant, ſatis probati vſus, neque ob largiorem huius ſucci acceſſum reformidandi ſunt.

11) Præ aliis *Beccherus* ſal Indicum hoc ad magnum honoris faſtigium euehit, vt balſamum, cuius ope non tantum vegetabilia, ſed & animalia perdurant incorrupta; porro vt denſatum muſtum, e quo fermentato vinum generoſiſſimum vulgari ſuauius & ſalubrius prodit. Inprimis vero *ſubſtantiam mediam*, quam ex hoc vino parat, ſubacidam & gratiſſimam ad multos vſus in febribus valere prædicat.

12) *Spiritus ſacchari* eſt ſatis acidus aliis, qui e vegetabilibus propellitur, haud diſpar, nec ad ſingulares effectus aut variorum arcanorum productionem, vt videtur, idoneus.

13) *Oleum ſacchari*, quod per ſpiritum vini ſolutione & deflagratione ſpiritus fit, laudatur ad tuſſim, catarrhos, raucas fauces, &c. Alia vulgo ex ſaccharo ſperata & paſſim in apricum producta, quia indoles eorum & vires magis ignorantur, conſulto præterimus.

14) Externe ſaccharum ſcopo errhino inſeruit præſertim cum oleis deſtillatis maioranæ, caryophyll. &c. mixtum, naribuſque exceptum. Deinde adhibetur in vulneribus, variis efflorеſcentibus cutis ſordibus, ſerpigine, & vlceribus, quibus ipſum frequenter optato cum effectu inſpergunt Turcæ. Nec minus conuenit in ophthalmia ſeroſa & leuioribus oculorum maculis; poſtremo & clyſteribus ad leniorem abſterſionem inditur.

48. *Balsamica pleraque oleosa.*

Pertinent huc varia sic dicta balsama vitæ, balsami apoplectici, epileptici &c. quos sigillatim examinare a proposito nostro seiunctum est.

TABVLA VII.

DE APOPHLEGMATISMO PER OS.

I. DEFINITIO.

Apophlegmatismus per os est saliuatio *particularis*, qua per remedia adpropriata non tantum saliua e ductibus & glandulis saliualibus, sed & alii humores mucido-serosi e partibus, oris regioni vicinis, excernuntur.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Saliuatio hæc particularis ab aliis dicitur *masticatio*, vti remedia, quæ in ore hinc atque illinc voluuntur, *masticatoria* seu *phlegmatizantia* vocantur.
2. Hæc autem remedia sunt vel *sicca*, vel *humida*, item vel *acria*, vel *non acria*.
3. A saliuatione *vniuersali*, seu *mercuriali* eo præcipue se distinguit, quod tantum occupata est illos humores euacuare, quæ circa oris regionem reperiuntur.
4. Ratione materiæ excernendæ multum quidem conuenit cum apophlegmatismo illo, qui per *nares* contingit, ratione autem loci ab eodem differt.

III. *INDICANTIA.*

1. Apophlegmatismus per os iisdem fere angustis limitibus inclusus est, quibus alter per nares, de quo præcedente tabula diximus.

2. Vſum autem præcipue habet
   1) in adfectibus *catarrhalibus* circa caput.
   2) Speciatim in odontalgia ſeroſa.
   3) In oculorum & aurium fluxione catarrhali.
   4) In glandularum colli & faucium infarctu.
   5) Immo in quibusdam *ſanguineis* verſus caput congeſtionibus.

IV. *INDICATA ſeu REMEDIA.*

1. *Ex regno vegetabili.*

Rad. Acori ſeu calami aromatici noſtratis
Allii
Angelicæ
Carlinæ
Calami aromatici peregrini
Ceparum
Ellebori nigri
Enulæ
Galangæ
Imperatoriæ
Ireos
Pimpinellæ albæ
Pyrethri
Zedoariæ
Zingiberis
Herb. Betonicæ
Maioranæ
Naſturtii
Nicotianæ
Piperitidis
Pulegii
Sem. Erucæ
Nigellæ
Sinapis
Staphidos agriæ
Gummata, e. g.
Camphora
Maſtiche
Aromata, e. g.
Piper
Cardamomum
Cubebæ
Cocculi de Leuante.

2. *Ex regno minerali.*
   Nitrum.

3. *Ex regno animali.*
   Sal ammoniacum.

V. *MODVS OPERANDI.*

Hic pro remediorum variatione varius eſt,

1. Maſticatoria, quæ acria non ſunt, ſola mole ſua, dum manduntur

duntur atque linguæ ope voluuntur & reuoluuntur, naturam ad copiosiorem saliuæ adpulsionem placide inuitant, & virtute minus drastica effectum hunc producere solent, e. g. gummi mastiches.

2. Apophlegmatizantia autem acria partium suarum tenuitate & acredine nunc humores crassiores incidunt atque ad faciliorem eiectionem eos præparant, nunc ipsas vias irritant. Vnde natura officii sui admonetur, vt saliuam in oris cauitatem copiosius infundat, & id, quod molestum est, diluat & abstergat.

VI. *MODVS ADPLICANDI.*

1. Præparatio corporis omnino præmittenda est, alias eadem incommoda, quorum mentio præcedente tabula facta fuit, metuenda sunt. Vnde aluus soluenda, cacochymia, si adsit, corrigenda, plethora per venæ sectionem, aut scarificationem imminuenda. *Conf. caut. num.* 1.

2. Absolute quidem necessarium non est, vt apophlegmatizantia ieiuno prorsus ventriculo adplicentur, interea tamen expedit, ne stomachus tum temporis nimis sit repletus.

3. Saliua, quæ profluit, sedulo exspuenda, minime vero, vti nonnulli volunt, deglutienda est, maxime quando ab acrioribus remediis, e. g. staphide agria, foliis nicotianæ, proritata fuit. Deglutitio enim vel leuissimæ portionis in non adsuetis, præcipue fœminis, grauissimas cardialgias syncopticas, sudores frigidos & anxietates efficit; quo vero casu haustulo vini calidi mediocriter aromatisati & edulcorati succurrendum est.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Quando apophlegmatizantia acria ante vsum generaliorum remediorum adplicantur, tum loco nudi effluxus, potius confluxus ad has partes subsequitur, & tumores atque inflammationes producuntur.

2. In odontalgia serosa præsentis sæpe efficaciæ est sequens remedium: Recip. coccul. de Leuante drachm. semis, salis armononiaci scrup. semis. M. f. nodulus, dentibus dolorificis imponendus.

3. Aco-

3. Acori radix.

1) Dicitur & *calamus aromaticus* officinarum, a *calamo aromatico* ſeu *acoro vero peregrino*, quem in Syria reperiri aiunt, diſtinguendus, cui, vt rariori, vulgaris hic noſtras ſolet ſubſtitui.

2) Ineſt autem huic copioſior mucilago ſulphureis & ſalinis alcalinis acribus particulis interiecta, quæ quidem cum eo communicant euidentius facultatem roborandi, reſoluendi, abſtergendi & diaphoreſin pariter ac diureſin nonnihil adiuuandi.

3) Non mediocriter ergo prodeſſe cenſetur in vitiis primæ coctionis, flatulentia, catarrhis capitis & pectoris frigidis, vertigine, cachexia, chloroſi, quartana, lotii ſuppreſſione, calculo renum &c. porro ab aliis vt antidotum, & a *Simone Paulli* vt egregium corrigens inſalubrium aquarum laudatur.

4) Alii vero de inconſtanti eius effectu queruntur, ac monent, radicem hanc, quam non omnes æque bene ferunt, parce dandam eſſe calidioribus ac teneris ſubiectis; fruſtraque ab ea ſingularem virtutem in oppilatione viſcerum, menſium vitiis, ſpaſmis, paralyſi, oculorum caligine &c. exſpectari.

5) Proſtant *aqua deſtillata*, *acorus conditus*, *extractum*, *eſſentia* &c.

4. Calamvs aromaticvs peregrinvs.

1) Indica hæc radix raro ad nos genuina peruenit & ab aliis cum acoro vero concordare, ab aliis contra recentioribus diuerſa eſſe traditur.

2) Effecit autem raritas, vt de peculiari eius facultate Practici parum notitiæ hauſerint. Generatim noſtrate calamo aromatico, de quo modo diximus, viribus ſuperior & præſtantior in morbis ſtomachicis atque vterinis habetur.

5. Piperitis.

1) Refertur hæc herba ad thlaſpiorum genus, atque ex acerrimis ſalinis ſuis principiis potenter incidit, abſtergit & reſoluit.

2) In-

2) Inprimis ergo viscidis humoribus attenuandis inseruit, atque ad cruditatem absumendam, adpetentiam cibi restaurandam; præcipueque scorbuticam labem corrigendam, laudatur.

3) Modicum tamen & circumspectum vsum suadet ipsius mordacitas; atque integra aliis temperatis admixta & comesta tutior erit & vtilior, quam *spiritus* eius causticus, aliaque præparata.

6. Pvlegivm.

1) In vsu est latifolium, fragrantibus sulphureis acriusculis & parumper oleosis particulis plenum; ideoque maioranam aliquo modo æmulatur & cephalicorum atque vterinorum censui attribuitur.

2) Exinde magnam eius efficaciam prædicant in catarrhalibus malis, tussi ferina, vertigine, mensibus, partu & secundinis promouendis, fluore albo, item in lippitudine.

3) Alibi ad venena, vlcera, calculum, hydropem &c. commendatur. Sed hæc longe magis ambigua sunt. Cæterum plane fabulosum, viride pulegium plantis pedum suppositum, manibusque detentum, lassitudinem & fatigationem ambulantium insigniter arcere.

4) *Aqua destillata* parturientibus & puerperis sæpe præscribitur, rarius *essentia*, aut *oleum destillatum*, quod externe salubrius est.

7. Staphidis agriæ semen.

1) Herba in Istria &c. sponte prouenit & semen hoc profert tantæ acrimoniæ, vt facile fauces adurat & periculosos cieat vomitus; quapropter numquam interne dandum est, extus autem apophlegmatismi scopo caute & modice, si alia deficiant, concedendum.

2) Tutius (non tamen large nimis) in vnguento aduersus phthiriasin, in cataplasmate etiam ad vesicatoria & phænigmos adhibetur.

8. Masticha.

1) Hæc resina sudat ex arbore lentisco in insula Chio præcipue, atque optima conspicitur in granis candida,

pellucida, fragilis, mox tamen sub dentibus in molliorem massulam coiens, saporis leuiter adstringentis, odoris non ingrati. In prunas coniecta non flammat, sed tantummodo fumum dispergit.

2) Participat autem de principio sulphureo, copioso terrestri & parciore acidulo, eam temperiem conciliantibus, vt virtutibus discutiendi, abstergendi & roborandi instructa sit.

3) Interne propterea consecratur intestinorum debilitati, nauseæ, diarrhœæ, dysenteriæ, hæmoptysi, gonorrhœæ benignæ & fluori albo, incontinentiæ vrinæ; vbi subinde operæ pretium fecisse legitur. Contra magnis laudibus indigna & inertior est in neruorum adfectibus, vertigine, epilepsia, febribus &c. nam quamuis vt temperatum apophlegmatizans leuiores catarrhos aliquantum lenire, dentiumque vacillationem, & fœtorem oris interdum emendare valeat; tamen non æque altiores dictorum morborum radices attingit.

4) Præterea mastiche, vt eximia correctrix purgantium pharmacorum extollitur, multis ideo compositionibus addita. Sed tamen non vbique necessaria est, nec aliis congruentibus adeo anteferri meretur.

5) Externe efficaciorem se præstat in atonia partium, luxatione, tumoribus frigidis, item vulneribus & vlceribus, atque hic vsurpatur in suffitu, emplastro, linimento. Cæterum ex mastiche fiunt spiritus *acidulus*, *oleum destillatum*, quod *Ettmüllerus* per vesicam parare suadet, *essentia*, *syrupus* &c.

9. COCCVLI DI LEVANTE.

1) Deferuntur ad nos, ex Aegypto, sed originem iuxta ac veram qualitatem nemo adhuc dum excussit & in lucem protraxit, vnde medica earum virtus perquam obscura est minimeque, in nodosis podagræ tumoribus dissoluendis, quibus a *Riuerio* destinantur, comprobata.

2) Ad-

2) Adhibentur alias (ſed caute) ad pediculos interimendos, frequentius autem ad capiendos piſces, vtpote qui tali eſca in ſummum ſtuporem coniecti captantium manus non amplius fugiunt.

TABVLA VIII.
DE
SALIVATIONE GENERALI.

I. *DEFINITIO.*

Saliuatio generalis eſt heroicum remedii genus, quo totum corpus ab inquinamentis, iisque ſpecialibus & fermenteſcente indole præditis, ſub laticis ſalitalis forma per os repurgatur. Vocatur etiam *ptyaliſmus* a πτύω, ſpuo.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Saliuatio generalis a ſpeciali, ſeu particulari in eo differt, quod hæc illum tantum laticem euacuet, qui circa oris regionem reperitur, illa vero humores e toto maſſæ ſanguineæ latifundio exhauriat.
2. Excitatur autem per remedia vel *externa*, vel *interna*, vti ſub *modo adplicandi* fuſius dicemus.

III. *INDICANTIA.*

1. Ptyaliſmus primario deſtinatur morbis venereis, iisque ita confirmatis, vt lympha, quæ ſpecifico fermento coagulata & partibus ſolidis infixa eſt, per alia conſueta remedia non amplius alia medicandi via reſolui & abſtergi poſſit.
2. Speciatim eumdem expoſcunt
   1) ſymptomata luis venereæ fixiora, oſteocopa, ſomnum turbantia.
   2) Gummata Gallica, ſeu tumores & nodi illi duri, qui circa tendinoſas & glanduloſas partes oboriuntur.

3) Vlcera venerea, quæ inueterata sunt & ossium adrosionem minantur.

3. Cæterum & in aliis chronicis, inueteratis ac contumacibus adfectibus saliuationem non nulli Practici commendant, e. g. in amaurosi, scabie ferina, lepra, elephantiasi, tumoribus glandulosis & vlceribus antiquis; de qua re sub *cautelis* plura dicemus.

IV. *INDICATA seu REMEDIA.*

1. Saliuationem ipsam excitant *mercurialia* & quidem

1) *externe*

Mercurius viuus in vnguentum redactus, vel per fumum admissus.

Cinnabaris in suffitu.

Emplastra mercurialia.

Cingulum mercuriale, seu sapientiæ secundum *Rulandum*.

Pediluuia ex mercurio dulci, vel aliis mercurialibus parata.

Soleæ ex amalgamate mercurii confectæ & plantis pedum suppositæ. *Conf. cautel.*

2) *Interne.*

Mercurius viuus in forma pilularum propinatus.

Mercurius dulcis a gran. III ad XX. & plura sumtus.

Panacea mercurialis.

Arcanum corallinum.

Æthiops mineralis.

Turpethum minerale. *Conf. caut.*

2. Saliuationem faciliorem reddunt essentiæ & decocta ex sequentibus præcipue parata.

Rad. Chinæ
Pimpinellæ albæ
Sarsaparillæ.

Herb. Saponariæ.

Lign. Fraxini
Guaiaci
Iuniperi
Sassafras.

Succinum.

V. MO-

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Saliuationem esse actum ipsius principii vitalis, & remedia oblata agere tantum præparando materiam & excitando naturam, multa phænomena confirmant.

2. Ex his non leui momento pendendæ sunt insignes saliuæ alterationes, quæ animi pathemata consequuntur. Adparet enim, vel solam nauseam, vel auidum contra adpetitum saliuæ ad fauces adfluxum & effluxum satis copiosum efficere posse.] Et quid notius, quam in iracundis & furiosis largiorem spumam ante os obseruari?

3. Vnde *tenuitas* saliuæ & ductuum saliualium *conditio* non sufficit, vt ptyalismi actum pure mechanice interpretari & pro passiua fluxione habere possimus. Quem ad modum enim alias in statu paullulum præternaturali natura impuritates, præcipue salinas, cum saliua miscet & exspuit, licet nulla remedia adsumta fuerint; vel in aliis adfectibus e. g. variolis, vermibus, dentitione infantum, per copiosum saliuæ adpulsum prospicere sibi intendit; ita in arduo saliuationis mercurialis negotio directionem principii vitalis tanto magis agnoscere cogimur.

4. Ergo mercurius hoc tantum efficit, vt inquinamenta venerea, vel quæcumque alia, per virtutem suam colliquantem ac dissoluentem a commercio lymphæ sincerioris abstergat & partes glandulosas penetrando aperiat.

5. Directio autem noxiorum horum humorum ad partes saliuales, & excretio non tantum miasmatis venerei, sed & ipsius mercurii per saliuam a principio quodam agente & sapiente non potest non deriuari. Quumque hoc euacuationis genus res vtique ardua & œconomiæ animali satis onerosa sit, non mirandum est, grauia symptomata saliuationem comitari, videlicet totius corporis debilitationem, inquietudinem, tremores, respirationem difficilem, dolores circa articulos lancinantes &c.

6. Cum Physicis, autem & Chemicis libenter fatemur, physicas mercurii qualitates plurimam partem esse occultas & admiratione dignissimas. Vnde nec operæ pretium ducimus perquirere, num hydrargyrum particulis globulosis & ponderosis (quas a mobilitate ipsius & grauitate colligunt) an vero quibuscumque aliis effectum suum fundentem & aperientem exserat.

7. Multo minus immiscebimur quæstioni illi, cur mercurius in coagulum tantum lymphaticum & non æque in sanguineum stricte dictum efficaciam suam edat. Simplices enim effectus, quos experientia a posteriori suppeditat, scopo nostro therapeutico sufficere possunt.

8. Cæterum ingens ille resolutorius effectus, qui valde exiguam adsumti mercurii portionem sequitur, vti merito multorum oculos in se conuertit; ita pure physice eumdem interpretari per notabilia quædam specimina practica non possumus. Dum enim plura subiecta in nosocomio quodam saliuationi, sed diuerso tempore exponuntur, tum illa, in quibus ptyalismus prorsus fere cessauit, de nouo copiose saliuam reiiciunt, quando aliis mercurius inungitur. Et de femina quadam, cuius maritus heroico hoc remedio vti cogebatur, notum est, illam per solum horrorem, quem conceperat, copiosiorem ptyalismum, quam ipse maritus, expertam fuisse.

VI. *MODVS ADPLICANDI.*

Hic inuoluit

1. *corporis debitam præparationem*; quam, licet a quibusdam auctoribus superflua censeatur, nullo modo prætermittendam iudicamus. Conuenit itaque

1) sordes primarum viarum per blandum aliquod purgans eliminare.

2) Deinde plethoram valde vrgentem per venæ sectionem, vel in adsuetis, per scarificationem imminuere.

3) Denique impuritates humorum *communes* remouere & poros reddere patulos; id quod decocta lignorum,

satis

ſatis nota, præſtant, ſi per quatuor, vel plures dies adſumantur, & ſub initium quidem ſine regimine, tandem autem cum placida diaphoreſeos promotione.

2. *Ipſius ſaliuationis productionem & adminiſtrationem.*

1) Saliuatio optime inſtituitur per vnguentum mercuriale, quod commodiſſime paratur ex mercurio depurato & axungia porcina. *Conf. cautelæ.*

2) Huius vnguenti portio (quæ in ipſis adeo robuſtis mercurii duas drachmas non facile debet ſuperare) bis per diem in loco calido adplicatur partibus pedum & manuum exſanguibus, ita quidem, vt primo die, e. g. tarſi, altero hi & carpi, tertio tarſi, carpi & flexuræ genuum, & ſic reliquæ iuncturæ inungantur, donec glandularum oris, gingiuæ, ac linguæ intumeſcentia & dentium vacillatio, tamquam imminentis ſaliuationis prodromi, adpareant.

3) Poſtea vnctio minore vnguenti quantitate, per vnum alterumue diem ſemel quotidie in tarſo, vel carpo continuetur, donec ſaliuatio expedite & ſufficienter profluat, ac tum prorſus omittatur. Subiectorum ratio hic habenda eſt: quem ad modum enim in non nullis, præcipue ſucculentis, primam, vel ſecundam frictionem libere ſequitur ſaliuatio, ita in quibusdam contumacibus multo tardius ſuccedit. Quum autem in his ſaliua poſt ſextam inunctionem non profluit, tum, niſi quidem in robuſtis emeticum quoddam mercuriale locum habeat, præſtat a frictionibus abſtinere, quam ægrum periculoſis ſymptomatibus exponere. Inunctionem per ſpinam dorſi, vt periculoſam, euitandam arbitramur.

4) Cum libere fluit ſaliuatio, tum hic fluxus per duas, tres, vel pro rei neceſſitate, quatuor hebdomades moderate conſeruandus eſt, donec ſaliua mucida, ſpiſſa & fœtida obſeruatur. Obtinetur autem iuſtum hoc moderamen,

a) liberam tranſpirationem decocto lignorum, vel eſſentia

ſentia alexipharmaca temperata, præcipue eſſentia pimpinellæ albæ, promouendo.

b) Defectum ſaliuationis, vel per repetitam frictionem, vel per doſin mercurii dulcis reſarciendo. Quando enim ſaliuatio non eſt ſufficiens, tum repetitio illius maius periculum inuoluit. Deſiſtendum autem, præcipue ab vſu interno, ſi tormina, ſpasmi, diarrhææ, vomitus & ſtupores ſuperueniant.

c) Exceſſum autem per purgans, ſtimulo quodam præditum, infringendo; quæ cathartica reuulſio, tum etiam locum habet, cum ſaliuatio vltra debitum terminum extenditur.

5) *Interne* ſi ſaliuationem excitare placet, tum facta corporis præparatione mercurius dulcis omnium optime conducit. Huius primum pauca grana propinantur, quæ deinde adſcendendo ad ſcrupulum ſemis, adaugentur, vsque dum pari modo, ac in vnctione, prodromi adpareant & ptyaliſmus libere ſuccedat. Propinatur autem mercurius dulcis commode verſus ſomnum, & mane diaphoretica lignoſa ſubiunguntur. Cæterum neque conſultum, neque neceſſarium eſt, doſin huius remedii, vt communiter fieri ſolet, ad drachmam ſemis augere.

3. *Conuenientem diætam*, toto ſaliuationis tempore ſollicite obſeruandam.

1) *Aër frigidus* quouis modo arceatur, quia liberum ſaliuæ fluxum impedit & grauia ſymptomata excitat, blandus contra calor vniuerſo negotio multam commoditatem ſuppeditat. Vnde in Italia & aliis regionibus calidis ſaliuationem longe felicius, quam apud nos, inſtitui, non eſt mirandum. Conuenit itaque, vt ægrotans poſt quamlibet inunctionem in lectum tepidum ſe recipiat, & hoc modo multis ſymptomatibus viam præcludat.

2) *Cibus*, ob maſticationis præcipue vitium, ad modum tenuis ſit & parcus, ita vt iuſcula tantum ex auena, hordeo,

hordeo, carne &c. parata, item oua forbilia, pulmenta tenuia &c. porrigantur; abſtinendo a cibis ſolidis, in primis acidis & nimium ſalitis.

3) Ad *potum* quod attinet, non reiicimus quidem *decoctum* illud lignorum, quod *ſecundarium* vocant, docuit autem experientia, cereuiſiam bonam & nutrientem in quibusdam ſubiectis ei præferendam eſſe. Quid? quod & vinum generoſius modice ſumtum conducit. Tantum enim abeſt, vt globulos mercuriales in ſpicula pungentia conuertat, vt potius proſtratas vires egregie refocillet.

4) *Aluus* vbique aperta conſeruetur.

4. *Symptomatum dextram tractationem.*

1) Horum plurima cauentur, ſi regimen modo indicatum ſollicite obſeruatur.

2) *Ori* & *faucibus* durante ptyaliſmo proſpicitur per frequentem vſum gargariſmatis, quod ex reſoluentibus, discutientibus, emollientibus & temperantibus præparatur. *Conf. tabul. med. de angina ſub method. & caut. 7. Adſtringens* autem gargariſma, præmature adhibitum, ſaliuationem impedit.

3) Solantur etiam *adroſas fauces* eſſentiæ balſamicæ ex ſuccino & myrrha paratæ. His adduntur paucæ guttæ eſſentiæ ligni guaiaci, in malo contumaciori olea deſtillata, e. g. cinnamomi, caryophyllorum. Atque hæc omnia cum oleo ouorum, vel amygdalarum dulcium temperantur.

4) Saliuatio *modum excedens* melius per catharſin, quam diaphoreſin in ordinem redigitur.

5) In *alui* autem *fluxum* cum degeneret ptyaliſmus, tum clyſteres demulcentes, ex lacte, vitellis ouorum & momento theriacæ parati, adplicentur.

6) Reſtitans poſt ſaliuationem in corpore mercurius, vti varia minatur incommoda, ita repetitis laxationibus & diaphoreſi, per eſſentiam pimpinellæ albæ inſtituta, optime eliminatur.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Heroicum saliuationis remedium (cuius inuentionem Arabibus, qui in vlceribus sanandis mercurio externe vtebantur, debemus) quoniam & laboris & periculi plenum est, praecipue vbi ipsius aegri incontinentia accedit, ea propter, si vmquam alibi, certe hic iudicium Medici discretiuum requiritur, vt non solum *contra-indicantia* ab *indicantibus* sollicite distinguat, sed & prudenter examinet, num consultum sit, illos leuiores morbos, in quibus nil contra indicat, ptyalismo exponere, & non potius tutiorem lenem viam praeferre. Valet hoc praecipue de leuiore luis venereae gradu. *Conferantur, quae tabula medica de lue venerea sub cautela quarta & quinta, item tabula chirurgica de vlceribus venereis hac de re diximus.*

2. Illud corpus vt saliuationi subiiciatur, quod virium vero defectu *debile* & *languidum* est, nemo sapiens auctor erit.

3. *Viscerum laesiones* non solum non tolerant saliuationem, sed & per eamdem in deteriorem statum coniiciuntur.

4. *Grauidas* ptyalismo exponere, rationi nullo modo consentaneum est. Licet enim experientia nos docuerit, hanc curationem, tecto grauiditatis statu susceptam, feliciter successisse, non tamen rarioribus hisce exemplis, sed rationibus inhaerere medica suadet prudentia.

5. *Aetas* vel nimis *tenera*, vel in *summam senectutem* prouecta, heroico huic remedio sine periculis subiici non potest. Quodsi vero subiectum in eius modi aetate ita constitutum esset, vt adfectus ipsius hoc remedium directe postularet, tum vniuersum negotium placidissime suscipiendum & sub hoc moderamine tanto diutius continuandum commendamus.

6. Saliuatio, quae *per inunctionem* producitur, ordinarie tutior est, quam quae per internum mercurii vsum obtinetur. Plerique enim verentur, ne mercurius interne sumtus pro humorum, quos offendit, conditione siue

in

in primis viis, siue in ipsis visceribus, corrosiuos & noxios edat effectus. Quod periculum ab vsu eius externo haud metuendum est, quia in peripheria ab ipsa venerea salsedine corruptus paullo obtusior ad interiora fertur.

7. Cæterum cum pestifera huius modi consectaria frequentius vulgo accusentur, quam liquido e salinis humorum corruptelis exsistant, ac præter ea facile debita corporum præparatione auertantur; tum in illis malis, quæ *placido* tantum ptyalismo, eoque diutius continuando, exstirpare intendimus, e. g. in vlceribus chronicis cacoëtheis, tumoribus glandulosis, præstat mercurium dulcem interne propinare, vti fusius infra dicetur.

8. Periculosius autem & sæpe grauissimorum malorum successu ptyalismus tentatur per *mercurium præcipitatum, turpethum minerale, fumum cinnabaris* &c. quibus omnibus, cum vel inunctio externa, vel mercurius dulcis interne cumulate satis faciant, facile carere possumus. Multo maiori iure *spurias* illas *sputationes* potius, quam saliuationes, quas per remedia cuprea non nulli commendant, *tabula medica de lue venerea caut.* 25. reiecimus. Idem sentiendum est *de saturninis & antimonialibus.*

9. Dolorum sub saliuatione remissio & vlcerum venereorum exsiccatio euentum curationis optimum promittit. Quando autem tribus vel ad summum quatuor hebdomadibus malum per saliuationem penitus non potest superari, tum, si robustus sit æger, hoc remedium secunda vice est repetendum.

10. De *abusu* saliuationis hic repetenda & firmo animo tenenda commendamus, quæ *caut. 22. & 23. tabulæ chirurgicæ de vlceribus venereis* diximus. Seges enim damnorum & calamitatum, quæ per sinistram huius methodi institutionem infliguntur, oculis nostris semper obuersari debet; etsi non dissimulemus, dextram & peritam *blandæ saliuationis* administrationem quorumdam mor-

borum contumaciæ, quæ aliorum remediorum vim eludit, ſuperandæ parem reperiri.

II. MERCVRIVS VIVVS.

1) Datur vel *currens* e ſubterraneis locis *virgineus* dictus, qui rarior eſt, vel *vulgaris* e mineris cinnabarinis petroſis per calcem viuam aut batrituram ferri igne ſuppreſſionis deſtillatus.

2) Vt vero tutior & ad medicum vſum aptior fiat, variis modis ſolet purificari; quo pertinent transpreſſio eius per corium atque ablutio per ſal commune & acetum, donec hæc non amplius vllis ſordibus infici videantur; item, qui modi præſtantiores ſunt, abſtractio a calce viua, vel reuificatio mercurii ex cinnabari aut mercurio ſublimato per ſal tartari aut limaturam martis.

3) Cum autem *ſicco fluore, admirabili pondere* & *inſigni ſubtilitate* conſpicuus ſit; tum abſtruſa & fugax eius indoles cunctos Chemicorum conatus huc vsque eluſit, vt plerique de intima eius cognitione deſperent. Plauſibilis tamen præ aliis opinio adparet *Beccheri*, ſtatuentis, mercurium ex ſubſtantia quadam metallica & ſuperabundante terra tertia fluida (vt vocat) ſummæ poſt aquam tenuitatis confluxiſſe. Vnde poteſtatem acquiſiuit valentiſſime penetrantem, reſoluentem & colliquantem, ſpeciatim vero non tam in maſſam ſanguinis promiſcue, quam in humores lymphales ſpermaticos glanduloſos & ſaliuales agere, primum, admirando magis quam cognoſcendo effectu obſeruatur.

4) Perſpicimus inde, vſum eius certis cautionum terminis ſollicite definiendum eſſe, ne, ſi nimium aut intempeſtiue, aut in morbis minus congruentibus adhibeatur, periculoſa reſolutione alios ſimul quam dictos (labe quadam adfectos humores, ipſasque partes ſolidas horribiliter inuadat.

5) Cæterum mercurius viuus nequaquam venenum eſt, niſi

nisi igne in subtilissimum vaporem, pulmonibus & neruis &c. inimicissimum, redigatur, vel largiore connubio certorum salium exacuatur. Proinde sine vllo nocumenti metu, sed rarius tamen optato cum euentu, in pertinacissimis alui obstructionibus & malo iliaco ad hunc tamquam vltimam sacram ancoram confugiunt; vbi notandum est, pluribus potius quam paucis vnciis dari oportere, vt eo certius penetret, ocyusque, per intestinorum tractum perlabatur, coniuncto motu corporis.

6) Porro tritus cum saccharo pueris verminantibus feliciore successu offertur, quamquam decoctum eius cum simplici aqua ad lumbricos necandos adhuc vsitatius sit. Dubie vero mercurius viuus ad scrupulum vnum vel drachmam semis datus, ad partum laboriosum & difficilem laudatur.

7) Externe mercurius viuus in calamo, vel auellanæ nucis putamine cera occlusus & adpensus, multis celebrantibus, vt singulare amuletum gestantes a pestilenti contagio tutari, mulieribus lac amissum reparare, quin & fascinum amoliri perhibetur. Sed hæc perobscura sunt, atque, vti plerique hodie censent, superstitioni quam veritati propiora.

8) Postremo præter vsum in lue venerea, amalgamatus cum plumbo & in vnguentum redactus illinitur ad scabiem simplicem & ferinam, herpetem, lepram, vlcera foetida rebellia & serpentia curanda, denique emplastris resoluentibus admiscetur ad tumores præduros glandulosos & tophos Gallicos discutiendos.

9) Infrequentioris & minime necessarii vsus ad ptyalismum, aut resolutionem in dictis malis efficiendam sunt soleæ ex amalgamate mercurii concinnatæ & pedum plantis suppositæ, quamuis, si pedes latere calido foueantur, mercurius ope caloris facile per poros in corpus penetrare & vim suam exercere dicatur. Neque cingulum mercuriale, quod ridicu-

lo ſapientiæ titulo ſuperbit, ſingularem vtilitatem promittit; ſed potius, quia tormina acriora aliaque ſuſpecta incommoda identidem machinatur, ad ſtolida quam ſapientia ſubſidia pertinet, propterea merito relegandum.

10) Quemadmodum autem infinitis tentaminibus ſubiectus eſt mercurius, ea ſpe, vt vi ſaliuandi exutus & ad inuictam igni conſtantiam perductus, meliorem & diaphoreticam tantum, grauibus aliis morbis propulſandis parem, qualitatem indueret; ſic plerumque antiquum obtinuit & ad fugitiuum genium rediit, omnes Chymicorum longos labores & operoſa molimina in hoc fere ludificatus. Quapropter omnibus ſic dictis *panacæis mercurialibus*, *mercuriis fixis* & *diaphoreticis* tantiſper, quoad ſeuerius examen ſubſtinuerint, diffidendum eſt. *vid. paſſim ſeqq.*

12. MERCVRIVS SVBLIMATVS.

1) Duplex habetur; eſt enim vel communis *albus coroſiuus* e mercurio viuo vitriolo & ſale communi, addito interdum paullulo nitri, parari ſolitus; vel *ruber* priori longe mitior cum *arcano corallino Crollii* conueniens, quem e vitriolo calcinato mercurio viuo & nitro conficere docent. *Vid. Kunkel. laborat. experimmentale.*

2) Communis albus eſt terribile & penetrantiſſimum venenum, arſenico par, vel, vt non nulli credunt, adhuc potentius, cuius letiferam vim, ſi forte vel intus, vel extus improuido vſu datus ſit, aliquantum mitigat lixiuium alcalinum extemplo adhibitum.

3) Qua propter nulli autores ſumus, vt eorum auſus imitetur, qui ipſum ad tollendas faciei maculas, ſerpiginem, lichenem, morphæam, carnem laxam & putridam, ſcabiem, vlcera exedentia & anthracem, vel, vt *Rulandus* laudat, ad podagram leniendam adplicare ſuſtinent. Rariſſime enim ſuperficiariis conſuetis corrigentibus ita domatur, vt innocentem ſe præbeat, & reuera nobis alia eius modi morbis æque vti-

lia

lia ne dicam præſtantiora ſuppetunt. Equidem non inficiamur, mira interdum fortuna in his aliisque tentandis animari Chirurgorum audaciam; attamen, ſi recte calculum ponamus, frequentius noxa vel exitium infertur, ſera pœnitentia luendum. Idem cenſendum eſt de ſolutione eius pediluuiis ſaliuationem illaturis deſtinata, nam & hic arroſione pedum aliorumque malorum impreſſione ſæuitiam ſuam teſtificatur.

4) Tutius ergo eſt, mercurii ſublimati vſum Chirurgicum prorſus abiicere, ac potius eum vlterioribus chymicis compoſitionibus, quæ tamen ante medicam adplicationem probe examinandæ ſunt, deſtinare. Ex his notiſſimus eſt mercurius dulcis, (de quo paullo poſt) ambigua vero minusque probata ſunt oleum Mercurii, Quinta eſſentia ex mercurio ſublimato, ſpiritu ſalis & ſpiritu vini parata &c.

5) Neque mercurius ſublimatus ruber violentia atque omni veneni labe carere exiſtimandus eſt. Nam interne datus graues ſæpe vomitus aliaque dira ſymptomata infligit, quin extus etiam cautiſſime debet adplicari.

B. Mercvrivs dvlcis.

1) Conficitur ex mercurio ſublimato albo & æquali vel tanta portione mercurii viui, quanta ſufficit ad ſublimatum plene ſaturandum & inſipidum reddendum; quod niſi iuſta cura ac debito ſublimationis labore perficiatur, damna eum dediſſe exempla teſtantur.

2) Rite autem paratus elegans atque efficax præbet catharcticum, ſeroſo-lymphalem mucidam colluuiem optime colliquans, vermibus infeſtum & mortiferum, adeoque in obſtructionibus meſenterii, atrophia, lymphæ vitiis, cachexia, ſcabie ſimplici & venerea, fluore albo, gonorrhœa, omnibusque morbis eductionem talium impuritatum depoſcentibus (ne infantilibus quidem, niſi plane tenera ſubiecta ſint, exceptis) conueniens. Id modo proſpiciendum

dum eſt, ne ſolus detur, ſed cum alio laxante ſociatus, & ne vſus eius continenter per aliquot dies præſcribatur, nam ſic turbas dare & ſaliuationem ciere valet, denique ne ſicciores bilioſi eo frequentius vtantur. Non opus autem eſt, ipſum, quod aliqui præcipiunt, pluribus admixtum in pilulari forma ſemper offerre; nam & commodus eſt eius puluis (modo tenuiſſime comminutus) cum diagrydii aut radicis ialappæ adminiculo; neque facile timendum, ne ab acido primarum regionum humore ad vim ſepticam denuo exacuatur, (id quod ſæpe fieri, nec a priori, nec a poſteriori demonſtrari poteſt) quamquam haud nocuerit in puluere ipſi perpetuum comitem abſorbentis cuiusdam adiungere.

3) Porro mercurius dulcis adhibetur ad ptyaliſmum mouendum; ſed tum in maiore, vt ſolent, doſi crebrius eundem ingerere, nec neceſſarium, nec vtile putamus; pauca enim illius grana per aliquot dies continenter data ſat validum edere effectum deprehenduntur.

4) Placet hic ad illuſtrationem dictorum & ad declarandum ſingularem huius mercurii vſum ſummatim attingere eam methodum, qua permultis miſeris penitus derelictis ac depoſitis certum & exſpectatione noſtra maius auxilium afferre licuit. Miſcentur duo & dimidium vel tria grana huius mercurii probe trita cum duplo abſorbentis cuiusdam oſtracodermatis; ac, præmiſſis ſic dictis vniuerſalibus, paruula hæc doſis quotidie per triginta dies ſine intermiſſione (niſi quidem interea ſaliuatio ſubſequatur) porrigitur, interiecto vſu eſſentiæ pimpinellæ albæ. Sic pro naturæ inclinatione, vel morbi neceſſitate alibi lenem ptyaliſmum, alibi placidam, ſed efficacem reſolutionem & mundificationem, interdum laxantem, ſemel etiam obſtructarum hæmorrhoidum fluxum reuocantem effectum vidimus; ſæpius autem læti comperimus hoc modo rudimenta incipientis cata-

ractæ

ractæ auferri, tumores glandularum præduros ac refractarios discuti, præcipue vero vlcera horribiliter fœtida & exedentia non tantum venerea, ſed etiam ſimplicia & ab omni talis contagii ſuſpicione immunia (haud tamen vere cancroidea) pulcre detergi, mundari & ſuccreſcente noua carne, celerius opinione conſanuiſſe. Ac ſi, quod ſubinde fit, intra dictum curationis tempus perfectæ ſanitati ægri non reddantur; tum protinus ad eandem methodum redire tutiſſimum fuit, plurimisque ſalutare.

5) Externe hic mercurius, præſertim cum decocto calcis viuæ, laudatur vulgo ad ſcabiem ferinam, ſerpiginem, vlcera inprimis venerea (vbi tamen ſegnior eſt) itemque cum aliis mixtus ad vſum coſmeticum. Sed, notantibus *Ettmüllero* aliisque, frequens mercurii adplicatio, vt primo cutim nitidiorem reddere videtur; ſic deinde dentium cariem, capillorum defluuium, ſcabritiem, rugas & maiorem cutis fœditatem accelerat.

6) Cæterum alii, repetitis vltra ſecundam, vel tertiam ſublimationibus, mercurii dulcis vim laxantem minui & infringi obſeruant; alii eundem, ſi duos menſes aſſeruatus ſit, ante nouum vſum denuo ſublimari debere putant, vt ſic ab acrioribus ſalinis particulis ex aëre hauſtis & noxam ei affricantibus liberetur, quamquam in eo fruſtra ſint; non nulli denique decem & amplius iteratis ſublimationibus eum ſi non figi tamen diaphoreticam qualitatem induere ſcribunt. Sed hoc quoque adhuc incertum eſt; quippe *Panacæa* ſic dicta *mercurialis*, quam tali ratione e mercurio dulci parant, genium ſuum adeo nondum depoſuiſſe videtur, vt qui ea frequenter & largiuscule vtuntur, citius ptyalismum, quam alium effectum lenem & ſalutarem deprehendant.

7) Sane *mercurius diaphoreticus* magnum ſui deſiderium excitauit, poſtquam multi Chymici grandia quædam de eo elocuti ſunt; ſed idem latet adhuc in ob-

ſcuro, & quotcunque artificia ipſum conficiendi in lucem data, vel iactata ſunt, ea vix tam vtile medicamen quam mercurius dulcis eſt, repræſentant. Et *Muſitani* quidem, mercurius ex mercurio præcipitato, butyro antimonii &c. paratus, magis propter reguli antimonii calcem bezoardico minerali ſimilem, quam ob mercurium diaphoreticus videtur. Quem vero *Barckhuſen* ex amalgamate iouis & aqua forti componere docet, eum nemo facile in morbis chronicis, ſcorbuticis, elephantiacis &c. ſudoriferum optimum ac magnis laudibus dignum putabit, nedum animaduertet. Plura, vt ſulphur mercurii ex mercurio ſublimato per acetum extractum, aliaque deprædicata vulgo arcana reticemus.

14. CINNABARIS.

1) Hanc vel natura nobis offert variis in locis, vbi optima cenſetur Hungarica; vel ars ex mercurio & ſulphure ſiue ſimplici, ſiue antimoniali perfecte imitatur.

2) Quemadmodum igitur concordibus ſuffragiis omnes fere Chymici recte ſtatuunt, eadem principia mercurium nempe & ſulphur vulgare cuicumque cinnabari ineſſe; ſic nihilo minus ingentem differentiam inter cinnabarin factitiam vulgarem pictorum & alteram in medicum vſum receptam intercedere plurimi arbitrantur. Sed ſi rationes chymico-phyſicas huius rei exquiramus, vel nullæ adparent, vel mancæ ac ficulneæ; nam neque in mercurio, qui factitiæ additur, ſingularis malignitas iure argui poteſt, neque in ſulphure vulgato plus arſenicalis veneni ineſſe credendum eſt, quam in eo, quod vel natiuæ accreſcit, vel ex antimonio ad cinnabarim componendam elicitur.

3) Dum modo ergo mercurius vulgari modo purificatus, & ſulphur commune iterata ſublimatione decenter coniungantur; pulcram cinnabarim acquirimus minus quidem pretioſam, ſed tamen reliquarum, quæ in officinis proſtant, principiis & virtutibus ſimillimam.

mam. Vnde non eſt, quod ab eius vſu vanus quorundam metus nos deterreat, quippe eosdem bonos effectus, quos a natiua vel antimoniali exſpectamus, ab huiusmodi factitia edi iam millies & abunde compertum eſt.

4) Quam ob rem cara illa natiua cinnabari plane non indigere videmur, vtpote quæ ob ſolum nomen, aut forte adhærens aurum embryonale (nulli tamen adhuc ſatis clare oſtenſum aut probatum) præſtantior haberi nequit. Quin ea ſæpe inquinata & ſuſpecta eſt, vt lotione, vel ſublimatione ab heterogeneis & nociuis ſordibus repurgari debeat.

5) Neque in cinnabari antimonii quidquam euidenter agnoſci poteſt, quod præ dictis ipſi prærogatiuam tribuendam eſſe perſuadeat. Etenim hanc præcellentiam, vt quidam volunt, vel a ſulphure ſolari (quod precario ſic vocitant; nam etſi rite paratum bonum præbeat remedium; tamen arſenicalis magis quam aureæ naturæ eſt) vel a ſalibus corroſiuis mercurii ſublimati heic antimonii ſulphur exaltantibus, vel a regulinis particulis accedentibus (quæ certe nullæ aut pauciſſimæ ſunt) proficiſci, facilius dicitur, quam ita explicatur, vt aſſenſum promereat. *Confer. Rockii diſſ. de ſuperſtitioſa chymiatria.*

6) Idem ab experientia docemur, quæ palmam cinnabari antimonii deberi in aſthmate, conuulſionibus, aut aliis morbis ſuperandis, neutiquam confirmat.

7) Adſcribuntur alias cinnabari vires reſoluentes, neruinæ, ſedantes & anodynæ, idque haud iniuria; ſi notemus tamen, has intra anguſtiores terminos, quam vulgo extenduntur, ſubſiſtere. Nam in epilepſia, cuius magnes a *Cratone* natiua cinnabaris ſalutatur, ſæpius hodie nos deſerit, niſi efficaciorum ſubſidio fulciatur; neque in vertigine, malo hyſterico, arthritide aut aſthmate dignum pollicitationibus lenimentum affert.

 8) Cæ-

8) Cæterum vice cotis fungitur, quæ aliorum medicamentorum vires acuere poteſt & intendere; ideoque talibus optime adſociatur ad motus congeſtorios & ſpaſticos mitigandos, indeque ortos dolores (vbi opio tutius eſt) cephalalgiam, coryzam acriorem, aſthma ſpaſticum, torminoſa infantum mala & imminentes conuulſiones.

9) A maiore doſi æſtus augmentum quidam metuunt, vnde quidem in feruidis humorum commotionibus & febribus parce adhibenda eſt; ſed notauimus, in cephalalgia & inprimis hemicrania pulueres antiſpaſmodicos largius cinnabari ad octo decem vel plura grana imbutos, longe plus effeciſſe, quam illos, quorum doſis pauciora tantum grana continebat. *Confer. tab. med.*

10) Sicut autem non nulli tradunt, cinnabarim in inteſtinis remanere & nunquam cum chylo in humores transgredi, ſed prout ingeſta eſt, rubicundo colore cum fecibus excerni; ita, vt hoc magna ex parte præcaueatur, valde neceſſarium eſt eam in ſubtiliſſimum, quantum fieri poteſt, puluerem redigere. Sic enim nullam ſtomachi grauationem & meliorem vtique effectum ſpondere poſſumus.

11) Atque hæc de probato vſu cinnabaris. An vero vel natiua, vel antimonialis in corde roborando & febribus malignis illuſtres dotes obtineat, vt aliqui putant; magis dubitatur. Neque in lue venerea aut ſcabie parem aliis bonis mercurialibus virtutem oſtendit; multo minus cinnabaris natiua ſelectior extus adpenſa, geſtantes ab epilepſia, vel peſtilentia & febribus malignis defendere poteſt.

12) Denique non comperimus etiam eas vires, quas multi variis e cinnabari vlterius confectis pharmacis adſignant. Neque a priori magna quædam adparet veriſimilitudo. Nam panacæa Anhaldina quidem, in qua cinnabaris ſpiritu vitrioli & vini crebrius imbuitur

tur & exſiccatur, ab his vltimis tantum nomen ſibi adrogare nequit; neque Mætſii panacæa, quæ fit per lotionem cinnabaris, exſiccationem & deſuper accenſionem ſpiritus vini tantam præſtantiam tuetur; neque frequentes ſublimationes cinnabaris, quæ fiunt in parando mercurio diaphoretico *Tilingii*; neque longinqua digeſtio & circulatio, quam ſuadet *Clauderus*, ſpem adhuc dum impleuerunt. Tincturæ itidem volatiles & balſama cinnabarina, quæ per ſpiritum vini & olea deſtillata parantur, ſuperflua ſunt minimeque vtiliora vulgaribus ſulphureis, vel antimonialibus tincturis, aut balſamis, quibuscum concordant. *Confer. Ludouici* & *Ettmüllerus*.

14. AETHIOPS MINERALIS.

1) A colore nomen accepit & fit ex mercurio viuo & ſulphure ei incorporato, atque ex parte deflagrato, aut diutius contrito.

2) Non multum igitur differt a cinnabari, niſi quod principia eius (ob defectum ſublimationis) non ita arcte connexa ſint, ideoque ſingula facultatem ſuam paullo liberius exercere queant. Maior tamen ſulphuris copia etiam huic ineſt, inprimis ſi diuturniore flamma non abigatur.

3) Laudatur maxime ad lumbricos, vbi tamen (niſi probe trita) largior eius doſis oneroſa eſt; porro ad ſcabiem inueteratam, itemque ſcirrhos glanduloſos & parotides interno longiore vſu diſcutiendos; id quod circumſpectæ experientiæ commendamus.

4) Cæterum mirum eſt, pleroſque Chymiatros hunc æthiopem non æque noxium aut venenatum ac cinnabarin vulgarem pictorum pronunciaſſe; cum eadem vtriusque principia ſint, aliqua tantum, vt modo innuimus, intercedente mixtionis differentia; a qua ſingulare virus hic exiſtere poſſe nemo credet.

15. MERCVRIVS PRÆCIPITATVS.

1) Plurifariam confici ſolet; & primo quidem *per ſe* in puluerem rubicundum conuerti dicitur, ſi in pecu-

 liari

liari vitro pofitus calore fuppreffiorio, igne fupra vitrum ftruendo, diu tractetur, vt monet *Ettmüllerus*; quanquam alii id fieri poffe negent, plurimi vero laborem eiusmodi periculofum, nec, fi fuccedat, ad magnos effectus obtinendos idoneum effe fateantur.

2) Certius itaque per menftrua fit; vbi fi mercurium viuum aqua forti foluamus atque hanc recentem fæpius inde cohobemus, acquiritur mercurius *præcipitatus ruber* & vulgaris officinarum fpeciofo arcani corallini titulo a quibusdam infignitus. Hic autem adhuc fat acri vi feptica pollet; quapropter, licet edulcoratione per fpiritum vini defuper fæpe deflagrantem paullulum mitefcat, intro fumtus feralia fubinde mala infligit, nunquam ideo, quicquid etiam non nulli fuadeant, porrigendus. Externe tutus & parciore dofi egregius eft in vlceribus fordidis ac fungofis excrefcentiis, venereis abfumendis & coniunctis fpafmis mitigandis. In faucium vero vlceribus cautiffime illini, imo vbique fub iuftis cautionibus & congruente formula, de quibus *in tab. chirurg.* expofuimus, adplicari debet. Cæterum ab eo cauendum eft in cancro, adrofione narium & carie osfium, quæ ab hoc præcipitato perinde atque ab aliis mercurialibus exafperantur.

3) Lenior eft *præcipitatus* albus, feu cofmeticus, quem ex folutione mercurii in aqua forti per muriam falinam ad fundum deiicere docent. Conuenit enim edulcoratus aliquantum cum mercurio dulci & fublimatione in eandem pene formam, redigitur. Deftinatur autem vnguentis admixtus potiffimum faciei maculis, lichenibus, pruritui &c. eo effectu, quem fupra de tali vfu confignauimus.

4) Huic confonat, qui ex eadem folutione mercurii per vrinam præcipitatur coloris *incarnati*; diffimilior vero eft *præcipitatus luteus Zwelfferi*, qui ex mercurio fublimato albo in aqua foluto per adfufionem li-

xiuii

xiuii alcalini decidit, a non nullis ad icterum curandum &c. laudatus.

5) Porro elaboratur *præcipitatus viridis* ex mercurio & venere in aqua forti ſolutis, confuſis & abſtractis, quem mitem prædicant & vtiliſſimum in gonorrhœa virulenta. Sed præſto ſunt certiora, ita vt hoc minime egeamus.

6) Denique *Turpethum minerale*, quod ex mercurio viuo & oleo vitrioli itemque aliis viis paratur, ob vim purgantem & ſaliuantem commendatum proſtat ad luem Gallicam, gonorrhœam, hydropem &c. At vero hic quoque ſatius eſt cauere ſibi, quam temerario auſu quicquam periclitari.

7) Superſunt *præcipitati ſolares*, oleum fragrans ſeu *aſtrum mercurii*, plurimaque alia pro eximiis diaphoreticis venditata, quæ tamen, cum adhuc minus perquiſita ſint, conſultius prætermitti poſſe videntur.

16. SAPONARIA.

1) Nomen huic herbæ inditum eſt a detergendi facultate, (qua ſaponis ritu in aqua ſpumeſcit & pannos eluit, vnde & herba fullonum audit) licet etiam potentem vim ſudoriferam habere iudicetur.

2) Rarius autem eam interne præſcribunt medici, & perpauci ſolum commendant, præcipue radicem in pituita lenta & vlceribus pulmonum, fluxu menſium imminuto, variolis. At in vltimis his potius excludenda erit.

3) Certiore effectu confert ad venereos morbos, vſumque mercurii in his aliisque malis adhibitum quodam modo ſuffulcit, ſi cum rad. pimpinell. alb. in decocto porrigatur.

4) Extus cum farina hordeacea in vino decocta præduros tumores diſcutere dicitur; frequentius vero in balneo vſurpatur ad mundandam cutem in ſcabie, ictero, ſcorbuto. Cæterum ſemen ſaponariæ epilepticis forte mederi, quia herba in aqua cocta bullas agit

epi-

epilepticorum ſpumam ante os æmulantes, ad næ-
nias apinis viliores pertinet.

TABVLA IX.
DE
EXPECTORATIONE.

I. DEFINITIO.

Expectoratio eſt euacuatorius naturæ actus, quo illa, ſiue ſola, ſiue congruis auxiliis ſuffulta & excitata, materiam quamdam mucidam, circa tracheam & veſiculoſam pulmonum ſubſtantiam hærentem, ope tuſſis per os eliminat. Vnde remedia, hunc actum promouentia, dicuntur *bechica* a βήττω vel βήσσω, tuſſio.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Expectoratio eſt
   1) vel *naturalis*, quæ quo magis placida eſt, eo magis ſolo ſcreatu ſine notabili tuſſi, abſoluitur, & in nonnullis per totam vitam ſine periculo durare poteſt & ſolet. Quæ vero cum tuſſi fit, illa *ordinariis* actibus vitalibus minus reſpondet.
   2) Vel *artificialis*, quæ ſpecialibus remediis excitatur & anguſtiſſimis limitibus ac cautelis circumſcripta eſt.
2. Materia illa mucida, quæ in pulmonibus hæret, eſt
   1) vel *ſpiſſa*, *tenax*, *viſcida* eaque plerumque *copioſa*.
   2) Vel *tenuis*, *acris*, *paucior*.
3. Conuenit quidem hæc euacuatio cum *ſaliuatione particulari* & *vniuerſali* ratione termini, vt dicunt, *per quem*, dum excretio vbique per os contingit; at ratione termini *a quo* multum ab iisdem differt. Quem ad modum enim ſaliuatio particularis interiorem oris regionem præciſe reſpicit, vniuerſalis autem per totum corpus

pus vires suas exserit; ita expectoratio ad pulmonum tantum viscus dirigi solet.

III. *INDICANTIA.*

1. Generatim expectorationem indicat vera præsentia eiusmodi materiæ, quam *sub differentia* descripsimus, nempe quæ, vel visciditate, vel acredine sua pulmones infestat.

2. Talis autem materia speciatim offenditur

1) in asthmate humido & tussi acri catarrhali.

2) In broncho & aliis catarrhalibus pulmonum infarctibus, a congestionibus simpliciter sanguineis sollicite distinguendis. Huc etiam spectant mucidæ pectoris oppletiones, infantibus familiares.

3) In scirrhosa & vlcerosa pulmonum constitutione, nisi quidem abstersio & expectoratio naturalis sufficiat.

4) Quam circumspecte in prægressa hæmoptysi, vomica pulmonum & catarrho suffocatiuo expectoratio institui debeat, infra dicetur.

IV. *INDICATA seu REMEDIA.*

1. *Incrassando* præparant & partim *specifice* expectorant

Rad. Althææ
Liquiritiæ
Maluæ
Flor. Violarum
Papaueris erratici
Sem. Althææ
Auenæ
Fœnu græci
Frigida quatuor maiora
Hordei
Hyosciami
Papaueris
Lini
Maluæ

Fruct. Amygdalarum dulcium
Ficuum
Iuiubarum
Passularum maiorum & minorum
Pini
Pistaciæ
Sebesten, seu mixæ
Siliquarum dulcium
Gumm. Arabicum
Cerasi
Tragacanthæ.
Lac
Mel

Sperma ceti Nitrosa Absorbentia Emulsiones Gelatinæ.	Olea, emollientia interne & externe Pinguedines, interne & externe.

2. Resoluendo & discutiendo præparant

Rad. Angelicæ Apii Ari Bardanæ Fœniculi Helenii Imperatoriæ Iridis Florentinæ Leuistici Petasitidis Petroselini Pimpinellæ albæ Sarsaparillæ Squillæ Trifolii fibrini Vincetoxici Vrticæ Herb. Bellidis Cherefolii Capilli veneris Erysimi Fœniculi Hederæ terrestris Hyssopi Marrubii albi Pilosellæ	Pulmonariæ maculosæ Rorellæ Scordii Tussilaginis Flor. Croci Sambuci Scabiosæ Spicæ Stæchadis Arabicæ Bacc. Iuniperi Lauri Sem. Anisi Cardui benedicti - Mariæ Fœniculi Cort. Cascarillæ Lign. Iuniperi Sanctum Sassafras Gumm. Ammoniacum Bdellii Benzoës Myrrhæ Sagapeni Succini Flores Sulphuris.

3. *Tussim excitantia* sunt spiritus acidi e. g. sulphuris, salis communis, vitrioli.

V. MO-

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Cum in omni omnino ætate spontanea expectoratio obseruetur, & contra in multis, neque tussis, neque materiæ euacuatio sequatur, licet pulmones, vel mucidis, vel acribus humoribus obsessi sint, optimo hinc iure concludimus, expectorationis actum non adscribendum esse nudæ materiæ, quæ modo vellicando, modo ratione molis suæ distendendo talem excretionem præstet, sed potius rationali cuidam principio interno, eiusdemque consultæ promotioni.

2. Sociam autem & exhortantem porrigunt manum remedia prædicta.

1) *Interne* enim oblata

a) alia pro particularum suarum, vel tenuitate, vel lubricitate crassiorem mucum ibi incidendo hic emolliendo ac lubricando resoluunt & ad euacuationem aptum reddunt.

b) Alia principiis suis, vel mucilaginosis, vel qualibuscumque aliis ad edulcorandum aptis, serum tenue & acre iam incrassant, inuoluunt, & ad debitam consistentiam redigunt, iam obtundunt & demulcent.

c) Alia acredine & austeritate sua tussim excitant, qua natura tam medicamentum aduersum, quam materiam noxiam præparatam eliminare intendit.

d) Alia qualitate sua tonica & discutiente adfluxum copiosiorem impediunt.

e) Alia specifico quodam effectu expectorationem promouent, & materiam directe ad pectus, præcipue si hoc iam labe quadam adfectum sit, quasi conuehunt, e. g. iuiubæ, sebesten, violæ, ficus &c.

2) *Externe* vero adplicata pinguibus suis & oleosis particulis poros cutis obstruunt, atque hac ratione naturæ ansam præbent, vt serum, quod alias per diapnoën excernitur, ad ipsos pulmones reducat, per illud mucum tenaciorem in illis hærentem diluat, eoque ipso ipsius excretionem promoueat.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

1. Ante omnia blandum quoddam catharticum exhibeatur, atque hoc sub ipsa curatione, si visum fuerit, repetatur. Hac enim ratione non tantum primæ viæ a sordibus suis expurgantur, sed & reuulsio humorum a pectore ad inferiores partes obtinetur.

2. Deinde tam plethoræ, quam congestioni sanguinis versus superiora & thoracem prospiciatur per venæ sectionem in pede, vel in adsuetis per scarificationem in partibus inferioribus institutam.

3. Postea ad ipsum expectorationis actum debita cum circumspectione pergere & remedia, quorum diuersitatem superius indicauimus, pro subiecti & materiæ conditione exhibere licebit.

4. His ad humorum vberiorem adfluxum auertendum discutientia interponantur, & ad blandam diaphoresin obtinendam potus calidus e. g. thée, coffée, coniungatur.

5. Præparata hac ratione materia eliminatur illa per tussim, quæ, vel sponte natura, vel si deficiat, parca dosi acidi cuiusdam remedii excitatur.

6. Denique si, vel expectoratio, vel tussiculosa commotio iustum modum excederet, sedanda est vtraque per temperantia & probata anodyna; in quem finem præcipue commendamus corticem cascarillæ cum MP. de cynoglossa.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Expectorantia cum non tantum mucum in pulmonibus præsentem euacuent, sed etiam, si diutius continuentur (tracheæ & pulmonum substantiam relaxando) perpetuo eius modi materiæ adfluxui viam sternant atque hac ratione naturam huic euacuationis generi adsuefaciant, non possumus non abusui, qui hac in re familiarissime committitur, periculi notam inurere. Cum enim diuturnior horum remediorum vsus efficiat, vt non tantum *e pectore*, sed etiam *per pectus* noxiæ materiæ expurgentur, hæc via vtique periculosa videri

ri debet prudentibus, qui partium harum teneritudinem & exquisitum sensum, irritabilem facile & grauioris noxæ inferendæ compotem, expendunt, præsertim cum ordinarie naturam, nisi vehementer inuitatam, non huc, sed aliorsum materiam mucidam sibi onerosam amandare & e corpore proscribere cernamus.

2. Vnde non conuenit expectorantia stricte dicta e. g. iuiubas, sebesten &c. vltra duos, vel tres dies continuare, sed tum ad discutientia & tonica pectoralia transitum facere.

3. Quoniam autem in ipsis adeo *indicantibus* facile hic errorem committimus, hinc *contra indicantia*, quæ sequuntur, tanto exactius notanda & euitanda sunt.

1) Grauiter impingunt illi, qui expectorationis actum in illis instituere adlaborant, qui nulla muciditate in pulmonibus obsessi, sed congestionibus *simpliciter sanguineis* occupati sunt. Hoc enim modo congestiones augentur & variæ noxiæ materiæ, violenta quasi manu versus pectus ducuntur.

2) Speciatim ingens error committitur, quando in tussi sicca & asthmatica, præcipue fœminis ataxia mensium laborantibus, expectorantia, eaque insuper sine præmissa venæ sectione, propinantur. Hoc enim modo saburram pro stasi inflammatoria atque vlcerascente ad pulmones, pessimo plerumque euentu, coaceruamus. *Legatur notabilis hac de re casus in Stahlii theoria pag. 1007. seq.*

3) Huc etiam pertinent cardialgicæ illæ pectoris angustiæ, quæ hypochondriacis & hystericis familiares sunt.

4) In *peripneumonia* expectorantia inutilia sunt, nisi quidem sputum cruentum die tertio vel quarto impedite succedens pectoralis cuiusdam potionis modicum vsum indicaret. Quando autem in *pleuritide* expectorantia & quidem largiter adhibemus, tum facile peripneumoniam simul inuitamus.

5) In ipsa *hæmoptysi* nemo facile tam rudis erit, vt expectorantia commendet. At in spasticis illis & tussiculosis motibus, qui hæmoptysin, vel præcedunt, vel excipiunt, sæpe sæpius magno ægrotantium damno in hoc euacuationis genere solamen quæritur. Hinc adfectus pectoris sanguineos a simpliciter mucidis & catarrhalibus sollicite distinguere debemus, ne in eamdem periculosam viam deducamur. Et licet in prægressa hæmoptysi restitantes sanguinis grumi euacuandi sint, non tamen *sola* expectorantia, sed cum resoluentibus & discutientibus iuncta, sunt adhibenda.

6) Qui *tussim stomachalem humidam* cum *pectorali humida* confundunt, atque in hoc errore expectorantia propinant, non quidem præsentia damna, turbas autem in primis viis producunt. Hac enim ratione alui contumax obstipatio sequitur, & mucus, qui per tractum intestinorum euacuandus esset, non sine noxa ad thoracem dirigitur.

7) Idem obseruare conuenit, quando *vomicæ ruptæ* apostema mundificare per expectorantia intendimus.

4. Si dicendum, quod res est, expectoratione artificiali rarissime indigemus, & licet nonnulli adfectus pectorales, quos superius nominauimus, eamdem subinde indicent & tolerent, commodius tamen & tutius per laxantia, diuretica & diaphoretica succurrimus, atque soli naturæ expectorationis actum relinquimus.

5. *Vnguentis* & *oleis*, externe adhibitis, expectoratio quidem promouetur; ast quia pectoris regio hac ratione nimis laxa redditur & maior humorum congestio ad eamdem inuitatur, rarissime omnium ad hæc subsidia confugiendum esse censemus.

6. Rarior hic expectorantium vsus disfuasit, vt per plura illa composita, quæ in officinis venalia prostant, e. g. *pectorales pulueres*, *species*, *sirupos*, *conseruas*, *trochiscos* &c. indicaremus, cum primis, quia plurima ita comparata

sunt,

ſunt, vt vſus eorum plus detrimenti, quam vtilitatis adferat. De ſimplicibus autem ſequentes notas ideo ſubnectere debuimus, vt materia medica completior redderetur.

7. RADIX ALTHÆÆ.

1) In hac reſidet copioſa & paucis tantum nitroſis ac rarioribus ſulphureis particulis interfuſa mucilago, quæ protinus extrahitur & in conſpectum ſe dat, ſi aquæ calidæ imponatur. Vnde fere primaria eſt inter ea, quæ emolliunt, lubricant, demulcent, incraſſant & iuuandæ ſuppurationi ancillantur.

2) Multiplici itaque vſu ſe commendat in lenienda inteſtinorum acrimonia bilioſa (& vt multi volunt) dyſenterica, ſtranguria, ardore vrinæ & doloribus ſpaſticis impacto viis calculo accedentibus, itemque muco tuſſientium tenaciore, quem volubilem & egeſtioni aptum reddit.

3) Dubiæ autem virtutis eſt in pleuritide, hæmorrhoidum doloribus & aſthmate; neque calculi concretionem anteuertere aut eum expellere, niſi generali quadam relaxandi & leniendi efficacia, poteſt, neque extus ſpaſmos, podagram, dentium dolores adeo mitigat.

4) Vtilior exſiſtit ad emolliendos tumores & inflammationes maturandas, itemque, vt quidam tradunt, ad fiſſuras cutis & papillarum, dentium dealbationem &c.

5) Ad vſum proſtant *ſyrupus de althæa Fernelii* & *vnguentum althææ*. Poſſunt etiam exinde mucilago, cataplaſmata, decocta, clyſteres &c. adhiberi.

8. RADIX LIQVIRITIÆ.

1) Hæc pariter largam habet mucilaginem, intercedente parciore ſalinarum temperate acidiuſcularum molecularum portione, atque adeo læto & vbere prouentu creſcit circa Bambergam, vt peregrina non indigeamus.

2) Quem ad modum ergo emolliendi, acrimoniam quodam modo leniendi, vias lubricandi & abſtergendi, denique etiam incraſſandi virtutibus potita eſt; ſic ſin-

singulariter ad mobilitatem tenaci muco, præcipue in thorace hærenti, conciliandam, adeoque ad expectorandum, si opus sit, conducit.

3) Proinde adhibetur in asperitate faucium, tussi humida viscida, rheumate acriore, biliosis morbis, soda, renum vitiis (nam diuresin quoque aliquantulum adiuuat) ardore vrinæ, exulceratione, ischuria, calculo, tandem etiam decoctis antiuenereis cum fructu additur.

4) Neutiquam autem ad eam dignitatem euehenda est, vt tamquam panacea calculi vel tussis siccæ, hæmoptyseos, tabis, pleuritidis, asthmatis &c. medela suspiciatur. Nam tantum abest, vt hic satisfaciat, vt potius eiusmodi pectoris malis magna circumspectione, non secus ac alia expectorantia consecrari debeat.

5) Sunt porro, qui illam inter traumatica numerant, & alii, qui ipsam ad faciliorem dentitionem infantibus præbendam esse præcipiunt.

6) Extus commendatur ad inflammationes, erysipelas, anginam, dolores podagricos, aliis nempe discutientibus admixta; item ad scirrhos emolliendos.

7) Vsus eius est in decocto, succo inspissato, syrupo, essentia, quæ per alcalinum sal paratur. Cæterum *Ioannes Raius* confirmat, ex hac radice cum pauxillo cinnamomi potum fieri, cereuisiæ virtutibus haud inferiorem.

9. RADIX MALVÆ.

1) A radice althææ parum discrepat, eumdem propterea locum inter sic dictas emollientes adepta, & ad eosdem morbos, sed præcipue tamen herba, destinari consueta.

2) Videas etiam hanc radicem ad hæmorrhagiam narium, item ad roborandum & conseruandum fœtum, itemque ad ophthalmiam, vt amuletum commendari; sed desunt probati effectus.

3) Fre-

3) Frequentioris vſus herba eſt, qua veteres ad molliendam aluum ſæpe vtebantur; licet de cætero non impleat laudes, quas ei in difficultate partus, menſium & ſecundinarum retentione, phthiſi, apium veſparumque ictibus curandis, adſignatas legimus.

4) Habetur quoque *malua hortenſis* (quam & *roſeam, fruticoſam*, ſeu *arboream* dicimus) cuius flores rubicundi & varii coloris ex ſubadſtringente qualitate ad vulnera & faucium morbos; porro, ſed magis dubie, ad menſium obſtructionem, phthiſin &c. valere laudantur.

5) *Semen* maluæ pariter atque althææ parem herbæ facultatem obtinet.

10. Flores papaveris erratici.

1) Virtutem habent temperantem, lenientem & parumper anodynam ex particulis eorum acidulis & mucilaginoſis, quibus ſulphureæ ſubtiliter latiſſimeque expanſæ iunguntur, deriuandam.

2) Conueniunt igitur nonnihil ad acres catarrhos, aſperitatem faucium, congeſtiones anginodes, orgaſmum humorum, dolores ſpaſticos motusque inflammatorios demulcendos: ſed neque tanta vi, quanta alioquin adlegatur, neque ſpecifica efficacia in puncturis pleuriticis (quamuis hi flores rubore ac teneritudine pleuram aliqua ſub ſpecie referant) pollere deprehenduntur.

3) Incertius adhuc illorum præſtantia celebratur in febribus acutis, tuſſi phthiſica, hæmorrhagiis, dyſenteria, ſanguine coagulato.

4) *Externe* flores recentes fronti & temporibus adplicatos ad mitigandam cephalalgiam laudat *Ettmüllerus*; cæterum etiam ipſos ad quoscumque ardores, eryſipelas, oculorum inflammationem, peruigilium, vulnera (at dubie) commendatos legimus.

5) Optime vſurpantur in *decocto*, vel *ſyrupo*; licet & *aqua deſtillata* proſtet & *conſerua* & *tinctura*, quæ vltima minime laudibus ſatisfacit.

11. AVENA.

1) Hæc tum alba, tum nigra occurrit. Prima ad vſum ſeligitur, & quoniam e larga mucilagine, mitioribus, pinguibus & pauciſſimis ſulphureo-vaporoſis particulis contexta eſt, temperat, acrioresque humores inuoluendo lenit & aliquantum abſtergit.

2) Salubriter ergo decoctum eius præbetur in vitiis bilioſis, rheumaticis, tuſſi acriore, raucedine, faucium inflammatione, vlcerationibus internis præcipue renum, ſcabie, ſcorbuto; neque iis inutile eſt, qui ſpaſmis, febribus, inprimis acutis & exanthematicis, purpura, variolis, morbillis &c. adfliguntur.

3) In talem vſum auena excorticata decoctione extrahitur, vulgo Haber-Grütz-Brühe. Cæterum etiam ſimplicis auenæ decoctum, adiectis radice cichorii paullulo nitri antimoniati & ſacchari, conſtituit *celebre illud potulentum* remedii genus, den Haber-Tranck, quod non modo dictis plerisque morbis adhuc conuenientius eſſe, verum etiam arthriticis & podagricis inſigne leuamen adferre per totam fere Europam celebratur. Quam famam vt egregiis effectibus porro tueatur, opportunus præcipue vſus efficiet.

4) A largo autem auenæ ingeſtione, ne aut flatulentia exoriatur, aut caput tentetur, quidam metuunt; quamquam his incommodis facile occurri queat, & potius diligenter cauendum ſit, ne ſylueſtris illa & capiti noxia auena, quam *ſterilem Virgilius* adpellat, eduli noſtræ forte intermiſta exſiſtat.

5) *Externe* decoctum ad clyſteres; item farina eius ad tumores duros ardentes & dolentes leniendos vſurpatur.

12. SEMEN FOENICVLI.

1) Eamdem claſſem, paremque facultatem tenet, quam ſemen aniſi, niſi quod lenius temperamentum habeat, ac propterea variis morbis, quos aniſum mitigat

aut

aut deuincit, paullo maiore proportione destinari possit.

2) Itaque superflua dictorum effectuum repetitione nemini molestiam facessemus, sed notabimus duntaxat, *radicem* æque ac *semen* fœniculi in vsum recepta esse, & sigillatim ad oculorum morbos (vbi, vel *vapor* decoctionis seminis, vel *succus* herbæ, vel *aqua destillata* adplicantur) lactis defectum itemque, tum ad alias contusiones, tum mammarum tumores commendari.

3) Cæterum etiam in obstructionibus viscerum, abortus periculo, difficultate pariendi, hæmorrhagia narium, febribus, lue venerea, venenis, præcipue mercurio eiusque admisso fumo & inunctione, multum adiumenti adferre perhibentur; quibus laudibus vt hodierna experientia calculum adiiciat, merito omnium Practicorum vota sunt.

4) Eadem præparata & formulæ ex fœniculi semine & radice, vti ex aniso præscribuntur.

13. SEMEN FOENVGRÆCI.

1) Abundat mucilagine, lenientem, emollientem ac temperantem ei qualitatem impertiente; vnde ad althææ seminis indolem propius accedit.

2) Itaque similiter eo vtuntur Medici in pectoralibus malis (sub debita tamen cautione) in renum vitiis & spasmodico calculi dolore.

3) *Externe* adhibetur ad clysteres paregoricos, tenesmum, tumores emolliendos, acrem oculorum inflammationem permulcendam, alendos capillos prolixiores. Cæterum non pollet ea virtute, vt spasmos podagricos, ischiadicos &c. singulari vi mitescere compellat.

4) Parantur ex illo & in vsu sunt *decoctum*, *cataplasma*, *mucilago*, *syrupus*.

14. SEMINA FRIGIDA *quatuor* MAIORA.

1) In horum censum a veteribus relata sunt semina *citrulli*, *cucurbitæ*, *cucumeris* & *melonum*, quæ quidem magnis

gnis laudibus, in febre quacumque, nimio æstu & siti, inflammatione, inprimis pleuritide & nephritide, immo & phthisi, hæmorrhagiis, vitiis cholericis adfecerunt.

2) Hodie vero mira speratorum eius modi effectuum inconstantia deprehenditur, quapropter, maxima dignitatis parte amissa, merito rarius sub emulsionum forma præscribuntur. Profecto enim, licet larga mucilagine sua tenuitatem humorum non nihil incrassare & acrimoniam inuoluere possint; tamen vt extractiones eorum promte mucidæ, vapidæ, rancidæ fiunt; sic facile nauseam creant & flatulentiam, præcipueque in hectica & biliosis malis anxietatem cardialgicam, spasmos &c. sæpius tum inducunt, tum minantur.

3) Consultius ergo erit hæc semina ægrotis non ingerere, præsertim cum nobis hodie meliora suppetant, a quibus non incommoda dicta, sed pulcriorem successum exspectare possimus.

4) Eamdem fere censuram merentur *semina quatuor frigida minora*, ad quæ pertinent semina *cichorii*, *endiuiæ*, *lactucæ*, *portulacæ*. Priora ex his præter temperantem etiam discussoriam qualitatem habere, inflammationibus morbisque hepatis congruentem; posteriora vero magis mucida terrestria, incrassantia videntur. Cæterum nulli, singularium virtutum laudes, vti passim decantantur, competunt.

15. HORDEVM.

1) Seminis huius principia & virtutes non dispares sunt illis, quæ de auenaceo supra notauimus, eiusdemque vsus adhuc frequentior est.

2) Etenim quotidie illud ad crepaturam vsque decoctum præscribunt Medici in morbis cholericis, rheumaticis, catarrhalibus, renalibus & vlcerosis, quin & in qualibet humorum acrimonia & feruentiore orgasmo. Quapropter etiam febricitantibus saluberrimum iudicatur, præsertim additamento cornu cerui,

radi-

radicis ſcorzoneræ & ſucci citrei paullo melius iucundiusque redditum.

3) Veteres inprimis *ptiſanam* ſeu hordeum excorticatum decoctum, eiusque colaturam ſeu cremorem hordei tanti fecerunt, vt in acutis morbis nihil fere præſtantius duxerint. Neque ea hodie fruſtra rheumaticis, acriter tuſſientibus, immo ipſis phthiſicis & hecticis ſorbillanda propinantur, quippe tum leniente, tum nutriente effectu tabidis aliquantum profutura.

4) Vilis habetur *panis hordeaceus* (qui an podagricis præ ſecalino vtilis ſit, ambigitur) æſtimabilis autem eſt *potus* ex hoc ſemine primum ab Aegyptiis, tum Germanis, præcipue diu ante *Taciti* tempora iam confectus. Sed non eſt huius loci de hoc *Cereris vino*, ſeu *cereuiſia* plura ſubiicere.

5) *Externe* farina hordei adplicatur tumoribus molliendis & maturandis, item eryſipelati, membris laxatis & podagrico dolore preſſis, ſed his vltimis nullo fere cum ſucceſſu.

16. SEMEN HYOSCYAMI.

1) Datur & nigrum & album. Hoc poſtremum, quod apud nos magis in hortis colitur, quam in ſyluis creſcit, vſitatius eſt: atque vti pingues ſulphureas vaporoſas valde particulas fouet; ſic narcoticam, ſoporiferam, denique cum aliqua verborum altercatione, vt *Scribonius Largus* iam notat, infatuantem qualitatem inde conſequitur.

2) Qua de cauſſa, licet a quibusdam in variis congeſtionibus & doloribus, tuſſi, epilepſia, hæmorrhagiis, menſibus nimiis, vomitu cruento, præcipue vero hæmoptyſi, tamquam ſingulare experimentum, commendetur; tamen vbiuis circumſpecte & parciſſime præbendum eſt. Periculum enim multasque noxas inde exſiſtere, tum alii auctores obſeruarunt, tum ipſi nouimus ſemen hoc aliquando largius datum iſchiadico cuidam ridiculam primo inſaniam induxiſſe, ac dolores quidem pauliſper ſopiuiſſe, ſed ita,

vt post modum maiore contumacia eruperint, insequente eius cruris atrophia & letali post annum catastrophe.

3) Itaque vt cautio necessaria est; sic eadem non solum in interno, sed etiam externo vsu adhibenda. Varia enim narrantur experimenta, quibus *suffitum ex semine* ad odantalgiam ac vermiculos dentium & aurium necandos; *semen* cum vino contusum ad cephalalgiam; *folia* herbæ ad tumores duros, carbunculos, arthritidem, podagram, dolores hæmorrhoidum, *radicem* ad colicam, aliosque cruciatus aliquando profuisse legimus. Sed omnia hæc partim minus adhuc probata, partim adeo ambigua & intuta sunt, vt ab imitatione merito quiuis non temerarius abhorreat.

4) Prostat ad vsum *oleum hyoscyami*, vel expressum e semine, vel ex tota herba per decoctionem paratum, quod quidam ad inflammationes genitalium & pollutiones nocturnas laudant; porro *emplastrum* de hyoscyamo &c.

17. SEMEN LINI.

1) Turget oleo & mucilagine, indeque in leniendo, emolliendo, lubricando & abstergendo suum præstat officium, idque non Chirurgis modo, qui illud frequentissime adplicant, sed etiam Medicis.

2) Referuntur enim plurima exempla, e quibus idem pectoris morbis variis, vrinæ suppressioni, acribus doloribus, partui difficili & fœtui mortuo pellendo, itemque noxæ a cantharidibus sumtis opem quamdam attulisse dilucescit.

3) Inprimis vero *oleum lini expressum* non mediocres vires habere censetur in tussi, asthmate, catarrho suffocatiuo, hæmoptysi, apostemate pectoris, maximeque in pleuritide. Præterea laudatur in dysenteria, colica, obstructione alui, malo iliaco, doloribus calculosis, hæmorrhoidibus cœcis, ficubus ani & fissuris. Quibus elogiis fidem equidem non plane derogamus,

rogamus, sed tamen plerarumque harum virtutum perpetuitatem hodie paucissimi experiuntur. Vnde solerti & circumspectæ vlteriori indagationi hæc relinquimus.

4) Cæterum meliorem fructum pollicetur, si idem recens ac purum (nam vetustum acrius est & graueolens) semper ad vsum deligamus.

5) *Externe* leues ambustiones, non æque valenter spasticos, nedicam podagricos dolores permulcet; adhibetur autem semen in *balneis*, *cataplasmate*, *vnguento*, *oleo* &c.

18. SEMEN PAPAVERIS.

1) Est pariter somniferum, vti semen hyosciami, sed quoniam longe pauciores sulphureo-vaporosas particulas, easdemque largæ mucilagini immersas habet; multo minorem quoque narcosin exserit, ideoque tutius, præcipue *album*, potest vsurpari.

2) Nam præterquam quod sopiat, temperantem etiam & lenientem vim tenere creditur, atque ea propter raucedini, tussi acri, phthisi, calori febrili (sed male) vigiliis, diarrhoeæ, hæmorrhagiis, a quibusdam destinatur.

3) Notandum vero est, hoc semen raro meliorem vsum, quam alia soporifera (de quibus infra) adferre & parcius, præsertim ea, quæ inde parata sunt, *syrupum*, *diacodium*, *oleum papaueris*, esse adhibenda. Ac decet vtique meminisse damni, quod a mulierculis paritur, quæ, cum infantibus inquietis & eiulantibus semine aut syrupo papaueris ingesto somnum sæpe conciliare gestiunt, tum misellos in catarrhum suffocatiuum, epilepsiam, imo dementiam, vt a Medicis animaduersum est, interdum præcipitant.

19. AMYGDALÆ DVLCES.

1) Hæ præcipue molliendi, demulcendi, temperandi & probe alendi facultatem ostendunt e leuibus oleosis & mucilaginosis ac paucis terreis, e quibus concreuerunt, partibus prodeuntem.

2) Ita-

2) Itaque non iners, nec ſpernenda eorum virtus quotidianis experimentis adparet in thoracis morbis, vbi & ſuauiter leniunt & expectorationem leuant, raucedine, tuſſi, aſthmate, pleuritide, ipſaque phthiſi, quibus mitigandis, tum emulſio, tum oleum amygdalinum præſcribitur.

3) Idem oleum valet in colica ſpaſmodica, aluo ſicca, torminoſo ventris fluxu, atrocibus ſpaſmis calculum ſubinde ſtipantibus, ardore vrinæ, doloribus poſt partum; denique etiam mature datum veneni vim, ſi quis id improuide hauſerit, oblinendo ventriculum & acrimoniam inuoluendo, infringit.

4) Non minus creber eſt *emulſionum* vſus, præſertim in febribus, vbi, dummodo ſatis dilutæ aliisque congruentibus & ſaccharo permiſtæ exhibeantur, egregium ſæpe effectum edunt temperantem nimiasque vigilias &c. minuentem.

5) Præterea ſex vel octo amygdalas decorticatas, ſi comedantur, præſentiſſimo ſæpe auxilio fuiſſe in *ſoda* meminimus. Et licet id in omnibus ſubiectis non tam efficax reperiatur, præ aliis tamen hoc ſimplex remedium commendandum videtur, quod *cito tuto* & *iucunde* auxilium ſuppeditet.

6) *Externe* oleum quoque vtile ducitur in tumoribus duris, doloribus maxime nephriticis, cute ſcabra, partu difficili, immo conuulſionibus, ſi *Platero* credimus. Cæterum tenendum eſt illud, inprimis ſi intro ſumatur, recens & e recentibus non rancidis amygdalis expreſſum ac pellucidum eſſe debere. Nonnulli id quoque ſine vlla amygdalarum toſtione parcius extorquent, quale in Magnatum menſis ad acetaria præcipue expetitur.

20. Ficvs.

1) Recentibus multum aquei humoris ineſt, reliquis partibus ſalinis acidulis & mucilagini adhærentis; quare, etſi parcius ſumtæ acrimoniam bilis æſtumque ſanguinis aliquantum temperare poſſint; tamen prom-

promte fermentefcunt, & largiore vfu varias primis regionibus turbas, ac denique corruptelas minantur; quemadmodum inde flatus, colicam, diarrhœam, exulcerationem inteftinorum, fcabiem &c. quibusdam accidiffe auctores litteris mandarunt.

2) *Exficcatæ* vero, quas *caricas* dicimus, longe meliores funt, & ob qualitatem emollientem, demulcentem & expectorantem multis commendabiles.

3) Sicut ergo acrimoniam in pectore & alibi leniunt, aut fpiffos heic infidentes humores ad mobilitatem, exfpuitioni aptam, perducunt; ita & renes quoque ac interna vlcera & fauces fordidas paullum repurgare, porro vrinæ iuxta ac bilis vitiis & orgafmo fanguinis fubuenire celebrantur.

4) Non comperimus autem, ipfas tam vehementer ad exteriorem fuperficiem propellere exanthemata, variolas &c. neque etiam fanguini congrumato refoluendo, neque malignitati & venenis perdomandis fufficiunt, quamuis Mithridatem ex iis paucisque aliis fingulare antidotum confarcinaffe legamus.

5) Pariter incerte fecundinarum accretionem impedire & partum faciliorem reddere dicuntur.

6) Euidentior earum externa efficacia eft ad tumores emolliendos, pus mouendum & euocandum; itemque, vt quidam volunt, ad peftilentes bubones & carbunculos, ficus ani dolentes & odontalgiam. Sed in his quidem peculiarem earum vim raro vel numquam experimur.

21. IVIVBÆ.

1) Arbor horum fructuum, feu pruneolorum ferax, pariter ac ficus, colitur præcipue in Hifpania, Italia & Gallia Narbonenfi. Subdulces autem funt, & principiis, ac qualitate non abfimiles caricis.

2) Vnde ad eadem pectoris & renum mala conueniunt, illa tamen circumfpectione, ne vfui earum expectoranti diutius infiftamus.

3) Dantur etiam ſtranguria & ardore vrinæ laborantibus & hæmoptyicis, quos tamen vt a ficuum eſu noxam ſibi contrahere non nulli obſeruarunt; ſic his quoque fructibus parcius vti decebit.

4) *Externus* vſus nullus eſt. De reliquo *ſyrupus*, & quod præſtantius eſt, *decoctum iuiubarum* exhibetur.

22. Passvlæ ſeu vvæ passæ.

1) Sunt vel *maiores*, vel *minores*, *Corinthiacæ* dictæ. Primæ ſunt baccæ grandiorum vuarum paulatim calore ſolis exſiccatæ ex Turcia, Hiſpania, Italia & Gallia ad nos exportari ſolitæ, quæ vt bonitatis gradu ſic & nominibus differunt; nam & vulgares vna cum petiolis corbibus vimineis incluſæ (gemeine oder Korb-Roſinen) & *zibebæ* longiores item *Damaſcenæ*, *Belleuedere*, *Maſſiliotiсæ*, admodum ſapidæ (blaue Zibeben) habentur. Alteræ *minores* hodie non tam Corintho, quam ex Zazyntho, Cephalonia, Patris &c. aduehuntur, apyrenæ ſeu nucleis deſtitutæ, cæterum viti, quæ paullo maiora aliis folia oſtendit, innatæ, poſt maturitatem decerptæ, ſiccatæ & doliis commiſſæ. *Vid. Langius.*

2) Vtræque propter acidum vinoſum cum mucilagine & ſulphureis partibus copulatum temperant, leniunt, vias lubricant, denique nonnihil incraſſant & abſtergunt, adeoque proficuas multis ægrotantibus dotes conſecutæ ſunt.

3) Quamquam enim grauiorum malorum, vt hecticæ, phthiſeos, hepaticæ obſtructionis &c. curatio ab illis fruſtra exſpectetur; tamen & his & aliis morbis cholericis, hæmorrhagicis, & vehementiore orgaſmo comitatis ſolatium quoddam paſſularum ſubſidio obtingit.

4) Inprimis pectori dicantur & raucos, tuſſientes, aſthmaticos, itemque renum vitiis obſeſſos adleuare deprehenduntur.

5) Et quoniam ſimul aluum promouent, neque facile faſtidi-

untur, commodum præbent remedium grauidis & infantibus, quibus a tardiore aluo sæpius molestiæ creantur. Sunt autem heic eo vtiliores, quod vna bilis acrimoniam hebetare & spasmis demulcendis aliquantum inseruire possint.

6) Multi quoque passulas aduersus sitim commendant, & suauiter simul nutrientem, alii etiam anthelminticam vim ipsis tribuunt. *Acini* vero, qui maioribus insunt, adstrictoria pollent qualitate, ideoque vt passularum effectus melior sit, eximendi sunt.

7) Cæterum constituunt mustum concentratum, ex quo, adfuso fermentationis instrumento, sub debita encheiresi & patientia vinum fit generosum & salubre, vt iam innuit *Ettmüllerus*.

8) Prostant *passulæ laxatiuæ* & *pulpa passularum*. Alioquin immiscentur etiam infusis, decoctis & interdum vinis medicatis laxantibus.

23. PINEÆ.

1) Sunt nuclei oblongi albicantes, qui sub tunica rutila crassa latitant intra squamas strobilorum, seu conorum pini satiuæ, prope Rauennam copiose crescentis, vnde sic enucleatæ ad nos transuehuntur.

2) Ab arbore resinosum quiddam sapere videntur; cæterum principiis & viribus non abludunt ab amygdalis, quarum effectus cum paullo ante exposuimus, non placet hic eadem chorda oberrare.

3) Speciatim autem *nucis pineæ decoctum* cum *visci querni* portione ad fluorem muliebrem, *oleum expressum* ad arthritidem, surditatem, paralysin (sed dubie) commendatur.

24. PISTACIÆ.

1) Arbor quædam Syriæ has nuces largius profert, quæ vt sub tenui rugoso putamine nucleum recondunt viridantem; sic de reliquo oleosis partibus & mucilagine, qua scatent, amygdalarum & pinearum naturam æmulantur.

2) Vnde & iisdem viribus imbutæ ſunt, indignæ autem illis laudibus, quibus aliqui ad excitandam cibi adpetentiam, nauſeam & vomitum ſedandum itemque hepar aperiendum ſpeciatim has nuces condecorarunt.

3) Neque in alendo & roborando, adeo præcellentiores ſunt amygdalis, quas proinde, quia propius noſtris regionibus creſcunt & parabiliores exſiſtunt, commode ſubſtituere poſſumus.

4) Cæterum in diuitum menſis frequentius adponi, quam ex officinis præſcribi ſolent.

25. SEBESTEN ſeu MYXÆ.

1) Hi fructus ſub pulpa carnea dulci oſſiculum cauernoſum continent ac proprie pruna ſunt domeſticis ſimilia & nigricantia, quæ ex arbore quadam Aegypti & Aſiæ colliguntur, atque inde Venetias transfretantur.

2) Principia ſalina acida, &, quæ hæc ſibi implicuit, ſpiſſa mucilago, eam ipſis indolem dederunt, vt leniendo, incraſſando & expectorando ſatisfacere medentibus poſſint.

3) Nam & in acriori catarrho, indeque ortis raucedine, tuſſi, & in lento pulmonum muco, quem liquant & ad exitum præparant, vtiles habentur, præſertim ſi opportune, neque nimis diu eos propines.

4) Parem demulcendi efficaciam præſtant in ardore vrinæ, vitiis bilioſis, renalibus, vlceroſis, internis, ſimplicibus & venereis, gonorrhœa, etſi de cætero heic non multum profuturi videantur.

5) Cum autem aliquot auctores confirment, lumbricos myxis ſummopere delectari; tum *Solenander* decoctum ſebeſten pro clyſtere laudat ad hæc animalia adlicienda & euocanda.

6) Ad vſum ſæpe præſcribuntur cum iuiubis, quibuscum admodum conueniunt, & vel *decoctum*, vel *electuarium diaſebeſten* vſurpatur.

26. SILIQVÆ.

1 Eſt fructus arboris in Palæſtina & Italia quoque creſcentis, oblongus & ſiliquoſus, qui pulpam dulcem & rufam continet, multis nucleis ei internitentibus.

2) Quod ſi qualitatem eius ſpectes, cum præcedente comparari & peræque ad demulcendum, incraſſandum & expectorandum adhiberi poteſt; quapropter plures ibi modo adlegatos adfectus hic non repetemus.

3) Exiſtit autem paullo magis terreſtris, ideoque ſi in ſubſtantia large detur, aluum potius ſegnem efficit quam molliorem. Cæterum ad ſodam, ardorem vrinæ & ſtranguriam præcipue commendatur.

27. GVMMI ARABICVM.

1) Sincerum hoc, quod rarius ad nos peruenire ſcribit *Ettmüllerus*, pellucet candidum limpidumque, & cito in aqua ſolubile eſt. Funditur autem ab arbore acaciæ veræ ſeu ſpinæ Aegyptiacæ; atque vt parciſſimas ſulphureas particulas, tanto vero adfluentiorem mucilaginem & terram in ſe recepit; ſic mixtione gaudet ad inuoluendum, incraſſandum & glutinandum aptiſſima.

2) Proinde ad tuſſim acrem, hæmoptyſin, mictum cruentum & dyſenteriam (vbi rite datum præſentiſſime mitigat) crebro adhibetur. Quod vero etiam fluorem album, gonorrhœam benignam & virulentam, pleuritidem &c. curare dicatur, id minus opinabile & expertum eſt.

3) Extus liquido effectum ſuum teſtatur in conglutinandis vulneribus & vlceribus, cruentatione gingiuarum & hæmorrhagiis partium ſpongioſarum.

4) Eiusdem virtutis, ſed inertioris tamen eſt *gummi ceraſorum*, quo Arabicum ſæpe adulteratur.

28. GVMMI TRAGACANTHÆ.

1) In Sicilia & Prouincia Gallica fluit e vulneratis radicibus arboris ſpinoſæ, quæ tragacantha dicitur. Hoc deinde ſolutum aqua & percolatum, vermicularem,

qua conſpicitur, figuram induit; atque id quidem, quod primo colum tranſit, ſplendeſcit candidius & purius, ideoque electa adpellatur; quod vero vltimo transmittitur, magis feculentum eſt, aliterque coloratum; qualis eſt tragacantha communis.

2) Tota vera & ſincera exiſtit mucilago, ſulphurearum partium inanis, ex qua proinde manant perſpicuæ eius incraſſandi, inuoluendi & temperandi facultates.

3) Vbi ergo ſeri ſubtilis acrimoniam, vel rodentem tenuis bilis cauſin obtundere nos decet, ibi ſalubriter hoc gummi in ſubſidium vocamus; itemque in tenuibus aſperioribus catarrhis, raucedine, tuſſi acri, in ardore vrinæ, exulcerationibus internis, diarrhœa ac dyſenteria non ſine fructu propinamus.

4) Neque contemnendum plane vſum præſtat in hæmoptyſi, mictu ſanguinis, diabete, gingiuarum cruentatione; licet æquum vbiuis moderamen ſeruari neceſſe ſit.

5) *Externe* nonnihil ſubinde ſolatur ardorem linguæ & faucium, acrem ophthalmiam & dolentes papillarum fiſſuras. Vbique vero, vel mucilagine tragacanthæ per aquas deſtillatas extracta vtimur, vel diatragacantho frigido, ſeu ſpeciebus de tragacantha officinalibus.

29. LAC.

1) Eſt chylus animalium nonnihil purificatus, qui, vt ex oleoſa pingui, mucida terreſtri & ſalina acidiuſcula diluta ſubſtantia compoſitus eſt, adeoque nonnulla vegetabilis mixtionis indicia adhuc oſtendit; ſic leniendi, relaxandi, alendi, lubricandi &c. virtutibus fœcundus habetur.

2) Pro animalium varietate paulo diuerſam craſin adſumit, cuius intimam ſubtiliorem differentiam non adſequimur; generatim vero notamus, quod aliud alio tenerius, temperatius & ad vſum medicum internum ſalutarius ſit. Præſtantiſſimum cenſetur aſininum, deinde caprillum, tum vaccinum, quibus omnibus

mnibus tamen nonnulli, præcipue in tabe præferunt humanum.

3) Commendatur ergo ad temperandam quamuis acrimoniam, ad ſcorbutum, tuſſim acrem, ardorem vrinæ & ſtranguriam, mictum cruentum, dyſenteriam (in qua, vt & alibi aqua ſatis dilutum porrigi debet) morbos ſpaſticos, vlcerationes internas, phthiſin, hecticam, venenorum mineralium & emeticorum fortium, item cantharidum vim cauſticam & intercinam, vbi quidem mature & copioſius hauriendum eſt.

4) At licet prudens eius & moderatus vſus leuamen aliquod adferre poſſit, tamen grauioribus malis exſtirpandis non ſufficere animaduertitur. Neque enim cura, vt vocant, lactea, quæ multorum oculos in ſe conuertit, veram tabem cum vlcere interno coniunctam, neque arthritidem, aut podagram, neque acriorem labem ſcorbuticam (niſi per accidens forte) præ aliis leuare, ne dicam perſanare poteſt; quin & nocebit, niſi debitis cautionibus & regimine definiatur. Multis enim infirmis angores & flatulentiam infert, etiamſi circumſpecte agamus. Cæterum lac quotidie largius bibitum magnam ſanguinis vbertatem; & niſi hæc laboribus conſumatur, inde variorum morborum fomentum ſuggerit.

5) *Externe* lac vſum habet in balneis & clyſteribus lenientibus & paregoricis, item in cataplaſmate ad emolliendos tumores, ſpaſmos nephriticos parumper demulcendos.

6) De reliquo alii lac fermentationem ſubire cogunt vario artificio; alii ſaccharum lactis parant, & magnam inde ſpem medicorum effectuum proponunt, quæ an feliciore euentu ſecundetur, latet, aut ſaltem minus digne exploratum eſt.

7) Certiores ſunt earum partium vires, quæ ſimplici via iam antiquitus plebs & ruſtici a lacte ſegregant. Atque inter hæc *butyrum* præter lubricantem, paregoricam aliasque dotes lacti proprias etiam diureticas

&

& aluinas excretiones ipſamque expectorationem promouet, & externe ad maturandum inſeruit.

8) Præſtabilius aliis eſt butyrum maiale, quod *Helmontius* herbarum magiſterium nuncupat, idque variis vnguentis neruinis, emollientibus, diſcutientibus ophthalmicis &c., dum efficaciora huius generis remedia ei immiſcentur, baſin ſubminiſtrat.

9) Proſtant & ad internum vſum, *butyrum rubrum* & *viride potabile* vulgo magni æſtimata in læſionibus internis, caſu ab alto &c. Eidem ſcopo, vti & phthiſi ac renum vlcerationibus conſecrant butyrum cum cancris fluuiatilibus contuſis liquatum coctumque, quod quidem, vt vota impleret, vehementer optandum eſſet.

10) Longe alius indolis eſt *ſerum lactis*, quod ob virtutem temperandi, abſtergendi & aluum paululum laxandi &c. iam vetuſti artis noſtræ principes celebrarunt, & in variis morbis frequenter ſorbillandum præceperunt.

11) Fit autem, vel per ſe e lacte ſenſim aceſcente, vel citius, ſi ſucco quodam acido v.g. citreo in lac calore bulliens iniecto pingues & caſeoſæ partes præcipitentur. Cæterum rarius hodie adhibetur, quanquam a multis in febre billioſa, acuta quacunque, orgaſmo ſanguinis, malo hypochondriaco, ſcorbutico, incipiente hectica prædicatum legatur.

12) Male audit *caſeus*, vtpote cuius nequitiam plurimi accuſarunt, quidam etiam vſum diæteticum plane abrogandum & prohibendum eſſe cenſuerunt; ſed, vt alii rectius exiſtimant, iniuria. Nam a famelico laborioſorum opificum & ruſticorum ventriculo probe concoquitur, iisque ſat bonum validumque præbet nutrimentum, neutiquam vero eas calamitates arthriticas, podagricas, calculoſas machinatur, aut infligit, quæ vulgo inde per ſe exſiſtere finguntur.

13) Vti-

13) Vtique tamen discrimen habendum est inter macriorem durum e meris terreis & mucidis partibus constantem, & alterum suauiorem ac pinguiorem, in quo cremor lactis cum dictis partibus permistus & coagulatus residet. Hic enim vt melius alit, sic etiam facilius a stomacho non plane languido subigitur; contra primus vrbanos, teneros, otiosos, insuetos facile offendit, agricolis propterea aliisque operariis relinquendus.

14) *Externe* vis leniens & spasmos demulcens caseo præsertim vetusto adscribitur. Neque ea plane irrita est aut commentitia; quippe podagricos & arthriticos dolores non nimium exasperatos, sed paululum remittentes interdum leuat; non æque vero inflammationibus aut hystericis pathematibus opitulatur.

30. MEL.

1) Est vel *vulgare* e fauis eliquatum diuersæ bonitatis vel *virgineum* priore sincerius sola exstillatione paratum vel arte *despumatum*. De elaborationis modo & artificio discrepant adhuc autores; de principiis autem eius & facultatibus certius adfirmatur, quod cum præcipue e floribus optimis exsuctum & in aluearia congestum sit, partibus sulphureo-oleoso-salinis larga mucilagine temperatis exuberet, ideoque abstergendo, expectorando, temperando, emolliendo, maturando non inutile exsistat.

2) Quod si ergo primæ viæ saburra mucida oneratæ, aut acrimonia humorum & vlcera interna præsto sint; huius concreti vsus conueniens putatur. Inprimis autem pulmonum & renum vitiis corrigendis addicitur, vbi potiones mellitas cum herbis pectoralibus frequenter præscribunt Practici, idque eo feliciore successu, si iustum moderamen & opportunitatem attendant; alioquin largiorem inde expectorationem non leuamen, sed maior debilitatio insequitur.

3) Eas quoque præceptiones nonnulli addunt, vt, quando ob fermentescentem vim mel facile turbas dat,

biliosi, melancholici & pueri illo abstineant aut parcissime vtantur. Pituitosis autem & maxime senibus adeo fructuosum prædicatur, vt eorum nutritionem, robur ac vigorem deficientem restaurare valeat; vnde & veteres philosophi intus melle, extus oleo vitam sibi incolumem ac longam præstare conabantur. Profecto, si *Helmontium* audiamus, mel erit gloria roris, in quo collecta sit plantarum quinta essentia, itemque, vt alii volunt, vel cibus cœlestis, vel balsamus florum, spiritus mundi aut salis vniuersalis conseruantis connubio tinctus; sed tamen quomodocunque honestetur, eximias præ aliis & cœlestissimas eius vires medicas nondum expertas habemus.

4) *Externe* amplior eius vsus est in emolliendis tumoribus, iisque ad maturationem & puris eruptionem perducendis, nec non in vulneribus & vlceribus emundandis, vbi frequentissime vnguentis digestiuis immiscetur; quanquam cauendum sit, ne pro vulgari abusu nimis diu aut immoderate adplicetur, vel læsarum partium debita discretio negligatur, quippe in partibus magis exsanguibus ligamentosis, tendinosis &c. mel fermentescente sua acrimonia facile sensum exacerbat, maioremque adfluxum lacessit penitiori arrosione, synouia, vlcere denique putrido & rebelli subsequentibus. Præterea mel, præcipue mercurialis enematibus inditur ad mucum crassiorem detergendum, vti & speciatim mel anthosatum ad colicos dolores & paresin e colica; at vero, vbi inflammationes internæ, aut biliosa causis adsunt, omittendum est. Mel rosatum ordinarium Chirurgorum remedium est ad faucium & oris exulcerationes. Cæterum, vt hodie varia adhuc vegetabilia hoc succo condiuntur; ita constat etiam, veteres cadauera melle oblita conseruasse.

5) Inter præparata mellis enitescit mulsum, liquor nempe fermentatione mellis ad eam generositatem euectus,

vt

vt vino, aut fortiori cereuisiæ vi inebriandi nihil concedat, quo præcipue Lithuauia & Russia, mellis nemorensis suauissimi copia adfluentes, delectantur. Ex eodem paratur forte acetum. Medicatum autem fieri docetur mulsum, additis sub fermentatione herbis pectoralibus.

6) Exsistunt hinc & hydromel, melicrata &c. Quicquid autem destillatione e melle prodit, vix tantam, quanta creditur, vtilitatem habiturum videtur. Sic aqua mellis alba & flaua acrior commendata prostant, in morbis oculorum, delendis maculis & cicatricibus; spiritus acidus, quocum aliqui corallia soluunt & tincturam inde conficere volunt, vt diureticus in calculo, item in capillorum defluuio; oleum mellis, quod instar aquæ vitæ ardet, cum spiritu vini iunctum in internis & externis vlceribus &c. *Confer. Ettmüller.*

7) *Hartmannus* quoque oleum mellis compositum concinnare docet ad leniendos dolores podagricos, sed incerto effectu. Num autem spiritus mellis fermentatione reclusi in pectoris malis singularem laudem promereat, experientiæ relinquitur.

8) Tandem & de *cera*, quam pariter admirabili solertia apes legunt & confingunt, quædam hoc loco subnectenda sunt. Cohæret autem e resinoso-oleosis & mucilaginosis particulis tenaciter coniugatis, indeque ad leniendum, abstergendum, & consolidandum habile existimatur.

9) Intro id sumere nemo fere suadet; extus autem crebro adhibetur in clauis pedum, tumoribus symptomaticis &c. ac modo dictum in vsum variis vnguentis, linimentis, emplastris illiquatur.

10) Celebrius est oleum ceræ, quod interne, vt diureticum in nephritide, calculo (sed caute) item in dysenteria, (sed magis in clysteribus) conducere perhibent. Extus conuenit in vlceribus, sordibus cutis serpiginosis, fissuris papillarum, quas demulcet & mundat, & cicatrice obducit; porro, vt multi laudant, in pro-

lapſu ani, ambuſtionibus, nephritide, dyſuria, punctura neruorum. Et *Mindererus* oleum inde cum terebinth. gummi Elemi, hyperic. compoſitum tumoribus, nodis podagricis & gummatibus venereis reſoluendis deſtinat.

11) *Cera alba*, quæ, vel inſolationis, vel ſpiritus vini colorem extrahentis beneficio fit, interdum baſin aut corpus balſamorum conſtituit. Propolis ſeu *cera virginea*, quam præ foribus aluei apes ædificant, magis flaueſcens, aut nigricans, viſcoſius gluten habet odoremque ſuauem ſtyracis æmulum. Hæc accenſa veterem tuſſim mitigare dicitur; cæterum ſingularis eius vſus præ vulgari nondum inclaruit.

31. SPERMA CETI.

1) Non eſt ſemen balænæ, vt diu ea viguit opinio, ſed a recentioribus naturalium rerum conſultis e capite cuiusdam belluæ marinæ borealis prouenire, ac vel cerebrum eſſe, vel ſaltem intra cerebrum talis ceti recondi traditur. Hoc autem deinde excoqui ſolet & adiectione lixiuii alcalini in eiusmodi ſaponiforme concretum, quale vulgo venditur, redigi.

2) Sicut igitur potiſſimum ex oleoſa pinguedine piſcoſa conflatum eſt; ita qualitatem lenientem, inuoluentem, expectorantem, atque etiam (vt nonnulli volunt, propter ſalis acceſſum) reſoluentem hinc adſumit.

3) Quapropter ſpeciatim illo Medici vtuntur in acrioribus pectoris catarrhis, tuſſi, aſthmate, porro in ardore vrinæ, nephritide calculoſa & ſuperuenientibus huic ſpaſmis demulcendis. Neque infructuoſum plane eſt, ſi in pleuritide & peripneumonia opportune & moderate adhibeatur.

4) Neque deſunt, qui idem aduerſus puerulorum tormina acriaślioſa & catarrhum ſuffocatiuum, quin etiam contra omnem colicam, malum hyſtericum, ſanguinem grumoſum & in ſtaſin delapſum, atque lac coagulatum valere perhibent; ſed dubium, maiore fi-

ducia,

ducia, an certis & crebriore vſu ſpectatis tentaminibus nitantur.

5) Cum autem cito propter abundantiorem pinguedinem in fœtorem rancidum tranſeat plurimisque nauſeoſum ſit; tum recens ſemper eligendum, idemque aliis congruentibus temperandum & gratius efficiendum eſt. Atque ita ſæpe præſcribitur cum oleo amygdalar. dulcium &c.

6) Externe laudatur ad inflammationes (ſed caute & aliis admixtum) ruborem faciei, perniones, cicatrices variolarum & vſum coſmeticum. Frequentius emplaſtrum de ſpermate ceti mammarum duritiei præcauendæ, aut emolliendæ & reſoluendæ famulatur.

32. GELATINÆ.

1) Diuturna coctione ex omnibus oſſibus mollioribus præcipue, vitulinis, agninis, C. C. ebore aliisque partibus animalium parantur; & propter teneram mucilaginem cum pinguedine aliqua deuinctam leniunt, temperant, inuoluunt ac deficientem alimenti materiam reſtaurant.

2) Commendabiles ergo & efficaces habentur in quauis acrimonia, graui humorum commotione & orgaſmo, tuſſi acri phthiſica, vlceribus internis, febribus præſertim acutis, vbi tamen cauendum eſt, ne nimium nutrimenti ſuppeditetur.

3) Fruſtra autem veram malignitatem febrilem, ſpeciatim a gelatina C. C. ſuperatum iri ſperamus, quod nunquam per ſe futurum eſt, etiamſi quoque eſſentia per ſpiritum ſambuci, vel iuniperi, addito ſale volatili, inde confecta (quam *Ettmüllerus* laudat) porrigatur. *Vid. ſupra ſub C. C.*

4) Conſtantius gelatinæ viribus exhauſtos, aut largis hæmorrhagiis aliisque euacuationibus nimiis eneruatos reficiunt, adeoque tum in huiusmodi caſibus, tum in diabete, dyſenteria, hectica magnum ſæpe ſolatium præbent; vbi pro circumſtantiarum ratione illas, vel ſucco citri temperatiores reddere, vel variis aroma-

 ticis

ticis suauioribus, aut aliis præsenti morbo conuenientibus remediis imbuere expediet.

33. HERBA ERYSIMI.

1) Vocatur etiam *sinapi syluestre*, nec immerito, quippe cum hortensi qualitate & viribus conueniens; de quo cum supra latius egimus, hic tanto breuioribus esse licebit.

2) Satis autem incidendo humorum tenacitatem corrigit & expectorat, ideoque prodesse celebratur in tussi inueterata, asthmate & præcipue in raucedine ac voce amissa.

3) *Extus* pro secreto habetur ad scirrhum mammarum, si folia eius cum hydromelle cocta adplicentur.

4) Eiusdem facultatis semen eius acre est, quod, vt diureticum, ad calculum & menses pellendos, itemque ad gonorrhœam (sed ambigue) valere quidam perhibent. Cæterum *syrupus de erysimo Lobelii* supra dictis morbis internis congruit.

34. HYSSOPVS.

1) Diuersis floribus, cœruleo, purpureo & albo insignis conspicitur, & principiis scatet paululum amaris, acriusculis, semiaromaticis, munerantibus ei virtutem maxime attenuandi, resoluendi, discutiendi, paullulum roborandi & diuresin adiuuandi.

2) Singulari autem proprietate pectoris morbos leuare traditur, ideoque gloriam habet in tussi humida, viscida & asthmate chronico, laterum doloribus longinquis & empyemate; quamquam etiam alibi, præcipue in intestinis, tenacem mucum incidat ac detergat & inde cardialgiæ flatulentæ &c. commode opponatur.

3) Permulti quoque vsum illius profecturum narrant in mensibus & secundinis promouendis, obstructione viscerum, hydrope, ictero, vermibus, calculo, visus obscuritate; quæ quidem vberiori indagationi relinquimus, cæterum in epilepsia nullam eius peculiarem vtilitatem experimur.

4) Præ-

4) Præſentius *externe* vino decoctus ſugillationes diſcutit & ſuffuſos ſanguine oculos ſolatur, licet non ea hyperbolica vi, quam vulgaris grandiloquentia deprædicat. Faucium quoque inflammationibus & vlceribus aliquantum ſubuenit, ac dentium doloribus catarrhalibus auriumque ſuſurro deſtinatur.

5) Vtimur præcipue eius *decocto*, *infuſo*, *aqua deſtillata*, *ſyrupo* (qui ſatis euidenter expectorat) & *oleo deſtillato*.

35. MARRVBIVM ALBVM.

1) Huic ſubamaræ, nec inſuaueolenti herbæ tribuitur excellens incidendi, reſoluendi, aperiendi & vrinam mouendi poteſtas.

2) Vnde quidem magno conſenſu Medici ipſam dilaudant ad viſcidam, vbicumque reſideat, pituitam attenuandam, oppilationes viſcerum, menſium retentionem, chloroſin, morboſque vterinos.

3) Inprimis vero, vt tuſſim & aſthma inueteratum leuat; ſic hepaticum peculiare & ſpecificum expertum in iecoris obſtructione, ictero & quadantenus hydrope cenſetur.

4) Quamuis autem præter hæc nonnulli magnum in eo præſidium quærant aduerſus nephritidem & calculum; tamen potius auſcultandus eſſe videtur *Foreſtus*, qui vſum eius renum vitiis magis infeſtum, quam amicum eſſe ex ipſa praxi animaduertit. Quapropter in talium malorum præſentia ab hac herba cauendum eſt, neque de reliquo temere fidendum laudibus, quibus ad phthiſin, podagram & morſum canis rabidi conducere perhibetur.

5) *Extus* laudatur ad vlcera ſordida & aurium morbos. Cæterum proficua ad vſum ſunt eius *decoctum*, *extractum*, *aqua deſtillata* & *ſyrupus*, ſub nomine *de praſio* haud ignotus.

36. PILOSELLA.

1) Vocatur etiam *auricula muris*, atque vti in *maiorem* (dictam *pulmonariam Gallicam* ſeu *phthiſicam*) & *minorem*

norem vulgarem diuiditur; ſic prior maxime reſol- uens & ſubadſtringens pectoralis, altera validioris ſtringendi qualitatis particeps eſſe iudicatur.

2) *Maiorem* ergo tabidis, hæmoptyicis & interno vel ex- terno vlcere laborantibus opem ferre tradunt; quam- quam pauciora felicis ſucceſſus conſtent documenta & verendum ſit, ne ſingularem præ aliis traumaticis fructum non adferat.

3) *Minor* vulneraria eſt, & læſionibus continui quidem o- risque vlceribus ſatis accommoda; ſed in diarrhœa, dyſenteria, hæmorrhagiis internis, phthiſi, ictero, calculo, ramicibus, ad quæ vulgo eam conducere aiunt, cautiſſime vſurpanda; vtpote cum nimia vi adſtrictoria facilius noxam, quam ſolidum adiumen- tum importatura videatur.

4) Æque incertum præſidium eſt aduerſus lienis tumo- rem & ſcabiem ferinam, quibus curandis aptiora ha- bemus remedia.

37. PVLMONARIA MACVLOSA.

1) Huic æqualem fere præcedentibus indolem, præcipue vero egregiam virtutem omnibus pulmonum mor- bis ipſique phthiſi, ſi dextre exhibeatur, ſuccurren- di ingenitam eſſe, quidam teſtantur.

2) At vero, cum vulneraria ſit, prouide quoque danda; cæterum in earum herbarum, quæ adhuc inexpertæ vel minus probatæ exſiſtunt, claſſem referenda eſt, vnde plura addere ſuperſedemus.

38. RORELLA.

1) Plantula hæc, quæ & *ros ſolis* dicitur, fœcunda eſt ſa- linarum, acrium & ſulphurearum particularum cum paucioribus terreis acidiuſculis mixtarum, vnde at- tenuantem, reſoluentem & (ſecundum alios) robo- rantem, atque, vt quidam notant, etiam cauſticam qualitatem ſuſcepit.

2) Mira enim eſt auctorum diſcordia & hæſitantia in defi- niendis huius herbulæ viribus; quandoquidem non- nulli efficaciam eius certo reſtaurantem & vitæ lon- gius

gius producendæ parem, de reliquo insignem in pectoris morbis, phthisi, asthmate, hydrope, epilepsia, apoplexia, calculo, febribus malignis iactant & venerantur; contra alii vsu illius interno omnibus prorsus interdicunt ob vim nimis acrem & vrentem, qua & cuti imposita vesicas interdum euocat, & in ouibus, obseruante *Borrichio*, tussim excitat letiferam.

3) Exspectandum itaque est, dum fida & vberior experientia litem omnem ac dubitationem sustulerit. Eo vsque ab hac herba cauere consultius erit.

4) *Externe* laudatur ad promouendum partum, profligandos dolores dentium, epilepsiam, maniam, fascinum; præterea humor, qui vel ipso meridiano sole ardente folia eius perpetuo irrigat, oculorum inflammationibus, cephalalgiæ, quin & cancro, venenatis ictibus & morsui auxiliari dicitur. Sed hæc omnia perinde adhuc ambigua sunt, & partim superstitiosa. Certius hæc herbula pulchram spiritibus destillatis, aquis vitæ &c. tincturam largitur.

39. TVSSILAGO.

1) *Herba* & *flores* magis in vsum recepta sunt, quam *radix*, atque e mucilagine, salinis alcalinis moleculis intermista, qualitatem lenientem, abstergentem & expectorantem hauriunt.

2) Quapropter commendata prostant ad morbos thoracis, tussim quamcumque, asthma, tabem, empyema, vomicam pulmonum, quamuis adscriptis encomiis rarius respondeant, multo minus veram phthisin exstirpare possint.

3) Conferunt alioquin ad raucedinem, acrimoniam in pectore & renibus mitigandam & stranguriam.

4) *Externe* folia recentia tumoribus inflammatis imponuntur. Sed puluerem eorum in vino sumtum dolentibus hæmorrhoidibus subuenire, aut aquam destillatam in epilepsia, vel extus in cephalalgia acuta-

rum febrium, vlceribus & puſtulis feruidis, ficubus ani vrentibus &c. ſingulare leuamen adferre, nondum eſt compertum.

5) *Syrupus de farfara* ſatis, a veteribus maxime, celebratur ad ſupra dictos internos adfectus. Cæterum & *decoctum* & *conſerua* porriguntur. Anglis autem præcipue lubet fumum ex herba & radice ſiccatis, tabaci inſtar, ad catarrhos & tuſſim abigendos haurire.

40. Flores croci.

1) Crocum verum & ſatiuum, impenſiore cura in Auſtria, Anglia, multisque aliis regionibus coli ſolitum, conſtituunt ſtamina florum tenuia, quæ plerumque terna, interdum plura in medio ipſorum reperiuntur, coloris fului, ſaporis acriuſculi & ſubamari, odoris penetrantis ſpecifici. Hæc cum ſæpe, vel lithargyrio, vel carnis bubulæ ſalitæ & infumatæ fibrillis, vel cnici floribus adulterentur, bonitatis notas tanto magis perſpectas habere conueniet, de quibus *Langius* aliique conſulantur.

2) Quemadmodum autem crocus principiis ſalinis, ſubacribus & ſulphureis vaporoſis, aromaticis exuberat; ſic præcipue hinc petiiſſe autumatur facultatem reſoluendi, excalefaciendi, roborandi, ac ſopiendi.

3) Exinde principatum inter flores tenere & magnifico regis vegetabilium, immo aromatis philoſophorum nomine cohoneſtandus eſſe multis videtur; quippe cum ipſum præſtantiſſimum eſſe prædicent in compluribus morbis, vel ſuperandis, vel ſaltem grata vi deliniendis; vt: in pectoris quacumque ægritudine, tuſſi, aſthmate, pleureſi, catarrho ſuffocatiuo, raucedine, tabe; deinde in motuum vitalium languore, vel defectu, lipothymia, tremore, apoplexia, palpitatione cordis, triſtitia & mœrore animi; porro in doloribus colicis, dyſenteria, ſanguine ſpiſſo coagulato, obſtructionibus viſcerum, ictero, quartana, calculo (nam & vrinam ciet,) menſium retentione,

partu

partu difficili, tandem in venenis, febribusque acutis malignis & peſtilentibus.

4) At ſi hæc omnia adhodiernæ experientiæ amuſſim accuratius exigantur, vſum croci vulgatis laudibus multo inferiorem, magisque anguſtis cancellis circumdatum eſſe reperimus.

5) Notandum enim eſt, eum, vt omnes præcipiunt, parce dari oportere; alias grauior humorum commotio, cephalalgia, temulentia, delirium denique ridiculum, quin & ſi eo tempore detur, quo æſtus & febris morbum comitatur, varia turbulenta & ominoſa ſymptomata identidem ſuccedunt. Quapropter etiam ad febres malignas ambigue valiturus, nec niſi minuta doſi ad menſium ac lochiorum promotionem indulgendus eſt.

6) Cæterum etſi languentes motus nonnihil exſuſcitare, atque etiam in reſpirandi difficultate tuſſique contumaciore cum aliquo fructu præberi queat; tamen nec ſtaſes humorum, aut obturationes viſcerum inſigniter diſſipat, nec tantum efficit, vt titulum *pulmonum animæ* promereat, nedum pleuriticis, phthiſicis &c. vitam protrahat, aut vere medeatur.

7) Firmioribus & magis euidentibus experimentis vſus croci *externus* nititur, vtpote ad eryſipelas & quoscumque tumores inflammatos, inprimis ad ſeroſam in iis ſubſiſtentem portionem dispellendam, doloresque coniunctos ſopiendos idoneus. Quocirca crebro admiſcetur epithematibus, ſacculis, cataplaſmatibus & emplaſtris diſcutientibus, aut maturantibus, nec inutiliter cum lacte oculis adplicatur ad eos ab acri inflammatione liberandos, aut in variolis defendendos. Præter ea laudatur ad cruciatus hæmorrhoidum cœcarum, item (ſed dubie) e regione ventriculi cum camphora ſuſpenſus aduerſus melancholiam; ſacculo incluſus & ventriculo impoſitus contra vomitum & morbum nauigantium; inſuper

ad pediculos necandos, icterum &c. denique ad cephalalgiam & vigilias, si puluinari supponatur, quamquam hoc vltimum periculosum & non imitandum esse, moneat *Ettmüllerus*.

8) Adhibemus crocum potissimum in *substantia*, vel *essentia*. Alias quoque *extractum*, *trochisci de croco*, variæque plures prostant compositiones.

41. SEMEN ANISI.

1) Copiose colitur in Thuringorum & Bambergensium tractu, atque vt locuples exsistit sulphureis, oleosis acrioribus & aromaticis particulis, sic inde qualitas eius resoluens, excalefactoria, roborans & carminatiua proficiscitur.

2) Veteres ipsum inter quatuor semina calida maiora collocarunt, indubie ob virium, quibus dotatum est, conuenientiam; nam & in lenta pituita, mucoso-vappido-seroso humorum statu, adeoque in apepsia, flatulentia & torminibus, a dicta caussa exsurgentibus; porro in catarrhis frigidis, tussi & asthmate humido, mucidis renum vitiis, cachexia, chlorosi &c. suauitate sua pariter, ac vsu salubri se commendat.

3) Non minus halitum iucundiorem facit, quamuis varias fœtentis oris caussas minime auferat; prouentui etiam lactis augendo aptum censetur.

4) Ad vertiginem autem, cephalalgiam, oculorum caliginem, morbum comitialem, raucedinem, calculum & fluorem album tollendum cum generali quadam vi nonnihil conferre possit; tamen specificas dotes in eo non inuenimus.

5) Et cauendum vtique est, ne ab auctoritate laudantium impellamur ad vsum eius indifferentem in pectoralibus (tussi sicca, phthisi &c.) aliisque malis paullo feruidioribus, aut acriore sanguinis motu stipatis. Hæc enim facile calore suo exacerbare potest, ideoque promiscue, vel *intestinorum solamen*, vt *Helmontius* vult, vel *pulmonum anima* salutari non meretur.

6) Ex-

6) *Externe* conducit ad tumores frigidos, debilitatem paralyticam, laxitatem viſcerum, flatulentam colicam & cardialgiam &c. ſanandam. *Foreſtus* inprimis oleum eius deſtillatum extollit ad ſugillationes & vibices.

7) Adhiberi poſſunt huius ſeminis *puluis*, *decoctum* (etiam in clyſteribus carminatiuis) *aqua deſtillata*, *ſpiritus*, *oleum deſtillatum*. Hoc vltimum vero quam frequenter præſcribitur, tam parce intro ſumendum eſt, externe tutius & vtilius futurum.

8) Proſtat quoque hodie *aniſum ſtellatum* ex Indiis & Moſcouia ad nos deferri ſolitum, quod ob gratum odorem nonnullis ſub forma infuſi thée expetitur, cæterum quod peculiares præ vulgari aniſo virtutes edat, nondum ſatis perueſtigatum eſt.

42. Cortex cascarillæ.

1) A quibusdam *Schacarilla*, ab aliis *cortex Peruuianus gryſeus*, ab Hiſpanis autem *Caſcarilla de la oia*, id eſt, cortex antifebrilis, vocatur, atque ex arbore Indiæ occidentalis, botanicis *Canella laurifolia Magellanica cortice acri* dicta, decerpi traditur.

2) Inuentio eius, vt nonnulli volunt, *Wilhelmo Wintero*, equiti Anglico, tribuenda eſt, vnde & a *Valentino* in *muſeo muſeorum* cortex *Winteranus* adpellatur; in noſtris autem regionibus ampliorem huius remedii vſum & virtutum indagationem præcipue *Apino* ac *Stahlio* debemus.

3) Generatim illi competunt reſoluentes, aliquantum diaphoreticæ, tonicæ & ſedantes qualitates; quemadmodum partes eius conſtituentes, tum ſulphureas ſubtiles vaporoſas, tum reſinoſas & terreas adſtrictorias odor, ſapor & chymia demonſtrant.

4) Speciatim vero *Stahlius* hunc corticem in pectoris morbis, vbi lenit, discutit & ſedat, peripneumonia, pleuritide, inprimisque in diarrhœa febrium acutarum & dyſenteria, quam aliis omnibus efficacius mitigat,

præſtantem expertus eſt; *Apinus* autem præterea ſingularem illius præcellentiam in febribus malignis & contagioſis celebrat, quam tamen hodie medentium votis non reſpondere notamus, idque eo magis dolendum, quo clarior eſt certorum in hiſce malis ſpecificorum defectus aut ignoratio.

5) Maiore cum fructu ipſum præbemus in febribus intermittentibus, vtpote quas aliis congruentibus additus aut ſubiunctus ſæpe feliciter perſanat, inque eo alteri illi cortici Peruuiano validius adſtringenti plurimisque, niſi caute detur, noxio, palmam præripit.

6) Idem hoc ſimplex remedium confert in omnibus inflammationibus (excepta angina, vbi iuſto acrius eſt) doloribus, ſpaſmis hypochondriaco hyſtericis, turbatione fluxus menſtrui & hæmorrhoidalis, hæmorrhagiis internis, vomitu cruento, lochiis nimiis, hæmoptyſi item in hemicrania, debilitate ventriculi a morbis relicta, vomitu nimio, quouis alui fluxu &c. Et quamuis non vbique præſentem effectum edat, tamen vi ſua tonica & leniter anodyna ægros aliquantum ſolatur, atque ad minimum opiatis tutius eſt & conuenientius.

7) Illud modo prouidendum eſt, vt iuſto tempore & decente methodo, neque, quia calefacit, largius aut nimium ſæpe hunc corticem offeramus.

8) Caſcarilla accenſa fumum, non inſuaue olentem, ſpargit, quamquam is multis aduerſus ſit & caput tentare obſeruetur: Num vero ad peſtilentes febres auertendas proficiat, adhuc minus probatum eſt. Cæterum vtimur hoc cortice in *puluere*, *eſſentia*, *extracto* & *infuſo*. Conferantur obſeruationes germanicæ ab Anonymo de vſu Caſcarillæ editæ.

43. GVMMI BENZOES ſeu ASA DVLCIS.

1) Fluit ex arbore Indica quadam orientali ac præſtantiſſimum ducitur, quod maxime ſuauiſſimeque fragrat, e maioribus granis, ſeu fruſtis nitentibus conglutinatum

natum, maculis albis, ſapore pingui reſinoſo præditum, *Amygdaloides* vulgo adpellatum.

2) A plurimis autem extus ſolum adhibetur, vbi reſoluentem, roborantem & exſiccantem vim præcipue exercet; atque ideo variis odoriferis compoſitionibus, pomis ambratis (ad recreandum ſcilicet) candelis fumalibus, ſacculis & ſuffimentis additur ad reſoluendos capitis catarrhos, quanquam nonnulli ſuaueolentia hæc valde auerſentur, ac ſi ſola benzoe adoleatur, fumus eius ſæpe caput & pulmones grauiter offendat.

3) Inſeruit quoque aliquantulum, laxitati partium corrigendæ & diſcutiendis tumoribus frigidis, inprimis autem ad coſmeticum vſum expetitur; vbi, licet cutis ſuperficiem nonnihil detergat & emendet, tamen vana venuſtatem adfectantium deſideria nunquam exſatiabit.

4) Quibusdam internus vſus placet in tuſſi inueterata, orthopnœa, aſthmate, imo phthiſi, vt putant, laudatiſſimus; ſed reprobatur ab aliis, & certe magnificentius, quam verius balſamum pulmonum dicitur. Nec ſalutarem magis, licet ſternutantem, effectum edunt flores e benzoe ſublimati, ſub quorum nomine fumum vendi iudicat *Billichius*.

44. MYRRHA.

1) In Indiis, Arabia, Aegypto &c. ex arbore, quam duplicem *L. Plukenet* depingit, ſtillare dicitur, vereque electa ac præferenda aliis cenſetur, quæ recentior eſt, fragilis, minoribus granis rubicundis & pellucidis conſpicua, non æque ponderoſa, ſed fragrantior & ſubacrem linguæ amaritudinem imprimens.

2) Ex principiis largiter reſinoſis ſulphureis acribus & pauciore mucilagine interiecta poteſtatem hauſit excalfactoriam, reſoluentem, emundantem, balſamicam & roborantem, atque inter huiusmodi pharmaca præcipuum ſibi locum vindicauit.

3) Sed

3) Sed vulgo etiam alexipharmacis annumeratur & non modo a pestilentium, ac malignarum febrium inuasione præmunire hominem, verum & earum præsentium virus superare posse creditur, eo quod putredinem non sinat inualescere; vnde & *Helmontius* illi ad vitam longam adipiscendam multum confidit. Ast vtique dubia nobis tantarum virtutum specimina offeruntur & myrrham non tam viuo corpori diu præ aliis sano & incorrupto tuendo, quam condiendis cadaueribus parem esse liquet euidentius.

4) Nam externe quidem variis corruptelis auferendis pulchre famulatur; at, si interne paulo largius datur, humores grauius commouet & accendit; quapropter tutius est in quouis intensiore orgasmo, spasmis exacerbatis, febrili æstu, tantoque magis in febribus acutis & contagiosis, quibus placidus motuum progressus ad subtile miasma exterminandum conuenit, ab ea penitus abstinere.

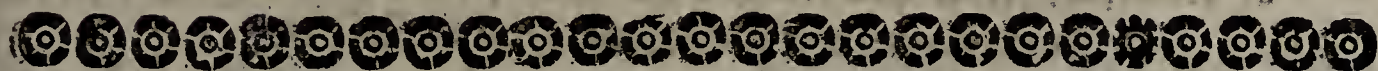
5) Eadem de causa phthisicos & hecticos non leuat, nedum a morte tuetur, sed potius omnia symptomata vehementiora reddit, inprimis in statu magis exacerbato sumta.

6) Multo salubriorem se ostendit in diuturnis frigidis morbis cachecticis, catarrhalibus, scabiosis, vlcerosis, venereis; nec laude caret in imbecillitate ventriculi, diarrhœa, anhelitus fœtore & verminosa colluuie; dummodo vbique subiectis calidis & teneri oribus parcius hoc gummi præbeatur; sub qua cautione etiam mensium vitiis & imminutione præcipue laborantibus potest auxiliari.

7) Extus polychresta est & excellentis efficaciæ mundantis, corruptionem inhibentis, ac sarcoticæ in vlceribus putridis, abscessibus malignis pestilentibus, gangræna & aliquantulum sphacelo, cunctis denique vulneribus, præcipue carnosarum & copiosi sanguinis aditu & commercio gaudentium partium; nam in tendi-

tendinosis, ligamentosis & membranaceis læsionibus quoniam nimium sanguinis adfluxum concitat, parcior esse debet essentiæ myrrhæ vsus. Præterea tumoribus frigidis dissoluendis parumper subuenit & laudatur ad dentium & gingiuarum mala (quamquam precario vniuersale remedium odontalgiæ audiat) perniones, fissuras papillarum, cicatrices omnesque faciei maculas.

8) Prostant trochisci de myrrha, essentia eius & oleum myrrhæ per deliquium, quæ vtraque ad supra dictos effectus plerosque accommodata sunt. Cæterum & suffitus adhibetur, tum ad menses euocandos, tum inspersione vini albi in candentem myrrham & vaporis inde surgentis admissione, ad rugas delendas, vti monet *Ettmüllerus.*

TABVLA X.

DE

SANGVINIS ABVNDANTIS AVT SVBSISTENTIS EVACVATIONE PER REMEDIA.

I. DEFINITIO.

Hæc, vt ex titulo aliquo modo patet, est artificialis legitimarum sanguinis excretionum, naturæ alias consuetarum, iam vero, vel plane deficientium, vel impeditius succedentium, per remedia ex pharmaceutico & chirurgico fonte petita, promotio.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Sermo nobis hic omnino est de promouendis hæmorrhagiis

giis *boni moris*, *salutaribus* & *securioribus*, vti sunt: narium hæmorrhagia, menses, hæmorrhoides, lochia; non autem de periculosis illis, hæmoptysi scil. vomitu cruento & mictu cruento.

2. Promouetur autem euacuatio hæc

1) *interne*, modo per præparantia & impedimenta remouentia, modo per stimulantia & impellentia, v. g. emmenagoga.

2) *Externe* per pessaria in obstructione mensium, per suppositoria acria in hæmorrhoidum defectu, per balnea, suffitus, vnguenta; item per venæ sectiones, scarificationes, hirudines, de quibus prolixius iam egimus *in tab. nostris chirurgicis*.

III. *INDICANTIA*.

Sunt

1. naturæ, plethoram ægre ferentis, in administrandis salutaribus sanguinis excretionibus defectus.

2. Eiusdem ad hunc actum exercendum consensus & procliuitas.

3. Totius corporis, quod ad cetera attinet, integrior status.

4. Aetas congruens. Senibus enim narium hæmorrhagiam reuocare velle, incongruum foret.

IV. *INDICATA*.

Hæc varii sunt generis & ex variis desumta fontibus, vt:

1. *emmenagoga*, quæ vel
a) *vegetabilia*, e. g.
Rad. Angelicæ
Ari
Aristolochiæ
Bryoniæ
Carlinæ
Ellebori nigri
Galangæ
Leuistici
Pimpinellæ albæ
Rubiæ tinctorum
Zedoariæ
Herb. Artemisiæ
Calaminthæ
Marrubii albi
Matricariæ
Melissæ
Pulegii
Rorismarini

Rutæ
Sabinæ
Serpilli
Fol. Lauri
Flor. Calendulæ
Cheiri
Croci Orientalis
Schœnanthi
Fruct. Cicer. rubr.
Bacc. Iuniperi
Lauri
Gumm. Aloës
Ammoniaci
Myrrhæ
Balſamus Peruuianus
Arom. Cardamomum
Cinnamomum
Piper
Zingiber.

b) *Animalia*, e. g.
Anguillæ hepar
Bouis caſtrati ſplen
Caſtoreum eiusque tinctura
Cornu cerui eiusque ſpiritus volatilis.

c) *Mineralia*
Borax
Crocus martis aperitiuus *Stahlii*
Nitroſa cum cinnabari.
Succinum eiusque eſſentia.

d) *Præparata* & *compoſita* varia
Balſamus ſulphuris aniſatus, vel ſuccinatus
Elixir proprietatis *Paracelſi*
Olea aromatica acria deſtillata, v. g. Sabinæ
Pilulæ *Beccheri*, *Stahlii*
Salia volatilia.

e) *Externe*: Peſſaria & ſpiritus volatiles vrinoſi, per *inſtrumentum Glauberianum*, ſubtilis vaporis forma adplicati.

II. *Hæmorrhoides proritantia*, eaque

1. *vegetabilia* pro vſu interno,

a) *ſimplicia*
Rad. Armoraciæ
Ellebori nigri
Zingiberis
Herb. Sabinæ
Flor. Cheiri
Croci orientalis
Semen Sinapis
Allium
Cepæ
Gumm. Aloës
Ammoniaci
Camphoræ
Galbani
Cinnamomum
Hepar anguillæ &c.

b) *Præparata & composita.*
Aqua Artemisiæ
Cinnamomi
Melissæ
Pulegii
Elixir Propr. P.
Essent. Carminatiua
Castorei
Cinnamomi
Croci
Myrrhæ
Succini
Extr. Artemisiæ
Centaurii minoris
Ellebori nigri
Sabinæ
Ol. Cinnamomi
Piperis
Sabinæ
Succini
Pilulæ *Stahlii*, *Beccheri*
Sal Succini volatile
Spiritus C. C. volatilis
Fuliginis
Salis ammoniaci
Tinct. Antimonii acris
Martis elleborata
Wedelii, *Ludouici*
Salis tartari acris.

Pro vsu externo:
frictio cum fellibus animalium rapacium.
Adplicatio hirudinum ad orificium ani. *Conf. tab. chirurg. de hirudinum adplicatione.*

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Quædam impedimenta hæmorrhagiæ fluxum cohibentia remouent, vti interne aperientia, incidentia, absorbentia, martialia, externe venæ sectio plethoram imminuendo: item topica, quæ vias ad laxitatem disponunt, e. g. balnea, suffitus, emplastra, vnguenta, clysteres.

2. Nonnulla particulis suis salino-sulphureis M. S. in intestinum motum præcipitant, quæ adeo, ob orgasmum inde concitatum, maius occupando spatium, vasa sua plus solito distendit; ex quo incommodo natura, sensibilis reddita, sanguinem quasi abundantem per consueta sibi loco denuo exterminando, damnum corpori suo imminens auertere viribus omnibus annititur. Faciunt hoc remedia acria, aromatica, myrrhata, crocata, succinata.

3. Alia quasi indirecte, dum ad alias euacuationes diriguntur, naturæ ansam præbent, omissæ olim excretionis sangui-

sanguinis eodem iam tempore & opere simul admini- strandæ. Cuius census sunt aluum liberantia, quæ em- menagogas pariter exserunt vires, vt aloëtica, hellebo- rina, itemque varia diuretica.

4. Quædam virtute sua tonica, si cum εὐκαιρίᾳ adhibeantur, robur solidis partibus conciliando, naturæ caussam sub- ministrant, acceptis hisce viribus in præsenti ad com- mouendam denuo hæmorrhagiam opportune vtendi. Præcipue huc pertinent martialia aperitiua, quæ strictu- ra sua in hisce locis, vbi iam congestoriæ commotiones adsunt, tantum efficiunt, vt eruptio tandem superueni- at.

5. De cetero, haud dantur remedia interna sanguinem specia- liter ad certum locum dirigentia; sed quicquid tandem operantur, in genere id operari, vero quam simillimum est, vt scil. vel agitent sanguinem & mobilem reddant, vel naturam ad excretionem vicinam diureticam & alui- nam stimulent. Vnde extrinsecorum specialiore con- cursu opus est ad specialem euacuationem obtinendam.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

Hic consistit:

1. In *sufficiente viarum apertura* & *laxitate*, vt peruia prius reddita & in adsuetudinem deducta iam sint organa, per quæ euacuatio sanguinis promouenda est. His enim rigidius constrictis, aut numquam antea apertis frustra tentabitur promotio.

2. In *debita massæ sanguineæ constitutione*, vt scil. illa sufficien- ter fluxilis sit, nec quantitate sua ad motum inepta. Cui scopo venæ sectio suscipienda, & diluentia interna sunt offerenda.

3. In *opportuni temporis electione*. Vbi enim per salutarem motuum directionem euacuatio, licet in perexigua quantitate, iam iam succedit, adeo vt nil nisi expeditior successus desideretur, ibi pellentia remedia non pos- sunt non faustum largiri exitum. Sin vero hæc ad agen- dum requisita dispositio adhuc dum deficiat, tunc ma-

gis conuenit adhibere aperientia, abſorbentia, martialia teneriora & ſic dicta magis aperitiua, eaque in minore potius quam larga doſi, gr. ſemis, ad j. ij. ad ſummum iij. interpoſitis ſalibus volatilibus, ſpiritu C. C. præparatis ex ſuccino &c.

4. In *ipſorum medicamentorum adplicatione*, quibus ſcil. impendentem ſanguinis excretionem in actum deducere valeamus, & hoc vel per

1) *interne* adſumta, quorum catalogum modo exhibuimus. Specialiſſimam vero eorum adplicationem, e g. in hæmorrhagia narium, menſium, hæmorrhoidum, *vide in tab. noſtr. med. pract.*

2) *Externe* vſurpata & ad loca excretoria adplicata, qualia ſunt peſſaria in obſtructione menſium, ſuppoſitoria acria in hæmorrhoidibus, millefolii, radic. crocodilii, nigellæ adfrictio in hæmorrhag. nar. balnea &c.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Sanguinis ſinceri excretiones per pharmaca procurare velle, res eſt longe delicatior, imo periculoſior quam per chirurgica. Priori enim modo, niſi aurea mediocritas adhibeatur, facile orgaſmus ſanguinis, & ex hoc viſceris cuiusdam funeſtus infarctus gignitur.

2. Contra, vel præter naturæ ipſius intentionem pariter ac diſpoſitionem excretiones eiusmodi propellere conari, temeritatis eſt. Hac vero præſente maiori cum efficacia & euphoria agere licet.

3. Adhuc maius periculum inuoluit, talem actum ſuſcipere velle, vbi vel ſpiritus ægre ducitur, vel tuſſis frequentior vrget, vel punctorii in pectore dolores adfligunt; id quod ſæpius vſu venit apud iuuenculas menſium obſtructione laborantes.

4. Nec facile locum inuenit eiusmodi actus, vbi ſubiectum ad febriles commotiones procliue eſt, vel diſpoſitio hæreditaria obices ponit.

5. Pari modo res ſeſe habet in fluxus hæmorrhoidalis defectu, ſi in nephritide, ſiue ſimplice, ſiue calculoſa, ſanguinis

nis sinceri cum vrina mixtio adpareat, vel plane hæmoptysis prægressa sit.

6. Abstinendum est a volatilibus oleosis, nisi forte subiectis, frigidiore & segniore temperamento præditis ea concedere, imo commendare velimus.

7. Externa illa stimulantia, pessaria, suppositoria acria, sæpius inflammatorium ancipitem & discussioni non facile obsequentem humorum adfluxum, quam eorumdem salutarem effluxum producunt.

8. Non minoris est momenti, excretionem per longius temporis spatium iam subsistentium resuscitationem tentare.

9. In hoc casu, vbi vel leuissima concurrit plethora, imo etiam extra ipsam, pro motu tantum sanguinis dirigendo, conuenit præmittere venæ sectionem in parte aliqua conueniente, & tunc demum remediis, primo quidem lenioribus internis, tum etiam sufficientibus externis, sanguinis fluxum ad illas partes inuitare & incitare.

10. In mensium prouocatione exhibitionem medicamentorum specialiorem versus consuetum tempus instituere expedit, & vbi natura conspirat, atque manuductionem sequitur, tanto magis ipsi momento eruptionis succurrere, durante etiam fluxu congruis eiusmodi medicamentis insistere conuenit. *Conf. tab. med. de suppress. mens.*

11. Hæmorrhoidibus actu adparentibus minus efficaciter per *aloëtica* largiora ad laxationem exhibita succurritur, sed præsentius per eadem ad alterationem data, quo casu elix. P. P. vtile est & pilulæ *Stahlii.*

12. In lochiis prouocandis pellentia minime sunt adhibenda, sanguini enim iisdem orgasmus inducitur & suppressio, præcipue in plethoricis, magis obfirmatur, aut febris excitatur. *Conf. tab. med. de suppressione lochiorum.* Conueniunt hic magis temperantia & refrigerantia, nitrosa cum cinnabarinis, modico tantum myrrhæ, croci, vel borracis adiecto, quod tanto magis necessarium est, si persona, vel calidis medicamentis ad partum, vel post

par-

partum abusa sit, vel nimio labore in partu sanguinem turgefecerit.

13. Quando remedia sanguinem commouentia, ad inferiora loca deriuantia & stricturam internam prouocantia simul & in vna formula exhibentur, certior hæmorrhagiæ restitutio obtineri potest.

14. RADIX RVBIÆ TINCTORVM.

1) A colore rubro, quo pannos inficit, nomen habet. Colitur in Flandria, Zelandia, Silesia &c. & sicut dulcedinem aliquam cum asperitate præ se fert; ita abstergentis, resoluentis & mediocriter tonicæ virtutis consors, inter quinque aperientes minores vulgo numeratur.

2) Rarius in vsu quidem est, sed tamen a nonnullis commendatur in oppilationibus viscerum præcipue renum, ictero, incipiente hydrope; adeoque penetrabilis esse adseritur, vt mechanicorum, qui eam frequenter sub manibus versant, vrinam, quin & pecoris, ea diutius pasti, carnem & ossa rubore tingat; id quod nisi fabulosum sit, mirandum est.

3) Præcipue vero in subluxatione illa vertebrarum dorsi, vt sæpe ex errore vocant (in dem Wehe-thun) sanguine congrumato a casu ab alto &c. laudatur, quo scopo plebeii massam ex puluere huius radicis, *Crap* dictam; alii radicem in posca, seu aceto & aqua decoctam, alii *vnguentum potabile rubrum*, quod hanc radicem recipit, magna fiducia & (si sub initium statim capiatur) effectu certiore vsurpant.

4) Tandem etiam reuocandis mensibus & dysenteriæ ac herniis curandis destinatur; at successu magis ambiguo.

15. HERBA ARTEMISIÆ.

1) Obuenit *alba* & *rubra*, quæ vltima priori anteponitur, atque inter herbas vterinas tantum gloriæ habet, vt *Febrius* ipsam matrum atque omnium passionum muliebrium optatam vocet obstetricem.

2) Pal-

2) Palmaria igitur virtus ei adſcribitur in ſuppreſſione menſium, chloroſi, partu difficili, fœtu mortuo & ſecundinis pellendis, vbi monent quidam, a parte ſuperiori deorſum verſus decidendam eſſe herbam, aut ſi contra fiat, inhibituram potius eſſe menſtrua, quam promoturam; quæ an ita ſe habeant, accuratius adhuc rimandum eſt.

3) Inſuper diureſin adiuuat & in renum vitiis, ictero, hydrope, vtilis (ſed a paucis) habetur; futiliter autem & ſuperſtitioſe dæmonum maleficiis opponitur, neque fatigationem ex itinere præ aliis ſingulariter leuat, neque radix podagram certo delinit, neque ſuccus herbæ venenorum vim efficaciter retundit.

4) Carbonem (quem prope radicem artemiſiæ die S. Iohannis effodere ſolent, & quidam pro radice annoſa & exſucca habent) alii explodunt, alii venerantur. Cæterum vires eius antepilepticæ adhuc dubiæ ſunt, antiloimicæ vero & antimagicæ prorſus ad anilia pertinent deliramenta.

5) *Externe* artemiſia etiam vulneraria ducitur. Adhibetur alias in *decocto*, vel *infuſo*, item creberrime in *balneis* & *pediluuiis* ad leuandam laſſitudinem & placidam a capite reuulſionem perficiendam.

16. CALAMINTHA.

1) Eſt vel *vera montana odorifera*, vel *aruenſis, pulegium agreſte* alias dicta, præcipueque mentham qualitate, ac effectu reſoluente & carminatiuo imitatur; vnde & vſu ſtomachico, pectorali &c. cum eo conuenit.

2) Quidam autem hanc herbam inter primaria emmenagoga referunt, adeoque potentem pronunciant, vt & in grauidis hæmorrhagiam cieat atque embryoni interitum maturet & fœtum, ac ſecundinas propellat. Sed plurimi de tali effectu ſilent, nec ſingularem eius vim reſuſcitandorum menſium hodie animaduertunt.

3) Extus non nihil diſcutit tumores & adhibetur in balneis, fomentis &c.

17. MATRICARIA.

1) Herba & flores ex partibus suis salinis & sulphureo-resinosis amaris resoluunt, attenuant, calefaciunt quoque & tonum intendunt.

2) Peculiares autem eorum dotes iam nomen innuit & suffragatur experientia, quod in morbis vteris præcipue frigidioribus mucidis & in mensium imminutione, aut obstructione tempestiue data sæpe sanitatem restituant. Puerperis quoque adiumento sunt in lochiis & secundinis remanentibus, ac doloribus post partum; sed tamen caute & moderate concedi debent, inprimis vbi æstus notatur, aut acriores spasmi hysterici adsunt.

3) Sub eadem cautione renum vitiis destinari possunt, nam diuretica quadam vi impuritates calculosas secum foras educunt, neque inutiles sunt in primarum regionum debilitate & colica flatulenta; quin & herba lumbricos interimere & succus eius cum vino absinthite sumtus ad quartanam depellendam conferre *Deckero* prædicatur.

4) Extus adplicita conducit variis stasibus & tumoribus, nodis mammarum &c. resoluendis, ac spasmis hystericis, colicæ, præcipue vero, vt permulti laudant, doloribus capitis, vertigini, itemque odontalgiæ mitigandis.

5) Prostant eius *aqua*, *extractum*, *syrupus*, *oleum*, quanquam etiam in *decocto*, vel *infuso* possit adhiberi.

18. MELISSA.

1) Gratissimo, temperato oleo & volatilibus sulphureis particulis fœta suauitatem citream quodammodo redolet, virtutibus resoluentibus, neruinis quasique analepticis imbuta.

2) Inprimis capiti, ventriculo & vtero amica censetur, tantamque præstantiæ opinionem habet, vt *Paracelsus* aliique arcanum ad vitam longam inde peti, *Baglinius* vero moderate & sincere multa in hac herba,

vt

vt in aliis ad citri naturam accedentibus, latere doceat.

3) Vtique enim agens internum excitat & supra dictarum præcipue partium atoniam corrigit, sigillatim stillicidio seri putridi ex vtero sæpe feliciter medetur, indeque impeditam fœcunditatem restituit, grauidas debiles & abortus periculo expositas non nihil reficit, colicos denique, ac nothos post partum dolores subinde ad quietem perducere comperitur.

4) Alii præterea melissam laudant in apoplexia, epilepsia, memoriæ & visus imbecillitate, palpitatione cordis, asthmate, melancholia hypochondriaca (vbi diu in *puluere*, vel *infuso* datur. *Conf. Riuerius*) & quauis mœstitia, sterilitate quacunque, virulentibus ictibus & morsibus, ac pestilentibus febribus. Sed effecit adhuc experimentorum immaturitas, vt exoptatos fructus ab vsu huius herbæ in talibus morbis profligandis paucissimi colligere potuerint.

5) Neque propriam & singularem vim emmenagogam exercet, sed generali magis facultate impedimenta mucido-serosa, vel nimiam laxitatem remouet, & sic menses prodituros, aut iam fluentes blando stimulo incitat.

6) *Externe* pariter discutit & roborat, ideoque in balneis, pediluuiis, cataplasmate &c. vtilis, licet dubium sit, eam sic arthriticos dolores, cordis palpitationem, strumas, ictus apum, vesparum, scorpionum &c. sanare. Cæterum herba floribus efficacior est.

7) Potest in *decocto*, vel *infuso* præscribi, nec spernenda est *aqua*, quæ si *cum vino*, additis citri corticibus, destilletur & saccharo pro lubitu edulcoretur cuiusuis aquæ vitæ, balsami embryonum &c. vice fungi posse existimatur. Prostant & *conserua*, *syrupus*, *essentia* (quæ per spiritum proprium paratur, inprimis ex floribus melissæ *Turcicæ*) & *oleum destillatum*. *Le Febure* quoque *primum ens melissæ*, seu *quintam* eius *essentiam*, duce *Paracelso* confecit, quam in vetula renouasse

 se

se vires & iuuentutem, nouosque dentes, capillos & fluxum menstruum reuocasse, itemque gallo decrepito iuuenilem vigorem, pennas, vnguesque nouos reddidisse narrat. Sed dolendum est, tantum arcanum, siquidem verissimum habetur, cum auctore intercidisse.

19. SABINA.

1) Duplex habetur foliis, vel tamarisci, vel cupressi, ac multis, quæ resoluente acri diuretica & humores grauiter *versus vterum* impellente potestate instructa sunt, præpollet; ideoque, vt infame ac detestabile scortorum refugium est, sic prudenter & moderate adhiberi conuenit.

2) Quod si enim scopo emmenagogo detur, antequam viæ & humores rite præparati sint, ac opportunum tempus inciderit, aut vbi magnus sanguinis æstus & commotio, teneritudo, ac debilitas subiecti &c. coniuncta sunt; tum sæpe grauiorem noxam adfert, quam verum emolumentum.

3) Eadem cautissime molam gestantibus & præcipue parturientibus ad fœtum, aut secundinas, aut lochia promouenda porrigi debet, ac potius quia longe tutiora & præstantiora ad manus sunt, omitti.

4) Præter talem vsum, tum extus inspersa, tum intro parce sumta, laudatur ad vlcera fœtida & verminosa, item ad hydropem, icterum, arthritidem, asthma, sanguinem congrumatum, calculum, lienis vitia, colicam (sed incertius); præcipue vero ad vermem vmbilicalem (quem vulgus sæpe in infantibus tabidis arguit) enecandum, vbi puluerem sabinæ & sis vitrum Venetum tusum, ac melli immixtum putamini nucis iuglandis dimidio imponi atque hoc vmbilico adplicari complures Medici præcipiunt; quippe vermis esca mellis allectus prodire & a puluere, ei inuoluto, interfici traditur.

5) Externe a quibusdam in subsidium vocatur ad vlcera, vti dictum est, itemque odontalgiam verminosam, poda-

podagricos dolores, eryſipelas, teneſmum, maculas faciei; ſed cum pleraque hæc minus digne adhuc experta ſint, circumſpectionem ſuademus. Cæterum adhibetur in *decocto*, *ſuffitu*, *eſſentia*, *oleo deſtillato*, quod vti & *oleum ſabinæ crocinum Mynſichti*, potentiſſimum eſt & niſi parciſſime, ac caute præſcribatur, facile nociturum.

20. FLORES CHEIRI, ſeu VIOLÆ LVTEÆ.

1) In cordialium familiam vulgo referuntur, licet non tam vere cardiaca, quam magis reſoluente & roborante facultate eos inſtructos eſſe deprehendamus.

2) Præter ſalinas, ſulphureis, volatilibus particulis ſcatent, indeque etiam, tum calefacere, tum caput grauitate quadam tentare obſeruantur, in his croco non plane abſimiles. Pro ſpecialibus autem vterinis & emmenagogis a multis hodie non habentur; etenim generali magis impulſu humores adficiunt, illoque ſolum iuſto tempore propendenti eo naturæ occaſionem præbere poſſunt, menſes, fœtum, ſecundinas aut lochialem ſanguinem expellendi. Cæterum quia commouent, vtique conſultum eſt, ipſos nec grauidis nec vera menſium obſtructione laborantibus temere indulgere.

3) Ampliorem vſum nonnulli his floribus adſignant in apoplexia, paralyſi, aliisque capitis malis (ſed inconuenienter monente *Ettmüllero*) porro in cordis palpitatione, ictero, peſtilentia præcauenda.

4) Sed verius *externe* tenerioribus & neruoſis partibus debilitatis roborante, ac reſoluente ſua vi ſuccurrunt, quanquam *oleum cheirinum infuſum* tot laudibus indignum ſit, quot vulgo ipſi tribuuntur.

5) Vſurpantur in *infuſo* cum aliis ad menſium vitia. Proſtant & *aqua deſtillata*, *conſerua*, *acetum* &c.

21. SCHOENANTHI FLORES.

1) Exſurgunt e iunco odorato, quo cameli, præcipue in Arabia paſci traduntur (vnde planta quoque ſtramen, ſeu fœnum camelorum audit) & reſoluendi, calefa-

lefaciendi, ac roborandi facultate pollent, a particulis, queis turgent, resinosis, acribus & terreis proficiscente.

2) Ex hac qualitate specialis eorum vsus tentatus legitur in obstructione viscerum, vrinæ retentione, mensium & secundinarum promotione (tum intus, tum externe in *cataplasmate*, vel *pessariis*) præterea in doloribus post partum, flatulentia, vomitu, singultu, fœtore anhelitus &c.

3) Sed pauca harum virtutum constant experimenta, & cauendum est, ne, vbi acrior æstus, aut subiecta valde tenera obueniunt, largiuscule offerantur, alioquin caloris & motuum vehementiorum augmentum allaturi; vnde frigidis, cachecticis, chloroticis morbis magis conuenientes, in phthisi autem, sputo sanguinis, dysenteria præcipue maligna, quibus hos flores nonnulli destinare suadent, suspecti videntur. Neque venenorum vim infringere possunt, etsi theriacæ aliisque antidotis eos adiungi notum sit.

4) *Externe* roborant caput, vterum aliasque partes debilitatas in *fomento*, vel *balneo*. *Puluerem* ad fungosam carnem vulnerum, præcipue cerebri absumendam laudat *Marchette*. *Interne* cum aliis præscribuntur in *infuso*.

22. CICERES RVBRI.

1) *Albi* & *nigri* quoque coluntur, sed *rubros* præcipue aliqui Medici expetunt ob discutientem, aperientem & diureticam, vt putant, qualitatem; vnde & in compositiones officinales *syrupi de althæa Fernelii* & *decocti Foresti* contra calculum, receptos eosdem habemus.

2) Speciatim hinc manauit eorum commendatio in renum vitiis, ischuria, calculo, morbillis (vbi iusculum eorum laudant) partu iuuando, mensibus & lochiis ciendis, lacte augendo & *externe* in genitalium tumoribus.

3) At

3) At magis ex opinione, quam experientia tanta laudum seges effloruisse videtur, namque hodie adeo sterilis est, vt manifesto quidem incrassantem & paullum obstruentem materiam, sed frequentissime nihil singulare, aut efficax ad medendum in ciceribus reperiamus.

4) Quapropter, vti iam olim inter plebeios & vilissimos cibos relati sunt, sic nunc quoque certiore effectu diæteticum præbent remedium, quo famem depellere possunt valentes agricolæ atque operarii.

23. Cinnamomum.

1) Genuinum & Zeylanicum est cortex intermedius, primum, vbi rescinditur, albicans & fere inodorus, deinde solis radiis in eum colorem, fragrantiam & contortarum cannularum formam, qua nobis venditur, redactus. Decerpitur autem ex arbore quadam cassiæ in insulis Floris & præcipue Zeylania, vbi lætissimus & copiosissimus eius est prouentus. Reliqua cinnamomi genera in aliis Indiorum regionibus obuia, huius gratiam & bonitatem non adæquant, neque in officinis adeo vsitata sunt, quanquam etiam in vero cinnamomo periodicam vigoris diuersitatem nonnunquam animaduertisse sibi visus sit *Ludouici in A. N. C.*

2) Eximiam spirat suauitatem, eademque non minus, quam resoluendi, roborandi & putredinem inhibendi dotibus egregiis plurima alia aromata antecellit, & præcipue ob analepticam facultatem exsplendescit.

3) Frequentissimum ergo & excellens præsidium est, ad veram atoniam, virium imbecillitatem, motuum necessariorum languorem & defectum, vbicunque obueniant, lipothymiam, syncopen, paralysin, hemiplexiam &c. leuanda, porro ad varios primarum viarum morbos, foetorem anhelitus, nauseam, ructus, diarrhoeam, hypercatharsin, colicam flatulentam &c. item ad pallidos virginum colores & impeditiorem mensium successum &c.

4) In-

4) Inprimis autem nobilitatum exsistit in grauidarum malis & partu difficili; sed multæ hic eo abutuntur, & grauiorem sibi noxam inde contrahunt. Etenim vt alias largius sumtum oleo suo aromatico humores intensius exagitat, variosque ancipites motus palpitationem cordis &c. infert; sic, nisi moderatius capiatur, prægnantibus & parturientibus eo facilius nocere posse dilucescit.

5) Commendabilem, quoque virtutem habere quibusdam videtur ad internam sanguinis putredinem refrenandam, roborandam visus aciem & memoriam, venena ictusque virulentos subigendos, atque auram pestilentem corrigendam. At hæc magis ambigua & inexperta sunt. Generali effectu fortasse æque heic proderit, ac in mensibus promouendis, nam pro specifico emmenagogo non potest haberi.

6) Præsentiore fructu *extus* supra laudatas vires ostendit, ac merito quidem *oleo* eius *destillato* nihil præstantius & efficacius ad progressum diri sphaceli remorandum existimatur. Id vnum dolendum est, ingens pretium obstare, quo minus plerosque miseros hoc subsidio retrahere ab interitu, aut saltem reficere possimus.

7) Prostant præter oleum notissima *aqua destillata*, *essentia* (cuius paucæ guttæ in aquam simplicem infusæ eam protinus gratam & analepticam efficiunt) *syrupus de canela.*

24. HEPAR ANGVILLÆ.

1) Hoc pro piscis magnitudine satis grande adparet, cæterum si cum felle leniter exsiccatum detur, pulchrum & fere incomparabile specificum in partu difficili suggerit, vbi dolores & conatus ad enitendum languent, ac deficiunt. Cum autem præsenter pellit, tum antequam porrigatur, certos nos esse oportet de recto fœtus situ ac viarum debita constitutione. *Conf. tab. med. de adfectibus parientium.*

2) In-

2) Incertius autem hoc iecur ad nyctalopiam laudatur. At *pellis*, seu *cutis anguillæ* in suffitu sæpe leuat illos, qui hæmorrhoidum cœcarum dolore, aut procidentia vteri laborant.

25. CROCVS MARTIS ANTIMONIALIS STAHLII.

1) Præferendus hic est fere omnibus aliis ex marte vulgo propositis pulueribus, aut crocis, partim ob maiorem teneritudinem, qua *Zwelferianum* æquat, partim etiam, quia facilius & minori pretio conficitur.

2) Fit autem ex scoriis primis reguli antimonii martialis in aëre sensim dilapsis, nempe subtiliore harum parte elutriata & cum triplo nitri detonata. Sic post edulcorationem puluis habetur, qui dilutissimæ rubricæ colorem repræsentat.

3) Sicuti vero omnia e ferro, aut chalybe composita medicamenta proprie, neque aperiunt, neque abstergunt (exceptis magis iis tincturis falsis, paucissima ferri grana continentibus, quæ per leuia acida succi pomorum Borsdorfianorum, citri, cydoniorum, tartari, aceti parantur) sed euidentius adstringunt; ita & eumdem genium adhuc retinuit hic crocus, quem tamen, cum leniter operatur & vi sua tonica partes laxas stringendo, factas in hisce stagnationes humorum subinde expedit, pari aut maiori iure, quam alios, aperitiuum nuncupare possumus.

4) Cæterum etsi chloroticas subleuare & opportune datus menses in illis promouere queat; tamen huic scopo, quia efficaciora suppetunt, ipsum non destinamus, neque aliis suademus. Vtilior est in hæmorrhagiis, præcipue vteri & hæmorrhoidum, turbis lochialibus puerperarum & spasticalearum flatulentia, itemque in atrophia, residuis febrium intermittentium motibus erroneis, aliisque morbis exeuntibus, qui toni roborationem postulant.

5) Plura de chalybe eiusque præparatis alibi dicemus.

26. SPLEN BOVIS CASTRATI.

1) Maximopere celebratur ad obstructiones & duritiem lienis, sed tantum valere, quantum ab aliis extollitur, plerique hodie dubitant.

2) *Paracelsus* decoctum huius lienis, minutim concisi, bibendum commendauit, tanquam singulare experimentum ad obstructos menses & natam inde chlorosin; sed nec id vota implere, dolendum est.

3) Cæterum & essentiæ & destillata, quæ certe vanissima sunt, hinc parari docentur.

TABVLA XI.

DE

EXPVLSIONE RERVM TOTO GENERE PRAETERNATVRALIVM.

I. DEFINITIO.

Hæc est particularis euacuationis species, qua natura res plane inutiles, aduersas, immo noxias, e certis corporis sui regionibus proscribere adlaborat. Cuius generis sunt præcipue flatus, vermes, calculi, fœtus mortuus, vel viuus, mola, falsus conceptus, secundinæ, &c.

II. DIFFERENTIA.

Actus hic therapeuticus est:

1. vel *spontaneus*, id est, propria naturæ industria contingens, quod toto die in spontanea multorum ægrorum restitutione, e. g. calculi, vermium, fœtus mortui &c. exterminatione cernimus. Quin idem ex stupenda illa naturæ αὐτοκρατία cultriuororum aliorumque satis superque edocemur.

2. Vel

2. Vel *artificialis*, qui peragitur

1) auxiliis *pharmaceuticis*, quæ sunt vel

a) *interna*, vti sunt:

α) contra flatus *carminatiua*.

β) Contra vermes *anthelmintica*.

γ) Contra calculos *lithontriptica*.

δ) Ad fœtus, vel viui, vel mortui, molarum & secundinarum exclusionem eadem remedia, quæ mensibus & lochiis prouocandis ordinantur.

b) Vel *externa* e. g.

α) contra flatulentiam *clysteres* carminatiui & stimulantes, *fomenta* carminatiua, linimenta, scuta stomachalia, sacculi, balsama.

β) Contra vermes *cataplasmata* ex radicibus & herbis amaris parata, *linimenta* ex oleo absinthii, zedoariæ, colocynthidis, *vnguentum de arthanita*, *fel tauri*, *clysteres* ex lacte & *suppositoria* anthelmintica.

2) *Operationibus chirurgicis*, vti *lithotomia*, *embryulcia*, *extractione rerum peregrinarum*, de quibus *tabulæ nostræ chirurgicæ* consuli possunt.

III. *INDICANTIA*.

1. Certitudo præsentiæ eiusmodi rerum naturali œconomiæ plane peregrinarum.

2. Naturæ ad earum expulsionem procliuitas & propensio.

3. *Viarum* plana atque facilis dispositio.

4. Virium non omnimoda prostratio.

IV. *INDICATA*.

1. *Carminatiua*.

1) *Vegetabilia*.

a) *Simplicia*.

Radix Acori
Angelicæ
Ari
Carlinæ
Caryophyllatæ
Costi dulcis
Cyperi longi, rotundi

Galangæ
Gentianæ rubræ
Helenii
Imperatoriæ
Leuistici
Mei
Ostrutii
Pimpinellæ albæ
Vincetoxici
Zedoariæ
Herba Abrotani
Absinthii
Calaminthæ
Cardui benedicti
Chamomillæ vulgaris
Romanæ
Centaurii minoris
Cochleariæ
Hormini
Maioranæ
Melissæ
Menthæ
Origani
Rorismarini
Rutæ
Flores Anthos
Centaurii minoris
Chamomillæ
Schœnanthos
Semen Anethi
Anisi
Apii
Carui
Citri
Cumini
Dauci
Nigellæ

Petroselini
Sileris montani
Fructus Baccæ Lauri
Iuniperi
Caryophylli
Cinnamomum
Crocus orientalis
Macis
Miua & panis cydoniorum
Nux moschata
Piper
Zingiber
Cort. Aurantiorum
Citri.

b) *Composita & præparata*
Aqua Carminatiua
Chamomillæ
Cinnamomi
Fœniculi
Melissæ
Condit. Acori
Carnis citri
Conserua Melissæ
Pulpæ citri
Essentia Alexipharmaca
Carminatiua
Cinnamomi
Corticum aurant.
Extractum Acori
Oleum Carminatiuum
destill. Anethi
Carui
Cumini
Fœniculi
Melissæ
Pilu-

Pilulæ *Beccheri*
Balsamicæ *Stahlii*
Syrupus acetositatis citri
Cinnamomi
Corticum aurant.
citri
Vinum cum absinthio & enula mixtum.
2) *Animalia.*
Castoreum, eius medulla tinctura, & oleum coctum in clysteribus.
Equini testiculi
stercoris succus expressus in colica
Lupi stercus
Zibethum.
3) *Mineralia.*
Aurum fulminans
Antimonii clyssus sulphuratus
Mixtura simplex
Nitri spiritus dulcis
Salis spiritus dulcis.

Externe.
Emplastrum de baccis lauri
de crusta panis
ceratum santalinum
stomachale e tacamahaca.

2. *Anthelmintica*, quæ in III. classes vulgo diuiduntur.
1) Vermes *saturantia*,
a) *Vegetabilia*, vt: Mel, vuæ passæ.
b) *Animalia*, vt: Lac.
2) Vermes *enecantia.* Huc spectant
a) plurima amara, tam vegetabilia, quam mineralia & acria.
b) Mercurialia.
c) Salium varia genera.
Ex *vegetabilibus* sunt potissimum

Radix Angelicæ
Aristolochiæ
Carlinæ
Caryophyllatæ
Dictamni albi
Galangæ
Gentianæ rubræ
Graminis
Helenii
Imperatoriæ
Lapathi acuti
Pimpinellæ albæ
Raphani rusticani & vulgaris nigri
Rhabarbari
Vincetoxici
Zedoariæ.
Herba Abrotani
Absinthii

Cardui benedicti
Centaurii minoris
Cochleariæ
Fumariæ
Nafturtii
Rutæ
Scordii
Tanaceti
Flores harum herbarum.
Folia perficorum.
Semen Aurantiorum
Cinæ
Citri
Nafturtii
Sinapis
Gummi Aloës
Galbanum
Myrrhæ
Sagapenum
Aromata Caryophylli aromatici
Piper
Zingiber
Allium
Cepæ
Mufcus corallinus
Porrum
Squilla.
Præparata & *compofita.*
Cornu cerui vftum
Liquor terræ foliatæ tartari
Mercurius dulcis
Sal Anglicanum
Spiritus & falia volatilia
Tinctura antimonii acris.

3) Vermes *expellentia.*
a) *Vegetabilia.*
Radix Allii
Dictamni
Ellebori nigri
Gentianæ rubræ
Rhabarbari
Turpethi
Zedoariæ
Herba Abfinthii
Agrimoniæ
Cardui benedicti
Centaurii minoris
Rutæ
Scordii.
Flores Hyperici
Perficorum
Tanaceti
Semen Portulacæ
Santonici
Succus Dacrydii
Cortex Aurantiorum
Chinæ chinæ
Mufcus corallinus ℈j.
Species Diaturbith cum Rhabarbaro.
b) *Animalia.*
Cornu Cerui vftum, eiusque fpiritus volatilis
Lumbrici ex inteftinis propulfi, in puluerem redacti, fed inepti, vel ob dubium effectum refpuendi.
Tauri fel interne & externe.

c) *Mine-*

c) *Mineralia.*
Acidulæ naturales
Aethiops niger ad gr. xv.
Aqua exſtinctionis metallorum
Aurum fulminans
Chalybs præp. ad gr. iv - v.
Mercurius crudus in aqua decoctus, cuius aquæ ℥j - iv. vel cum ſaccharo in puluerem tritus.
☿ dulcis ter ſublimatus ℈ij.
Sal Vitrioli ℈ß - j.
Vitrioli lunæ gr. iij.
martis gr. iv - vj.
ſolis gr. ij.

Externe Cataplaſmata ex radicibus & herbis ſupra recenſitis parata.
Linimenta ex oleis abſinthii amygdalarum amararum zedoariæ & aloë parata.
Vnguentum de arthanita.

3. *Lithontriptica. vid. tab. de diureſi.*

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Si vmquam in re alia, certe in hoc negotio naturæ energiam extra omne dubium poſitam cernimus. Dum enim illa eiusmodi res alienas in corpore ſuo hoſpitantes, in ſe autem ſibi corporisque ſui mixtioni plane aduerſas atque heterogeneas, ſentit, non poteſt non in earumdem exturbationem diligenti ſtudio incumbere. Quare nonnumquam ſpaſmodicos circa hoſpitium talium rerum conatus, immo generaliores etiam, quandoque euacuationes exercet, iamque motus inſtituit vomibundos, iam alios alui liberationi dicatos; idque effectu non plane vacuo vel ſterili. Quem enim latet, calculos e. g. qualescumque, modo viarum magnitudini quodam modo reſpondentes, nec non ipſos fœtus, per vias ordinarias a natura expelli & poſſe & ſolere? Vt iam nil dicamus de ſpontanea illa cultrorum deuoratorum, vel acicularum deglutitarum excretione, quæ doctiſſimos viros habet admiratores.

2. Vbi vero talis naturæ energia deficit, in quibusdam ſubiectis, ibi ſociam ei atque exhortatricem Medicus manum porrigat neceſſe eſt. Sic exhibemus vermes enecantia

cantia pharmaca, quorum deinde eiectionem ipsa, hoc modo adiuta, natura promouere solet. Sic euacuantia propinamus, vt natura de expellendo calculo officii sui hoc ipso memor reddatur. Sic denique mortuum eximimus foetum, vt superſedentem huic operi animoque linquentem naturam denuo in integrum restituamus.

3. Ad remedia *carminatiua* quod attinet, illa quidem a plerisque alterantibus adnumerantur, quia deficiens robur & motum tonicum ventriculi atque intestinorum relaxatum tantum restituere existimant; nos autem vi vocis in numerum euacuantium ea referimus, nam a *carminando* hecheln propterea denominationem habent, quia flatus, intestinorum tractum turbantes, diducunt, dissecant, dissipant & expellunt. Quamquam alienus plane a nobis sit plumbeus ille conceptus, ac si carminatiua eodem modo disiiciant & explodant flatus, quo puluis pyrius globulos plumbeos e bombarda emittit atque explodit.

4. Habent autem illa diuersum operandi modum, prout causſæ discrepant. Quædam concoctionem promouendo & excretiones aluinas facilitando exhalationes flatulentas præoccupant. Alia immoderatas spasmodicas commotiones, flatus in intestinis coarctantes, immo ad superiora restringentes, multaque pathemata anxia cardialgica inducentes, corrigunt. Hinc temperantia, nitrosa, antispastica carminatiuis merito accensentur, quia inquietudines in abdomine temperant & sedant. Clysmata quoque lenientia, emollientia, aluum strictam expedientia, turbas flatulentas componunt.

5. Denique, quæ carminatiua proprie ad tonum ventriculi & intestinorum roborandum ordinantur, sunt abstergentia, incidentia, absorbentia, amara, resoluentia, colliquantia & laxantia, item stomachica, aromatica & tonica, quæ partim impuritates mucidas, biliosas, primas vias debilitantes & necessariam peristalsin perturbantes,

tes, abstergunt & abluunt, partim easdem eliminant, atque educunt, atque his modis ad iustum tonum harum partium restituendum naturam inuitant.

6. *Anthelminticorum* tres constituimus classes, quarum prima continet vermes *saturantia*; quæ quidem remedia dulcia, saccharata, pinguia & nutrientia eos magis alerent atque sustentarent, nisi cum aliis remediis enecantibus & expellentibus coniungerentur. Hinc illa non ordinamus eum in finem, vt ad crepaturam vsque, siue mortiferam satietatem eadem ingerant, sed vt amara enecantia cum his dulcibus & pinguibus inuoluta & obducta eo magis adpetant & ita mortem comedant. Hæc est caussa, cur clysteres ex lacte parati adplicentur, quo vermes ad inferiora alliciantur & educantur.

7. Vermes *enecantia* acria, amara, salina teneram, ex tenui mucilagine compositam, texturam vermium adficiunt, colliquant, & ita vellicant atque vexant, vt debilitentur, immo plane destruantur.

8. *Euacuantia* per principia sua, tam acria, salina quam sulphurea & resinosa vermes non solum interficiunt, sed etiam excretionem alui potenter excitant.

9. *Mercurialia* vti per colliquantem qualitatem, siue a principio salino, siue a sulphureo alioue illa proueniat, humores mucidos seroso-lymphales penetrant & dissoluunt, ita per illa vermes discerpti & dissolati euacuantur.

10. Quæ *externe* adhibentur, e. g. amara ex absinthio, zedoaria, colocynthide, aloë parata & abdomini adplicata, non aliter quam *cathartica* operantur.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

vbi ratio habenda

1. *Temporis*, quo natura ipsa opem desiderat, quod integram adhuc virium ostendit panopliam. Officula, spinæ, aculei, tela, plumbei &c. quantocius sunt extrahendi, ne inflammatio accedat, quæ extractionem impedit. *Conf. tab. chirurgic. de extractione rerum peregrinarum.*

2. *Loci*, quo res eiusmodi peregrinæ hoſpitantur, an. v. g. calculus ſit in renibus, an in veſica; num fœtus in ipſo vtero, an vero (quod ſæpius contingit) extra eumdem iam dum ſit poſitus. *Confer. tab. medic de calculo & tab. chirurgic. de lithotomia & embryulcia.*

3. *Symptomatum* aliorumue accidentium,
   1) vel *præſentium* ab inhæſione eiusmodi rerum pendentium, vel
   2) *imminentium*, ab operatione, vel medicatione exſpectandorum.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Quo maturius rei peregrinæ extractio fit, eo promtius ſymptomata ceſſare ſolent.
2. Vbi vero iam per longius temporis ſpatium eadem in loco ſubſiſtit, ibi non poſſunt non grauiora ſymptomata, ob firmiores redditas naturæ circa hoſtilem rem ideas, etiam materia ablata durare.
3. Stupendam experientia docet in non nullis eſſe naturæ ſenſibilitatem pariter & agendi promtitudinem, vbi v. g. per globulum auribus intruſum mox diros epilepticos inſultus obortos eſſe legimus.
4. Sed iucunda eſt viſu cultriuororum ſpontanea reſtitutio.
5. Specialiora circa flatum vermium, calculorum, ſecundinarum &c. expulſionem tabulæ noſtræ Medico-Practicæ docent.
6. ABROTANVM.
   1) Datur, vel *mas*, ſeu *anguſtifolium maius*, quod vſitatius eſt, vel *fœmina* foliis teretibus, ſeu *herba cupreſſus*, aut *chamæcyperiſſus.* Vtraque in hortis apud nos coluntur, & primum quidem licet odorem fere camphoratum ſpiret, amaritudine & reliquis facultatibus cum abſinthio maxime conuenire exiſtimatur.
   2) Proſtant inde eius commendationes in aſthmate humido viſcerum obſtructione, indeque ortis vitiis ſeroſo-lymphalibus, ictero, quartana & præcipue vermibus; porro, cum diureticum ſit, cum ſale nitri iunctum

iſchu-

ischuriam & calculi dolores leuasse legitur. Neque indignum est, vt, quid in vterinis morbis, præsertim fluore albo, valeat, vberius exploretur; saltem *Ettmül-lerus* hanc herbam plus in recessu habere putat, quam vulgo notum est, doletque, eam, cum veteres frequentissime dederint, hodie rarius in vsum vocari.

3) Dubie laudatur in febribus malignis, epilepsia & erubescenda plane superstitione ad libidinis irritamentum, aut fascini solutionem, aut ad lemures fugandos puluinari supponitur. Certius *semen* huius herbæ lumbricos necabit.

4) Externe in vsu est ad regenerationem, atque incrementum capillorum. Cæterum adhiberi potest in *infuso*, *decocto*, *extracto*, *oleo infuso & destillato*.

7. Porrvm.

1) Culinis notissimum est, tam *capitatum latifolium*, quam *schœnoprasum*, seu *porrum iunceum* foliis cauis tenuioribus, & cum odore, sapore & qualitate cæpas & allium, de quibus supra egimus, æmulatur, non attinet hic multa de viribus eius subiungi.

2) Laudatur alias ad asthma & tussim humidam tenacem, inprimis, ad claram vocem obtinendam, porro ad sterilitatem auferendam, (sed incerte) & extus ad hæmorrhagiam narium, morsus, venenatos & vlcera. Officit autem, interne datum, nephriticis, non æque oculis, vt fert vulgaris opinio.

8. Tanacetvm.

1) Herba & flores & semen in vsu sunt, atque sapore subamaro penetrant & odore forti acidas particulas cum oleosis & sulphureis tenuibus vaporosis coniunctas sibi inesse, non plane obscure significant; sic ad resoluendum & roborandum, speciatim vero ad exstinguendos vermes efficacia reperiuntur.

2) Scopo itaque anthelmintico planta hæc tum intro sumi, tum extus adplicari (præcipue *oleum* eius *destillatum*) potest, dummodo subiecta non plane tenera sint, nec

ad commotiones orgasticas procliuia; vbi parce aliis admiscendum est.

3) Apprime quoque conuenit (non secus ac *matricaria*) in frigidis flatulentis vteri morbis, colica mucida flatulenta, & a quibusdam celebratur ad calculum, menses & fœtum mortuum pellendum, itemque in hydrope & febre quotidiana, id quod experientiæ vlteriori commendari meretur.

4) Probatior est effectus eius *externus* in tumoribus frigidis, œdemate pedum, quin etiam in paralysi & aridura artuum mirabilis, & *succus* in fissuris manuum, vlceribus antiquis &c. vtilis dicitur.

5) *Semen* in locum *veri santonici* ordinarie substituitur, vt *Ettmüllerus* monet, nec tantum ad intestinorum sed & præcordiorum vermes conducit ex sententia *Sennerti*.

6) Vsurpantur *infusum*, *aqua destillata*, *essentia*, *oleum destillatum* &c.

9. Semen santonici seu cinæ.

1) Olim Alexandria delatum e peregrino absinthio aut abrotano colligi credebatur, nunc e Gallia ad nos peruenit, quod an genuinum sit, an vero ex tanaceto desumtum, disputant auctores.

2) Est autem vulgare hoc semen satis acre & amarum, vnde non modo ad lumbricos interficiendos confert, sed & vi sua resoluente & diuretica chloroticas itemque stomacho imbecilli ictero & morbis frigidis serosis laborantes nonnihil alleuare potest.

3) *Zwingerus* obseruasse sibi visus est, pueros, qui non verminabant, ab vsu huius seminis male habuisse, & cauendum vtique est, ne nimis larga dosi teneris infantibus obtrudatur.

4) Datur, vel *decoctum* cum *lacte*, vel *melli immersum*, vel in *confectione*, ac nisi primis diebus vermes prodeant, ad expellendos illos laxans subiungere conueniet.

10. Mvs-

10. Mvscvs corallinvs.

1) Non ſolum coralliis, ſed & aliis conchis marinis, & rupibus adnaſci traditur, & ob virtutem præcipue anthelminticam plurimis celebratur.

2) Præterea, cum ex ſubtilibus terreo-ſalinis particulis, quas habet, qualitatem abſorbentem, temperantem, leniter abſtergentem & ſub adſtrictoriam hauſerit, nonnulli hodie ipſum commendant in immodico alui profluuio, diarrhœa infantum acri torminoſa & confuſiones minante, itemque in dyſenteria.

11. Agrimonia.

1) Reſoluit hæc aliquantum & ſubadſtringit, nec anthelminticis adnumerari poteſt, niſi forte ex eo, quod in vlceribus verminoſis curandis præſtans celebretur.

2) Nobilitata eſt, præcipue in morbis iecinoris (nam ſingulare hepaticum audit) oppilatione eiusdem, ictero, fluxu hepatico, cachexia; deinde & vtilis eſſe legitur in catarrhis pectoris, febribus chronicis, dyſenteria, fluore albo, gonorrhœa, calculo, inprimisque in exulceratione renum, mictu cruento & vrinæ incontinentia; quamquam ſalutares haſce vires nec dum abunde expertas eſſe doleamus.

3) Non tamen pœnitebit huius aliorumque ſimplicium indolem paullo ſolertius examinare, præſertim cum aquam ex hac herba & *taraxaco*, congruenter deſtillatam, in multis tumores pedum frigidos & œdemata hydropica per diaphoreſin & diureſin ſuſtuliſſe compererimus.

4) *Externe* proficit in vlceribus putridis, & vt aliqui volunt, in inflammatione teſtium & ani, ſcabie, ſtatu pediculoſo; iuſto autem magnificentius ad gangrænam & cancrum efferri videtur. Neque facile credi poteſt, capiti ſuppoſitam perpetuum fere ſomnum inducere, vel a *cataplaſmate* ex eo clauos pedum abſumi, vel ab eius geſtamine ſtrumas diſcuti.

5) Vſurpantur agrimoniæ *decoctum*, *aqua deſtillata*, *ſyrupus*, *extractum*.

12. CHALYBS PRÆPARATA.

1) Hæc fit ex limatura crebrius aceto acri madefacienda, exſiccanda, terenda. Supplet autem croci martis ſimplicis vicem & adhiberi quidem cum fructu poteſt loco aliorum operoſius ex ferro eliciendorum pulverum, ſed ad ſcopum anthelminticum rarius & incommode vſurpatur.

2) Cum ſemel de chalybe mentio iniecta ſit, iuuat de martialium medicamentorum virtutibus, quas hodierni plerisque chymiatri immenſis pene encomiis concelebrant, paullo plura attexere.

3) Tribuuntur ferro aperiendi, abſorbendi, adſtringendi, alibi & fundendi, colliquandi facultates; quæ cum pugnantia & contraria eſſe viderentur, varia diſſidia & ſpeculationes pepererunt; at ſi Chymiam & manifeſtius in ſenſus incurrentem experientiam conſulere libeat, vix aliter fieri poteſt, quin adſtrictoria qualitas, gradum tantum in diuerſis ferri productis diſcrepans, marti præcipue adiudicetur.

4) Hanc enim & principia ferri, nempe abundans terra limoſa, ſtyptica, acidis quibusdam particulis interſperſa, ac numero multis, ſed mole paucis inflammabilibus atomis coniuncta, & ſapor omnium martialium auſterus ac ponticus, & denique effectus in corpore humano plerumque alui adſtrictorius, cum pulſu citatiore, colore faciei rubicundo &c. demonſtrant.

5) Cum itaque ferrum potiſſimum partes ſolidas adficiat, easque ſtringendo ſolum craſſos ſtagnantes humores interdum promoueat, tum ſane magna cautio adhibenda eſt, ne ipſum in iis caſibus, quibus adſtringentia ominoſa & inimica ſunt, temere præbeamus, idque eo magis, quo frequentius, eius vſus ad præſtandam apertionem commendatur.

6) Certe ſi abſorbendo ſcopo propinetur (vbi omnino ad diſperſum per humores acidum fortuito arripiendum & inuoluendum ſecundum vulgarem opinionem largius dari debet) ſæpe non mediocre detrimentum infert

fert v. g. hypochondriacis, lienosis, melancholicis & scorbuticis, quos praesertim teneriores in anxietatem, contractiones spasticas & tormina coniicit, tantum abest, vt vitiosum, quod supponitur, acidum imbibere nedum fundamentum morbi subruere valeat.

7) Ex eodem erroris fonte, quo tum pulcre absorbere, tum aperire finguntur, fluxit martialium laus in obstructionibus viscerum, cachexia, chlorosi, suppressione mensium, morbis arthritico spasticis, quin & hectica; sed quam ambigue operentur, quam saepe damnosa sint, immo hecticis letifera, non potest fugere attentiores.

8) Pariter intempestiuus eorum & praematurus vsus antequam alia praemissa sint, nocet in haemorrhagiis, ictero & atrophia, & generatim tenendum est, crocos martis, nisi sub declinatione, aut exitu chronicorum malorum ad tonum denique roborandum exhibeantur, plerumque nihil boni promittere.

9) Illud tamen notare conuenit, vim adstrictoriam, quam martialia obtinent, pro diuersa eorum praeparatione magnopere, vel intendi, vel imminui atque aliquas ferri tincturas sic dictas, quae cum certis salibus largius confectae sunt, mitiores & abstergentis simul virtutis esse participes; vnde & effectus variat. *vid. infra.*

10) Multi & inter eos *Sydenhamius* simplicem limaturam, aliis productis praeoptant, & haec reuera quoque solubilior & ad absorbendum aptior est crocis, (quos vt notum est, acida difficillime soluunt) adeoque dum tota facilius solutionem subit, in hac noua concreta textura, a vi sua adstringente plus remittit multisque aliis martialibus temperatius operatur. De minera ferri cruda vero, quam similiter dictus auctor extollit, idem adfirmare non licebit.

11) Caeterum non frustra chalybs ferro mitior exstimatur; quippe in priore maior abundantia φλογιςȣ, & parcior styptica crassa materia, huiusque etiam intimi-

or attenuatio obueniunt. *Confer. Stahlii opusc. chymicum.*

12) *Aqua exstinctionis fabrorum* a quibusdam laudatur ad lienis tumorem & externe in scabie, pedum œdemate; vti lac, in quo chalybs ignita sæpe restincta est, in clysteribus ad dysenterium vulgo præscribitur. Sed vel parum efficit, vel in caute datum adstringendi scopo nocumentum sæpe minatur.

13) In vulgaribus crocis martis, illud maxime desideratur, quod nulla partium separatio fiat, sed crassiores stypticæ simul cum aliis confusæ relinquantur, a quibus & adstrictio fortior & præsentius damnum existunt. Exempla horum sunt *crocus martis sulphuratus*, siue per simplex sulphur, siue tenerius & copiosius per hepar sulphuris paretur, crocus *adstringens simplex* per vstionem, seu reuerberium confectus, *crocus e vitrioli martialis destillatione* relictus & probe edulcoratus, *crocus e præcipitatione* eiusdem vitrioli per alcali; (qui tamen specialem plane & in igne volatilem genium e sale recepit, & nisi e puro martiali paretur, in tenerioribus partibus rosiones & ardores concitat, etsi vulgo terra vitrioli dulcis dicatur) *Crocus martis solubilis* quoque, vt vocant, e ferro cum sale ammoniaco tractato restans magna ex parte huc referri debet, itemque *antimonium diaphoreticum martiale Ludouici*, quamquam hoc (ob intertextum regulum & factam cum nitro detonationem) prioribus multo lenius, ideoque præferendum sit.

14) Vnde *Stahlio* gratiam debemus, quod elutriatione subtiles ferri particulas, in tutiorem vsum colligere, vnoque labore, tum tenuem mitiusque adstringentem rubellum, tum crassiorem stypticum crocum nigriorem (qui vsui externo inseruire potest) parare docuerit in confectione *croci martis antimonialis*, *vid. supra*.

15) Cum *teneriore Stahliano* conuenit *Zwelfferianus* ex limatura

tura ferri cum nitro detonata exſurgens, cuius tamen prouentus inde longe parcior eſt.

16) Dictos crocos magis adſtringentes *Paracelſus* vlceribus glandulofis aliisque perenniter manantibus inſpergit, idque felici deſiccante & conſolidante effectu, ſi ante penitius emundata fuerint. In hæmorrhagiis autem externis eosdem crocos, præſertim vbi oſſa, adroſionem facile ſubeuntia, proxime adiiacent, ſolos, aut largius adhibere non conſultum eſt.

17) Iam ſupra diximus, *ſalſa martis præparata*, variæ indolis eſſe. Sic temperata vegetabilium acida ferro copulata abſtergentem & aperientem efficaciam conciliant, vt adſtringens leuiſſime ſentiatur; quo pertinent *tincturæ martiales* cum diuerſis vegetabilium ſuccis paratæ, *ſal martiis ſubdulce*, aceti ope confectum &c. Contra *ſpiritus ſalis* enormem adſtringendi poteſtatem ferro ſuperaddit, quod ex tractatione martis, vel hæmatitæ (vnde *liquor ſtypticus Barckhuſii*) cum *ſale ammoniaco*, aliisque experimentis intelligimus; neque multo minorem ſtypticam vim ea producta martis offerunt, quæ *ſpiritus nitri* interuentu componuntur.

18) *Acidum ſulphuris* mitigat magis, quam intendit adſtrictoriam qualitatem, teſtimonio *vitrioli martialis*, quod ad obſtructiones viſcerum, cachexiam, chloroſin, mictum cruentum (vbi temperantibus ſubiunctum ſuaui adſtrictione confert) vermes necandos &c. commendatur, & omnino aloëticis additum laxantem effectum potius promouet, quam vllo modo ſufflaminat. Neque hoc, ſi purum & ab omni venere prorſus liberum ſit, quale e *minera martis Haſſiaca* educitur, emeſin ciere ſolet, dummodo bene dilutum aut gratiore quodam ſubſidio temperatum propinetur. Si vero e ferro vulgari aut plane e limatura fabrorum, aut cum ſpiritu, e vitriolo venereo deſtillato, confectum ſit, tum vomitorium in ſenſibilio-

ribus sæpe euadere, non est mirandum, *confer. Stahlius loco citato.*

19) E *tincturis*, aut solutionibus, præcipue *Ludouici tinctura vitrioli martis tartarisata* probatur ad vsum non æque adeo aperientem, ac tonicum in hypochondriacis & aliis chronicis morbis remittentibus, aut exeuntibus, vbi & adpetitum resuscitat. Neque contemnenda, licet pretiosior, est *Zwelferiana* ex vitriolo martiali & terra foliata tartari &c. parari solita.

20) Consulto autem plura e ferro producta, quæ partim superflua sunt, partim inepta fere sedulitate extorquentur, præterimus, cum generatim fatendum sit, pauca martialia nobis sufficere posse, & in simplici croco teneriore aut tinctura non minores virtutes, quam in aliis magno sumtu & adparatu quæsitis deprehendi.

13. VITRIOLVM SOLIS & LVNÆ.

1) De *crystallis lunæ* super iam quædam monuimus, heic autem nemini suademus, vt scopo anthelminthico eas exhibeat. Quid per se, pilulis aliis inuolutæ, aut in tincturam redactæ, valeant in aberratione phantasiæ, mania &c. cum multi practici optatam efficaciam celebrent, vlterius adhuc experiundum est.

2) *Vitriolum solis*, quod ex auri solutione, ad dimidium fere euaporata, aut abstracta per spiritus vini instillationem denique componitur, catharcticam, anthelminticam & roborantem vim (ferme vt *vitriolum martiale*) habere prædicatur, sed rarius in vsu est, tam ob pretium, quam successum concepta spe plerumque inferiorem.

3) Pertinet huc *Fr. Burrhi* experimentum, qui aurum oppido candens in vino aliisque potulentis frequenter restinxit & liquores illos palpitationi cordis aliisque malis feliciter opposuisse dicitur. *Confer Borrichius.*

14. FEL TAVRI

1) Penetrantius hoc ducitur bile ex aliis animalibus desumta, cæterum acriore stimulo irritat, abstergit & lumbricos enecat.

2) In vsum proinde illud vocant ad clysteres stimulantes & phœnigmos in apoplexia, paralysi, lethargo. Vbi autem scopus anthelminticus animo obuersatur, cum aloë emplastri seu vnguenti forma vmbilico adplicant, cui si stricte adhæreat, aiunt certo vermes adesse. Additur sæpe myrrha & oleum colocynthidis, vnde aluum laxat.

3) Cum vero valde acre sit, tum interne cautissime & parce dandum est, quamuis nonnulli id hepaticis morbis inprimisque ictero conducere prædicent. Eadem cautio necessaria est, vbi oculis, detersione nebulæ, vngulæ &c. indigentibus, vel auribus in statu surdastro admouetur.

4) De reliquo sunt, qui hoc fel cæteris elixiris proprietatis ingredientibus addunt, indeque adfuso certo menstruo debitaque enchiresi adhibita elixir prorsus dulce concinnant, multis chronicis morbis tollendis, vt celebrant, accommodatum.

15. COSTI DVLCIS RADIX.

1) *Costus dulcis* & *amarus* ex vna eademque planta Arabica depromti & maturitatis gradu solum differre traduntur. Prior autem magis vsitatus est & *cinnamomum album*, seu *canela alba* quoque ob saporis quamdam conuenientiam nuncupatur, propterea cum *Winterano cortice*, qui & idem cognomen gerit, non confundendus.

2) Optima & ab adulteratione, cui subiacet, magis libera hæc radix habetur, si sit recens, densa, non cariosa, suaueolentis odoris & mediocris acrimoniæ; e qua descriptione principia eius non obscure coniicere licet; facultates autem nonnulli adeo efferunt, vt in costo omnium aromatum virtutes collectas esse arbitrentur.

3) Manifestius resoluit, roborat, flatus dispellit & diaphoresin pariter, ac diuresin modice adiuuat; vnde in morbis frigidis serosis catarrhalibus languidis, ictero, vrinæ vitiis laudatur, præcipueque stomacho debili, cruditati, ructibus, indeque natæ colicæ suauiter succurrit.

4) Vterina quoque censetur, & quamquam menses suppressos reuocare nequeat, tamen cum fructu datur chloroticis, imminutione fluxus, aut dolore spurio, flatulento ante & post partum laborantibus.

5) Non minus hanc commendatam legimus in cephalæa, paralysi, apoplexia, epilepsia (sed hic perquam dubie) morsu viperino; multique costum mandere præcipiunt, cum in febribus malignis visitantur decumbentes.

6) Adhibetur in *substantia, infuso, essentia,* quam pro analeptica habet *Ettmüllerus*, nec ignota sunt *extractum maro costinum Mindereri* ad vsum internum, & *oleum costinum* extus in atonia partium vtilius, quam in rigoribus febrium intermittentium compescendis.

16. CYPERI LONGI & ROTVNDI RADIX.

1) Protrudit plantam arundinaceam seu iuncum odoratum & præstantissima in palustribus Asiæ & Aegypti locis crescit; vtque rotunda vulgo præfertur, sic pariter aromaticam indolem spirat & vires præcedenti non absimiles possidet.

2) Aequali igitur laude adficitur in vitiis lymphæ & seri mucidis, atonia stomachi, intestinorum, vteri, aliorumque viscerum, &c. quamquam rarius eam hodie vsurpari moneat *Ettmullerus*.

3) *Palmarius* hanc aduersus pestilentiam valere prædicat. Sed externe certius proficit in relaxatione partium, tumoribus frigidis, debilitate paralytode diuturna rheumatica, luxatione &c. Cæterum ad pulueres odoriferos expetitur.

4) Vtendi modus cum præcedente conuenit. Extus in *sacculis, fomentis vinosis* &c. adplicatur.

17. MEV *seu* MEI RADIX.

1) Dicitur a *Tournefortio fœniculum Alpinum*, ac licet in montosis Germaniæ locis passim sponte proueniat, tamen & in hortis colitur ob virtutes, quas principia sulphurea fragrantiora & semi aromatica eidem ingenerant.

2) Resoluit enim satis valde, roborat & carminatiuis adnumeratur, indeque ad pectorales mucidos catarrhos, deprauationem lymphæ & seri cachecticam & anasarcodem, icterum, inflationes, atoniam viscerum corrigenda vtilis habetur.

3) Porro diuresin promouet & præcipue frigidis vteri morbis leuamentum adfert, vti vulgo in vsu est ad menses prouocandos, suffocationes vteri, dolores post partum &c. An vero & laudes impleat in fluore albo tollendo, dubitare nos iubet experientiæ frequentioris defectus.

4) Externe in tumoribus frigidis, nodis mammarum &c. itemque in doloribus calculi & vteri (in *balneo* vel *fomentis*) laudatur; cæterum ea ratione & formula, qua *costi* & *cyperi* radix, adhiberi potest.

18. CHAMOMILLA.

1) *Flores* præcipue in vsum vocantur, & sunt, vel vulgares aruenses, vel Romani in hortis colendi, qui ob largius principium sulphureum prioribus magis odorati penetrantes & acres, exsistunt.

2) Vulgaribus insunt partes oleosæ suaues sulphureæ mucilagine non pauca intersusæ, a qua compositione facultas eorum leniendi, emolliendi, mitius resoluendi & roborandi generatim deducitur.

3) Plerique etiam hinc merito carminatiuam virtutem illis tribuunt, & in flatibus potenter discutiendis, indeque natis torminibus, doloribus post partum, quin & in colica conuulsiua summum in eis præsidium quærunt.

4) Nec minima virtute hi flores leniunt pectoris morbos, inprimis vero & præsentius tumorem stomachi & car-

cardialgiam, ac ſpaſticos dolores calculum comitantes.

5) Incertius laudantur in febribus intermittentibus (quamquam febrifugæ eorum præſtantiæ plurimi auctores adplaudant) in pica & malacia, obſtructione viſcerum, ſcorbuto, malo hypochondriaco, menſibus ſuppreſſis, vermibus, præterea in cephalalgia, memoriæ & ſenſuum debilitate &c. Licet enim ex ſupra dicta qualitate ad leuandum nonnihil conferre poſſint, tamen inſignem quamdam & laudibus parem efficaciam edere in talibus malis raro, aut numquam deprehenduntur.

6) Externe egregie prorſus emolliunt, diſcutiunt & mitigant, tum in plerisque dictis adfectibus, tum in contuſionibus, ſanguine coagulato, tumore vteri flatulento, itemque in tumore genitalium poſt partum, vnde frequenter adduntur ſacculis, fomentis, cataplaſmatis reſoluentibus, maturantibus, paregoricis clyſteribus, iniectionibus vterinis carminatiuis & balneis.

7) Interne dari poteſt eorum *decoctum*, *aqua deſtillata*, *ſyrupus*, itemque *elæoſaccharum* ex *oleo chamomillæ deſtillato ſaphirino*; quod quidem oleum etiam externe in doloribus colicis, cardialgia, ſtatu ſurdaſtro &c. adplicatur. Crebriori vſui extus inſeruit *oleum coctum*, quod, tamen an paralytica & atrophica membra reſtituat, dolorem iſchiadicum, anginam &c. adeo leuet, aut febres intermittentes depellat, ambigitur. Illud credibilius eſt, idem rectificatum conuenire ad reſolutionem & roborationem membranacearum partium efficacius præſtandam.

8) Cæterum chamomilla *Romana* ab aliis vulgari præponitur, ab aliis vero ob penetrantiorem vim magisque calefacientem ad externos ſolum vſus neruinos, reſoluentes &c. adhibetur.

10. Hor-

19. HORMINVM.

1) Præ cæteris in officinas recipitur *horminum*, seu *sclarea satiua maior*, quam & ob conuenientiam foliorum ac virium Germani adpellant Römische Salbey. Acris hæc est citrati odoris ac maxime resoluentem & roborantem qualitatem habere censetur.

2) Speciatim vero complures hanc herbam vterinis adfectibus consecrant, eamdemque in malo hysterico, partu promouendo, & apprime in fluore albo singulares dotes ostendere monent, quibus vt frequentior experientia maiorem fidem & adsensum præbeat, valde optamus.

3) Pariter leuamen, aut auxilium quoddam promittit in morbis catarrhalibus mucosis, debili ventriculo, colica. Nec semen illaudatum est ad oculorum mala acriora, quæ mucilago inde extracta lenit, item granum huius seminis oculo inditur ad extraneas res illapsas educendas.

4) *Extus* folia sternutamentum cient, alias & sugillationibus & vulneribus, vlceribus, dentium vacillationi, mensibus suppressis (in *balneo*) & fluori albo (in *vnguento*) conuenire dicuntur.

5) Adhibetur horminum in *infuso*, *decocto*, *aqua destillata*, *essentia*, *spiritu*; cæterum & œnopolis inseruit ad vinum ope eius & florum sambuci moschatellino sapore imbuendum.

20. NVX MOSCHATA.

1) Duplex habetur; *oblonga*, quæ *mas* vocatur, & *rotunda*, *fœmina* dicta. Illa maior est, vilior, mace fragranti destituta, & ab Indis contemta, quamquam vulgus nostras eam pluris æstimet in sterilitate fœminarum & perperam Mutter-Moschaten adpellet. *Vulgaris rotunda* vero merito nobilior reputatur, quam arbor quædam in insulis Moluccis, præcipue in Banda profert, extus crusta viridi & villosa primum, deinde sub maturitatis tempus luteis, aut purpureis punctis interstinctam obductam, sub qua sponte rupta latet hæc

nux,

nux, ſeu nucleus ſiccandus ſolis calore & a mace, cui adhuc inuolutus eſt, ſegregandus, & calce ab imminenti corruptione defendendus.

2) Turget autem largo fragranti oleo (ex cuius copia etiam bonitatem huius nucis, ſi acu pungatur, cognoſcimus) acriuſculis & terreis partibus interiacentibus, vnde facultate pollet diſcutiendi, roborandi & ſubadſtringendi.

3) Commendata ideo legitur in catarrhis capitis, vertigine, ſenſuum ac memoriæ imbecillitate, apoplexia, aphonia, lipothymia, porro in oppilatione hepatis, tumore ſplenis, dyſenteria, iſchuria, gonorrhœa, interna exulceratione, præcipueque in vterinis morbis, ſterilitate, fluore albo, grauidarum commotionibus & abortus periculo, venenis & virulentis morſibus.

4) Sed omnino plurima hæc nondum adeo clara & explorata, vt fidere liceat, multa obiter tantum & neglecto fere circumſtantiarum diſcrimine ac poſthabita aliarum cauſſarum auxiliatricium, vt videtur, conſideratione, obſeruata ſunt.

5) Manifeſtius hæc nux ſtomacho & inteſtinis ſuppetias fert in nimio vomitu, diarrhœa, lienteria, colica flatulenta, nec ſpernenda eſt in halitu fœtido, immodico menſium fluxu, in doloribus poſt partum, vteri inflatione (vbi & in ſuffitu laudatur) ſtranguria, vrinæ incontinentia leuiore. In fluore albo autem ſi præmature adhibeatur, nihil ſalutare promittit.

6) Vulgi experimentum eſt per nucem moſchatam, cum alumine miſtam, febres intermittentes compeſcere; at id quoque præpropere tentatum aliorum adſtringentium ritu grauiora mala importat, & cum tutiora proſtent, iure repudiandum eſt. Licet enim nux ipſa magis ſopiat, quam adſtringat, alumen tamen, quod hic in alieno choro pedem ponit, adſtringendo nocet.

7) Nimius vſus ebrietatem, ſomnum, lethargum quin & vitæ diſcrimen adferre dicitur, vti idem voracibus para-

paradisiacis Indorum auibus exindeque contingere auctores tradunt.

8) Externe atoniam partium efficaciter emendat & in cardialgia frigida, cephalæa, paralysi, papillis mammarum excoriatis consolidandis & supradictis morbis crebro adplicatur.

9) E præparatis prostant *oleum expressum*, quod maxime vsitatum est & basin balsamorum plerorumque constituit, præterea *oleum destillatum*, quod multo subtilius & potentius exsistit, & *aqua destillata*. Ex India aduehuntur *nuces* integræ cortice viridi adhuc instructæ *conditæ*, quæ vt alias ad bellaria, sic etiam a Medicis ad corroborandi vsum expetuntur.

10) Præter corticem exteriorem nux myristica matura aliis adhuc filamentis proxime obuoluitur, quæ MACEM vocamus. Atque hæc vires nuci haud dispares obtinet, nisi quod tenerior, penetrantior & pretiosior reperiatur; vnde plura de ea adiicere superuacuum est.

11) Externe *puluis macis* in vlceribus tibiarum inueteratis ab *Ettmullero* commendatur, *oleumque* eius *destillatum* scopo roborante, carminatiuo, vt *oleum destillatum corticum aurantiarum*, adhibetur & subinde ad correctionem purgantibus parcissime additur.

12) Ex arbore moschata denique *gummi* sudare narratur, quod rubicundum est & odoris, dum accenditur, longe suauissimi, ad partium debilitatem, arthritidem & podagram a *Montano* celebratum.

21. TESTICVLI EQVINI.

Hi quoque laudantur in colica, partu difficili pellendo, fœtu mortuo, secundinis & lochiis remanentibus; sed deficit experientiæ perpetuitas.

22. STERCVS EQVI.

1) Ex pabulo auenaceo discussoriam qualitatem haurire creditur & magnam vulgo gloriam habet in colica spasmodica, passione hysterica, ictero, morbillis & variolis (quas a succo eius expelli perhibent) angina

& cum primis in pleuritide; vnde sunt, qui *syrupum B. Lutheri* ex hisce excrementis, paratum esse adfirmant in colica, & malo hysterico maxime celebratum. Confer. *Ettmullerus.* Coquunt autem communiter hæc excrementa cum cereuisia, atque hoc decoctum in catarrhalibus pectoris pathematibus multa cum iucunditate a nonnullis bibitur, vulgo das Pferde-Bier.

2) *Externe* etiam in angina & stranguria laudatur; at vbique non modo remedium est elogiis impar; sed & multis nauseosum, ideoque talibus relinquendum, qui iucunditatem ex ipsius vsu percipiunt.

23. STERCVS LVPI.

De hoc idem iudicium eo magis valet, quo minus adhuc expertum est, nec attinet plura de his sordibus proponi.

24. ZIBETHVM.

1) Materia hæc vnctuosa non e testiculis, vt creditum fuit, sed e peculiari folliculo membranaceo, inter anum & genitalia sito, animalis cuiusdam Indici ad caninum potius quam felinum, vt *Langius* autumat, genus pertinentis, depromi, indeque cochleari, licet magno cum animantis cruciatu, identidem eximi narratur.

2) Vti autem saporem sebaceum, in recessu acrem, & odorem validissimum præ se fert, ita subtilibus sulphureis fragrantibus & oleosis partibus maxime abundat & roborantis, ac neruinæ virtutis plenum habetur.

3) De analeptica facultate digladiantur adhuc autores, plerique merito dubitant. Quin & in totum internus zibethi vsus nonnullis medentibus suspectus, vt multis ægris molestissimus & aduersissimus est; etsi ab aliis paruula dosi spiritibus odoriferis, aut congruentibus vterinis admixtum præbeatur, inprimis hystericis.

4) *Extrinsecus* etiam caute adplicare idem conuenit, nam pauci penetrantem eius & subfœtidum odorem ferunt

runt & debiliores fœminæ ſenſibiles hyſtericæ aut acrioribus ſanguinis commotionibus & hæmorrhagiis ſubiectæ grauius ſæpe inde adficiuntur. Extra hunc caſum laudatur in atonia neruoſarum partium, præcipue in graui auditu, vbi cum aliis in aurem immittitur, & in excitandis epilepticis, tum in colica umbilico in vnctum, & in malo hyſterico, ſi vaginæ illinatur.

5) Aperte autem fatendum eſt, nihil magnopere hoc pretioſo medicamine effici, quod non parabilioribus & vernaculis præſtare liceat; vnde eo carere commodiſſime poſſumus. Cæterum hæc ſubſtantia formulis parce inſinuari debet, alioquin totam compoſitionem zibethi odore nimium infectura.

25. SILICES.

1) Efferuntur, vt idonei ad calculum frangendum, ſed magnas ſpes vane concipi quotidie docet euentus.

2) Deſtillati omnino ſuggerunt nonnihil acidi, atque alias igniti & in vino ſæpius reſtincti vinum diureticum reddere dicuntur; quamquam hinc maiores virtutes exſpectantem facile quoque opinio fefellerit.

3) Proſtat *tinctura ſilicum*, quæ num acriore alcalina præſtantior ſit, an ſingularem vim e ſilicibus, qui cum alcali in igne efferueſcunt & ſulphureum deinde odorem ſpirant, imbiberit; certius adhuc explorandum eſt. Vilior habetur *tinctura nephritica Amelungi*, quam certe neutiquam laudes datas æquare, nec e ſolaribus, vt volunt, ſilicibus, præclaram nedum auream facultatem calculum reſoluendi, petere, multi ſentiunt.

TABVLA XII.
DE
ALTERATIONE GENERATIM.

I. DEFINITIO.

Alteratio eſt alterum ſummum genus medicationis, quo præcipue humores, corpori noſtro periculum minitantes, variis modis immutantur, corriguntur & præparantur, eum quidem in finem, vt poſtea tanto commodius & ſecurius poſſint euacuari.

II. *DIFFERENTIA.*

1. *Alterare*, ſeu in meliorem ſtatum conuertere, dicitur quidem etiam de *motibus*, ac tum quidem vox μεταβολή, quæ actum mutantem & in aliud ſchema transferentem denotat, ſignificantior eſt; ſed vti omnes motus vitales excretionibus velificantur, ita alteratio de illis magis ambigue, de *materiis* autem eminenti ſenſu ſumitur, atque hic vocabulum ἀλλοίωσις valet, quod rem, aliam indolem induentem, ſignificat.

2. Præterea alteratio præcipue competit partibus *fluidis*, ſeu *humoribus*, de *ſolidis* autem quando dicitur, tum peculiarem reſpectum, ſiue ad humores, ſiue ad motus habemus; vbi particulatim ad motus erroneos e. g. conuulſiuos placandos inſeruiunt *ſpecifica*, de quibus infra.

3. Eiusmodi autem humorum alteratio non tantum *extrinſecus*, ſed ſæpiſſime etiam *intrinſece* contingit, ita quidem, vt priſtina craſis & conſiſtentia non ſolum in aliam, ſed interdum etiam in contrariam mutetur.

III. *INDICANTIA.*

Alterationem ſuſcipere conuenit,

1. in eo loco, vbi rem adhuc mutabilem eſſe ipſa ſana ratio perſuadet.

2. Quando materia ad euacuationem eſt inepta.

3. Cæ-

3. Cæterum vlteriorem generalemque indicantium catalogum iam iam sub *indicatis* exhibebimus.

IV. *INDICATA.*

Varia hæc sunt pro varia *indicantium* ratione, sed vti tabula generalis specialem eorum denominationem non concedit; ita *generalia* tantum *indicata* hic ponemus. Sic

1. humores *nimium tenues* & *fluxiles* exposcunt incrassantia, coagulantia, e. g. gelatinosa, pinguia, mucilaginosa, glutinosa, absorbentia, acida, austera.
2. Humores *nimium spissi* postulant resoluentia, incidentia, digestiua, diluentia, colliquantia, & certo respectu abstergentia & discutientia.
3. Humores *cacochymica prauitate* peccantes vti differunt, ita cacochymia
   1) *salsa acris* corrigitur per diluentia, mucilaginosa, obtundentia, edulcorantia &c.
   2) *Biliosa* per nitrosa, absorbentia, diluentia.
   3) *Acida* per absorbentia.
   4) *Mucosa* per resoluentia.
   5) *Vappida, corrupta, putredinosa* per balsamica.
4. Partium solidarum *nimia strictura*, vel *rigor* indicat relaxantia, humectantia, emollientia, læuigantia, aperientia, demulcentia.
5. *Nimia* autem *laxitas* requirit adstringentia, roborantia, tonica. De partium solidarum *plenaria continui solutione* in tabulis chirurgicis exposuimus.
6. *Motus generatim* aberrantes.
   1) *Excedentes* & *nimium intensi* requirunt refrigerantia, demulcentia, anodyna, sopientia
   2) *Deficientes* autem & *remissi* postulant neruina, tonica, analeptica, calefacientia &c.
7. *Motus speciatim* plane aberrantes indicant *specifica* & vulgo sic dicta *archealia*; vti infra docebimus.

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Quamquam multo difficilius sit *alterantium*, quam *euacu-*

antium, modum operandi explicare, ſequentia tamen practica phænomena, quando iuſtius perpenduntur, multum lucis hiſce tenebris adferre poſſunt.

1) Alterantia licet in quibusdam morbis bono cum effectu adhibeantur, non tamen abſolute, ſemper, vbique & in omnibus ſubiectis hoc faciunt, ſed alio tempore, vel in aliis, vel in iisdem ægrotis, licet in materiam non nihil agant, tamen nihil leuaminis adferunt.

2) Hic diuerſus effectus tam manifeſtus eſt, vt; ſi alterantia ſine habito reſpectu ad *tempus* morbi promiſcue propinentur, non raro noxium effectum & turbas inducant.

3) Effectus alterantium variat pro ipſius animi differente conſtitutione. Sic ſubiectum, quod in actionibus voluntariis agile eſt, minorem requirit alterantis remedii quantitatem, quam indiuiduum languidum, ignauum.

4) Nulla eſt proportio phyſica inter quantitatem remedii alterantis, ad quantitatem humorum alterandorum. Quid enim eſt exiliſſima e. g. puluilli cuiusdam abſorbentis & edulcorantis portio, quæ interdum vix vnciam adæquat, ad edulcorandam ingentem ſanguinis maſſam, quartam vtplurimum centenarii partem pendentem?

5) Toto videmus die, multa remedia in loco quodam adfecto ſuos exſerere effectus, licet illum locum non attingant e. g. pauca grana croci martis adſtringentis ſiſtunt hæmoptyſin, dum vix primas vias attigerunt. Nonnulla venena letalia ſtatim produnt ſymptomata, cum tamen poſt ea ſubſtantiam eorum quaſi intactam, atque integram in ventriculo reperiamus. Porro ſuaueolentium rerum naribus perceptio quas non adfert mutationes, licet vix centeſima grani pars corporis mixtioni acceſſerit. Neque ſuaueolentes ſolum, ſed & fœtidæ res pro ſubiectorum diuerſitate ſimiles eosdemque producunt effectus. Experientia enim comprobatum eſt, vnam eamdemque rem, ab alio

alio homine gratiſſimo ſenſu acceptam, ab alio contra cane peius & angue abhorreri.

6) Quando hemiplectici per vſum quorumcumque balneorum martialium, vel aliorum tonicorum reſtituuntur, conſtans docet obſeruatio, non brachium & pedem ſimul, ſed ſucceſſiue, &, quod conſideratione digniſſimum, in diuitibus quidem brachium, in pauperibus autem, vtpote famulitio priuatis, pedem prius reſtitui, licet vtraque læſa pars eidem remedio alteranti tonico eodem tempore immergatur.

2. Ex quibus omnibus iuſtiſſime concludimus, alterationes, quas hæc remedia producunt, non ſolis qualitatibus phyſicis & materialibus, ſed etiam, & præcipue quidem, prudenti naturæ, quæ *per* & *propter*, immo interdum *contra* talia pharmaca operatur, adſcribendas eſſe.

3. Et licet alterantia quædam, præcipue in primis viis, immediato phyſico contactu operentur e. g. diluentia, temperantia, abſorbentia, naturæ tamen officium eſt, vt hanc alterationem, in materiis factam, recte adplicet, & effectum *phyſicum*, qui per ſe nondum ſalutaris eſt, in *medicum*, ſeu *ſalubrem* dirigat.

4. Neque tam parua remedii quantitas alium effectum, quam ſimplicem ſuæ indolis poteſt adferre impreſſionem. Hanc impreſſionem, ſenſum & perceptionem principium vitale imitatur, atque in eo loco, quo vult, tales effectus prodit, qui cum materiarum oblatarum conditione conueniunt. Notandum autem eſt quam maxime, naturam interdum erroneas facere adplicationes, quæ potius detrimentum, quam emolumentum vitæ & ſanitati adferunt.

5. Reſtat paucis indicare, quibus modis remedia alterantia effectus ſuos *phyſicos*, quos natura in *medicos* deinde conuertit, producant.

1) Ad *fluidas* partes quod attinet, mixtio illarum per talia remedia alteratur, & quidem non tantum diſſolutione principiorum, ſed etiam admixtione, acceſſione,

ne, adhæsione, nouarum alterius generis partium, immo nuda interpositio, seu confusa tantum intercessio aliarum materiarum indolem cuiusdam materiæ & libertatem mutare, seu alterare potest, non quidem *mixtum*, tamen *aggregatum*.

2) In *solidis* partibus contactu suo physico sensum excitant, & secundum hanc sensus perceptionem motus tonicus, vel intenditur, vel relaxatur. Illa autem alteratio, quæ tacite pristinam in partibus solidis texturam destruit, satis confirmat, quod naturæ magis quam remedio externo effectus eiusmodi admiratione dignissimus sit tribuendus. Huc pertinet destructio & quasi deportatio næuorum maternorum, sarcomatum &c. per contactam manus mortuæ, vel per alia remedia topica.

5. Cæterum conceptus illos & modos, quos de frequentibus in corpore *viuo* alterationibus vulgo sibi formant & in his *sexcentos*, ac plures *sapores* sapere sibi videntur, pro typhone ingenii humani cum aliis declaramus e. g. quando fingunt spiritus iam effrenes ac immorigeros poros humorum male ordinare loco influxus per lineam rectam, iam segnes motibus suis alienis oblique flexuose, verminose, & per anfractus, mæandros, turbines, atque gyros summa imis miscere, tranquillam & æterna lege incedentem contiguitatem corpusculorum, humoribus propriorum, innumeris alienis impulsibus collidere, atque hac ratione nouas semper species ramentorum exterere, quæ totidem nouas mutationes humorum constituant &c.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

In omni alteratione eo respiciendum est, vt

1. in tempore fiat.
2. Placide instituatur.
3. Debita euacuatio subordinetur.

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. Quoniam nulla alteratio peccantes humores ita mutare

&

& corrigere valet, vt cum reliquis laudabilibus in gratiam redire & in corpore tolerari, vel ordinariis viis & motibus tacite quasi ſecedere poſſint, neceſſe eſt, conuenientes euacuationes illorum vſui ſubiungere, nec vmquam in alteratione acquieſcere.

2. Veteres ſemper fere euacuantia alterantibus adiunxerunt, & vix vnum ſine altero in vſum traxere; quam longe autem recentiorum praxis ab iis recedat, encomia alterantium & experientia teſtantur.

3. Error eſt ſonticus, a ſolis alterantibus talem effectum, cui fidere liceat, exſpectare: ſane enim neque acutum, neque chronicum morbum ſine concurſu euacuantium curant, ſed præparandis tantum materiis morbidis & mitigandis ſymptomatibus inſeruiunt.

4. In *acutis* enim quando ſine debitorum euacuantium ſubordinatione propinantur, nihil prærogatiuæ ægrotis præ aliis, qui nullis remediis utuntur, adferunt.

5. In *chronicis* ſola alterantia nil conſtantis auxilii exhibere, quotidiana loquitur experientia in hypochondriacis, hyſtericis, arthriticis &c. Excipimus nonnulla primarum viarum pathemata, vbi alterantia, dum materiam alterandam immediate attingere poſſunt, præ aliis quidquam efficiunt.

6. Caute adhibenda ſunt eius modi alterantia, quæ non tantum humores alterant, ſed etiam ſimul motus ſecretorios minuunt, vel turbant, e. g. abſorbentia terrea, martialia, ſalia volatilia vrinoſa.

7. Alterantia, quæ præ aliis egregium vſum habent & tam humores, quam vias ad meliorem euacuationis ſucceſſum præparant, ſunt ſequentia:

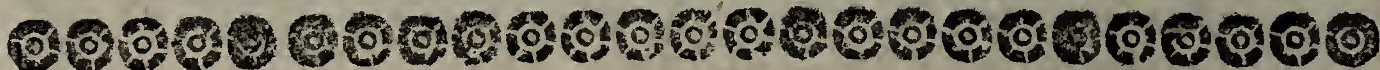
1) temperantia nitroſa & abſorbentia ab effectu adſtringente libera.

2) Emulſiua (non rancida, aut mucida) ad gratum ſaporum edulcorata, & temperatis aquis carminatiuis, atque analepticis inſtructa.

3) Acida moderata, præcipue ſuccus citri.

4) Tincturæ alcalinæ cum volatilibus mixtæ & moderatis dosibus in chronicis exhibitæ.

5) Diluentia, aluum humectantia, vrinæ ardorem demulcentia, somnum non stupidum, aut delirum, sed placidum promouentia.

TABVLA XIII.

DE

INCRASSATIONE.

I. DEFINITIO.

Incrassatio dicitur ille actus therapeuticus, quo humores ex acredine salino-sulphurea, vel intermixta nimia aquositate plus iusto tenuiores, subtiliores, & orgasticis commotionibus ansam præbentes, in consistentiam crassiorem pulposam, & euacuationi aptiorem, rediguntur. Vnde remedia eiusmodi *incrassantium*, vel *condensantium* titulo efferri solent.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Incrassatio differt ab *adstrictione*; hæc enim vias & partes solidas adficit, illa humores & partes fluidas variat & immutat.
2. Incrassatio ipsa bene distinguenda est; alia enim est consistens, pulposa, volubilis, alia magis lenta, tenax, viscosa, mucida. Prior tantum naturæ est conueniens, quam artifex intendere debet; posterior vero penitus aduersa & noxia, hinc a Medico non instituenda.
3. Illa incrassatio duplici modo ab artifice perficitur, nempe
   1) *positiue*, dum humoribus nimis tenuibus & subtilibus reuera interponuntur res condensantes, vt gummi arabicum, tragacantha, saccharum, glycyrrhiza, amylum.

2) Pri-

2) *Priuatiue*, dum nimia aquositas diaphoreticorum ope dispergitur; vel acredo sanguinis massæ inhærens eamque colliquans, per acida quasi ligatur, quo nomine etiam absorbentia nonnumquam incrassant. Referenda quoque huc est incrassatio per anodyna.

4. Porro incrassatio dici potest *vniuersalis* & *particularis*. Illa qualitatem massæ sanguineæ valde fluidam & orgasticis expansionibus obnoxiam respicit; hæc materias serosas, biliosas, nimis tenues & subtiles seorsim congestas, & modo in capite, modo in pulmonibus, modo in intestinis hærentes inuoluit & ad euacuationem disponit.

5. Denique incrassatio alia instituitur per interna, alia per externa remedia, quæ ad obstipationem fluxus sanguinis, vel seri acris ex vulneribus, aut vlceribus per varia adminicula perficitur.

III. *INDICANTIA*.

1. Licet humores ea sint conditione, vt potius in spissiorem quam fluidiorem consistentiam abeant, occurrunt tamen etiam tales casus, in quibus moderata incrassatio & necessaria & vtilis existit. Exigunt vero eam.
2. Humores nimis tenues, volatiles, qui vel leuiter impulsi orgasticis commotionibus subiecti deprehunduntur.
3. Capitis & pectoris adfectus catarrhales, acres; præsertim tussis impetuosa, sine exscreatione, & quidem pulmonalis, non autem hypochondriaca.
4. Acrimonia biliosa, inflammatorias stimulationes in ventriculo & intestinis producens, choleramque morbum generans.
5. Alui nimia lubricitas.
6. Modum excedens sudoris excretio.
7. Diabetes, seu hydrops ad matulam, quæ ex nimia humorum resolutione originem sumit.
8. Fluxus sanguinis, vel seri acrioris ex vulneribus aut vlceribus.

IV. *INDICATA*.

1. *Vegetabilia*.

1) *Simplicia.*

Rad. Althææ
Liliorum alborum
Liquiritæ
Maluæ
Symphyti
Tussilaginis
Herb. Maluæ
Flor. Liliorum alborum
Maluæ
Verbasci
Violarum
Fructus, nuclei & semina mucilaginosa, e. g.
Amylum
Auellanæ nuces
Auenæ cremor.
Citri succus
Cydoniorum semen
Dactyli
Ficus
Hordei cremor
Iuglandes nuces.
Iuiubæ
Lini & Milii semen
Oryza
Passulæ maiores & minores
Pineæ nuces
Pistaciæ
Pira exsiccata
Poma exsiccata
Psyllii semen
Sebesten
Sem. quatuor frigida maiora & minora

Gummata e. g.
Ammoniacum
Arabicum
Cerasorum
Elemi
Iuniperi
Mastichis
Tragacanthæ
Terebinthina

2) *Præparata.*

Diacodium *Montani.*
Massa pilularum de cynoglossa.
Ol. Amygdalarum dulcium
Hyperici
Lini
Oliuarum
Nucis
Panis bis coctus simplex & saccharatus.
Rob. Berberum
Cerasorum
Cydoniorum
Diamorum
Dianucum
Granatorum
Ribium
Saccharum hordeatum.
Species de Carabe.
Diatragacanthæ
Syrupus florum papaueris
Tinctura florum bellidis
Rosarum vitriolata.
Externe
Farina volatilis

Glu-

Gluten opificum.

2. *Animalia*

Butyrum

Caro Anguillæ

Cochlearum

Oſtrearum

Gelatinæ

Ichtyocolla

Lacticinia

Medullæ

Mel

Oſſa animalium varia.

Oua ad duritiem cocta.

Pulmenta.

Sperma Ceti

Sperma Ranarum

3. *Mineralia.*

Abſorbentia, terrea & mucoſa

Acida, e. g.

Spiritus Nitri

Vitrioli ſimplex & dulcis.

Salis

Clyſſus antimonii.

Cryſtallus montana

Nitrum

Sulphur citrinum

Sulphuris flores.

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Ipſa natura ſuos habet incraſſandi modos, quibus partes fluidas nimium attenuatas & reſolutas emendat & ſpiſſiores reddit. Modo enim diaphoreſin eum in finem inſtituit, vt ſubtiles orgaſticas particulas cum ſero ſuperfluo e corpore eiiciat, ne reliquam maſſam humorum in eamdem fluiditatem & tenuitatem rapiant. Modo humores ad certas corporis regiones congerit, & aliquamdiu in iisdem detinet, vnde euenit, vt ſanguis fluiditatem ſuam amittat & ſpiſſum atque nigricantem colorem induat. Modo ex partibus exterioribus ad interiora eosdem reſtringit & in alueis capacioribus detinet, hinc ob impeditum tranſitum per partes poroſas ſpiſſeſcunt & fluiditate ſua priuantur, id quod coctiones in febribus nos docent, quæ materiam febrilem inuoluunt, atque incraſſant. Quid? quod frequentes diarrhoeæ ſpiſſitudinem humornm inducunt, quia ſubſtantia fluidior nimis copioſe educitur, atque egeritur.

2. Remedia autem quæ condenſandi ſcopo adhibentur, triplicis ſunt conditionis. Quædam principiis ſuis gelatinoſis & mucilaginoſis, tenuibus & rapacibus particu-

lis se interponunt, easque ligant atque figunt, vt debitum consistentiæ gradum nanciscantur. Hoc faciunt gelatinosa, farinacea, mucilaginosa, gummata, pinguia, lacticinia, pulmenta, emulsiua, oua dura cocta.

3. Alia particulas subtiliores acres biliosas causticas coagulant, earumque fluiditatem impediunt. Id maxime faciunt acida, & præcipue nitrum prudenter adhibitum, quod nimiæ tenuitati ab acrimonia dependenti admodum efficaciter opitulatur, quæ vero sit ratio cur acida mucilaginosa & pinguia subiecta, quæ vappidam indolem subierunt, inspissent, nondum aperte liquet, atque e chymia vlterius indagandum est.

4. Nonnulla terreis & mucidis substantiis tenuiores materias obuiscant, nimis acres & causticas impuritates absorbent; quorum in numero sunt terræ sigillatæ, testacea, vsta, præparata.

5. Adiuuant quoque incrassationem frigus, quies, animi temperies. Quemadmodum enim motus caloris gelatinosas moleculas distrahit & humorum fluxilitatem auget, ita sub motu frigoris eædem moleculæ coalescunt, & reliquæ tenuiores particulæ in idem coagulum transferuntur. Hinc homines multum in frigore degentes sanguinis spissitudinem nanciscuntur. Referimus quoque huc frigida ingesta, remedia refrigerantia, & balnea frigida.

6. Scimus quoque, quod ii, qui vitam sedentariam gerunt, numquam de sanguinis fluiditate, sed potius de eiusdem crassitie conquerantur. Data propterea est homini quies nocturna, ne per vegetiorem & perpetuatum motum nimiæ corporis resolutiones & attenuationes fiant; culpandi vero sunt ii, qui omnem plane corporis motum respuunt, & nimiam spissitudinem humorum sibi attrahunt.

7. Animi pathemata actiuiora, gaudium, libido, ira &c. humores nimis exagitant & attenuant, contra animi temperies exagitatos humores condensat & spissiores reddit.

8. Sed

8. Sed paullo alia ætiologia formanda eſt, vbi de incraſſatione per anodyna ſermonem inſtituimus. Hæc enim cum humoribus nullum habent commercium ſed motus vitales retardant & cohibent, e. g. Maſſa pilularum de Cynogloſſa, Diacodium *Montani*. Notum autem eſt, omnia ea, præſertim anodyna, narcotica, ſedatiua, quæ motus refrænant, ad ſpiſſitudinem humorum inferendam apta eſſe. Sic motibus retardatis indidem humorum ſpiſſitudo incrementa capit. Fluiditas autem eſt motus inteſtini auctior gradus, inteſtinus vero motus progreſſiui ſodalis eſt. Subiunguntur itaque congrua hæc anodyna reliquis incraſſantibus, ad ſenſum irritationis obtundendum & adfluum minuendum ſeu, vt vocant, catarrhum acrem ſuſpendendum.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

1. In incraſſandis humoribus tenuibus lenia euacuantia ſemper ſunt præmittenda, vbi ſic dicta cholagoga conueniunt.
2. Reſiduæ tenuiores portiones per diaphoretica, diuretica & proportionatos corporis motus, ad tolerantiam repetitos, euaporentur & educantur.
3. Optimum ferme ſolatium ad corrigendos tenues humores ex fonte diætetico petendum eſt. Hic primas tenent nutrientia iuſcula pinguia, gelatinoſa, carnes frixæ & aſſæ, farinacea, panis bis coctus, dulcia, ſaccharata, paſſulata. His ex pharmaceutico fonte iunguntur emulſiua cum gummi tragacanthæ.
4. Inſpiſſationem denique inferunt tam acida, quam abſorbentia. Si orgasmus ſit coniunctus, incraſſatio etiam perpetratur per acidum vitrioli, nitri, optime vero per nitrum purum cryſtalliſatum, aut regeneratum.
5. Materia acris incraſſata in corpore relinquenda non eſt, ne vias impediat & ſtaſibus magis anſam præbeat; quare præparata quantocyus educenda eſt.

VII. *CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.*

1. In hoc actu præcipue attendendum eſt, ne methodus

per-

peruertatur, & humoribus adhuc acredine inquinatis incrassantia fortiora statim ab initio opponantur, aut viis adhuc impeditis incrassatione materiæ noxiæ stasibus simul ansa præbeatur. Semper itaque lenia euacuantia sunt præmittenda, sic reliqua humorum correctio eo melius succedet.

2. Hoc eo magis in catarrhalibus pectoris adfectibus, sedulo obseruandum est, ne partes acres in pulmonibus remaneant & exulcerationis labem iisdem affricent.

3. Sic eamdem ob caussam materia correcta stimulo euacuatorio indiget, ne nouis morbis aditus aperiatur.

4. In tussi contumaciori sicca attendendum, an re vera a materia acri circa pectus hærente, & irritante illa proueniat, an vero hypochondriaca sit. In casu enim posteriori vulgaria illa becchica, spissiusculam substantiam inferentia, plus damni, quam emolumenti adferent.

5. Dulcia, quæ nulla insigni acrimonia coniuncta prædita sunt, vti passulæ, glycyrrhiza, ficus, siliqua ceratonia, magis prosunt, quam saccharum, quod facile tenacitatem importat.

6. Nitrum temperat acrimoniam seri & aliquam muciditatem inducit; idem præstat crystallus montana.

7. Acida magis sanguinem & lympham inspissant, & commode adhibentur, vbi horum exæstuationi occurrendum est. Prospiciendum autem est, ne in rheumate, acriore, aut pectoris vitio dentur, nec alioquin largius concedantur, nec facile cum absorbentibus & pinguibus coniungantur, quia celerrime incrassant, & tenacitatem viscidam inducunt. Idem de terreis tenendum est.

8. Et quia pulposa illa & mobilis incrassatio facile in tenacitatem abit, aut euacuatio mox subiungenda, aut correctio adiicienda.

9. Humores nimis tenues vix vmquam pure aquosi, sed plerumque simul acriores sunt. Tanto magis in incrassatione humorum ab acribus, attenuantibus & stimulantibus

tibus abstinendum est. Absint itaque omnia salsa, aromatisata, vinum, aliique potus spirituosi, ira, venus, motus fortior.

10. Dyscrasia, vel praua humorum mixtio, omnino incrassationem respuit.

11. Primarum viarum impuritas prius educenda est, quam incrassatio suscipiatur.

12. Nulla fieri potest incrassatio, quin simul motus obtundatur.

13. Hoc memori mente tenendum, quod humores spissiores redditi, difficilius moueantur, impeditius quoque se & excretiones subeant.

13. Radix liliorvm alborvm.

1) Ad hanc constituendam larga mucilago paucis sulphureis & nitrosis particulis interpolata concreuit, e qua vires eius malacticæ, lenientes & maturantes scaturiunt.

2) Quapropter quotidie a chirurgis additur cataplasmatibus, tumores duros mollientibus & ad suppurationem perducentibus; nec plane inutilis est in clauis pedum & ambustionibus.

3) Incertius laudatur ad dolores hæmorrhoidum demulcendos, neque faciei maculas pro vana puellarum cupiditate tam pulcre detergit, neque hæmorrhoides aperire, neque sanguinem coagulatum resoluere, neque menses & fœtum, vt quidam tradunt, expellere reperitur.

4) *Interne* frequentius dantur *flores liliorum alborum*, qui præcipue in aquam destillati prodesse referuntur in partu difficili, hysterica passione, fluore albo, item in raucedine & pectoralibus morbis, catarrhis capitis & aphonia, *externe* in oculorum malis cutisque fœditate; *stamina* florum crocea, seu *antheræ* ictero & pellendis mensibus destinantur. Sed notandum est, non absimilem radici facultatem in esse floribus, tot tantisque effectibus, vt experientia hodie consentit, fere vacuam.

5) Neque folia lilii tusa & imposita cancrum mirifice leniunt. Cæterum prostat & *oleum liliaceum*, seu *lirinum* ad clysteres emollientes paregoricos & illitu vterinæ regionis ante & post partum, aliosque memoratos vsus adhiberi solitum.

15. RAD. SYMPHYTI seu CONSOLIDÆ MAIORIS.

1) Mucilago cum copiosiore terra & acidulis quibusdam particulis, connexa viscidam huic radici consistentiam subministrat, indeque satis magnam incrassandi, coagulandi & adstringendi potestatem.

2) Non probamus autem eius vsum internum, incrassandi, aut alio scopo, quamquam encomia eius in fluxu aluino, dysenteria, hæmoptysi aliisque sanguinis profusionibus, vlceratione interna, phthisi, calculo, diabete, gonorrhœa non raro audiantur.

3) Profecto, valida constrictione & oppilatione varias turbas inferre potest, sæpiusque infestiora morbo consectaria minatur, nisi quis illam cautissime & parce aliis interiungere norit.

4) Vnde tutior est *externa* saltem huius radicis adplicatio, qua vtique laudabile præsidium suggerit in relaxatione partium, luxatione, fractura, contusione, punctura neruorum, sanguine congrumato, tum alibi tum post venæ sectionem existente. Sed hic quidem sub initio staseos mature admouenda est, antequam humores plane extra circuitum substiterint, alioquin factam stasin grauius stringet & pertinaciorem efficiet.

5) Confert etiam herniosis, & infantibus præcipue compluries optatum tulit auxilium, non item adultis, quibus diu indorso cubandi, aut quiescendi necessitas sæpe intolerabilis, interdum etiam noxia & periculosa est.

6) Cæterum & in vlceribus ac vulneribus conglutinandis laudatur; ancipiti vero retrocessionis euentu imponitur membris podagricis & ischiadicis, nec innocentius locis hæmorrhoidalibus ad dolorem, aut fluxum nimium reprimendum.

7) Opti-

7) Optime adplicatur in *cataplasmate*, deinde in *emplastro*. Proſtant alias & *aqua deſtillata* & *ſyrupus* & *conſerua* florum in prænotatis adfectibus vulgo interne commendata.

16. Flores verbasci.

1) Hi pariter ac herba in vſu ſunt, præcipue latifolia vulgaris lutea, quæ & *thapſus barbatus* dicitur, atque e tenui mucilagine temperatis ſulphureis & nonnihil oleoſis partibus intexta, ad effectum lenientem, paregoricum, emollientem & aliquantum reſoluentem inclinat.

2) *Interne* autem rarius hodie adhibentur, ex quo fit, vt allegata paſſim experimenta de vtilitate huius herbæ & partim radicis in pectoralibus morbis, catarrhis dyſenteria, ictero, tympanitide, menſium promotione, quartana, peſtilentia, hæmorrhagiis, admodum ambigua & obſcura ſint, a frequentiore proinde vſu lucem acceptura.

3) *Extus* (& ſecundum nonnullos *interne* etiam) magna his auctoritas eſt in doloribus hæmorrhoidum cœcarum & teneſmo, vbi aptiſſime effectu leni quidem, ſed tamen egregio neruino admouetur *liquor*, in quem flores verbaſci, in vitro conditi, æſtu ſolis, vel in vitro maſſa panaria obuoluto, clibani calore fatiſcunt. Hoc liquamen leuiſſime euaporatum per ſe in teneſmo, alias cum oleo ouorum illinitur.

4) Idem valet in procidentia ani non plane deſperata & ſordibus cutis ſerpiginoſis, & aliquantulum in contuſione tendinum ac neruorum; non æque in doloribus podagræ & dentium, aut in tympanitide; etſi huius morbi ſpecificum eſſe celebretur.

5) Dubie tandem hæc herba extus laudatur ad ſtaſes ſanguinis, vlcera, fiſtulas, ſtrumas, morſus ſerpentum &c. Cæterum ad vſum proſtant *aqua deſtillata*, *ſpiritus*, *oleum ex floribus*, quod præcipue ad clyſteres emollientes, itemque ad defluuium capillorum inhibendum & flauum his colorem concilandum adhibetur.

17. MILIVM.

1) Siccius habetur hordeo, cæterum & inuoluere, incrassare, temperare, satisque eupeptum & bonum nutrimentum adsuetis præbere deprehenditur, præsertim si cum lacte, vel iusculo carnis in pultem decoquatur.

2) Sigillatim hæc pulmenta quidem destinant aciculis, frustulis vitri &c. deglutitis inuoluendis, vt sine noxa intestina transeant.

3) Celebratur alias decoctum milii sub nomine *syrupi S. Ambrosii* ad sudorem in febribus intermittentibus, variolis, immo in arthritide & hydrope salubriter euocandum; quod tamen an hordei decocto palmam hic præripiat, euidentioribus experimentis adhuc euincendum est.

4) *Externe* sacculi ex milio, cum sale tosto, laudantur in catarrhis capitis, cephalalgia fœminarum, tinnitu aurium, surditate, torminibus ventris & pedum tumoribus.

18. ORYZA.

1) Qualitate & principiis parum abhorret a nostratibus auena, vel hordeo, nisi quod nonnulli effectum alui paullulo magis stipandæ ei adscribant.

2) Inseruire igitur potest diætetice ad acrimoniam rheumaticam, biliosam, phlogoses, ardorem vrinæ &c. corrigenda, & commendatur præcipue dysentericis, fluxu cœliaco, lienteria, nimia hæmorrhoidum profusione, mictu cruento debilitatis; porro aliis hæmorrhagicis, hæmoptyicis & phthisicis, quos pulmenta eius probo temperatoque alimento reficiunt.

3) *Externe* farina oryzæ cum lacte detergit sordes in superficie cutis hærentes, & subinde clysteribus antidysentericis incoquitur.

4) Indi ex oryza *potum vinosum* parant, vti Tartari e milio eumdem sibi conficere traduntur.

19. PANIS.

1) Cum panis biscoctus etiam ad incrassantia diætetica vul-

vulgo referatur, placet hac occesione de panis indole & vsu medico quædam subiicere.

2) Enimuero vt principiis abundat ad nutritionem necessariam sufficientibus; sic probe fermentatus, non tantum principalem cibum præbet diuino testimonio probatum, concoctu facilem, naturæ acceptum, minimeque omnium fastidium parientem, sed & ad roborationem & analepsin quamdam ægris offertur.

3) Quo scopo laudatur panis similagineus tostus, & vino generoso imbutus, ad vires vbique propemodum recreandas, & abortum præcauendum. Ac testantur auctores, vltimum hoc periculum in feminis iam sæpius abortum perpessis, solo hoc euporisto, quotidie mane sumto, irritis aliis interdum fuisse auersum. Sic & *Boerhauen* decoctum ex pane triticeo cum furfuribus fermentato bis cocto & aqua, additis vino Rhenano, paullulo succi citri, aquæ cinnamomi & sacchari, vt analepticum in febribus, & alii ientaculum ex pane butyro illito in stomachi malis, vertigine, cephalalgia, debilitate virium, febrium epidemicarum pestilentium grassante contagio commendant.

4) Neque *externe* inefficax est, nam & lipothymicos odore suo refocillare & e philosophis *Democritus*, instantem vitæ finem sentiens, in gratiam sororis suæ odore panis recenter cocti mortem ad triduum remoratus celebratur. Certe *Beccherus spiritum*, e clibano, dum coquitur panis, auolantem perlatis aquis omnibus analeptica virtute anteponit.

5) Porro inter domestica panis cum carui semine coctus & e furno recenter extractus dissectusque, ac auri calide adplicatus, habetur præstantissimus ad surditatem. Eiusdemque crusta additis vino & aromatibus, in vomitu, torminoso alui fluxu, abortu præcauendo non minimam laudem meretur; neque ignotum est, quod tali vsui destinatur, *emplastrum de crusta panis* itemque *panis mellitus*, Pfefferkuchen;

 quam-

quamquam satis adpareat hic soli pani tantum effectum non esse tribuendum.

6) Cæterum panis primarius seu candidus e flore farinæ confectus leuissimus, alendoque aptissimus; alter plebeius, seu secundarius (quem athletarum cibum olim *coliphium* vocabant) ob admixtam partem furfurum simul aluum magis abstergere & aperire censetur; tertius furfureus ater eodem simul effectu minus alit, sed tamen adsuetis insigne robur addit, vt in Westphalis videmus.

7) Illud vbique tenendum est, panem optime fermentari & percoqui debere; alioquin facile ventriculum grauat, tenerisque pueris obstructionem glandularum meseræi, & otiosis fœminis mensium vitia infert, præsertim si largius & calide adsumatur.

8) Sunt qui *panes medicatos* efficere docent, additis depsendæ massæ, vel laxantibus, vel carminatiuis discutientibus &c. pro scopo, quem sibi quisque proposuit, etsi plerique hos auersentur.

9) Ampliorem gloriam habet *aqua* panis cum vino destillata in virium languore, atonia stomachi, flatulentia, vomitu, diarrhæa immo & in dysenteria, oculorum morbis & in epilepsia, si nonnullis credimus. Alii quoque *essentiam* panis cum vino maluatico paratam, alii & *oleum destillatum*, *spiritum* &c. laudant.

10) *Farina secalina* probe siccata cum sale tosto & floribus sambuci erysipelati conducere, cæterum emollire & maturare tumores notatur. *Flos secalis*, qui amaricat, in febribus tertianis nothis, vermibus & colica a quibusdam adhibitus legitur.

20. TRITICVM.

1) Est pariter nobilissimum semen, quod optimum nutrimentum præbere censetur, etsi panis inde factus ocyus secali exarescere & gratum saporem citius amittere quidam animaduertant.

2) In-

2) Inferuit autem farina medicis ad eumdum vſum, quem præcedens adfert, ſed an in carbunculis peſtilentibus & doloribus podagricis tam mirifice valeat, quam prædicatur, item an pultes inde coctæ arthriticis & nephriticis adeo noceant, dubitamus. *Furfures* ſimiliter abſtergunt varias ſordes inprimis capitis, & in balneo ſæpe vſurpantur.

3) Cæterum e tritico per aliquot dies madefacto & emollito exprimitur medulla, quam ſiccatam vocamus *amylum*, ex quo cocta pulmenta leniunt & incraſſant, ideoque a multis commendantur in rheumate acri, raucedine, tuſſi ſicca, hæmoptyſi, diarrhæa dyſenteria, immo in quauis ulceratione interna, gonorrhæa, malacia.

4) *Externe* amylum ad intertrigines infantum, fiſſuras cutis, clyſteres lenientes in acrimonia & vlceribus inteſtinorum ſubinde adhibetur.

5) *Oleum* e tritico, inter duas candentes laminas extortum, in tumore malæ, rimis manuum a frigore excitatis, eryſipelate, maculis faciei, impetigine, vlceribus malignis, cancro ſatis amplas laudes habet, quarum fides eſto penes experientiam.

10. AVELLANA NVX.

1) Ex oleoſis mucilaginoſis & paucis acriuſculis partibus nuclei inuoluunt quidem, nutriunt & incraſſant aliquantum, ſed & in faucibus & pectore irritationem efficiunt (in primis vetuſti) & ad medicum vſum rariſſime expetuntur. Recentes præcipue immaturiores diarrhϾ, ac dyſenteriæ anſam præbere poſſe, obſeruantur.

2) *Oleum* vero ex his *expreſſum* a quibusdam magni æſtimatur in renum vitiis & calculo pellendo; ſed in his amygdalino haud præcellit, neque vi anodyna dolores arthriticos tollere poteſt. Neque maior fiducia collocanda eſt in *putaminibus* cum cuticula puluerifa-

ſatis, quæ in pleuritide, diarrhœa & fluore albo proficere nonnulli referunt.

3) De *ligno* huius nucis, ſeu *corylino* multæ fabulæ narrantur. Nec procul abſunt a ridenda ſuperſtitione, qui *viſcum* eius aduerſus paralyſin, epilepſiam & veneficia collo adpendunt.

4) *Spiritus* huius ligni *acidus*, quem volatilem & ſpiritus vini inſtar ardere perhibet *Ettmüllerus*, vires cephalicas, antiparalyticas, antepilepticas, anthelminticas & anodynas habere narratur. Quas magnas dotes *oleo* ligni deſtillato & rectificato, vtpote quod pro decantato illo *Heraclino Rulandi* reputatur, adhuc magis adſignant, ſed vtique maiore ſpe, quam fidelis experientiæ ſuffragio. Pariter *ſulphuris vegetabilis*, in iulis coryli, non ſecus, ac in muſco clauato, reperiundi incerta eſt commendatio ad epilepſiam, atrophiam, febres &c.

22. Berberes.

1) Hi fructus oxyacanthæ ſatis valenter acidi ſunt & qualitate, ac effectu non abhorrent a ſucco citri, niſi quod hic paullo gratior & naturæ acceptior habeatur.

2) Itaque plura de iis non perſequemur, contenti monuiſſe, *ſyrupum* de berberibus frequenter in febribus acutis, iulapiis immiſceri; cæterum *acinos*, ſeu ſemen fructus ex adſtrictoria vi diarrhœis vulgo etiam opponi.

3) *Cortex* ligni *intermedius* flaueſcens in vino, vel aqua decoctus ad ſtomacacen, dentiumque dolorem, ac vacillationem laudatur.

23. Cerasa.

1) Ex innumeris pene generibus ad medicum vſum deliguntur *nigricantia acida* & *dulcia*.

2) Pri-

2) Prima præcipue ad hanc classem pertinent, vtpote ad incrassandum, ac temperandum, non inepta; quocirca illos, qui siccitate oris, siti & æstu immodico, vitiis biliosis, indeque orto languore ventriculi, aut virium fatigantur, ac de reliquo acida bene ferunt, salubriter reficiunt. Quo scopo vsurpantur hæc cerasa, vel *condita*, vel *siccata* & *decocta*, vel in *syrupum* redacta.

3) E *dulcibus nigris* parantur *aqua* & *spiritus* cerasorum, ob gratiam & egregiam virtutem analepticam, ac neruinam, ab omnibus merito laudata, & pluris adhuc pendenda, si in apoplexia, conuulsionibus, vertigine, maximeque in paralysi & loquela amissa celebratas vires constanter ostenderent.

24. CYDONIA MALA.

1) Habentur pyra & mala. Vtraque incrassant moderateque adstringunt & iisdem morbis, quibus cerasa acida conueniunt, cum fructu subinde destinantur. Maiorem tamen laudem habent in ventriculi debilitate & fluxu aluino, atque analepsi præstanda.

2) Dubie vero prædicantur in venenis & pestilentia, & qui grauidis ea ad singularem vsum maximeque ad embryonis ingenium & pulcritudinem augendam conferre aiunt, proiicere ampullas videntur.

3) In officinis prostant, *rob*, *miua*, seu *panis cydoniatus*, *syrupus*, *vinum cydoniorum*.

4) *Semen* ex mucilagine sua terrestri & cum paullulo acidi permista eamdem petit qualitatem, ac præterea ad leniendum inuoluendumque vtile est. Quapropter haud vane *mucilago* eius, aqua quadam destillata extracta, præbetur in ardore linguæ, inflammatione faucium, gingiuis laxis, fluxu aluino, ardore vrinæ, acri inflammatione oculorum, ambustione, fissuris cutis & papillarum, a quibusdam etiam in dysenteria & sudore nimio laudatur. Ce-

terum dolentibus hæmorrhoidibus ea cautione adplicanda eſt, ne adſtrictione, quam ſimul aliquatenus infert, damni quidpiam adportemus.

25. DACTYLI.

1) Palma, quæ hos fructus profert, arbor per totum orbem celebratiſſima fronde perenni, & in tertium vsque ſæculum viuax, in regionibus Aſiæ maxime aliisque palmiferis tot vtilia fundit, vt ad victum tectumque & alias commoditates ibi ſufficiat, meritoque omnes diuinam benignitatem venerari compellat. De quo pluribus inter recentiores *vid. D. Kæmpfer. amœnit exotic.*

2) Ad vſum medicum autem inſeruiunt *palmulæ*, ſeu *dactyli*, qui e partibus mucilaginoſis, ſulphureis & ſalinis acidis conflati indeque ſub dulcedine adſtrictionem quamdam fouentes & ad inuoluendum coagulandumque apti cenſentur.

3) Proinde eos ad cohibendum alui fluxum & hæmorrhagiam commendatos legimus, quamquam liberalius dati ventriculum ſimul grauare, aut flatibus diſtendere ſoleant. Moderato autem vſu conueniunt præcipue hæmoptyicis, & in tuſſi acri, tenui, catarrho faucium, ſtranguria & venereo alioque vrinæ ardore leniendo.

4) Incerte laudantur ad fluorem album, arthritidem & roborationem fœtus, ne præmature elabatur; quin Perſæ vſum eorum immodicum oculis nocere aſſerunt, quamquam alii vitia horum ſenſuum ibidem frequentia aliis potius cauſſis, quam dactylorum victui, adſcribere malint.

5) *Extus* Indi *pulpam* eorum inponunt extrahendis e pede feſtucis, aut aculeis; *Ioël* autem *oleo* dactylorum partes excoriatas & procidentem anum oblinere iubet.

6) Os-

6) *Ossiculum sulcatum*, quod palmulæ in est, *Forestus* ad partum, alii ad calculum pellendum (sed dubie) prodesse referunt.

7) Cæterum veteres hodieque Natoliæ incolæ, sed clanculum ob Muhammedis interdictum, vinum e dactylis aqua perfusis fermentant; itemque spiritum ex iis parant ad cruditates & tormina laudatum.

26. GRANATA MALA.

1) Sic dicuntur a granis, quibus referta sunt, alioquin etiam punica adpellantur & in *acida vinosa*, ac *dulcia* dispescuntur. Primorum succus citreo, reliquorum indoles aurantiis magis accedere videtur, quorum vsum cum supra latius indicauimus, quidquid ibidem diximus, non opus erit hic repetere.

2) Etenim nullam hæc in æstu sanguinis, dysenteria, feminis profluuio, febribus malignis &c. prærogatiuam mereri confirmat experientia.

3) *Grana*, seu *acini* fluxum aluinum & vterinum sistere, cæterum & calculum pellere & dentes firmare dicuntur. De *cortice* vero granati & balaustiis alibi loquemur.

4) In officinis prostant *syrupus granatorum*, acidorum & dulcium itemque *vinum granatorum*.

27. IVGLANS NVX.

1) Arbor horum fructuum ferax præstantissima habetur, cuius nulla fere pars est, quin ad subsidia medica traducatur; quæ tamen an tantum commodi inde ferant, quantum pollicentur auctores, non pauci hodie ambigunt.

2) Certe *nuclei* nucis, etsi inuoluant, temperent, nu-

triant; magis ob saporem expetuntur, quam vtile & necessarium pharmacum præbent, quid? quod vetustiores inprimis ob acrimoniam, quam fouent, pectori & capiti sæpe nocere deprehenduntur. Alexipharmacam autem eorum efficaciam, quam veteres mirum in modum deprædicarunt, iam *Casp. Hofmannus* redarguit. Nec minus sperantem fallit adscripta vis emmenagoga.

3) *Septum*, quod crucis forma nucleum distinguit, laudatur passim in colica, epilepsia, pleuritide, fluore albo, tumore vuulæ; sed nondum satis expertum est, & a multis pro nomine suo nauci fit.

4) *Viridis cortex*, qui acido adstringente quasi vitriolico scatet, emeticus & succo suo capillos denigrare censetur; *aqua* autem eius destillata in venenis, pestilentia, lumbricis, sanguine congrumato, hydrope, calculo, epilepsia vertigine & externe in vlceribus, pustulis oris, synouia, aurium susurro, pilorum auferendorum casu, magnam vtilitatis famam consecuta est, quæ quidem pluribus experimentis inclarescet. *Succus inspissatus* cum melle, seu *rob nucum* ex hoc cortice pari vsu frequentatur in inflammatione colli, tonsillarum, vlceribus oris, catarrhis, quin & in asthmate alicubi laudatum prostat.

5) Pertinent huc *nuces* recentes immaturæ *conditæ*, quas ad analepsin & roborationem præstandam itemque ad venena commendatas legimus. Sed quidquid efficiunt additis magis aromatibus, quam nucibus tribuendum est.

6) Incertius *iuli*, vim emeticam non raro edentes, laudantur in dysenteria, malo hysterico, mensibus

bus nimiis, colica. Idem iudicandum videtur de *ſucco radicis* menſe februario poſt inciſionem effluente, quem dolores dentium, nephriticos, podagricos, cephalalgicos mirifice placare quidam perhibent.

7) Cæterum & *cortex intermedius arboris* vomitum ciere, *cortex radicis* veſicam euocare pulſui febrientium impoſitus; & *oleum* ex aridis nucibus *expreſſum* in fiſſuris manuum, ambuſtione, ſcabie, ſuggillatione, colica, vermibus, ſuſurro aurium &c. conferre dicitur.

28. Mora.

1) Habemus *alba* & *nigra*. Hæc magis nota & vſitata atque ob leues acidas & ſubtiliter terreas partes temperandi, ac paullulum adſtringendi facultate inſtructa ſunt. Quo præcociora autem exſiſtunt, eo magis adſtringunt, præcipue exſiccata. Matura dulciora ſunt & facile, ſi largius comedantur, ob fermenteſcentem vim primis regionibus moleſta; ſed præ aliis neutiquam, vt nonnulli credunt, podagricis & arthriticis vtilia.

2) Maxime autem in vſu eſt *rob diamoron* in faucium & oris malis, idque ſæpe cum *rob dianucum* præſcribitur in gargariſmatibus, ſed tamen notare expediet; hoc vltimum in mucoſo ſtatu, rob diamoron autem in calidiore inflammatorio v. g. angina ſanguinea eſſe conuenientius.

3) *Cortex radicis* mori aduerſus diarrhœam, fluorem album, menſes nimios, præcipue vero ad lumbricum latum interficiendum valere prædicatur. *Folia etiam* (bombycum alias pabulum) in morſu

venenato, dentium dolore, calculo frangendo laudem habent, ſed huc vsque ambiguam.

29. Poma *ſeu* mala.

1) Varia horum genera ſunt, inſipida magis ſucculenta, acida, dulcia, vinoſa, e quibus ad medicum vſum hæc vltima ſeliguntur, in primis *Borsdorſiana* & alia horum naturæ acido vinoſæ, leui ſimul mucilagine interfuſæ, propiora. Huiusmodi enim poma abſtergere, lenire, inuoluere & temperare deprehenduntur.

2) His ergo cum ſolatio, inter cibos frui poſſunt, qui bilis acrimonia, phlogoſi & congeſtionibus ſanguinis, obſtructione alui, motibus hypochondriacis, glandularum meſaraicarum vitiis, ictero, immo & hectica, ac phthiſi conflictantur. *Ettmullerus* quoque ſuccum eorum & ſyrupum in melancholia, lipothymia & palpitatione cordis præcipueque in phlogoſi & aluina infantum obſtructione commendabilem exiſtimat.

3) *Poma putrida* in cataplaſmate, vel *aqua* eorum *deſtillata* in inflammationibus, ophthalmia, gangræna, excreſcentiis & ſordibus cutaneis, pernionibus, ambuſtione, vlceribus non minimum momenti habere cenſentur. Hyperbolice vero illorum vires ad fiſtulas, cancrum, lupum, carbunculos peſtilentes nimis vulgo ampliari nemo fere expertus negabit.

4) Cæterum proſtant ex pomis *ſyrupus ſimplex* & *compoſitus*, *aqua deſtillata*, *vnguentum pomatum*. Neque incogniti ſunt præſertim in Gallia atque Anglia *liquores vinoſi* fermentatione e pomis producti, quos *Cidre* vocant. Certe nuper eiusmodi vinum e ſo-

e ſolis Borsdorfianis a perito quodam œconomo paratum fuiſſe generoſitate & gratia ſingulari Nicrino æmulum recordamur.

5) *Malis ſylueſtribus* paruis magna auſteritas ineſt & vis conſtringendi, vſus autem rarior, niſi quod a nonnullis ad varos & ionthos, diarrhœam, dyſenteriam, ſpaſmos, bubones peſtilentes (ſed perquam dubie) conferre adlegentur.

6) *Mala*, ſeu *poma* ſic dicta *Adami* aurantia magnitudine multum ſuperant, qualitate acida limoniis propiora, ſed minus vſitata.

7) *Melanzana*, ſeu *mala inſana* iam ex nomine ſuo ſuſpecta & noxia habentur, quamquam alii ab Italis ea non refugi, ſed fungorum more cocta ſine nocumento manducari referant.

30. Pyra.

1) Pomis proxime accedunt, ſed tamen pleraque acerbiora magisque adſtringentia exſiſtunt. Inprimis exſiccata ſine humido comeſta aluum vehementer conſtipare reperiuntur. Mitiſſima vero ſunt & ob ſuauitatem primas ferunt *Muſcatellina*, quæ propterea condita ægrotantibus ad analepſin quamdam offerri ſubinde videas.

2) Cæterum pyra *cocta* crudis præferuntur & *ſuccus* eorum cum ſaccharo probe inſpiſſatus vtilis ad plebem reficiendam, decoctum e pyris ſiccatis alibi ad febrilem æſtum mitigandum conueniens iudicatur.

3) Galli quoque e pyrorum iuxta ac pomorum ſucco acetum forte itemque ſpiritum cum vinoſo certantem, & Heluetii in Turgouia muſtum durabile, & liquorem nobilem, vinum maluaticum ſimulantem, inde parare dicuntur.

4) De-

4) Denique pyra *putrida* nodis mammarum calide imposita, nec non sphacelo adhibita legimus. *Pyrastra* etiam, seu syluestria pyra cum austeris illis syluestribus malis conueniunt.

31. Ribes seu grossvlaria non spinosa.

1) Ribesia sunt, vel *alba*, vel *rubra*, vel *nigra*. Priora duo satis concordant, & rubra præcipue, vt vsitatiora, succo acido acinis adstringentibus paucisque sulphureis particulis referta, incrassantibus haud iniuria adnumerantur.

2) Ad specialem autem vsum inseruiunt, vt alia huius generis e. g. berberes, cerasa acida, de quibus paullo ante diximus, cæterum in febribus, hæmorrhagiis, feminis profluuio nullam merentur prærogatiuam.

3) Componunrur ex his venalia *rob*, *baccæ conditæ*, *syrupus*; iulapiis, electuariis &c. æstum sitimque leuaturis admisceri solita.

4) *Nigra* ribesia, eorumque *folia*, valde olentia, ad calculum, ischuriam, stranguriam; superstitiosius autem ad arthritidem, conuulsiones, paralysin curandam in vsum transferuntur.

5) Hyemali tempore frutex purpureas *gemmas*, sclaream, aut sambucum redolentes, protrudere narratur, quibus œnopolas vti aiunt, ad vina sapore moschato suauissimo imbuenda.

32. Gvmmi elemi.

1) Est magis resina inflammabilis, quam gummi, ac hodie ex Americana quadam arbore stillare dicitur, cum tamen veteres suum Elemi lacrimam oleæ Aethiopicæ esse tradiderint, quæ an cum hodierno nostro Elemi consonet, viderint, quorum interest.

2) De-

2) Devehitur ad nos in massis cylindraceis, & albicans, clarum, aut paullo flavescens, pingue & fragrans, odoris pene foeniculi, aliis praeoptatur. Quamquam autem nonnulli efficaciam illi sarcoticam adiudicent; tamen nescio quomodo ad incrassantia relatum sit, cum vires eius roborantes & resolventes magis perspicue eluceant.

3) Interne nullum, quantum huc usque innotuit, vsum, *extus* vero praeclaram opem fert partibus teneris & exquisitiore sensu gaudentibus, praecipueque capitis & cranii laesionibus, vulneribus punctim inflictis, vulneribus & tumoribus articulorum, tendinum, nervosarum partium &c. destinatur.

4) Aliis laudantibus, prodest etiam in contusionibus, sanguine congrumato, vlceribus, dentium dolore, ac destillatum per retortam *oleum* eius in paralysi, contractura & tremoribus.

32. GLVTEN

1) Quod scriniarii habent, non est in vsu medico, sed ab opificibus tantum ad haemorrhagiam leuiorum vulnerum compescendam adhibetur.

2) Aptior ad vsum est ICHTHYOCOLLA seu glutinosa illa & mucida, tenax materia, quam ex cute, interaneis, pinnis & cauda piscis cuiusdam, *Huso* dicti, aqua excoqui, in spiras denique cogi & e Moscovia adportari auctores memorant.

3) Haec maxime incrassat, inuoluit & conglutinat, quapropter in tenuibus catarrhis, haemoptysi, acrioribus vitiis bilis, indeque orta diarrhoea & torminibus, statu sanguinis nimium volatili & in ebullitiones prono, gingiuarum cruentatione vtilis praedicatur. Nec minus in fractis ossibus commodam praebet materiam, quam ad necessariam calli genesin natura impendere possit. Apposite vero hoc gluten gelatinis aliis immixtum porrigimus.

4) *Externe* in vulneribus & vlceribus eo moderatius adhibendum est, quo magis subinde ob viscidam na-

turam, nondum perfecta debita repurgatione, infidam consolidationem accelerare potest.

33. MEDVLLA ANIMALIVM

1) Quod si accuratius loqui velimus, hæc eius indolis est, vt potius emolliat, demulceat, nutriat & aliquantum expectoret, quam vt vere incrassantium familiæ inseri mereatur.

2) Ex prædictis igitur qualitatibus intelligi potest, medullam aluum siccam lubriciorem reddere & acrioribus malis pectus eiusque viciniam, ac vrinarias vias obsidentibus cuidam esse lenimento, etsi hectici & phthisici frustra hinc efficax solamen exspectent, cum potius largius adsumta subtili sua pinguedine humores nimium commouere possit & temperata nutriendi virtute gelatinis multum concedat.

3) *Externe* medulla cum aliis mista ad mitigandos dolores & tumores molliendos, ac maturandos vti possumus.

34. OVA GALLINACEA

1) De horum testis supra diximus. *Interiora* vero vti alimentum suaue, simplex & cito reficiens suppeditant; ita de reliquo ad incrassandum, leniendum, temperandum variosque vsus externos accommodatam materiam continere reperiuntur.

2) Benigna igitur eorum efficacia subleuantur illi, qui nimiis excretionibus aliisque de caussis exhausti languent, aut qui tenui catarrho, tussi acriore, tabe, phthisi, nephritide calculosa, bilioso acri & sanguinolento alvi profluuio laborant.

3) *Ouum crudum* etiam mane *sorbillatum*, ad claritatem vocis, *durum* & pauco aceto subactum ad diarrhœam sedandam, *sorbile* ad molliendam aluum subinde vsurpatur.

4) *Vitellus oui* magis nutrit & *albumine* pinguior est, atque e gallina mactata exsectus in fluxu mensium rebelli a *Lentilio* commendatur. Neque *pellicula exterior*, inter testam & albumen sita contemnendum plane subsidium est ad contusiones infantum & acrio-

res

res oculorum congestiones; licet albuminis in spumam probe agitati virtutem adhuc certiorem esse plures adfirment. Frustra autem quis speraverit, a *cicatricula*, prima pulli rudimenta in ouo constituente, sublatum iri sterilitatem, aut pariendi difficultatem.

5) *Externe* ouorum interiora pariter demulcentem & paregoricum effectum edunt. *Vitellus* etiam abstergit & suppurationem nonnihil promouet, frequenter ideo digestiuis unguentis admisceri solitus, vbi fermentescens & in acetosam corruptelam proclivis mellis indoles ab eo non multo minus quam a terebinthina temperatur. Eodem scopo leniendi &c. balsamis vulnerariis adiungitur, & sæpe clysteribus inditur. *Albumen* quod & refrigerare & quasi glutinare quibusdam censetur, vti dictum, in inflammatione præcipue oculorum vtile est. Vtraque cum oleo lini permista in ambustione & pernionibus probantur.

6) Inter ouorum præparata eminet *oleum* post aliquam coctionem vitellorum expressum, quod & dysentericis intus dari & fructuose fissuris papillarum aliarumque teneriorum partium, serpiginosis sordibus, achoribus, vsu demulcente, atque vlcerosam secessionem leniter promouente, adeoque ad consolidandum & cicatricem denique læsionibus obducendam adplicari potest. *Ettmullerus* hoc oleum per colaturam, lotionem, adiecto prius pauxillo ceræ liquefactæ, & digestione in sole purificare docet, idque ad foueas e variolis relictas, vsum cosmeticum, ambusta, inprimisque herniam egregie valere prædicat.

7) Inusitatum est *oleum ex albumine* per retortam destillatum, quod solis instar fulgere & dolores hæmorrhoidalis &c. sedare, eodem auctore discimus; Neque tanti est limpidus, albumini suppar liquor, qui ex ouis ad duritiem coctis & perforatis in frigore exstillat, ad fucum cum aliis adhiberi consuetus; neque

aqua destillata, nedum *sal volatile*, & *oleum fœtidum* singulares vires obtinent.

35. ANGVILLÆ

1) Harum vsus ad incrassandum minus innotuit, ne dicam ineptus est, certe multis aduersus, & cum tot meliora prostent, superuacuus.

2) De *iecinoris* vero & *pellis* anguillæ viribus iam alibi mentionem fecimus. Illud heic adiicimus, tentari posse pinguedinis huius piscis vsum, quem nonnulli in auditu difficili, capillorum genesi iuuanda, & cum *oleo momordicæ* in doloribus hæmorrhoidum commendant.

36. COCHLEÆ

1) Conquiruntur ad vsum præcipue cochleæ testaceæ maiores iuxta vites reperiundæ, nec non *rubræ*, quas *limaces* dicimus, rothe Wege-Schnecken.

2) Harum *caro* & *iuscula* inde cocta (inprimis si ante per aliquod tempus saccharo & farina pastæ sint cochleæ), a quibusdam censentur optime solari tabidos, hecticos & phthisicos; sed quia concoctu difficiles sunt, multisque fastidium, nec de cetero insigne leuamen pariunt, merito his anteponuntur gelatinæ.

3) *Domunculæ* congeneres putantur *cancrorum* fluuiatilium testis, atque, vt diureticæ, in hydrope & nephritide vtiles.

4) *Externe* liquori, e contusis cochleis adiecto sale emergenti, tribuitur vis refrigerandi & abstergendi, vnde cutem paullulum nitidam reddit, & podagricos aliosue dolores ardentes sopire quin & tumores hydropicos resoluere prædicatur. At cauendum est, ne forte subitanea repulsione noceamus.

37. OSTREÆ.

1) Præ cochleis habentur in deliciis; ac temperate alendi restaurandique viribus, vt multorum sententia est, refertæ, ad medicum vsum quoque interdum deuocantur. Inprimis autem quidam eas consecrant hectico & phthisico ardori, ac maciei reficiendæ; id quod salu-

salubriter factum esse *Lindanus* & *Tulpius* exemplis illustrant quidem, sed imitatores tantæ vtilitatis testes paucos omnino habuisse videntur. Neque hodie magna illarum efficacia in hisce malis reperitur, præsertim si vera vlceratio præsto sit & stomachus ad ostreas (alioquin non ita eupeptas) bene subigendas infirmior.

2) De testarum vsu supra diximus.

TABVLA XIV.

DE

RESOLVTIONE.

I. DEFINITIO.

Resolutio est species therapiæ alterantis, qua humores spissi, tenaces & lentescentes, ad motum liberiorem ineptiores, & varias oppletiones mucidas, stagnationes, infarctus & scirrhos inducentes, per conuenientia remedia attenuantur, dissoluuntur, & mobiliores, atque fluidiores redduntur, vt & motui progressiuo facilius obediant, &, si necesse fuerit, euacuari possint.

II. DIFFERENTIA.

1. Actus hic resolutorius omnino discernendus est ab *apertione*, hæc enim partium *solidarum* adstrictioni & occlusioni, resolutio vero *fluidarum* spissescentiæ & incrassationi opponi solet. Ii vero, quorum animos theoria de *obstructionibus* nimium occupauit, sub aperientibus remediis resoluentia & alia eius generis comprehendunt, & ita hos diuersos actus pro vno habent. Quamquam autem negari non possit, resolutionem apertioni inseruire, & ipsam apertionem per modum

resolutionis tum contingere, cum humores spissi vias occludant; tamen hi actus inter se diuersi sunt.

2. Comprehenduntur autem sub hac therapiae specie remedia sic dicta *incidentia*, *colliquantia*, *resoluentia*, *discutientia*; immo quodammodo *praeparantia*, *digestiua*, *abstergentia*, *absorbentia*, *lenientia*, quae omnia in certum finem pro vitiata humorum conditione ordinantur & sibi inuicem inseruiunt. Nam

1) *incidentia* potentioris sunt efficaciae, & offeruntur humoribus mucido-viscosis, primis viis & pulmonibus tenaciter adhaerentibus, qui simplici resolutione, aut dilutione attenuari non possunt.

2) *Colliquantia* eiusdem cum incidentibus sunt efficaciae; quando enim haec salina remedia cum aliquali humiditate soluuntur, tum ope huius vehiculi aquosi humores mucidos efficacius penetrant, attenuant, eliquant.

3) *Resoluentia* mitioris sunt indolis, & sanguini coagulato, ac lymphae cohaerenti proprie destinata; *diluentia* autem adpellantur, quae spissiores humores simplici *humectatione* reddunt tenues.

4) *Discutientia* magis opponuntur stagnationibus, stasibus, obstructionibus & inflammationibus internis, deinde etiam ad *topicum* vsum sese extendunt.

5) *Praeparantium* hic quoque mentionem facimus, sunt autem illa potius remedia generaliora, quae non tantum ad humores spissos volubiliores reddendos; sed etiam fluidiores coagulandos & praeparandos apta sunt.

6) *Digestiua* audiunt, quae mucum & saburram primarum viarum, febres intermittentes, anorexiam & diarrhoeas generantem, digerunt, praeparant & resoluunt.

7) *Abstergentia* interna spissiores & simul impuras materias a partibus sanis & integris, aut etiam ex vlceratis, e. g. pulmonibus, renibus, remouent & vias simul exstimulant, vnde clysteribus quoque adduntur. Exter-

na

na adhibentur in vlceribus, ab inquinamentis fœtidis mundificandis.

8) *Absorbentia*, præcipue testacea, ad spissitudinem sanguinis ab acido profunt, dum tenacitatem materiæ in pulposam, ac volubilem consistentiam redigunt, non tamen vllo modo absorbendo, quam potius accrescendo.

9) *Lenientia* pro scopo emolliente & elubricante ordinantur, quæ pinguibus & oleosis suis substantiis effectum resolutioni æmulum post se relinquunt.

3. Dein huic actui therapeutico multum est commercii cum diaphoreticis, diureticis, antiscorbuticis, antiuenereis.

4. Dispescitur vero resolutio

1) in *generaliorem*, quæ toti humorum massæ, spissitudine nimia laboranti, prospicit.

2) in *specialiorem*, quæ iterum duplex est, dum nempe

a) vel partem quamdam sanguinis, e. g. lympham, vel rubicundam substantiam plus iusto spissiorem, corrigit.

b) Vel sanguinem in certo quodam corporis loco stagnantem atque coagulatum pristinæ fluidiori consistentiæ restituit.

III. *INDICANTIA.*

1. Resolutionem in genere indicat omnis humorum spissitudo, tenacitas & viscíditas ad motum progressiuum & intestinum inepta.

2. In specie vero indicantur resoluentia

1) In crassitie sanguinis hypochondriaca, melancholica,

2) In stasibus sanguinis inflammatoriis internis & externis.

3) In mala mixtione sanguinis corruptiua scorbutica, item in venereis inquinamentis requiruntur quidem etiam resoluentia, sed de hac resolutionis indole sequente tabula, quæ de *cacochymiæ correctione* agit, dicemus.

4) In obstructionibus & scirrhis glandularum viscerumque lymphalibus, cachecticis, hydropicis.

3. Par-

3. Particulariter resoluentia indicantur,

1) in vitio primarum viarum.

2) In congestionibus catarrhalibus mucosis ad caput, pectus, stases lymphales grauedinosas, asthmaticas generantibus.

3) In stasibus mucosis in & circa partes vrinarias, ad calculi genesin procliuibus.

IV. *INDICATA seu REMEDIA.*

1. *Resoluentia.*

1) *Sanguinis grumositatem* resoluunt.

a) *Vegetabilia.*

α) *Interna.*

Radix Angelicæ
Apii
Ari
Aristolochiæ rotundæ
Bardanæ
Bryoniæ
Carlinæ
Caryophyllatæ
Cichorei
Dictamni albi
Doronici
Galangæ
Gentianæ vtriusque
Helenii
Imperatoriæ
Leuistici
Mei
Petasitidis
Pimpinellæ albæ
Rhabarbari
Rubiæ tinctorum
Taraxaci
Valerianæ
Vincetoxici
Zedoariæ.

Herba Abrotani
Absinthii Pontici
Beccabungæ
Bellidis hortensis
Betonicæ
Calaminthæ
Cardui benedicti
Centaurii minoris
Ceterach.
Chærefolii
Cochleariæ
Fumariæ
Geranii maioris
Hepaticæ nobilis
Hyssopi
Maioranæ
Marrubii albi
Matricariæ
Melissæ

Morsus

Morſus Diaboli
Naſturtii
Origani
Pulegii
Roriſmarini
Saluiæ
Satureiæ
Scabioſæ
Scordii
Serpilli
Teucrii veri
Flores Anthos
Arnicæ
Bellidis
Calendulæ
Centaurii minoris
Chamomillæ
Cheiri
Croci
Cyani
Galegæ
Matricariæ
Meliloti
Origani
Saluiæ
Sambuci
Stœchados Arabicæ
Vlmariæ.
Semina calida maiora & minora
Cardui benedicti
Mariæ
Carthami
Dauci
Sinapios
Cortices Aurantiorum
Citri

Cinnamomi
Fructus Piper, &c.
Gummata. Ammoniaci
Galbani
Myrrhæ
Sagapeni
β) *Externa.*
Radix Bryoniæ
Iridis Florentinæ
Sigilli Salomonis
Herba Chærefolii
Hedera arboreſcens
Flores Calcatrippæ ad oculos
Lignum Fraxini circa ſolſtitia
Gummi Camphoræ
b) *Mineralia.*
Lapis Bezoardicus
Oleum Succini
Spiritus fuliginis
Nitri & Salis dulcis tartari.
2) *Lympham & ſerum corrigunt,*
a) *Vegetabilia.*
α) *Interna.*
Radices ſupra iam notatæ
Acori
Aſari
Aſparagi
Bruſci
Calami aromatici
Coſti dulcis
Cyperi rotundi
Galangæ
Iridis
Petroſelini
Sarſaparillæ
Squillæ

Zingiberis
Herbæ Capilli veneris
Calaminthæ
Cuſcutæ
Mari veri
Menthæ
Ruthæ
Scolopendriæ
Tanaceti
Thymi
Supra iam allegatæ
Folia Lauri
Flores Anthos
Lauendulæ
Matricariæ
Tanaceti
Thymi
Baccæ Lauri
Iuniperi
Semina Aniſi
Apii
Cumini
Dauci
Fœniculi
Nigellæ
Petroſelini
Lignum Guaiaci
Saſſafraſs.
Cort. Cinnamomum
Fructus Iuiubæ
Manna
Myrobalani
Piper
Tamarindi
Gummata Ammoniacum
Animæ
Bdellium
Carannæ
Elemi
Galbani
Iuniperi
Opoponacis
Sagapenum
Sarcocolla
Tacamahacæ
Succinum
Maſtix
Balſamus Copaiuæ
Peruuianus
Oleum Baccarum Iuniperi
Terebinthinæ
Salia Alcalia, e. g.
Abſinthii
Cardui benedicti
Centaurii min.
Geniſtæ
Ononidis

b) *Animalia.*
Cantharides
Bufones
Lacertarum oleum
Mumia
Sanguis hirci
leporinus, præcipue menſe Martio collectus
Serpentes & Viperæ
Spiritus C. C. ſuccinatus

c) *Mineralia.*
Antimonium diaphoreticum
eius Clyſſus
Tinctura
Arcanum duplicatum
Bezoardicum minerale.

Mercu-

Mercurius dulcis
Nitrum vitriolatum
Antimoniatum
Sal commune
Digestiuum Syluii
Epsoniense
Egranum
Gemmæ, in clysteribus
Salis ammoniaci spiritus
Succini tinctura
Sulphur.
Tartari Spiritus
Tinctura
Terra foliata
β) *Externa.*
Radix Raphani
Symphyti
Herba Bardanæ it. Rad.
Folia Betonicæ
Geranii Robertiani
Origani
Piperis murarii
Saluiæ
Serpilli
Spicæ
Emplastr. de Ammoniaco
Cicuta
Galbano
Meliloto
Tacamahaca
Oleum Chærefolii
Puluis Viperarum
2. *Diluentia.*
Potus aquæ calidæ
Thée
Coffée

Veronicæ
Decoctum Hordei
Auenæ
Serum lactis
Thermæ
3. *Discutientia*, interna & externa
Radices Alexipharmacæ, diaphoreticæ & diureticæ, e.g.
Angelicæ
Ari
Carlinæ
Dictamni albi
Gentianæ vtriusque
Helenii
Imperatoriæ
Leuistici
Petasitidis
Pimpinellæ albæ
Rubiæ tinctorum
Valerianæ
Zedoariæ
Herbæ plerarumque harum radicum
Bellidis
Cardui benedicti
Chærefolii
Geranii maioris
Hyssopi
Morsus Diaboli
Scabiosæ
Scordii
Serpilli
Flores Chamomillæ
Galegæ
Matricariæ
Meliloti

Stœchados Arabicæ
Verbasci
Vlmariæ
Auena
Furfures
Semina 4. calida
Lini
Baccæ Iuniperi
Lauri
Lignum sassafrass
Sal commune
Oleum Amygdalarum amar.
Anethi
Anisi
Chamomillæ destillatum
Laurinum
Petræ
Scorpionis
Castoreum
Zibeth
Moschus
Gummi Ammomiacum
Animæ
Bdellium
Carannæ
Copal
Iuniperi
Tacamahaca
Pix
Sulphur
Vnguentum anodynum
Emplastrum de baccis Lauri
DiaphoreticumMynsichi.
de ranis Vigonis cum Mercurio

Magneticum *Angeli*
Salæ
Spiritus vini camphoratus
Salis ammoniaci
Vinum calidum
4. *Abstergentia.*
1) *Interna.*
Radix Althææ
Apii
Aristolochiæ rotundæ
Bryoniæ
Glycyrrhizæ
Oxylapathi.
Sarsaparillæ
Scrophulariæ
Herba Fœniculi
Hederæ terrestris
Veronicæ
Gummata, & Salia media largius data
Pruna
Passulæ
Manna
Iuiubæ
Mel
Saccharum
Iuscula auenacea
Decocta raparum
hordei
C. C.
Serum lactis
Lac
Acidulæ
Thermæ
2) *Externa.*
Radix Aristolochiæ rotundæ
Herba

Herba Abſinthii
Agrimoniæ
Alchimillæ
Hederæ tereſtris
Hyſſopi
Plantaginis
Prunellæ
Pyrolæ
Saniculæ
Symphyti
Tabaci
Gummata Aloes
Elemi
Myrrha
Opopanax
Sarcocolla
Succinum

Thus
Mel
Oleum ouorum
Vitellus oui
Serum lactis
Terebinthina
Vrina, Saliua, Sal commune, gemmæ } in clyſteribus
Succi herbarum acriorum
Succus Apii &c.
Vnguentum Aegyptiacum
Apoſtolorum
de Apio
enulatum
purpureum *Wurzii*

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Simplicior modus reſolutionis fit per *humida*, quæ maſſam ſanguineam & reliquos humores ſpiſſos attenuant, diluunt & fluidiores reddunt, atque hoc modo progreſſiuum motum ſubleuant. Eximie id perficiunt, ac promouent *potiones* temperatæ *calidæ*, *decocta* & *infuſa calida*, *thermæ*, quæ mediante calore intimius penetrant & mucilaginoſas ſubſtantias a ſe inuicem detinent.

2. Quædam remedia reſoluentia ſubtilibus ſuis *ſulphureo-reſinoſis* principiis valde *mobilibus* motum ſanguinis augent & reliquam maſſam penetrant ac craſſiores humores diſſoluunt, atque attenuant. Hanc reſoluentem qualitatem exſerunt remedia *calida*, ſanguinem *diſcutientia*, *alexipharmaca*, *diaphoretica* &c.

3. Alia particulis *ſalino ſulphureis* humorum tenacitatem incidunt, & dirimendo fluxiliores reddunt. Craſſi enim & tenaces humores quaſi ſcindi ſupponuntur a ſpiculis ſalinis, vt ita connexio tenacitatis diſcontinuetur; vnde *incidentia* adpellantur.

4. Tenacem huiusmodi ſpiſſitudinem ſatis potenter etiam adgrediuntur *acria*, aromatica, *antiſcorbutica*, item *ligna antiuenerea*, quæ particulis ſuis ſalinis acribus humores intime reſoluunt, fluxilitatemque reſtituunt,

5. Nonnulla *fermentatiua* commotione materias mucido ſeroſo-lymphaticas diſſoluunt, colliquant, attenuant hasque impuritates a partibus abſtergunt & repurgant; qualia ſunt *dulcia*, ex *melle*, *prunis*, *paſſulis*, *manna*, *tamarindis* & ſimilibus parata. In partibus autem glanduloſis & poroſis *ſalia* incidentia hanc *deterſionem* perficiunt, dum ſoluta viſcoſitates facilius ingrediuntur, hasque eluunt & mobiles reddunt.

6. Alia, vti *abſorbentia*, *terrea*, materias, acres, acidas, per maſſam humorum diffuſas eamque coagulantes, in poros ſuos recipiunt; vt ita pernicioſus earum effectus extinguatur.

7. *Lenientibus* vero vim reſoluentem ex nulla alia ratione adiudicamus, quam quod particulis ſuis *pinguibus*, *gelatinoſis* maſſæ humorum ſeſe inſinuant, eamque, ob innatam particularum ſuarum lubricitatem, volubilem reddunt, vias quoque ſtrictas reſerant, relaxant atque elubricant, vt hoc modo reſolutio eo facilius contingat.

8. Reſoluentibus remediis *acida* quoque a nonnullis adnumerantur, quæ vero per ſe hunc effectum non exſerunt, quum potius adſtringant & incraſſent; quidquid autem in hoc actu efficiunt; fit, vel *reprimendo*, dum ſubtili ſtrictura ſtagnantes humores repelluntur, vel cum aliis remediis, ſanguinem *commouentibus*, ſunt coniuncta, quæ reſolutionem facilitant & inducunt. Mittimus itaque conceptum illorum, qui aceto ſpirituoſa, ſulphurea principia, reſolutionem promouentia, adſcribunt.

9. Ad *externa* quod attinet, illa principiis ſuis ſulphureis, ſpirituoſis, ſalinis, vel per poros adfectarum partium penetrant, & humores ſtagnantes reſoluunt, vel tonum harum partium roborant, vt humores efficacius transprimi, diſſolui & diſcuti poſſint. *Abſtergentia* vero externa agunt, vel reſoluendo, vel colliquando, vel corro-

dendo

dendo viſcidiores ſpiſſas ſordes, easque a partibus viſceratis ſeparant.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

1. In hoc actu therapeutico ſedulo obſeruandus eſt iuſtus motuum gradus, debitaque horum motuum relatio ad humores & vice verſa. Et quemadmodum ipſa natura, dum ſponte ſua humorum ſtaſes & occluſiones recludit, id non violento impetu, ſed ſingulari plerumque moderamine ſuſcipit, ita artifex eo potiſſimum reſpiciat, vt horum ſpiſſiorum reſolutionem eiusmodi blandis remediis obtinere intendat, quae cuilibet humorum ſtatui ſunt accommodata.

2. Ante omnia humorum reſoluendorum conditio, & cauſa ſpiſſeſcentiae probe dignoſcatur. Non enim vbiuis quoduis ſuccedit. Simplex ſpiſſitudo, vbi dilutio deficit, commode corrigitur per ſufficientem *potum*; in plurimis enim foeminis, virginibus, & alterius ſexus ſedentariis, penſitabundis ſola parcitas potus turbas dat, vt ſpiſſior chylus & inde conſiſtentior lympha & ſanguis oriantur. Spiſſitudo a frigidiore corporis conſtitutione procedens medicamentis *calidis*, acriuſculis, maxime vero concurrente moderato corporis *motu* emendatur. Seroſa, ſalina materia & ſubſtantia biliosa cum muciditate inuoluta per *incidentia* & *abſtergentia* curanda eſt. Sic alia craſſitiem in ſanguine, alia in lympha reſoluunt.

3. Deinde temperamentorum diuerſitas eſt reſpicienda, vt in ſubiectis calidis temperatiora, in frigidis vero penetrantiora aromatica, acria, amara exhibeantur.

4. Semper vero initium reſolutionis cum mitioribus fiat, fortiora enim nimium humores commouent & inſignes turbas excitant.

5. His reſoluentibus euacuantia ſaepius interponantur inprimis talia, quae ſimul reſoluendi virtute praedita ſunt, vti ſunt mercurius dulcis, & pilulae ex gummatibus & extractis amaris paratae.

6. Artifex reſolutioni intentus non nimium feſtinet, ſed debiti temporis rationem habeat, ac prius aegro proſpiciat

ciat, vel ſanguinis quantitatem imminuendo, vel laxationibus craſſiores ſordes abſtergendo.

7. Diæta quoque conueniens eſt obſeruanda: nocent enim cibi fumo indurati, omnia cruda ſemicocta. Aromatiſata vero, atque vinoſa diæta maximopere frugi eſt. Vita ſedentaria eſt fugienda, ſalutares corporis motiones, itinera, cœlique mutationes, ſi neceſſitas id exigat, ſuſcipienda, vberior potus, præcipue litteratis atque fœminis iniungendus eſt.

8. *Externe* non parum promouent tam reſolutionem, quam diſcuſſionem modeſtæ *frictiones*, ſiue pannis & linteis calidis, ſiue excutia.

VII. CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

1. Res eſt notatu digniſſima, quod natura humana, ſibi relicta, reſolutiones humorum ſtagnantium non tam per materias, quam per motus abſoluat.

2. Errant, qui ſpiritui vini, aliisque aquis ardentibus virtutem adſcribunt reſoluentem, magis enim inſpiſſant, atque incraſſant humores. Sed ſi aliquem produnt effectum reſoluentem, faciunt hoc ſecundario, dum acredine ſua partes ſolidas ſtimulant. Quia itaque ancipitis & effectus & euentus ſunt omni circumſpectione adhibeantur.

3. Multa vulgo cenſentur reſoluentia, quæ per ſe talia minime ſunt; ſicut *ſpodium*, *ſperma ceti*, *fuligo tenuis*, & *ſanguinis hirci* vulgi quaſi ſacra anchora ſunt, re vera tamen minus efficacia deprehenduntur, & quidquid præſtant, id a regimine violento ſudorifero, vel ab additis alexipharmacis & ſanguinem commouentibus habent. Idem iudicium eſto de remediorum ſuperius nominatorum diſtributione in peculiares claſſes, e. g. incidentium, diſcutientium, abſtergentium, licet enim auctorum receptum ordinem conſulto retinuerimus, nonnulla tamen, ſi ad lapidem lydium reuocarentur, in aliam, quam in qua poſita ſunt, claſſem collocari deberent.

4. Reſo-

4. Resoluentibus fortioribus & sanguinis motum potenter augentibus caute vtendum, præsertim vbi plethora vrget, vel morbus febrilis, acutus, malignus imminet. Nulla enim resolutio maiori circumspectione indiget quam sanguinis.

5. *Spiritus tartari, fuliginis, cornu cerui* rubicundior, & *oleum succini* personis frigidioribus *spiritus* vero *nitri*, vel *salis dulcificati* magis calidioribus inseruiunt.

6. *Mumia* non nisi in sensibilioribus cum efficacia exhibetur.

7. In humorum spissitudine nequaquam solam *aciditatem* subesse, innotescit ex eo, quod non modo a frigore humores spissescant, sed etiam a motus progressiui defectu & sufficientis dilutionis inopia. Itaque suspecta res est, resolutionem humorum crassorum cum *absorbentibus* præcipue *terreis* suscipere velle, vt acidum illud absorbeant; nam contrarius plerumque effectus sequitur. Si vero spissitudo ab acido orta sit, tum absorbentia ostracodermata leni acido semi saturata prosunt.

8. *Tincturæ alcalinæ acriores* resoluente effectu ceteris fere omnibus palmam præripiunt, nam sine vlla commotione incidunt & resoluunt: sed opus est ad feliciorem effectum, vt aliquamdiu continuentur.

9. THEA.

1) Sunt folia fruticis cuiusdam Chinensis, vel Iaponici, tostione supra laminam ferream & manuali volutatione crispata. Differunt autem pro collectione & teneritudine, ex qua bonitas eorum æstimatur. Omnium maxime tenella & nondum integre explicata, quæ primo carpuntur, sunt pretiosissima & vocantur *thea Cæsarea*, seu *flos theæ*, qui vulgo pro floribus, aut staminibus florum perperam habetur, Sinensibus *Thee buu* dictus. Reliqua variis gradibus nobilitatis & pretii, prout magis minusque tenera sunt, hæc insequuntur. *Confer D. Kæmpfer. amœnit. exot.*

2) Partes, seu principia (vt vocant) horum foliorum sunt paucæ sulphureæ volatiles, tum amaricantes & subadstringen-

ſtringentes terreæ; in qualitatibus autem *infuſi* deſignandis diſcordant auctores. Manifeſtius autem hoc diluit, temperat, relaxat & excretiones promouet, adeoque multiplicem vſum quibusdam adferre poteſt; ſed an vulgo celebratas ſingulares aliisque leniorum herbarum infuſis multo præſtantiores virtutes obtineat, non pauci ambigunt.

3) Illud ipſi proprium eſſe plurimi conſentiunt, quod præ aliis plantis, tanta copia in decocto, vel infuſo adſumtis, ventriculum minus grauet, facile ſecedat, aut ſaltem rarius pariat faſtidium; etſi plerique Europæi idem, niſi ſaccharo imbutum bibere recuſent.

4) Cæterum, vt quotidianus Chinenſium potus eſt, & in cœlum vsque ibidem extollitur, modo herba per anni ſpatium adſeruata ſit; ſic a multis noſtratibus laudatur ad cruditates ſtomachi, cephalalgiam, vertiginem, immo conuulſiones depellendas, memoriam omnesque animæ facultates roborandas, ſomnolentiam arcendam & lucubrationes ſuſtinendas; porro ad dolores ſpaſticos, febres, omnes pectoris morbos, crapulam, bilioſam dyscraſiam, colicam, obſtructiones viſcerum, ſcabiem, grauidarum mala &c. Quæ omnia quousque vera ſint, & magis ab aqua calida, quam ſpecificis herbæ thée viribus pendeant, iudicent prudentiores.

5) Inprimis nobile cenſetur nephriticum & podagricum, tam ſpaſmos leniendi, quam potiſſimum præcauendi vſu. Et narrant Medici Chinenſes & Iaponenſes, qui perpetuo hoc infuſo vtuntur, raro, aut numquam a podagra, vel calculo infeſtari; contra eos, qui cereuiſiam vernaculam, ex oryza coctam, ibidem potant, ab his malis non plane liberos viuere.

6) Relinquimus hæc ſuo loco & monemus tantum, infuſo thée ſalubriter ſibi eos conſulere poſſe, qui, vel ſani alia temperata potulenta auerſantur, aut nimis parce adſumunt, vel languidi & ægri diluente, temperante &c. vt ſupra diximus, remedio indigent.

7) Po-

7) Poſtremo notandum eſt, quosdam in locum thée indigenas herbas ſic infundendas ſubſtituere, eumdemque, vel etiam meliorem inde effectum polliceri; cui ſcopo, alii *veronicam*, alii *betonicam*, *agrimoniam*, vel *rorem marinum*, vel *ſaluiam*, vel *teucrium verum* deſtinant. Neque hoc conſilium inutile eſt, at, quoniam delicatorum palato, vulgari perſuaſioni & mori iam inueteraſcenti non arridet, plerisque repudiatur.

10. COFFÉE.

1) Baccæ, quæ hoc nomine inſignimus, proferuntur ab arbore quadam Arabica paruæ ceraſo, ſeu Euonymo ſimili, vtque e ſulphureis, vaporoſis & oleoſis paucioribus larga vero mucilagine & terra contextæ ſunt, ſic magis perſpicue ad incraſſandum & temperandum aptæ ſolum videntur.

2) Longe vero illuſtrioribus dotibus imbutum cenſetur *decoctum* e fabis hiſce toſtis, confectum, vtpote quod multi potui theæ æquiparant, nonnulli etiam anteponunt; rati, omnes eas virtutes, quas modo de thea prædicatas eſſe adlegauimus, prætereaque maiorem ſtomacho imbecilli & nauſeæ ſuccurrendi facultatem huic potui deberi.

3) Euenit inde, vt, cum Turcæ ſe quotidie in id ingurgitare ſoleant, reliqui etiam Europæi ditiores magis magisque ſorbillandi conſuetudini ſe adſtringant, multique vitam ſibi acerbam putent, niſi ſemel, aut bis per diem haſce delicias liberalius deguſtandi locus ſit.

4) Cæterum idem, quod de *thea* propoſitum eſt, hic quoque iudicium valet; nam ſine *decocto calido*, quod vtique multis proficuum eſt, parum leuaminis haurietur ex hisce fabis, quarum virtutes luxurioſus peregrinarum rerum adpetitus indeque nata perſuaſio & credulitas exaggeraſſe videntur.

5) Illud ſatis perſpicuum eſt, *coffée* grana per ſe magis obſtruere, quam aperire, decoctumque illorum ſatura-

tius minorem vſum adferre, quam probe dilutum & quamquam pro conſuetudine iam magis ſolemni frequenter, ac ſaturate bibitum, non adeo, vt quidam metuunt, neruoſum genus adoriri, ac violare, neque viſcera oppilata relinquere comperiatur, tamen idem hypochondriacos & fœminas otioſas ſubinde in angores quoſdam internos, palpitationem cordis, vel tremorem artuum, præcipue ſi in conclaui frigido hoc decocto vtantur, coniicere.

6) Certior adhuc valetudinis offenſa puellis imminet, quæ *puluerem* decoctarum fabarum cupide vorant ad *pallorem* faciei ſcilicet venuſtiorem ſibi gignendum. Hic ſane, ſi inde reportetur, deformior erit naturali rubore, & vecordiæ iuxta, ac læſæ ſanitatis argumentum.

II. Radix cichorii.

1) Habetur cichorium *hortenſe* & *ſylueſtre*, quod priori amarius eſt; eiusque radix valde vſitata abſtergere, aliquantum reſoluere, ac temperare notatur, id quod ſucco eius nitroſo, quo abundat & paucis ſulphureis partibus intermiſtis, adſcribendum eſt.

2) Cum ergo lenem vtique temperiem accepit, tum teneris debilioribus, quos validiore medicatione adgredi intutum eſt, commodum in variis morbis præbet auxilium, aut leuamentum; præcipue in obſtructionibus viſcerum incipientibus, vitiis hepaticis, bilioſis, ictero, atrophia, catarrhalibus acribus ſeroſis malis, vlceratione interna, hectica, aut phthiſica, quam non valde prouectam detergente ſuauiter, ac temperante qualitate ſua radix, vel decocta, vel deſtillata cum lacte caprillo optime identidem ſolatur.

3) Tantam autem huius radicis virtutem non animaduertimus, vt confirmatiorem talium morborum ſtatum corrigere poſſit, niſi efficaciorum adminiculo ſuffulta porrigatur. Neque etſi ſpecificum hepaticum adpelletur, votis reſpondet celebrata vulgo efficacia in inflammatione iecoris, fluxu hepatico, maculis illis

in

in cute efflorescentibus, quas veteres ex hepate calido deriuant, quartana, hydrope, malo hypochondriaco.

4) Multo minus cruditate, aut infirmitate stomachi, vermibus, gonorrhœa, spasmis, caligine oculorum &c. laborantibus singularem opem promittit; & anilis plane fabula est, hac radice corpus inuulnerabile reddi.

5) *Flores albi* (vti & radix certo tempore collecta) ad hæmorrhagiam narium & sputum sanguinis, vt secretum, *flores vulgares* destillati ad oculorum adfectus, *semen* ad febres (sed prorsus incerte) laudantur.

6) Adhibetur radix in *substantia*, *succo*, vel *decocto*. Cæterum prostant illius *aqua destillata*, *conditura*, *extractum*, *syrupus simplex* & *de cichorio cum rhabarbaro*, qui tum alibi, tum vtilissime infantibus obstructis & acri biliosa inpuritate grauatis præscribitur.

12. Radix taraxaci.

1) Exuberat succo lacteo amaro, atque vt ob externam formam *cichorium syluestre luteum* quibusdam vocatur; sic propter conuenientiam virium dicatur iisdem morbis, quos a cichorio leuari diximus. Merito tamen adhuc validior censetur, magisque diuretica, vnde *Lobelio herba vrinaria* audit.

2) De speciali itaque vsu non multa addemus, optantes, vt laudata eius facultas in malis hepaticis, hypochondriacis, scorbuticis, cachecticis, hydropicis felici experimentorum successu secundetur. Id supra iam notauimus aquam ex integra hac planta & agrimonia certo modo rite euocatam in tumoribus frigidis mirabiliter interdum profuisse.

3) Cæterum primarum viarum vitiis quidem nonnihil succurrit, sed non æque febribus intermittentibus mederi solet. Nec probatior exsistit eius aquæ vsus in febribus pestilentibus, aut dentitione infantum ad conuulsiones præcauendas. Quid vero in oculo-

rum morbis & maculis faciei rubris valeat, vlterius adhuc experiundum est.

13. Herba hepaticæ nobilis.

1) Odorem non insuauem spirat, magnamque gloriam ex virtutibus resoluendi, aperiendi, confortandi, quas nonnulli in ea se comperisse putarunt, sibi comparauit. Verum hæc quidem ab aliis non agnoscitur, qualitatem abstergentem præcipue & paullulum roborantem huic herbæ admetientibus.

2) Quamuis igitur in viribus deperditis restaurandis, & hypochondriacis, scorbuticis, ictericis restituendis vota non impleat, neque ex nomine suo *specifici hepatici* honorem mereatur; tamen haud contemni, sed in talibus morbis nec non in pectoralibus, tussiculosis & asthmaticis cum aliis remediis vtiliter coniungi potest. Frustra autem difficultati pariendi, aut spasmis plerumque opponitur.

3) *Externe* vulneraria habetur a *Solenandro* & in vlceribus, herniis, stomacace, inflammatione faucium vtilis existimatur. *Aqua* e floribus *destillata* oculorum inflammationem solari creditur, sed superflua est, cum tot alia certiora suppetant.

4) Frequentius præscribitur *conserua* e floribus, licet *infuso* etiam, aut *decocto* herbæ commode vti possimus.

14. Satvreia.

1) Ob indolem aromaticam in culinis expetitur, cæterum resoluentem & roborantem effectum edit, hyssopo & serpillo non plane absimilis; sed raro a Medicis adhibetur, ideoque speciales eius vires *internæ*, vti passim decantantur, in morbis capitis, pectoris, vteri non satis perspectæ habentur.

2) *Externe* cum vino decocta laudem meruit in atonia, motuum defectu, tumoribus frigidis, in primis etiam in statu soporoso, aurium dolore & tinnitu, denique in vlceribus, aphthis, faucium adfectibus.

15. Tevcrivm verum.

1) A

1) *A Ludouico* vocatur chamædrys fœmina, a *Tournefortio* veronica chamædryos folio frutefcens, atque tum in ficcioribus montanis tum etiam pratenfibus locis vltra femicubitalem altitudinem affurgit flosculis innumeris cœruleis monopetalis in erectam denfamque fpicam congeftis, id quod ideo præmittere voluimus, quia vulgo minus cognita & tamen ex fide *actorum Berolinenfium* multis viribus dotata videtur.

2) Decerpta enim folia & flores menfe Iulio & in vmbra exficcata, vti fpirant odorem Theæ, eamque & figura inprimis fub inferiore ftipite referunt; fic quoque in formam *infufi Theæ* præparata eadem gratia plerorumque guftum adficiunt.

3) Præftantior autem hæc cenfetur Thea ob virtutes magis diaphoreticas & diureticas, ideoque morbis rheumaticis, arthriticis, fcorbuticis, quin etiam, vt veronica, læfis vifceribus conuenientior exiftimatur. *Vid. Acta Berolinenfia.*

4) Et certe digniffima hæc plantula eft, vt vberiori culturæ & inquifitioni fubiiciatur, meritoque optamus, vt cum tam fuauitate quam virtutibus fe commendet, Europæis placeat eam, aut aliam congenerem in locum Theæ furrogare, vtpote cui tantum pretium magis raritas & peregrinorum admiratio, quam vera vtilitas ftatuiffe videtur.

16. Flores meliloti.

1) Creberrimo in vfu funt ob qualitatem emollientem, lenientem & paregoricam, e temperata largiore mucilagine, qua fcatent, cum fubtilibus terreis paucisque fulphureis partibus arceffi folitam. Quotidie enim his fcopis Chirurgi eos emplaftris, clyfteribus, fomentis, cataplasmatibus cum fructu admifcent, neque incommode etiam in balneis vfurpantur.

2) Rarius dantur *interne*, etfi *flores* præcipue *albos* cum vino decoctos in fluore albo (fed incerte) item in di-

ar-

arrhœa & *aquam destillatam* in capitis & memoriæ debilitate, ac renum vitiis, *extus*, vbi probatior est, in oculorum doloribus, intestini recti tumore inflammatorio &c. commendari legamus.

3) E præparatis magnam existimationem adeptum est *emplastrum de meliloto* in tumoribus viscerum obstructorum, colli, genarum aliisque dolentibus vtile, dummodo, alia efficacius discutientia ei adsocientur, aut interponantur.

17. Stoechas arabica.

1) Quæ hodie in officinis prostat, non amplius ex Arabia, sed e Gallia, vel Italia, vbi abundanter crescit, ad nos defertur, atque ob similitudinem quamdam Germ. etiam welscher Lavendel cognominatur.

2) Præstans autem floribus eius qualitas aromatica, nervina & resoluens tribuitur, vnde auctores illorum vsum passim commendant in vertigine, tremore, paralysi, quin & in melancholia, ac epilepsia (sed in his vltimis dubie) porro in viscerum & mensium obstructione, ac pectoralibus catarrhis. Sed nisi subiectorum discrimen habeatur & parciore dosi præbeantur, ob calefacientem vim maiora subinde incommoda pariunt.

3) *Externe* vtiliores sunt in dictis capitis morbis, atonia, luxatione, tumoribus serosis & catarrhis frigidis, vbi fomenta, vel similia ex iis adplicantur. *Interno* vsui subseruire potest *syrupus de stœchade simplex* & *compositus.*

18. Stoechas citrina.

1) Tam sponte apud nos prouenit quam in hortis colitur, ac de salinis magis, quam sulphureis principiis participat, indeque resoluentem fœneratur facultatem.

2) Etsi autem flores, qui in vsu sunt, a quibusdam laudatos videas in catarrhis, ictero, renum vitiis & præcipue in lumbricis occidendis; tamen *internus* eorum

rum vſus rarior eſt, longeque adhuc iacet infra præconiorum vbertatem.

3) Certius eos in *ſuffitu* adhibemus ad ſpaſmos mitigandos. Cæterum etiam ad tineas e veſtimentis, & pediculos fugandos, itemque ad capillos flauo colore tingendos, & (in *emplaſtro*, vel *amuleto*) ad necandos vermes interdum adplicantur.

19. MVMIA.

1) Officinalis ex Aegypto aduehi dicitur e cadaueribus ibidem aloë, myrrha, pice cedrina, aut piſſaſphalto conditis deſumta. Hanc autem cum parum in receſſu habere iudicet *Ettmüllerus*, ſuadet idem mumiam patibuli, e ſtrangulatis corporibus, fumo ſiccandis, & aloë, myrrha, croco, cinnamomo, opobalſamo, camphora &c, condiendis, præeunte *Paracelſo*, præparare.

2) Sed dubitamus, tanti intereſſe ad vſum medicum, nam ex conſeruato (vt putant) ſpiritu vitali mumiali magnas vires alexipharmacas, balſamicas, antepilepticas, antiparalyticas &c. proficiſci facilius creditur, quam demonſtratur.

3) Euidentius patet, mumiam vulgarem ex additis balſamis ſuſcepiſſe diſcutientem & roborantem qualitatem; vnde extus in contuſione, ſtaſi humorum ſuperficiali circa vulnera, leuiore partium atonia & languore adhiberi poteſt; etſi aliis huius generis parabilioribus pharmacis neutiquam præcellat.

4) Neque *tinctura*, vel *eſſentia mumiæ* palmam mereri deprehenditur in ſanguine congrumato, obſtructione lienis diſſoluenda, aut menſibus reuocandis. Commouet enim ſanguinem, ſed rarius optato cum ſucceſſu. Quapropter multi eam aliis poſtponunt, *Paræus* etiam mumiam, vt horridum & ſubinde infidum medicamen, e tabernis pharmaceuticis plane relegandam eſſe autumat.

20. HERBA GERANII.

1) E plurimis Geranii speciebus in officinas tantummodo receptum est Robertianum flore magis purpureo insigne, quod sicut austero & adstringenti sapore traumaticam suam indolem prodit, ita vulneribus maxime, vlceribus & fractis ossibus consolidandis adminiculatur.

2) Idem nonnullis in vsu est in mammis inflammatis, tumoribus pedum, & cum butyro frixum in fauis & achoribus infantum; sed cauendum est, ne subitanea repulsione maius periculum intentemus.

3) De reliquo dubie adhibetur in oppilationibus vteri, ischuria, calculo, cancro &c.

21. RADIX SCROPHVLARIÆ.

1) Facultatem quandam resoluentem & abstergentem edit e coniunctione salino-sulphureorum principiorum, quæ tenet, sibi ingenitam, vnde pariter ad vlcerum inueteratorum, fistulosorum, scabiei simplicis & ferinæ, tumorum, paronychiæ itemque lentiginum curationem subinde traduci cœpit.

2) Sigillatim vero ob signaturam nodosam & tuberosam multi hanc radicem in omnibus nodosis tumoribus, strumis, scrophulis (vnde nomen accepit) glandulis induratis, hæmorrhoidibus cœcis, ficubus & mariscis (ex quo etiam ficaria audit) plurimum valere putarunt, neque deficiunt experimenta, quibus id euictum dare conati sint.

3) Merito autem dolemus, eadem hæc rarius hodie magno ægrotantium solatio confirmari. Haud tamen indigna hæc radix est, vt frequentiorem in vsum vocetur & solerti magis indagationi subiiciatur, vbi eam interne in decocto, extus autem vt amuletum, vel in fomentis & cataplasmate adplicare conueniet.

22. PRVNA.

1) Ingentem prunorum domesticorum turbam esse iam *Plinius* notat. Ad vsum medicum vero, præcipue seligun-

liguntur sic dicta Damascena valde cœrulea, olim Damasco, iam vero ex Hungaria adferri solita, quorum vicem interdum quoque nostratia explere poterunt.

2) Quemadmodum autem hæc salinis subacidis, cum tenui suauique mucilagine temperatis partibus, exuberant & mustaceam pene indolem referunt, inprimis a copioso aqueo humore liberata, seu exsiccata; ita vtilia omnino ad absterfionem & lenitionem præstandam reperiuntur.

3) Quapropter, vt salubre euporiston, dari queunt in siccitate alui, bilioso ardore, tenui humorum acrimonia volaticos æstus sæpe inferente, internisque exulcerationibus, neque facile periculum est, ne, vt *Syluius* metuit, si modo exsiccatæ adhibeantur, prouentum vermium augeant.

4) In officinis prostant pruna condita laxatiua, pulpa illorum & electuarium; quæ pariter ac decoctum præscribi solent.

5) Cæterum de *albis* & *cereis* prunis, tam maioribus, quam minoribus (Spillinge) adhuc monendum est, quod longe peiorem acriter fermentescentem vim in corpore nostro exercere, ideoque largius comesta tempore autumnali diarrhœas & sæpe dysenterias concitare obseruentur. Tuta vero & ob suauitatem pluris æstimata sunt pruneola illa, quæ enucleata & exsiccata sub nomine *prunellorum* Galli ad nos transmittunt; his enim cholericos, hecticos, febricitantes, aliosque orgasmis humorum subiectos aliquatenus refici deprehendimus.

23. GVMMI ANIME.

1) Pellucet quodammodo, fractu facile, saporemque resinosum, & si accendatur, suauem odorem habet, vulgoque diuiditur in occidentale pallidius & nitidius, ac orientale, quod magis opacum exsistit.

 2) Com-

2) Compos autem qualitatis discutientis, resoluentis ac tonicæ censetur e principiis sulphureis, paucis oleosis cum largiori terrea portione deuinctis.

3) Proinde haud ineptum est ad laxitatem partium, vbicumque obueniat, corrigendam, præcipueque in morbis capitis catarrhalibus, contusionibus, tumoribus, paralysi, aridura, contractura & luxationibus adhibetur.

4) Salubritatem quoque eius interdum experiuntur vlceribus & Synouia laborantes, non item arthritici & podagrici, etsi his etiam conducere quidam afferant.

5) De reliquo probe notandum est, internum huius gummi vsum nondum innotuisse. Itaque extus duntaxat in prædictis malis adplicatur, vel suffitus, vel linimenti, aut emplastri forma.

24. Gvmmi carannae.

1) Perperam sic vocatur, cum mera fere resina sit tenax, si recens, friabilis, si vetusta, colore cinereo nigricante, intus splendente, sapore viscido subamaro, fragrantia, si inflammetur, Tacamahacam æmulans.

2) Sudat autem ex Americana quadam arbore, vtque ex acribus oleosis & acidis, itemque sulphureo - vaporosis partibus coaluit, sic generatim non dissimilem antecedenti facultatem corpus nostrum adficiendi sortita est.

3) Vnde & tumoribus frigidis, præcipue circa articulos resoluendis inseruit, & partes teneriores neruosas languidas roborat, ideoque iuncturarum vulneribus, catarrhisque oculorum ac dentium dolentibus & recursantibus, vbi forma emplastri temporibus admouetur, apta iudicatur.

4) Plurimi insuper eam cum tacamahaca contendunt, alii etiam præstantiorem censent in vomitu nimio, colica,

lica, cardialgia, ſpaſticis artuum doloribus & contuſionibus.

5) Dubie vero laudatur in hemicrania & cephalalgia, neque podagricis nedum faſcinatis auxiliari poteſt. Cæterum externe ſolum hac reſina vtimur.

25. GVMMI COPAL.

1) Itidem minus Gummi eſt, quam reſina candidiſſima, vel ſubflaua translucida e moleculis ſulphureo-oleoſis & terreis coagmentata, tonicæque ac reſoluentis qualitatis particeps.

2) Rariſſime autem a Medicis adhibetur, & ſatis adhuc incompertum eſt, ipſius efficaciam virtutibus gummi animæ poſſe comparari. Quapropter hac reſina facile carere poſſumus, præſertim cum ea ſincera & perſpicua magno plerumque conſtet, & certiore vſu artificibus ad nobilem pulcerrimamque vernicem parandam ſubſeruiat.

3) Cæterum *Langius* ex Piſone refert, omnes reſinas odoriferas ab Indis Copal nuncupari.

26. OPOPANAX.

1) Optimum hoc gummi ducitur, ſi ſit recens, purum, e granulis conglutinatum, extus colore croceo, vel aureo, intus, ſi frangitur, pallidum, aut ſubflauum, nitidum, pingue, amarum & graueolens.

2) Effluit vero e caule & radicibus ſauciatis plantæ Panacis, quod Heracleum dicitur, olim in Syria ſolum & Achaia, hodie etiam in Sicilia, Apulia & Gallia creſcentis; idemque gummoſam mucilaginem cum partibus ſulphureis coniugatam continet.

3) Ex his vires mutuatur reſoluentes, lenientes atque detergentes; propterea in euacuanda pituita lentiore, flatulentia, torminibus, tuſſi & aſthmate humido, quin & in viſcerum oppilatione, menſium retentione, hydrope, nephritide calculoſa, epilepſia & venenis paſſim commendatum.

4) Sed alii tardam agendi vim, alii internum eius vſum plane nondum rite perueſtigatum & expertum arguunt, quare merito ipſi gummi ammoniacum præferendum eſſe arbitramur.

5) Externe probatiorem efficaciam oſtendit in tumoribus frigidis emolliendis ac diſſipandis, itemque in ſpaſticis doloribus interdum nonnihil permulcendis. Sunt etiam, qui idem vlceribus antiquis & virulentis morſibus, at incerto effectu adplicant.

27. Pix navalis.

1) Sic vocatur ob vſum, quem præſtat in nauibus picandis. Alias prouenit ex arboribus reſiniferis abiete, picea & pinaſtro, vtpote quarum e corticibus, vel arte inciſis, vel ſponte manat *reſina* ſeu *tæda* poſtmodum deſtillanda; quod ſi fiat, per alembicum inde euehitur oleum tædæ, ſeu templinum, per deſcenſum vero ex ollis figulinis tæda repletis & in fundo perforatis pix eliquatur.

2) Ad vires medicas quod attinet, pix digerere, mollire & diſcutere dicitur, ideoque variis emplaſtris & ceratis ſolet admiſceri, ac tumoribus duris, pedumque clauis imponi. In arthriticis autem doloribus, nedum interne in hæmorrhagiis, prociduo ano, ſanguine concreto, vtilitatem ſuam minus comprobauit.

3) Neque de oleis eius deſtillatis varii coloris & fortitudinis pulcrior quidam effectus inclaruit. Paullo veroſimilius eſt membra, ſi pice illinantur, a noxia frigoris aſperitate poſſe defendi.

28. Tacamahaca.

1) Hæc odorem, ſi fricetur, aut adoleatur, ſpargit ſuaueolentem, guſtatu aromatica amariuſcula, colore nigricans & Galbano fere ſimilis, punctulis ſubflauis, aut ruffis paſſim interſtincta; & ſicut ex Indiis ad nos in cylindris, plerumque foliis inuolutis transuehitur, ita præcipue in noua Hiſpania & Mexico ex arbore populi inſtar aſſurgente ibidem ſtillare traditur.

2) Gaudet autem principiis sulphureis & mucidis, tenacibus, quæ ipsi & resoluentem ac tonicam facultatem & maiorem adhuc virtutum famam conciliarunt.

3) Celebris enim, nec inefficax est in tumoribus, (sed non adeo duris, multo minus inflammatis) atonia partium, luxatione, dolore ventriculi, flatulentia, colica, nimio vomitu & diarrhœa.

4) Præterea vis demulcens & anodyna illi tribuitur in febrili præcordiorum angore, spasticis pathematibus, malo hysterico, arthritico, ischiadico, cephalalgia, & odontalgia, in qua postrema, tum denti carioso inditur, tum temporibus adplicatur. Sed hæc omnia minus adhuc probata & pluries irrita comperimus.

5) Atque hæc de topico vsu. Interne rarissime datur tacamahaca, etsi quidam essentiam illius in pectoralibus dictisque stomachicis morbis collaudent. Vsitatissimum autem & aptissimum est emplastrum ex ea confectum, nec spernendum plane oleum per retortam destillatum, quod, modo parce illitum, apprime multis conuenire docet *Ettmüllerus*.

29. SALIVA.

1) Indolem fermentescentem habet, paullulumque resoluere & abstergere obseruatur, vnde eam, præsertim ab homine sano ieiuno reiectam ad vsum cosmeticum, vlcuscula cutis serpiginosa, lichenes, leues tumores & hordeolum in oculo commendari legimus.

2) *Zac. Lusitanus* etiam hunc humorem laudat in vulneribus & morsibus venenatis, sed infirmum medicamen præbet & superuacuum, si alia digniora, quæ fere vbilibet facile parantur, ad manus sint.

30. VRINA.

1) Hæc quoque ob salino-oleosam mixtionem, inprimis si calefiat, idonea est ad discutiendum, resoluendum & abstergendum.

2) Exinde, vbi gratiora desunt, vtiliter adplicatur stasibus humorum in superficie magis hærentibus, tumoribus

bus frigidis e causa externa natis, inflammatoriis incipientibus, & sugillationibus, porro ad scabram cutem nitidiorem & molliorem reddendam, emundationem vlcerum & fissuras manuum ac pedum, itemque podagricos dolores in pediluuio (sed incerte) leniendos adhibetur.

3) Parum autem facit ad viperarum virus arcendum, & sordidus plane minimeque laudibus consentaneus est vrinæ potus in pestilentia, ictero, scirrho lienis, hydrope. Neque vrina mariti hausta parturientes, tam feliciter expedit, vt non sæpius fallat.

4) De magnetica vrinæ recens excretæ virtute magna multorum exspectatio est, & negari nequit, per eam transplantationis quodam modo podagricos aliosque morbos abactos fuisse; sed momentosa adhuc quæstio restat, an tutum sit hoc pacto morbosas commotiones vincire, quasi & suspendere.

5) E præparatis vrinæ excellit *sal volatile* & *spiritus* valde penetrans & salutaris, si intra iustos terminos, vt supra diximus, vsurpetur, frustra autem in febribus, inflammationibus, scorbuto, podagra, calculo, ischuria &c. celebratus.

6) Præter hæc *salis fixi*, ex vrina, spiritus volatilis ex vrina & vitriolo destillati, lapidis sic dicti animalis, seu mercurialis ex vrinæ spiritu & alkohol vini, aliorumque ex hoc liquore speratorum arcanorum efficaciam medicam non satis fidam adhuc stabilierunt documenta.

TAB.

TABVLA XV.

DE

HVMORVM PRAVITATE PECCANTIVM,

SEV

CACOCHYMIÆ CORRECTIONE.

I. DEFINITIO.

Correctio humorum prauitate peccantium est species therapiæ alterantis, qua heterogeneæ & noxiæ materiæ, quæ humoribus intermixtæ sunt, & crasin eorum naturalem, atque temperiem euertunt, certis remediorum generibus ita subiguntur & alterantur, vt non solum noxius illarum effectus præcludatur, sed etiam postmodum eo facilius, ac tutius euacuari possint. Remedia eiusmodi in scholis Medicorum vulgo dicuntur *edulcorantia*, *absorbentia*, *obtundentia*, *præcipitantia*, *mundificantia*, *balsamica*.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Cacochymiæ correctio differt ab *incrassatione.* Licet enim & hæc correctionis humorum species sit, non tamen cum *peregrinis*, sed sanguini *propriis* materiis occupata est, nempe cum aquositate in humoribus excedente. Interea negari non potest, hanc nimiam humorum serosorum quantitatem sine omni vitiosa qualitate raro reperiri.
2. Pari ratione cacochymiæ correctio distinguenda est a *resolutione*, siquidem nec hæc humoribus alienis & peregrinis, sed sanguini propriis resoluendis & attenuandis, correctio autem cacochymiæ rebus heterogeneis, ad sanguinis mixtionem plane non spectantibus, ideoque

que noxiis, fubigendis & deftruendis deftinata eft. Iterum autem monemus, humores fimpliciter fpiffos non femper effe folos, fed interdum cum heterogeneitatibus complicari.

3. Eiusmodi heterogeneitates commode diuiduntur
1) in *benigniores*, videlicet *feroſo - mucidas*, *falfas*, *biliofas*, &
2) in *maligniores*, quas in *lepra*, *lue venerea*, *cancro*, *fcorbuto*, offendimus

4. Atque hæ impuritates, vel in corpore noftro generantur, vel per miafma quoddam cum illo communicantur.

5. Pro varietate autem partium heterogenearum ipfa remedia, vti infra dicemus, variant, & pro diuerfo refpectu diuerfis quoque nominibus a fchola medica falutantur. Huc pertinent *abforbentia*, *antacida*, *edulcorantia*, *obtundentia*, *antifcorbutica*, *antiuenerea*, *balfamica* &c.

6. Notandum autem eft, per edulcorationem medicam non intelligi eiusmodi humorum dulcedinem, quam v. g. in faccharo & melle guftu percipimus, fed confiftentiam gelatinofam, lubricam, infipidam & corpori noftro tolerabilem.

7. Denique diftinguimus correctionem cacochymiæ in
1) *internam*, quæ, vel vniuerfæ humorum maffæ, vel certo cuidam corporis loco, dyfcrafia eiusmodi adfecto, deftinatur, &
2) *externam*, ad quam pertinent remedia digeftiua, mundificantia, vlceribus abftergendis confecrata. *Conf. tabul. chirurg. de vlceribus.*

III. *INDICANTIA.*

Non eft, quod de *indicantibus* fufius hic exponamus, cum partim fub *differentia*, partim fub *indicatis* hac de re fpeciatim dixerimus.

IV. *INDICATA feu REMEDIA.*

Hæc, vti fub *differentia* iam diximus, variant pro cacochymiæ varietate

1. *Serofo-*

1. *Seroso-mucida* & *vappida* cacochymia corrigitur *resoluentibus*, de quibus præcedente tabula diximus, & temperate *balsamicis*.

2. *Lymphatico-salsa communis* humorum deprauatio, quæ v. g. in scabie, tussi acri, adfectibus vlcerosis &c. reperitur, exposcit partim *resoluentia catarrhalia*, partim *diluentia*, *gelatinosa*, *mucilaginosa* & *absorbentia*, quæ infra sequuntur.

3. *Lymphatico-salsa venerea* corruptio alteratur per *antiuenerea* e. g.

Rad. Bardanæ	Lign. Fraxini
Chinæ	Iuniperi
Petasitidis	Pini
Pimpinellæ albæ	Sassafras.
Sarsaparillæ	Tinct. antimonii
Vincetoxici	Mercurialia. *Vid. tab. de saliuatione.*
Herb. Saponariæ	

4. *Acida*, tam primarum viarum, quam humorum corruptio requirit *absorbentia* & *alcalia*.

1. *Absorbentia*, vel sunt	Creta
a) *Animalia*, e. g.	Crystallus montana
Testæ Cochlearum	Vnicornu fossile
Concharum	Terræ bolares
Matris perlarum	2) *Alcalia* sunt e. g.
Ouorum	Salia Absinthii
Chelæ & lapides cancri	Cardui benedicti
Cornu cerui vstum & philosophicum	Centaurii minoris
	Cinerum clauellatorum
	Tartari
Spodium, seu ebur philosophice præparatum	Volatilia exanimalibus destillata
Dentes variorum animalium	Tinctura antimonii tartari sata
Mandibulæ lucii piscis, vel	Salis tartari & oleum
b) *Mineralia* v. g.	huius per deliquium
Corallia	Spiritus fuliginis

5. *Biliosa acrimonia* & *causus* apte mitigatur & obtunditur *nitrosis*, *absorbentibus*, *mucilaginosis*.

1) Ad *nitrosa* pertinent
Nitrum cryſtallifatum, ſeu depuratum
regeneratum
Lapis prunellæ
2) *Mucilaginosa* ſunt e. g.
Ptiſanæ
Cremor hordei
auenæ & aliæ teneræ mucilagines
Gummi Arabicum
Tragacanthæ &c.
Iuſcula pullorum gallinac. & gelatinæ

3) *Abſorbentia* ſuperius indicata ſunt.

6. *Sanguinea ſemi-putrida*, ſeu *ſcorbutica* corruptio corrigitur, partim per *generaliora reſoluentia*, de quibus præcedente tabula locuti ſumus, partim per *antiſcorbutica*, e. g.

Rad. Allii
Armoraciæ, ſeu raphani ruſticani
Ceparum
Cichorii
Raphani nigri
Herb. Acetoſæ
Acetoſellæ
Beccabungæ
Chærefolii
Chelidonii minoris
Cochleariæ
Fumariæ
Naſturtii
Piperitidis
Sedi minoris
Trifolii fibrini
Flor. Acaciæ recentes
Succ. Berberum
Citri
Ribium

7. *Sanguinea magis putredinoſa labes* emendatur per *balſamica*, quæ ſunt vel

1) *Vegetabilia* e. g.
Radices alexipharmacæ omnes
Herb. Baſilicæ
Chamædryos
Hyperici
Hyſſopi
Maioranæ
Mari veri
Meliſſæ
Menthæ criſpæ
Pulegii
Roriſmarini
Satureiæ
Scordii
Serpilli
Teucrii
Thymi & reliquæ, quæ *coronariæ* vocantur
Flor. Caryophyllorum hortenſium
Croci
Lauendulæ
Liliorum conuallium

Pri-

Primulæ veris
Sambuci
Spicæ
Tiliæ
Sem. Anethi
Anisi
Carui
Fœniculi
Sileris montani
Baccæ Iuniperi
Lauri
Lignum Aloës
Sassafras &c.
Aloë
Gummi hederæ
Mastiche
Myrrha
Sagapenum
Sandaraca
Sarcocolla
Terebinthina
Olea ex balsamicis herbis aromatibus & seminibus destillata, e. g.
Caryophyllorum
Cinnamomi
Iuniperi
Lauendulæ
Melissæ
Rorismarini
Serpilli
Strobulorum pini
Balsamus de Copaiua
Peruuianus, vel
2) *Animalia* e. g.
Tinctura mumiæ
Ol. Ceræ
Ouorum, vel
3) *Mineralia* e. g.
Succinum & illius essentia;
oleum
Rubinus sulphuris ex balsamo sulphuris paratus.

V. *MODVS OPERANDI.*

Vti varii generis sunt remedia, cacochymiam corrigentia, ita variis quoque modis hunc effectum præstant,

1. alia enim sufficiente aquositate acida diluunt, & hac ratione stimulum eorum infringunt, atque ad faciliorem excretionem illa præparant, e. g. potus calidus thée coffée, veronicæ &c.

2. Alia, qualia sunt absorbentia, moleculis suis terrestribus acidum coagulans corrigunt, dum humorum massæ adhærendo hanc ex lenta spissitudine in pulposam, ac volubilem consistentiam permutant, vel porosiore sua substantia partes acidas absorbent, & cum illis in sal medium abstergens abeunt.

3. Alia coagulante sua efficacia biliosam acredinem quasi figunt,

gunt, nempe acida & nitrosa; alia particulis salinis eamdem a partibus solidis abstergunt, e. g. salia media.

4. Alia particulis suis oleosis & pinguibus humores acres obtundunt: alia mucilaginosis suis partibus eosdem inuoluunt & ad naturalem crasin reducunt.

5. Alia qualitatibus suis resinoso - sulphureo - balsamicis corruptionem putredinosam inhibent. At licet horum modus operandi physicus negari non possit, plura tamen phænomena, & præcipue exiguæ remediorum portiones satis testantur, quod moralis ratio principatum hic teneat; anima enim gratis balsamicorum remediis excitatur, vt miasmata talia e corpore suo animose proscribat, id quod eo sollicitius tenendum est, quo magis propter vulgarem conceptum error practicus in *calidis* præscribendis facile committitur.

6. Alia, præcipue *absorbentia*, effectu magis physico materias subtiles, agiles, fermentescentes & contagiosas obuiscant, coagulant, irretiunt & inuoluunt.

7. Alia particulis suis acribus coagulatos humores, vel generice, vel specifice resoluunt. Huc spectant *resoluentia* priori tabula enarrata, *antiuenerea* & *antiscorbutica*.

8. De modo operandi *mercurialium videantur notæ in tab. de saliuatione generali.*

VI. *MODVS PROPINANDI.*

1. Ante omnia primæ viæ per blandum aliquod euacuans sunt expurgandæ: hæ enim quando impuritatibus scatent, vel acidis, biliosis, acribus, vel mucidis, tum correctio, quæ humorum caussa suscipienda est, irrita foret, & remedia ante, quam ad massam sanguineam pertingerent, in primo statim limine virtute sua spoliarentur.

2. Deinde impuritatum species rite peruestigetur, atque adpropriata corrigentia ei opponantur e. g.

1) Mucidis resoluentia

2) Salino - acribus & biliosis absorbentia, gelatinosa, mucilaginosa, nitrosa.

3) Scorbuticis antiscorbutica

4) Ve-

4) Venereis antiuenerea
5) Putridis & vappidis balsamica.

3. His alterantibus euacuantia, vel coniungantur, vel interponantur, alias omnis correctio irrita erit. In hunc finem conueniunt.
1) Laxantia, praecipue per epicrasin operantia,
2) Diapnoicae & diureticae euacuationes

4. Plethorae & haemorrhagiarum naturalium tanto magis ratio habeatur, quanto frequentius praecipuum hoc momentum negligitur. Certissimum enim est, quod plurimorum cacochymia a quantitate humorum nimia originem habeat & per eamdem sustentetur.

5. Denique tonus partium roboretur, & diaeta conueniens imponatur; praecipue placidus corporis motus illis commendetur, quorum & corporis & morbi indoles illum tolerant. Dantur enim nonnulli, licet paucissimi, morbi chronici, inter quos luem veneream numeramus, qui a motu voluntario plus detrimenti, quam vtilitatis reportant.

VII. *CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.*

1. Magni quondam habita fuit, & adhuc dum habetur *pathologia cacochymica*, praecipue *salsa*. Principes nouae huius aethiologiae medicae fuerunt *Tachenius* & *Syluius*, qui *Hippocratis* effatum de *mille saporibus* sinistre interpretati plus quam sexcenta salium genera, omnium morborum caussas, accusarunt. *Asseclae* eorum longe pertinacius ipsis praeceptoribus huic sententiae inhaeserunt, & diuersos acores, atque salino - sulphureas acrimonias, genus neruosum diuerso modo adficientes, pro omnium morborum auctoribus strenue venditauerunt,

2. Haec figmenta auream illam veritatem de humorum *simplici abundantia morbifera*, item de morbis ex *meris commotionibus* & sanguinis *translationibus* ita obscurarunt, vt pauci hodie meliora perspiciant, complures vero adhuc abstrusa illa hypothesi, ex ignotis & obscuris rerum figuris, atque qualitatibus morborum caussas arcessente, dele-

delectentur & hisce suppositis remediorum oppositorum operationes per figurarum constitutiones contrarias sibi fingant.

3. Equidem non prorsus inficiamur salina & alia inquinamenta & posse & solere massam sanguineam conspurcare, atque non nullos morbos producere. Vsus enim acidorum, salsorum, dulcium &c. non potest non prauam humorum mixtionem inferre, nisi quidem secretiones & excretiones vegete succedant; hoc autem culpamus, plerosque & tantum non omnes morbos ex hisce salium fontibus deriuari, cum tamen hæc sententia nulli demonstrationi; sed meræ opinioni innitatur, &, quod præcipue dolendum, in methodo medendi, practice adplicata, plus detrimenti, quam vtilitatis adferat.

4. Vbi autem cacochymia vere peccat, ibi omnino alterantia, supra commendata requiruntur. At quemadmodum alterantes therapiæ reliquæ omnes exposcunt, vt euacuantia congrua, ad felicem effectum consequendum, mox subiungantur, ita in cacochymiæ correctione hoc præcipue est obseruandum. Quoniam enim deprauati humores, quocunque modo correcti, cum reliquis in gratiam redire non possunt, necesse est, vt per aluum, diuresin & diaphoresin quantocyus eiiciantur.

5. *Scordium* in prauitate humorum putrida, vt egregium balsamicum *interne* se commendat, id quod *myrrha* in læsionibus prutridis *externe* præstare in dies obseruatur.

6. *Absorbentia* vti præ aliis cacochymiam corrigentibus abusui exposita sunt, ita tanto magis cautelas obseruari necesse est, quas in *conspectu medicinæ practicæ* hac de re passim inculcamus.

7. Optime miscentur *absorbentia* cum *salinis digestiuis*; quod si vero *sola*, & in maiore quidem quantitate ingeruntur, tum cum materia peccante in pastam abeunt, & tam in primis viis quam in ipsis humoribus peregrinos plane exserunt effectus. Ubi autem absorbentia acredinem biliosam & acidam immediate attingere possunt, vt in

effu-

effusione bilis, & soda; ibi *vt talia* optime se gerunt, id est, materiam peccantem in suos poros resorbent.

8, Contra si acres biliosæ impuritates *massam sanguinis* conspurcarunt, tum *nitrum* omnium est præstantissimum.

9. ACETOSA

1) Est, vel *vulgaris sylvestris*, vel *rotundifolia hortensis*, vel *Hispanica maxima*, pariter apud nos in hortis coli solita, atque vt succo acidulo non insuaui exuberat; ita plurimos ægrotantes reficere potest.

2) Inprimis commode destinatur nimio æstui, tam simplici, quam febrili, bilioso ardori, siti clamosæ, ictero leuiori, inflammationibus, tum aliis, tum præcipue faucium, phlogosibus vagis cholericorum, hypochondriacorum & scorbuticorum, vbi & primas vias abstergit & diuresin nonnihil promouet.

3) In his vltimis aptissime tota hæc planta cum aliis validioribus antiscorbuticis e. g. cochlearia, armoracia &c. miscetur, quippe quorum acrimoniam, nimiæ interdum ebullitionis humorum concitatricem, blande temperat.

4) Veteres *radicem* maxime in omni sanguinis commotione, febribus acutis & malignis, viscerum obstructione & atonia plurimi fecisse frequentissimeque adhibuisse constat. *Herba* tamen ob maiorem teneritudinem radici præferenda videtur.

5) Incerte vero laudantur aduersus morsum canis rabidi, aut strumas, neque *semen* pariter incrassantis & subadstringentis qualitatis consors, tam pulcrum remedium præbet in variis hæmorrhagiis, dysenteria, febrium acutarum diarrhœa &c. quam vulgo celebratur.

6) Prostant ex acetosa *aqua destillata*, *syrupus* & *conserua*. Crebrius autem *decoctum* præscribitur ad iulapia, quod si e radice siccata, additis, vel omissis herbæ foliis, fiat, gratus rubicundus liquor acquiritur.

10. ACETOSELLA

1) Vocatur etiam *trifolium acetosum*, ac præcedentem vir-

cutibus adæquat, tenericudine superat; vnde ad eosdem vsus conuenientissima est (dummodo ægri acida tolerent) Cæterum haud particeps cardiacæ & singularis cuiusdam analepticæ facultatis, quam ipsi ex foliorum, cordis figuram æmulantium, signatura competere quidam opinantur.

2) Prostant hinc eadem præparata nec non *sal essentiale*.

II. BASILICVM, seu OCYMVM CITRATVM

1) Variat pro foliorum magnitudine & colorum, quibus hæc picta sunt, diuersitate, rarissimeque, excepto eius *semine*, ad vsum medicum transfertur.

2) Spargit autem suauissimum odorem quasi aromaticum, licet succulentum sit, meritoque vires quasdam roborandi & resoluendi habere censetur. Vnde sunt, qui hanc herbam ad capitis morbos, vertiginem, lipothymiam, tristitiam, catarrhos frigidos, diuresin iuuandum, menses obstructos & pariendi difficultatem commendant.

3) *Externe* neruinum quoque effectum edit, & aduersus venenatorum animalium morsus, valere, itemque exsiccata, vt egregium ptarmicum prædicatur.

4) *Semen* veteres speciebus roborantibus quibusdam addiderunt, ac hodie idem aliqui laudant in angina, aphthis, fissuris cutis & papillarum, clauis pedum, pectoris morbis &c. Sed nihil est, quod de virtute illius indubia proferre liceat.

5) Cæterum ex hac herba, lateribus duobus in medio excauatis interiecta, radiisque solaribus aliquamdiu exposita scorpiones gigni multi tradiderunt, hodierni autem plerique physici abnuunt.

III. CHELIDONIVM MINVS

1) *Etmullerus* hanc herbam, tum insipidam fere, tum acriorem obuenire monet. Ultima hæc ad vsum capitur & scorbuticis præcipue manducanda præbetur, quamquam promissis satisfacere raro experiantur practici.

2) Inte-

2) Integra autem plantula nempe cum radice specificam resoluentem & abstergentem vim habere creditur in hæmorrhoidibus tumentibus, turgentibus, marisca ani (vnde etiam *ficaria* audit.) Sed cautius applicanda est, ne maior inflammatio, vlcerosus denique & fistulosus status subsequatur. Ut amuletum vero minime hæc mala aufert, neque alias, vel sanguinem coagulatum, vel strumas discutit, neque duris tumoribus, vlceribus, nedum cancro insigniter subuenit.

13. MARVM VERVM

1) Penetrantem odorem atque acrem aromaticum saporem prodit atque a Gallis *Mastichina*, forte ob similem pene fragrantiam & effectum, quo mandendo largiorem mucum elicit, adpellatur.

2) Suppar autem maioranæ & neruinarum præcipue virium fœcunda habetur, ac licet rarissime a medicis præscribi soleat, tamen a quibusdam magnam ei efficaciam in capitis & uteri morbis tribui legimus, id quod vberior experientia planum faciet.

14. FLORES CARYOPHYLLORVM HORTENSIVM

1) Ob suaueolentiam & iucundam colorum varietatem exquisitiore cultura digni existimantur, & saturе *rubentes* præcipue medicis inseruiunt ad roborandum & moderate incrassandum.

2) Speciatim vero caput debilitatum recreare autumantur; propterea vulgo laudati in epilepsia, apoplexia, vertigine, syncope, oculorum caligine, palpitatione cordis, porro in diarrhoea, dysenteria, vomitu nimio, febribus.

3) At, quod dolemus, experientia hodierna tantis encomiis minime assentitur, neque adscriptam virtutem alexipharmacam, neque singularem cephalicam in vulneribus capitis ullo modo confirmat.

4) In officinis parantur ex his *aqua*, *spiritus*, *syrupus* & *conserua*, quibus analeptica quædam vis haud derogari potest. Longe vero ieiuniora sunt & *acetum*, & *tinctura* per acidulum vitrioli phlegma confecta,

& *oleum* per infuſionem extractum, ad vlcera inueterata & fiſtulas, vt putant, accommodatum.

5) *Caryophyllus ſylueſtris*, ſeu *montanus* (non aliter ac flores hortenſes commendante *Theodato*) a ruſticis in decocto ſumitur ad diureſin promouendam.

15. PRIMVLA VERIS.

1) *Flores* huius herbæ etſi leuiter ſolum fragranti oleoſo principio imbuti ſint, tamen magnam virtutis opinionem habent in roborandis neruis, diſcutiendis ſtaſibus, aut ſaltem ſtagnationibus, ac doloribus demulcendis.

2) Quippe cumulatæ paſſim exſtant eorum laudes in paullo ante dictis capitis adfectibus, maximeque in paralyſi, ſpaſmis, arthritide, podagra, & malis vterinis; at quantopere experientes hodie deſerant, non attinet pluribus euinci.

3) *Radix*, quæ amaricat, ad lumbricos infantum, febres, arthritidem, calculum & hernias valere perhibetur, quamquam vix proſperiore euentu.

4) Inter præparata vero e floribus *ſpiritus* reliquis præcellit, ſed tamen ad aliorum vere neruinorum efficaciam non accedit. In aulis etiam interdum *vinum* ex his floribus paratur ſuauis & temperatæ indolis, quod magnates ad curam, vt loquimur, Maialem zu einer Frühlings-Cur ſubinde expetunt.

16. SEMEN ANETHI.

1) Qualitate & principiis non procul recedit a cumino, magis tamen anodynam & ſomniferam virtutem accepiſſe ſimul creditur.

2) Sicut igitur temperata ſua ſemiaromatica indole reſoluit & roborat, ita hoc ſcopo varia ſtomachi & mucidorum humorum vitia emendare poteſt, quamquam cumino aut caruo, frequentius vti ſoleamus.

3) Speciatim ſingultum cum dolore coniunctum mire ſedare, libidinem vero exſtinguere & oculis quoque nocere (ſed incertius) putatur.

4). Ex-

4) *Externe summitates*, quibus iustius anodyna quædam vis competit doloribus capitis tum in cataplasmate, tum in pediluuiis conuenire, quidam docent. Cæterum & oleum anethi coctum, itemque destillatum ad supra dictum vsum commode possunt adhiberi.

17. LIGNVM ALOES.

1) An ita dicatur ob odoramentum, an propter amaritudinem aliasue caussas, disputent, quorum interest; nobis scire sufficit, illud haud a planta, quæ aloën suggerit, sed a peculiari arbore Indica prouenire, atque a quibusdam adpellari *lignum paradisi*, vel *agallochum*, etsi alii agallochum a ligno aloës distinguant & *Langius* verum agallochum raro ad Europæos exportari, spurium autem frequenter sub huius ligni nomine venumdari ex A. N. C. alleget.

2) Probatur autem solidum, spadicei coloris, striis ferme nigricantibus notatum, saporis subacris & amaricantis, odoris, dum accenditur, aut frictione calefit, fragrantis; indeque principia eius aromatica, resinoso-terrea & qualitates resoluendi, discutiendi, ac roborandi statuuntur.

3) Atque has virtutes plerique hodie tanti æstimant, vt ipsum hoc lignum inter cephalica, cardiaca & stomachica præcipuum quemdam locum mereri videatur. Proinde eius laudes prostant in cerebri, memoriæ, ac visus debilitate, in lipothymia, palpitatione cordis, cruditate, vermibus, colica, cholera, dysenteria, morbis vterinis, cachexia &c.

4) Sed, licet haud plane inefficax sit, tamen *interno* vsu minime tantis encomiis respondet, & salubrius *externe* adplicatur in catarrhis capitis, susurro aurium, flatulentia & atonia intestinorum, aut alibi occurrente, itemque ad fœtorem oris paullo corrigendum manducatur.

5) Hoc scopo satis est idem, vel *vino decoctum cataplasmatis* instar, vel in *suffitu* adhibere. Alias in officinis prostant *species*, *trochisci*, *essentia*, *extractum*, id

quod nonnulli *confectioni alchermes* conferendum esse viribus duxerunt.

18. LIGNVM PINI.

1) De domestica arbore, quæ nuces pineas circa Rauennam præcipue profert, hic non loquimur, sed de nostrate syluestri, seu pinastro fructifera, ab abiete & picea distinguenda, cuius *ligno* resoluendi & mundificandi efficaciam scorbuticis & malo Neapolitano delumbatis subuenientem quidam adiudicant.

2) Præcipue autem *coni* resinosi, *turiones* & *folia* pini æque ac abietis *decocta* celebrantur in scorbuto, indeque nata paralysi & arthritide vaga, colica &c. at cum acri oleo turgeant, grauiorem facile humorum ebullitionem & nisi parce vsurpentur, talium malorum exacerbationem inferunt.

3) *Externe* certius conferunt ad sordes cutis scabiosas & vlcerum inquinamenta, itemque, ut nonnulli volunt, ad paralyticam & atrophicam membrorum debilitatem, menses ciendos, & (in cataplasmate) ad tenesmum.

4) Ad huiusmodi vsum etiam vocatur *oleum tædæ*, seu *templinum* ex hac arbore eductum; aliis quoque placent, vel *rob* ex decocto strobilorum paratum, vel *spiritus* per fermentationem inde confectus, vel *aqua destillata*.

5) Cæterum *puluis* ille *flauus*, qui in iunioribus conis subinde reperitur, conuenit cum sulphure vegetabili musci clauati in phthisi, aliisque morbis, sed frustra, laudatus. De *Pice* alibi actum est.

19. GVMMI HEDERÆ.

1) Mirum plerisque videri posset, hoc gummi reliquis huius familiæ adnumeratum fuisse, cum vulgo tantum *externe* ad capillos erodendos, pediculos eorumque ouula, seu lendes exstinguendos & claritatem oculis adferendam commendetur.

2) Sed omnino, si quis genuinum orientale, cuius notas autores obscure admodum tradunt, sibi compare-

ret

ret & prudenti vſui ſubiiciat, eum nobis haud adeo aduerſum fore credimus.

3) Neutiquam autem illud probamus, quod iuxta vulgarem deſcriptionem ſaturo virore aut nigredine infectum acrem & adſtringentem ſaporem linguæ imprimit, omnis ferme odoris expers; ſed ſollicite conquirendum eſt gummi hederæ flavo-rubellum hyacinthino ſplendore, ſuaueolens & fragrans, inprimis ſi conteratur, ſapore non ingrato, nec acri valde, nec ſtyptico præditum, baccis & feſtucis ligneis hederæ paſſim adhærens, atque hoc ab omnibus impuris moleculis nigricantibus quæ ſemper & fere copioſius interiacent, ſegregandum.

4) Tale gummi, reſinoſo-terreis principiis vber, aliis conuenientibus remediis adſociare in plerisque morbis chronicis vtile compertum fuit;namque egregiam humores fundendi, reſoluendi & laxiores fibras roborandi poteſtatem ſæpe oſtendit, neque tamen modo iuſta doſi exhibitum, orgaſmum ſanguinis, aut alias turbas vnquam excitaſſe notatur.

5) Itaque in cacochymica & vappida ſanguinis intemperie, morbis frigidis cachecticis, chloroticis, mucidis catarrhalibus &c. commode poteſt adhiberi, idque in forma vel vino cum aliis ſoluta, vel pilulari.

20. SARCOCOLLA.

1) Adparet in granis ſpongioſis & friabilibus, colore ſubruſo interpoſitis quandoque micis ſplendentibus, ſubpallidis, ſaporis ingrati, odoris per ſe nullius, ſi vero accendatur, aduerſi, atque ab arbore quadam Perſica, *quam Hermannus tithymalum arboreſcentem ſpinoſum* eſſe putat, funditur hoc gummi mucidis terreis abundantius, paucioribus ſalinis & ſulphureis partibus repletum; vnde cum inſpiſſet, glutinet, & nonnihil abſtergat, tum ad vulnera & vlcera conſolidanda, & cicatricem inducendam iam diu, vel ipſo nomine teſte, vſurpari conſueuit.

2) Neque tamen epuloticum ſolum eſt, ſed etiam luxatis

aut

aut fractis artubus adplicari, nec non oculorum vulneribus & vitiis frigidioribus albugini, & nubeculæ dicari poteſt, modo hic præcepta autorum teneamus, vt ob acrimoniam in eo ſimul latentem, qua oculis nocumentum minatur, lacte temperatum modice imponatur.

3) Pauci *ſuffitum* ex eo & terebinthina in teneſmo laudant, nonnulli quoque *internum* eius vſum in diarrhæa, dyſenteria, hæmoptyſi aliisque ſanguinis profluviis adprobant, ſed non eſt, quod ſuadeamus imitamentum.

21. FVLIGO.

1) Eſt ſubſtantia e tenui terra, acido & reſinoſo lignorum principio motu igneo concreta & eleuata, indeque reſoluentem, ac ſudoriferam præcipue qualitatem habere iudicatur.

2) Itaque alii fuliginem nempe ſplendentem cum aceto miſtam porrigunt in ſanguine grumoſo, caſu ab alto, partu difficili, & febribus, alii ex ea per alcali tincturam extrahunt in malo hyſterico commendatam, *Glauberus* etiam decoctum illius rubeſcens aſperrimo frigori exponendum & deinde liquorem ſalino-oleoſum penetrantem, qui in centro aquæ congelatæ reſidet, ad vſum adſeruandum eſſe præcipit.

3) An vero plerisque ſubiectis aptum ac tam ſalubre medicamen ſit, quam paſſim extollitur, dubitamus, præſertim cum largius datum facile orgasmos ſuſcitare & vterinos ac febriles motus acriter intendere ſoleat.

4) Vlteriore ignis agitatione ex hoc concreto elicitur *ſal volatile* & *ſpiritus vrinoſus*, qui vtique omnes alios fere ſubtilitate antecedit, adeoque ad varium vſum, vti alia huius generis, idoneus eſt; ſed vulgo prædicatam ſingularem virtutem in colica, podagra, nedum in pleuritide & febribus malignis neutiquam tuetur. Neque *oleum flavum* & *rubicundum*, quod poſt ſpiritum deſtillatione prodit, fidum ſe præſtat in ſuffocatione hyſterica, pellendo fœtu, externe in lepra,

lepra, doloribus podagricis. Idemque ridicula & vltra sesquipedem tumida hyperbole animam agentes mirifice refocillare perhibetur. *Confer: Ettmüllerus.*

22. CARBONES TILIÆ.

1) Crudum & incertum remedium suggerunt, licet *Helmontius* & *Hartmannus* eos cum aceto datos lapsis & vulneratis succurrere opinentur.

2) Præstantior est *florum* tiliæ qualitas, vt supra monuimus. *Cortex intermedius* vero perquam leue auxilium promittit in ambustionibus, & vlceribus; neque idem cum, vel sine gemmis & foliis decoctus arthriticos, calculosos, fæminas obstructione laborantes adeo subleuat.

3) Pari modo hæc arbor epilepticos scilicet restituit; certe, nisi alia meliora accedant, neque vmbra sua, neque granis, seu baccis subadstringentibus, neque visco, neque succo, neque carbone vix vmquam tam optatum effectum editura.

4) Quod si autem tiliacea adhibere, quis hoc scopo cupiat; ille succum e trunco, circa radicem tempore verno sauciato, manantem excipere, ac tentare poterit, ab *Ettmüllero* aliisque cæteris omnibus antelatum.

23. CHELÆ CANCRORVM.

Cum aliis ostracodermatis conueniunt, ac tuto eorum vice, si ita necessitas suadeat, fungi possunt, saltem cuncta terrea bolaria & absorbentia ex animalibus terrestribus desumta, virtutibus suis longe anteire obseruantur. Plura vide supra de *lapillis cancrorum.*

24. DENS APRI.

Hic tenuissime comminutus ad absorbentium subtiliorum classem pertinet, meritoque in vsum vocatur in febribus inflammatoriis, hecticis &c. sed tamen generali magis efficacia agit, quam specificam virtutem in pleuritide & angina laudatam demonstrat.

25. CORALLIA.

1) Concreta hæc, e mari præcipue mediterraneo piſcatione extrahi ſolita veteres inter vegetabilia marina, alii inter lithodendra, multi recentiores etiam inter mere lapidea referunt & vulgari de mollitie illorum ſub vndis opinioni contradicunt.

2) Proferuntur autem maxime *alba*, *rubra* & *nigra* compluraque alia coloribus ab his plus minusue recedentibus inſignia, neque deſunt *ſpuria*, quæ oſteocollæ ſpeciem repræſentant, & quoniam veris coralliis poroſiora ſunt, a phyſicis *Pori* varie figurati adpellitantur.

3) Cæterum Medici inprimis in vſum vocant vera rubicunda, iisque multas virtutes adſcribunt. Neque negari poteſt, ipſa ob craſin terream & limoſam multum valere in abſorbendo, ac tonum languentem nonnihil reſtaurando; vnde apta & ſalubria ſunt ægris orgaſmo ſanguinis, acrimonia bilis, fluxu cholerico, diarrhœa, dyſenteria, ſpaſtico artuum dolore correptis, itemque torminoſa inteſtinorum acrimonia cruciatis infantibus.

4) Mirificam tamen facultatem medendi nusquam fere præ aliis huius generis probatis edunt, omninoque illos, qui ob *ſulphur* ſcilicet *ſolare* ſpeciales analepticas, confortatiuas, alexipharmacas & antepilepticas vires a coralliis rubris præſtolantur, deludunt. Futilius vero adhuc & ſuperſtitioſius adpenſa prædicantur in faſcinationibus & lemurum terriculamentis abigendis.

5) Ad ſupradictum vſum ſimplex coralliorum *puluis* ſufficit, vtpote, ſi cum aliis conuenientibus miſceatur, ſatis polychreſtus, certe fidelior illis artificialibus *tincturis*, quas inde a *Paracelſi* temporibus ſummo quidem honore adfectas, acriterque quæſitas, ſed, deficiente illo potentiſſimo Alkaheſt, a nemine adhuc dum rite inuentas nouimus.

6) Ple-

6) Pleræque autem sic dictæ tincturæ coralliorum sunt tantum subtiles corporis integri solutiones, e quibus illæ ad vsum paullo magis roborantem & subadstringentem deligi possunt, quæ blandioribus acidis vegetabilibus v. g. succo citri, berberum, item spiritu mellis &c. perficiuntur. Altius quiddam in recessu habere videtur coralliorum reclusio per menstruum ex mercurio sublimato, ac spiritu salis factum & a *Cröffelio* commendatum, nec non per longiorem trituram, quam *Langelottus* & *Borrichius* extollunt; sed magna his laboribus eruta vis medica nondum hucusque inclaruit.

7) Pariter vel friuola, vel incerta sunt pleraque *magisteria*, vtpote quæ simplici pulueri cedunt, opera & sumtibus indigna.

26. Creta.

1) Terra hæc compacta & valdopere macra copiose in Brabantia aliisque locis effoditur, ac differt præcipue pro vario colore, quippe non albicat solum, sed & ochrea, cinereo-violacea, braune Kreide, cœrulea, viridis, nigra, subfusca &c. conspicitur.

2) In medico foro famosum eius nomen est inter absorbentia, exsiccantia & incrassantia remedia, ideoque commendatur maxime in soda, ardore vrinæ, bilis acrimonia & vermibus; at profecto crudum medicamen præbet, ostracodermatis crassius & virtute inferius; nam vt alias creta cum acidis in stypticum crama abit, sic in corpore nostro, præcipue intestinis cum talibus humoribus coalescendo noxam inferre potest, quam sane euidenter a largiore cretæ vsu puellæ, formosi (verius deformis) palloris aucupes, experiuntur.

3) *Externe* laudem habet in hæmorrhagia narium, vlceribus, quin & in inflammatione & podagra. Sed his vltimis potest inde retrocessio periculosa euenire, & in vniuersum tutiora nobis, ac præstantiora suppetunt.

TABVLA XVI.
DE
ADSTRICTIONE.

I. DEFINITIO.

Adſtrictio eſt actus therapiæ alterantis, quo motus tonicus, in partibus ſolidis relaxatus, per conuenientia remedia ita intenditur, atque augetur, vt fluidarum, quas continent, progreſſus & æqualis diſtributio promoueatur, hæmorrhagiæ quoque excedentes refrænentur, immo nonnumquam euacuanda exprimantur. Huc referuntur remedia *repellentia*, *reprimentia*, *adſtringentia*, *tonica*, *traumatica*, *ſtyptica*.

II. *DIFFERENTIA.*

1. *Adſtrictio* differt ab *incraſſatione*; hæc enim ſolum in *humores* agit, illa vero cum *motu* partium *tonico*, rarius cum *humoribus* commercium habet.
2. Eſt autem adſtrictio, vel
   1) *grauior*, quæ repente & fortiter effectum ſuum exſerit, ac diſtingui poteſt in
      a) *directam*; quæ immediate fibras ſolidarum partium coarctando & conſtringendo qualicumque humorum adfluxui & effluxui obices ponit; & in
      b) *indirectam*, quæ iterum duplex eſt, dum vel
         α) *humores* incraſſando ſeſe exſerit, vel
         β) *motus* peculiariter prouocando, euentum eiusmodi producit.
   2) *Leuior*, quæ iuſtum atque naturalem partibus conciliat *tonum*; quo lenius vero huius toni augmentum eſt, eo magis partes roborantur.
3. Deinde adſtrictio eſt, vel
   1) *interna*, quæ per repellentia, reprimentia, tonica perficitur; vel
   2) *externa*, quæ per traumatica, ſtyptica obtinetur.

III. *IN-*

III. *INDICANTIA.*

Expoſcunt vero adſtrictionem

1. *Fortiorem,*

1) viæ vltra modum patulæ.

2) Efferæ ſanguinis profuſiones, præcipue lochiales, vterinæ.

3) Humores nimium fluxiles & ſeroſi.

4) Alui fluxus enormes, qui aliis euacuantibus & abſtergentibus cedere recuſant, ſed impetu feroci continuant.

5) Febres intermittentes, fixam nactæ ſedem, & remota materia peccante ſolis motibus anomalis contumaciam exſerentes.

6) Violenti externi fluxus a ſoluta vnitate pendentes.

7) At quibus cautelis hæc omnia circumſcripta ſint, infra dicetur.

2. *Leniorem, tonicam*

1) cuiusuis partis laxitas, ſeu atonia, & ex hac proficiſcentes ſanguinis,

a) vel effluxiones,

b) Vel ſtagnationes.

2) Diabetes.

3) Sudores nimii.

4) Debilitas viſceris cuiusdam a morbo prægreſſo ortum trahens.

5) Euacuationes per viſcus quoddam, e. g. per renes, pulmones &c. factæ.

IV. *INDICATA ſeu REMEDIA.*

A. *Vegetabilia.*

Rad. Biſtortæ
Bugulæ
Conſolidæ maioris
Filipendulæ
Lapathi
Pentaphylli
Pimpinellæ ſanguiſorbæ
Plantaginis
Pſeudoacori
Rhabarbari toſta
Rubiæ tinctorum
Sigilli Salomonis
Tormentillæ.

 Herb.

Herb. Agrimoniæ
Alchymillæ
Anserinæ
Auriculæ muris
Bellidis vulgaris
Bugulæ
Bursæ pastoris
Equiseti
Gnaphalii variæ species
Hederæ terrestris
Herniariæ
Hypericonis
Matri siluæ
Millefolii
Nummulariæ
Pentaphylli
Perfoliatæ
Persicariæ
Plantaginis
Polygoni
Pyrolæ
Saniculæ
Scabiosæ
Veronicæ
Vincæ per vincæ
Virgæ aureæ
Vrticæ minoris
Vuulariæ.
Muscus Cranii humani, seu vsnea
Quernus.
Semen Acetosæ.
Flores Balaustiorum
Hyperici
Portulacæ
Rosarum rubrarum
Sophiæ Chirurgorum.
Folia querna
Lignum quernum
Santalinum rubrum
Cortices Chin-Chinæ
Fraxini
Granatorum
Tamarisci.
Viscum quernum.
Fungus Crepitus lupi
Cynosbati
Fructus Berberes
Castaneæ
Corna
Cupulæ glandium
Cydonia
Gallæ Turcicæ
Grana Kermes
Mespila
Mora
Myrtilli
Nux Cupressi
Pruna &
Pyra syluestria
Ribesia
Sorba.
Gummi Laccæ
Mastichis
Sanguinis draconis
Sarcocollæ
Thuris seu Olibani.
Succus Hypocistidis
Terræ Catechu.

B. *Animalia.*
Cochinella
Cornu Cerui vſtum
Ebur vſtum
Hippopotami dens
Manati lapis
Os ſæpiæ
Pili leporis
Priapus ceti
Tela araneorum
Vnicornu foſſile.

C. *Mineralia.*
Acida mineralia
Alumen
Bolus armena
Corallia rubra & alba
Gemmæ
Hæmatites
Hyacinthus
Martialia & præcipue crocus martis adſtringens
Minera martis Haſſiaca
Ochra
Saturnina, e. g. ceruſſa, lithargyrium, minium, plumbum vſtum, ſaccharum ſaturni
Terra Lemnia
Sigillata
Vitriolum.

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Motum adſtrictionis a principio vitali interno dependere, tam ex ſtatu hominis ſano, quam præternaturali ſatis ſuperque edocemur. Sicut enim illud leniore ſtricturæ gradu, quem toni naturalis augmentum vocamus, omnes euacuationes ordinarias promouet; ita eodem valde intenſo, tantas ſubinde conſtrictiones & occluſiones patrat, quantæ vix vllo pharmaco efficiuntur; vti videre licet, in hæmorrhagiis e terrore &c. ſuppreſſis, itemque in ſpaſmis & conuulſionibus vias maximopere coarctantibus.

2. Idem euidenter in oculos quaſi incurrit, vbi languenti naturæ ſubſidiis adſtringentibus ſuccurrere iubet neceſſitas. Quotidiana namque experientia teſtatur, remedia huiusmodi, primo omnium in primas vias delata & dehinc chyli ope per totum corpus diſtributa, non in quouis corporis loco, licet circulationis lege quemuis attingant, ſed plerumque & præcipue in parte læſa, vel relaxata conſtrictoriam ſuam exercere virtutem. Itaque merito concludimus, tam diſtributionem, quam effectum

ctum eiusmodi remedii adſcribendum eſſe principio rationali, tale quid percipienti, ac ad neceſſarium locum conſulto dirigenti.

3. Immo ne quidem ſemper neceſſarium eſt, vt hæc remedia oblata ad illum locum peruehantur, in quo adſtrictio fieri debet; ſed natura, in aliquo loco cum euacuatorio actu operoſa & occupata, effectum adſtrictionis per remedium oblatum ſentiens excitatur, vt eumdem in eum locum transferat & adminiſtret.

4. Excitationes autem, quas ipſa remedia adſtringentia efficiunt, diuerſa ratione fiunt: Alia enim ſale ſuo craſſo & auſtero fibras teneras, ita moleſtant & offendunt, vt natura ad hunc moleſtum ſenſum partium flexilitati maxime infenſum, excutiendum, mox fibrillas muſculares criſpatorio motu contrahat, & adhærentes particulas auſteras, ac terreſtres amouere adlaboret.

5. Quo vehementioris vero atque magis draſticæ indolis ſunt oblata eiusmodi remedia adſtringentia, eo validius quoque & obſtinatius conſtrictorium ſuum motum proſequitur natura. Contra quo temperatioris ſunt indolis, eo plus emolumenti adferunt, & ſuo tempore exquiſita temperie adhibita aperientem quoque & exoptatiſſimum poſt ſe relinquunt effectum.

6. Alia certis partibus ſenſibiliter aliena ſunt, & in iisdem citius, quam in aliis operantur; ſic quædam magis membranaceas, & tunicaceas, nonnulla muſculoſas partes citius alterant. Sunt e. g. remedia, quæ in ore detenta narium hæmorrhagias & hæmoptyſin adſtringente effectu compeſcunt.

7. Alia dantur remedia, quæ ſecundario, humorum incraſſatione, adſtringentem edunt effectum, qualia ſunt terrea bolaria & gypſeo-calcareæ indolis, quæ humores nimis fluidos inſpiſſando, ad adfluxum & effluxum ineptiores reddunt.

8. Sunt denique alia, quæ externe adplicata, vel humores in ſuperficie cutis coagulant, vel ipſam cutem cum acido-

ſali-

ſalino principio moleſtius adficiunt, vt contrahatur. Hunc effectum ſulphur externe adpoſitum præcipue poſt ſe relinquit.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

Vbicumque adſtrictione opus eſt, ibi proſpiciendum

1. ne vllo magno impetu, ſed gradu ſenſim progrediente & increſcente tentetur, alias ſtricturæ, tam pertinaces inferuntur, vt multa damna inde proueniant.
2. An *vires* & reliqua ægri conditio eam perferre poſſint; ſubiecta enim tenera a leuiſſima adſtrictione in motuum turbas coniiciuntur.
3. Vt *regimen* aptum ſubiungatur: quies enim & frigus vti adſtrictionem promouent, ita motus corporis & blandus calor nimias quoque ſtricturas moderari poſſunt.
4. Vt denique ſuo tempore & loco debita atque congrua materiæ illius, per adſtrictionem aliquo modo correctæ, euacuatio contingat. Hinc vbi adſtringentia neceſſaria videntur, conuenit illa modo digeſtiuis, abſtergentibus, diſcutientibus comitari, modo ipſorum vſui hæc & alia leniora laxantia ſubiungere.

VII *CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.*

1. De adſtrictione generatim notandum, repentinos effectus & præcipites motuum alterationes per eamdem produci poſſe, cum nullus actus tam facilis & leuis ſit, quam hic adſtrictorius. Sed loca adſtricta denuo reſerare, vinculaque hac medicatione inducta reſoluere, vel tantum relaxare, magni laboris opus eſt.
2. Magno enim ſæpius cum damno contingit, vt ſtrictoriis motibus ſemel adſueta natura eosdem quaſi mordicus retineat, nec niſi operoſa medicatione, longo tempore, imo ſubinde nunquam ab illis ſe reuocari patiatur.
3. Poſuimus quidem indicata adſtrictionis validioris, ſed prudente atque circumſpecta æſtimatione in iis morbis decernenda ſunt. Neceſſitas enim vſus adſtringentium admodum circumſcripta eſt, niſi hæc mala ſummum ſui gradum attigerint.

4. *Hæmorrhagiæ* iuniorum, floridorum, plethoricorum, qui de reliquo satis vegeti, alacres & viuidi sunt, licet sæpius, aut affatim eueniant, adstringentibus compescendæ non sunt: nisi quidem per periculosa loca e. g. per pulmones summo cum impetu erumpant, & mortem minentur.

5. Adstrictoria cohibitio sanguinis *hæmorrhoidalis* non audacem, sed prouidum vtique exposcit artificem. Quam cito enim in pertinacem abeat suppressionem, & quæ damna huius fluxus adstrictio relinquat quotidiana testatur experientia.

6. Eamdem dexteritatem desiderant nimiæ hæmorrhagiæ feminarum. Non sufficit enim sanguini congesto *exitum* præcludere, id quod facile potest obtineri; sed artis est, vt etiam *aditus* & vlteriores *congestiones* prudenter reuellantur.

7. Sic e tristibus exemplis frequentius intelligitur *febres intermittentes* famoso illo febrifugo, *cortice Peruuiano*, ita coërceri, vt ex intermittente lenta & tandem hectica oriatur.

8. In dysenteria, febribus biliosis, vomitu cruento, asthmate, febre lenta, hectica, phthisi, gonorrhoea maligna, foda, adfectibus spastico-arthriticis, vrinæ incontinentia directus adstringentium fortiorum vsus non est concedendus.

9. Tutioris autem vsus sunt tonica, quæ, vel neruinis maritata, cuius generis est mixtura tonico-neruina *Stahlii*, vel lenibus anodynis coniuncta, in cohibendis sanguinis, præcipue menstrui, fluxibus multum possunt.

10. Adstringentia *externa* æque cautum exposcunt vsum. Præmatura enim vlcerum adstrictio & materiæ ichorosæ in corpus repulsio, scabiei per sulphurata linimenta repercussio, œdematum & vlcerum manantium diuturniorum repressio numquam bona fide & securitate fieri potest.

11. FILIPENDVLA.

1) Herba & radix, quam & *ſaxifragiam rubram* vocant, in vſu ſunt, atque abſtergere pariter ac adſtringere dicuntur, a quibusdam exinde laudata in nephritide, iſchuria, hæmorrhoidibus dolentibus & dyſenteria.

2) Sed imitantes plerumque ſpe ſua excidunt, vnde certiora præſidia merito huic plantæ anteponimus.

12. PENTAPHYLLVM.

1) Hæc planta itidem manifeſto obſtipat & adſtringit, perperam exinde magnis encomiis in tertiana, quartana, hectica, obſtructione hepatis, paralyſi, podagra, epilepſia, calculo, a quibusdam onerata; quippe ſpecificum ſalubrem effectum nusquam edit, generali autem ſua vi maius plerumque damnum adportat.

2) Neque audiendus eſt *Tabernæmontanus*, qui radicem huius plantæ comparat radici *Chinæ*. Et cum omnia hæc minus cognita ſint, ſufficere poteſt vſus *externus*.

13. PIMPINELLA SANGVISORBA.

Maiori minor præfertur, cuius folia teneriora ad acetaria ſubinde expeti videas. Cæterum cum hanc præter adſtringentem alia ſingulari medendi facultate donatam eſſe nondum innotuerit, nihil opus eſt plura attexere.

14. PLANTAGO.

1) Hæc (vti & ſemen eius) ex ſalino, acido & terreſtri principio ſatis manifeſto adſtringit, tam interne ſumta, quam extus adplicata.

2) Vnde intelligi poteſt, qua circumſpectione accipiendæ ſint huius herbæ laudes in hæmorrhagiis, dyſenteria, gonorrhœa, fluore albo, morbis hepaticis, quartana, ictero, hydrope, phthiſi, ſingultu &c. Certe niſi parce detur, maiora facilius damna iniunget.

3) Neque ſatis perſpecta eſt vis alexipharmaca, quam multi ex hiſtoria illa de *bufone* ab araneæ ictu ſe foliis plantaginis defendente & curante probare contendunt.

4) Neque *extus*, etsi vulnera consolidet, in igne sacro, spasmis, podagrico dolore & tumore conducere animaduertitur.

5) Denique, nec *radix*, quæ ex parco nitroso principio leniter abstergit, celebratam vtilitatem sui in pestilentia, febribus, renum vitiis &c. huc vsque ostendit.

15. Psevdoacori radix.

1) Est *iris palustris* flore *luteo*, probe discernenda ab *iride*, seu *gladiolo cæruleo*, folia quidem similia, sed longe aliam qualitatem nacto; nam hic ad purgantia pertinet, cum pseudoacorus plane dissonam & sat magnam constringendi potestatem exercere videatur.

2) Quapropter, vel solum de collo suspensa dysenteriam sedare dicitur. Nos certe virtutem huius radicis in profusissima narium vetulæ cuiusdam hæmorrhagia, quam detenta in ore, irritis aliis omnibus, præsenter coërcuit, aliquando vidisse meminimus.

16. Sigillvm salomonis.

1) Huius radix præcipue in vsu est, facultate sua adstringendi ac detergendi insignis, sed tamen rarissime intro sumitur, cum publicatis eius laudibus in fluore albo, hernia, ischuria nullum fere pondus accedat ab hodiernis experimentis.

2) *Externe* vero cum aliis mista egregie se gerit in congestionibus humorum, stasi recente, tumore adhuc molli, inflammationibus; inprimis in omni contusione & sugillatione, vbi eam, quia acrior est, cum radice *symphiti* admixta temperare suadet *Ettmüllerus*.

3) De reliquo frustra laudatur ad tenesmum, podagram & malum ischiadicum, neque cosmeticum illum effectum edit, ad quem virgines fuci studiosæ suspirant.

4) Prostat eius *aqua destillata*, alias & in *decocto*, *gargarismate*, *fomento*, *sacculis siccis*, vel *cataplasmate* adhiberi potest.

17. Alchymilla.

1) Præter adstringentem, qua pollet, facultatem, etiam motum humorum intestinum augere, & inflamma-

tionem,

tionem, ſi quæ præſto ſit, exacerbare notatur, vnde cum *interno* eius vſu cautius mercandum eſt, v. g. in vomica pulmonum, exulceratione dyſenterica, herniis &c. vbi vulgo commendatur.

2) *Extus* autem egregie conuenit eius decoctum cum aliis permiſtum in vulneribus & vlceribus; & laxitatem partium quoque corrigit, experimento Italorum in mammis pendulis vſitato.

18. ANSERINA.

1) Auſterum & acrem ſaporem prodit, ac præter quam, quod vt adſtringens in variis fluxibus & vulneribus commendabilis exiſtimetur, ſpecificum hepaticum & anti-ictericum audit, itemque ſingulare arcanum in nephritide calculoſa.

2) Maior autem experientia requiritur, vt pro nobilibus hiſce virtutibus quis ſpondere poſſit. Non minus incertum eſt, hanc herbam in calceamentis geſtatam ſupprimere menſes & dyſenteriam, planeque intutum tentamen eſt, illius ope paroxyſmos febriles coercere.

3) *Externe* laudatur in intertriginibus, vlceribus, mobilitate dentium, hæmorrhagia narium, morbis oculorum, maculis faciei & lentigine &c. quæ omnia an ſatis firmo talo nitantur, diligentius adhuc excutiendum eſt.

19. BVRSA PASTORIS.

1) Satis valide adſtringit, ideo caute vſurpanda, tam in internis morbis, quam externe in dyſenteria, inflammatione, podagra, tumoribus, febribus, & certe tutius hic omittitur, cum nihil veri leuaminis adferre queat.

2) Meliorem efficaciam promittit in vulneribus, vlceribus oris & dentium vacillatione. Cæterum plantis pedum ſuppoſita, nec ictericos, nec cephalalgia adflictos percurat.

20. EQVISETVM.

1) Huius vſus ob adſtrictionem, quam efficit, pari indi-

get circumſpectione, ſpecificas autem vires nusquam adhuc comprobauit.

2) In mictu cruento, præmiſſis aliis, viſa eſt hæc herba ſubinde operæ pretium feciſſe, nec effectum noxiæ adſtrictionis reliquiſſe. De cætero rarius adhibetur.

21. GNAPHALIVM.

Generatim, vt cætera huius claſſis, adſtringit, ſed ſpecialem & probatam in dyſenteria efficaciam, vt nomen eius Germanicum vult, non oſtendit; neque oculorum mala inſigniter leuat, neque de collo ſuſpenſa lumbricos infantum interficit.

22. MATRISYLVA.

1) Mitioris traumaticæ & abſtergentis etiam qualitatis conſors, inprimis iecinori amica, vlcerumque internorum & icteri medela iudicatur; id quod vlteriori experientiæ relinquimus, vehementerque optamus, vt *hepaticæ ſtellatæ* cognomen vere tueatur.

2) Dubie vero nonnulli adſerunt, ab hac herba mœrorem animi, palpitationem cordis, & venenorum vim depelli, vel pedibus ſuppoſita partum adiuuari.

23. NVMMVLARIA.

1) *Centum morbia* etiam adpellatur, quamuis illam præter virtutem vulnerariam magnis aliis dotibus inſtructam eſſe nondum conſtet.

2) *Ettmüllerus* quidem hanc inter antiſcorbutica refert, alii in ſtomacace ſaltem itemque in tuſſi ſicca, ſanguine congrumato, hæmoptyſi valere prædicant, nonnulli denique ipſam in hominibus curare, ouibus contra inferre phthiſin opinantur; ſed fidem talis efficaciæ nondum firmauit vberior experientia.

24. PERFOLIATA.

Experta ſatis vulneraria eſt, & non magis ad externum vſum, quam internas potiones recipi ſolita. Hæ vltimæ tamen parcius adſumi debent, tum in læſionibus vlceroſis, tum etiam in hernia, ad quam ſanandam herba & ſemen vulgo magnopere conducere perhibentur.

25. PER-

25. PERSICARIA.

1) Piperatam exſerit acrimoniam (vnde & *hydropiper* vocatur) & non tam adſtringit, quam incidendo, reſoluendo & detergendo operatur.

2) Quapropter non ingloria (vtinam tam conſtanter ſalubris!) exſiſtit in morbis frigidis ſeroſis, cachexia, hydrope, ictero, ſcorbuto, aſthmate humido, lue Gallica, quin & in arthritide vaga & malo hypochondriaco. Sed cum probatiora ad manus ſint, non eſt, quod quemquam ad huius herbæ vſum, adeo cohortemur. Saltem vbique nos decebit iuſtum ſubiectorum diſcrimen & circumſpectionem adhibere.

3) *Externe* cutem rubefacit, ac præcellens habetur in vlceribus malignis & inueteratis, paronychia, clauis pedum & tumoribus frigidis.

4) Inprimis vero ad *magneticam* plurimorum malorum curationem transfertur, vbi quidem plantam recentem frigida ablutam parti læſæ imponunt, donec probe incaleſcat, tum adhuc tepentem in fimeto, aut alio loco, vbi cito putrefieri poteſt, ſepeliunt, atque hoc ſæpius facto, vulnera quælibet, vlcera, ſugillationes, odontalgiam rebellem, podagricos & iſchiadicos dolores euaneſcere pollicentur.

5) Cæterum datur eius *decoctum*, vel *aqua deſtillata*, in calculo & ſupradictis morbis celebris, in variolis autem & febre petechiali merito excludenda.

26. POLYGONVM.

Adſtrictoria qualitate gaudet, ſingularium virium, quantum conſtat, inops; nam in calculo & vermibus idem valde prodeſſe adhuc incertum eſt; quare, hoc relicto, ad alia properamus.

27. PRVNELLA.

1) Dicitur & *conſolida minor flore purpureo*, atque a *Paracelſo* internis etiam vulneribus curandis deſtinata legitur.

2) Frequentior autem vſus eius eſt in angina, tonſillarum inflam-

inflammatione, vlceribus oris & aphthis, rarior & minus probata in peſtilentia, dyſenteria, phthiſi.

3) Creſcit & apud nos prunella *cœrulea*, ſeu *conſolida media*, ſeu *bugula*, pari fere traumatica virtute inſignis, ſed internis morbis, vt quidam laudant, non æque adcommodata.

28. Pyrola.

1) Eſt temperata traumatica & inteſtinorum aliisque vlcerationibus internis conſolidandis ſubinde deſtinatur, quin & ab intra e vulneribus varia heterogenea oſſa, ligna &c. expellere dicitur.

2) Nonnulli eam cum vino albo decoctam & calide admotam commendant in aridura membrorum; ſed an ſufficiat, dubitamus.

3) Ceterum hanc plantulam, vti & præcedentes aliasque vulnerarias adhibemus, vel decoctam, vel melius rite, vti ſtatim monebimus, deſtillatam.

29. Sanicvla.

1) A ſanando nomen adquiſiuit, atque inter traumatica chorum fere ducit, adeo vt non modo *extus* ad emplaſtra & iniectiones, ſed & ad *internas potiones vulnerarias* ſæpiſſime recipiatur.

2) Et docet vtique experientia, ab hac herba colliquationem ſimul promoueri atque, ſi iuſto tempore in phthiſi & vomica pulmonum præbeatur, effectum nonnumquam edi plane ſingularem.

3) Quid porro valitura ſit, ad meliorem vſum pectoralem, & in vlceribus internis, ſi vino infuſa & macerata, quemadmodum de veronica indicauimus, deſtilletur, operæ pretium erit diligentius explorare; præſertim cum *Stahlius* omnia vulneraria ſic potius, quam vulgari modo decocta propinare ſuadeat.

30. Vinca per vinca.

1) Vt vim traumaticam poſſidet, ſic præcipue ad anginam & faucium morbos leuandos apta prædicatur.

2) Inſuper alii ipſam menſes prouocare & lactis prouen-

tum

tum augere putant, alii ab externo vsu hæmorrhagias compesci, abortum præcaueri, incantamenta propulsari aiunt, sed paucis hodie persuadent.

31. VSNEA CRANII HVMANI.

1) Muscus hic, in cranio cadauerum & præcipue hominum rota, vel laqueo interemtorum subinde crescens, ex singulari vegetatione mirum quid fouere & prodigiosis viribus pollere multis existimatur.

2) Præterquam enim, quod adstrictoria sua qualitate fluxus sanguineos inhibeat, *extus* adplicatus internas hæmorrhagias sistere; dysenteriam & synouiam compescere, itemque conuulsiones quascumque, pauores & inquietudinem infantum, incantamenta &c. propulsare quibusdam visus est; nisi forte, vel credulitas, vel alius error, vt videtur, auctores deceperit.

3) Porro ad corpus impenetrabile reddendum & certum e bombarda ictum experiendum a venatoribus adhiberi traditur; cæterum ad *vnguenti* illius *armarii sympathetici* ingredientia etiam pertinet.

32. FLORES BALAVSTIORVM.

1) E *granato syluestri*, *flore pleno*, nam *domestica* simplici tantum flore conspicua dicitur, colliguntur, atque e partibus suis acido-terreo-stypticis satis apti sunt ad adstrictionem, vbicumque hæc tuta & salutaris est, perficiendam; vnde hoc scopo frequens eorum vsus est in *gargarismatibus*, *iniectionibus*, *puluere dentifricio* ad firmandos dentes, *linimento* ad eundem vsum & gingiuarum cruentationem inhibendam.

2) Ob congruentiam principiorum & effectuum adponendus his est *cortex granatorum*, seu *malicorium*, vtpote quod adhuc valentius adstringere censetur. Itaque ad eosdem casus referuari potest. Cæterum decoctum eius ad nares & oculos in variolis defendendos, itemque lumbricum latum interficiendum prodesse, quin & a *Bartholino* fluxum menstruum prouocasse citatur, sed ancipiti experimento.

3) Longe alia *fructuum granati* indoles est, vt supra ostendimus.

33. SOPHIA CHIRVRGORVM.

Hanc herbam *Paracelsus* maximi quidem fecisse dicitur, sed vsum singularem reticuit. Neque hodie magnæ quædam, egregiæ ac tanto nomine dignæ virtutes eius inclaruerunt, etsi vulnerariam non temnendam esse nemo ignoret.

34. CHINÆ CORTEX.

1) Salutatur variis nominibus, inter quæ *cortex Peruuianus*, *Iesuiticus* & *China Chinæ* vsitatiora sunt, & decerpitur ex arbore quadam Peruuiana *Gannanaperide* dicta, distinguendus a *cortice Cascarillæ*, seu *Chinæ*, vt quidam vocant, *spuriæ*, de quo supra diximus.

2) Amaricat autem & austerum saporem offert; ex quo pariter atque ex aliis phænomenis haud difficulter colligitur, principia eius maximam partem acido-terrea & pauciora resinosa, indeque qualitatem magis adstringentem exsistere.

3) Quapropter mirum non est, hoc cortice febres intermittentes cohiberi, vtpote quod & alia adstringentia patrant; sed quæstio mouetur, an specifica virtus antifebrilis huic cortici tribuenda sit, id quod multi expertissimi viri hodie inficiantur.

4) Concidunt ergo magnifica præconia de singulari eius vi, contumacissimæ quartanæ domitrice, cum ne quidem simplicem tertianam sine aliorum ope solide percurare, immo grauiorem noxam inferre soleat, si præmature & largius ingeratur.

5) Certe e promiscuo illius vsu in febribus, postquam tot auctores ad decantandas eius laudes consenserunt, multiplex damnum fluxisse & adhuc fluere notatur. Alibi enim intermittens in continuam, tertiana in quotidianam, simplex in duplicem inde conuersa est, alibi constrictio alui, recidiua grauior, præcordiorum angores, color icterodes, oppilationes viscerum, tumores, pallores, obstructiones mensium, cachexia,

chexia, hydrops denique, vel hectica subsecuta sunt. *Confer. Stahl. diss. de febr. interm. turbatis atque corruptis.*

6) Tanto minus in febribus acutis continuis porrigendus est, vbi certe grauius periculum & mortem, præcipue puluis eius, maturat. Hectici quoque citius ab eo intereunt & variolarum reliquiæ, vt nonnullis placet, nequaquam hinc probe subiguntur. Neque tutius tentamen est vermes eodem interficere.

7) Præmisso emetico hic cortex cum aliis datus a febre intermittente, quandoque robustos vere liberat, sed plerumque tamen, nisi materia morbi ante sublata sit, nocet, numquam autem necessarius est, cum sine eius interuentu lenior methodus se satis efficacem præbeat.

8) Cæterum a fautoribus plerumque maiore dosi præscribitur in *puluere, electuario, extracto, essentia*, quæ reliquis minus adstringit, quin & *clysteres* inde parari docentur.

35. Cortex tamarisci.

1) Desumitur ex arbuscula huius nominis in Gallia, prope Rhenum quoque & alibi in Germania crescente; vtque paullum suaueolet & amaricat; sic ex acido-terreis tonicam, ex aliis salinis & nonnihil sulphureo-resinosis partibus suis abstergentem & resoluentem facultatem combibisse creditur.

2) Proinde citant auctores hunc pariter ac *lignum*, tamquam specificum spleneticum, alii quoque *corticem* in malo hypochondriaco, ictero flauo & nigro, quartana, arthritide, cachexia, fluore albo, scabie conducere atque ab Aegyptiis non secus ac guaiacum ad luem veneream curandam adhiberi referunt.

3) Pleraque autem hæc maiorem speciem grandiloquentiæ habent, quam fidei; vnde accuratius examen subire iubenda sunt. Cæterum hic cortex in decocto dari potest, extractum vero grauius adstringit.

36. Crepitvs lvpi.

1) Fungus hic ouatus, qui & *bouista* dicitur, puluerem subtilissimum salino-terreum & stypticum continet, oculis adeo infensum, vt si forte iis adfletur, grauem sane inflammationem & noxam adferre possit.

2) Inseruit autem Chirurgis ad stypsin, seu ad sanguinis fluxum e vulneribus, præcipue carnosarum partium sistendum, nam in maiorum vasorum læsionibus minime sufficit.

3) Cæterum vlceribus manantibus cautissime inspergendus est, quia subito quasi repellit. Eadem de causa hæmorrhoidum fluxui & narium hæmorrhagiæ minus conuenit. Neque etiam pernionibus vtilis videtur, neque aptus ad festucas vulneribus infixas extrahendas.

37. Castaneæ.

1) Non tam adstringunt, quam ad incrassandum & inuoluendum aptæ sunt, ob spissam mucilaginem, pinguibus quibusdam moleculis temperatam; quam, vt texturæ suæ materiam, acceperunt.

2) Exinde in laxitate alui & raucedine vsurpari possunt, sed robustiora & laboriosa subiecta desiderant; nam paullo difficiles concoctu sunt, & teneris flatulentiam, obstructiones, aliasque molestias pariunt, præsertim immoderatius comestæ.

3) *Cortex interior* adstringit & infide in fluore albo sumitur. Cæterum nucleus in defectu panis sanos & valentes probe saturare & famelicos reficere potest.

38. Corna.

1) Austera sunt, indeque incrassandi & adstringendi qualitate imbuta, sed rarissime præscribi solita.

2) In quibusdam officinis parantur *rob de cornis* & *electuarium cornelinum*, seu *diacornon*, in diarrhœa & variis sanguinis profluuiis passim laudata; sed certe meliora habemus.

3) *Flores* arboris corni adstringunt; cæterum *oleum* ex ligno

gno eius duriſſimo deſtillatum fruſtra cancro opponitur.

39. GALLÆ.

1) Proprie non ſunt fructus quercuum, ſed tubercula magis excrementitia, vt *Malpigius* detexiſſe viſus eſt, a certa muſcarum ſpecie, quarum ouula ad folia roboris deponuntur turbata folii compage ſenſim quaſi formata, quæ in hoc domicilio tamdiu ſibi ex arbore alimentum quærunt, donec ſatis nutritæ aliorſum auolent, perforato prius hoc hoſpitio, vnde gallæ ſemper foramine vno, aut pluribus pertuſæ conſpiciuntur.

2) Ad vſum autem expetuntur gallæ Turcicæ minores magis nigricantes & multis verrucis obſitæ, quas in calidioribus regionibus ex quercu humiliore, quam noſtras eſt, colligunt. Noſtrates enim gallæ ad vſum magis ineptæ habentur.

3) Sicuti vero plenæ ſunt acido magis vitriolico & terra ſtyptica; ſic validam adſtringendi ac repellendi poteſtatem exercent. Quapropter conſultius eſt eas *externo* ſolum, quam *interno* vſui deſtinare.

4) Pertinent huc alia ex quercu deſumta, ſed omnia magis minusque adſtringunt, adeoque intus caute vſurpanda ſunt. *Arbor* ipſa ad transplantatorias morborum, vt arthritidis, podagræ, dentium & capillorum caſus, ac hecticæ curationes adcommodata quibusdam videtur, ſed infide. Fruſtra quoque *lignum* guaiaci vices ſupplere poſſe, aut *decoctum* ex eius *raſura* tumores hydropicos tollere creditur.

5) Dubie item *carbones* ex hoc ligno in ictero & ſanguine congrumato, nec non *vermiculi* inter lignum & corticem errantes præparati in tinnitu aurium & ſurditate laudantur.

6) Neque *folia* conferunt ad peſtilentiam amoliendam, aut colicam. Quid vero *tenella* ea valeant in halitu fœtido & ſoda, vlterius adhuc experiendum eſt.

7) *Glandes* vulgo commendantur dysentericis, calculosis, pueris lectum permingentibus, aut a venenato animali morsis &c. sed rusticis merito relinquendæ. Neque *calyculi* earum, seu *cupulæ* singulare quidquam præter adstrictionem efficiunt. Idem valet de *cortice*, *vua quercina*, *musco* &c.

40. KERMES GRANA.

1) Vocantur & *grana infectoria* ob vsum, quem tinctoribus præstant. Proueniunt autem supra fruticem arboris cuiusdam humilis, *ilicis cocciferæ* dictæ, quæ in Hispania & Gallia Narbonensi studiose colitur; & maturæ factæ scatent vermiculorum turba (qui postmodum auolant & folliculum inanem relinquunt) de reliquo tum magnitudine & colore rubro bacculis asparagi similes.

2) *Cocci*, seu *grana* hæc amaricantem & adstrictorium saporem linguæ offerunt, ideoque vulgo commendantur in diarrhœa, dysenteria, sanguinis profluuiis, & abortus periculo.

3) Præter hæc vero in eorum succo residere putatur eximia virtus cardiaca, analeptica, exhilarans; vnde plurimi ipsum ingentibus elogiis in debilitate capitis & memoriæ, virium defectu, syncope, palpitatione cordis, metu, terrore & tristitia melancholica, abortu imminente, iam pridem condecorarunt.

4) Sed hodie multi spe, tam optabilis effectus se deludi queruntur, & *Ludouici* nostratium rosarum succum substituit, magno sane argumento, non tantopere fidendum esse pulcerrimo colori.

5) Profecto rarius se euidenti vtilitate præ aliis adprobat, neque in febribus sanguinem a corruptione vindicare, neque extus hic succus adplicatus cor insigniter roborare, aut variolas expellere potest.

6) In officinis prostat famosa illa *confectio alkermes* minus per se, quam ex aliis additis nonnihil analeptica. Ab aliis etiam *syrupus*, vel *tinctura* ex his granis conficitur.

41. MES-

41. MESPILA.

1) Ex mixtione sua acerbiore salino-terrestri coagulant, incrassant atque adstringunt, inprimis cruda & immaturiora, nam quæ adseruatione per aliquod tempus mollescunt paullo mitiora obseruantur.

2) Speciatim iis quidam vtuntur in diarrhœa, (quam valde contumacem *Forestus* se mespilis domuisse testatur) variisque alui, & vteri profluuiis, itemque in vomitu nimio, & pica grauidarum, sed crudum medicamen præbent rarius vtile, teneris vero & debilibus sæpe etiam noxium. Periculosius adhuc est ea dysenteria *maligna* laborantibus largius indulgere.

3) *Ossicula*, seu *lapilli*, quos figura triquetros, numero quinos in fructu hoc reperimus, vt diuretici laudantur in calculo, vrinæ difficultate, mensibus albis; sed euentu pariter ambiguo. Neque *lignum* mespili adpensum, vt multis placet, abortum auertit, aut hæmorrhagias præ aliis cohibet; Cæterum in officinis prostant mespila condita.

42. MYRTILLI.

1) *Recentes* largius ingurgitatæ fermentescunt & diarrhœas suscitant; vid. A. N. C. *siccatæ* vero magis coagulare, & adstringere deprehenduntur.

2) Vnde sunt, qui in hæmorrhagiis, & dysenteria eosdem propinant, quod tamen in tenerioribus vix tentandum est, nisi plane meliora deficiant.

3) Pariter stomacacem & pectoris morbos leuare, ac *radix* carnem luxuriantem in vlceribus absumere (sed dubie) prædicatur. Certiore effectu tinctores succo vtuntur ad lintea obscuro cœruleo colore inficienda.

4) Ad vsum passim prostant *syrupus* & *rob myrtillorum*.

43. CVPRESSI NVX.

1) Cupressus arbor (olim funeribus sacrata) hortorum nostrorum ornamentum, in Italia læte crescit & lignum suaueolens durabile diutissimeque a carie inuictum suppeditat; cuius fumus, sæuiente pestilenti

con-

contagio, *asseres calidi* in apoplexia & surditate, *spiritus destillatus* in splenis obstructione, vermibus, epilepsia (sed frustra) laudantur.

2) *Coni* autem, seu *nuces* adstringunt, cautius ideo sumendæ, nec speciatim in vrinæ incontinentia, aut polypo efficaces.

44. SORBA.

1) Duplicia, seu triplicia potius obueniunt, nempe *satiua* domestica, seu esculenta, quæ in hortis coluntur, *torminalia*, quæ sponte passim crescunt, & *aucuparia* syluestria colore flauescente rubro, (Vogel-Beeren.) Vltima prioribus posthabentur, minusque vsitata sunt, nisi quod mulieres interdum ex eis succum spissiorem, seu *rob* conficiant in ventriculi morbis, inflatione & adpetitu deperdito, vt creditur salubrem, itemque a nonnullis in dysenteria sedanda, mensibus & hæmorrhoidibus prouocandis commendatum.

2) Præstantiora autem his plerumque censentur *torminalia*, quæ vtique in laxitate alui conferunt, vbi sine insigni obstipatione subsequente plura comedere licet, pauca vero in diarrhœis & dysenteria, facta iam diuturna exoneratione, ad sistendum denique sufficiunt.

3) Cæterum mespilis qualitate accedunt; adeoque & in vomitu nimio vsum quemdam adferre possunt. *Fungum* sorbi aucupariæ *Hagendornius* laudat in dysenteteria.

45. GVMMI LACCÆ.

1) De rubicundi huius splendentis concreti generatione dissentiunt adhuc auctores, cum alii ipsum e poris corticis arboris cuiusdam Indicæ sudare, alii a certis formicis, vt mel ab apibus, elaborari, paratumque arboris ramis circumiici, ibique condensari putent.

2) Aduehitur ad nos partim insincerius, ramulis admixtum, quod lacca in *baculis*, vel *su matri* vocatur partim purius in granis & pulcerrimum pellucidum in *massis*, Lacca *Comberti* nuncupatum: De reliquo hoc gum-

gummi a lacca Florentina, massa nimirum artificiali probe distinguendum est.

3) Sicut autem sulphureis eius principiis præponderant salina & terrestria, ita leuius resoluere & abstergere, validius autem roborare deprehenditur; idque frequentissime externo solum vsu, quo inprimis confert ad mobilitatem dentium, corruptelas gingiuarum putridas simplices, ac scorbuticas & earum cruentationem.

4) In aliis vlceribus vero non æque vsitatum est, multo minus interno vsu veterum medicorum laudes confirmat, quippe nec debili ventriculo, obstructionibus viscerum, hydropi, renum vitiis, nec obesitati tollendæ, nec variolis & morbillis expellendis idoneum; vti recentiorum experientia decidit.

46. SANGVIS DRACONIS.

1) Huic nomen impositum est non ab animali, vt quondam creditum fuit, sed ab arbore sic dicta *dracone*, in vtraque India crescente, e cuius cortice sauciato transsudare velut alia lacrima refertur, quam, vel foliis inuolutam, vel in panes formatam, deinde ad nos deuehunt mercatores.

2) Quamquam autem scateat multis salinis acidis & terreis particulis, vnde sat strenua vis adstringendi exoritur, tamen resinosorum etiam principiorum innexorum præsentiam ostendit illius in ignem iniecti inflammatio, vt *Langius* indicat.

3) In vsum hinc maxime vocatur in vulneribus, vlceribus, synouia, variis sanguineis & serosis profluuiis; sed quoniam repellit & potenter adstringit, caute hunc succum adhibendum, *internum* vero vsum in hæmorrhoidibus nimiis, hæmorrhagia vteri, hæmoptysi, dysenteria ancipitem, certe minime necessarium & sæpe noxium fore arbitramur.

4) Tutius *externe* adplicatur ad sanguinem recentium vulnerum sistendum, cruentationem gingiuarum

dentiumque mobilitatem tollendam, nec non ad efferam narium hæmorrhagiam, vomitum ac diarrhœam, vbi cum oui albumine miſcetur.

5) Cæterum *Ettmüllerus* hunc ſuccum crebris adulterationibus obnoxium, incertique & nullius fere vſus medici eſſe pronunciat. E recentioribus vero *Kæmpferus* diſſenſum de natalibus huius concreti pluribus memorat, & quidem *ſanguinem draconis*, quem *inglebis* officinæ exhibent, ex vtraque India adferri ac ſub huius nomine frequenter ſuppoſititium quendam ſuccum arte compoſitum proſtare pro encauſtis & pictoribus, *alterum* autem, qui *in guttis*, vt aiunt, venditur, longe puriorem ex fructibus palmæ coniferæ ſpinoſæ orientalis elici, & in folliculos ex arundinaceis foliis complicatos recondi teſtatur.

47. Hypocistis.

1) Hic ſuccus e concremento quodam fungoſo, e radicibus ciſti Hiſpanicæ, vel Italicæ ſuccreſcente, exprimi & deinde inſpiſſatus ad nos transmitti narratur.

2) Eſt autem valde acidus, auſterus & adſtringens, ſpecialis vſus, quantum conſtat, expers; vnde, cum ſæpius adulteretur, acaciæ noſtratis ſuccum in illius locum ſubſtitui poſſe merito cenſet *Ettmüllerus*.

48. Terra catechv.

1) Quid proprie ſit, controuerſantur inter ſe naturæ ſcrutatores; de quo confer *Langium*, qui tandem definit, eſſe ſuccum e *fructibus Areck* (quos alias cum foliis eiusdem arboris *Betel* dictis & calce miſtos perpetuo mandere ſolent Indi) & corticibus immaturis arboris ſpinoſæ Indicæ, *catſchu* dictæ, expreſſum & calore ignis in maſſam redactum.

2) Differt autem puritate & ſincerior quidem intus, dum frangitur, rubet ac ſupra linguam detenta liqueſcit ſapore primum ſatis auſtero, in receſſu dulciore.

3) Sca-

3) Scatet hic ſuccus præter acidas terreſtres & gummoſas, etiam reſinoſis particulis, vnde & per ſpiritum vini rectificatum ex eo tinctura ſtyptica elicitur, licet alias quoque ſoluenti aqueo plane obediat.

4) Cæterum omnes facultatem adſtringendi ei tribuunt, quæ cum ſatis valida ſit, cauere nos oportet, ne interno eius largiore vſu damnum pariamus; id quod facile futurum eſt, ſi libere hunc ſuccum phthiſicis, hæmoptyicis, dyſentericis & mictu cruento, fluore albo, gonorrhœa, incontinentia vrinæ &c. adflictis pro laudum vulgarium modulo propinare lubuerit.

5) Itaque, licet *internum* vſum non plane reprobemus, extus tamen tutior eſt in vacillatione dentium, repentina faucium aliarumque partium tumore & inflammatione, vbi mature adplicanda eſt, itemque in hæmorrhagiis.

6) In vſu eſt *eſſentia*; item *gargariſmatibus* additur, aut cum ſaccharo, ambra & mucilagine tragacanthæ in *trochiſcos* paruulos cogitur, (vulgo *Caſchu*) qui ſub lingua detinentur ad ſtomacacem & grauiorem anhelitum corrigendum.

49. Hippopotami dens.

1) Bellua, ex qua hic dens deſumitur, in boreali oceano & terra, nam amphibia eſt, verſari & capi narratur.

2) Simili autem poteſtate, idem paucis etiam granis, adſtringit, adeoque ad varia ſanguinis profluuia & hæmorrhoides compeſcendas laudatur. Sed idem quoque iudicium valet.

3) Cæterum annuli ex hoc dente confecti ſpaſmos inſigniter haud mitigant; nec puluis intro ſumtus certum auxilium pollicetur. Ipſe dens, quia diutius ebore ſuum alborem retinet, commode aptatur ad inanes edentulorum alueolos replendos, etſi hoc ſcopo etiam hodie dentes humani recentes & integri adhibeantur.

50. MANATHI LAPIS.

1) Minus proprie ſic vocatur, nam haud lapis, ſed os quoddam caluariæ eſt ex amphibio illo & deformi animali manato, quod Belgæ *vaccam marinam* adpellant, depromtum.

2) De effectu autem nihil aliud dicere habemus, quam ipſum antecedenti prorſus conuenire, ac tantum pretio maiorem exiſtere.

3) Antiſpaſmodica certe virtus cautius adhuc indaganda, anticolica dubia, lithontriptica nulla eſt. Hæmorrhoides vero aliosque fluxus præſenter cohibet, magna ſæpe valetudinis offenſa, vt exempla docuerunt; quapropter iuſtam vbique circumſpectionem adhibere iterum ſuademus.

51. SEPIÆ OS.

1) Sepia eſt piſcis exſanguis cum *polypo* & *loligine* multum conueniens, cuius dorſo hoc os innatum reperitur.

2) Pertinere autem creditur ad potentiſſima abſorbentia, vnde nonnulli id κατ' ἐξοχὴν *præcipitans magnum* ſalutant, at, quia ſimul adſtringit, hoc ſcopo cautius idem vſurpandum eſſe arbitramur.

3) Inprimis in gonorrhoea virulenta & fluore albo magnam dignitatis famam obtinuit; ſed in poſteriore rarius ſatisfacit & grauiora ſæpe mala infert; ſeminis fluxum autem ſæpe citius reprimit, quam par eſt, vnde, niſi alia conuenientia remedia ſatis præmiſſa ſint, præmaturo ſui vſu non minus periculi minatur.

4) Incongruentius ad vitia thoracis & arthriticos morbos leuandos præſcribitur, neque extus etiam vlceribus manantibus licentius largiusque inſpergi, neque oculorum malis & ſynouiæ ſine prudenti moderamine deſtinari debet. Cæterum inſeruit dentifriciis.

52. CE-

52. Ceti priapvs.

1) Eſt fuſcus & corneæ texturæ, præcipueque adſtringentem edit efficaciam, vnde pro arcano antidyſenterico haberi non debet, cum, ſi febris & materia nondum correcta adſit, facile maius inferre queat detrimentum.

2) Ob eamdem vim caute dandus eſt in hæmorrhagia vteri, inprimis in hæmorrhoidum fluxu immoderatiore, vbi vulgo in abuſum pertrahitur.

53. Alvmen.

1) Excoquitur e variis mineris & lapidibus plerumque prius calcinandis, & ſub coctione ſæpe vrina adiicitur ad craſſiorem terram ſeparandam; vel etiam natiuum effoditur.

2) Conſtat autem vulgare & rupeum ex acido vitriolico & terra cretacea, indeque adſtringentem repellentem & incraſſantem facultatem oſtendit, propterea in inflammatione faucium ad gargariſmata adhiberi ſolitum, nec non ad liquores ſtypticos iſchæmos vſitatum.

3) *Vſtum* vero abſumit carnem luxuriantem & ſordes vlcerum ac ſtomacaces.

4) Cæterum *crudum* infide ſubuenit ſcabiei & tumoribus pedum, niſi ex mera cauſſa externa nati & plura conuenientia remedia præmiſſa ſint; multo minus tuto interne datur, vel ad febres intermittentes, vel ad fluxus ſeroſos & ſanguineos cohibendos.

5) *Plumoſum alumen*, quod ab *amiantho*, ſeu *asbeſto lapide* non niſi gradu differre dicitur, & in filamenta tenuia, igni diu reſiſtentia, ſeparatur, pariter adſtringit, ſed fruſtra, aut noxie ad fluorem album, tineam &c. commendatur.

6) Eamdem vim exercet *alumen ſciſſile*, quod cum priori ſæpe confunditur, ſed tamen ignem non tam diu ſuſtinet, nec viridiusculum, ſed albicantius eſt. Pa-

rem igitur vſum habere creditur; at palmarium in hæmorrhagiis, dentium mobilitate, fluxu narium, pruritu, pterygio, pernionibus, ambuſtione, pediculis, ſudore fœtido pedum & alarum. Quis vero non videt, hic ab adſtrictione grauius ſæpe periculum exſiſtere, ſaltem Medicum in aluminoſis adplicandis bifrontem eſſe oportere?

7) *Spiritus aluminis* æqualem ſpiritui vitrioli mixtionem & poteſtatem tenet, ſed, quia longe difficilius per deſtillationem expellitur, rarius in vſu eſt. *Spiritus vrinoſus*, qui, addito alcali fixo, ex alumine exſurgit, præ alio eiusmodi volatili nihil ſingulare ſibi vindicare poteſt. *Magiſterium, ſaccharum aluminis* aliaque friuola arcana conſulto reticemus.

54. HÆMATITES.

1) Terreſtrem huius mineralis & ferream indolem color, pondus & chymicum examen demonſtrant, ſtypticam autem vim illi experiuntur, quibus hunc lapidem in hæmorrhagiis & febribus intermittentibus ſumere adlubeſcit.

2) Sed talis *internus* vſus minus probatus, ac ſæpe noxius eſt. Neque *flores hæmatitæ* cum ſale ammoniaco ſublimati, licet croceum odorem ſpirent, tam egregiæ virtutis ſunt, vt pro *aroph*, ſeu philoſophico *Paracelſi* aromate, aut ſingulari remedio in cachexia, malo hypochondriaco, phthiſi, tertiana, dyſenteria &c. venditari mereantur. Euidenter potius exigua doſi adſtringunt, ac niſi tali qualitate debitis enchireſibus plurimum exuantur, acriorem plerumque noxam parturiunt. Nec diſparem cenſuram ſubire debet extracta hinc vulgaris *tinctura*, vtpote ſtyptica & nauſeoſa; monente iam *Langio*.

3) Tutius eſt in hæmorrhagiis, præcipue narium ſiſtendis hunc lapidem manu firmiter detinere; qui quidem compeſcendi effectus adeo decantatus eſt, vt &

nomen

nomen Germanicum, Blutstein ei imposuerit; sed rarissime, nisi in subiectis teneris & credulis, adparet.

55. MINERA MARTIS HASSIACA.

1) *Solaris* nomen huic imposuit quorumdam opinio, inde sibi, vel aurum, vel quiddam eo carius, menstruum nempe vniuersale, promittentium; sed coruos deludit hiantes.

2) Est potius minera sulphureo-martialis rotundi lapidis instar compacta, in terra figulina Almerodæ Hassiæ inferioris reperiunda, quæ sub dio fatiscit, & euolante sulphuris phlogisto, in vitriolicam faciem redigitur. Cum autem genuina pure ferrea sit, & proinde ad vsum internum adcommodata, tum cauendum est, ne huius loco forte spuriam, quæ Salfeldiæ & alibi eruitur, ac subinde venereis particulis inquinata est, accipiamus.

3) Ex hac itaque educitur vitriolum martis satis elegans & sincerum, de cuius virtute supra diximus, itemque liquor eiusdem indolis.

4) Cæterum notandum est, post crystallisationem vitrioli ex hac minera remanere magma fuscum non crystallisabile, nec dulce, vt vitriolum martis est, sed oppido austerum & adstringens, quæ quidem differentia ex alio acido, atque vt nos putamus, salis marini, aut communis admixto deriuanda est. *Conf. Stahlii diss. de vitrioli elogiis.*

56. OCHRA.

1) *Natiua* hæc flauescens terra, ab *artificiali* illa *calce saturni flaua*, Bleygelb, discernenda est; cæterum & pro locis natalibus pinguiore & sicciore statu, & fortasse etiam pro intimiore sui crasi paullum differt. *Goslariensis* sane ad genium venereum inclinat, ac proinde, docente *Cramero*, per oleum lini ad metallicam æris Cyprii faciem perducitur.

2) In-

2) *Internus* autem huius vſus merito reiicitur, cum ne *topicus* quidem ſatis expertus ſit. Quamquam enim ſiccare, abſtergere & reprimere, indeque in vlceribus, vibicibus, carne excreſcente, nimio circa oſſa fracta exſurgente callo (quem ſcilicet abſumet) vtilis a quibusdam cenſeatur; tamen maioris experientiæ ſuffragium adhuc deſiderat, interea aliis notioribus poſthabenda.

57. PLVMBVM.

1) Eſt, vel *nigrum*, vel *candidum*, quod & *ſtannum* vocamus. Prius in ſubſtantia ad medicum vſum non vocatur, niſi quod *amalgama* eius cum mercurio ad ſcabiem ſubinde præſcribi, itemque *laminæ* ipſius ad caſtitatem tuendam pubi adplicari a quibusdam ſoleant, etſi hoc vltimum tuto fieri complures negent.

2) Frequentiore in vſu ſunt varia e plumbo producta, quo pertinet *minium*, ſeu *calx plumbi* reuerberatione flammæ rubefacta, qualitatis compos ſiccantis, reprimentis & adſtringentis, quam proinde in emplaſtris & vnguentis miniatis oſtendit.

3) Eiusdem virtutis eſt *lithargyrium*, vnde ſimiliter ad vlcerum manantium, ſerpiginis, impetiginis &c. curationem cum aliis transfertur; ſed prudentia & iuſto moderamine opus eſt, ne in partibus teneriotibus, exquiſito ſenſu præditis, acrioribus & diu conſuetis congeſtionibus & fluxibus ſubita quædam repreſſio &c. tentetur.

4) Vix aliter ſentiendum eſt de *ceruſſæ* effectu, quæ cum alias proſpere multis externis malis medetur, tum moderatam & circumſpectam ſui adplicationem præcipue in inflammationibus &c. depoſcit. Neque ad fucandam faciem adeo tuta eſt, præcipue illa ceruſſa, ſeu magiſterium, quod per præcipitationem ex ſaccharo ſaturni paratur, quin ſæpius, notante *Langio*, loco alboris, colorem ſubfuſcum imprimat, perbellum fraudis auctoramentum.

5) Ma-

5) Maiorem famam consecutum est *saccharum saturni*, quod & *extus* in oculorum malis, ambustione, vlceribus adhibetur, & *interne* quoque a nonnullis ad gonorrhœam, fluorem album, phrenesin, maniam, melancholicam hypochondriacam, biliosam commendatur. Inprimis autem hic vulgo extolluntur *crystalli saturni*, e minera confectæ, *tinctura* illa *antiphthisica Grammanni*, & *balsamus* ex saccharo saturni & oleo terebinthinæ paratus.

6) At vero quicunque solertius expenderit dira hinc oriunda symptomata, exstinctionem adpetitus præsentissimam, obstructionem, colicam &c. præsertim noxam a lithargyrio, vinis dulcedinem inde combibentibus admisto, illatam & vbique iam diuulgatam; ille ab interno saturninorum vsu facile nobiscum abhorrebit. Neque etiam ignota sunt mala, quæ metallurgi & figuli e tractatione plumbi hauriunt, neque spernenda aliorum monita, qui impotentiam, dysenteriam, contracturam, paralysin, vel lentam tabidam consumtionem e saccharo aut aliis e saturno præparatis induci obseruant.

7) De *stanno* pauca conficiuntur, & quæ prostant, stypticam plus minusue qualitatem exserere videntur; vnde non facile introsumenda sunt. Certe *sal iouiali Mynsichti*, quod multi & inter eos *Baglivius*, velut antihystericum, prædicant, valde adhuc ambiguum, *antihecticum Poterii* tabidis fatale est, *sudoriferum* vero *maximum Fabri* solo ferme titulo superbit, & fide excidit.

TABVLA XVII.

DE

RELAXATIONE.

I. DEFINITIO.

Relaxatio eſt actus therapiæ alterantis, quo partes ſolidæ, inprimis fibroſæ, vltra modum ſtrictæ, condenſatæ ac rigidæ, remittuntur & relaxantur, vt tam progreſſus humorum, quam ſe & excretiones libere ſuccedere posſint.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Relaxatio differt a reſolutione; hæc enim cum humoribus plus iuſto ſpiſſioribus commercium habet, illa vero partes ſolidas in neceſſaria ſua flexilitate & permeabilitate læſas afficit.

2. Relaxatio eſt vel

1) *propria*, quæ cum remediorum conuenientium ope viis & partibus conſtrictis talem laxitatem & lubricitatem infert, vt poſtea motus tonicus auctus in iisdem minuatur, & œconomia vitalis ſuſtentetur: Vel

2) *impropria*, alias quoque *emollitio* dicta, qua materias ſpiſſas, induratas & ſiccas delinire, earumque excretionem promouere ſtudemus.

3. Sedationis effectus relaxationem ſequitur. Quando enim partes extenſæ, diſtenſæ vel compreſſæ relaxantur, & materiæ acres vellicantes eliminantur, tunc dolores ex his cauſſis exorti, mitigantur, obtunduntur & hebetantur.

4. Denique relaxatio fit vel per remedia interna, quæ *lenientia* quoque audiunt, vel per externa *emollientia*, in chirurgia admodum vſitata.

III. *INDICANTIA.*

Relaxantia requiruntur

1. in

1. in omni ſtrictura & denſitate partium immodica & contumace.
2. In immoderatis & dolorificis commotionibus ſpaſticis.
3. In infarctibus & ſcirrhis viſcerum.
4. In contracturis & ariduris partium.
Emollientia adhibentur
5. in tumoribus ad maturationem promouendis.
6. In ſcybalis induratis.
7. In calculo vias vrinarias vel ductum biliarium obſidente.
8. In tenaci muco, pulmones, aut etiam vias vrinarias obſtruente.
9. Ad cruſtas ſeparandas, & verrucoſas concretiones emolliendas.

IV. *INDICATA ſeu REMEDIA.*

Radix Althææ
Liliorum alborum
Liquiritiæ
Maluæ
Herba Althææ
Atriplicis
Betæ
Brancæ vrſinæ
Chamomillæ ſimplicis & Romanæ
Hyoſcyami
Maluæ
Melitoti
Mercurialis
Paridis
Parietariæ
Verbaſci
Violarum
Flores Chamomillæ
Liliorum alborum
Linariæ
Maluæ
Meliloti

Verbaſci
Violarum
Semen Cydoniorum
Foenugræci
Lini
Pſyllii
Seſami
Fructus, Amygdalæ dulces
Caricæ pingues
Dactyli
Ficus
Paſſulæ
Pruna dulcia
Sebeſten
Auena
Hordeum
Cepæ
Gummata Ammoniacum
Galbanum
Reſina
Terebinthina
Thus
Butyrum

Cera
Lac
Mel
Pinguedines & medullæ animalium
Sperma ceti
ranarum
Olea varia e. g.
Amygdalarum dulcium
Chamomillæ
Capparum
Liliorum alborum
Ouorum
Scorpionis
Vnguentum Dialthææ.
Emplastra
Diachylon simplex & cum Gummatibus
de Ammoniaco Foresti
Hyoscyamo
Cicuta
Meliloto
Filii Zachiæ

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Hic admodum simplex & intellectu facilis est; pleraque enim remedia gaudent principiis vel oleosis pinguibus, vel mucilaginosis lentescentibus, vel denique mere aqueis, humidisque, quæ omnia partes mobiles, flexiles & molles reddunt.

2. Nam cum vitium in nimia constrictione, condensatione, rigidiori intensione, vel etiam induratione hæreat, hæc remedia mobilia, mollia & lenia modo superficiem viarum elubricant, deliniuntque, vt transitus humorum expediatur; modo ipsis membranarum fibrillis sese insinuant, easdemque flexiores molliores que efficiunt.

3. Hoc modo stricturæ relaxantur & dolores mitigantur; & ita relaxantia atque emollientia, iuscula nempe, & ex lacte & amygdalis parata optima sese sistunt anodyna atque sedatiua, vbi dolores ex nimia fibrarum tensione oriuntur, quæ hisce remediis relaxatur & remittitur; vt ita caussa sublata effectus quoque tollatur. Neque tamen hæc ita interpretanda sunt, quasi agentis vitalis concursum excludendum esse putaremus. Quippe hunc etiam necessario requiri tum ex aliis phænomenis apparet, tum ex eo, quod nisi natura placido sibique accepto horum remediorum sensu quasi alliciatur ad minuendam toni intensionem, frustra diu medentes ope-

ram

ram nauent relaxationi præstandæ, exemplo peruicacium spasmorum & contracturæ. Idem euincit frictionum effectus, vtpote quarum gratiore sensu natura identidem inuitatur ad stricturas sæpe feliciter sine vlla aliorum ope remittendas, ac toni naturalis temperiem reducendam.

4. Emollitio materiarum induratarum & siccarum facile quoque concipi potest, siquidem pingues & tenues mucilaginosæ substantiæ mucidis & siccis materiis sese insinuant easque læuigant, quo facilius e loco pristino moueri & denique penitus eliminari possint, id quod optime clysterum emollientium vsus demonstrat.

5. Externe adplicata oleosa, fluida mucilaginosa emollitionem topicam constituunt, non solum gratam lenitionem conciliando, sed etiam partes rigide constrictas intrando, & relaxando, vt mollities eueniat.

VI. *MODVS PROPINANDI.*

1. Ante quam relaxatio suscipiatur, primæ viæ per lenia laxantia, in successu aliquoties repetenda, expurgentur.

2. Relaxatio ipsa sit placida, nec longius protracta ne partes nimis flaccidæ reddantur.

3. Optima iudicamus relaxantia, quæ resoluentibus, & pro diuersitate adfectuum, modo alexipharmacis modo carminatiuis iunguntur.

4. Potiones calidæ, infusa calida, e. g. thee, adiecto aliquo roborante, tantillo cinnamomi, optime interdum relaxant.

5. Denique partis roborationem artifex curæ habeat. Maxime enim conuenit, vt, cum natura sæpe languescat aut deficiat, partibus relaxatis pristinum naturale robur per tonica restituatur.

VII. *CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.*

1. Relaxatio licet actus sit simplex, in gradu tamen peccari potest, vt partes nimis flaccidæ reddantur, hinc moderatio est adhibenda, ne vera atonia inferatur & salutares motus tonici aucti effectus turbentur.

2. Inter remedia relaxantia haud poſtremum locum obtinent *balnea*, ex aqua fluuiatili cum ſale alcalino parata, quæ in tabe, ſudore ſuppreſſo, doloribus arthriticis laudem ſuam merentur. In menſtruo vero & lochiali fluxu promouendo ancipitis ſunt euentus, & ſumma cum circumſpectione adhibenda, vel, quod conſultius, plane omittenda. Facile enim contingit, vt fibræ nimium emolliantur, earumque tonus, ad huius fluxus promotionem admodum neceſſarius plane deiiciatur, & natura in opere ſuo conturbetur.

3. In mucido pulmonum adfectu copioſe nimis exhibita relaxantia & emollientia minus proſunt, quia poros relaxando maiori humorum adfluxui anſam præbent.

4. Inflammationes externæ, quam diu adhuc diſcuſſioni locus eſt, emollientibus non ſunt tractandæ, niſi per gradus adplicentur, vt diſcuſſionem adiuuent. Hæc vero ſi obtineri non poteſt, emollientia maturationem facilitant, relaxando poros vt ad præſentem ſtaſin ſufficiens humorum aditus pateſiat.

5. ATRIPLEX

1) Eſt rubra, pallide virens & ſubnigra, quin & ad vnum genus atriplicis referuntur bonus Henricus, blitum, beta, ſpinachia & congeneres plantæ.

2) Sicut autem largo aqueo humore, blandius nitroſo turget, ita molliendi & temperandi ſcopo a nonnullis ad ſiccitatem alvi, æſtum ſanguinis & hypochondriaca pathemata commendatur.

3) Rarius tamen in vſu eſt & externe magis ad clyſteres emollientes ſubinde recipitur. Ceterum hanc herbam ad inflammationes aut dolores podagricos vel aquam eius deſtillatam ad tineam capitis quicquam valere incompertum eſt.

6. BETA.

1) Alba, rubra & viridis obuenit, ac non multum a qualitate braſſicæ recedere & cum atriplici, vt dictum eſt, maxime concordare putatur, vnde non opus eſt de eius vſu plura adiicere.

2) Suc-

2) Succus betæ recens satis acre errhinum exsistit, cæterum planta in vlceribus, impetigine & pernionibus vtilitatem suam nondum comprobauit.

7. BRANCA VRSINA.

1) Habetur vel Italica satiua, propter spinosum folium acanthus dicta, vel vulgaris syluestris apud nos magis vsitata, & quia leni præcipue mucilagine gaudet, inter quinque emollientium plantarum familiam posita.

2) Inprimis igitur ad clysmata, cataplasmata & balnea emollientia expetitur, ab aliis etiam intro sumi ad ischuriam, hepatis obstructionem & scorbutum leuandum (sed inertiore effectu) iubetur.

3) Poloni sæpius hac planta vtuntur in plica atque e decocto illius fermentato potum medicatum (Bartsch dictum) sibi in vsum diureticum & antiscorbuticum conficiunt.

4) Cæterum radicem adeo solari podagricos, vel amuleti instar gestatam auertere pestilentiam & melancholiam, item semen brancæ vrsinæ epilepticis, hystericis, ictericis, suspiriosis mederi, ambigitur.

8. MERCVRIALIS.

1) A botanicis allegatur mas binis capsulis seminalibus velut testiculis instructa & fœmina spicata, quam vt specificum in sterilitate multi honorant.

2) Præter emollientem vim detergit etiam succo suo nitroso, atque a veteribus maxime ad soluendam aluum siccam vtilis & sennæ Alexandrinæ viribus non multum inferior habita fuit; hodie autem pluries ad externum vsum in clysteribus & balneis vocatur.

3) Etsi autem generali sua facultate etiam vterinas partes afficere possit; tamen adhuc dubium est, hanc herbam speciatim præ aliis congeneribus ad promotionem mensium & fœcunditatem conferre. *vid. Ettmuller.*

4) Succus in verrucis, lentigine, & surditate (sed frustra)

ſtra) laudatur. Cæterum in officinis proſtant aqua deſtillata & mel mercuriale.

9. PARIS HERBA

1) Non pertinet ad emollientes, ſed maiori iure vt ſpecies ſolani narcoticis adnumeratur, vnde neceſſe eſt, vt ſpeciales eius vires caute experiamur, nec grandibus aliorum encomiis nos ad largiorem vſum temere impelli ſinamus.

2) Quamuis enim planta aconitum ſalutiferum audiat, & baccarum eius efficacia paſſim in febribus malignis, mania, epilepſia, nucis vomicæ noxa, faſcino, oculorum morbis &c. commendata ſit; tamen, quia plura de his verba quam rerum teſtimonia proferuntur, non adeo fidendum eſt.

3) Tutius externe tentatur, quid in vlceribus malignis efficere poſſit, cûm alia ſolana eisdem ſubuenire plurimi teſtentur. Cæterum quoque in carbunculis, peſtilentibus, inflammatione & tumore ſcroti, cancro, paronychia, hæmorrhoidibus cœcis laudem habet, ſed leuioribus experimentis ſuperſtructam.

10. PARIETARIA

1) Optima ducitur, quæ in muris vetuſtis creſcit, nam in locis pinguibus luxuriantem non æque efficacem & diureticam eſſe putat *Ettmullerus*.

2) Cæterum cum ad emollientia pertineat, eundem cum ſupradictis fructum in medendo afferre poteſt, præterea vero abſtergentem vim tenere & pectus, vterum aliasque partes a muco repurgare, nec non acrimoniam & ſuppreſſionem vrinæ mire tollere cenſetur.

3) Nec deſunt, qui eandem internis & externis vlceribus, calculo, podagræ, hydropi, inflammationibus dicandam eſſe arbitrantur, etſi pro fidis eius virtutibus in hiſce nemo facile ſpoponderit.

4) Parantur aqua & ſyrupus parietariæ, alibi etiam ſal illius, vt obſtructionis viſcerum remedium (ſed exigui vſus) citatur.

II. SEMEN

11. Semen sesami.

1) Eſt, vel peregrinum in Aegypto & Sicilia prouenieus, vel noſtras vulgare. Ex vtroque cataplasmata emollientia & oleum expreſſum adhibentur.

2) Cum vero præ ſemine fœnugræci, vel lini nullas ſingulares vires nactum ſit, neque oleum eius ſuperet amygdalinum, prorſus hoc ſemine carere, ac merito hic etiam quærere poſſumus, cui bono ſit tot concretorum qualitate & effectu inter ſe non diſſidentium cumulus.

12. Resina.

1) Supra egimus de reſina lentiſcina, ſeu maſtiche & lariicea, ſeu terebinthina; nunc paucis de abietina dicendum eſt.

2) Naſcitur autem intra corticem nouellum arboris, vbi tubercula aliqua erumpunt, & discutientem, roborantem, digerentem ac diureticam poteſtatem adepta exiſtimatur.

3) Quapropter ipſi quidam vtilitatis laudem in renum vitiis, tumoribus, vulneribus capitis, clauis pedum, quin & doloribus podagræ atque iſchiadis tribuunt, ſed non eminet ſupra terebinthinam, niſi quidem vilior ſit; vnde cætera poſſunt diiudicari.

4) Deſtillatur hinc oleum, quod vocant Spick-Oehl. De reliquo etiam *pinaſter*, ſeu pinus ſylueſtris (Kiefern,) fundit *reſinam* albeſcentem, præſertim circa ſtrobilos; at huic quoque non diſpar craſis ineſt, nec vlla, quantum conſtat, virtutum prærogatiua.

TABVLA XIIX.

DE
MOTVVM EXCITATIONE.

I. DEFINITIO.

Motuum excitatio est therapiæ alterantis species, qua principium vitale ad motus conseruationi corporis sui quidem necessarios, iam vero deficientes, per medicamina conuenientia efficaciter excitatur. Remedia excitantia in scholis medicis *analeptica, neruina, roborantia, calefacientia, impellentia, cardiaca, reficientia* &c. vocantur.

II. DIFFERENTIA.

1. Motuum correctio respicit, vel eorum *excessum*, vel *defectum*. De hoc excitando hac, de illo autem contemperando sequente tabula agemus.
2. *Erroneis motibus* peculiarem classem adsignare, necessarium non ducimus: vel enim ad defectum, vel potissimum ad *excessum* referendi sunt.
3. Est autem eiusmodi motuum excitatio, vel
   1) *vniuersalis*, quæ vniuerso corpori, debilitate adfecto, prospicit, & hæc proprie vocatur *analepsis*; vel
   2) *specialis*, quando certam tantum languentem corporis partem roborare intendimus, per vulgo sic dicta specifica cephalica, pectoralia &c.
4. *Analepsis* distingui quoque potest in
   1) *materialem*, qua per remedia *reficientia, nutrientia*, natura in motibus suis alacrior redditur, & in
   2) *formalem*, vbi per remedia *calidiora* & *acriora* principium vitale suscitatur & officii sui admonetur.
5. Motuum excitatio obtinetur, vel per remedia
   1) *interna*, quæ variis in formis offerri solent, vel in

2) ex-

2) *Externa*, atque hæc epithematum, ſacculorum, cucupharum forma adplicantur.

III. *INDICANTIA.*

Analepſin expoſcunt

1. vniuerſalis virium defectus, in quibuscumque morbis obſeruandus.
2. Speciatim partes poſt vehementes ſpaſmos, vel euacuationes emeticas, catharticas &c. languentes.
3. Adfectus paralytici, hemiplectici, apoplectici.
4. Membra refrigeratione, fatigatione, continui ſolutione debilitata.
5. Motus tonici relaxatio, quæ in fine morborum motum antea excedentem plerumque ſequitur.

IV. *INDICATA.*

1. *Vegetabilia.*

Rad. Angelicæ.
Calami aromatici
Caryophyllatæ
Coſti
Cyperi rotundi
Galangæ
Ginſing
Ireos Florentinæ
Leuiſtici
Mei
Pimpinellæ albæ
Zedoariæ
Zingiberis.

Herb. Abrotani
Baſilicæ
Betonicæ
Calaminthæ
Chamædryos
Chamæpytidis
Eryngii
Maioranæ
Mari veri
Meliſſæ
Menthæ criſpæ
Origani
Pulegii
Rorismarini
Rutæ
Saluiæ
Satureiæ
Satyrionis
Serpilli
Thymi

Folia Indum, ſeu Malabathrum
Lauri.

Flor. Acaciæ
Anthos, ſeu rorismarini
Aurantiorum
Cheiri
Iaſmini
Lauendulæ

Liliorum conuallium
Primulæ veris
Rosarum
Spicæ
Tunicæ
Violarum.
Cort. Aurantiorum
Cinnamomi
Citri
Winteranus.
Lign. Aloës
Rhodium
Santali
Sassafras.
Bacc. Iuniperi
Lauri.
Sem. Ammios
Anethi
Anisi
Apii
Cardamomi
Carui
Cubebarum
Cumini
Dauci
Fœniculi
Piperis longi & rotundi
Sileris montani.
Balsam. de Copaiua
Peruuianum.
Boletus ceruinus.
Gumm. Animæ
Benzoës
Elemi
Mastiches
Olibani
Storacis calamitæ
Tacamahacæ
Terebinthina
Vinum.
Ex *compositis*
Confectio Alkermes
de Hyacintho
Sapo Venetus.

2. *Animalia.*
Castorei essentia
Cantharides
Cochinilla
Cornu cerui, ac reliquorum animalium salia volatilia & spiritus.
Formicarum spiritus
Genitalia nonnullorum animalium e. g. priabus apri, cerui &c.
Lumbricorum spiritus
Margaritæ
Moschus
Stincus marinus
Zibethum.

3. *Mineralia.*
Ambra
Aurum
Gemmæ
Oleum petræ
Succini essentia & sal volatile.

V. *MO-*

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Quem ad modum alterationem *materiarum* non meris physicis remediorum effectibus, sed potissimum principio vitali tribuimus, ita tanto magis *motuum* correctionem pro naturæ opere declaramus.

2. Vnde sane partium debilium & motu tonico destitutarum corroboratio & excitatio optimis quamquam remediis numquam obtinebitur, quam diu natura ad hunc motum suscipiendum abiecta deprehenditur. Vbi autem illa ad corporis sui restaurationem ipsamet prona est, ibi actus hic therapeuticus non sine fructu suscipitur. Conferatur obseruatio illa notatu dignissima, quam *tabula de alterantibus generatim* continet, quod scilicet hemiplectici omnia quidem laxata membra balneis tonicis eodem tempore immergant, non autem simul, sed successiue, ac plerumque *manus* primum in diuitibus, in pauperibus autem *pedes* restituantur.

3. Nihilo tamen minus remedia symbolum suum quoque contribuunt ad motus hosce redintegrandos, & quemadmodum varia eorum genera sunt, ita etiam natura variis modis per illa excitatur.

4. Alia enim *materialiter* concurrunt, dum particulis suis gelatinosis, & pinguibus aptum corpori nutrimentum porrigunt, per quod natura ita reficitur & exhilaratur, vt conseruatorios motus animose subinde readsumat. Atque hæc gelatinosa, emulsiua & alia reficientia remedia ex diætetico fonte potissimum petuntur.

5. Alia eodem *materiali* concursu operantur, suppeditando mixtioni humorum particulas calidiores, acres, putredini, aut veneno resistentes. Vnde fractæ naturæ vires, his armis & auxiliis suffultæ de nouo excitantur, vt aduersus hostilem materiam expugnandam insurgant. Hæc est ratio, quod congrua alexipharmaca in morbis malignis effectum sæpius analepticum edere soleant.

6. Alia *virtualiter*, vt dicunt, in principium vitale agunt, dum particulis *temperate sulphureis*, peculiari sua crasi amicis, *suaueolentibus* illud quasi exhilarant. Et licet intimior hic operandi modus plurimam partem nobis incognitus sit, experientia tamen veritatem toto die loquitur; quid? quod eiusmodi analeptica pro diuersitate naturarum diuerso effectu variare solent: alii enim suaueolentibus recreantur, alii his offenduntur & contra graueolentibus ac fœtidis reficiuntur.

7. Alia particulis *salinis*, *acribus*, *penetrantibus* fibras irritando & stimulando naturam officii sui admonent, ne partis debilioris penitus obliuiscatur, quin potius motibus suis eamdem restaurare intendat. Huc pertinent remedia, quæ vtplurimum *neruina* vocantur.

8. Alia, & quidem *gemmata*, particulis terrestribus tenerioribus partium tonum stringendo roborant & motus remissos excidant.

9. At omnia hæc effectum suum numquam directe præstant; alias enim vniformis efficacia semper exspectanda esset: sed, vti superius diximus, natura per & propter hæc remedia operatur, atque corporis sui restaurationi studet.

VI *MODVS PROPINANDI.*

Hic respiciendum est

1. ad *caussarum dignotionem*: multum enim interest scire, num ex caussa *morali*, nempe terrore, tædio &c. natura partem quamdam deseruerit, vel an *materialia* obstacula tonicæ desertioni ansam dederint; præcipue an principium vitale in hac quidem parte motus negligentius exerceat, in altera autem periclitante tanto magis illos augeat.

2. Ad *indiuiduorum varietatem*: nam priori membro diximus, quod analeptica & neruina remedia per diuersa indiuidua diuersum effectum edant. Sic e. g. *moschus* in aliis subiectis motus prouocat, in aliis vero eosdem supprimit, quotidiano hystericarum exemplo.

3. Ad

3. Ad *temporis debiti electionem:* nisi enim hanc εὐκαιρίαν obseruemus, facile offendiculo esse possumus. Vnde primarum viarum sordes prius remoueri, plethora imminui & vitium humorum, si adsit, prius corrigi debent, quam ad tonicorum & neruinorum vsum accedamus. Plura de hac materia legantur in *conspectu medicinæ practicæ tabula generali & specialibus de motibus deficientibus.*

VII. *CAVTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.*

1. *Motuum* alteratio & directio plus sapientiæ medicæ, diiudicationis & circumspectionis requirit, quam *materiarum* correctio; id quod tanto magis considerandum est, quo minus huius rei ratio vulgo habetur.
2. Vires quidem, quæ per laborem, inediam, vel aliam externam caussam *amissæ* sunt, facile restituuntur; sed motus sine tali caussa manifesta a principio vitali *omissos* redintegrare, non est in Medici facultate.
3. Remedia sic dicta specifica *cordialia*, seu corroborantia, vti generatim cum grano salis accipienda sunt, ita acriora & calidiora ex illis in palpitatione cordis propinata, re vera nocent.
4. Idem iudicandum est de *neruinis*, *sulphureis*, *acrioribus*, quæ in paralysi & hemiplexia vulgo adhibentur & nimiam exæstuationem excitando plus nocent, quam iuuant.
5. Cum toto die videamus, dari remedia, quæ *nimios motus* satis cito sedare & penitus supprimere valeant, vero quidem non absimile videtur, dari etiam posse talem medicinam, quæ *motuum defectum* restaurare, & de nouo quasi virium panopliam reddere valeat; sed eiusmodi efficacia remedia a Practicis plerisque adhuc dum exoptantur, vnde *ars* illa *Paracelsistica*, senes homines per *quintam* aliquam *essentiam* iuuenili virtuti restituere, cum auctore, si vmquam cognita ei fuit, certe periit.
6. Quem ad modum in *pane* & *vino* latent optimæ vires re-

stau-

ſtaurandi, ita *exercitium corporis* multum conducit ad naturam alacriorem reddendam & vires excitandas.

7. *Aphrodiſiacorum* titulus turpe audit inter chriſtianos: vnde modum eorum operandi & reliquas, quas de iis vulgo habent adnotationes, conſulto prætermiſimus.

8. Radix ginseng.

1) Vocatur & Nindſin, id eſt, homini ſimilis ob figuram bifurcam & humanæ quodammodo reſpondentem, atque a *Kæmpfero* planta ſiſarum montanum Iaponicum radice non tuberoſa deſignatur.

2) Spirat autem paſtinacæ luteæ odorem & dulcedinem ſiſaro noſtrate minorem ſed gratiorem offert cum exigua quadam amaritudine, ac radix per totum orientem cariſſima, celebratiſſima & vix non ad panaceæ faſtigium euecta eſt.

3) Nam præter reſoluentem & tonicam virtutem ſingulari prorſus analepſi languentes reficere, iisque & ſenibus longiorem vitam procurare, ſpeciatim vertiginoſis, apoplecticis, melancholicis, lipothymicis, aliisque palpitatione cordis, colica, vomitu nimio, dyſenteria, febre, pulmonum & renum læſione conflictatis eximiam opem ferre prædicatur.

4) Merito vero ſuſpicamur plerasque has laudes magis a credulitate, quam vera Europæorum experientia proficiſci, & cum nobis alia probatiora (ſaltem æque ac hæc iuuantia) & minus pretioſa noſtra tellus producat, non opus eſſe videtur hanc radicem tanto pretio e.g. vnciam vnam octo & pluribus aureis, ſeu ducatis redimere.

9. Radix satyrii.

1) Vulgo præcipitur, eligendam eſſe duobus bulbis inſtructam, quorum alter plenior & maior, alter rugoſus mollior & exilior ſit. Priori aphrodiſiacam, poſteriori contrariam vim quidam adſcribunt, vnde & vltima ad ferociam equorum non caſtratorum retundendam ab equiſonibus pabulo admiſceri dicitur.

2) Præ-

2) Præterea de poteſtate huius radicis amuletica, ἀῤῥενογόνη & θηλυγόνη &c. de ſalubritate in tabe, dyſenteria, peſtilentia, hydrope, epilepſia, debilitate memoriæ & extus in podagra tumoribus inflammatis, vlceribus, clauis pedum, oculorum malis, lentiginibus multa paſſim narrantur, ſed partim vanitate portentoſa ſemet ipſa deſtruunt, partim ab experientibus inſignis arguuntur inconſtantiæ.

3) Vnde plura addere, aut celebratorum vulgo præparatorum efficaciam laudare diſtædet.

10. MALABATHRVM ſeu FOLIVM INDVM.

1) Suaueolentia hæc folia citreis non plane diſſimilia alii ex Syriaca quadam arbore, alii e paludibus Indicis ſine radice prouenire aiunt; ſed vt virtutibus, ſic & origine adhuc incerta videntur.

2) Quippe licet nonnulli cardiacam, exhilarantem, ſtomachicam & cephalicam illis facultatem deberi putent; tamen recentiores practicos parum fidere & quia ſæpe adulterantur, alia magis nota & experta ſubſtituere nouimus; vnde hæc quoque ſuperfluis adnumerare haud criminoſum fuerit.

11. FLORES IASMINI.

1) Fragrant maxime, multis tamen aduerſi, raro vſitati, nec ad promouendum partum & ſecundinas, aut vteri apoſtemata ſananda, tam commodi, quam adlegati.

2) Neque oleum eorum per infuſionem cum oleo been paratum, tam ſuaue ſolamen præ aliis adfert in contuſionibus, ſpaſmis, membris contractis, nedum in internis morbis, vt intentiore cura elaborari mereatur. Idem enim ab oleo chamomillæ, vel amygdalarum dulcium exſpectare poſſumus.

12. CORTEX WINTERANVS.

1) Adpellatur aliter coſtus corticoſus a radice, de qua ſupra, diſtinguendus, nec non cinnamomum album, ſeu Magellanicum & hoc vltimum quidem a loco natali, vbi primum *Winterus* illum inuenit.

2) Extus cinereus, intus ruber acrem aromaticum & quaſi

piperarum saporem offert, ad resoluentem, discussorium & subadstringentem effectum non ineptus.

3) Vtiliter ergo eum præscribimus in stomachi vitiis, cruditate, nausea, diarrhœa, vomitu nimio, colica, febrium intermittentium decremento & fine, ad ventriculum roborandum; porro valde commendatur scorbuticis & obstructione viscerum, cachexia & mensium ataxia laborantibus.

4) Cæterum, nec quartanæ, nec febribus petechizantibus medetur, nec magnum paralyticis præstat adiumentum.

13. Lignvm rhodivm.

1) Ab aliis ad aspalathi ligni speciem refertur, ab aliis vero discrepare docetur. Nascitur autem arbor in insulis Rhodo (vnde nomen) Cypro, multisque aliis etiam Americanis.

2) Quod ad vires medicas attinet roborare, præcipue & neruosum genus, vt aiunt, reficere creditur; vnde, licet frequentius solum odoramentis deuoueri soleat, salubriter atoniam partium corrigit, ac dissipandis tumoribus serosis, catarrhis capitis ac dentium frigidis dolentibus adminiculatur.

3) Hoc scopo ex eo, vel fomenta vinosa, vel oleum destillatum potest adplicari. Cæterum idem interne dare non fert consuetudo.

14. Boletvs cervinvs.

1) Hunc fungum e profuso cerui semine nasci fabulosum est; non minus quoque vim aphrodisiacam a multis laudatam ipsi derogant *Lonicerus*, aliique.

2) Vix maiori fide nititur eius commendatio in partu difficili, malo hysterico, pestilenti veneno & aranearum morsu. Et cum nec alibi constantiorem vtilitatem adferat, nihil oberit fungi huius vsum plane omittere.

15. Styrax.

1) Occurrit, vel *sicca*, seu ita dicta *calamita*, tum in massis grandiusculis, tum purior sub granulata figura, quam

ex

ex arbore quadam orientali ſtyrace dicta (quæ & in Italia iam creſcit) fluere tradunt; vel *liquida* paullo ſpiſſior terebinthina, de cuius natiua origine, aut artificioſa compoſitione varia eſt auctorum ſententia.

2) *Calamita* deligitur pinguis, fragmentis rubris flaueſcentibus, non obſcuris, conſtans, nec furfuraceis moleculis interfuſa, ſuaui fragrantia & ſapore ſubacri prædita; ac ſicut potiſſimum ex oleoſis & ſulphureis, aromaticis mucilagine quadam ac terra temperatis partibus cohæret, ita hinc vires eius reſoluentes, diſcuſſoriæ, tonicæ & lenientes ſcaturiunt.

3) Quidem inde impulſi ſunt ad internum illius vſum experiendum, atque hunc acribus catarrhis, tuſſi longinquæ, aſthmati, menſium obſtructioni, immo & phthiſi & triſtitiæ leuandæ ſalubrem ſe reperiſſe notarunt.

4) Sed hac medela adhuc dubia eſt & paucis documentis ſuffulta. Vnde, hac in ſuſpenſo relicta, certius hanc gummi reſinam externe ſolum languentis toni vitiis, catarrhis capitis diuturnis, ſuſurro aurium, tumoribus frigidis non adeo profundis, colicis & hyſtericis doloribus mitigandis, nec non aëri infeſto paullum repurgando conſecramus.

5) Cæterum, nec articulorum nodos, nec ſtrumas abigit, neque etiam ſterilem vterum conceptioni facile idoneum reddit, quamuis hoc ſcopo emplaſtra ex ſtyrace & peſſaria oleo eius deſtillato illita paſſim commendentur. Multos quoque præſertim e ſexu ſequiore odor ſtyracis offendit & caput turbat.

6) *Liquida* ſtyrax in vulneribus & doloribus membrorum vtilitatem ſuam nondum comprobauit & rarius vſurpatur.

7) Parari poſſunt e ſtyrace emplaſtra, ſuffimenta, oleum. Proſtant inde candelæ fumales, item pilulæ de ſtyrace, opio aliisque refertæ, ſed minus neceſſariæ.

16. VINVM.

1) Huius penitiorem indolem & variam bonitatem multis

perſequi vetat inſtituti breuitas. Satis iam erit indicaſſe, ad medicum ſcopum alibi vetus Rhenanum generoſum, alibi dulciora, vt Canarienſe & Hiſpanicum genuinum, aut e Gallicis Burgundiacum, Campanienſe &c. poſſe ſufficere.

2) Tale enim modice ſumtum, quantum in chronicis pleriſque morbis cardiacum, roborans, analepticum ſit, nemo ignorat, omnes maximis fere laudibus concelebrant. Sigillatim igitur in quouis virium languore, lipothymia, debilitate ſtomachi, dyſenteria, tabida corporis conſumtione ſine acriori febre, terrore, metuendo peſtilenti contagio, melancholia &c. extollitur, quin etiam non magis hilarem & ſubinde confidentiorem animum addere, quam docilitatem & ingenii acumen conciliare prædicatur.

3) Inprimis vinum frigore concentratum, ſeu ſpiritus vini Paracelſi non ardens reliqua omnia virtutibus longe præcurrit, maximeque ad reficiendum idoneus eſt, ſi frugaliter capiatur. Cæterum rubra vina plerumque ſubadſtringere, alba tenuiora magis diureticam vim tenere, calcaria ſuſpecta & inſalubria haberi obſeruamus.

4) Externe vinum diſcuſſoria & roborante facultate pollet, vnde frequenter calidum ad ſugillationes, multaque fomenta diſcutientia, itemque balnea ex vino ad laxitatem partium corrigendam vſurpantur.

5) E præparatis in vſum interdum vocari poteſt eſſentia vini, quam *Beccherus* proponit, multis debilitatis & febricitantibus etiam, ſi parca manu miniſtretur, profutura. Phlegmate vini rectificato quidam hecticos recreare conantur.

6) Maiori autem dignitate excellit *ſpiritus vini*, vtpote ob craſin ſubtiliter oleoſam particulis ſalinis acidis latiſſime expanſam, dotibus polychreſtis roborandi, reſoluendi, excitandi &c. inſignis, quibus omnes eſſentias, tincturas, aquas cephalicas apoplecticas &c. imbuit & ad efficacius agendum velut animat. Inprimis

primis neruos solari, pituitam corrigere, concoctionem iuuare, intestina roborare, vermes eorumque nidos destruere, flatulentiam & colicam tollere, cachecticis, phlegmaticis senibus &c. prodesse censetur.

7) At quam pulcrum vitæ tutamentum præbent hi liquores modice & tempestiue sorbillati, tam plangendus & abominandus est abusus, lerna malorum & pestis mortalium, vti quotidie in oculos incurrit.

8) Nobilissimus de reliquo est etiam externus spiritus vini vsus roborans, discutiens, balsamicus; maxime in vlceribus putridis, vbi corruptelas eneruat, acrimoniam obtundit atque augendo tonum adfluxum discutit, & in hæmorrhagiis, quas præsenter & tutius, quam alia omnia, coagulando sistit; deinde & condiendis, & a putredine vindicandis cadaueribus inseruit, itemque in cerebri & memoriæ imbecillitate, oculorum caligine, doloribus capitis & artuum, loquela amissa, tremore, dentium nigredine & gingiuæ laxitate, angina incipiente (in gargarismate) varis & ionthis, lendibus & pediculis necandis, sugillatione, inflammatione vulneribus, ambustione, pernionibus &c. meruit plurimorum commendationem.

17. Cochinilla.

1) Defertur ex America, ibique innascitur plantæ opuntii maioris spinosæ, seu ficus Indicæ rubræ, atque ab aliis pro bacca, seu acino huius ficus, ab aliis vero recentioribus pro animalculo, seu insecto adhuc informi habetur, quod ex ouulo ibi deposito prodire, succo coccineo sensim ali ac denique in formam scarabæi minoris transire scribunt.

2) Colligitur autem, dum adhuc succo turget, magna cura, & sicut alias pretiosum illum colorem rubrum elegantissimum, Carmin dictum, suggerit, ita quoque ad medicum vsum cœpit commendari & quibusdam

alexipharmacam, cephalicam & cardiacam virtutem obtinere visa est.

3) Vnde ipsam granis kermes compararunt encomiastæ & præcipue in febribus malignis pestilentibus, variolis & morbillis vtilem esse duxerunt; alii etiam in calculo, ischuria & ardore vrinæ venereo, alii ob adstrictoriam vim in laxitate dentium adhibuere; alii plane diffisi sunt, ei quiddam virulenti inesse arbitrati.

4) Quomodocunque hæc se habeant, certe constantem eius vtilitatem medicam nondum perspectam habemus; & nisi granis kermes præstantior sit, facile hunc carissimum vermiculum tinctoribus relinquere possumus. *vid. Langius.*

18. MOSCHVS.

1) Grumosam hanc suppinguem, nigro-ferrugineam, acriusculam, subamaram & fragrantissimam materiam prope vmbilicum folliculo inclusam gestat quoddam orientale quadrupes mediæ, quasi inter caprinum & ceruinum genus naturæ; indeque eandem, vel spontanea animalis frictione prodire, vel enecto animali, vna cum folliculo exscindi atque ad nos transuehi referunt autores.

2) Mirum quantum vero nonnullis prædicatur, vt analepticum, cephalicum, confortatiuum &c. ac proinde excellens præsidium aduersus neruorum morbos, virium defectum, paralysin, apoplexiam, conuulsiones, memoriæ debilitatem, visum hebetem & cataractam, olfactus vitia, fœtorem oris atque axillarum, immo & contra febres malignas, impotentiam, sterilitatem, melancholiam, arthritidem, vermes &c. habetur.

3) Sed notandum est, internum moschi vsum, nisi parcissimus sit, sæpe noxias humorum commotiones inferre, ceterum non adeo probatum, nedum tam grauibus plerisque malis superandis parem reperiri; multos etiam præsertim inter feminas delicatiores obuenire,

vel

vel leuiſſimi odoris moſchati plane impatientes; quibus, ſi forte moſchus offeratur, vehementioribus pathematibus adfici ſolenne eſt, tantum abeſt, vt deſiderabilis medela obtingat.

4) In externo itaque vſu cautiores quoque nos eſſe decet; tuto tamen ipſum ferentibus præſcribere licet in imbecillitate toni, motuumque neceſſariorum nimio languore, in multis ſupra dictis morbis obuio; quippe roborare & interdum bene reficere notatur.

5) Cæterum vti præcedens aliaque pretioſa varie adulteratur; alias in puluere, vel eſſentia cum aliis congruentibus miſta poteſt offerri.

19. STINCVS MARINVS.

1) Eſt quadrupes ouiparum lacertæ ſimile, in Arabia præcipue reperiundum, atque ab aliis crocodilus terreſtris, ſeu minor vocatur.

2) Veteres ipſum antidoti loco venerati theriacæ & mithridatio admiſcuerunt, alii deinde laudes eius in calculo, ſterilitate quin & in elephantiaſi (non ſecus ac ſalamandræ) publicarunt.

3) Etſi autem diureticam vim ſatis eminenter teneat, tamen ſingulares eius dotes in hiſce malis ſubigendis neutiquam hodie confirmat experientia.

20. AMBRA.

1) De huius origine in varias opiniones phyſici ſcinduntur, e quibus probabilior videtur, ipſam ad bitumina odorata & naphthas in fundo maris pullulantes, ac deinde a ſale marino coagulatas a fluctibus ad littora eiici. *Confer. Langius.*

2) Colligitur autem in littoribus Africæ & Aſiæ, quæ oceanus alluit, & vulgo triplex oſtenditur *gryſea,* ſeu cinerea præſtantiſſima, *alba* & *nigra*, quæ valde ignaua eſt.

3) Nihil ipſa ſuaueolentius eſt, & nihil ferme aptius creditur ad vſum analepticum & confortantem, vnde ſpecioſa ambræ commendatio manauit ad vitam longam & contra pleroſque eos morbos, quos modo ſub moſcho

ſcho recenſuimus, præterea aduerſus vim napelli virulentam, pectoralia ſtomachica & vterina vitia.

4) Monet tamen *Ettmüllerus* a diuturno vſu ſtupiditatem induci, nec fallere poteſt attentiores, ambram ſæpe tenera & vbertate ſanguinis oppleta ſubiecta adeo non leuare, vt potius grauiorem humorum orgaſmum concitet; porro non aliter ac moſchum ſpaſticos motus magis incendere, quam pacare, ideoque hyſtericis parum prodeſſe, præſertim, ſi beneuolentia, vt fit, refugiant.

5) Caute ergo & parcius intro danda eſt. Externe pariter reficit & fatiſcentem tonum partium inprimis neruoſarum & membranoſarum reuocat. Adhibetur autem, vel trita cum ſaccharo in puluere, vel in eſſentia; vbi genuinam & ab adulterio, cui æſtimatisſima hæc materia frequenter ſubiacet, intactam eligere conueniet.

6) Obuenit alias & *ambra liquida*, quam tamen haud ſubterranei regni ſobolem, ſed liquorem reſinoſum ex cortice arboris cuiusdam Americanæ fluentem eſſe tradunt. Fragrat autem maxime (vnde nomen accepit) & reſoluendi, roborandi, conſolidandi, quin & ſopienti poteſtatem ſortita dicitur; ſed cum rarius in vſu ſit & crebris fraudibus obnoxia, quid opus eſt in tanta certiorum abundantia de hoc liquore valde ſollicitari?

21. AVRVM.

1) Perfecta huius mixtio, nobilitas, conſtantia in igne, pretium ciuile indeque nata vulgi perſuaſio effeciſſe videntur, vt chymici præcipue illi, qui & ſingularem ſolis influxum in hoc metallum demitti, & ſpecifica auri ſemina, vt poëta loquitur, ipſo corpore millies pretioſiora extrahi poſſe credebant, ſummum in hoc metallo arcanum & panacæam ab omni propemodum ætate quæſiuerint.

2) Nec deſiit hoc ſæculo ſtudium, ſed, cum quibusdam non male ceſſiſſe fama eſt, maiora cepit incrementa & immen-

immenſam pene productorum congeriem excudit; in quibus adhuc vera, vt vocant, quinta quædam auri eſſentia, imo, vel eiusmodi tantum ſolaris medicina, quæ phthiſin, hydropem, calculum, podagram febres malignas &c. præ aliis radicibus exſtirpare poſſet, deſideratur.

3) Patet quidem, multis ex auro compoſitis ineſſe roborandi facultatem, quam & vitriolum Solis edit & alia ſubtilius parata adhuc luculentius cum aliis virtutibus oſtendunt; ſed piget audire immodicas laudes, quibus quisque aurum ſuum potabile in cœlum vsque efferre conſueſcit; cum tamen id poſt aliquot annos eadem fidei ſenſim amiſſæ fata experiatur, quæ alia ſimilis farinæ ſubierunt, atque de cætero vix maiora ſimplici quodam vegetabili patret miracula. Interim ſuo quemuis ſenſu abundare patimur, & ipſi votis omnibus exſpectamus Solaria tantæ in dictis aliisque grauibus morbis ſanandis conſtantiæ, quantam aurum in vulgaribus ignium tormentis diutiſſime tuetur.

4) De vitriolo Solis ſupra diximus; plura iam addere temporis anguſtia prohibet.

22. PETROLEVM.

1) Fontibus quibusdam ſupernatat in Alſatia, Bauaria &c. alibi etiam e rimis montium exſtillat, atque, vel album, ſeu flauum, vel rubicundum adparet; cæterum non longe abit ab indole naphthæ (de cuius multiplici ſcaturigine in peninſula maris Caſpii, *vid. Kæmpferi amœnitat. exotic.*) vnde itidem e longinquo illud rapuiſſe flammam expertus eſt *Ettmüllerus.*

2) A medicis petroleum adhibetur ad reſoluendum & roborandum, raro tamen interne, certe ambigue in febribus intermittentibus & menſium retentione.

3) Externe longe vtilius eſt in pernionibus, vbi ſatis penetrat, diſcutit & recurſum anniuerſarium doloris præcauet, ſi mature adplicetur; in grauioribus autem ſtaſibus ſæpe maiorem ſenſum & adfluxum concitat non aliter ac oleum terebinthinæ. Laudatur

quoque in paralysi, contractura, apoplexia, atque vt vnguentum quasi prophylacticum contra serpentes & certius contra frigoris iniurias. Cautius vero in nephritide illinendum est.

4) Pulcrius adhuc petroleo ducitur *oleum terræ* priori sæculo ex India adlatum, & in arthritide vaga, ligamentorum laxitate & luxatione sigillatim conducere creditum; sed vereor, ne, cum principio sulphureo-oleoso & acido-salino parum discrepet, effectu quoque non multo præstantius futurum sit petroleo.

TABVLA XIX.

DE

MOTVVM TEMPERATIONE.

I. DEFINITIO.

Motuum temperatio est therapiæ alterantis species, qua motus in corpore humano excedentes, in naturalem & œconomiæ vitali conuenientem tenorem reducuntur. Remedia, quibus hic finis obtinetur, vocantur *temperantia*, *refrigerantia*, *antispasmodica*, *anodyna*, *sedantia*, *hypnotica*, seu *soporifera*, *narcotica*, seu *stupefacientia*.

II. *DIFFERENTIA.*

1. Motus excedentes perpetuo quidem salutarem finem respicuunt, sed disparibus viis & euentibus

1) modo enim natura viis plane *periculosis* incedit, e. g. in hæmoptysi, vomitu cruento, & tum euagantes motus nullo modo tolerandi, sed prudente ratione directe sopiendi sunt.

2) Modo *erroneis*, sed non periculosis in locis finem suum obtinere intendit, e. g. in arthritidis variis speciebus; quibus in casibus artifex ad motus sedandos non adeo festinare debet.

3) Mo-

3) Modo *legitimas* quidem vias natura eligit, e. g. in congestionibus simplicibus hæmorrhagicis, sed quia intensiores & impetuosiores sunt motus, finem salutarem, quem intendit, rarius obtinet. Atque horum motuum excessus omnium circumspectissime placandus est. Licet enim eiusmodi motuum exacerbatio satis molesta sit & dolores inferat, hi tamen, cum nil aliud sint, quam intensiores fibrarum spasmi, in salutarem finem a natura producti, sopitio eorum eiusdem est considerationis.

2. Fit autem eius modi motuum temperatio

1) vel *directe* & *positiue*, quando per remedia satis efficacia & graueolentia naturæ impetum refringimus, & ad finem, quem principium vitale motibus suis respicit, obtinendum eo ipso non cooperamur.

2) Vel *indirecte* & *remotiue*, cum materias & quantitate & qualitate peccantes prius remouemus, quam motus sistamus. Huc pertinent venæ sectiones, scarificationes, blandæ catharses, diaphoreses &c. item conuenientes materiarum deprauatarum correctiones; speciatim relaxationes tono nimium stricto oppositæ, de quibus præcedente tabula dictum est.

3. Vterque temperandi modus suos habet *gradus*:

1) *Infimus* porrigit temperantia, nitrosa, & alia refrigerantia.

2) *Medius* propinat, sedatiua, cinnabarina & quæcumque alia secura anodyna.

3) *Summus* offert drastica narcotica opiata, summam circumspectionem exposcentia.

4. Hæc remedia propinantur, vel *interne*, vel adplicantur *externe*. Huc pertinent *epithemata* ex aquis hypnoticis, emulsiuis anodynis &c. parata; His *proxime* accedunt *pediluuia*, *frictiones* moderatæ & *scalptio* capitis, quæ sane posteriora, si somnum concilient, tutissima sunt hypnotica.

III. *INDICANTIA.*

Motus excedentes vti differunt exacerbationis grauitate, ita pro diuersa eorum indole diuersos contemperationis gradus indicant.

1. *Infimum*, nempe *temperantem* & *refrigerantem* gradum, exposcunt
   1) Febriles exacerbationes, siue simpliciter intensæ, siue tempore minus congruo, e. g. extra dies criticos, nimio impetu adfligentes.
   2) Virium languor, ex præcedenti oriundus.
   3) Congestiones humorum impetuosæ.
   4) Hæmorrhagiæ largiores & tantum non nimiæ.
   5) Reliquæ euacuationes e. g. diarrhœæ, quæ modum excedere videntur.
2. *Medium* gradum, id est, *anodyna tutiora* indicant
   1) varii spastici exacerbati dolores, habita tamen primum eorum ratione.
   2) Hæmorrhagiæ re vera nimiæ & rebelles.
3. *Summum* gradum, nempe *narcotica opiata* casus plane peculiares sibi reseruant.

IV. *INDICATA.*

1. *Vegetabilia.*

Herb. Acetosæ
Acetosellæ
Cynoglossæ & huius radix
Endiuiæ
Hyoscyami
Lactucæ
Lentis palustris
Mandragoræ
Portulacæ
Semperuiui maioris
Solani, vulgaris furiosi, seu bellæ donnæ
Tabaci.

Flor. Bellidis
Boraginis
Maluæ arboreæ
Nymphææ
Papaueris
Rosarum
Tunicæ
Valerianæ palustris maioris
Violarum.

Nuclei Amygdalarum
Cerasorum
Persicorum.

Fructus Berberum
Cerasorum acidorum
Citri

Citri
Ribium
Rubi idæi
Sem. Auenæ
Citrulli
Cucumeris
Endiuiæ
Hordei
Hyoscyami
Lactucæ
Melonum
Papaueris albi & nigri
Scariolæ
Violarum
Opium.
2. *Animalia.*
Absorbentia suo loco indicata
Castoreum
Gelatinosa
Lacticinia & lactis serum
Oleum ex quacumque animalium parte destillatum rectificatissimum.
Vitellus oui.
3. *Mineralia.*
Cinnabaris quæcumque recte præparata
Clyssus antimonii
Essentia dulcis Halensis
Nitrum depuratum
regeneratum
antimoniatum
Vitriolicum acidum.

V. *MODVS OPERANDI.*

1. Temperantia, antispasmodica, refrigerantia motus temperant

1) vel sensu blandiori & gratiori partes strictas adficiendo & contentiones spasticas componendo. Hoc faciunt nitrum, acidum vitrioli, acetositas citri, salina pleraque. In specie *nitro* temperans & refrigerans efficacia attribuitur, quia ardoris sensum qualemcumque egregie obtundit & spasticam partium fibrosarum stricturam relaxat. Sapor ipsius *salinus* sensum præcipue blande adficit, eumque lenit & mitigat. Huc etiam referendæ sunt modestæ frictiones, quibus sensus exacerbatus remittitur & complacatur.

2) Vel acres seroso-salinas, biliosas vellicantes & irritantes materias absorbendo, incrassando, inuoluendo, mitioremque sensum inferendo. Hanc virtutem temperantem exserunt nitrosa, quæ etiam humores alterant & incrassant, absorbentia, diluentia, mucila-

ginoſa. Quæ remedia dum materias acres corrigunt, & motus tranquillos reddunt, ingenui & tutioris vſus ſunt & œconomiæ vitali admodum ſubueniunt.

3) Vel illas materias ſubducendo & euacuando, propter quas partes conſtrictæ & humores repreſſi ſunt, e. g. venæ ſectiones ſanguinis abundantiam, diaphoreſes atque diureſes ſerum orgaſticum euacuant, & ardores atque exæſtuationes ab his noxiis materiis ortas temperant, refrigerant atque ſedant.

2. Sedatiua & alia ſecura anodyna principio ſuo ſulphureo valde aduerſo, & motu caloris magis magisque ſe per humores expandente, partibus ſenſibilibus admodum moleſta ſunt, & principium vitale eo adducunt, vt conſuetam agilitatem & ſenſationem deſerat, & organis ſenſoriis ſe ſubducat, ne inimicum & aduerſum ſulphur hoc percipiat. Mitiſſimum ex his eſt *Cinnabaris* quæ e duplici principio, mercuriali ſcilicet & ſulphureo, partibus neruoſis moleſto conſtat, & non modo ſenſum relaxat, ſed etiam motus mitigat. Huc etiam pertinent correcta anodyna opiata.

3. Narcotica potentioris ſunt effectus, & ſulphur illud aduerſum, graueolens vaporoſum in maiori gradu quam ſedatiua mitiora poſſident. Hæc oblata grauiter offendunt animam in corpore, vt non modo eadem valde abhorreat, & ſomno imo ſopori indulgeat, ſed interdum etiam plane in confuſas & deliras actiones delabatur. Hinc narcotica hæc recte dicuntur *ſtupefactoria*, torporem enim in animo & corpore relinquunt, & ad ſenſationis confuſionem & abolitionem contribuunt, vti de Opio, Hyoſcyamo, Mandragora, Datura multa exempla teſtantur.

4. Dantur etiam alia remedia, quæ non modo ſenſus, ſed etiam motus mitigant, relaxantia & emollientia, de quorum modo operandi in antecedentibus diximus, quæ vero anodynis ac narcoticis non adnumerantur.

VI. MO-

VI. *MODVS PROPINANDI.*

Hic exposcit

1. vt remedia generaliora præmittantur, & naturæ intentio obseruetur. Vbi nempe natura rei alicuius aduersæ immo molestæ ac noxiæ excretionem motibus suis intentis desiderat, omni ope artifex succurrere & quantum pro viribus potest, irritationes & offensas remouere debet per modestas euacuationes catharticas, diaphoreticas, diureticas, sanguinis missiones. Sæpe enim his solis negotium absoluitur & motus temperantur.

2. Vt motus erronei & excedentes modeste coërceantur & in naturalem tenorem reducantur. Quando scilicet animaduertimus, naturam nimis tenaciter proposito suo inhærere, & modum tenere nescire, in rectum tramitem reuocanda est, ne corpori periculum & damnum inferat.

3. Vt secundum remediorum offerendorum varietatem & dosin gradus sedationis obseruentur. Non statim enim ad narcotica, opiata properandum est, vbi mitiora, e.g. nitrosa, cinnabarina spasmos demulcent, doloresque auferunt. Et quemadmodum quod fieri potest per pauca, non debet fieri per plura; sic si vnicum granulum remedii anodyni sufficit, cur plura adiiciamus nulla causa est.

4. Vt regimen subordinetur. Quies & animi & corporis multum ad rem faciunt; patientia enim optimum est anodynum. Nocent contra inquietæ corporis iectigationes, & pathemata animi, præcipue ira.

VII. *CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.*

1. Magna cum cura & prudentia motuum placatio, aut sopitio tentanda est, salutarem enim intendunt finem: remedia autem sedatiua & narcotica sensum eneruant & stupefaciunt, caussam vero mali intactam relinquunt. Itaque ad salutaris finis directionem operam suam nauare debet Medicus, nec naturæ arma sua e manibus eripere.

2. Narcotica sensum dolorum quidem obstupefaciunt, & cruciatus hebetant, motus vero nec emendant, nec miti-

gant,

gant, sed eorum perturbationes & confusiones cient, vt natura ex vna angustia in aliam detrudatur.

3. Optima anodyna sunt, nitrosa; diluentia, emulsiones, gelatinæ, decocta ex hordeo, auena; analeptica, quies, patientia.

4. Præsentiora refrigerantia sunt acidum vitrioli, acetositas citri, & princeps eorum est nitrum, quod simul per diuresin serum orgasticum promouet.

5. Refrigerantia positiua in febribus malignis circa criseos tempus oblata, præcipue vbi & vires & coctionum signa deficiunt, noxam inferunt certissimam: conducunt potius hic alexipharmaca, non nihil calefacientia, parcis dosibus exhibenda.

6. Temperantiam, quemadmodum in ipsa motuum exacerbatione non adeo præsentem adferunt medelam, ita præcauendi scopo magno emolumento sunt.

7. Cinnabarina, si eo tempore quo orgastica atque febrilis commotio ingruere cœpit, propinantur, æstum sæpe augent, præsertim in maiuscula dosi porrecta.

8. Refrigerantia actiuiora nocent in hæmoptysi, hæmorrhoidibus cæcis, rheumatismis; in inflammationibus corruptioni ansam præbent; in febribus lentis ad tumores œdematosos disponunt, in catarrho pectoris phthisin inducunt.

9. Anodyna in paroxysmo febrili sæpe vsurpata febri hecticæ viam ancipitem muniunt.

10. Agrypnia in febribus malignis, licet aliquamdiu continuet, opiatis minime infringenda est; non numquam enim æternum soporem inducunt.

11. Narcotica rarissime in vsum trahenda sunt.

12. Dolores podagricorum, vel externis, vel internis, anodynis consopire velle inscitia est, semper enim atrociores redeunt, aut refrænati grauiorum malorum catastrophen relinquunt.

13. In omni naturali excretione suppressa, opiata non sunt exhibenda, neque etiam vbi materia quædam lenta, aut cacochy-

cochymica excernenda parti inhæret, & vellicat, nam motu ſublato in peſſimam abit corruptionem.

14. Idem euenit in motibus nimiis cum magna humorum turgeſcentia coniunctis, aut ad excretionem tendentibus.

15. Opiata niſi legitime correcta ſint numquam in vſum vocentur. Pulcra eſt methodus Starkeiana, quæ ſapone chymico & aliis correctionem tentat; vtilis etiam Wildenganſiana, nec plane temnenda Langellottiana, quæ fermentationem cum ſucco cydoniorum &c. ſuadet. Vbique videndum eſt, vt excitantia & naturæ grata atque amica, itemque ea, quæ excretiones ab opio inhiberi ſolitas promouent, adiungamus.

16. Cynoglossa.

1) Aduerſum odorem ſpargit, quo iam indicium quoddam præbet, tum principii vaporoſi, tum facultatis narcoticæ in variis caſibus teſtatæ.

2) Rarius autem vſurpatur, nec magnum pondus habere videntur experimenta, quibus herba ad vlcera fœdiſſima, cancrum, bubones & carbunculos peſtilentes, capillorum geneſin; radix ad dyſenteriam, gonorrhœam, hæmorrhoidum dolores & catarrhos valuiſſe narratur.

3) Cautiſſime profecto hæc imitanda ſunt, vel potius negligenda, donec certior vſus innoteſcat. E compoſitis autem ſatis lene & probatum remedium anodynum ſuggerit maſſa pilularum de cynogloſſa, dummodo iuſto tempore ipſam adhibere norimus.

17. Endivia.

1) Nobilis habetur inter refrigerantia & leuiter aperientia atque a veteribus maxime in hepatis morbis, ictero, hectica, inflammationibus pluribusque aliis commendata legitur.

2) Poteſt omnino, vt diæteticum præſidium, aliis iungi in orgaſtica ſanguinis tenuitate, vitiisque choloricis, ſed magnum quendam effectum fruſtra inde quis exſpectauerit.

3) Semen herbam virtutibus vix æquat, nedum antecellit.

18. Lactvca.

1) Non placet in vulgares huius laudes euagari. Cum enim refrigeret, non mirum est, alia hinc commoda v. g. stomachi æstuosi leuamen, somnum placidum, lactis augmentum &c. in calidiora subiecta redundare.

2) Proprie autem humorum ebullitionem, leuiorem æstum & hinc ortam siccitatem, sitim &c. solatur; cæterum sterilitatem non facile inferet.

19. Lens palvstris.

A nonnullis destinatur inflammationibus, impetigini, ficis ani, cephalalgiæ & podagræ; at si id fiat refrigerandi scopo, nec alia meliora simul adplicentur, ad imitandum cohortari possumus neminem.

20. Mandragora.

1) Apud nos in hortis colitur, sub calidiore Hispaniæ, Italiæ &c. climate sponte proueniens, & cum ingentem stuporem inducat, vix interne propinanda est, sed, vt *Ludouici* etiam censet, agyrtis relinquenda.

2) Cæterum a paucis ad conceptum iuuandum, ac tumores & scirrhos extus discutiendos adlegatur, præcipue radix vino decocta, quam alias quoque soporiferis quibusdam compositis veteres addiderunt.

21. Portvlaca.

1) Præter refrigerantem etiam subadstrictoriam vim habere creditur, ea propter vulgo laudata in profluuio bilioso & sanguineo, omnibus hæmorrhagiis, pollutione nocturna, soda, ardore vrinæ, quin & in calculo; vbi licet meliora suppetant, tamen in acetariis adponere hanc herbam haud nocuerit.

2) Externe vtilis prædicatur ad stomacacem, verrucas, & inprimis ad stuporem dentium illico tollendum.

22. Sempervivvm maivs.

1) Dicitur & sedum maius, ac succo turget pariter refrigerante, quo vulgus interdum in febrili feruore, tum intro sumto, tum extus plantis pedum supposito abutitur.

2) Modice autem hæc herba vſurpata quadrat ad internum æſtum volaticum ex nimia & acri humorum ſubtilitate exſurgentem, nec non ad ardorem linguæ & anginam, vbi cum cancris fluuiatilibus contuſam & expreſſam plurimi ipſam commendant.

3) Ab aliis quoque cum fructu, vt volunt, adplicata fuit puſtulis cutis ardentibus & manantibus, & capiti phreneticis deliriis turbato, itemque gangliis, verrucis, pedumque clauis; incertius vero apium, veſparum aliisque venenatis ictibus, fruſtra ſtrumis, perperam eryſipelati & acribus inflammationibus, quas ſæpius deteriores reddit, imponitur.

23. SOLANVM.

1) Hortenſe ſylueſtri temperatius eſt, ſed tamen vim ſomniferam adhuc ſatis exſerit, ideoque inter refrigerantia vulgo ponitur.

2) Cautius hinc admouenda eſt herba tumentibus hæmorrhoidibus & capiti ex feruore febrili dolenti; quamuis enim dolorem ſedet, tamen intacto mali fundo, grauiora relinquere poteſt conſectaria.

3) Idem tenendum eſt in eryſipelate; tutius autem & ex *Ettmülleri* aliorumque fide præclaro effectu (licet vix ſolido) conſecratur tumoribus duris, vlceribus exedentibus cancroſis & ipſi cancro aperto.

4) Maiorem adhuc circumſpectionem poſtulat *ſolani furioſi*, ſeu *bellæ donnæ* in opacis ſyluis paſſim creſcentis vſus, certe in dyſenteria & arthritide vaga, vbi nonnullis profuiſſe citatur, merito excludendus. Alibi ſuccus ad cancrum laudatus exſtat; nos autem *folia* bellæ donnæ in cancro vere deplorato certa methodo & parciſſima doſi adhibentes admirabilem prorſus eorum virtutem vidimus; ſed cum alio exemplo non æque fructuoſa reperta, nedum frequentioribus experimentis probata ſint, intempeſtiuum foret de certa illorum ſalubritate quicquam diuulgare.

5) *Stramonium* quoque audit solanum promiferum foetidum fructu spinoso rutundo, sed æquo iure ob vim valde narcoticam exitiabile censetur & propinquum *Daturæ* Indorum, cuius species, pro quorundam sententiam, exsistit.

24. BORRAGO.

1) *Flores* huius ex acidulo principio tenuissimis late extensis sulphureis particulis interpolato, temperantem quandam hauriunt qualitatem, obscurius vero cardiacam, etsi veteres hos inter quinque *florum cordialium* numerum referre voluerint.

2) Credebant enim in exhilarando animo, atrabile & tristitia funganda, itemque in venenis & febribus malignis pulcre & singulariter conuenire hos flores, quod tamen, nisi quod forte syrupus grato sapore quibusdam placeat & refectionem aliquam præstet, hodie non deprehendimus.

3) Incerte quoque conserua laudatur in mensibus secundinis & lochiis promouendis.

25. NYMPHÆÆ FLORES.

1) Tribuitur his refrigeratoria virtus, acrem, sanguinis æstum, febrilem cephalalgiam, pollutiones nocturnas, fluorem album, itemque alios fluxus & dysenteriam, vt multi credunt, egregie moderatura.

2) Sed fidelis experientia deficit; nec radicis subadstringentis amuleticam vim in depellenda vertigine, nec eiusdem & seminis nymphææ efficaciam in prædictis malis ampliorem vtilioremque demonstrat.

26. SEMEN SCARIOLÆ.

Minus cognitum est; a nonnullis autem ad intubum minorem pertinere & temperantis facultatis consors iudicatur; ac cum hæc leuiuscula sit & singularibus viribus vacua, dignioribus hoc semen postponendum est.

27. OPIVM.

1) Vocatur & Affium Amphia &c. atque e capitibus papaueris Turcici, tam albi, quam nigri colligitur. Nem-

Nempe antequam maturuerint, vel e ſponte ruptis, vel arte inciſis effluit ſuccus purior candicantis adhuc aut flaueſcentis coloris, quem deinde inſpiſſant & *κατ᾽ ἐξοχὴν* opium dicunt; aut ex capitibus & cauli- bus inciſis exprimitur ſuccus, qui condenſatus ex viridi nigricat graueolens & variis ſordibus inquinatus, & a veteribus *meconium* nuncupabatur, quemque hodie ſub nomine opii ad nos ex Aſia minore & Aegypto transmitti refert *Langius*; alii vero etiam ex Cambaia & Decan regione orientali plurimum opii mollioris & ſi pulueriſetur, inſtar aloës flaueſcentis ac ſatis puri nunc aduehi memorant.

2) Conſtat e principiis reſinoſo-gummoſis & ſulphureis vaporoſis largiſſimis, indeque vt viroſum odorem, ſic ſtupefaciendi poteſtatem tantam edit, vt inter narcotica ipſa non immerito principatus deferatur.

3) Quantocunque igitur laudum vulgarium ſplendore niteat opium; tamen id ſæpiſſime temporaria quadam malorum ſopitione fucum facere, nec ad vllum morbum ſolide curandum per ſe & ſolum conducere, (cum materiam non rite corrigat, & motus magis ſupprimat, quam moderetur &c.) plerumque vero ſalutares naturæ motus valde perturbare quotidiana experientia euincit. Vnde ſicut olim multis ſuſpectum fuit, ita hodie quoque nonnulli prudentes medici ſuperbum alienis plumis opium paullulum denudare cœperunt.

4) Certe damna ex opii vſu relinqui ſolita breui leuamine, quo blanditur, longe maiora ſunt, nec facile reconcinnanda. Sic v. g. in hæmorrhagiis, languentes adhuc magis debilitat, in nimiis lochiis, &c. plane fluxum ſupprimit, in doloribus, vel grauem recidiuam, vel ſtuporem paralytodeum ciet; in ſpaſtico-arthriticis morbis idem aut contracturas denique, in epilepſia fatuitatem, in colica ſubinde pareſin infert; febribus acutis exacerbationem, deliria grauiora &c. ſuperaddit; aſthmaticis, gibboſis reſpirationis vias

præcludit & angores auget, omnibus vere languidis mortem maturat & phthisicis, hecticis, hydropicis, calculosis viaticum est ad vitam æternam.

5) Vnde patet, quo iure dicatur opium symptomatum anchora, diuinum prope vbiuis medicamen, Nepenthes *Homeri*, asylum, mysterium &c.

6) Cæterum etsi cum *Syluio* aliisque fateri non sit necesse, quod medicus opii vsu supersedere nequeat; tamen in magna dolorum atrocitate, viribus adhuc integris & materia maximam partem rite emendata, præparata ex eo rite correcta, vt supra iam monuimus, sub exili dosi non plane aspernamur; crudum autem plerique damnant merito, & qui probant, a Turcarum consuetudine & paucis sub nostro climate factis experimentis, argumentum haud satis firmum arcessunt.

7) Externe quoque raro tutum, aut salubre est opium; in capitis enim & dentium aliarumque partium doloribus cerebrum turbidum stupidumque reddit, collyriis frustra inditur, nec clauos pedum sanat, nec papillarum fissuras, nedum maligna vlcera. Clysteribus largius incoctum inducit subinde coma, ac male adplicatur ad impotentiæ initium depellendum, cum potius idem confirmare valeat.

8) Turcæ se in stupidum furorem pugnandi incendere per opium dicuntur; Indi Nigritæ certe eodem sæpius animos suos efferant ad patrandorum homicidiorum audaciam; quamquam alii ab iis non solum opium, sed certam mixturam ex eo & aliis inebriantibus compositam deglutiri adfirment; vti varia, huius generis ad temulentiam facientia, tum ex foliis betel tum ex cannabi Persica, Opio, Datura &c. quæ miris phantasmatis & quasi magica crapula hominem adficiunt, ab Indis vulgo misceri, cupideque deuorari testatur *Kæmpferus*.

TAB.

TABVLA XX.

DE CVRATIONE PER SPECIFICA.

I. DEFINITIO.

Curatio per specifica est specialissimum medendi genus, quo per peculiaria plane & actiuiora remedia, certis quibusdam morbis exquisite & vnice adpropriata, pertinaces nonnulli adfectus sed adhuc sanabiles, ita absolute & in solidum tolluntur, vt, vel simul & semel, vel continuato remediorum vsu plenarie eradicentur, aut ad minimum multum coërceantur & impetus eorum refringatur. Eiusmodi medicamenta vocantur, *specifica, sympathetica*, *magnetica, archealia, mumialia.*

II. *DIFFERENTIA.*

1. Remedia *specifica* non sunt confundenda, vt vulgo fit, cum *sedantibus:* hæc enim dolores simpliciter mitigant, illa autem motus penitus alterant, atque aliorsum dirigunt ac conuertunt.

2. *Specifica* cum *sympatheticis* multum quidem habent conuenientiæ, dum ambo specialissimis & præcipue contumacioribus morbis destinantur; differunt autem in eo; quod specifica materiali, sympathetica vero immateriali &, vt dicunt, ideali concursu effectum suum præstent, immo nonnumquam in longe distantia loca operentur.

3. *Specifica* agunt
   1) vel in *motus*, & hoc plerumque,
   2) vel in materiam, id quod rarius contingit, e. g. sedum minus in scorbuticam intemperiem.

4. Pot:

4. Porro ſpecifica quædam medentur,
   1) morbis idiopathicis, quædam
   2) adfectibus ſymptomaticis.
5. Denique alia ſpecifica periculoſa ſunt & maxime draſtica, ideoque multa cum circumſpectione adhibenda, e. g. *bella donna* in cancro; alia tutioris quidem ſunt vſus, nihilo tamen minus adplicatio eorum certis obſeruationibus & cautelis circumſcripta eſt, e. g. *millefolii* vſus in adfectibus hypochondriaco-hyſtericis.
6. *Sympathetica* pari modo in *draſtica periculoſiora* & *tutiora* diuidi poſſunt. Ex numero priorum eſt *puluis ſympatheticus Dygbæi*, hæmorrhagiis ſiſtendis deſtinatus, ad poſteriorum autem ordinem pertinet verrucarum abſumtio per *nodos* in filo ſepeliendo.
7. Præterea ſympatheticorum alia agunt ægris harum curationum conſciis, alia autem iisdem plane inſciis.

III. *INDICANTIA* &

IV. *INDICATA.*

1. Cum ipſa rei indoles poſtulet, vt cuilibet ſpecialiori adfectui ſpecifica ſubiungantur remedia, hæc duo membra mox coniungere neceſſe eſt.
2. Ante omnia autem monendum eſt, Medicum rationalem non protinus ad ſpecifica, nedum ſympathetica, tamquam ad ſacram ancoram confugere debere; niſi quidem peculiares rerum circumſtantium conditiones hanc regulam infringant; de quibus ſub *modo adminiſtrandi* plura dicemus.

A. Specifica cephalica vulgo credita.

1. *Vegetabilia.*
Rad. Doronici
Galangæ
Iridis Florentinæ
Rhodia
Valerianæ
Zedoariæ

Herb. Baſilicæ, ſeu ocymi medii
Betonicæ
Chamædryos
Chamæpytidis
Maioranæ
Mari

Herb.

Herb. Origani
Polii montani
Pulegii
Rorismarini
Rutæ
Saluiæ
Serpilli
Verbenæ.
Flor. Anthos
Cheiri
Lauendulæ
Liliorum conualli-
um
Primul. veris
Rosarum
Spic. Nardi
Stœchadis Arabicæ
Tiliæ
Lign. Aloës
Sassafras.
Sem. Coriandri
Sinapios
Aromata e. g. cubebæ
cardamomi.

2. *Mineralia.*
Cinnabaris
Corallia
Gemmata
Succinata.

B. ANTEPILEPTICA.

1. *Vegetabilia.*
Rad. Pœoniæ
Valerianæ.
Flor. Tiliæ.
Viscus Corylinus.
Quernus
Tiliaceus.

2. *Animalia.*
Alcis vngula.
Castorei medulla.
Canis atri bilis recens cum vnicornu fossili subacta.
Carpionum os semilunare.
Cerui cerebrum.
cordis ossa.
sanguinis oleum rectificatissimum.
Gallinæ, oua incubantis, excretio alba.
Hirundinum cor & aqua earumdam.
Hominis cranium vstum & philosophice præparatum.
ossicula triquetra ex cranio.
sanguis, & huius oleum rectificatissimum.
secundinæ.
vrinæ spiritus.
Hippomanes.

Lacertarum hepar.
in aceruo formicarum exesarum spina.
Leonis stercus.
Leporis coagulum.
tali.
Lumbrici terrestres.
Mustelæ viuentis spina.
Pauonis stercus.
Ranarum viridium hepar.
Talparum cor & hepar.
Tetraone ex viuo lingua siccata.
eius stomachus.
Vitulino ex cranio incus & malleus, habito ad sexum respectu.
Vnicornu fossile.

3. *Mineralia.*
Hyacinthus præparata.
Lunæ tinctura.
Smaragdus præparata.

C. OPHTHALMICA.

1. *Vegetabilia.*
Rad. Helenii
Valerianæ
Herb. Chelidonii maioris
Euphrasiæ
Herniariæ
Hyssopi
Verbenæ
Flor. Calcatrippæ
Cyani
Rosarum.
Sem. Fœniculi
Sileris montani.
Camphora
Saccharum Canariense.

2. *Animalia.*
Axungia piscis asciæ, seu thymalli
Serpentum
Viperarum.
Fel Lucii piscis.

3. *Mineralia.*
Nihilum album, seu pompholyx.
Saccharum saturni.
Tutia præparata.
Vitriolum album.

D. OTI-

D. OTICA.

1. *Vegetabilia.*

Rad. Iridis Florentina
Reliquæ cephalicæ
Herb. Cephalicæ.
Flor. Chamomillæ
Persicorum
Sem. Cumini
Bacc. Iuniperi
Lauri
Terebinthinæ oleum

2. *Animalia*

Castorei medulla
Salia volatilia sicca
Zibethum
Moschus

3. *Mineralia*

Ambrata
Succinata.

E. AD FAVCES ET COLLVM

1. *Vegetabilia.*

Rad. Pimpinellæ albæ
Herb. Ceruicariæ
Maluæ arboreæ
Prunellæ
Saluiæ
Vuulariæ
Fung. Sambuci

2. *Animalia.*

Album græcum
Nidus hirundinum

3. *Mineralia.*

Alumen
Lapis prunellæ

F. PECTORALIA.

Rad. Althææ
Angelicæ
Ari
Aristolochiæ rotundæ
Chinæ
Enulæ
Glycyrrhizæ
Iridis Florentinæ
Pimpinellæ albæ
Squillæ
Symphyti
Herb. Bellidis
Chærefolii
Costæ
Hederæ terrestris
Hyssopi
Marrubii albi
Pulmonariæ
Scabiosæ
Scordii
Tussilaginis
Veronicæ
Vrticæ vrentis minoris
Sem. Anisi
Fæniculi
Cortex Cascarillæ

Plura videantur, tab. de expectoratione.

G. STOMACHICA.

Rad. Acori veri seu calami aromatici
Ari
Galangæ
Gentianæ rubræ
Pimpinellæ albæ
Zedoariæ
Zingiberis.

Herb. Amaræ pleræque e.g. absinthii, Carduibenedicti, centaurii minoris.
Aromata
Tunicæ ventriculi gallinarum interiores.

Plura videantur tab. de motuum excitatione.

H. HEPATICA ET ANTICTERICA.

Rad. Cichorei
Curcumæ
Pimpinellæ albæ
Quinque aperientes maiores; Apii, Asparagi, Fœniculi, Petroselini, minores: Capparis, Eryngii, Graminis, Rusci Rubiæ.
Rhabarbari
Scorzoneræ
Taraxaci.

Herb. Absinthii vulgaris & Pontici
Agerati
Agrimoniæ
Bellidis
Capilli veneris
Cochleariæ
Cuscutæ
Epithymi
Fragariæ
Hepaticæ nobilis
Lichenis petræi seu hepaticæ saxatæ
Matrisiluæ
Scolopendrii

Flor. Bellidis
Schœnanthi

Ling. Santali
Cortex capparum
Gumm. Ammoniacum
Galbanum.
Salia media.

I. SPLENETICA.

Rad. Asparagi
Caryophyllatæ
Filicis
Polypodii
Rubiæ tinctorum

Herb. Capillares quinque, nempe
Adianthum album seu ruta muraria

Adi-

Herb. Adianthum aureum seu polytrichum
- nigrum s. Capillus veneris
- rubrum s. trichomanes
Scolopendrium verum s. Ceterach.
Cuscutæ
Epithymi
Marubii albi
Cort. Cascarillæ
Tamarisci.

K. ANTICOLICA.

Rad. Cynoglossa inter horam vndecimam & duodecimam effossa, ac in substantia cum spiritu frumenti exhibita.
Herb. Menthæ
Millefolii in colica sanguinea
Cort. Aurantiorum
Caro Lupi in colica sanguinea hysterica.
Tubuli Fistularum oleo nicotianæ ad nigredinem vsque imbuti.

L. ANTIHYSTERICA ET EMMENAGOGA.

1. *Vegetabilia.*

Rad. Aristolochiæ rotundæ
Bryoniæ
Calami aromatici
Dictamni albi s. fraxinellæ.
Galangæ
Leuistici
Zedoariæ

Herb. Abrotani
Artemisiæ rubræ
Dictamni Cretici
Matricariæ
Melissæ
Millefolii
Pulegii
Rorismarini
Sabinæ
Serpilli
Flor. Anthos
Calendulæ
Cheiri
Croci
Lauendulæ
Cort. Aurantiorum essentia.
Antophylli & reliqua aromata
Baccæ lauri
Gumm. Assæ fœtidæ
Galbani.

2. *Animalia.*

Anguillæ hepar in partu difficili
Castoreum
Equini testiculi præparati

Leporis vterus in sterilitate.

3. *Mineralia.*

Succinum.

Borax Veneta in partu difficili.

M. ANTIMAGICA.

1. *Vegetabilia.*

Rad. Allii

Herb. Absinthii

Antirrhini

Artemisiæ

Hyperici

Linariæ

Lunariæ

Origani

Sabinæ

Sideritidis

Verbenæ.

Lign. Tiliæ.

Sem. Nigellæ.

Asa fœtida.

2. *Animalia.*

Bruchi maiales.

Dentes demortuorum.

Excrementa humana.

Vestimenta personæ suspectæ suffita.

N. IN VRINÆ INCONTINENTIA.

Apri vesica cum lotio combusta.

Caponis, vel galli guttur.

Erinaceus vstus.

Leporis testiculi combusti.

Murium cinis.

Piscis a Lucio pisce deglutitus.

Suis vulua.

O. IN HÆMORRHOIDIBVS COECIS.

Millefolium interne.

Anguillæ exuuiæ } externe in suffitu.
Mures marini }

P. LAC AVGENTIA.

Sem. Anisi

Carui

Cumini

Fœniculi

Nigellæ.

Gelatinæ.

Lumbrici terrestres.

Lac lunæ.

Q. IN MELANCHOLIA.

Adianthum album.

Anagallis punicea.

Iulii Palmarii puluis.

Asini sanguis.

Vitriolum lunæ.

R. IN

R. In morsv animalivm venenatorvm.

Hic vtplurimum certiſſime proſunt.

Animalium, quæ morſum, aut ictum inflixerunt, vel corpora integra, vel partes e. g.

Hepar ſerpentum & viperarum contra morſum horum animalium.

Hepar, aut cor canis & lupi rabidi in morſu harum beſtiarum.

Scorpionis oleum in ictu huius inſecti venenati.

V. *MODVS OPERANDI.*

1. In ſpecificis remediis ſpecialiſſima latet habilitas, quæ *ſenſationem* maxime *determinatam* in corpore viuo producere valet, & principium vitale ad has, vel illas commotiones atque alterationes motuum inſtituendas excitat & diſponit.

2. Huic adſerto noſtro præ aliis fauet frequens & quotidiana fere obſeruatio, quod effectus ſpecificorum pro cauſſarum *moralium* varietate variare ſoleat; e. g. in illis ægrotis, qui ſunt tranquillioris animi ſpecifica efficaciam ſuam longe certius exſerunt, quam in ferocibus, impatientibus & turbulentis ſubiectis.

3. Notatu autem dignum eſt, plurima ſpecificorum agere in *motus*, quos varie & ſpecialiſſime modo incitant, modo refrænant, modo aliorſum dirigunt. Atque hæc diuerſa motuum temperatio dependet a ſubtili quadam naturæ relatione & æſtimatione ad oblatum & ſubtiliſſimo ſenſuum internorum organo perceptum medicamentum.

4. Hæc *generaliora* tantum proferre poſſumus de ſpecificorum modo operandi, *ſpecialiora* res ipſa vetat: ſubtiliſſimæ enim harum rerum mixtiones, & inde dependentes peculiares temperies non adeo diſtincte ſenſibus noſtris externis ſeſe ingerunt.

5. Abſtruſior adhuc eſt modus operandi *ſympatheticorum*, quæ non, vti alia remedia & iam iam dicta ſpecifica, intus adſumuntur, ſed per merum attactum effectus ſuos exſe-

exserunt. Interea tamen ex his sympatheticorum tenebris in reliquum therapiæ operandi modum haud parum lucis dispergitur. Cum enim hæc remedia ad corporis nostri mistionem non accedant, sed per leuissimum tantum contactum, immo non numquam remotius & in distans operentur, hæc phænomena luculento testimonio sunt, effectum medicamentorum minime omnium prouenire ex mere physicis & insitis illorum facultatibus, sed inesse corpori nostro agens quoddam rationale, per organa sensationis omnia, circa corpus suum contingentia, exquisitissime percipiens, & secundum has perceptiones actiones suas vitales, non tam physicis quam moralibus respectibus, administrans & actiue dirigens. *Conf. tab. I. de modo operandi.*

6. Facilior quidem est conceptus, quando *consciis* ægris sympathetica adplicantur; tum enim principium vitale intenta animi imaginatione res ingratas & infensas e. g. araneas, bufones, reformidans, multo horrore motus suos aliorsum dirigit vel plane suspendit; contra vero per gratæ rei sensum & consensum ad motus resuscitandos excitatur. Ex priorum numero est celebris illa excrescentiarum præter naturalium destructio, quæ attactum rei vel inuisæ & horridæ vel magno cultu prosequendæ, sequitur. Subaudimus depulsionem strumarum per attactum manus mortuæ vel manus Regis, item exstirpationem verrucarum per alligationem portionis corii humani. His enim in casibus natura humana, in terrorem coniecta, a contexendis eiusmodi structuris abhorret, vt vel destruat, quæ consulto structa fuerant, vel motus vitales subducendo, hæ excrescentiæ tandem prorsus euanescant vel tamquam emortuæ decidant.

7. Difficilior autem est illorum modus operandi, quæ *insciis* ægrotis adhibentur, & nihilo minus præsentissimi sæpe sunt effectus. Ex horum numero est famosus ille *puluis sympatheticus*, qui vehementissimas non numquam compescit hæmorrhagias, si inscio etiam ægro & in alio

quo-

quodam loco cum ſanguine eius profluenti commiſceatur. Quæ res vti magna quondam experimentorum farragine a *Dygbæo* ſtabilita eſt, ita adhuc dum crebra experientia confirmatur. Licet autem hæc occulta ſanguinis cum puluere commixtio in craſſiores externos ægri ſenſus non cadat, a principio tamen vitali ſubſtantia illa vitriolico-acida, cum ſanguine mixta, valentiſſime coagulans ſenſibus internis ſubtilioribus percipitur; qua de re ſanguinem reliquum valida adſtrictione in corpore retinere & a moleſtiſſima eius modi coagulatione præmunire ſtudet.

VI. *MODVS ADHIBENDI.*

Hic requirit

1. *generaliorum remediorum præmiſſionem.*

Specifica enim præ aliis accuratam & ſpecialiſſima ratione determinatam adplicationem expoſcunt, vtpote quorum energia multum labefactatur, ſi res peregrinæ obſiſtant. Vnde, niſi ſordes primarum viarum per congrua laxantia expurgatæ, & humorum tam excedens quantitas imminuta, quam vitioſæ craſſiores qualitates correctæ fuerint, a natura, excuſſionibus communium impuritatum implicata & occupata, vix vmquam obtinebitur, vt ſpecialiſſimum quemdam fomitem motibus ſpecialiſſime adpropriatis expugnare decernat.

2. *Temporis debiti electionem.*

Multum hæc circumſpectio valet in adfectibus *periodicis*: tum enim præcipue ſedulo perpendendum eſt, num medicamenta verſus paroxyſmum, an in declinatione eiusdem, an alio quodam temporis momento exhibenda ſint. Hæc vero omnia ſpeciatim indicare, non eſt huius loci, quia innumeræ fere rerum circumſtantium variationes nimiam prolixitatem adferrent.

3. *Morbi ipſius exactiorem dignotionem.*

Hic inquirendum eſt, num adfectus ſit idiopathicus, an ſym-

ſymptomaticus. Poſterior enim prius non eradicatur, quam cauſſa ſublata fuerit; immo ne prior quidem, ſi in contumacem habitum, peruerſis præcipue remediis, degenerauerit, medicamentis facile auſcultat.

VII. *CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.*

1. Dari ſpecifica nemo facile Practicorum negabit; qui vero Theoretici effectus remediorum per meras phyſicas qualitates explicare ſtudent, illi hic, vel contradicunt, vel confunduntur.
2. Nec ideo ſpecifica non dantur, quia, vel modus eorum operandi difficulter concipitur, vel effectus eorum, poſthabita temporis, virium & reliquarum rerum obſeruandarum ratione, non ſemper ex voto ſuccedit.
3. Quem ad modum autem in *definitione* diximus, ſpecifica eius modi eſſe remedia, quæ determinatæ cuidam morbi ſpeciei proprie, exquiſite & nonnumquam vnice medentur, ita hic notamus, nonnulla eorum, præter hanc ſpecialiſſimam energiam, alias quoque generaliores virtutes poſſidere.
4. *Plebeiorum* traditiones, quæ de ſpecificis circumferuntur vti promiſcue non ſunt contemnendæ, ita a rationali Medico non adeo auide expeti, multo minus ad ſuperſtitionem vsque coli debent.
5. *Specifica febrilia* magis optanda, quam ſperanda ſunt. Sic e. g. *cortex caſcarillæ*, qui pro tali vulgo venditatur, generali tantum ratione, nempe leniter adſtringendo & ſedando, operationem ſuam exſerit.
6. In *variolis* autem, quæ vulgo ſpecifica domeſtica iactantur, illa, vel vana, vel prorſus periculoſa ſunt.
7. *Conuulſiui* motus a ſpecificis facilius ſuperantur, quam *ſpaſtici.*
8. Quicumque ſpecifica in quibuslibet ſpecialis morbi phænomenis vſurpare intendunt, illi ſatis teſtantur, ſe ſpecificorum indolem nondum ſatis perſpexiſſe, e.g. *Millefolium* eſt quidem antihyſtericum, non cuilibet autem

tem mali hysterici schemati certissime succurrit, sed motibus tantum erroneis, qui adfectum hunc premunt, specialissime destinatum est, atque hos, notante iam *Arnoldo*, *Villanouano* & *Riuerio* efficacissime sistit.

9. Laudandi quidem sunt auctores, qui specifica posteritati reliquerunt, optandum autem esset, vt historiam non adeo mancam & mutilam, sed accuratam & specialioribus circumstantiis ornatam, exhibuissent.

10. Non adeo iniusta est querela, multa quidem specifica passim commendari, vix vnicum autem, tamquam vere tale, optato effectui respondere. Neque nos negamus, pleraque illorum, quæ superius vt specifica *cephalica*, *hepatica*, *splenetica* &c. ad normam vulgarem recensuimus, his laudibus destitui. Cæterum, quæ vera sunt specifica, non ob sui, sed ob neglectæ specialissimæ administrationis culpam, spem artificis fallunt.

11. Cum specificis æque ac sympatheticis cautissime procedendum est; præcipue in hæmorrhagiis compescendis. Has enim dum præsentissime quidem supprimunt, adfluxum autem molestius vrgentem non alterant, grauissima facile pericula machinantur.

12. Tandem detestamur non amuleta simplicius adpensa, sed superstitiosa & impia illa sympathetica, quorum in numero fere sunt, *characteres*, *electra*, *numismata*, *adprecatio*, *deprecatio*, *exorcismus* &c. commendamus potius horum loco arma spiritalia, preces nempe & fiduciam in Deum, quibus & peruicacissimi subinde morbi & infensissimæ iniquitates possunt superari.

13. Radix rhodia.

1) Vocatur & rosea ob similem ferme odorem atque in Italiæ, Styriæ & Vngariæ montibus prouenit, temperatæ discutientis ac detergentis, vt nonnulli credunt, facultatis.

2) Exinde citatur prodesse in dysenteria, diarrhœa, fluore albo, malo hysterico; sed incerto, quantum constat, effectu.

3) Specifice vero capitis doloribus externe dicatur, vbi nonnunquam operæ pretium fecit, plerosque tamen auxilii indigos dimisit; quapropter necesse est solertius adhuc singulares circumstantias, quibus certo, vel minus conuenit, remotis prius generalioribus caussis inuestigare.

14. Herba chamæpitys.

1) Nota pariter est sub nomine *Iuæ arthеticæ*, ac sua sponte in Austria & alibi, apud nos vero in hortis culta efflorescit, qualitatem abstergentem, resoluentem, diureticam & ex quorundam opinione, etiam roborantem consecuta.

2) Dari propterea iubetur in calculo, mictu cruento, mensium retentione, fœtu mortuo, inprimis in arthritide & podagra, quibus tamen, iudicante *Ettmüllero*, parum adfert solatii.

3) Alibi in frigidis capitis adfectibus paralysi & vertigine, itemque contra virus aconiti, ab antiquis etiam in obstructione hepatis, lienis, ictero & cachexia legitur adhibita, vbi vlterius eam experiri possumus.

4) In nonnullis officinis prostant aqua & conserua, ceterum commode in infuso propinatur.

15. Polivm montanvm.

1) Semiaromaticæ indolis est, sed rarissime a medicis præscribitur, quamuis ipsum aliqui catarrhis frigidis, morbis abdominis chronicis, vteri vitiis & retentioni mensium bene conuenire notent.

2) Extus fronti & nuchæ adligata oculis inflammatis, quin & epilepticis succurrere dicitur, sed specialem virtutem nusquam adhuc comprobauit.

16. Semen coriandri.

1) Ad aromata nostratia pertinet; sed, præter resoluentem ac roborantem vim, vaporoso suo principio, inprimis recens, caput nonnihil turbat & obnubilat, vnde veteres ipsum maleficum & aceto corrigendum esse duxerunt.

2) Sicut autem ſalubriter datur illis, quos catarrhi mucidi, cruditas, flatulentia, vermes, cachexia & leuiores glandularum oppilationes grauant; ita fruſtra ſpecifice ad menſes pellendos, libidinem frangendam, cerebrum & memoriam roborandam commendatur.

3) Neque idem, tam potenter, vel phlogoſes poſt partum, vel dyſenteriam, nedum quartanam, vel externe ſcrophulas, carbunculum &c. perſanat.

4) Proſtant huius ſeminis confectio & oleum deſtillatum.

17. VISCVS CORYLINVS.

1) Singularis planta eſt fruticans in arboribus; & ab aliis hinc æquiuoce germinare, ab aliis contra ex ſemine, ſeu granulis, quæ ſimul cum baccis viſci a turdis &c. auide vorari & per aluum paſſim integra deponi aiunt, prognaſci traditur.

2) Cum autem variis arboribus viſcus innaſci ſoleat, tum ad vſum medicum, præcipue *corylinus quernus* & *tiliaceus* deligitur; e quibus primum & vltimum quidam pro certiore antepileptico venditant, ſed an ſtabili experientia eundem querno præclariorem inuenerint, dubitatur.

3) Vſitatior certe *quernus* eſt, cui præcipue ſalina acidula & terrea principia, indeque virtutem adſtrictoriam & ſpaſmis mitigandis idoneam competere plurimi exiſtimant.

4) Quocirca laudatur in arthritide, partu difficili, hæmoptyſi, dyſenteria, vermibus, quin & in quartana, vertigine, apoplexia. Sed, nec in his valde probatum, nec in pleuritide arcanum eſt. Meliorem ſubinde effectum edit in epilepſia, ſi cum aliis congruentibus miſtus præbeatur; per ſe vero, nec adeo iuuat, nec in tanta copia, quanta vulgo præcipitur, ordinandus eſt.

5) Ex baccis albicantibus maturis vinoſi odoris paratur viſcus aucuparius (vnde nomen plantæ) qui olim loco terebinthinæ emplaſtris admiſcebatur, hodie vero merito hoc ſcopo negligitur.

18. ALCIS VNGVLA.

1) Extollitur vulgo qualitas huius antiſpaſtica, malis hyſterico-hypochondriacis, podagræ, partui difficili, infantum pauoribus & epilepſiæ, vt credunt, ſubuentura.

2) Sed plus fumi ineſſe reperitur, quam optatæ in tam grauibus morbis efficaciæ.

19. CANIS ATRI BILIS.

Dolores capitis & epilepſiam frangere dicitur, quod an per ſe, an ex aliis ſimul admixtis faciat, dubium eſt.

20. CARPIONVM OS.

1) Congener hoc percarum lapillis putatur & ſalubre in hæmorrhagiis, eryſipelate & epilepſia, in qua vltima tamen alii minores lapillos lunari forma ſupra oculos carpionum ſitos prioribus anteponunt.

2) Sed ſpecifica talis vis nusquam digne ſtabilita comperitur. *vid. ſupra.*

21. CERVI CORDIS OSSA.

1) De his iam ſupra diximus; heic vero meminimus *olei illius animalis*, quod, tum ex cerui, tum ex aliorum animantium partibus quibuscunque deſtillatum crebris rectificationibus ad ſummam vsque puritatem & vim penetrantiſſimam euehitur.

2) *Hoc* ſane *oleum* rite paratum in conuulſionibus, tam idiopathicis quam vterinis, dummodo alia vniuerſalia & conuenientia præmiſſa ſint, ſæpius admirabile fuit; vtque miſeros, ſiue vlla narcoſi in placidam quietem & ſomnum ſæpe per 24. horas durantem delabi ſuauiter coëgit; ſic ſi paullo ante paroxyſmum ingruentem ſumtum fuerit permultos plane deſperatos feliciſſime liberauit. *Confer. Diſp. inaugural. de hoc oleo & tab. med.*

22. HIRVNDINES.

1) Notum eſt, quantopere hæ aues iuniores in hyſterico malo, pariendi difficultate, & conuulſionibus celebrentur,

brentur, sed ignotum, ipsas re vera quicquam adiumenti præstare. Certe aqua hirundinum ex his pullis nihil archeale, nedum vere salutiferum per alembicum traducit.

2) Cordis efficacia adhuc dubia est, *nidus* in angina neutiquam specificus, etsi discutientem illi vim ob sal nitrosum tribuat *Ettmüllerus*; stercus pariter nitrosum est, sed præ aliis non dissipat inflammationes.

23. HOMINIS CRANIVM &c.

1) Nonnullos epilepticos hoc releuauit, rarius tamen per se operæ pretium fecit. *Sanguis* autem ex homine, qui decollatur, calide haustus dirum medicamen est, nulli suadendum. *Spiritus* sanguinis tutior est, sed specificam suam vim nondum probauit.

2) *Secundinarum* effectus in epilepsia valde prædicatur *Ettmüllero*, in podagra autem irritus existit. Recentes secundinæ & sanguis lochialis næuos maternos non adeo profundos egregie indentidem exstinguunt, extus adplicata.

3) Præterimus alia, vt sanguinem menstruum & zenith iuuencularum cutem humanam, stercus &c. de quibus varia portenta narrantur.

24. HIPPOMANES.

1) Describitur, vt caro glandulosa, rubicunda spithamæ longitudine, quam pullus equinus recens editus in lingua gestat eamque, nisi statim eximatur, hausto aëre protinus deglutit.

2) Commendatur autem in puluere epilepticis, dysentericis, cœliacis &c. sed vbique incerto euentu.

25. LACERTARVM HEPAR.

Minus adhuc probatum est in conuulsionibus epilepticis, meritoque ei *hepata* & *corda talparum*, *ranarumque viridium* recentiora & opportune data palmam præripere censentur.

26. TETRAONIS LINGVA.

An hæc pars quicquam singulare efficiat, vlterius adhuc firman-

firmandum est; de ventriculo autem vrogalli cum contentis in eo lapillis aliisque fordibus certo quidam venenatores adferunt quod fuperfufus oleo oliuarum leniterque digeftus, oleo virtutem impertiat mirabiliter antepilepticam.

27. Evphrasia.

1) Plurimorum teftimonia confonant, magnum in hac herbula præfidium effe aduerfus oculorum morbos, fed nefcio qui fiat, vt hodie rariffime medentum impleat exfpectationem. Nihilo minus tamen diligentius eius efficacia perquiri meretur.

2) A paucis etiam in vertigine, memoriæ debilitate, itemque in ictero, fed incertius, collaudatur.

28. Flores calcatrippæ.

1) Subadftringunt ex acido quodam principio, indeque repellunt & nonnihil difcutiunt ftafes præfertim in teneribus partibus, oculis & alibi fubnatas; fed mirabilem fpecificum effectum nusquam teftantur.

2) Ex fupra dicta vi vomitum quoque compefcunt in infufo dati. *Herba* vero adhuc euidentius adftringit in vulneribus proinde, & herniis laudata. An de cætero calculofis, ictericis, obftructis vifceribus, fanguini congrumato doloribus poft partum &c. conueniat, obfcurius eft.

29. Axvngia piscis asciæ.

1) Recens lenit & emollit, vetufta magis colliquat, ideoque debita cautione in acriore congeftione inflammatoria ad oculos vfurpari debet. Vbi autem vera quædam pellicula, vnguis &c. præfto eft, ibi vltima congruentior exiftit.

2) Idem tenendum eft de *pinguedine ferpentum* & viperarum, cui fingularem virtutem in oculorum malis alias adfignat *Wedelius*.

30. NIHILI ALBVM.

1) Ad cadmiam capniten, seu artificialem volatilem refertur, & ex æris aliorumque metallorum liquefactorum fumo euehi & oris fornacum adhærescere traditur.

2) Vbi autem ad medicum vsum vocatur, lotura quadam præuia ad sui correctionem indiget, ac tum oculorum morbis præcipue adhibetur, in quibus adstringente, repellente & exsiccante facultate defluxiones serosas emendat, acriores autem inflammationes facile exacerbare potest, vnde æquum discrimen & prudentia in adplicatione opus erit. Cæterum in vlceribus manantibus haud ita conuenit.

3) Vix effectu, nec qualitate a nihilo differt *pompholyx*, nisi quod subinde etiam cinereum colorem repræsentet, & non in oris, sed summitatibus fornacum (über den Gar-Heerden und Kupfer-Oefen) hærere, atque etiam ex antimonialibus & pyritarum mineris fusis eleuari memoretur. *Confer. Langius.*

4) Itidem huc pertinet *spodium Græcorum*, speciatim a quibusdam pro nihili gryseo habitum, ideoque a spodio Arabum, quod, vel radix cannarum exusta, vel ebur vstum &c. est, probe discernendum.

31. TVTIA.

1) Olim Alexandria tantum adferebatur, nunc vero & Goslariæ, Sneebergæ & alibi ex hastis ferreis supra fornaces, in quibus æris & pyritarum mineræ funduntur, positis colligitur ponderosa, metallica, corticis instar circa dictas hastas ex fumo metallico sensim concreta, & sic pariter pro specie cadmiæ fornacum habetur, quapropter etiam aureum colorem æri Cyprio conciliat.

2) Vt ergo origine, sic & effectu non longe abit a præce

 denti

denti, parilemque vtilitatem promittit in humida oculorum afflictione & vlceribus, dummodo acrior æstus & sensus absint, ac ipsa tutia antea rite præparata habeatur. De reliquo in hæmorrhoidibus cœcis hanc commendare non possumus.

32. VVVLARIA.

Dicitur & ceruicaria maior, virtutis adstringentis, adeoque faucium malis interdum auxilium spondentis; sed hanc herbam rarissime adhiberi & quantum ad alias vires attinet, plane incognitam esse constat.

33. TVNICÆ VENTRICVLI GALLINARVM.

1) Ingentem famam consecutæ sunt in roborando stomacho, vt præ aliis hic singularem & specificam plane virtutem edere credantur. Procul dubio autem nata primum hæc opinio est ex eorum cerebro, qui ex similitudine substantiæ animalis ventriculi nostro scilicet stomacho perquam congruente, vel a sublimioribus archealibus reliquiis tantam vim proficisci debere autumant.

2) Sed facile hæc cogitata ferri possent, si modo experientia constantius responderet, quæ & hæc, & alia similia speculantium spem sæpenumero frustratur.

34. RADIX CVRCVMÆ.

1) Ex India orientali aduehitur, ibique etiam ab incolis ad condituram ciborum frequentissime vsurpatur, vtpote subacri, grate amaricante & aromatico sapore prædita.

2) Quemadmodum autem hæc flaua radix abstergit, attenuat, & resoluit, sic in frigidis a sero mucido corrupto pendentibus malis, cachexia, hydrope, œdemate

te pedum, quartana inueterata non spernendam ostendit vtilitatem.

3) Inprimis tamen icterum tollere celebratur, idque non immerito, si debito tempore, absente nimio æstu & acriore sanguinis ad hepar congestione, eandem porrigas; quanquam vere specificam virtutem in ea non reperiamus.

4) Incertius de reliquo ad pariendi difficultatem & calculum laudatur, nam præter generalem & diureticam vim nihil adfert salutare.

35. Radices qvinqve aperientes.

1) Inter *maiores* numerantur radix apii, fœniculi asparagi, petroselini, rusci; da qua vltima adhuc pauca dicenda sunt.

2) Dicitur & *radix brusci*, seu myrti syluestris acutæ, atque ob nitroso-alcalinam indolem abstergit pariter ac resoluit, idcirco in morbis frigidis serosis vtilis. Cæterum præ aliis viscera singulariter haud aperit, neque mensium vitiis, nec gonorrhœæ, nec strumis certam opem pollicetur.

3) Ad *minores* aperientes pertinent rad. graminis, rubiæ, eryngii, ononidis, capparis, quam posteriorem hic similiter tantum recensebimus.

4) Crescit autem læte in Hispania, aliisque calidis Europæ regionibus & fruticem protrudit, e quo gemmæ florum sale & aceto conditæ, vt notum est, cibis admiscentur.

5) *Cortex* radicis amarum ac subadstrictorium saporem offert, in oppilationibus viscerum, malo hypochondriaco, quartana & scorbuto commendatus; certe valde diureticus est.

6) Idem de *floribus* traditur, quos nonnulli splenis animam vocant, & cum cortice lienis duritiem certo dispellere referunt; vnde extus & intus adhibentur.

36. RADIX CHELIDONII MAIORIS.

1) Satis valenter operatur in attenuando, detergendo & resoluendo, ac biliofo-mucidos humores simul aliquantum per aluum euacuat.

2) Vnde vtiliter propinatur hydropicis, eique cognatis tumoribus, itemque ictericis non adeo teneris, quibus præcipue *Paracelsus* aliique hanc radicem non secus ac curcumam sumere præcipiunt.

3) Magis dubiam vero laudem habet in pestilentia, & aliis febribus, malo hypochondriaco, scorbuto; odontalgia, ac infantum dentitione.

4) *Herba* etsi nec interne insalubris sit, tamen externe frequentius destinatur serosis oculorum morbis & panno tollendo, vbi succus eius acrior paullulum temperari debet, porro tumoribus pedum & coagulationi lactis auferendis. A multis quoque tota planta in vulneribus & vlceribus fœdis, scabie, impetigine, pustulis faciei, lentigine, verrucis, nattis, clauis pedum dilaudatur.

5) Prostant inde aqua destillata & extractum. Alias in substantia, infuso, vel decocto potest adhiberi.

37. AGERATVM LVTEVM.

1) Adpellatur etiam *Eupatorium Mesue*, & apud nos in hortis colitur, vtque aromaticum odorem spargit & amaricat, sic præcedenti non multum absimilem medendi vsum habere iudicatur.

2) Plerique tamen hanc herbam magis hepati obstructo succurrere & lumbricos necare referunt; id quod vlterior experientia illustrabit.

3) Ostenditur & *vulgare Eupatorium*, quod ab Auicenna cognomentum accepit, apud nos in paludibus crescens; cui pariter virtus hepatica, anthelminthica, anti-

antifebrilis & externe vulneraria adſcribitur, digne tamen huc vsque non perueſtigata.

38. Radix filicis.

1) Abſtergit & ſubadſtringit, ſed rarius in vſum vocatur, niſi forte in ſpleneticis morbis, vbi nonnulli eam ſummopere efferunt, nec non in lumbricis longis & latis, quorum præſentiſſimam peſtem eſſe hanc radicem *Hoffmannus* innuit.

2) Alibi ſcitatur prodeſſe nephriticis, herniofis, rachiticis, item in ambuſtione & vlceribus; alibi fœtum pellere & ſterilitatem inferre dicitur.

3) In vniuerſum autem nondum ſatis probata eſt, ideoque caute vſurpanda.

39. Herbæ capillares.

1) *Quinque* vulgo numerantur: capillus veneris, ruta muraria, adianthum aureum, trichomanes, ceterach, ſeu ſcolopendrium.

2) De capillo veneris ſupra diximus. Reliquæ lienoſis maxime commendantur, & fere inter illas eminet *ruta muraria* non nihil reſoluens & ſubadſtringens atque in turbis venæ portæ indeque oriundis ſplenis pathematibus haud contemnenda.

3) Incertius autem eadem plantula laudatur in pectoris malis, phthiſi, ictero, hydrope, febribus, ſcorbuto, rachitide, herniis, calculo, quem frangere vane perhibetur.

40. Caro lvpi.

Hæc an hyſtericis ſingulariter medeatur, ab experientia clarius adhuc demonſtrari oportet.

41. Albvm græcvm.

1) In hoc vtique recondita eſt abſtergens, & diſcuſſoria facultas,

cultas, qua in primis faucium morbis haud leue auxilium subinde præstat.

2) Idem & interne commendatur, tum in angina, tum in aliis inflammationibus, nec non in dysenteria, colica, malo hysterico, mensibus nimiis, externe quoque in vulneribus & vlceratione.

42. ASA FOETIDA.

1) Hic succus resinosus e sauciata radice plantæ cuiusdam Persicæ, quæ a nobis laserpitium dicitur, effluit primum candidissimus & pinguis, flori lactis simillimus, ad solem deinde colorem fuscum & coalescens lentorem induere solitus. Bonitas ex fœtore maxime liquet eo grauiore, quo recentior Asa est. *vid. Kæmpfer.*

2) Mordaci autem sapore gaudet & præter resinoso-gummoso-salinas partes multum vaporosi sulphuris, vt loquimur, continet, inde resoluendi & quodam modo stupefaciendi viribus donata.

3) Sunt ergo, qui hunc succum valde prædicant in morbis vterinis, strangulatione hysterica, tumore lienis, colica; alii & in asthmate & tussi humida, peripneumonia, febribus intermittentibus, variolis (sed ancipiti, vel inutili experimento) eundem commendant; Indi illo vtuntur in hydrope & præcipue tympanite, cæterum & adeo delectantur, vt multis ad eduliorum condimentum inseruiat.

4) Frequentior apud nos vsus externus est in spasmis hystericis & post partum, splenis & faucium tumore, item in odontalgia, verrucis, paronychia, veneficiis (sed frustra) certius in vulneribus & vlceribus. At multi graueolentem eius halitum auersantur.

5) Cæterum, *Langio* notante, suffitus eius perfectam epilepsiæ curationem prodit, si scilicet ipsum ferant ægri; alias ex hoc odore nouus suscitatur paroxysmus.

43. TE-

43. TESTICVLI EQVINI.

Hos quidam capere suadent in colica, partu difficili, lochiis pellendis, itemque in sterilitate, quam pariter ac *testiculi gallinacei* & *leporis vterus* tollere posse creduntur. Sed plerumque in his posita magna spes ab euentu refutatur.

44. ANTIRRHINVM.

1) Quanta huius herbæ laus est in incantamentis, tanta plerumque superstitione vsus illius innititur. De reliquo virtutes antirrhini singulares in aliis morbis nondum inclaruerunt.

2) Idem valet de *sideritide*. *Lunariæ* autem certior vis traumatica adsignatur, qua & hæmorrhagias compescere possit, & herniis aliqua subuenire. Dubie vero eadem in fluore albo, gonorrhœa, epilepsia, memoriæ debilitate laudatur. Extus, vt dictum est, vulneribus conuenit, itemque vlceribus & cancro, si *Carrichterum* audiamus.

45. APRI VESICA COMBVSTA.

1) Incertum adhuc specificum est in vrinæ incontinentia, cui præstare creditur *guttur galli* tostum & cum vino datum, quod primum docuit *Solenander*.

2) *Ettmüllerus* autem in eodem hoc malo celebrat *erinaceum vstum* & *vuluam suis*, in puluere porrigendam.

46. MVRES MARINI.

1) Pulcram horum efficaciam sub forma suffitus in deliniendis hæmorrhoidum cœcarum doloribus sæpius experti sumus, quanquam, vt solent alia pleraque specifica, nec indifferenter omnia, nec quouis tempore eadem subiecta protinus releuet.

2) In nimio autem hæmorrhoidum fluxu cautissime adhibendi

hibendi ſunt. Raro enim huic, vel adſtringentia, vel repellentia tale moderamen iniungunt, vt non maius periculum exſiſtat, aut detrimentum.

47. Lac lvnæ.

1) Vocatur alias fungus, ſeu agaricus petræus, vtque terra leuis & friabilis candidiſſima eſt, margæ, vt videtur, ſpecies; ſic in altiſſimis Heluetiorum montium ſpeluncis reperitur.

2) Quamuis autem in aqua fere ſoluatur, ipſamque lacteo colore tingat; tamen, nec inde patet, nec conſtantibus documentis euincitur, huic concreto ſpecificam lactis augendi virtutem præ aliis deberi.

3) Certius eſt idem ob deſiccandi leuiusque adſtringendi vim conuenire vlceribus. In calculo autem & febribus malignis cum pauci illud vtile ducunt, tum adhuc minus conſentit fidelior omnium magiſtra experientia.

SERIES

SERIES TABVLARVM.

INDEX.

A.

Amyg-

Brust-

Colo-

ſpi-

Per-

Pul-

Tempe-

Med Theiat

A

